



Izvješće o radu pravobraniteljice za djecu 2023.

Zagreb, ožujak 2024.



Autorica ilustracije (crteža) na naslovnici ovog Izvješća o radu je Zrinka Ostović. Crtež je nastao kao jedan od prijedloga za ilustriranu priču o UN-ovoj *Konvenciji o pravima djeteta* u sklopu kalendara 2023. godinu, koji je donio i priču o djelovanju Ureda pravobraniteljice za djecu na zaštiti i promicanju dječjih prava u Hrvatskoj.

Sadržaj

POKRATE.	6
1 UVOD	8
2 PRAĆENJE POJEDINAČNIH POVREDA PRAVA DJECE	11
2.1 Osobna prava	13
2.1.1 Statusna prava	15
2.1.2 Pravo na privatnost	16
2.1.3 Pravo na život uz roditelje i roditeljsku skrb	22
2.1.3.1 Djeca bez odgovarajuće roditeljske skrbi	32
2.1.3.2 Uzdržavanje	37
2.1.4 Pravo na zaštitu od nasilja i zanemarivanja	40
2.1.4.1 Nasilje i zanemarivanje u obitelji	40
2.1.4.2 Nasilje u odgojno-obrazovnim ustanovama	43
2.1.4.3 Nasilje u drugim ustanovama i ostalo nasilje	50
2.2. Prava djece kao članova društvene zajednice	53
2.3 Obrazovna prava	57
2.3.1 Predškolski odgoj i obrazovanje	58
2.3.2 Osnovnoškolski odgoj i obrazovanje	61
2.3.3 Srednjoškolsko obrazovanje	71
2.3.4 Primjereno obrazovanje djece s teškoćama u razvoju	75
2.3.5 Prava i dobrobit darovite djece	81
2.4 Zdravstvena prava	82
2.5 Socijalna i ekonomska prava	89
2.5.1 Dječje siromaštvo	89
2.5.2 Socijalna prava	90
2.5.3 Ekonomska prava	92
2.5.3.1 Pravo na primjereni životni standard	92
2.5.3.2 Gospodarsko iskorištavanje i obavljanje štetnih poslova	94
2.5.3.3 Zaštita imovinskih prava djeteta	97
2.5.3.4 Neprimjereno oglašavanje	101
2.5.3.5 Dječji proračun	103
2.6 Kulturna prava i pravo na slobodno vrijeme	105
2.7 Pravosudno-zaštitna prava	106
2.7.1 Zaštita djeteta žrtve i svjedoka	110
2.7.1.1 Zaštita od spolnog iskorištavanja i zloupotrebe	112
2.7.2 Zaštita prava djece u sukobu sa zakonom	116
2.8 Sigurnost, nesreće i ugrožavajuća okruženja	120
2.8.1 Prometna sigurnost djece	120
2.8.2 Sigurnost djece na dječjim igralištima i u igraonicama	124
2.8.3 Štetni i ugrožavajući utjecaji iz okoliša i drugo	126
2.8.4 Nestala djeca	129
2.9 Diskriminacija	130
2.10 Ostala prava i nenadležnost	135

3	DJEČJE SUDJELOVANJE	136
3.1	Mreža mladih savjetnika i Forum mladih 16+.	136
3.2	Susreti s djecom.	140
4	IZDVOJENA PODRUČJA ZAŠTITE PRAVA DJECE	142
4.1	Djeca pripadnici nacionalnih manjina	142
4.2	Djeca s problemima u ponašanju.	145
4.3	Djeca čiji su roditelji u zatvoru.	151
4.4	Djeca i mediji	156
4.5	Djeca u digitalnom okruženju	170
4.6	Djeca koja se bave sportom	174
4.7	Djeca u pokretu.	180
4.7.1	Djeca bez pratnje	181
4.7.2	Djeca iz Ukrajine	186
4.8	Prava djece koja žive na otocima	189
4.9	Pravila za zaštitu djece.	193
5	PREPORUKE PRAVOBRANITELJICE	195
5.1	Obrazovanje	196
5.2	Sigurnost.	199
5.3	Obiteljsko-pravna zaštita	201
5.4	Diskriminacija	203
5.5	Zdravlje	205
5.6	Pravosuđe	206
5.7	Nasilje	207
5.8	Ekonomska i socijalna zaštita	208
5.9	Sport.	209
5.10	Privatnost	210
5.11	Djeca u migracijama.	211
5.12	Mediji	212
5.13	Sudjelovanje djece	213
6	NORMATIVNE AKTIVNOSTI	214
7	ISTRAŽIVAČKE AKTIVNOSTI.	225
7.1	Mišljenja i stavovi djece i mladih u 2009. i 2023. godini o tome kako ostvarujemo dječja prava	225
7.2	Djeca u ustanovama za djecu bez odgovarajuće roditeljske skrbi.	229
7.3	Rad obiteljskih odjela na općinskim sudovima	234
7.4	Uključivanje djece u parasport	236

8	OBILASCI USTANOVA ZA DJECU I DRUGIH MJESTA	240
8.1	Ustanove socijalne skrbi	240
8.2	Područni uredi HZSR-a	244
8.3	Skloništa za žrtve obiteljskog nasilja	244
8.4	Odgojno-obrazovne ustanove	245
8.5	Kaznene ustanove	248
8.6	Mjesta na kojima djeca provode slobodno vrijeme	249
8.7	Obilasci ustanova gdje borave djeca migranti i djeca bez pratnje	250
8.8	Smještaj raseljenih osoba iz Ukrajine	250
8.9	Ostala mjesta	251
9	OSTALE AKTIVNOSTI U ZAŠTITI I PROMICANJU PRAVA DJECE	253
9.1	Skupovi i događanja u organizaciji Ureda pravobraniteljice za djecu	253
9.2	Izdavački projekti	257
9.3	Izlaganja na stručnim skupovima	259
9.4	Objavljeni radovi i tekstovi	263
9.5	Suradnja s institucijama, nevladinim i drugim organizacijama	264
9.6	Projektne aktivnosti	264
10	MEĐUNARODNE AKTIVNOSTI	268
10.1	Suradnja s međunarodnim organizacijama, tijelima i stručnjacima	268
10.2	Sudjelovanje na međunarodnim skupovima	272
11	OSTALE AKTIVNOSTI PODRUČNIH I SREDIŠNJEG UREDA	274
11.1	Središnji ured u Zagrebu	275
11.2	Ured u Rijeci	278
11.3	Ured u Osijeku	280
11.4	Ured u Splitu	283
12	USTROJ I FINACIJSKO POSLOVANJE	286
12.1	Ustroj	286
12.2	Financijsko poslovanje	287
13	ZAKLJUČAK	289

POKRATE

AEM	Agencija za elektroničke medije
ASOO	Agencija za strukovno obrazovanje i obrazovanje odraslih
AZOO	Agencija za odgoj i obrazovanje
AZOP	Agencija za zaštitu osobnih podataka
BiH	Bosna i Hercegovina
CNZD	Centar za nestalu i zlostavljanu djecu
COO	Centar za odgoj i obrazovanje
COPE	Children of Prisoners Europe
CPUZ	Centar za pružanje usluga u zajednici
CZA	Centar za autizam
CZPS	Centar za posebno skrbništvo
CZPUZ	Centar za pružanje usluga u zajednici
CZSS	Centar za socijalnu skrb
CZR	Centar za rehabilitaciju
DIRH	Državni inspektorat Republike Hrvatske
DORH	Državno odvjetništvo Republike Hrvatske
DPS	Državni pedagoški standard
DV	Dječji vrtić
ENOC	European Network of Ombudspersons for Children
ENYA	European Network of Young Advisors of Ombudspersons for Children
EK	Europska komisija
ERF	Edukacijsko-rehabilitacijski fakultet
ESLJP	Europski sud za ljudska prava
EU	Europska unija
FB	Facebook
FINA	Financijska agencija
FM16+	Forum mladih 16+
FRA	European Union Agency for Fundamental Rights
HAK	Hrvatski autoklub
HAKOM	Hrvatska regulatorna agencija za mrežne djelatnosti
HCK	Hrvatski Crveni križ
HGSS	Hrvatska gorska služba spašavanja
HLK	Hrvatska liječnička komora
HND	Hrvatsko novinarsko društvo
HOK	Hrvatska odvjetnička komora
HOK	Hrvatska obrtnička komora
HOO	Hrvatski olimpijski odbor
HPO	Hrvatski paraolimpijski odbor
HRT	Hrvatska radiotelevizija
HS	Hrvatski sabor
HSSG	Hrvatski sportski savez gluhih
HŠSS	Hrvatski školski sportski savez
HUB	Hrvatska udruga banaka
HZJZ	Hrvatski zavod za javno zdravstvo
HZMO	Hrvatski zavod za mirovinsko osiguranje
HZSR	Hrvatski zavod za socijalni rad
HZZ	Hrvatski zavod za zapošljavanje
HZZO	Hrvatski zavod za zdravstveno osiguranje
IG	Instagram

IOOP	Individualizirani odgojno-obrazovni plan
JLP(R)S	Jedinica lokalne i područne (regionalne) samouprave
JLS	Jedinica lokalne samouprave
KBC	Klinički bolnički centar
MDOMSP	Ministarstvo za demografiju, obitelj, mlade i socijalnu politiku
MF	Ministarstvo financija
MGOR	Ministarstvo gospodarstva i održivog razvoja
MKDP	Mala kuća dječjih prava
MKM	Ministarstvo kulture i medija
MMPI	Ministarstvo mora, prometa i infrastrukture
MMS	Mreža mladih savjetnika
MPU	Ministarstvo pravosuđa i uprave
MPUGDI	Ministarstvo prostornog uređenja, graditeljstva i državne imovine
MPU-UZSP	Ministarstvo pravosuđa i uprave – Uprava za zatvorski sustav i probaciju
MRMSOSP	Ministarstvo rada, mirovinskog sustava, obitelji i socijalne politike
MTS	Ministarstvo turizma i sporta
MUP	Ministarstvo unutarnjih poslova
MZ	Ministarstvo zdravstva
MZO	Ministarstvo znanosti i obrazovanja
NIspuSŠ	Nacionalni informacijski sustav prijava i upisa u srednje škole
NPOO	Nacionalni plan oporavka i otpornosti 2021. – 2026.
NPRSO	Nacionalni plan razvoja sustava obrazovanja 2021. – 2027.
NRS	Nacionalna razvojna strategija Republike Hrvatske do 2030. godine
OBZ	Obiteljski zakon
OC	Obiteljski centar
ODO	Općinsko državno odvjetništvo
OIB	Osobni identifikacijski broj
OŠ	Osnovna škola
OZ	Odgojni zavod
PI	Prosvjetna inspekcija
PRO	Posebni razredni odjel
PU	Policajska uprava
PU HZSR	Područni ured Hrvatskog zavoda za socijalni rad
PUP	Problemi u ponašanju
REC	Rights, Equality and Citizenship Programme
RH	Republika Hrvatska
SŠ	Srednja škola
TT	TikTok
TUR	Teškoće u razvoju
UN	Ujedinjeni narodi
UNICEF	Fond Ujedinjenih naroda za djecu
UZSP	Uprava za zatvorski sustav i probaciju
VE	Vijeće Europe
VEM	Vijeće za elektroničke medije
VSRH	Vrhovni sud Republike Hrvatske
ZKP	Zakon o kaznenom postupku
ZMN	Zajamčena minimalna naknada
ZOOSŠ	Zakon o odgoju i obrazovanju u osnovnoj i srednjoj školi
ZRRP	Zakon o roditeljskim i roditeljskim potporama
ZPOO	Zakon o predškolskom odgoju i obrazovanju
ZSD	Zakon o suzbijanju diskriminacije
ZSM	Zakon o sudovima za mladež
ZSS	Zakon o socijalnoj skrbi

1 UVOD

Ured pravobranitelja za djecu zadužen je za praćenje, zaštitu i promicanje prava djeteta, stoga jednom godišnje izvještavamo Hrvatski sabor o svemu što smo poduzeli kako bismo ispunili svoju zadaću, sukladno odredbama *Zakona o pravobranitelju za djecu*. Dvadeset prvo Izvešće o radu pravobraniteljice za djecu pruža pregled našeg djelovanja tijekom 2023. godine te govori o trenutačnom stanju prava djece u Hrvatskoj.

Krajem 2023. godine obilježili smo 20 godina djelovanja pravobraniteljstva za djecu u Hrvatskoj te smo povodom tog jubileja, uz podršku Ureda UNICEF-a za Hrvatsku, pitali više od 500 djece i mladih širom Hrvatske o ostvarivanju njihovih prava. Zabilježili smo njihova mišljenja i stavove o životu, slobodnom vremenu, obitelji, školi, zajednici i medijima te ih javno predstavili na svečanosti organiziranoj povodom obilježavanja jubilarne godine djelovanja Ureda. U tom važnom istraživanju djeca i mladi izdvojili su korištenje interneta kao jednu od novih ovisnosti kojoj trebamo posvetiti pažnju i pomoći im da ovladaju tom tehnologijom, umjesto da ona ovlada njima i njihovim životima.

Ako želimo osigurati najbolju moguću sustavnu podršku za djecu i mlade, u sve odluke trebamo uključiti njihova razmišljanja te na njima graditi politike, mjere i usluge. U svojem redovnom radu, tijekom 2023. godine susreli smo se s oko 1 300 djece, čije poruke i razmišljanja prenosimo kroz naše Izvešće. Redovno smo konzultirali naše mlade suradnike u sklopu Mreže mladih savjetnika i Foruma 16+. Ponosni smo njihovim aktivnim djelovanjem i na međunarodnom planu, posebice u okviru nove Platforme EU-a za sudjelovanje djece te Europske mreže mladih savjetnika (ENYA). Zahvaljujem svoj djeci koja su nam poklonila svoje vrijeme i uvide o tome kako žive i što očekuju od nas.

Nažalost, i 2023. godinu obilježili su nesretni događaji: od slučaja vršnjačkog nasilja u susjednoj zemlji koji je snažno odjeknuo i u Hrvatskoj, do nastavka ratnih zbivanja u Ukrajini te masivnog i teškog kršenja prava djece u Pojasu Gaze. Nastavljamo naglašavati potrebu osiguranja stručnjaka za mentalno zdravlje (psihologa, dječjih i adolescentnih psihijatar) koji mogu pružiti podršku djeci u suočavanju i nošenju s teškim situacijama, razgovarati s njima povodom uznemirujućih događaja u bližoj i široj okolini, posebice u manjim sredinama koje se bore s nedostatkom resursa.

Prema dobivenim podacima od ministarstava¹, prošle godine je 21 dijete izgubilo život u promet, sedmero je počinilo samoubojstvo, a sedmero djece je ubijeno. Uz te tragedije koje smo mogli spriječiti, kontinuirani porast obiteljskog i vršnjačkog nasilja, izdvajanja djece iz obitelji te poteškoće s mentalnim zdravljem djece, mladih i odraslih, ukazuju na zanemarivanje ovih kritičnih i kroničnih problema i nužnost većih ulaganja u sustave obrazovanja, pravosuđa, socijalne skrbi i zdravstva.

U Izvešću ističemo pozitivne pomake, poput novog prijedloga *Protokola o postupanju u slučaju nasilja među djecom i mladima*, uvođenja Barnahus modela za podršku svoj djeci koja su bila žrtve seksualnog nasilja te pooštrenja sankcija za seksualne delikte i drugih. Uz pozitivne pomake, nažalost, ponavljamo veliki broj naših zabrinutosti i prijedloga iz prethodnih izvješća, poput onoga da se napokon regulira rad igraonica za djecu. Ta usluga je praktički izvan radara i djelokruga upravnih tijela, a koriste ju tisuće roditelja i djece godišnje. Ponavljamo nužnost promjena koje će dovesti do učinkovitije zaštite djece i njihovih prava, u sustavima socijalne skrbi, zdravstva, pravosuđa te obrazovanja.

U 2023. stiglo nam je 13 % više prijava o pojedinačnim povredama prava djece nego u prethodnoj godini, ukupno njih 2 183. Neke prijave zbog svoje složenosti i specifičnosti zahtijevaju višegodišnje praćenje, stoga smo nastavili postupati u 1 065 predmeta iz prethodnih godina. Najveći rast prijava bilježimo u

¹ U trenutku pripreme ovog Izvešća nismo dobili podatke Ministarstva znanosti i obrazovanja za 2023. godinu.

području pravosudno-zaštitnih prava (41,17 %), obrazovnih prava (24,47 %) te osobnih prava (14,46 %). Osim toga, čak 1 316 predmeta odnosila su se na opće inicijative i preporuke, suradnju s nacionalnim i međunarodnim institucijama, sastanke, projekte, obilaskе ustanova te ostale poslove Ureda. Također smo u 1 252 telefonska razgovora pružili informacije i savjete strankama.

U radu na pojedinačnim prijavama, Ured nastavlja zagovarati drugačije pristupe rada s djecom i obiteljima, a sve u cilju ostvarivanja potencijala svakog djeteta. Ovdje želim posebno istaknuti sve one stručnjake, čelnike škola te lokalne zajednice koji svakodnevno prioritiziraju dječju dobrobit, tražeći rješenja za njihove probleme, često i izvan postojećih okvira svojih nadležnosti. Njih susrećemo prilikom posjeta različitim institucijama i zajednicama. U zaštiti prava djece sve više prepoznajemo i važnost osobnog angažmana, jer oslanjanje isključivo na propise ne donosi uvijek željene rezultate.

Tijekom 2023. sudjelovali smo u postupku donošenja ili izmjene 28 propisa, uključujući i tri strateška dokumenta. Kroz pojedine propise predložili smo ukupno 153 konkretne promjene u vezi zaštite djece, dajući mišljenje na predložene nacрте propisa, ali i inicirajući donošenje novih ili izmjene postojećih. Nažalost, tek ih je 13 prihvaćeno, od čega šest djelomično. Iako smo izrazito nezadovoljni ovakvom stopom prihvaćanja prijedloga, nastavljamo s jednakom predanošću zagovarati najbolji interes djece u svim budućim prijedlozima propisa i strategija.

Nadležnim tijelima uputili smo i 71 opću preporuku, upozorenje ili priopćenje u cilju unaprjeđivanja zaštite prava sve djece ili pojedinih skupina djece. Većina preporuka je prihvaćena (64 %), dok na četvrtinu preporuka nismo dobili nikakvu povratnu informaciju, na što nadležna tijela obvezuju propisi, a 11 % naših preporuka nije prihvaćeno. Više od trećine naših preporuka se odnosilo na obrazovanje (37 %). Realizaciju prihvaćenih preporuka pratit ćemo u narednom razdoblju.

Zbog opširnosti izvješća, u tekstu smo koristili pokrate koje su objašnjene na početku izvješća, a riječi i izrazi korišteni u tekstu podjednako se odnose i na ženski i na muški rod.

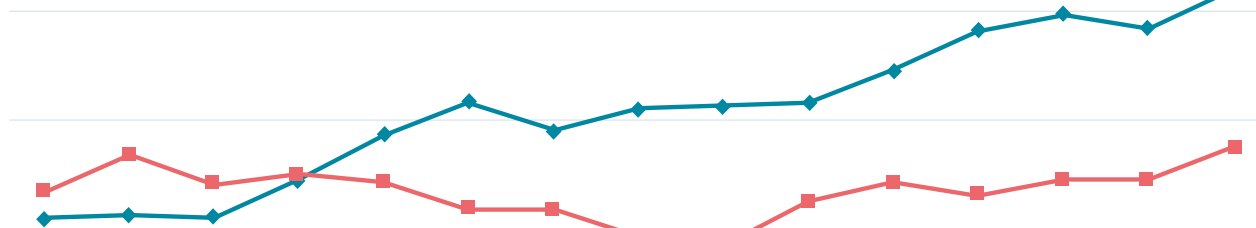
Zaključno, zahvaljujem svojem timu na iznimnoj posvećenosti i suosjećanju s kojim svakodnevno dolaze na posao, u želji da svako dijete u Hrvatskoj ne ostane zakinuto za svoja prava. Njihova podrška je bila ključna i u izradi ovog Izvješća.

Podsjećam na našu zajedničku odgovornost da djeci i mladim ljudima osiguramo život u državi u kojoj ih vidimo, čujemo i uvažavamo, u kojoj mogu sigurno i zdravo rasti i razvijati se. Nadam se da je ovo Izvješće doprinos i vodič za ostvarivanje takve vizije Hrvatske.

Pravobraniteljica za djecu

Helena Pirnat Dragičević, dipl. iur.

Prijave pojedinačnih povreda prava djece (DP) i drugih predmeta u radu (DPR) 2009. – 2023.



	2009.	2010.	2011.	2012.	2013.	2014.	2015.	2016.	2017.	2018.	2019.	2020.	2021.	2022.	2023.
◆ DP	1050	1059	1054	1228	1436	1595	1456	1558	1573	1588	1741	1923	2004	1932	2183
■ DPR	1167	1350	1205	1253	1223	1090	1092	956	929	1125	1215	1158	1226	1230	1316

Prijave pojedinačnih povreda prava djece 2009. – 2023.

PRIJAVE POJEDINAČNIH POVREDA PRAVA	2009.	2010.	2011.	2012.	2013.	2014.	2015.	2016.	2017.	2018.	2019.	2020.	2021.	2022.	2023.
Osobna prava	625	687	636	753	701	742	702	711	726	690	737	772	825	826	943
Prava djece kao članova društvene zajednice	13	11	6	11	11	12	12	29	29	38	32	28	40	31	62
Obrazovna prava	187	153	159	161	262	273	239	296	310	318	391	492	478	421	524
Zdravstvena prava	35	21	25	28	107	257	184	161	155	173	137	162	172	141	97
Socijalna prava	48	29	43	42	55	60	42	39	41	45	46	62	48	52	53
Ekonomska prava	55	72	79	93	90	77	77	87	89	68	74	72	77	82	80
Kulturna prava	11	10	8	19	26	22	37	23	32	39	34	36	30	50	38
Pravosudno- zaštitna prava	33	38	55	61	81	62	67	96	97	72	81	115	141	139	197
Sigurnost i zaštita djece	12	12	15	13	25	26	36	51	31	81	130	116	121	121	137
Diskriminacija	3	3	6	16	25	24	20	18	20	38	42	35	49	31	28
Nenadležnost	22	19	16	26	42	38	39	41	42	21	29	32	20	37	23
Ostalo	6	4	6	5	11	2	1	6	1	5	8	1	3	1	1
UKUPNO	1050	1059	1054	1228	1436	1595	1456	1558	1573	1588	1741	1923	2004	1932	2183

2 PRAĆENJE POJEDINAČNIH POVREDA PRAVA DJECE

Uloga pravobraniteljice za djecu je na općoj razini pratiti rad nadležnih tijela, uočavati i ukazivati na teškoće i prepreke u zaštiti i ostvarivanju prava djece te pozivati na sustavno rješavanje problema. Pojedinačne povrede prava djece za nas su važan izvor spoznaja o područjima u kojima djeca nisu primjereno zaštićena. One omogućuju uvid u učinkovitost sustava zaštite prava djece te daju podlogu za proaktivno i preventivno djelovanje i predlaganje nužnih poboljšanja u ostvarivanju prava većih skupina djece.

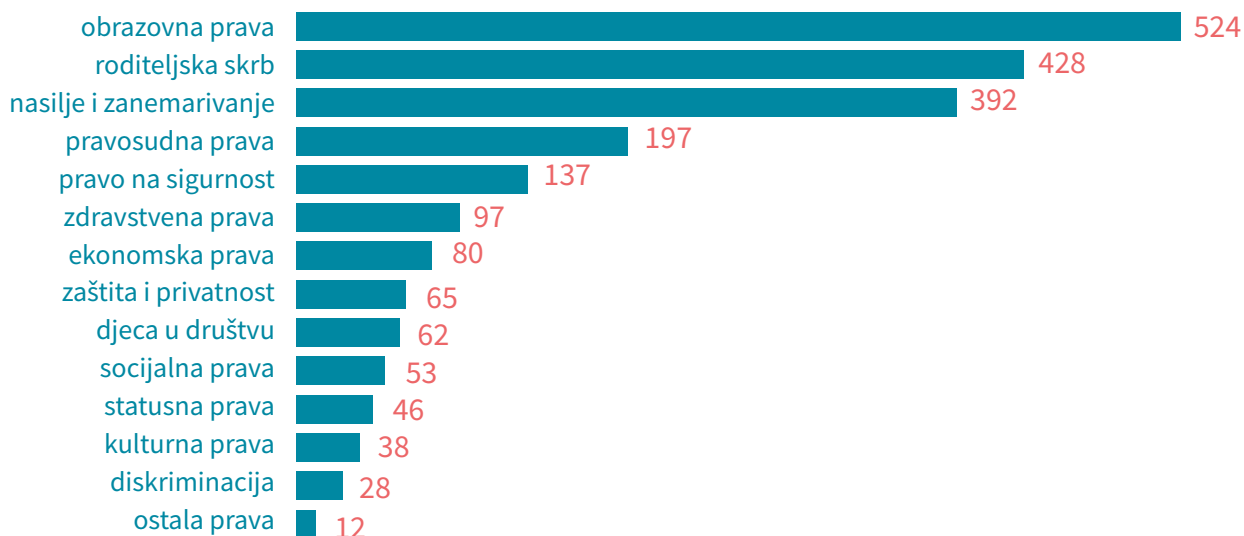
Tijekom 2023. zaprimili smo 2 183 nove prijave, pritužbe, upita i zahtjeva u vezi povreda pojedinačnih prava djece. Uz njih smo tijekom godine postupali u 1 065 predmeta prenesenih iz prethodnih godina, uglavnom zbog složenosti i specifičnosti problematike koja zahtijeva višegodišnje praćenje. Takvih predmeta najviše je u području obrazovanja, zbog praćenja tijeka obrazovanja djeteta, te u području obiteljsko-pravnih odnosa, zbog dugotrajne narušenosti i dinamike obiteljskih odnosa, opetovanog obraćanja stranaka i dugotrajnosti postupaka pri nadležnim tijelima.

Prijave pojedinačnih povreda prava djece u 2023.

POJEDINAČNA PRAVA	Broj predmeta u radu iz prethodnih godina	Broj zaprimljenih predmeta u 2023.	Broj djece	Grupa djece
Osobna prava - ukupno	509	943	1358	59
Prava djece kao članova društvene zajednice	9	62	19	48
Obrazovna prava	218	524	432	123
Zdravstvena prava	44	97	89	19
Socijalna prava	18	53	116	8
Ekonomska prava	57	80	146	6
Kulturna prava	30	38	27	19
Pravosudno-zaštitna prava	92	197	238	14
Sigurnost i zaštita djece	68	137	131	33
Diskriminacija	13	28	19	12
Nenadležnost	6	23	18	3
Ostala prava	1	1	1	0
UKUPNO	1065	2183	2594	344

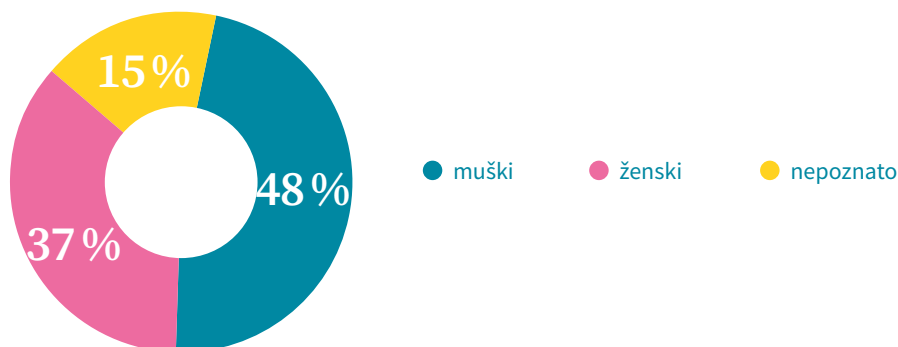
Naš rad uključuje i pružanje informacija, uputa i savjeta u neposrednom kontaktu sa strankama u prostorijama Ureda ili putem telefona. Riječ je o jednokratnim upitima ili dolascima koje ne iskazujemo u ukupnom broju predmeta, ali ističemo da je tako tijekom godine ostvaren veliki broj razgovora (zabilježeno više od 1 200) koji su zahtijevali znatan angažman savjetnika.

Prijave pojedinačnih povreda prava djece prema vrsti prava u 2023.



Od 2 183 predmeta zaprimljena u 2023. najviše ih se odnosilo na obrazovanje (524) i ostvarivanje roditeljske skrbi (428). Slijede prijave u području nasilja nad djecom i zanemarivanja djece (392), pravosudnih prava (197), sigurnosti djece (137), zdravstvenih prava (97), ekonomskih prava (80), prava na zaštitu privatnosti (65), povrede prava djece kao članova društvene zajednice (62), socijalnih prava (53), statusnih prava (46) i povrede kulturnih prava (38). Zatim slijede prijave diskriminacije (28) te ostale povrede prava djece (12). Uz prijave povreda prava djece, zaprimili smo i 24 prijave povreda prava odraslih osoba iz područja koja nisu u nadležnosti pravobraniteljice za djecu.

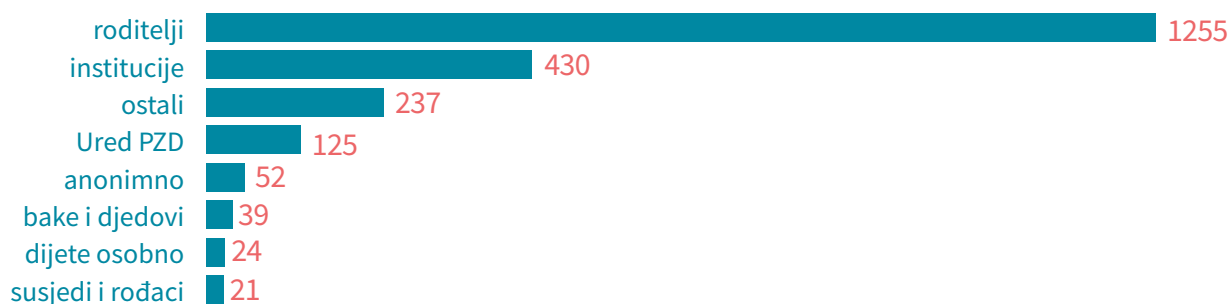
Prijave pojedinačnih prava djece prema spolu djeteta u 2023.



Prijave se odnose na 1 152 dječaka, 947 djevojčica te 395 djece za koju spol nije iskazan. Prijavama je obuhvaćeno i 344 grupa djece, najčešće u području obrazovanja (razredni odjeli ili svi učenci obrazovne ustanove), ali i grupe djece u vrtićima, sportskim klubovima, ustanovama socijalne skrbi i odgojnim ustanovama, a tu su i djeca-stanovnici naselja ili dijela naselja, korisnici pojedinih društvenih mreža i druge grupe djece, ovisno o problematici i mogućoj ugrozi njihovih prava. Grupe djece raznolike su po dobnoj strukturi, veličini grupe te mogućoj ugroženosti i povredi prava.

U najvećem broju (1 255) povrede prava djece prijavili su roditelji (majke u 836, očevi u 301 slučaju, te oba roditelja zajedno u 118 slučajeva). Po brojnosti slijede prijave institucija (430). Najčešće su to obrazovne institucije (214), škole i dječji vrtići koji traže savjet i preporuku za postupanje ili prijavljuju povrede prava djece zamjećujući zanemarivanje skrbi o djetetu ili sumnjajući na nasilno ponašanje u obitelji. Škole nam prijavljuju slučajeve seksualnog nasilja nad djetetom, na što ih obvezuje *Protokol o postupanju u slučaju seksualnog nasilja*.

Prijave pojedinačnih povreda prava djece prema podnositelju prijave u 2023.



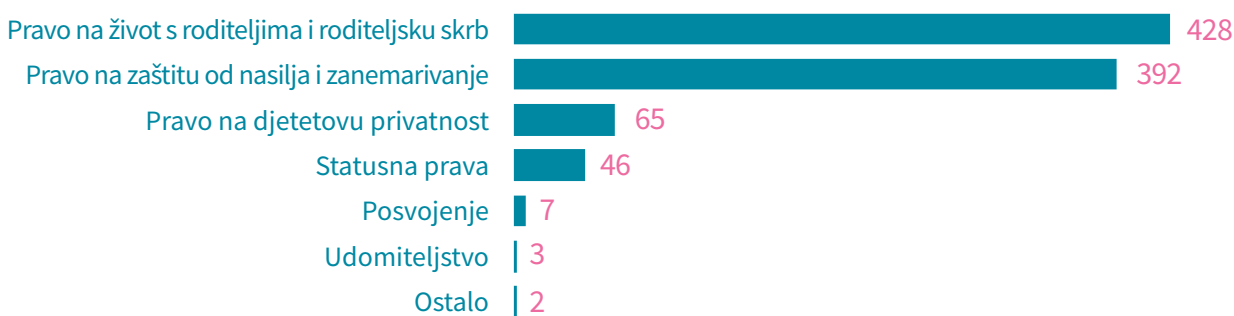
U velikom broju prijavitelji su bili ministarstva, agencije i inspekcije, tijela socijalne skrbi, domovi za djecu, udruge te predstavnici lokalne zajednice.

Djeca (24) su nam se i osobno prituživala na organizaciju nastave, neprimjeren odnos nastavnika, ponašanje udomitelja, odgajatelja ili prestrogu disciplinu u ustanovi u kojoj su smještena. Tražila su pomoć u promjeni ustanove u koju su smještena ili povratak u obitelj. Neka su tražila zaštitu od nasilja u obitelji ili vršnjačkog nasilja, dok su se neka prituživala na policijsko postupanje. Djeca su tražila pomoć i u konfliktnim roditeljskim odnosima, prituživala su se na odluke nadležnih tijela i određenu dinamiku susreta i druženja s roditeljem s kojim ne stanuju.

Obraćali su nam se i bake i djedovi, drugi djetetovi srodnici, susjedi, anonimni prijavitelji i drugi, a u 125 slučajeva postupanje smo započeli na vlastitu inicijativu, najčešće povodom napisa u medijima.

2.1 Osobna prava

Prijave povreda osobnih prava djece prema području povrede u 2023.



Najveći broj prijavi u području povreda osobnih prava djece (943) odnosio se na pravo na život s roditeljima i roditeljsku skrb (428) i zaštitu od nasilja i zanemarivanja (392). Po brojnosti slijede povrede prava na privatnost (65) i povrede statusnih prava djece (46). Ostala područja povreda osobnih prava djece bila su zastupljena u manjem broju te su se odnosila na posvojenje (7), udomiteljstvo (3) te ostale povrede (2).

Pravo na život – Povrede djetetovog prava na život odnose se uglavnom na počinjenje teških kaznenih djela na štetu djece (ubojstvo, pokušaj ubojstva), samoubojstvo, samoranjavanje i unesrećivanje te stradanje djece. Podaci o smrtnosti djece za 2023. godinu još uvijek nisu dostupni s obzirom na to da je, kako to navodi HZJZ, u tijeku njihova obrada. Prema dostupnim podacima HZJZ-a u razdoblju od 2020. do 2022. smrtno je stradalo 105 djece.

Smrtna stradanja djece od 2020. do 2022. prema uzrocima

Smrtno stradala djeca 2020.-2022.	2020.	2021.	2022.	Ukupno
Nesreće u prometu	11	17	15	43
Padovi	1	2	1	4
Ubojstva	1	3	1	5
Samoubojstva	9	6	10	25
Utapanja	4	1	3	8
Ugušenja	6	0	1	7
Ostalo	4	5	4	13
UKUPNO	36	34	35	105

Nažalost, i u 2023. godini zabilježena su smrtna stradanja djece u različitim okolnostima. Neka djeca izgubila su bitku s bolesti, neka su stradala u prometnim nesrećama, neka nesretnim slučajem, neka od posljedica nasilja (6), a neka su si sama oduzela život. Smrtna stradanja ili ozljeđivanja djece pratimo kroz različita područja Izviješća te ih opisujemo u poglavljima *Pravo na zaštitu od nasilja i zanemarivanja* te *Sigurnost, nesreće i ugrožavajuća okruženja*. Djeca najčešće stradavaju u prometnim nesrećama.²

U prometnim je nesrećama smrtno stradalo 21 dijete, vozeći moped, motocikl, osobni automobil i osobno prijevozno sredstvo (sedmero djece), 10 djece poginulo je kao putnici u vozilima, a četiri kao pješaci.

Uz prometne nesreće najčešći uzrok smrti djece su samoubojstva djece. Prema podacima MUP-a u 2023. sedmero djece počinilo je samoubojstvo u 2023., dok je njih 43 to pokušalo. Prema podacima Hrabrog telefona najveći broj poziva u 2023. vezan uz mentalno zdravlje odnosi se na suicidalnost (30 %), samoozljeđivanje (21 %) te depresivnost (20 %).

Nesporna je važnost postojanja telefonske linije za pomoć djeci koja djetetu može pružiti trenutnu psihološku pomoć u kriznoj situaciji. Međutim, nužna je sustavna pomoć i podrška djeci u zaštiti njihovog mentalnog zdravlja te ta podrška mora biti dugoročna, sustavna i kontinuirana. Pojedine škole nas sa zabrinutošću izvješćuju o djeci s poteškoćama u području mentalnog zdravlja. Neka djeca se samoozljeđuju, najčešće plitkim rezovima oštrim predmetima po rukama i nogama, a pojedina su najavljivala ili imala pokušaje suicida te su škole o tim saznanjima žurno obavještavale HZSR i liječnika djeteta. Uz podršku djetetu nužno je prevenirati uzroke koji dovode do narušavanja mentalnog zdravlja djece, osobito kad je riječ o vršnjačkom nasilju, narušenim i složenim odnosima u obitelji i drugim rizičnim čimbenicima koji se pravovremenim i odgovarajućim intervencijama institucija mogu prevenirati. O zaštiti mentalnog zdravlja djece više u poglavlju *Zdravstvena prava*.

Djeca i dalje stradavaju zbog svoje nezrelosti i znatizelje (teško stradanje djeteta od strujnog udara na vagonu vlaka, stradanje na gradilištu škole), neopreza odraslih osoba (dostupnost oružja i strojeva djeci, utapanje djece), neka zbog izazova vršnjaka ili utjecaja društvenih mreža koji ih potiču na opasne radnje, a sve zbog povećanja popularnosti i klikova u virtualnom svijetu. Za zaštitu djece ključna je uloga roditelja u sprječavanju dovođenja djeteta u potencijalno opasne situacije, odnosno pravovremena reakcija nadležnih institucija u slučaju zanemarivanja roditeljske skrbi.

Nažalost, svjedočimo situacijama u kojima izostaje pravovremena reakcija nadležnih tijela. U jednom slučaju smrtno je stradala jednoipolgodišnja djevojčica koju je sjekinom ubio majčin bivši izvanbračni

² O sigurnosti djece u prometu više u poglavlju *Sigurnost, nesreće i ugrožavajuća okruženja*.

partner. Odnos majke s bivšim partnerom bio je obilježen učestalim nasilnim ponašanjima u obitelji. Obiteljsko nasilje prema tadašnjoj izvanbračnoj supruzi policija je evidentirala u više navrata, a izvanbračni partner bio je sklon svim oblicima nasilja i alkoholu te teški recidivist (optužen ili kažnjavan za 15 kaznenih djela: trgovanje ljudima, trgovina drogom, razbojništvo, prijetnja, nasilničko ponašanje, teška krađa, dovođenje u opasnost života i imovine te je za neka djela služio i zatvorsku kaznu). Unatoč tome, on je bio samo jednom osuđen za obiteljsko nasilje i to za prekršaj iz *Zakona o zaštiti od nasilja u obitelji* te kažnjen novčanom kaznom. Istovremeno niti jedna kaznena prijava koja je podnesena zbog nasilja u obitelji nije u konačnici rezultirala presudom i kažnjavanjem. Nadležna tijela u ovom su slučaju ozbiljno zakazala u zaštiti djece.

I u slučaju smrtnog stradavanja dvadesetomjesečnog djeteta, koje je odmah po rođenju trebalo biti izdvojeno iz obitelji te zajedno s dvoje braće povjereno na svakodnevnu skrb udomiteljskoj obitelji ili ustanovi socijalne skrbi, nadležna tijela su zakazala. Zbog nemogućnosti pronalaska smještaja, kao i sporosti suda, djeca su i dalje bila u biološkoj obitelji u kojoj su bila izložena visokoj razini razvojnih rizika. Iako se tek istražuje je li smrt djeteta izravna posljedica nepravovremenog izdvajanja iz obitelji, nedopustivo je da postupci zaštite djece traju toliko dugo.

2.1.1 Statusna prava

Reguliranje statusa djeteta u društvu obuhvaća pravo djeteta na prijavu rođenja, saznanje podrijetla, državljanstvo, prebivalište, osobne isprave te reguliranje boravišnog statusa stranih državljana i međunarodnu zaštitu. U 2023. godini primili smo 46 prijava koje se odnose na statusna prava djece.

Statusna prava djece stranaca – Roditelji djece stranog državljanstva nerijetko se suočavaju s problemima u reguliranju statusnih prava svoje djece, najčešće prava na reguliranje boravišnog statusa i s njime povezanog prava na zdravstvenu zaštitu i drugih prava koja proizlaze iz prava na zakoniti boravak u Hrvatskoj. I dalje je sporan važeći propis koji ne osigurava mogućnost da djeca automatizmom slijede boravišni status svojih roditelja. Događa se tako da se djetetu koje je rođeno u RH, iako roditelj ima stalni boravak u RH, priznaje pravo na privremeni boravak tek u trajanju do godine dana. Svjesni smo činjenice da se djetetu ne može odobriti stalni boravak mimo zakonom propisanih uvjeta, pa smo stoga u nekoliko navrata inicirali izmjene propisa kako bi se omogućilo da dijete slijedi pravni status svojih roditelja. Nažalost, do sada naši prijedlozi nisu uvaženi.

Pri reguliranju boravišnog statusa djece čiji su roditelji državljani treće zemlje postoje i formalne zapreke. Naime, djetetu čiji roditelj ima važeću dozvolu za boravak i rad može se odobriti privremeni boravak u svrhu spajanja obitelji samo ako je njegov roditelj imao neprekidno najmanje godinu dana odobren privremeni boravak. Time se onemogućuje da dijete boravi uz svog roditelja koji je na privremenom radu u Hrvatskoj kraće od godinu dana. Iako je odredbama *Zakona o strancima* olakšano spajanje obitelji državljana treće zemlje na privremenom boravku te su njegove odredbe usklađene s međunarodnim dokumentima, držimo da i dalje nisu u potpunosti ispoštovane obveze preuzete *Konvencijom o pravima djeteta* vezane uz pravo djeteta na obiteljsko sjedinjenje.

Pratili smo slučaj djevojčice koja se nalazila u inkubatoru zbog prijevremenog rođenja te joj je reguliranje statusa bilo nužno zbog zdravstvene zaštite. Kako je majka morala biti uz dijete, nije mogla putovati i u diplomatskom predstavništvu svoje države ishoditi dokumente nužne za reguliranje statusa djeteta. Na našu preporuku, MUP je, uvažavajući specifične okolnosti slučaja, pozitivno riješio prijavu boravka djeteta, no takve iznimke potrebno je zakonski regulirati kako bi se žurno rješavao boravišni status djeteta i u takvim slučajevima.

Već godinama ukazujemo na to da sva djeca na privremenom boravku u RH, neovisno o razlozima boravka, trebaju uživati jednaki standard zdravstvene zaštite te za to treba osigurati sredstva u državnom

proračunu. Naime, prema postojećim propisima, stranac na privremenom boravku neovisno o svrsi odobrenja privremenog boravka, obavezan je podnijeti prijavu na obvezno zdravstveno osiguranje te plaćati doprinos. Za dijete stranog državljanina na privremenom boravku obveznik plaćanja je roditelj, odnosno osoba koja skrbi o djetetu, što za mnoge obitelji predstavlja znatno financijsko opterećenje, a to u nekim slučajevima ima za posljedicu izostanak zdravstvene zaštite za dijete. Naša inicijativa za izmjenu propisa u cilju izjednačavanja dostupnosti zdravstvene zaštite za svu djecu, neovisno o financijskom statusu njihovih roditelja, za sada nije prihvaćena.

Roditelji čija su **djeca hrvatskog državljanstva** najčešće se pritužuju na ostvarivanje statusnih prava djece u slučaju konfliktnih odnosa roditelja.

U jednom slučaju matični ured odbio je zahtjev majke za **promjenom prezimena djeteta** jer je sud, odlučujući o samostalnom ostvarivanju roditeljske skrbi (otac nedostupan, ne ostvaruje roditeljsku skrb niti skrbi o djetetu), propustio odrediti da će majka sama zastupati dijete u bitnim osobnim pravima, čime je onemogućio promjenu prezimena bez suglasnosti drugog roditelja. Majka je bila prisiljena na novi sudski postupak kako bi dijete moglo nositi njezino prezime.

Pravo djeteta na prebivalište često se narušava kod prekida obiteljske zajednice i sukoba roditelja koji ne mogu suglasno odlučiti o mjestu djetetovog prebivališta. Događa se da roditelj odbija dati suglasnost za prijavu prebivališta na adresi na kojoj dijete stvarno živi ili se protivi prijavi prebivališta na novoj adresi roditelja iako činjenica preseljenja ne utječe na realizaciju njegovih susreta s djetetom. Onemogućavanje prijave prebivališta utječe na ostvarivanje drugih prava djeteta, poput upisa u vrtić ili školu.³ Iako *Zakon o prebivalištu* u takvim slučajevima omogućuje prijavu djeteta na adresu stanovanja roditelja s kojim živi uz suglasnost PU HZSR-a, u praksi neki PU HZSR-i nisu spremni dati suglasnost te upućuju roditelje da nastali spor razriješe sudskom odlukom. Upoznati smo i s neprihvatljivom praksom inzistiranja policijskih službenika na suglasnosti drugog roditelja za prijavu prebivališta i u slučajevima kada postoji sudska odluka o tome s kojim će roditeljem dijete živjeti, pa i odluka o tome da roditelj vrši samostalnu skrb u dijelu koji se odnosi na prebivalište djeteta. Odgovornost je nadležnih tijela da primjenom propisa vode računa o zaštiti najboljeg interesa djeteta.

2.1.2 Pravo na privatnost

U 2023. godini postupali smo u 65 pojedinačnih slučajeva u vezi s djetetovim pravom na privatnost (20 više nego u 2022.), a prijave su se odnosile na 47 djece i 23 grupe djece. Postupali smo u još 21 prijavi povreda drugih prava u kojima se istodobno ukazivalo i na povredu privatnosti djece (u području povrede osobnih, obrazovnih, pravosudnih, zdravstvenih ili participativnih prava djece). Pored toga, postupali smo u još 15 predmeta koji su se odnosili na opće inicijative u području zaštite privatnosti djece, te upite, obavijesti i traženje savjeta o privatnosti djece. Na dežurnim telefonskim linijama Ureda ukupno smo obavili 20 telefonskih savjetovanja o zaštiti privatnosti djece, od kojih se 14 odnosilo izravno na pravo na privatnost, a šest na povrede drugih prava djece koje su uključivale i privatnost.

Kao i prethodnih godina, najviše prijava odnosilo se na privatnost djece u medijima, uključujući sve društvene medije, a posebice društvene mreže, zatim u institucijama – školama, dječjim vrtićima, sportskim društvima, udrugama, na ostalim mjestima te u obitelji.

Podnositelje smo upoznavali s propisima u području zaštite osobnih podataka i privatnosti te ih obavještavali o stajalištima i preporukama pravobraniteljice za djecu o poštovanju privatnosti i dostojanstva djece. Njihove pritužbe u pravilu smo prosljeđivali Agenciji za zaštitu osobnih podataka (AZOP) ili smo

³ Više o tome u poglavlju *Pravo na život s roditeljima i roditeljsku skrb*.

ih upućivali da im se izravno obrate kao tijelu koje nadzire obradu osobnih podataka sukladno *Zakonu o provedbi Opće uredbe o zaštiti podataka*.

AZOP je u 2023. evidentirao 25 predmeta prijave povrede prava u obradi osobnih podataka djece i postupao davanjem odgovora, pravnih mišljenja, preporuka, obavljanjem nadzora i izdavanjem rješenja.

U nekim slučajevima, o prijavama sumnji na povredu prava djeteta na privatnost obavještavali smo i druga tijela, trgovačka društva i strukovne udruge, tražeći njihovo uključivanje i postupanje.

Privatnost djece u medijima – Najveći broj prijava povrede prava na privatnost djeteta odnosio se na objave u medijima (novine, portali, TV, radio), zatim na mrežnim stranicama namijenjenim informiranju javnosti te na društvenim mrežama⁴.

Prijave o kršenju prava djece na privatnost u medijima uglavnom su se odnosile na medijsko izvještavanje o slučajevima koji su uključivali djecu - prvenstveno na iznošenje podataka o djetetu i/ili objavu fotografija djeteta bez suglasnosti roditelja, objavu fotografija i/ili snimaka djece koja su sudjelovala u vršnjačkom nasilju, iznošenje detalja iz obiteljskog života djeteta, izvještavanje medija o tragičnim događajima u kojima su sudjelovala djeca, objavu snimki i fotografija političara s djecom na društvenim mrežama, djecu *influencera* itd.

Među prijavama na početku godine isticale su se one vezane uz **izvještavanje o posvojenoj djeci iz DR Konga**, što je izazvalo brojne (često negativne) komentare i reakcije u javnosti. Među medijskim tekstovima o međudržavnom posvojenju, bilo je i onih o prethodnim posvojenjima djece iz afričkih država, čime je nedvojbeno povrijeđeno pravo na privatnost te djece u Hrvatskoj. Zbog toga smo upozorili da se medijskim izvještavanjem, objavama na društvenim mrežama, istupima pojedinih osoba i komentarima u javnom prostoru posvojena djeca izlažu negativnim reakcijama i propitivanju okoline. Apelirali smo na sve da u svim prilikama u kojima govore o posvojenoj djeci posebno vode računa o porukama koje šalju te da novinari moraju biti svjesni ranjivosti djece i pri izvještavanju uvijek voditi računa o zaštiti njihove dobrobiti.⁵ U postupku vezanom uz objavu osobnih podataka posvojene djece iz DR Konga u medijima, AZOP je utvrdio povredu odredbi *Opće uredbe o zaštiti podataka* te portalu koji ih je objavio izrekao službenu opomenu, istaknuvši da za postizanje željene svrhe - informiranje javnosti, nije bilo nužno javno objaviti puna imena i prezimena posvojene djece uz naznaku njihove životne dobi, budući da se navedena svrha mogla postići i bez objave navedenih osobnih podataka, odnosno medijski članak bi i bez takvih osobnih podataka mogao u cijelosti informirati javnost o tzv. aferi Zambija. I Vijeće za elektroničke medije (VEM) je zbog objave identiteta maloljetnika na pojedinim portalima koji su izvještavali o ovoj temi izreklo mjere upozorenja pružateljima medijskih usluga.

Isto tako, brojni roditelji i građani podnijeli su pritužbe vezane uz fotografiranje, razgovore i objave snimaka bivšeg saborskog zastupnika s učenicima srednjih škola u Zagrebu i okolnim županijama. Na temelju tih prijava uputili smo dopis MZO-u s preporukom da se osnivačima i ravnateljima škola, kao poslovnim i stručnim voditeljima školskih ustanova, daju jasne upute i podrška u zaštiti učenika i sprečavanju neovlaštenog **ulaska stranih osoba u odgojno-obrazovne ustanove**, da ih se upozori na nužnost zaštite djece i prostora odgojno-obrazovnih ustanova od ovakvog političkog djelovanja pojedinaca, koji ne prežu od izravnog uvlačenja učenika u osobnu i/ili političku propagandu i iskorištavanja djece za vlastitu promociju i ciljeve. Napomenuli smo i da škole moraju biti prostor u kojem će učenici biti slobodni od takvih pritisaka. Također smo se po ovom pitanju obratili nadležnoj policijskoj upravi, upozorivši na neovlašteno snimanje i objavu fotografija s učenicima.

Pojedine pritužbe odnosile su se na obilaske odgojno-obrazovnih ustanova (vrtića i škola) od strane političara, pri čemu su se fotografije i snimke djece potom objavile na mrežnim stranicama i društvenim

⁴ Više o tome u poglavlju *Djeca i mediji*.

⁵ O ovome pišemo i u poglavlju *Diskriminacija*.

mrežama JLP(R)S-a ili samih političara. U tim slučajevima ističemo kako je važno da sve odgovorne osobe vode računa o najboljem interesu djeteta, pravu djeteta na privatnost, kao i o zaštiti osobnih podataka djece. Smatramo da uključivanje djece u **izborne kampanje političara**, nastupi djece na predizbornim skupovima, korištenje fotografija i snimki političara s djecom, posebno u izbornim kampanjama, predstavljaju iskorištavanje djece za osobne i/ili političke probitke odraslih. I prethodnih godina u više smo navrata upozoravali kako se snimke i fotografije političara s djecom ne bi smjele objavljivati na *online* platformama političara i u njihovim promidžbenim materijalima bez izričite suglasnosti roditelja za takvu objavu.

Zabilježene su i prijave vezane uz **objavu fotografija i/ili snimaka djece na društvenim mrežama**, među kojima se ističe objava osobnih podataka o pojedinim učenicima (bilo imena i prezimena i/ili fotografija) uz širenje uvreda i vulgarnih izraza, neovlašteno fotografiranje i dijeljenje fotografija pojedinih učenika među učenicima škole i sl. Jedna od prijava odnosila se na dijeljenje informacije o bolesnom djetetu u *Viber* grupi roditelja jednog obrta za čuvanje djece. U svim tim slučajevima uputili smo roditelje/skrbnike na korake koje mogu poduzeti radi zaštite prava djeteta; u nekoliko slučajeva uputili smo upozorenje nakladniku, a pojedine smo prijavili (i) VEM-u i Hrvatskom novinarskom društvu (HND).

U povodu tragičnog događaja u Srbiji u kojem je dijete počinilo višestruko ubojstvo u školi, pravobraniteljica je uputila apel medijima, koji se odnosi na ovu i slične situacije, da pažljivo dijele sadržaj i zaštite privatnost sve djece, a građanima da se suzdrže od neprimjerenih komentara, savjeta i zaključaka o događaju. Na internetskoj stranici Ureda objavljene su **preporuke pravobraniteljice za djecu o zaštiti privatnosti djece i preporuke o medijskom izvještavanju o djeci**⁶ te su javno dostupne svim medijima, nakladnicima, urednicima i novinarima. Javno su objavljene i Etičke smjernice - načela za etičko izvješćivanje o djeci (UNICEF) i Kodeks časti hrvatskih novinara. Povodom brojnih objava u medijima o navedenom događaju, VEM nas je izvijestio da je izrekao ukupno 16 upozorenja pružateljima medijskih usluga zbog objave identiteta maloljetnog počinitelja zločina u školi u Beogradu.

VEM nas je izvijestio da je u 2023. najviše sankcija izrekao upravo zbog **otkrivanja identiteta maloljetnika**, odnosno kršenja *Zakona o elektroničkim medijima* prema kojemu nije dopušteno objavljivanje informacije kojom se otkriva identitet djeteta do 18. godine života uključenog u slučajeve bilo kojeg oblika nasilja, bez obzira je li svjedok, žrtva ili počinitelj ili je dijete pokušalo izvršiti samoubojstvo, niti iznositi pojedinosti iz djetetovih obiteljskih odnosa i privatnog života.

Objava podataka o djeci i pojedinostima iz njihovog života na javno dostupnim društvenim mrežama, ovisno o sadržaju, može izložiti djecu različitim komentarima i reakcijama okoline, čak i kad njihov identitet nije izravno otkriven. Od medija se zahtijeva da prilikom izvještavanja o bilo kojoj situaciji koja se odnosi na djecu prethodno razmotre kako će neka objava utjecati na dijete o kojem se izvještava, te da se pobrinu da se medijskom objavom ne ugrozi dobrobit djeteta. Na važnost odgovornog postupanja medija u takvim situacijama upozoravaju i brojni propisi poput *Zakona o medijima*, *Zakona o elektroničkim medijima*, *Pravilnika o zaštiti maloljetnika u elektroničkim medijima* i *Kodeksa časti hrvatskih novinara*.

Privatnost djece u institucijama i na drugim mjestima – Pojedini upiti i prijave odnosili su se na zaštitu privatnosti djece u institucijama i na drugim mjestima. Obračali su nam se roditelji, odgojno-obrazovne ustanove i druge institucije s upitima i pritužbama koje su se uglavnom odnosile na snimanje i objavljivanje podataka o djeci na web stranicama institucija i/ili na društvenim mrežama, fotografiranje djece u odgojno-obrazovnoj skupini u dječjem vrtiću, dijeljenje snimki djece u komunikacijskim grupama (*WhatsApp*, *Viber* i sl.), neovlašteno snimanje djece za vrijeme održavanja treninga u sportskoj dvorani, opravdanost postavljanja i korištenja snimki videonadzora na javnim površinama, suvlasničkim dijelovima zgrada ili dvorišta te u odgojno-obrazovnim ustanovama i sl.

6 <https://dijete.hr/hr/press/>

Primjerice, jedno sveučilište zanimalo je može li objaviti ime i prezime te fotografiju djeteta s Down sindromom u njihovom sveučilišnom izdanju. Skrenuli smo pozornost da je za svako sudjelovanje djece u snimanju i korištenju njihovog imena i fotografije nužna suglasnost roditelja, koji moraju biti detaljno obaviješteni o tome kako će se i u koje svrhe koristiti snimljeni materijali, a prije konačne objave nužno je procijeniti može li se time ugroziti ili osramotiti dijete, naštetiti mu, ugroziti njegovu privatnost ili naštetiti osobito ranjivim skupinama djece. Djecu se ne bi smjelo snimati ili fotografirati ni objavljevati njihove snimke ili fotografije bez privole roditelja ili skrbnika djeteta, ali i samog djeteta ukoliko je s obzirom na svoju dob i zrelost sposobno izraziti svoje mišljenje. Pravobraniteljica za djecu općenito ne podržava korištenje fotografija djece u reklamnim i drugim kampanjama, iako ne možemo reći da je svako sudjelovanje djece u nekoj promotivnoj aktivnosti ujedno i kršenje njihovih prava. *Konvencija o pravima djeteta* nalaže da se u svim postupanjima s djecom mora dati prednost najboljem interesu djeteta. Stoga, svaka aktivnost koja uključuje djecu mora biti organizirana tako da se uvažavaju njihove potrebe, da se s njima postupa na način primjeren njihovoj dobi i zrelosti, da se pritom poduzmu sve potrebne mjere zaštite sigurnosti i zdravlja djece, te da se spriječi svaka mogućnost zlouporabe djece, odnosno njihovih fotografija i snimki.

Zaprimili smo i upit u vezi s objavljivanjem imena i fotografija maloljetne djece sa **sportskih natjecanja**. Naglasili smo da je za objavu djetetovih osobnih podataka poput imena i prezimena te fotografija za potrebe sportskih klubova, saveza i sl. potrebno zatražiti privolu roditelja, odnosno skrbnika djeteta. U tom obrascu treba biti jasno naznačeno u koju svrhu ili više posebnih svrha se privola daje, a roditelj, odnosno skrbnik djeteta može ju u bilo koje vrijeme povući. Što se tiče objava sportskog kluba o djeci natjecateljima, savjetujemo da se na razini kluba, međusobnom komunikacijom vodstva kluba, roditelja i same djece sportaša, dogovori na koji način će se prezentirati aktivnosti kluba i postignuti uspjesi i rezultati članova kluba, odnosno djece natjecatelja. U svim aktivnostima u kojima djeca sudjeluju, uvijek naglašavamo važnost zaštite najboljeg interesa djeteta. Zbog toga je od iznimne važnosti uspostaviti i održavati suradnički odnos sportskog kluba s roditeljima, objasniti i djeci i roditeljima sve okolnosti i uvjete u vezi sa sudjelovanjem djece u aktivnostima kluba, uključujući i način promoviranja djelatnosti kluba i sportskih uspjeha njegovih članova.

Nakon saznanja da se na **e-Oglasnoj ploči objavljuju odluke sudova** u kojima su osobni podaci djece, a koje su donesene temeljem *Obiteljskog zakona* (poput odluka u postupcima razvoda braka roditelja i lišenja roditeljske skrbi), obratili smo se Ministarstvu pravosuđa i uprave (MPU-u) te Vrhovnom sudu Republike Hrvatske (VSRH). Upozorili smo da se ovakvom praksom krši djetetovo pravo na privatnost te preporučili izmjenu važećih propisa kako bi se djeci osigurala zaštita privatnosti i najboljeg interesa, žurno uklanjanje s e-Oglasne ploče svih odluka u kojima se krši pravo djece na privatnost te njihovu objavu u obliku koji poštuje anonimnost, kao i da se kontinuirano vodi računa o zaštiti privatnosti djece prilikom budućih objava odluka i drugih pismena na e-Oglasnoj ploči te da se o stajalištima pravobraniteljice za djecu informiraju sudovi. Ministarstvo je prihvatilo preporuku te o istoj obavijestilo županijske i općinske sudove. Vrhovni sud je također prihvatio preporuku te donio novu Uputu o načinu anonimizacije sudskih odluka kojom je odlučeno da se u svim postupcima (kaznenim, prekršajnim i obiteljskim) prije objave odluke i podnesaka putem e-Oglasne ploče suda, a kojim odlukama se odlučuje o djetetu ili se odnose na dijete, obvezno provodi postupak anonimizacije odluke ili podneska u cijelosti⁷.

Izdvajamo slučaj objave literarnog rada bivše djelatnice jednog centra za autizam, koji je objavljen u sklopu literarnog natječaja, a u kojemu opisuje djecu iz centra za autizam i njihovo ponašanje, čime je povrijedila privatnost i dostojanstvo djece učenika navedenog centra. U navedenom slučaju zatražili smo postupanje policije i AZOP-a. Iako je AZOP nakon provedenog postupka utvrdio da se ne radi o povredi osobnih podataka u smislu *Opće uredbe o zaštiti podataka*, radilo se o povredi privatnosti, dostojanstva, ugleda i časti djece prema *Konvenciji o pravima djeteta* i *Konvenciji o pravima osoba s invaliditetom*, te možebitnom počinjenju nekog od kaznenih djela na štetu djeteta. Od policije smo obaviješteni da je izvješće o svim saznanjima prikupljenim kriminalističkim istraživanjem dostavljeno nadležnom državnom odvjetništvu na postupanje.

⁷ Više o tome u poglavlju *Preporuke pravobraniteljice za djecu*.

Dio pritužbi odnosio se na širenje fotografija pojedinih učenika snimljenih na mjestima koja zahtijevaju privatnost (npr. u toaletu) na društvenim mrežama i/ili u *WhatsApp* grupi ostalih učenika. Zanimljiva je i pojava tzv. „lajvanja“ na društvenim mrežama (posebice, *Tik Toku*) – kada učenici za vrijeme nastave uživo snimaju što se događa u učionici („live“ prijenos) i odgovaraju na pitanja gledatelja koji ih u tom trenutku prate. Opasnost u toj pojavi leži u tome što su ove snimke dostupne različitim profilima ljudi i izložene raznim komentarima, uključujući i neprimjernim komentarima odraslih. S obzirom na to da virtualna komunikacija postaje primaran način komunikacije među djecom, jasna je potreba za širom edukacijom i senzibilizacijom djece i odraslih o pravilnom korištenju digitalnih tehnologija, potrebi zaštite privatnosti i dostojanstva djece, kao i o načinima zaštite i postupanja kad se dogode povrede prava djece u digitalnom okruženju. Zbog toga smatramo kako je bitno da djeca steknu osnove medijske pismenosti već u vrtiću kako bi se znala sigurno i zaštićeno služiti novim medijskim tehnologijama. U fokusu trebaju biti preventivne aktivnosti, edukacija djece i roditelja te potreba roditeljskog nadzora nad aktivnostima djece na internetu. Djecu treba poučiti o pravilima pristojnog ponašanja na internetu, mogućnostima zaštite te prepoznavanju neželjenih sadržaja. Isto tako, važno je da djeca znaju kome se mogu i trebaju obratiti u slučaju kada dožive bilo koji oblik povrede svojih prava u digitalnom okruženju.

Obitelj i privatnost djeteta – Često sami roditelji ugrožavaju pravo na privatnost svoje djece, primjerice objavom njihovih fotografija i snimaka na društvenim mrežama, vođeni idejom o zaradi i/ili rastu vlastite popularnosti u spomenutom okruženju, a sve je šira pojava i tzv. obiteljskog *vlogginga* gdje roditelji objavljuju video zapise svakodnevnih aktivnosti svoje obitelji, uključujući i djecu, čime njihova intima postaje dostupna javnosti. Roditeljima preporučamo da se suzdrže od takvih objava te da se detaljno informiraju o eventualnim rizicima i težini mogućih posljedica za dijete nakon objavljivanja njegovih snimki na internetu. Objavom djetetovih fotografija i snimki na internetu znatno se povećava rizik od njihove zloupotrebe, stoga je u komunikaciji putem društvenih mreža potrebno zaštititi djecu od pretjeranog izlaganja. Isto tako, roditelji svojim primjerom trebaju poučiti djecu o tome kako štiti svoju privatnost, kao i privatnost drugih, te pomoći djetetu da razumije što je to njegova privatnost i intima te zašto neke informacije dijelimo samo s bliskim osobama.

Djeca influencera i poznatih osoba dodatno su izložena zbog većeg zanimanja medija koji nerijetko objavljuju njihove fotografije preuzete s društvenih mreža, podrazumijevajući da su roditelji suglasni s takvom objavom. Ovime se također povećava rizik od zloupotrebe dječjih fotografija, kao i od povećane dostupnosti djece zlonamjernim osobama.

Današnja djeca odrastaju u doba u kojem su društveni mediji postali sastavni dio svakodnevnog života. Roditelji često izlažu svoju djecu na društvenim mrežama objavljujući fotografije i video zapise svoje djece, koriste ih u promotivnim objavama i u komercijalne svrhe. Sudjelovanje djece u takvim aktivnostima otvara mnoga pitanja zaštite prava djece, poput prava na privatnost, prava na participaciju, prava na zaštitu od gospodarskog iskorištavanja, prava na zaštitu djetetovog najboljeg interesa. U vezi s izlaganjem djece na društvenim mrežama uvijek pozivamo na oprez i odgovorno ponašanje – i roditelje i sve one koji se skrbe o djeci. Djecu ne bismo trebali izlagati u medijima ili na društvenim mrežama protiv njihove volje, stoga savjetujemo roditeljima da s djecom, ovisno o njihovoj dobi i zrelosti, razgovaraju o sudjelovanju u takvim aktivnostima i dijeljenju sadržaja na internetu, o tome kako bi to moglo utjecati na njih i pri tome **uzeti u obzir djetetovo mišljenje**. Prioritet svakako treba biti zaštita djetetovog najboljeg interesa, njegove dobrobiti i sigurnosti.

Bilježimo i slučajeve kada su ostali članovi obitelji, najčešće bake i djedovi, istupili u medijima po nekom pitanju koje se odnosi na njihove unuke (primjerice, neplaćanje alimentacije od strane jednog roditelja) ili u kada su sklopu intervjua o njihovom životu objavljene fotografije djece. U ovakvim slučajevima najprije savjetujemo roditeljima/skrbnicima da upozore članove obitelji o tome kako nisu suglasni s iznošenjem privatnih informacija koje se tiču njihove djece u medijima, kako se to ne bi ponovilo. Pored navedenog, roditelj/skrbnik ima pravo obratiti se nakladniku i tražiti da se uklone podaci koji mogu dovesti do otkrivanja identiteta djeteta, kao i VEM-u kada je privatnost djeteta ugrožena u elektroničkim medijima, odnosno Vijeću časti HND-a kada se radi o tiskanim medijima. U težim slučajevima moguće je obratiti se i državnom odvjetništvu te pokrenuti privatnu tužbu.

Izdvajamo i slučaj koji ukazuje na potencijalnu koliziju djetetovog prava na privatnost i njegovog prava na uživanje najviše moguće razine zdravlja. Saznavši za slučaj u kojem je posvojiteljica, uslijed bojazni zbog moguće povrede djetetovog prava na privatnost, odbila dati djetetove osobne podatke, od prije zaključivanja posvojenja, službi za školsku medicinu, radi čega ta služba nije mogla zatražiti djetetov karton iz prethodne školske ambulante, obratili smo se Ministarstvu rada, mirovinskog sustava, obitelji i socijalne politike (MRMSOSP) te Ministarstvu zdravstva (MZ). Ukazali smo na potrebu osiguravanja pravodobnog prijenosa značajnih informacija za skrb o zdravlju djece, ali i osiguravanja apsolutne sigurnosti po pitanju zaštite privatnosti posvojenog djeteta. Preporučili smo da razmotre mogućnost rješavanja uočenog problema na način da se osigura diskretan i siguran način prijenosa važnih podataka o zdravstvenom statusu posvojenog djeteta iz njegovog zdravstvenog kartona od prije posvojenja.⁸

Zaprimljene pritužbe i upiti vezani uz zaštitu djetetovog prava na privatnost ukazuju na **važnost sustavne edukacije** i dodatne regulacije ovog područja, što je prepoznao i UN-ov Odbor za prava djeteta koji je Hrvatskoj preporučio da država izradi pravila i politike zaštite za sve tradicionalne medije i poslovni sektor u digitalnom okruženju radi zaštite privatnosti djece, kao i da provodi kampanje za podizanje svijesti, posebice među djecom i roditeljima, o tom pitanju (iz Preporuka UN-ovog Odbora za prava djeteta Hrvatskoj 2022.).

Primjer dobre prakse su edukativne radionice koje je proveo AZOP za učenike osnovne škole na temu zaštite osobnih podataka prilikom korištenja interneta, s ciljem upozoravanja djece na potencijalne opasnosti i rizike koji vrebaju na internetu i društvenim mrežama. U suradnji s Centrom za nestalu i zlostavljenu djecu (CNZD) održali su konferenciju za djelatnike vrtića i škola pod nazivom „Objasni mi taj GDPR“.

Na tom tragu *Nacionalni plan za prava djece u Republici Hrvatskoj za razdoblje od 2022. do 2026. godine*, kao mjere za postizanje sustavne potpore za djecu u digitalnom okruženju, predviđa poticanje preventivnih programa u odgojno-obrazovnom sustavu usmjerenih na medijsku pismenost te unaprjeđenje sigurnosti i zaštite djece na internetu i društvenim mrežama. Kroz medijsku pismenost s djecom je potrebno raditi na razvoju vještina potrebnih za učinkovito i sigurno korištenje suvremenih tehnologija, konzumiranje medijskih sadržaja, korištenje internetskih i drugih usluga i platformi te aktivno sudjelovanje u demokratskim procesima. S druge strane, kroz preventivno-edukativne programe potrebno je podizati stupanj znanja i svijesti djece o opasnostima na internetu te zaštititi privatnosti u digitalnom okruženju.

PRIJEDLOZI ZA POBOLJŠANJA

- *Podizati svijest o potrebi zaštite privatnosti i dostojanstva djece, vodeći računa o zaštiti najboljeg interesa djeteta – uvažavati dijete kao pojedinca, nositelja i korisnika prava, te uvažavati djetetovo mišljenje u skladu s njegovom dobi i zrelošću.*
- *Unaprjeđivati zaštitu privatnosti djece u društvu – kroz javne kampanje, ali i sustavno i kontinuirano educiranje stručnjaka u raznim područjima, kao i samih roditelja i djece.*
- *U sklopu kampanja o sigurnosti u digitalnom okruženju predvidjeti i edukacije za roditelje o zaštiti osobnih podataka i privatnosti djece.*
- *U pojedinim područjima dodatno regulirati zaštitu privatnosti i dobrobiti djece kodeksom ponašanja, smjernicama ili protokolima postupanja.*
- *Izraditi pravila i politike zaštite privatnosti djece za sve tradicionalne medije i poslovni sektor u digitalnom okruženju.*
- *Podizati svijest o ranjivosti djece kao posebno zaštićene skupine u društvu te o načelu minimalnog izlaganja djece javnosti u svrhu zaštite njihove privatnosti.*

8 Više o tome u poglavlju *Preporuke pravobraniteljice za djecu*.

2.1.3 Pravo na život uz roditelje i roditeljsku skrb

U području prijava kršenja osobnih prava, kojih je u 2023. godini bilo 943, najveći broj prijava odnosi se na pravo na život s roditeljima i roditeljsku skrb (428). Pritužbe su vezane uz roditeljska neslaganja o organizaciji djetetovog življenja, odnosno ostvarivanja sadržaja roditeljske skrbi po prekidu obiteljske zajednice, različite nepovoljne okolnosti radi kojih se izriču mjere za zaštitu prava i dobrobiti djece, kao i uz poteškoće u realizaciji djetetovog prava na uzdržavanje.

Prijave povreda prava djece na život uz roditelje i roditeljsku skrb u 2023.

Pravo na život uz roditelje i roditeljsku skrb	Broj predmeta zaprimljenih u 2022.	Broj predmeta zaprimljenih u 2023.	Broj djece
Ostvarivanje sadržaja roditeljske skrbi	302	310	447
Ograničavanje ili oduzimanje prava na roditeljsku skrb	94	88	154
Uzdržavanje	24	30	47
Ukupno	420	428	648

I ove godine najčešće su nam se obraćale majke (192) i očevi (120) dok su se institucije obraćale u 28 slučajeva. Na vlastitu inicijativu pratili smo 24 slučaja. Zabilježena su i obraćanja ostalih (22), baka (19) i roditelja zajedno (8). Po šest predmeta otvoreno je temeljem obraćanja djece osobno te djedova, dvije temeljem anonimnih pritužbi, dok je jedan predmet otvoren na inicijativu rođaka. Tijekom 2023. godine zabilježili smo i ukupno 452 telefonskih i osobnih obraćanja stranaka koje su se prituživale na povrede djetetovog prava na život s roditeljima i roditeljsku skrb.

Pravni okvir - U rujnu 2023. u e-savjetovanje sa zainteresiranom javnošću upućen je *Nacrt prijedloga Zakona o izmjenama i dopunama Obiteljskog zakona (OBZ)*, i to nakon što je Odlukom i rješenjem Ustavnog suda Republike Hrvatske⁹ ukinuto niz odredbi ili dijelovi odredaba OBZ-a. Kako se radi o temeljnom propisu koji regulira područje obiteljskih odnosa, a koji izravno utječe na ostvarivanje prava djece, uključili smo se u ovo e-savjetovanje dajući prijedloge ne samo na odredbe koje su puštene u savjetovanje, već i na neke druge čije su nam se izmjene i dopune pokazale nužnima kroz praćenje područja obiteljskih odnosa. Iako su detaljno obrazloženi i potkrijepljeni konkretnim slučajevima, naši prijedlozi nažalost nisu bili prihvaćeni ili su primljeni na znanje. O konkretnim prijedlozima koje smo uputili bit će više riječi u nastavku ovog teksta.

Na ovo je područje značajno utjecala i izmjena *Pravilnika o mjerama zaštite osobnih prava i dobrobiti djeteta*, koji je donesen u srpnju 2022. nakon skraćenog savjetovanja zbog žurnog donošenja izmjena i dopuna Pravilnika, u svrhu provođenja reformske mjere *Razvoj usluga u zajednici radi prevencije institucionalizacije* sadržane u *Nacionalnom planu oporavka i otpornosti 2021.-2026.* Ovom mjerom je, radi preveniranja institucionalizacije, predviđeno zapošljavanje 150 novih stručnjaka za pružanje izvaninstitucionalnih usluga te edukacija i licenciranje voditelja mjere obiteljsko-pravne zaštite.

Iako se radi o hvalevrijednim mjerama i intervencijama koje realno prate potrebe sustava, a u konačnici slijede i preporuke UN-ovog Odbora za prava djeteta Hrvatskoj i ovog Ureda, u praksi se sustav destabilizirao. Umjesto zapošljavanja novih stručnjaka, stručnjaci iz područnih ureda Hrvatskog zavoda za socijalni rad (PU HZSR) prešli su u druge ustanove socijalne skrbi, primjerice Obiteljski centar, te u domove socijalne skrbi na radna mjesta voditelja mjera za zaštitu prava i dobrobiti djeteta. Time se posredno

9 broj: U-I-394/2015 i dr. od 18. travnja 2023., NN 49/23.

otežala pozicija stručnjaka zaposlenih u PU HZSR, u kojima se već otprije bilježi odljev kadra u druge ustanove i resore. Prema dobivenim informacijama, sada *ima dovoljno kvalitetnih voditelja mjera, ali te mjere nema tko izricati i pratiti*, što se posredno negativno odražava na interese djece.

Osim toga, zbog bremena odgovornosti, nerealnih normativa, nedostupnosti dodatnih usluga u zajednici te nepovjerenja u rad, stručni radnici mahom traže druga, bolje plaćena, manje stresna i više cijenjena radna mjesta. Problem s nedostatkom stručnog kadra posebno je izražen u manjim sredinama, pogotovo u područnim uredima HZSR koji svoju nadležnost ostvaruju na otocima, stoga su se neke od naših preporuka odnosile i na ovaj problem.¹⁰ Rješenje problema stručnjaka i korisnika u manjim sredinama vidimo kroz osiguranje dostupnosti mobilnih stručnih timova.

Upoznati smo s aktivnostima stručnjaka u sustavu socijalne skrbi okupljenih u inicijativu „Od šutnje do promjene“, koji upozoravaju na *ugroženo zdravlje i ljudska prava stručnjaka i korisnika socijalne skrbi*. Inicijativa, između ostaloga, zahtijeva i *utvrđivanje normativa rada u skladu s pravilima struke, oformljivanje radne skupine neovisnih stručnjaka koji će istražiti rezultate provedene reforme, informiranje javnosti o troškovima reforme te podatke o tome koliko je radnika otišlo od dana uvođenja ovakve (nove) organizacije*. U svom proglasu navode da se zalažu za *uređen sustav, siguran za korisnike i uvažavanje stručnjaka iz prakse*, što je svakako i u interesu djece.

Da prilikom planiranja reformi u području obiteljsko-pravne zaštite sve aktivnosti moraju biti usklađene kroz različite resore, potvrđuju i rezultati ankete *Rad obiteljskih odjela na općinskim sudovima* namijenjene PU HZSR, a koju smo proveli tijekom 2023. U ovu aktivnost upustili smo se nakon što nam je ukazano na poteškoće s kojima se suočavaju PU HZSR nakon izmjena *Zakona o područjima i sjedištima sudova*. Proizlazi da za neke PU HZSR otežavajuću okolnost u radu predstavlja teritorijalna udaljenost od sjedišta suda zbog koje za sve sudionike postupka pristup sudu predstavlja značajan financijski trošak, ali i utrošak vremena u kojem izostaju sa svojih radnih mjesta.¹¹ Šteta je, a i nelogično, što se izmjenama *Zakona o područjima i sjedištima sudova* odustalo od specijalizacije županijskih sudova za obiteljsko-pravnu problematiku.

Sredinom 2023. godine na snagu je stupio i *Zakon o izvanparničnom postupku*, koji se supsidijarno primjenjuje i u postupcima u području obiteljskih odnosa.

Iako je tijekom 2023. doživio izmjene, *Zakon o socijalnoj skrbi* nije mijenjan u dijelu na koji se odnosila inicijativa pravobraniteljice za djecu iz 2022. godine. Tada smo predlagali zadržavanje mjesne nadležnosti PU HZSR u određenim situacijama (npr. u slučajevima čestih mijenjanja adresa stanovanja obitelji, kao i u slučajevima kada sud svojom privremenom odlukom mijenja adresu stanovanja djeteta), budući da se temeljem važećih propisa preseljenjem u drugu sredinu mijenja i nadležnost PU HZSR. U tim slučajevima, ako su obitelji otprije bile u tretmanu PU HZSR kroz intenzivan neposredni rad i mjere za zaštitu prava i dobrobiti djeteta, promjena mjesne nadležnosti otežava uvid u položaj djeteta. Dodatno se javlja i bojazan da to utječe i na kvalitetu procjene djetetovog najboljeg interesa pa je prijedlog iz inicijative aktualan i dalje.

Ostvarivanje sadržaja roditeljske skrbi

U području ostvarivanja sadržaja roditeljske skrbi najveći broj slučajeva u 2023. ponovno se odnosi na kršenje prava na zajedničku roditeljsku skrb. Slijede slučajevi vezani uz donošenje odluke o roditeljskoj skrbi, dok je najmanji broj slučajeva zastupljen u području ostvarivanja osobnih odnosa članova obitelji s djetetom.

¹⁰ Više o tome u poglavlju *Preporuke pravobraniteljice za djecu*.

¹¹ O problematici više govorimo u poglavlju *Pravosudno-zaštitna prava*, a o samoj anketi i njenim rezultatima u poglavlju *Istraživačke aktivnosti*.

Prijave povreda prava djece na ostvarivanje sadržaja roditeljske skrbi u 2023. prema vrsti povrede

Ostvarivanje sadržaja roditeljske skrbi	Broj predmeta zaprimljenih u 2023.	Broj djece
Kršenje prava na zajedničku roditeljsku skrb	173	243
Donošenje odluke o roditeljskoj skrbi	124	185
Ostvarivanje osobnih odnosa članova obitelji s djetetom	13	19
Ukupno	310	447

Osim **pritužbi na postupke drugog roditelja** koje često ukazuju na različit odgojni stil roditeljstva ili na zanemarujuće postupke roditelja, pritužbe u ovom području često se odnose i na rad pojedinih stručnih radnika koji neposredno rade s obitelji, kao i na rad institucija u cjelini. U tim smo slučajevima tražili izvješća o postupanju nadležnih institucija (PU HZSR, policijskih uprava, nadležnih ministarstva i drugih tijela, ovisno o okolnostima slučaja). Informacije koje dobijemo na ovaj način dragocjene su nam radi uvida u način funkcioniranja sustava i primjenu važećih propisa te na njima temeljimo daljnje opće inicijative. Međutim, stranke od Ureda pravobraniteljice često očekuju puno više (donošenje odluke o skrbi, izricanje mjere prema roditelju i/ili institucijama, ubrzanje rada suda, zastupanje djece u postupcima i sl.), za što Ured nema ovlasti.

Na otežano obavljanje poslova iz svoje nadležnosti nerijetko ukazuju i sami PU HZSR.

Trenutno je u ovome područnom uredu u tijeku provođenje 8 mjera obiteljsko-pravne zaštite radi konfliktnih razvoda, a kod svih se istovremeno vode i dugotrajni sudski postupci o kojima ovisi i stabiliziranje obiteljske situacije i dobrobit djece, a na koji mi kao centar za socijalnu skrb imamo vrlo mali utjecaj. U takvim smo slučajevima već u više navrata obavještavali naše resorno Ministarstvo, Ministarstvo pravosuđa, predsjednike sudova kao i Vaš Ured, od čega gotovo ništa nije polučilo znatnije rezultate ili pomake. Istovremeno su stranke u tim postupcima maksimalno orijentirane na djelatnike područnih ureda smatrajući ih isključivim krivcima za sve svoje probleme; djelatnici, unatoč tome što je većina stranaka upućena u različite savjetodavne tretmane, većinu svojeg radnog vremena provode u savjetodavnom radu s njima, te istovremeno pripremanju očitovanja različitim službama kojima se oni konstantno pritužuju, a sve nauštrb svih drugih postupaka zaštite djece koje u okviru svojih ovlasti djelatnici područnih ureda trebaju provoditi.

(Iz izvješća jednog PU HZSR).

Visokokonfliktni razvodi - I dalje bilježimo veliki broj slučajeva visoko-konfliktnog partnerskog odnosa, koji se nažalost negativno odražava i na njihovo roditeljstvo. Većinu tih slučajeva obilježava izrazita upornost roditelja u međusobnim optužbama, međusobno nepovjerenje i nepovjerenje u sustav, te nedostupnost savjetodavnom radu. Djeca u tim obiteljima odrastaju uz kontinuirane roditeljske svađe, često izložena i neujednačenim odgojnim stilovima te oprečnim porukama koje im šalju roditelji i članovi obitelji. Nerijetko roditelji neopravdano pribjegavaju i učestalom pokretanju postupaka pred sudom te uključivanju velikog broja institucija, a ponekad i javnosti, u svoje intimne, obiteljske odnose. Djeca koja svemu tome svjedoče izložena su značajnim razvojnim i socijalnim rizicima te riziku od narušenog mentalnog zdravlja, s kojima se svako dijete nosi na različite načine. Nažalost, neka djeca uslijed odrastanja uz narušeni i konfliktni roditeljski odnos izražavaju značajne i ozbiljne poteškoće mentalnog zdravlja, koje se pogoršavaju ulaskom u pubertet.

..... U prethodnim nalazima psihologa razvidno je kako su poteškoće u funkcioniranju djeteta dijelom i posljedica narušenog odnosa roditelja, izlaganja složenim napetim obiteljskim okolnostima/situacijama zbog otežane međusobne komunikacije roditelja. Otežavajuća okolnost je činjenica kako u (gradu) nema adekvatne pomoći djeci s problemima mentalnog zdravlja izuzev ambulantnog liječenja i grupnog rada koji nije primjeren potrebama djeteta. Prema informacijama dobivenim

od stručnjaka za mentalno zdravlje, hospitalizacija mal. djeteta u Zagrebu nije izgledna. Stoga su napori ove službe usmjereni na osiguranje što kvalitetnije pomoći djetetu unutar postojećeg sustava kao i intenzivni savjetodavni rad s roditeljima.

(Iz izvješća jednog PU HZSR)

Sustav, nažalost, još uvijek nije našao odgovarajući pristup zaštiti interesa djece koja su izložena kontinuiranim manipulativnim postupcima jednog ili oba roditelja. Najčešći cilj takvog neprimjerenog roditeljskog ponašanja jest emocionalno i fizičko udaljšavanje djeteta od drugog roditelja, pri čemu dijete, iako nije osobno bilo izloženo negativnom iskustvu u odnosu s tim roditeljem, počne i samo iskazivati otpor prema njemu. Roditelj koji manipulira djetetom najčešće u svim ostalim područjima uredno skrbi o djetetu i njegovim potrebama. Ta činjenica često otežava prepoznavanje ugroze djetetove sigurnosti, zbog čega kasni i daljnja reakcija sustava. Dodatan problem predstavljaju i različiti stav i pristup institucija ovom problemu te neprepoznavanje kaznene odgovornosti roditelja. Zamjećujemo da su u ovakvim slučajevima prijave nasilja u obitelji učestale, često i međusobne, što višestruko otežava poziciju djeteta.

Prilikom izmjena OBZ-a apelirali smo na oprez prilikom koncipiranja odredbi kojima se nastojala osigurati zaštita žrtava obiteljskog nasilja, upravo radi zaštite najboljih interesa te djece kao najranjivije skupine. Tako smo reagirali na najavljenju izmjenju odredbe OBZ-a koja predviđa dužnost i odgovornost roditelja koji stanuje s djetetom na poticanje **ostvarivanja osobnih odnosa s drugim roditeljem**, a koja je prema nacrtu predvidjela iznimku u slučaju nasilja. Imajući u vidu slučajevne manipulativnih prijava obiteljskog nasilja te djetetovo pravo i potrebu ostvarivanja osobnih odnosa s roditeljem s kojim ne stanuje, ukazali smo na to da je predložena odredba nejasna i neodređena te da bi potencijalno mogla naštetiti pravima i interesima djece. Predložili smo dopunu odredbe na način da roditelj koji stanuje s djetetom neće biti dužan omogućavati i poticati ostvarivanje osobnih odnosa djeteta s drugim roditeljem kada nadležno tijelo ocijeni da to nije u interesu djeteta. Prijedlog je tek djelomično prihvaćen na način da je odredba naknadno izmijenjena, ali ne u smjeru za koji se zalagao ovaj Ured.¹² Procjenjujemo da njeno tumačenje u praksi može polučiti značajne poteškoće.

Prema podacima MRMSOSP-a¹³, u 2022. godini (podaci za 2023. još nisu dostupni) 1710 djece (u 2021. 1948 djece) nije ostvarilo svoje pravo na osobne odnose s drugim roditeljem ili ga je ostvarivalo u opsegu manjem od onoga određenog sudskom odlukom zbog manipulativnog ponašanja roditelja s kojim dijete živi. Čak 704 djece (godinu prije 323) bilo je izloženo manipulaciji od strane roditelja s kojim ne žive, u vrijeme ostvarivanja osobnih odnosa pod nadzorom.

Osim izloženosti manipulativnim postupcima, postoje i drugi razlozi zbog kojih neka djeca odbijaju kontakt s drugim roditeljem, npr. prethodno svjedočenje neprimjerenim i ugrožavajućim postupcima roditelja ili odbijanje ostvarivanja osobnih odnosa kao reakcija na samu odluku roditelja o razvodu. Svi ti slučajevi zahtijevaju brižljivu i sveobuhvatnu stručnu procjenu djetetovog najboljeg interesa, kao i podršku obiteljima, a naročito djeci u nošenju sa stresom u razdoblju prekida obiteljske zajednice.

Reagirali smo na izmjene OBZ-a koje su se odnosile na obvezno savjetovanje i obiteljsku medijaciju, pri čemu će PU HZSR moći provoditi odvojene razgovore sa strankama u slučaju postojanja nasilja u obitelji. Naglasili smo kako se ovime strankama koje naknadno iskažu spremnost za savjetovanje i medijaciju onemogućuje pristup tim uslugama kao poželjnog načina rješavanja obiteljskih sporova. Iz izvješća PU HZSR-a saznajemo za pozitivne učinke savjetodavnog rada na način da roditelji unatoč nizu ranijih međusobnih, čak i vrlo ozbiljnih optužbi i prijavi nasilja, ipak uspijevaju postići sporazum o pitanjima koja se tiču zajedničkog djeteta te uspijevaju, uz stabilnu obiteljsku dinamiku, surađivati međusobno i s relevantnim institucijama u interesu djeteta.

¹² OBZ (2023.) čl. 95. st.2: *Roditelj koji stanuje s djetetom ima dužnost i odgovornost omogućivati i poticati ostvarivanje osobnih odnosa djeteta s drugim roditeljem, osim ako ostvarivanje osobnih odnosa djeteta s drugim roditeljem nije u interesu djeteta.*

¹³ Godišnje statističko izvješće o primijenjenim pravima socijalne skrbi, pravnoj zaštiti djece, mladeži, braka, obitelji i osoba lišenih poslovne sposobnosti, te zaštiti tjelesno ili mentalno oštećenih osoba u Republici Hrvatskoj u 2022. godini

Međutim, u nizu slučajeva osobni odnosi djece s roditeljima godinama izostaju unatoč tome što su iscrpljeni brojni mehanizmi koje nudi OBZ, uključujući i postupke ovrhe. Izostankom reakcije sustav dopušta da djeca odrastaju u okruženju koje za njih može biti toksično.

Neka obraćanja našem Uredu odnosila su se na poteškoće pri ostvarivanju osobnih odnosa djece s očevima za vrijeme boravka majke i djece u sigurnoj kući. U situacijama smještaja djece očekuju se žurne intervencije nadležnih institucija radi zaštite najboljih interesa djeteta. Zamjetno je da nam se u 2023. godini više roditelja javilo ukazujući na posljedice izostanka osobnih odnosa na djecu, a nakon što je roditeljima izrečena mjera opreza zabrane približavanja djetetu. Državno odvjetništvo izriče ovu mjeru do okončanja postupka ili dok za to ne prestanu uvjeti. Tijekom tog razdoblja roditelj koji je optužen nema kontakt s djecom zbog izrečene mjere, a problem predstavlja činjenica što su ovi postupci dugotrajni i s neizvjesnim ishodom.

Još uvijek uočavamo i **problem pronalaženja voditelja nadzora** kada je roditeljima potrebno izreći ovu mjeru obiteljsko-pravne zaštite. Ponekad voditelji nadzora unaprijed ne žele prihvatiti obavljanje ovog posla (npr. zbog uvjetovanja stranke da će pristati na mjeru samo ako se susreti s voditeljem održavaju uz audio i video snimke susreta) ili odustaju tijekom nadzora. Time se znatno otežava svrha mjere, stabilizacija konfliktnog roditeljskog odnosa i uspostava odgovarajuće roditeljske suradnje i poticanje na pravilnu roditeljsku skrb. Neki su roditelji teško dostupni savjetovanju i bez motivacije za promjenom ponašanja, što je rizičan čimbenik za dijete.

Stranke su nerijetko **nezadovoljne mišljenjima koje za potrebe sudskih postupka izrađuju HZSR i sudski vještaci**. Pritužuju se i na rad ustanova te na neprofesionalno ponašanje vještaka za vrijeme obrade roditelja ili djeteta (u jednoj pritužbi ističe se da je vještakinja dijete izložila susretu s roditeljem protiv kojeg se vodi kazneni postupak).

Zamjećujemo da pojedini roditelji samostalno i na vlastiti trošak naručuju dodatna vještačenja djece bez naloga suda i bez znanja drugog roditelja i PU HZSR-a, nekada i od osoba koje su ovlaštene sudski vještaci. Uočivši ovu štetnu praksu, još tijekom 2017. smo ondašnjem Ministarstvu pravosuđa i Hrvatskom društvu sudskih vještaka i procjenitelja preporučili da u okviru svoje nadležnosti razmotre mogućnost posebnog reguliranja načina provođenja psihološko/psihijatrijskog vještačenja od strane sudskih vještaka u postupcima u kojima se donose odluke o roditeljskoj skrbi tako da provođenje vještačenja bude vezano isključivo uz zahtjev/nalog suda. Međutim, OBZ nije izmijenjen po ovom pitanju, stoga smo u e-savjetovanju ponovno ukazali na potrebu pridavanja posebne pozornosti i ovoj materiji.

U slučajevima kada roditelji odbijaju dati suglasnost za razgovor djeteta sa stručnom osobom u predmetima obiteljsko-pravne zaštite, smatramo da HZSR ima zakonske ovlasti provoditi ispitivanje prijava povreda prava djece te da navedeno nije u dispoziciji roditelja. Tim više jer takvo ponašanje roditelja otežava postupanje institucija te utječe na dinamiku i ishod postupaka usmjerenih na zaštitu najboljih interesa djeteta.

Uočavamo i manjak suradnje i usuglašavanja mišljenja PU HZSR-a za potrebe sudskih postupaka u slučajevima preseljenja obitelji ili dijela obitelji koje posredno utječe na promjenu mjesne nadležnosti ili uvođenje još jednog PU HZSR-a. Iako u konačnici odluku donosi sud, smatramo da bi područni uredi trebali bolje surađivati u svrhu zaštite prava i interesa djece.

Mišljenje djeteta - Dok se neki roditelji u svojim obraćanjima raspituju o načinima zaštite djece od višekratnih razgovora, drugi učestalo pokreću postupke te kontinuirano izlažu svoju djecu brojnim razgovorima s različitim stručnjacima. Djetetovo pravo na sudjelovanje u postupcima koji ga se tiču znači da dijete ima pravo dobiti informacije o tome koji se postupak vodi i priliku za izražavanje svog mišljenja i doživljaja situacije u kojoj se nalazi, kao i pravo na povratnu informaciju o posljedicama uvažavanja njegova mišljenja. Ostvarivanje ovog prava za dijete prioritetno treba biti dobrovoljno i sigurno na način

da s njime razgovara educirana osoba te da se na njega ne prebacuje teret odgovornosti za donošenje odluke. Djetetu mlađem od 14 godina sud će omogućiti da izrazi mišljenje putem **posebnog skrbnika** ili druge stručne osobe.¹⁴

Stranke su nam se obraćale i u vezi **sporova roditelja u izvršavanju sadržaja roditeljske skrbi**, primjerice na spor oko određivanja mjesta djetetovog prebivališta ili boravišta, izdavanja osobnih dokumenata, aktivnosti slobodnog vremena, pristupa e-dnevniku, liječenja djeteta, izboru osobe koja će dolaziti po dijete u vrtić, a najčešće na spor vezan uz izbor vrtića ili škole. Zamijetili smo da je ova praksa učestala nakon donošenja važećeg OBZ-a, odnosno odredbe¹⁵ koja ukazuje da je i odluku o izboru škole moguće tretirati kao odluku koja je bitna za dijete, a za koju je nužna suglasnost oba roditelja. U praksi se događa da škole, zbog tumačenja odredbe da je uvijek nužna suglasnost oba roditelja, inzistiraju na prethodnoj suglasnosti roditelja (čak i u slučaju kada se radi o školi koju bi dijete trebalo pohađati prema mjestu svog prebivališta sukladno mreži ustanova). Kod konfliktnih odnosa roditelja, njihova spoznaja o tome da svaki od njih može odlučivati o ovom pitanju često potakne spor o izboru škole, zbog čega dijete mjesecima ne pohađa nastavu iako je školski obveznik. Naš prijedlog o brisanju ove odredbe nije uvažen.

U pojedinačnim obraćanjima roditelje redovito informiramo o stavu ovog Ureda da izbor škole nije u dispoziciji roditelja u situacijama kad je dijete školski obveznik one škole na čijem području ima prebivalište, odnosno prijavljeno boravište, odnosno da ustanove odgoja i obrazovanja u slučaju upisa djece u vrtić/školu ili promjene vrtića/škole prema svom prebivalištu ne bi trebale inzistirati na prethodnoj suglasnosti oba roditelja, u skladu s presumpcijom roditeljske suglasnosti koju regulira OBZ.¹⁶ Roditelje također upućujemo na sudsku nadležnost za rješavanje spora u slučaju da se drugi roditelj otprije izričito protivi upisu u vrtić/školu.

U 20 slučajeva stranke su nam se obraćale vezano uz **protupravno odvođenje ili ne vraćanje djeteta**. Radi se o situacijama u kojima roditelj bez prethodnog dogovora ili najave, u namjeri prekida obiteljske zajednice, odvede dijete na drugu adresu, ponekad nepoznatu drugom roditelju, kao i o situacijama protupravnog zadržavanja djeteta mimo sudske odluke nakon što istekne vrijeme predviđeno za ostvarivanje osobnih odnosa s djetetom. Stranke koje ukazuju na odvođenje djeteta u inozemstvo upućujemo na obraćanje MRMSOSP-u¹⁷, dok u slučaju odvođenja djeteta na području RH upućujemo na mogućnost pokretanja ovršnog postupka, u kojem sud može naložiti prisilno oduzimanje i predaju djeteta kao sredstvo ovrhe. Radi se o sredstvu koje valja predlagati samo iznimno, kao krajnju mjeru zaštite interesa djeteta te je u slučaju njenog izricanja nužno intenzivno pratiti djetetove reakcije te mu osigurati kontinuiranu stručnu pomoć i podršku.

Prema podacima MRMSOSP-a za 2022. godinu (još nisu dostupni podaci za 2023.) PU HZSR sudjelovali su u 53 posebna ovršna postupka, od kojih se 24 odnosi na ovrhu radi predaje djeteta, 22 radi ostvarivanja osobnih odnosa s djetetom te sedam na ovrhu radi uzdržavanja.

Prema podacima MUP-a, u 2023. godini policija je zaprimila 69 zahtjeva za pružanjem pomoći prilikom oduzimanja djece/žurnog izdvajanja iz obitelji (od čega u 13 slučajeva od nadležnog suda, a u 56 od strane HZSR-a). Svih 69 zahtjeva je odobreno, a deset nije realizirano, pri čemu se kao razlog nerealizacije ovrhe navode okolnosti: roditelji nisu zatečeni kod kuće ili je HZSR odustao od izdvajanja. Tijekom 2023. u postupcima pružanja pomoći žurno je izdvojeno/ oduzeto ukupno 123 djece.

14 O poteškoćama i dvojbama vezano uz institut posebnog skrbništva više će riječi biti u poglavlju *Pravosudno- zaštitna prava*.

15 Čl. 108. st. 3. OBZ-a: *Odluke iz stavka 1. ovoga članka koje su bitne za dijete mogu biti i druge odluke koje mogu znatno utjecati na život djeteta, kao što je ostvarivanje osobnih odnosa s osobama iz članka 120. ovoga Zakona, izvanredni medicinski postupci ili liječenje te izbor škole za koje odluke se smatra da je drugi roditelj dao svoju suglasnost.*

16 Čl. 99. st. 2. OBZ-a: *Smatra se da je jedan roditelj dao svoj pristanak drugom roditelju da može zastupati dijete bez njegove izričite suglasnosti, osim kad se traži izričita pisana suglasnost drugog roditelja sukladno odredbama članaka 100. i 101. ovoga Zakona.*

17 Vezano uz postupke za povratak djeteta te postupke za osiguravanje ostvarivanja prava na kontakte, MRMSOSP obavlja poslove Središnjeg tijela po *Konvenciji o građanskopravnim aspektima međunarodne otmice djece* od 25. listopada 1980. godine, *Konvenciji o nadležnosti, mjerodavnom pravu, priznanju, ovrsi i suradnji u odnosu na roditeljsku odgovornost i o mjerama za zaštitu djece*, Hag, 1996., *Uredbi Vijeća (EZ) br. 2201/2003 od 27. studenog 2003. o nadležnosti, priznavanju i izvršenju sudskih odluka u bračnim sporovima i u stvarima povezanim s roditeljskom odgovornošću*, kojom se stavlja izvan snage Uredba (EZ) br. 1347/2000 te *Konvenciji Vijeća Europe o kontaktima s djecom*.

Odluka o roditeljskoj skrbi - Što se tiče prijava po pitanju odluke o roditeljskoj skrbi, uglavnom se one odnose na nezadovoljstvo odlukama koje sudovi donose u području obiteljskih odnosa te na dugotrajnost sudskih postupaka. U nekim slučajevima postupci traju godinama bez donošenja **privremene mjere**, što produljuje i neizvjesnost zbog nepostojanja važeće odluke. Situaciju i interese djece dodatno je opteretio štrajk pravosudnih službenika i namještenika tijekom 2023. godine.

Iako nismo imali saznanja o novim slučajevima u 2023., i dalje je aktualno pitanje **preuzimanja brige o djetetu od strane drugog roditelja nakon smrti roditelja** s kojim je dijete stanovalo temeljem sudske odluke. Primjećujemo da roditelji koji nastavljaju samostalno skrbiti o djeci (temeljem zakonske odredbe, odnosno bez donošenja nove odluke) u nekim slučajevima nailaze na poteškoće u preuzimanju skrbi o djeci zbog otpora članova obitelji umrloga roditelja s kojima djeca nakon smrti roditelja ostaju stanovati bez pravne osnove. Na potrebu reguliranja ove situacije ukazali smo također prilikom e-savjetovanja o izmjenama OBZ-a.

Neki slučajevi ukazuju i dalje na potrebu **preciziranja sadržaja izreke sudskih odluka** radi kasnijeg lakšeg tumačenja opsega prava i ovlaštenja roditelja te bolje zaštite interesa djece. Dugoročno, očekujemo da će specijalizacija prvostupanjskih sudova i redovita edukacija sudaca umanjiti ovaj problem u postupcima koji se tiču obiteljskih odnosa.

Iako takva mogućnosti nije propisana OBZ-om, praksa pokazuje da suci, u odlukama o roditeljskoj skrbi te o načinu odvijanja osobnih odnosa djeteta s roditeljem s kojim ne stanuje, formuliraju odluke tako da nalažu roditelju ispunjenje nekog uvjeta (npr., da mora pristupiti psihijatrijsko/psihologijskom vještačenju, centru za prevenciju ovisnosti ili sl.) ili postupno povećavaju vremenske intervale za osobne odnose radi prilagodbe djeteta ili razvoja odnosa. U praksi je dvojbena tko provjerava ostvarivanje uvjeta i što se događa ako je uvjet ispunjen ili nije, a to je nažalost i najčešći povod za produbljivanje roditeljskog konflikta. U nekim je slučajevima zaista nužno osigurati postupnost u razvoju odnosa povjerenja na relaciji dijete-roditelj ili na drugi način zaštititi dijete, ali nije oportuno učestalo pokretanje postupaka pred sudom. Praćenje postupanja roditelja osiguralo bi se dopunom odredbi OBZ-a, na način da se predvidi aktivna legitimacija HZSR-a za podnošenje prijedloga za donošenje privremene mjere, kao i obveza suda da u takvim slučajevima odluku o privremenoj mjeri donese već na prvom ročištu, uz uputu roditeljima da zatraže odgovarajuće liječenje, kao i da se uključe u druge zdravstvene, obrazovne ili psihosocijalne programe.

I u protekloj godini primili smo pritužbe na prijedloge roditelja i mišljenja stručnjaka vezano za **ravnjenu podjelu vremena s oba roditelja**. Roditelji se uglavnom pribojavaju kakve će posljedice takva organizacija življenja i mijenjanje sredina ostaviti na djecu, kako onu niže kronološke dobi, tako i školaraca kojima takva organizacija vremena značajno utječe i na ritam svakodnevnih obveza te način putovanja u i iz škole. Saznajemo za slučajeve u kojima djeca uslijed ovakve organizacije življenja u različitim mjestima pohađaju dvije odgojno-obrazovne ustanove (vrtića).

Radi praćenja sudske prakse i primjene odredbi OBZ-a koje se odnose na djecu, posebice vezano uz organizaciju njihovog života u slučajevima odvojenosti roditelja, zatražili smo dostavu odluka u pojedinačnom slučaju u kojem je sud prvotno privremenom mjerom odlučio da će dijete za vrijeme trajanja privremene mjere nastaviti živjeti u sadašnjem stambenom prostoru na način da roditelji naizmjenično borave s djetetom po tjedan dana u stanu u kojem sada žive, dok drugi roditelj u tom periodu boravi izvan stana. Nažalost, saznajemo da u ovom slučaju sud ipak nije nastavio ovakvu praksu u ponovljenom postupku. Odluka je bila utemeljena na prijedlogu ondašnjeg CZSS-a i djetetovoj želji da ostane živjeti u svom tadašnjem domu, a s prijedlogom se složila i djetetova posebna skrbnica.

Obračali su nam se roditelji i po pitanju **neuključivanja drugog roditelja u skrb o djetetu**. Roditelje ohrabrujemo da potraže stručnu pomoć kako bi se dijete osnažilo i prevladalo situaciju u kojoj se nalazi zbog odbijajućeg ponašanja drugog roditelja. Također ih upućujemo na mehanizme zaštite djetetovog prava na uzdržavanje.

Dio predmeta u ovom području odnosio se na upite i pritužbe roditelja u vezi **ostvarivanja prava iz radnog odnosa** i teškoća u usklađivanju svojih obveza na radnom mjestu i **obveze skrbi o djeci** (npr. pravo na oslobođenje od noćnog rada samohrane majke, pravo na dopust za njegu djeteta s težim smetnjama u razvoju, pravo na rad od kuće u slučaju bolesti djeteta i sl.). U takvim smo slučajevima roditelje obavještavali o njihovim pravima i mogućnostima koji im stoje na raspolaganju te ih upućivali da se izravno obrate poslodavcu ili nadležnim tijelima za nadzor rada poslodavaca.

Na **ostvarivanje osobnih odnosa s članovima obitelji** u 2023. odnosilo se 13 predmeta - najviše onih vezanih uz osobne odnose baka i djedova s unucima. Pratili smo slučaj u kojem se nije poštovala privremena mjera kojom je reguliran kontakt djeteta s bakom i djedom te u kojem je roditelju zbog nepoštivanja odluke izrečena novčana kazna u ovršnom postupku. U situaciji u kojoj postoji spor članova šire obitelji također je važno djecu zaštititi od uključivanja u sukob odraslih, a odrasle usmjeravati na postizanje dogovora.

Ustavni sud je svojom odlukom ukinuo dijelove odredbi OBZ-a koje su se odnosile na pojam „**djetetu bliske osobe**“. U tom dijelu izmjene OBZ-a upućuju na primjenu čl. 120. koji regulira pravo na ostvarivanje osobnih odnosa djeteta i drugih osoba ako su dulje vrijeme živjele u obitelji s djetetom, kroz to se vrijeme brinule o djetetu i s njim imaju razvijen emocionalni odnos. Kako se radi o odnosima koji mogu predstavljati značajnu dobrobit za djecu, predložili smo dopuniti odredbu na način da se osigura mogućnost donošenja sudske odluke o ostvarivanju kontakata djeteta s drugim osobama kada je to prema procjeni stručnjaka i suda u djetetovom interesu, no nažalost naš prijedlog nije prihvaćen.

Do povreda prava djece u području obiteljskih odnosa najčešće dolazi zbog nesprenosti jednog ili oba roditelja da interese i potrebe svoje djece stave ispred vlastitih interesa i potreba. Na zaštitu interesa djece negativno utječe **sporost u postupanju institucija** (sudova koji vode postupke, PU HZSR-a koji na traženje suda rade procjene, ODO-a koji postupa po kaznenim prijavama PU HZSR-a, a koji su prethodno prepoznali manipulativne postupke roditelja). Očekujemo njihova odlučnija postupanja. Sudovi bi trebali češće i žurnije donositi privremene mjere i tako okončati najteži period neizvjesnosti za djecu, odnosno prevenirati konflikte do kojih najčešće dolazi zbog nerazriješenih situacija. Očekuje se i odlučnije postupanje PU HZSR-a u slučajevima u kojima roditelji pokazuju nesprenost na suradnju. Reakcija stručnjaka iz institucija uključenih u rad s takvim obiteljima mora biti žurna, a postupci nužno ujednačeni kako bi različiti mehanizmi koje imaju na raspolaganju polučili rezultate i zaštitili najbolji interes djeteta. Očekuje se kontinuirano ulaganje u sustav kroz zapošljavanja, edukacije i supervizije stručnjaka, osiguranje ravnomjerne teritorijalne dostupnosti obiteljskih sudova i socijalnih usluga, kao i dostupnost stručnjaka za zaštitu mentalnog zdravlja.

Ograničavanje prava na roditeljsku skrb

U 2023. godini smo radili na 88 predmeta koji su se odnosili na ograničavanje ili oduzimanje prava roditeljima na roditeljsku skrb. Od toga je 70 predmeta bilo vezano za **oduzimanje prava roditelju na stanovanje s djetetom** i povjeravanje svakodnevne skrbi o djetetu ustanovama socijalne skrbi za djecu bez odgovarajuće roditeljske skrbi, udomiteljskim obiteljima, baki i djedu, drugim članovima obitelji ili drugim osobama. Dva predmeta su se odnosila na izricanje mjera **lišenja prava na roditeljsku skrb**, a 16 se odnosilo na **povjeravanje djeteta s poremećajima u ponašanju** kojeg roditelji ili udomitelji nisu u mogućnosti valjano odgajati.

Polovicu broja prijava (44) uputili su nam roditelji nezadovoljni izborom ustanove, udomiteljske obitelji ili srodnika kojem su djeca povjerena na svakodnevnu skrb. Pritužuju se na neodgovarajuću skrb o zdravlju, higijeni, prehrani djece, ali i na nasilno ponašanja djelatnika ustanova prema djeci. Često navode da su im djeca „oduzeta“ bez razloga, no iz izvješća PU HZSR-a proizlazi da su djeca izdvojena iz obitelji zbog utvrđenog zanemarivanja ili zlostavljanja, a oni ne vide svoju odgovornost za probleme koji su doveli do uključivanja službe socijalne skrbi u obitelj. Neki PU HZSR-i i nakon izdvajanja djece

uključuju roditelje u savjetodavni rad i aktivnosti radi promjene štetnih ponašanja i rješavanja obiteljske problematike te boljeg razumijevanja emocionalnih i razvojnih potreba djece, u cilju stvaranja uvjeta za ponovno preuzimanje skrbi o djetetu.

Roditelji su nam se obraćali zbog postupanja PU HZSR-a koji su djecu iz ustanova premjestili u udomiteljske obitelji koje su više stotina kilometara udaljene od obitelji. Uglavnom se radilo o mlađoj djeci za čiji je razvoj posebno nepovoljno odrastanje u instituciji, a u blizini nije bilo moguće pronaći udomiteljsku obitelj koja je imala slobodnih kapaciteta. U tim situacijama, djelatnici trebaju odlučiti što je važnije za dijete: odrastanje u alternativnom obiteljskom okruženju ili zadržavanje emotivne veze s roditeljima kroz kontinuirane kontakte. Pratili smo i slučajeve u kojima je zbog nedostatnih smještajnih kapaciteta bilo nužno razdvajanje djece iz obitelji i smještaj u različite dijelove države, čime se gubi veza između braće i sestara, a ujedno se onemogućava roditelje da održavaju redovite kontakte s djecom. Roditelji se pritužuju i na ponašanja udomitelja koji onemogućavaju ostvarivanje osobnih odnosa roditelja, braće i sestara s udomljenim djetetom.

Bavili smo se i kršenjem prava djece smještene u srodničke udomiteljske obitelji, koje bi u pravilu trebale djetetu omogućiti daljnju povezanost s roditeljima i bliskim srodnicima, no djeca su ponekad izložena neprijateljstvu i konfliktima njihovih roditelja, udomitelja i njih samih, za što u pravilu ne dobivaju stručnu pomoć i podršku.

Institucije su nam, osim brojnih telefonskih poziva, uputile devet prijava, a riječ je o PU HZSR, ustanovama koje skrbe o djeci bez odgovarajuće roditeljske skrbi i djeci s PUP-om, zdravstvenim i obrazovnim ustanovama. Posebno zabrinjavaju situacije u kojima PU HZSR uoče rizik za odrastanje djece u obitelji, no zbog nedostatka smještajnih kapaciteta ne predlažu njihovo izdvajanje, već se oslanjaju na mjere obiteljsko-pravne zaštite koje često ne daju rezultate. Radi se o situacijama u kojima stručni radnici ne mogu formalno niti pokrenuti postupak oduzimanja prava roditeljima da žive s djetetom jer nemaju unaprijed osiguran smještaj. Takav je slučaj dvadesetomjesečnog djeteta koji je završio smrtnim ishodom. Iako je nadležni PU HZSR još 2022. procijenio da su djeca ugrožena uz roditelje nedovoljnih roditeljskih kompetencija i u ugrožavajućim stambenim uvjetima, zbog sporosti pravosudnog sustava i višegodišnjeg problema sustava socijalne skrbi vezanog uz nedostatne smještajne kapacitete za djecu, do trenutka smrti najmlađeg djeteta, nije bio pronađen smještaj u alternativnoj skrbi. U drugom slučaju radi se o četvero djece za koju je stručni tim PU HZSR-a procijenio da je zbog brojnih razvojnih rizika u obitelji, kao i neostvarenih promjena u obiteljskom funkcioniranju kroz provođenje mjere intenzivne stručne pomoći i nadzora nad ostvarivanjem skrbi o djetetu potrebno pokrenuti postupak oduzimanja prava roditeljima na stanovanje s djecom. Upućen je zahtjev za smještaj svim ustanovama i timovima za udomiteljstvo, koji je dobio 41 negativan odgovor, zbog čega sudski postupak za izdvajanje djece nije pokrenut. Nakon što smo zatražili uključivanje MRMSOSP-a, pronađen je smještaj za djecu na dvije adrese udaljene 260 km. Zbog sličnih slučajeva predložili smo izmjenu OBZ-a kojom se pokretanje postupka ne uvjetuje prethodno osiguranim smještajem, budući da se smještaj može osigurati i tijekom trajanja postupka te o tome naknadno izvijestiti sud. Naš je prijedlog primljen na znanje uz napomenu da nije predmet *Nacrta prijedloga zakona o izmjenama i dopunama OBZ-a*.

Pratili smo slučaj djeteta koje je izdvojeno iz obitelji u ustanovu 450 km udaljenu od roditelja i škole koju je do tada pohađalo jer je bliža ustanova odbila primiti dijete navodeći da ono ima izražene psihičke smetnje, te da bi njegovo prisustvo u grupi *otežalo rad odgajateljima te utjecalo na dinamiku odnosa među drugom djecom*. Obratili su nam se i udomitelji za pomoć pri izmještanju djece s TUR-om iz njihovih obitelji, navodeći da se nisu u stanju nositi s problemima koje djeca iskazuju u svakodnevnom funkcioniranju, kao i zbog problema s kojima se susreću pri realizaciji osobnih odnosa djece s roditeljima i drugim srodnicima. Naša preporuka PU HZSR-u da se kontakti odvijaju u službenim prostorijama je prihvaćena.

U osam slučajeva Ured je nastavio višegodišnje praćenje, dok su ostala postupanja rezultat posjeta ustanovama koje brinu o djeci bez odgovarajuće roditeljske skrbi, a čiji su štićenici djeca s izraženim PUP-om

koja još nisu prošla dijagnostičku obradu te PU HZSR-i nisu pokrenuli postupak promjene oblika skrbi. Složeni slučajevi u višegodišnjem praćenju ukazuju na nemoć sustava da zaštiti djecu čiji su roditelji nesuradljivi, koji se ne odazivaju na pozive PU HZSR-a, ne dolaze na sudska ročišta i nedostupni su institucijama. Očito je da sustav treba pronaći način kako zaustaviti takva ponašanja budući da čine nepopravljivu štetu djeci.

Višegodišnjim praćenjem uočili smo brojne teškoće u ostvarivanju prava i interesa djece s PUP-om, posebice one koja su smještena u ustanove temeljem više propisa (ZSS, OBZ i ZSM). Tijekom 2023. pojačano smo se bavili nedostatnim smještajnim kapacitetima za djecu koja se izdvajaju iz obitelji, u koje ulaze i kapaciteti za djecu s PUP-om. O poduzetim aktivnostima više govorimo u poglavlju *Prava djece s problemima u ponašanju*.

Što se tiče **lišenja prava na roditeljsku skrb**, uz navedenu je mjeru vezana dugotrajnost sudskih postupaka. Bilježimo dva slučaja u kojem su roditelji tražili vraćanje prava na roditeljsku skrb (iako nisu prestali razlozi zbog kojih su bili lišeni tog prava), što je zaustavilo postupak realizacije posvojenja. Oba slučaja traju već godinu - dvije dana, a za to vrijeme djeca se nalaze u alternativnoj skrbi te su mogućnosti za njihovo trajno zbrinjavanje sve manje.

Da se načelo žurnosti uz istodobnu zaštitu djetetove dobrobiti ne poštuje potvrđuju i podaci iz našeg istraživanja. Tijekom 2023. godine pokrenuto je 56 sudskih postupaka lišenja prava na roditeljsku skrb u odnosu na roditelje djece koja se nalaze u ustanovama koje brinu o djeci bez odgovarajuće roditeljske skrbi ustanovama, što je za 27 manje nego u 2022. godini. Od toga je 25 okončano. Pritom su u istom razdoblju okončana još 24 sudska predmeta pokrenuta prije 2023., a 49 ih još traje.¹⁸

Sukladno preporuci UN-ovog Odbora za prava djeteta o potrebi jačanja podrške obiteljima i roditeljstvu, širenja socijalne usluge u zajednici, jačanja resursa CZSS-a (sada PU HZSR-a), osiguranja kontakta djece s roditeljima te dovoljnih kapaciteta alternativne skrbi o djeci i jačanja potpore udomiteljstvu, zamjećujemo da je MRMSOSP navedeno ugradio u *Nacionalni plan za prava djece u RH* i prateći akcijski plan, no s obzirom na višegodišnju zapuštenost sustava, kratak period implementacije mjera i nedostatan kadar, nema značajnih poboljšanja u odnosu na zaštićenost djece.

PRIJEDLOZI ZA POBOLJŠANJE

- *Kontinuirano ulagati u sustav koji se bavi zaštitom djece te osigurati redovite edukacije i supervizije za sve stručne radnike koji postupaju u obiteljskim predmetima.*
- *U sredinama u kojima je to zbog njihove izoliranosti nužno, ekipirati mobilne timove kako bi usluge stručnoga rada bile pristupačne svim roditeljima i djeci, neovisno o tome gdje žive.*
- *Osigurati dostupnost savjetovališta i stručnjaka različitih profila i izvan sustava socijalne skrbi, uključujući i dostupnost stručnjaka za mentalno zdravlje.*
- *Održavati češće međuinstitucionalne sastanke te koordinirati i planirati aktivnosti i mjere koje je nužno poduzimati u svakom konkretnom slučaju, već prilikom prvih spoznaja o mogućoj ugrozi djeteta.*
- *U planiranje uključiti i institucije odgoja i obrazovanja, a po potrebi i liječnike.*
- *Češće koristiti mogućnosti donošenja privremenih mjera, u cilju što bržeg osiguranja djetetovih prava.*
- *Sve sudionike u postupku educirati o ostvarivanju prava djeteta na sudjelovanje/participaciju u upravnim i sudskim postupcima.*

¹⁸ Više informacija o ovom istraživanju u poglavlju *Istraživačke aktivnosti*.

2.1.3.1 Djeca bez odgovarajuće roditeljske skrbi

Roditelji imaju prava i dužnosti kojima moraju ostvariti dobrobit i najbolji interes djeteta, no ukoliko je djetetova dobrobit narušena u obitelji, tada je država dužna intervenirati u obiteljske odnose putem propisanih postupaka. Kada preventivne mjere nisu učinkovite, temeljitom procjenom stručnih djelatnika PU HZSR-a, treba se osigurati alternativni oblik skrbi koji bi odgovorio na specifične potrebe djeteta i pružio djetetu i roditeljima adekvatnu pomoć i podršku. Sukladno *Konvenciji o pravima djeteta* i *Zakonu o socijalnoj skrbi* naglašava se prednost alternativnog smještaja u udomiteljsku obitelj, posebno za djecu mlađu od sedam godina. Realnost s kojom se susreću stručni djelatnici PU HZSR-a je drugačija, te su dječji domovi i dalje najčešći oblik alternativne skrbi za djecu zbog nedostatka udomiteljskih obitelji, a posebno specijaliziranih udomitelja i nedovoljno razvijenih izvaninstitucijskih oblika smještaja. Iako stalno naglašavamo da je za djecu u čijem interesu nije ostanak u biološkoj obitelji potrebno osigurati obiteljsku skrb (udomiteljstvo ili organizirano stanovanje), svjesni smo da je za neku djecu s izraženim teškoćama skrb u ustanovi bolji izbor zbog dostupnosti usluga koje udomiteljima nisu dostupne, kao i zbog činjenice da udomitelji zbog većeg broja udomljene djece nisu u mogućnosti aktivno skrbiti o specifičnim potrebama svakog djeteta.

I dalje nema mjesta u ustanovama i udomiteljskim obiteljima za prijem djece, a unatoč nastojanjima stručnjaka socijalne skrbi da promoviraju udomiteljsku skrb, nema povećanog interesa za bavljenje udomiteljstvom. Posljedica je velik broj djece koja ostaju živjeti u ugrožavajućim uvjetima u biološkim obiteljima, prekapacitiranim ustanovama i udomiteljskim obiteljima. Situacije u kojima PU HZSR-i ne mogu pronaći mjesto za dijete koje je izloženo ugrozi u vlastitoj obitelji predstavlja kršenje djetetovih prava. Međutim, kršenje prava je i prekobrojni smještaj u ustanovu ili udomiteljsku obitelj, s obzirom na to da je zbog prostornih kapaciteta i stručnog kadra otežano osigurati primjerenu skrb.

„S obzirom na prekapacitiranost i nedostatnost smještajnih kapaciteta u cijeloj Republici Hrvatskoj, o čemu se i javno govori već duže vrijeme, ova služba je poslala zahtjev za smještajem XY svim područnim uredima kao i ustanovama, no za sada nije zaprimljen niti jedan pozitivan odgovor. Za pokretanje sudskog postupka oduzimanja prava na stanovanje u prijedlogu sudu potrebno je odrediti udomiteljsku obitelj/ustanovu u kojoj će biti dijete smješteno što znatno usporava i otežava rad stručnih radnika. Ovom prilikom molimo Vas da pokušate ponovo osvijestiti teškoće s kojima se susrećemo pri našem svakodnevnom radu te potaknuti nadređene na potrebu i nužnost stvaranja dodatnih smještajnih kapaciteta kako za djecu sa neadekvatnom roditeljskom skrbi, tako i za djecu sa teškoćama u razvoju, a sve kako bismo zajedno mogli zaštititi živote, zdravlje i dobrobit ml. djece.

Nažalost područni uredi nalaze se u nezahvalnoj poziciji kada je riječ o smještaju djece jer ne postoji dovoljno transparentan sustav u kojemu bi se vidjelo u kojim ustanovama ima mjesta za smještaj djeteta, već čekamo i do nekoliko tjedana odgovor samih ustanova. Isto tako mjesecima se čekaju odgovori, a vrlo često nikada te odgovore niti ne zaprimimo, od strane nadležnog Ministarstva kao i Hrvatskog zavoda za socijalni rad na naše dopise u kojima molimo da nam se pomogne pri pronalasku adekvatnog smještaja/premještaja za djecu. Sve navedeno otežava pravovremeno i brzo reagiranje ove službe kojoj je u interesu prvenstveno zaštita života, zdravlja i dobrobiti djece, isto kao i Vama“.

(Iz izvješća jednog PU HZSR)

Potaknuti brojnim sličnim pismenim i usmenim obraćanjima stručnih djelatnika, kao i medijskim istupom psihologinje PU HZSR-a vezano uz djevojčicu za koju se neuspješno pokušavao naći adekvatan smještaj i koji je u konačnici nakon uključivanja medija i pronađen, Ured je kroz e-savjetovanje predložio izmjenu odredbe OBZ-a koja se odnosi na uvjetovanost prethodno osiguranog smještaja za pokretanje postupka oduzimanja prava roditelju na stanovanje s djetetom. Zbog ovakve odredbe PU HZSR-i često ne pokreću postupak iako su svjesni da uvjeti u kojima dijete živi nisu primjereni te da postoji opravdana bojazan od tragičnog ishoda.

Zato smo iznenađeni kada u medijima čujemo od nadležnih da ima mjesta za smještaj djece u ustanovama, pri čemu oni misle na slučajeve žurnog izdvajanja kada je djeci u obitelji ugrožen život, zdravlje ili dobrobit, a s ciljem sprječavanja moguće tragedije. U takvim situacijama, sukladno Uputi MRMSOSP-a

iz srpnja 2022., PU HZSR dužan je obratiti se najbližem pružatelju usluge smještaja za djecu, a on uslugu ne smije odbiti. Skoro polovina djece koja su smještena u ustanove u 2023. godini (48 %) primljena je na osnovu rješenja PU HZSR-a o žurnom izdvajanju djece.

Istovremeno, nema podatka o broju djece za koju se traži alternativni oblik skrbi, jer nakon što PU HZSR pronađe smještaj, o tome ne obavještava sve pružatelje usluga kojima se ranije obratio. Od ustanova koje skrbe o djeci bez odgovarajuće roditeljske skrbi dobili smo podatak da su tijekom 2023. zaprimili 2 780 zahtjeva za prijem djece koje nisu mogli smjestiti.

S obzirom na porast broja djece bez odgovarajuće roditeljske skrbi u ustanovama, kao i na učestala obraćanja djelatnika PU HZSR-a, ustanova koje skrbe o djeci, roditelja i drugih srodnika, tijekom 2023. organizirano je nekoliko sastanaka kojima su nazočili predstavnici PU HZSR-a, domova za djecu, CPUZ-a, strukovnih udruga i udruga udomitelja te MRMSOSP-a. Zajednički stav sudionika sastanaka bio je da je situacija sa smještajem djece **alarmantna**, i to posebno za djecu mlađu od sedam godina, te da je nužno otvaranje novih smještajnih kapaciteta (npr. kroz proširenje kapaciteta organiziranog stanovanja) i reorganizacija postojećih u ustanovama koje za to imaju prostornih i kadrovskih mogućnosti, a da se pri tome ne smanjuje već postignuta razina zaštite djece. Također smo preporučili dodatna zapošljavanja u sustavu socijalne skrbi, daljnji razvoj kvalitetnih usluga i intervencija za obitelji koje svojim postupcima ugrožavaju razvoj i prava djeteta. Nadalje, u cilju prevencije izdvajanja, potrebno je osigurati pružanje stručne pomoći i podrške onim obiteljima čija su djeca privremeno povjerena drugoj osobi, ustanovi socijalne skrbi ili udomiteljskoj obitelji kako bi zahvaljujući kontinuiranom radu roditelji promijenili svoje ponašanje, te kako bi se stekli uvjeti za povratak djeteta u obitelj. Preporučili smo i daljnje provođenje kampanja u lokalnim zajednicama kako bi javnost bila informirana o promjenama koje je donio *Zakon o udomiteljstvu*, kao i promjenama drugih zakona koje se odražavaju na status udomitelja (povećanje naknada, udomiteljski dopust, cijene energenata za pružatelje socijalnih usluga i dr.).

U skladu s preporukama UN-ovog Odbora za prava djeteta iz 2022., u tijeku je proces transformacije domova u smislu razvoja i širenja kapaciteta usluga podrške u zajednici kao način pomoći obiteljima u prevenciji izdvajanja djece. Unatoč projektu transformacije domova pod nazivom „Prijelaz s institucionalne skrbi na skrb i podršku u zajednici za djecu, mlade i osobe s invaliditetom u Hrvatskoj“ koji provode MRMSOSP i Svjetska banka, u više smo navrata iskazali zabrinutost zbog trenutno nezadovoljavajuće zaštite prava djece kojoj treba biti osigurana alternativna skrb, a što nije moguće realizirati zbog popunjenih kapaciteta u ustanovama i već prekobrojne djece u udomiteljskim obiteljima. Vezano uz navedeni projekt smatramo nedostatnim njegovo provođenje samo u odnosu na ustanove kojima je osnivač RH, dok ustanove drugih osnivača (njih sedam), u kojima se nalazi 320 djece, što čini 34 % ukupnog broja djece bez odgovarajuće roditeljske skrbi, nisu obuhvaćene projektom.

Brojni problemi su prisutni već godinama u sustavu zaštite djece bez odgovarajuće roditeljske skrbi. Osim nedovoljnih kapaciteta u ustanovama i udomiteljskim obiteljima, te velikog broja zahtjeva za smještajem djece, i dalje su prisutni problemi neravnomjerne teritorijalne zastupljenosti udomiteljskih obitelji, nepostojanja profesionalnog udomiteljstva, nedostatka udomiteljskih obitelji u urbanim sredinama, nedostatka specijaliziranih udomitelja dodatno educiranih za pružanje skrbi djeci s poremećajima u ponašanju, te djeci sa specifičnim tjelesnim ili mentalnim poteškoćama, te nedostatnog broja udomiteljskih obitelji za smještaj djece do treće godine života. I dalje prepoznajemo teškoće vezane uz strukturu i potrebe udomitelja, što se odnosi na starosnu dob i nižu obrazovnu strukturu udomitelja, nedovoljnu stručnu podršku udomiteljima, djeci i biološkim obiteljima, nedostatnu edukaciju i superviziju udomitelja i stručnih djelatnika te neujednačenu kvalitetu usluga koje pružaju udomiteljske obitelji. Nadalje, prepoznajemo i problem nedostatnog nadzora nad skrbi koju pružaju udomitelji.

Osim apela pravobraniteljice za djecu o nužnosti osiguranja dodatnih smještajnih kapaciteta u ustanovama kroz smještaj i organizirano stanovanje uz sveobuhvatnu podršku, Ured je inicirao tematsku sjednicu saborskog Odbora za zdravstvo i socijalnu politiku, na kojoj je predstavio podatke prema kojima se na

dan 3. listopada 2023. u ustanovama nalazilo 940 djece (613 djece na smještaju i 327 djece u organiziranom stanovanju), što je za 122 više nego na dan 31. prosinca 2022. Od navedenog broja njih 218 je mlađe od sedam godina. Od ukupnog broja djece njih 62 je više od kapaciteta određenog od MRMSOSP-a, pri čemu je posebno zabrinjavajuće da se taj broj u većem dijelu odnosi na djecu mlađu od sedam godina.

Ured je, kao i prijašnjih godina, proveo *Istraživanje o kretanju broja djece i mladih na smještaju, boravku i organiziranom stanovanju u domovima za djecu bez odgovarajuće roditeljske skrbi te u centrima za pružanje usluga u zajednici u 2023.*, a dobiveni rezultati (o kojima će biti više riječi u poglavlju *Istraživačke aktivnosti*) potvrđuju da je situacija u 2023. značajno lošija nego u 2022.

*Djeca na smještaju i organiziranom stanovanju u domovima za djecu bez odgovarajuće roditeljske skrbi i centrima za pružanje usluga u zajednici 2016. – 2023.*¹⁹

Godina	2016.	2017.	2018.	2019.	2020.	2021.	2022.	2023.
Broj djece	692	708	697	724	730	806	818	933

Iz perspektive Ureda, nedostatni smještajni kapaciteti samo su dio problema s kojim se u sustavu socijalne skrbi susreću djeca korisnici usluga, udomitelji i stručnjaci koji rade na poslovima obiteljsko-pravne zaštite u PU HZSR i ustanovama. Upitna je i primjerenost smještaja djetetovim potrebama, kao i kvaliteta usluga koje su dostupne djeci u alternativnoj skrbi, što je povezano s nedovoljnim brojem stručnih djelatnika u ustanovama i PU HZSR, neravnomjernom dostupnosti socijalnih usluga svoj djeci i neujednačenim postupanjem djelatnika ustanova. Smještaj djece se određuje isključivo po kriteriju raspoloživih mjesta, umjesto na temelju stručne i sveobuhvatne procjene djetetovih potreba, što onemogućuje pružatelju usluga da adekvatno odgovori na te potrebe. U prilog tome govori i podatak da PU HZSR upite za prijem djece s teškoćama i problemima u ponašanju često šalju u ustanove za djecu bez odgovarajuće roditeljske skrbi koje nemaju stručne, kadrovske ni prostorne uvjete za skrb o toj djeci.

U situacijama kada je potrebno smjestiti više djece iz jedne obitelji najčešće se djecu razdvaja. Zbog nedostatnog broja udomitelja smještaj se realizira prema slobodnom mjestu neovisno o obilježjima i potrebama djeteta. „Uparivanje“ djeteta i udomitelja se ne provodi iako znamo da je ono važno za osiguranje smještaja sukladno djetetovim potrebama i za izradu odgovarajućeg individualnog plana promjena za dijete, kako bi se osigurali pozitivni ishodi te prevenirao prekid udomiteljske skrbi. U 2023. iz udomiteljskih obitelji u ustanove premješteno je 53 djece.

Zaključno, velika je potreba za smještajem djece u ustanove i/ili udomiteljske obitelji jer ostanak djece u nefunkcionalnim obiteljima, čak i uz provođenje mjera za zaštitu prava i dobrobiti djece, predstavlja ozbiljan rizik. Iako MRMSOSP, sukladno preporukama UN-ovog Odbora za prava djeteta, radi na poboljšanju kadrovskih, organizacijskih i normativnih uvjeta, navedeno nije dovoljno, a rezultati će zbog dugogodišnje zapuštenosti sustava biti vidljivi tek kroz narednih nekoliko godina.

Posvojenje

U području zaštite dječjih prava vezanih uz posvojenje, temeljem pisanih prijava roditelja, udomitelja i potencijalnih posvojitelja, postupali smo u sedam predmeta koji se odnose na 13 djece, što je uključivalo četvero djece iz DR Kongo. Ovaj je slučaj razotkrio slabosti sustava koje do tada nisu bile prepoznate. Naime, ovo nije bilo prvo posvojenje djece iz zemalja koje nisu potpisnice *Haške konvencije o zaštiti djece i suradnji u vezi s međudržavnim posvojenjem* te u našoj zemlji ima dosta djece koja su posvojena upravo iz tih zemalja. **Ova posvojenja odvila su se „ispod radara“ socijalne službe koja je prije svih dužna skrbiti o zaštiti djece** kojima je potrebna alternativna skrb i koja život počinju u novoj obitelji. Gotovo je

¹⁹ *Istraživanje o kretanju broja djece i mladih na smještaju, boravku i organiziranom stanovanju u domovima za djecu bez odgovarajuće roditeljske skrbi te u centrima za pružanje usluga u zajednici*, Ured pravobraniteljice za djecu, 2023.

nevjerojatno da su djeca posvajana jednostavnim priznanjem sudske odluke bez uvida u osobine posvojitelja koji im postaju zamjenski roditelji i bez prethodne procjene najboljeg interesa djeteta, što je imperativ za posvojenje kada odluku o posvojenju donose hrvatska nadležna tijela. Po saznanju o uhićenju naših državljana inicirali smo sastanak relevantnih tijela. Obrazloženje MRMSOSP-a da je moguće da se djeca posvajaju upravo na taj način mimo socijalnih službi jer nije zakonski zabranjeno, kao i saznanje da se stranim sudskim presudama daje legitimitet u postupku koji ne jamči zaštitu djece, potaknuli su nas na upućivanje žurne preporuke Vrhovnom sudu, MRMSOSP-u, MPU-u te MVEP-u. Preporučili smo propisivanje procedura za međudržavno posvojenje koje se provodi mimo *Konvencije*. Naglasili smo da posvojenje, neovisno o tome provodi li se po odredbama *Haške konvencije* ili mimo nje, mora biti regulirano i pod nadzorom nadležnih tijela RH kako bi se dale garancije da je postupak posvojenja proveden zakonito i u najboljem interesu djeteta, jer nas na to obvezuje *Konvencija o pravima djeteta*. Istaknuli smo da postupak priznanja strane sudske presude kojom se zasniva posvojenje treba biti u nadležnosti sudova te da treba uključivati diplomatsku provjeru vjerodostojnosti isprava o posvojenju koje su izdala tijela druge države. Također smo preporučili da sud o priznanju strane isprave mora obavijestiti MRMSOSP radi vođenja evidencije o međudržavnom posvojenju te HZSR radi pružanja pomoći i potpore nakon zasnivanja posvojenja te praćenja prilagodbe djeteta. Navedene preporuke su prihvaćene te su uslijedile izmjene *Zakona o međunarodnom privatnom pravu*, kojim je sada propisana obveza suda na diplomatsku provjeru autentičnosti strane sudske odluke o posvojenju, provjeru je li posvojitelj upisan u Registar potencijalnih posvojitelja u Republici Hrvatskoj te na dostavu pravomoćne sudske odluke o priznanju strane sudske odluke ministarstvu nadležnom za poslove socijalne skrbi i HZSR-u radi upisa u Registar posvojenja i praćenja prilagodbe djeteta u posvojiteljskoj obitelji.

Osim zakonskih promjena država je dužna, sukladno *Konvenciji o pravima djeteta*, osigurati da svako dijete koje se posvaja izvan svoje države, uživa zaštitu i uvjete jednake onima koji postoje u slučaju unutardržavnog posvojenja. Sukladno stavovima najviših međunarodnih tijela - UN-ovoj *Zajedničkoj izjavi o nezakonitim međudržavnim posvojenjima (Joint statement on illegal intercountry adoptions²⁰)* iz 2022., kao i *Stajalištu o međudržavnom posvojenju* Europske mreže pravobranitelja za djecu iz 2018., zalažemo se da postupci posvojenja iz država koje nisu potpisnice *Konvencije* budu regulirani na način da pružaju najvišu razinu zaštite djeteta. Svrha posvojenja nije pronaći dijete za posvojitelje, već naći obitelj za dijete. U pitanjima posvojenja nijedno drugo pravo niti interes ne smije biti iznad prava i interesa djeteta, pa ni ono bioloških roditelja, mogućih posvojitelja ili neko ekonomsko i političko pitanje.

Zbog brojnih prijava povodom neprimjerenih medijskih tekstova o „ aferi Zambija“, posebno naslovnice *Hrvatskog tjednika*, upozorili smo HND da su spomenutom naslovnicom povrijeđeni *Konvencija o pravima djeteta*, *Zakon o suzbijanju diskriminacije*, *Kodeks časti hrvatskih novinara* i *Kodeks novinarske etike*. Apelirali smo na potrebu pružanja podrške već posvojenoj djeci i njihovim roditeljima te upozorili na neprimjerenost brojnih negativnih reakcija i propitivanja javnosti.

Vežano uz postupke posvojenja koji se provode u Hrvatskoj, bavili smo se i slučajevima u kojima biološki roditelji izvan zakonskog roka žele povući pristanak za posvojenje te kada udomitelji ne žele posvojiti dijete, ali aktivno opstruiraju proces pripreme djeteta za posvojenje i ostvarivanje osobnih odnosa s najprikladnijim potencijalnim posvojiteljem. Obraćali su nam se i udomitelji koji žele posvojiti dijete koje je na smještaju u njihovoj obitelji već nekoliko godina, ali program stručne pripreme u njihovoj županiji bit će organiziran kroz duže vrijeme pa se boje da će PU HZSR dijete dati na smještaj u obitelj koja je već upisana u registar potencijalnih posvojitelja.

Najveće prepreke u postupku posvajanja iz perspektive potencijalnih posvojitelja odnose se na dugotrajnost postupka pronalaska djeteta koje odgovara njihovim očekivanjima, a ima ispunjene pretpostavke za posvojenje. Istovremeno, stručni djelatnici koji organiziraju i provode edukacije potencijalnih posvojitelja

20 29.9.2022. *The UN Committee on the Rights of the Child, the Committee on Enforced Disappearances, the Special Rapporteur on the Promotion of Truth, Justice and Reparation, the Special Rapporteur on the Sale and Sexual Exploitation of Children, the Special Rapporteur on Trafficking in Persons especially Women and Children, and the Working Group on Enforced or Involuntary Disappearances*

i organiziraju grupne podrške ističu manjkavost sadašnjeg postupka stručne pripreme potencijalnih posvojitelja, navodeći da bi ga trebalo dopuniti u cilju osnaživanja potencijalnih posvojitelja putem stjecanja vještina i znanja potrebnih za odgovornu i zahtjevnu ulogu posvojitelja/roditelja, kao i boljeg razumijevanja potreba posvojene djece. Nažalost, svjedočimo slučajevima u kojima se posvojitelji, unatoč pomoći i potpori obiteljskih centara i udruga koje pružaju psihosocijalnu i pedagošku pomoć djeci i posvojiteljima, nisu u stanju nositi s teškoćama koje dijete iskazuje te uskladiti svoja očekivanja s mogućnostima djeteta, što ponekad dovodi do izmještanja djeteta iz obitelji te njegova vraćanja u sustav socijalne skrbi.

Tijekom 2023. iz ustanova koje skrbe o djeci bez odgovarajuće roditeljske skrbi posvojeno je 32 djece, a još 156 djece ispunjava uvjete za posvojenje, od kojih je 114 u dobi 10-18 godina za čije je posvojenje manji interes potencijalnih posvojitelja. Među tom djecom postoje i djeca koja ne žele biti posvojena, kao i djeca koja se ne žele razdvajati od braće i sestara, a za koje je nemoguće pronaći obitelj koja bi ih zajedno posvojila.

Bavili smo se i institutom tzv. **otvorenog posvojenja**, koje je oblik posvojenja nakon kojeg posvojitelji ostaju u kontaktu s biološkim roditeljima zbog dobrobiti djeteta. Takva bi se posvojenja mogla provoditi isključivo u slučajevima u kojima dijete iz biološke obitelji nije izdvojeno zbog zlostavljanja ili zanemarivanja i u kojima od strane bioloških roditelja postoji emocionalna toplina i zainteresiranost. Smatramo da bi takav vid posvojenja bio dobar izbor u slučajevima u kojima stručni djelatnici procjenjuju da roditelji (najčešće majke) zbog intelektualnih teškoća ili narušenog mentalnog zdravlja neće biti u stanju samostalno brinuti za dijete, ali nisu ugrožavajući za dijete. Otvoreni vid posvojenja u takvim bi slučajevima bio prevencija odrastanja djeteta u institucijama ili udomiteljskim obiteljima. *Konvencija o pravima djeteta* navodi da će država potpisnica osigurati da se pri postupku posvojenja u najvećoj mjeri vodi računa o najboljem interesu djeteta, i u tom slučaju pravo djeteta na zaštitu najboljeg interesa nije samo čimbenik „koji mora imati prednost“, već je on presudan čimbenik prilikom donošenja odluke o posvojenju. Način na koji je posvojenje danas regulirano OBZ-om povezano je i s različitim gubicima: gubicima veza s biološkim roditeljima, braćom i sestrama, rodbinom, djelatnicima ustanove u kojoj je bilo smješteno, kao i udomiteljima ukoliko se za vrijeme stvaranja preduvjeta za posvojenje nalazilo u udomiteljskoj obitelji. Proces pripreme djeteta za posvojenje je izrazito važan, ali istovremeno i vrlo izazovan za dijete, stručnjake i posvojitelje koji moraju prihvatiti da postupkom realizacije posvojenja prihvaćaju i cjelokupno „nasljeđe“ djeteta. Promišljajući o dobrobiti djeteta koje je smješteno u udomiteljsku obitelj, kao i važnosti već razvijene privrženosti i stabilnosti, smatramo da ukoliko postoji interes udomitelja za posvajanje djeteta i ukoliko je to u najboljem interesu djeteta, isti trebaju imati prioritet, jer će djeca u tim slučajevima zadržati stabilnost u svom životu te osigurati pravo na biološku obitelj (ne samo na roditelje, već i na braću, sestre i druge rođake).

Preporuke UN-ovog Odbora za prava djeteta upućene RH 2022. u odnosu na transparentnost i učinkovitost postupka posvojenja su usvojene kroz provedene zakonske promjene vezane uz međunarodna posvojenja.

PRIJEDLOZI ZA POBOLJŠANJE

- *Osigurati smještajne kapacitete za djecu za koju postoji potreba izdvajanja iz obitelji, te razvijati izvaninstitucionalne usluge u cilju prevencije izdvajanja djece iz obitelji.*
- *Sustavno poticati razvoj udomiteljstva, standardizirati edukaciju udomitelja, te kontinuirano pružati podršku udomiteljskim obiteljima, kao i djeci i njihovim roditeljima.*
- *U postupku posvojenja sustavno poticati multidisciplinarnu stručnu procjenu potreba djeteta s ciljem pronalaženja posvojitelja koji će na najbolji način odgovoriti na potrebe djeteta.*
- *Ubrzati postupke lišenja prava roditelja na roditeljsku skrb.*

2.1.3.2 Uzdržavanje

Pritužbe koje primamo u području uzdržavanja pokazuju da se ovo egzistencijalno pravo, unatoč različitim mehanizmima zaštite, i dalje krši te da u određenim okolnostima djeca u potpunosti ostaju bez novčanih sredstava potrebnih za zadovoljenje svojih temeljnih životnih potreba.

U 2023. primili smo 30 pisanih pritužbi/upita te 24 telefonska i usmena upita o ostvarivanju prava na uzdržavanje. Uzdržavanje je često sadržaj i pritužbi koje se odnose na šire područje ostvarivanja sadržaja roditeljske skrbi, kao i na povrede pravosudno-zaštitnih prava. Pritužbe u području uzdržavanja u najvećem su broju slale majke (24), od kojih je jedna obveznica uzdržavanja, dok je zabilježeno tek jedno obraćanje oca. Ostale pritužbe odnosile su se na obraćanja baka i institucija.

Razlozi za obraćanje pravobraniteljici su različiti: neki traže informacije i savjet kako ostvariti uzdržavanje za dijete, drugi ukazuju na poteškoće u pokušaju zaštite ovog djetetovog prava, izražavajući nezadovoljstvo funkcioniranjem sustava zaštite prava djece u cjelini ili pojedinog njegovog segmenta. Najveći broj obraćanja odnosio se na općenite upite o pravu na uzdržavanje i načinima njegovog ostvarivanja (10) te na ovršni postupak (9). Manji broj obraćanja je bio vezan uz postupak za ostvarivanje prekogranične naplate uzdržavanja (5), parnični postupak (4) i kazneni postupak (2).

Stranke redovito informiramo o zakonskim odredbama te ih upućujemo na mogućnosti zaštite prava i interesa djece koje imaju temeljem OBZ-a, *Ovršnog zakona*, *Zakona o provedbi ovrhe na novčanim sredstvima*, *Kaznenog zakona*, *Zakona o privremenom uzdržavanju* i drugih propisa. Također ih upućujemo na mogućnost korištenja besplatne pravne pomoći sukladno *Zakonu o besplatnoj pravnoj pomoći* ili putem Hrvatske odvjetničke komore (HOK).

Prema podacima o ostvarivanju besplatne pravne pomoći u postupcima uzdržavanja maloljetnog djeteta u razdoblju od 1. siječnja do 31. prosinca 2023., HOK je primio 37 molbi za imenovanje punomoćnika za zastupanje bez prava na nagradu za postupke koji se odnose na uzdržavanje maloljetne djece, od kojih je imenovanjem punomoćnika riješeno 35 molbi. U jednom premetu molbi nije udovoljeno jer podnositelj nije dostavio potrebnu dokumentaciju dok je jedan zahtjev još bio u radu.

Prema podacima Ministarstva pravosuđa i uprave, u 2023. podnesen je ukupno 541 zahtjev za odobravanje sekundarne pravne pomoći u sudskim postupcima u kojima su stranke bila djeca, od čega je odobreno 498 zahtjeva, od kojih se 376 odnosilo na ostvarivanje prava djeteta na uzdržavanje. Zamjetno je povećanje broja odobrenih zahtjeva u 2023. u odnosu na 2022. godinu, kada je prema podacima Ministarstva bilo podneseno 149 zahtjeva za odobravanje sekundarne pravne pomoći u postupcima radi ostvarivanja prava djeteta na uzdržavanje, od čega je odobreno 148 zahtjeva, dok je jedan zahtjev odbijen).

Pravni okvir - Iako je tijekom 2023. OBZ doživio izmjene, one se nisu odnosile na uzdržavanje. U postupku e-savjetovanja ukazali smo na potrebu intervencije u niz odredbi OBZ-a koje se odnose na unaprjeđivanje zaštite interesa djece vezano uz ostvarivanje uzdržavanja, a koje smo temeljili na praćenju područja te saznanjima i zapažanjima iz pojedinačnih slučajeva. Zalagali smo se da se sistematičnije navedu postupci u kojima je moguće ostvariti uzdržavanje, način njihovog pokretanja i ovlaštenici za zastupanje djece te da se taksativno nabroje osnove za određivanje ovrhe radi uzdržavanja. Predložili smo dopunu odredbe o zabrani odricanja od uzdržavanja te brisanje dijela odredbe o zastari djetetove tražbine. Također, predlagali smo šire ovlasti i obveze suda koji odlučuje o uzdržavanju. Na primjer, da sud kada donosi odluku o mjeri za zaštitu prava i dobrobiti djeteta po službenoj dužnosti odluči i o djetetovom uzdržavanju, uvijek ima obvezu zatražiti od roditelja da prikažu svoje cjelokupno imovinsko stanje kao i da izrekom odluke odluči i o reguliranju izvanrednih troškova za dijete. Predložili smo da sud uvijek po službenoj dužnosti donosi privremene mjere radi uzdržavanja.

Upozorili smo i na štetne posljedice nedonošenja *Pravilnika o načinu vođenja očevidnika sudskih odluka i sudskih nagodbi o uzdržavanju maloljetnog djeteta*. Naime, važeći Pravilnik je zastario i neučinkovit te strahujemo da se u praksi i ne poštuje, jer osim što ne predviđa vođenje očevidnika u elektronskom obliku, ne obuhvaća ni način vođenja evidencije ovršnih odluka koje regulira važeći OBZ.

Iako je bilo najavljeno donošenje *Zakona o privremenom uzdržavanju*, to se nije realiziralo. Međutim, u e-savjetovanju o *Obrascu prethodne procjene Zakona o privremenom uzdržavanju* upozorili smo na visinu i ograničeno trajanje isplate privremenog uzdržavanja te izrazili zabrinutost zbog najavljene promjene stvarne nadležnosti u području privremenog uzdržavanja, koja bi sa HZSR-a trebala prijeći na Agenciju za osiguranje radničkih tražbina.²¹

Prema podacima Ministarstva rada, mirovinskog sustava, obitelji i socijalne politike za 2022. (podaci za 2023. još nisu objavljeni), saznajemo da je u 2021. godini doneseno 1 015 odluka o priznavanju prava na privremeno uzdržavanje za 1 563 djece.

Također, u 2022. postupalo se u 81 slučaju po Konvenciji o ostvarivanju alimentacijskih zahtjeva u inozemstvu.

U svojim pritužbama prijavitelji redovito izražavaju ogorčenost i ljutnju zbog postupaka neplatiša, a često i nezadovoljstvo funkcioniranjem sustava zaštite ovog dječjeg prava u cjelini ili nezadovoljstvo radom pojedinih institucija.

Pritužbe koje primamo o **parničnim postupcima** odnose se na rad i pojedinačne postupke sudaca, neizricanje privremenih mjera te općenito na dugotrajnost postupaka. U nekim slučajevima suci se oglašuju na prijedloge stranaka za izricanjem privremenih mjera, iako se radi o mjeri kojoj je svrha zaštititi ovo egzistencijalno pravo dok postupak traje, kao i obvezi suda temeljem OBZ-a. Jedna nam majka ukazuje da je oca djece, koji je radno sposoban, sud oslobodio dužnosti uzdržavanja. Stranku smo uputili da iskoristi svoje pravo na žalbu te je informirali o mogućnostima koje nudi OBZ, koje se odnose na pokretanje parničnog postupka radi ostvarenja uzdržavanja od drugih obveznika uzdržavanja (po OBZ-u to su baka i djed te maćeha ili očuh).

Već niz godina u izvješćima ukazujemo na potrebu zaštite djece koja **trajno ostaju uskraćena za doprinos drugog roditelja za uzdržavanje** (djeca umrlih roditelja koja ne ostvaruju pravo na mirovinu, djeca radno nesposobnih roditelja, djeca bez utvrđenog očinstva, djeca koja su iscrpila sva pravna sredstava, a nisu ostvarila uzdržavanje). Osim što trajno ostaju bez doprinosa roditelja, ova posebno ranjiva skupina djece ostaje i bez mogućnosti dobivanja privremenog uzdržavanja. Za njihovu zaštitu u 2023. godini zalogali smo se kroz e-savjetovanje o *Obrascu prethodne procjene Zakona o privremenom uzdržavanju* te tijekom izmjena i dopuna *Zakona o doplatku za djecu*.

S poteškoćama se susreću i neki roditelji u pokušaju **naplate uzdržavanja iz inozemstva**, odnosno u situaciji kada obveznik uzdržavanja stanuje izvan RH, najčešće zbog nedostatka informacija o nužnim postupanjima ili o zaposlenju obveznika uzdržavanja u inozemstvu, dok se neke pritužbe odnose i na dugotrajnost postupaka, što je uvjetovano njihovim međunarodnim karakterom.

I u protekloj godini primali smo pritužbe koje se odnose na **ovršni postupak**. Pritužbe su bile vezane uz nedostatak imovine ili sredstava koji bi se mogli ovršiti, nemogućnost realizacije ovrhe u situaciji kad je ovršenik na bolovanju, poteškoće u redosljedu ovrhe u situacijama kada se ovrha provodi putem FINA-e, nemogućnost provedbe ovrhe putem FINA-e zbog činjenice da obvezniku uzdržavanja stranog državljanstva u RH nije bio određen OIB, kao i na rok od šezdeset dana koji sukladno zakonu treba proći da bi se naložio prijenos zaplijenjenog iznosa na djetetov račun. Tu su bile i pritužbe na postupke obveznika uzdržavanja koji umjesto na poseban račun sredstva za djetetovo uzdržavanje, uplaćuju na blokirani račun roditelja koji stanuje s djetetom. Nažalost, u ovom području nisu se dogodile izmjene propisa i prakse te su aktualne sve dosadašnje inicijative i preporuke koje ističemo u prijedlozima za poboljšanja.

Primili smo i dvije pojedinačne prijave za **kaznenopravnu zaštitu** djetetovog prava na uzdržavanje zbog dugotrajnosti i neučinkovitosti u postupanjima suda te državnog odvjetništva.

21 O stajalištima i prijedlozima koje smo iznijeli u e-savjetovanju bit će više riječi u poglavlju *Normativne aktivnosti*.

U prosincu 2022. obratili smo se Ministarstvu pravosuđa i uprave i Državnom odvjetništvu RH uputivši preporuke i inicijativu za dopunom odredbi propisa, i to čl. 172. *Kaznenog zakona* te *Zakona o izvršavanju kazne zatvora*, o čemu je riječi bilo u prošlogodišnjem izvješću. Nažalost, naš prijedlog da se izmjeni opis kaznenog djela (tj. da se sankcionira svako nemarno postupanje roditelja neplatiše, neovisno o postojanju ovršne isprave) Ministarstvo nije prihvatilo, uz obrazloženje da bi se time u pitanje dovelo načelo određenosti pravne norme, jer bi kazneni sud morao u svakom pojedinom slučaju utvrđivati u čemu se sastoji povreda dužnosti uzdržavanja, a da pri tome nema ovršnu ispravu u kojoj su određeni način, visina i rokovi uzdržavanja.

Žao nam je što nije prihvaćena ni inicijativa za izmjenom *Zakona o izvršavanju kazne zatvora*, u kojoj smo predložili da se sredstva ostvarena radom zatvorenika obveznika uzdržavanja u najvećem dijelu, umjesto u korist kaznionice/zatvora, uplaćuju za uzdržavanje djeteta.

Prema podacima MUP-a, u 2023. godini prijavljeno je 467 kaznenih djela povrede dužnosti uzdržavanja, od kojih je 314 na štetu djece do 14 godina, a 153 na štetu djece od 14 do 18 godina. Za usporedbu, u 2022. prijavljeno je 618 takvih kaznenih djela, a u 2021. 552.

Sankcioniranje počinitelja kaznenog djela povrede dužnosti uzdržavanja zatvorskom kaznom ne utječe na ispunjenje obveza prema djetetu. Stoga je i dalje aktualna potreba osiguravanja učinkovitijih mehanizma zaštite prava djece na uzdržavanje (primjerice izricanje posebnih obveza uz uvjetnu osudu, odnosno ispunjavanje obveze uzdržavanja uz stručnu pomoć nadležnog tijela za probaciju), kao i u njihova dosljedna i pravovremena provedba.

Prema Izvješću o radu probacijske službe za 2022. godinu (iz siječnja 2024.) 1 526 predmeta odnosilo se na predmete uvjetne i 284 na predmete djelomične uvjetne osude sa zaštitnim nadzorom i/ili sigurnosnom mjerom i/ili posebnom obvezom koji se najčešće (u 51,2 % slučajeva) izriču za kaznena djela protiv braka, obitelji i djece (povreda dužnosti uzdržavanja, nasilje u obitelji, povreda djetetovih prava). Temeljem rješenja državnog odvjetnika u predmetima iz 2022. izrečeno je 10 obveza isplate dospelog zakonskog uzdržavanja i urednog plaćanja dospjelih obveza.

Zaključno, unatoč trendu smanjivanja pritužbi koje se odnose na uzdržavanje djece, poteškoće s kojima se suočavaju djeca i roditelji ostaju slične, iz godine u godinu. Neadekvatan odgovor sustava na neodgovorno ponašanje neplatiša uzdržavanja, koji se očituje kroz dugotrajnost sudskih postupaka, neizricanje privremenih mjera, poteškoće u provedbi ovrhe te neučinkovitu kaznenopravnu zaštitu i dalje predstavlja zapreku u ostvarivanju prava djece na uzdržavanje.

I dalje smatramo da ima prostora za poboljšanja na normativnoj i praktičnoj razini, zbog čega su i dalje aktualni dosadašnji prijedlozi za poboljšanja.

PRIJEDLOZI ZA POBOLJŠANJA

- *Informirati i poučiti roditelje o njihovim pravima i obvezama, te mogućnostima zaštite djetetovog prava na uzdržavanje.*
- *Izmjenama propisa unaprijediti položaj djece ovrhovoditelja u postupcima radi ostvarenja uzdržavanja (i drugih potraživanja u korist djece) vezano uz rokove i troškove postupka, određivanje prioriteta u naplati uzdržavanja, te razmjernog namirenja više djece ovrhovoditelja.*
- *Izmijeniti Zakon o privremenom uzdržavanju te osigurati bolju zaštitu djece u odnosu na visinu i trajanje isplate privremenog uzdržavanja.*
- *Pristupiti sustavnom rješavanju teškoća na koje nailaze djeca koja zbog specifičnih životnih situacija trajno ili na dulji rok ostaju bez doprinosa roditelja za uzdržavanje.*
- *Dopuniti propise kako bi se sankcioniralo svako nemarno postupanje roditelja neplatiše, neovisno o postojanju ovršne isprave te kako bi se dio sredstava ostvarenih radom zatvorenika uplaćivao za uzdržavanje djece.*

2.1.4 Pravo na zaštitu od nasilja i zanemarivanja

Prema podacima MUP-a, u 2023. počinjeno je 22,4 % više kaznenih djela na štetu djece u odnosu na godinu ranije (ukupno 6 409 kaznenih djela na štetu djece). Kaznena djela počinjena su na štetu 6 913 djece, od čega su najviše trpjela djeca mlađa od 14 godina (4 084), 1 543 u dobi 14-16 godina i 1 286 djece u dobi 16-18 godina. Počinjeno je 434 kaznena djela protiv života i tijela: 252 tjelesne ozljede, 60 teških tjelesnih ozljeda, jedna osobito teška tjelesna ozljeda i jedna teška tjelesna ozljeda sa smrtnom posljedicom. U istoj godini počinjena su četiri ubojstva i dva teška ubojstva što znači da je ukupno sedmero djece smrtno stradalo uslijed nasilja. Zabrinjava i 745 kaznenih djela spolnog zlostavljanja i iskorištavanja djeteta o čemu govorimo u zasebnom poglavlju.²²

U 2023. zaprimili smo 392 prijave nasilnog i zanemarujućeg ponašanja prema djeci što je gotovo za trećinu više nego u 2022. Od toga se 308 prijava odnosilo na nasilje, a 84 prijave na zanemarivanje. Primili smo i 120 prijava koje se odnose na spolno iskorištavanje i zloupotrebu djece, no o tome opširnije izvješćujemo u poglavlju *Zaštita od spolnog iskorištavanja i zloupotrebe*.

Prijave nasilja i zanemarivanja 2018. – 2023.

	2018.	2019.	2020.	2021.	2022.	2023.
Nasilje u obitelji	62	97	76	76	70	62
Nasilje u odgojno-obrazovnim ustanovama	68	82	55	51	101	184
Nasilje u drugim ustanovama	10	6	6	6	5	10
Ostalo nasilje	39	23	38	65	48	52
Zanemarivanje	54	73	64	71	72	84
UKUPNO	233	281	239	269	296	392

Najveći broj prijava (184) odnosi se na nasilje u odgojno-obrazovnim ustanovama što je porast za više od 80 % u odnosu na 2022. Slijedi nasilje u obitelji (62) te ostalo nasilje (52). Na zanemarivanje u obitelji odnosi se 81 prijava, a tri prijave se odnose na zanemarivanje u institucijama. Primili smo i 161 telefonski poziv zbog nasilja nad djecom te 46 poziva zbog zanemarivanja djece.

Prijave su najčešće podnosili roditelji (204), majke u 140 slučajeva, očevi u 44, a zajedno u 20 slučajeva. Institucije su podnijele prijave u 94 slučaja, a dijete nam se osobno obratilo u šest slučajeva. Prijavitelji su i bake i djedovi, susjedi, rođaci, braća, sestre te ostali. Primili smo i 16 anonimnih prijava, a u 23 slučaja je Ured, uslijed objava u medijima, uputio prijave nadležnim tijelima.

2.1.4.1 Nasilje i zanemarivanje u obitelji



...roditelji su važan izvor podrške, važno je da prate neverbalne znakove kod djeteta, da razgovaraju s djetetom... problem je zanemarivanje djeteta, ne shvaća ga se, ne smije se dijete omalovažavati... događa se da se roditelji negdje i previše uključe - niti to nije dobro, može doći i do većeg problema... zato je važno pomoći i roditeljima kroz savjetovanje.

(Poruke djece)²³



²² Više informacija u poglavlju *Zaštita od spolnog iskorištavanja i zloupotrebe*.

²³ Poruke citirane u ovom Izvešću uputila su djeca i članovi MMS-a pravobraniteljici za djecu na njihovim susretima i razgovorima, kao i u istraživanju mišljenja i stavova djece i mladih o ostvarivanju njihovih prava u Hrvatskoj (koje je provedeno tijekom 2023.).

Nasilje u obitelji je, nažalost, jedan od vrlo raširenih oblika nasilja u društvu, dok sukladno *Konvenciji o pravima djeteta* svako dijete ima pravo na obitelj u kojoj se osjeća sigurno, voljeno i zaštićeno.

Kada govorimo o nasilju u obitelji, djeca su uvijek žrtve, čak i ako nisu prisutna situacijama obiteljskog sukoba. Djeca koja su izložena dugotrajnom nasilnom ponašanju roditelja u obitelji, bilo kao svjedoci ili kao žrtve kasnije mogu imati niz emocionalnih problema i problema u ponašanju.

Podaci MUP-a za 2023. govore da je najveći broj djece (3 764) trpjelo kaznena djela protiv braka, obitelji i djece, od kojeg broja prevladava kazneno djelo Povreda djetetovih prava (2 966 djece) i Povreda dužnosti uzdržavanja (467 djece). Temeljem podataka iz Operativne evidencije prekršaja Informacijskog sustava MUP-a vidljivo je da je najčešći oblik nasilja u obitelji bilo psihičko nasilje, kojem je bilo izloženo 1 148 djece. Tijekom 2023. počinjeno je 7 372 prekršaja iz Zakona o zaštiti od nasilja u obitelji.

Ovi podaci ukazuju na porast nasilja nad djecom u obitelji. Razlozi koji su doveli do razvoja obiteljskog nasilja mogu biti različiti, kao npr. ekonomske poteškoće, osobni ili bračni problemi, naučeni obrasci ponašanja iz djetinjstva, zlorporaba alkohola ili drugih sredstava ovisnosti, nizak prag tolerancije na frustraciju i dr.

U području zaštite od nasilja i zanemarivanja u obitelji, tijekom 2023. godine smo zaprimili 62 prijave, što je manje nego godinu ranije, kada smo primili 70 prijava. Prijavama je bilo obuhvaćeno 103 djece. Najčešće su prijavitelji bili roditelji, u 24 slučaja majke, a u 10 očevi. Zaprimili smo 10 prijava institucija (osnovne škole i drugi pravobraniteljski uredi, MUP i Centar za nestalu i zlostavljanu djecu), tri prijave podnijeli su rođaci i susjedi, a u pet slučajeva smo postupali na vlastitu inicijativu. Djeca su nam se osobno obratila u tri slučaja. Preostale četiri prijave uputile su anonimne osobe.

Važno je naglasiti da iskazani brojevi ne predstavljaju stvarne razmjere ovog problema, jer građani slučajeve obiteljskog nasilja prijavljuju policiji, PU HZSR-u, državnom odvjetništvu, nevladinim organizacijama i/ili zdravstvenim ustanovama.

Zabilježili smo i brojna telefonska obraćanja u kojima su stranke iznosile pritužbe na ponašanje drugog roditelja i njegovih srodnika, te na ponašanja susjeda. Bilo je i pritužbi zbog navodno nezainteresiranog, neprofesionalnog, pristranog i sporog postupanja djelatnika PU HZSR-a, kao i zbog sporosti u postupanju pravosudnih tijela. Zaprimili smo i pritužbe na postupanje policije zbog izjednačavanja odgovornosti žrtve i počinitelja nasilja.

Prijave koje smo zaprimili možemo podijeliti u dvije grupe: jedna se odnosi na prijavu nasilja nad djetetom od strane odrasle osobe, dok se drugi dio prijava odnosi na nezadovoljstvo postupanjem PU HZSR-a, policije i sudova.

Prijave nasilja u obitelji prema vrsti nasilja i broju djece u 2023.

Vrsta nasilja u obitelji	Broj prijava	Broj djece
Fizičko nasilje	22	39
Tjelesno kažnjavanje	7	11
Psihičko nasilje	20	29
Višestruko nasilje	13	27
UKUPNO	62	106

Tablica pokazuje da su najčešće prijave fizičkog i psihičkog nasilja nad djecom u obitelji. Zamjećujemo da se ti oblici nasilja javljaju u obiteljima u kojima su odnosi među roditeljima visoko konfliktni. Uglavnom je riječ o roditeljima koji stalno preispituju kvalitetu skrbi o djetetu od strane drugog roditelja i koji međusobno ne surađuju. Dijete je u takvoj obitelji izloženo međusobnoj roditeljskoj netrpeljivosti i čestim svađama u

kojima koriste dijete kao sredstvo obračuna tijekom procesa razvoda braka. Roditelji nemaju uvid u vlastita neprimjerena i **manipulativna ponašanja** koja su štetna za dijete, često zadovoljavaju tek djetetove osnovne životne potrebe, ali zanemaruju one emocionalne. Brojne prijave upućuju na potencijalno emocionalno zlostavljanje djeteta u smislu zabrane komunikacije i kontakata s drugim roditeljem uz argumentaciju da dijete odbija kontakt i da se boji drugog roditelja te na narušavanje pozitivne slike o drugom roditelju govoreći djetetu laži i negativne stvari o ocu/majci. U tim se situacijama roditelji međusobno teško optužuju za različite oblike zlostavljanja djeteta. Nadalje, u te su konflikte roditelja često uključeni i drugi članovi obitelji, što dodatno opterećuje obiteljsku situaciju. U tim slučajevima PU HZSR izriče mjere obiteljsko-pravne zaštite, pri čemu se roditelje upućuju u Obiteljski centar i savjetovišta kako bi radili na promjeni roditeljskog odnosa, s ciljem smanjivanja konflikata i podizanja svijesti o nužnosti promjene ponašanja.

Često se na takve prijave nadovezuju i pritužbe zbog navodnog neprofesionalnog i pristranog postupanja djelatnika PU HZSR-a, no uvidom u dostavljena izvješća uočavamo da su stručni djelatnici u većini slučajeva postupali u cilju zaštite osobnih prava i dobrobiti djece.

Iz većine prijava fizičkog nasilja vidljivo je postupanje djelatnika PU HZSR-a sukladno odredbama *Zakona o zaštiti od nasilja u obitelji* i *Protokola o postupanju u slučaju nasilja u obitelji*. Djelatnici pravovremeno donose usmena rješenja o priznavanju prava na uslugu privremenog smještaja, te na osnovu početne procjene potreba, osiguravaju psihološku, pravnu i/ili novčanu pomoći žrtvi. Pratili smo slučajeve u kojima je bilo propusta u postupanju PU HZSR-a, kao što je nesenzibiliziranost prema žrtvama, propuštanje pripreme Sigurnosnog plana kako propisuje *Protokol o postupanju u slučaju nasilja u obitelji*, izostanak utvrđivanja relevantnih činjenica kroz razgovor s djelatnicima drugih institucija (škola, obiteljski liječnik), izostanak razgovora s djetetom koje je također žrtva nasilja te ne poštivanje načela žurnosti.

Neka od obraćanja odnosila su se na poteškoće oko ostvarivanja osobnih odnosa djece s ocem za vrijeme boravka majke i djece u sigurnoj kući iako i majka i djeca navode da je otac brižan prema djeci i ne protive se kontaktima. U situacijama kada djelatnici skloništa sukladno svojim pravilima određuju ako i kada će se susreti održati, te zbog zakašnjelog postupanja PU HZSR-a prođe previše vremena do pokretanja izvanparničnog postupka za određivanje osobnih odnosa djece i roditelja pod nadzorom, slabi veza djeteta s drugim roditeljem, što u konačnici dovodi do odbijanja susreta. Imamo saznanja i o slučajevima kada su suci dodatno ugrozili žrtve nasilja otkrivajući adrese ili imena sigurnih kuća i tajnih mjesta na kojima su žrtve smještene. Zato podržavamo Uputu VSRH-a koja navodi važnost neotkrivanja takvih podataka o žrtvi, kao i o načinu postupanja i čuvanja spisa.

Tijekom 2023. postupali smo vezano uz tragični događaj u kojem je roditelj nasilnim ponašanjem uzrokovao smrt djeteta, a kasnije i sam sebi oduzeo život. Pratili smo i slučaj smrtnog stradavanja majke djece od strane novog partnera. Važno je prepoznavanje rizika od mogućeg počinjenja **femicida** od strane osobe već osuđene za obiteljsko nasilje, kao i suradnja HZSR-a, policije i državnog odvjetništva u praćenju počinitelja po izlasku iz zatvora, kao i praćenje zaštite žrtve obiteljskog nasilja.

Nužnim smatramo i podržavamo najavljene izmjene *Kaznenog zakona*, *Zakona o kaznenom postupku* i *Zakona o zaštiti od nasilja u obitelji* kojima bi se uvelo novo kazneno djelo – teško ubojstvo ženske osobe, kao i **pooštravanje zakonskih kazni** za teška kaznena djela protiv spolne slobode i spolne zloporabe djeteta, te uvođenje dodatne edukacije sudaca, državnih odvjetnika i drugih koji te zakone primjenjuju.

„...kaznjavanje djeteta kao dio odgoja je problem... roditelje treba educirati o tome da to nije u redu; ono što dijete doživi od roditelja će i samo činiti... treba biti više tematskih roditeljskih sastanaka o toj temi.
(Poruka djece)

Primili smo i sedam prijava **tjelesnog kažnjavanja djece** u obitelji za 11 djece. Iako se takvo ponašanje smatra nasilnim, ponižavajućim i kažnjivim, neki ga roditelji i bliski srodnici (djed, baka) i dalje primjenjuju. U takvim situacijama PU HZSR postupaju sukladno OBZ-u te roditeljima određuju mjere za zaštitu osobnih prava i dobrobiti djeteta uz upućivanje u Obiteljski centar ili savjetovališta radi osvješćivanja štetnih posljedica tjelesnog kažnjavanja te usvajanja prihvatljivih metoda odgoja.

O **zanemarivanju skrbi** o djeci primili smo 81 prijavu koje se odnose na 139 djece i jednu grupu djece. Najbrojnije su prijave (44) na sveobuhvatno zanemarivanje (zdravlja, školovanja i odgoja djece). Slijede prijave zanemarivanja školovanja (17), zdravlja (12), odgoja (3), prava na igru i slobodno vrijeme (1) i ostalog (4).

Osnovne škole su nam uputile 17 prijava o nesuradnji roditelja i učitelja u slučajevima učestalog izostajanja djeteta s nastave te uskraćivanju pomoći djeci pri izvršavanju školskih obaveza. U posebno složenim situacijama pozivani smo na međusektorske sastanke kako bi se zajedničkim djelovanjem pronašla rješenja radi pomoći djetetu s obzirom na izražene smetnje mentalnog zdravlja i roditeljsku nemoć.

Česte su prijave roditelja i škola da djeca ne pohađaju nastavu, jer postoji roditeljski spor o izboru škole, djeca putuju u udaljene škole ili dulje vrijeme ne pohađaju nastavu čekajući da pravosudna tijela donesu odluku.

Najveći dio prijava roditelja odnosi se na međusobna optuživanja o zanemarivanju cjelokupne skrbi o djetetu, a u pozadini većine njih radi se o nerazriješenim partnerskim odnosima, pri čemu grubo emocionalno zanemaruju dijete, a odgovornost prebacuju na drugog roditelja, često i na institucije.

Zaprimili smo i prijave o napuštanju djeteta, ostavljanju djeteta samoga bez odgovarajuće skrbi i nadzora, izbacivanju djeteta iz kuće, zanemarivanju djetetove sigurnosti i dobrobiti (vožnja djeteta u autu kada je roditelj u alkoholiziranom stanju ili bez autosjedalice). Nadalje, bilo je i prijava o korištenju alkohola ili drugih sredstava ovisnosti pred djetetom i poticanju djeteta na konzumiranje, nereagiranju kad dijete koristi opojna sredstva te poticanju djeteta na baratanje oružjem.

2.1.4.2 Nasilje u odgojno-obrazovnim ustanovama



Smeta nam površna ili nikakva reakcija na nasilje nad djecom. Dok se o nasilju govori na radionicama, sve djeluje jasno. No kada se nasilje dogodi, odrasli ne reagiraju onako kako je rečeno na radionicama, da trebaju i da hoće.

(Poruke djece)



Od 184 prijave za nasilje u odgojno-obrazovnim ustanovama, njih 17 se odnosi na nasilje u vrtiću (10 prijava na nasilje djelatnika, jedna prijava na nasilje druge odrasle osobe, a šest za nasilje među djecom). Za nasilje u osnovnoj i srednjoj školi primili smo 167 prijava, od čega se najveći dio, njih 146 odnosi na vršnjačko nasilje, a 18 na nasilje učitelja i nastavnika dok se tri prijave odnose na nasilje roditelja u školi. Dvije prijave odnose se na nasilje učenika prema djelatniku škole što nije iskazano u tablici.

Najčešće su nam se obraćali roditelji djece (110 slučajeva), a djelatnici institucija, najčešće odgojno-obrazovnih, obratili su nam se u 56 slučajeva. Bilo je i 83 telefonskih savjetovanja u vezi s nasiljem u odgojno-obrazovnim ustanovama.

Prijave nasilja u odgojno-obrazovnim ustanovama u 2023.

	Nasilje među djecom	Nasilje odraslih nad djecom	Ukupno
Dječji vrtići	6	11	17
Škole	146	21	167
UKUPNO	152	32	184

Za vršnjačko nasilje u **dječjem vrtiću** zaprimili smo šest pritužbi roditelja. Povodom pritužbe za nasilje među djecom u jednom privatnom vrtiću nadzori su ukazali na brojne administrativne i stručne propuste u radu. U pritužbama je riječ o sukobima djece koji ponekad završe udarcima i guranjem te o ponašanju u vidu skidanja odjeće i pokazivanja spolnih organa što su roditelji doživjeli kao nasilje. Vrtići su reagirali na ove pritužbe roditelja, razgovarali s djecom i roditeljima te obuhvatili djelatnike i roditelje različitim edukacijama o razvojnim potrebama i osobitostima djece predškolskog uzrasta. U slučaju djece čije ponašanje značajno odstupa od prosjeka za dob, stručna služba vrtića uputila je roditelje na dodatnu stručnu obradu djeteta zbog sumnje na moguće teškoće u razvoju. Pojedina ponašanja upućuju i na druge rizike u razvoju djeteta, najčešće u području nefunkcionalnih obiteljskih odnosa i neprimjerenog odgojnog postupanja roditelja. Stoga je pažljivo promatranje djece i odnosa u skupini važno zbog ranog detektiranja odstupanja i razvojnih rizika, primjene rane intervencije i po potrebi uključivanja i drugih službi izvan vrtića.

Primili smo i prijave za fizičko kažnjavanje i neprimjereni ponašanje odgojiteljica u vrtiću (udaranje, lijepljenje trake preko usta, potezanje). Uočili smo da predškolske ustanove ozbiljno pristupaju svakoj sumnji na nasilno ponašanje svojih djelatnika. Pojedini slučajevi su prijavljeni i policiji te se čeka utvrđivanje činjenica, a za to vrijeme djelatnice najčešće ne rade s djecom. Neprimjereni i agresivni ponašanje jednog roditelja u krugu vrtića pred djecom vrtić je odmah prijavio policiji koja je žurno postupila. Djeca su do dolaska policije svjedočila verbalnom nasilju što ih je uplašilo i uznemirilo.

Primili smo 146 prijava o **vršnjačkom nasilju u školi** te još devet za nasilje putem mobitela u razrednoj skupini. Budući smo u 2022. primili 85 prijava za vršnjačko nasilje, uočavamo značajan porast od 70 %. Primjećujemo povećanu osjetljivost roditelja, djece, institucija i medija za razne oblike neprihvatljivog ponašanja, pa tako i nasilja, posebice za nasilje u virtualnom svijetu.

Povećana osjetljivost za vršnjačko nasilje dovela je i do toga da pojedini roditelji nepotrebno prijavljuju različitim institucijama **sukobe ili jednokratne incidente** među djecom koje škola na dnevnoj razini treba rješavati svojim stručnim i preventivnim djelovanjem. Tako smo primili prijave zbog gađanja gumicom i kestenjem, bezazlenih prepirki među djecom u nižim razredima osnovne škole i slično. Takvi događaji ne traže uključivanje tijela izvan škole, a prijave roditelja nepotrebno iscrpljuju institucije koje su dužne svaku prijavu provjeriti. U slučajevima sukoba među djecom školama smo preporučivali unaprjeđivanje i razvijanje preventivnih aktivnosti usmjerenih osnaživanju djece u zastupanju svojih interesa, u učenju socijalnih i komunikacijskih vještina te onih za nenasilno rješavanje sukoba. Preporučivali smo i da educirani djelatnici provode medijaciju među djecom te da informiraju i educiraju roditelje o razlici između sukoba koji su uobičajeni među djecom i nasilja.

Pojedini roditelji i nakon što nadzori utvrde da je riječ o vršnjačkom sukobu, nastavljaju inzistirati na tome da se radi o nasilju, pri čemu svoje dijete vide kao „žrtvu“, a drugo kao „zlostavljača“. Nerijetko optužuju djelatnike škole za nepoduzimanje mjera koje oni smatraju potrebnim, a to je najčešće oštro kažnjavanje i „izbacivanje iz škole“ drugog djeteta. Budući da je riječ o ravnopravnim sukobima i incidentima djece koje bi inače djeca riješila sama ili uz pomoć djelatnika škole, roditelji takvim ponašanjem onemogućavaju pomirenje djece i stabiliziranje vršnjačkih odnosa te čine štetu svom djetetu, kojeg zbog stalnih optužbi za nasilje druga djeca izbjegavaju. Nerijetko takve optužbe poprime oblik zlostavljanja drugog djeteta i njegovih roditelja o kojima javno te u roditeljskim grupama iskazuju izrazito negativne

komentare i dijele različite privatne informacije. Time krše pravo na privatnost i djece i roditelja. U takvim slučajevima upućujemo škole da koriste svoje ovlasti, dužnosti i obveze temeljene na propisima te da barataju stručnim kompetencijama u zaštiti prava i interesa sve uključene djece. Pojedine škole smo uputili da se zbog neprimjernog ponašanja takvih roditelja, u kojem ima i mogućih elemenata kaznenog djela, obrate drugim službama izvan škole. U jednom slučaju ozbiljnog narušavanja prava i interesa djeteta koje je dugotrajno neosnovano optuživano za nasilje te zbog javnog blaćenja ugleda djeteta i njegovih roditelja, Ured je izvijestio policiju, tražeći da preispitaju ima li u takvom ponašanju elemenata kaznenih djela na štetu svog ili druge djece. U tijeku je postupanje ODO-a.

Pojedini roditelji djelatnicima stručne službe „zabranjuju“ razgovore s njihovim djetetom. Škole u takvim slučajevima upozoravamo da ovakva „zabrana“ nema uporište niti u propisima niti u stručnom djelovanju te upućuje na kršenje prava i interesa djeteta na primjerenu stručnu pomoć. Svako kršenje djetetovih prava i interesa škola je dužna prijaviti PU HZSR-a.

Pojedini roditelji, nezadovoljni postupanjem škole, optužuju školu za nedjelovanje ili pogrešne procjene te prijete tužbama i izlaženjem s informacijama u medijima. Javno iznose optužujuće komentare o stručnosti i osobnosti djelatnika. Ne umanjujući pravo svakog roditelja da zatraži propitivanje bilo kojeg postupanja djelatnika škole na primjeren i legalan način, u slučajevima neosnovanog narušavanja ugleda institucije i djelatnika te bilo kakvog nasilnog ponašanja, upućivali smo škole da poduzmu propisima predviđene mjere i obavijeste druga tijela o takvom neprimjerenom i štetnom ponašanju.

Pritužbe o **vršnjačkom nasilju u školi** upućuju na to da je nasilje među djecom prisutno tijekom cijelog dana, na različitim mjestima (prostor škole, školsko dvorište, igralište, put prema školi, autobus, internet) i u svim oblicima. Pojedina djeca su nerijetko istovremeno izložena fizičkom, psihičkom i električkom nasilju (vrijeđanje u grupi ili podjela neprimjerenog, najčešće seksualiziranog sadržaja). Stoga je nasilje teško razdvojiti po vrsti i mjestu pojavnosti, što djecu žrtve čini stalno izloženima i ranjivima. Ovi događaji školu obvezuju na žurno djelovanje sukladno propisima, neovisno o tome gdje i kada se nasilje dogodilo i tko ga je počinio.²⁴

„*Djecu je strah prijavljivati nasilje, jer im odrasli ne vjeruju. Odrasli više moraju slušati djecu i vjerovati im kada im kažu da im je teško zbog nečijeg nasilja. Važno izgrađivati odnos poštovanja i povjerenja između odraslih i djece te pomoći djetetu da uspostavi samopouzdanje.*

(Poruke djece)

Djeca koja trpe **verbalno nasilje vršnjaka** najčešće su mirni, povučeni učenici uzornog ponašanja, nerijetko po nečemu drugačija, koje pojedina djeca omalovažavaju, vrijeđaju i isključuju iz skupine. Iako često, ovo nasilje je nedovoljno prepoznato, tretirano i sankcionirano. Izuzetak su poruke u *online* razrednim grupama koje je jednostavno pohraniti, a nedvojbeno ukazuju na vrijeđanje i omalovažavanje pojedinog djeteta. Neprimjereni i nasilni komunikacija među djecom često je na račun izgleda, odjeće te ponekad obojena predrasudama i uvredama na račun spola ili spolne orijentacije ili nacionalne/vjerske pripadnosti. Budući zbog težeg otkrivanja ovo nasilje traje dulje, ono nosi i dugotrajniju patnju kod djeteta koje ga trpi. Pritužbe ukazuju da se djeca koja dulje trpe psihičko nasilje nisu u stanju sama izboriti za prekid nasilja, ne prijavljuju ga odraslim osobama, jer ih je stid ili im ne vjeruju. Često odbijaju ići u školu te iskazuju brojne psihosomatske tegobe koje su uočili roditelji i liječnik djeteta (bolovi u trbuhu, povraćanje, plakanje, glavobolje, tjeskoba, simptomi depresije). Saznajemo i da nerijetko djelatnici škole djetetu koje trpi govore da „mora osnažiti i ne obraćati pažnju na takvo ponašanje“, što zbog nedostatka podrške, razumijevanja i zaštite od nasilnog ponašanja kod djeteta izaziva još veću tjeskobu i patnju.

²⁴ Pravilnik o načinu postupanja odgojno-obrazovnih radnika školskih ustanova u poduzimanju mjera zaštite prava učenika te prijave svakog kršenja tih prava nadležnim tijelima (NN 132/2013) i Protokol o postupanju u slučaju nasilja među djecom i mladima.

Djeca su različito otporna, a ona osjetljivija se teže nose s grubim „šalama“ vršnjaka i takve situacije obvezuju školu na djelovanje i zaštitu. Djeca u školi trebaju učiti o nenasilnoj komunikaciji, međusobnom poštovanju i uvažavanju. Škole trebaju pojačati preventivno i korektivno djelovanje, posebice jer je naš javni i obiteljski prostor nerijetko obojen uvredljivom komunikacijom i govorom mržnje. Škole smo upozoravali da je nužna odgojna reakcija djelatnika i njihovo pravilno usmjeravanje kod svakog saznanja o neprimjerenosti ili nasilnoj komunikaciji među djecom.

Osim pritužbi za utvrđeno **fizičko nasilje** povodom kojeg škole poduzimaju predviđene mjere, u prošloj godini smo primili i prijave koje upućuju na nasilje, jer su djeca zadobila ozljede, no nadzori su utvrdili da je riječ o **gruboj uzajamnoj igri** među djecom u kojoj djeca dobrovoljno sudjeluju. Škole su u svim slučajevima takve igre zaustavile, no pojedini roditelji ne prihvaćaju da nema namjernog nasilja. Takve roditelje upućujemo da i u slučaju nenamjernog nanošenja ozljede mogu tražiti naknadu štete od drugih roditelja.

Zabrinjava i neprimjerenost ponašanje **spolnog uznemiravanja** djece u školi i u virtualnom prostoru kao i drugi oblici neprimjerenog ponašanja iz područja spolnosti među djecom. Ministarstvo znanosti i obrazovanja nas je izvijestilo da je u 2023. primilo ukupno 29 prijava raznih oblika seksualnog nasilja (seksualno uznemiravanje, elektroničko nasilje, silovanje) među vršnjacima u osnovnoj i srednjoj školi.²⁵ Broj ovih pritužbi ukazuje i na razvoj svjesnosti djece i roditelja o potrebi zaštite dostojanstva i integriteta u području spolnosti. Pritužbe koje smo primili ukazuju na to da je među djecom već u dobi od 11 godina prisutno slanje pornografskog sadržaja skinutog s interneta te nedopušteno dijeljenje eksplicitnih fotografija koje su, najčešće djevojčice, dobrovoljno poslale jednoj osobi. Podjela tih fotografija većem broju vršnjaka dijete je izložilo poruzi i sramoti zbog čega je ono trpjelo psihičke posljedice. U pojedinim slučajevima došlo je i do novčane ucjene. Ovakva ponašanja nerijetko predstavljaju kazneno djelo i škole o tome moraju izvijestiti vanjska tijela sukladno propisima. Potrebno je i da škole unaprijede svoju preventivnu strategiju programima za prevenciju seksualnog nasilja „uživo“ i u virtualnom prostoru.

U 2023. bilježimo **povećan broj obraćanja škola** povodom vršnjačkog nasilja, od čega se najveći dio odnosi na obavijesti o događaju koje nam škola upućuje sukladno propisima. Ovakva izvješća su nam vrijedan izvor informacija o djelovanju ustanova i sustava u cjelini, no samo ukoliko, osim o samom događaju, daju informacije o primjeni propisa, svim poduzetim mjerama i stručnim intervencijama, međuresornoj suradnji, postignutim ishodima te planiranim daljnjim individualnim i grupnim aktivnostima, posebice na razini prevencije. Štuta informacija o događaju, samo s inicijalima djece, što nas onemogućava u poduzimanju drugih mjera, Ured opterećuje obaveznim administriranjem, bez ikakve svrhe. Dio škola u izvješću traži i da poduzmemo mjere i o tome ih obavijestimo, što upućuje na neinformiranost dijela odgojno-obrazovnih ustanova o ovlastima i načinu rada pravobraniteljskih institucija u društvu kao tijela praćenja djelovanja institucija i državnih sustava.

U reakciji na nasilne događaje i dalje uočavamo različita i **neujednačena postupanja škola**. Neke škole primjenjuju sve propise i stručne intervencije, sastavljaju i provode planove podrške i daljnjeg postupanja s djecom, ostvaruju kontinuiranu učinkovitu međuresornu suradnju sa svim službama u svojoj zajednici te unaprjeđuju preventivno djelovanje i strategiju u skladu sa svojim potrebama. Neke od tih škola imaju i po 900 učenika što ih ne sprječava u temeljitom i svrhovitom stručnom djelovanju. Uočili smo i da su aktivnosti sveobuhvatnije i u interesu djece u školama u kojima djeluje cjelovita interdisciplinarna stručna služba te u sredinama u kojima škole redovno ostvaruju međuresornu suradnju.

Dio škola se ne snalazi u procjeni događaja ni u poduzimanju obveza sukladno propisima i pravilima struke. U tim je školama fokus su na administrativnu proceduru, a ne na ishode po djecu. Iskazuju nemogućnost u odnosu na pojedinu djecu i roditelje te nerijetko traže i konkretne savjete i upute od našeg Ureda.

²⁵ Škole su u ovim slučajevima primijenile *Protokol o postupanju u slučaju seksualnog nasilja*.

Pojedine škole traže pismeno očitovanje djece o događajima nasilja ili ispunjavanje obrasca, čak i od djece koja se otežano pismeno izražavaju. Na takve dokumente djeca se potpisuju što ostavlja dojam ozbiljnog dokumenta u svrhu dokaza. Ovakvu praksu općenito smatramo neprimjerenom. Djelatnici su dužni obavljati razgovore s djecom o događajima sukladno propisima i takve razgovore uredno dokumentirati, a ispunjavanje obrasca za događaje nasilja predviđeno je za djelatnike.

Dio škola nije se snašao ni nakon događaja masovnog ubojstva vršnjaka u susjednoj državi koji je, očekivano, izazvao iznimnu zabrinutost i brojne reakcije i kod naših građana. Primili smo više pritužbi za neprofesionalno postupanje djelatnika škole prema pojedinim učenicama koji su u prepirkama s vršnjacima iskazivali podršku počinitelju, kreirali popise i crtali plan škole. Pritužbe roditelja se odnose na žurno pozivanje policije koja je najčešće iz škole odvodila dijete bez prethodnog razgovora i minimalne procjene školskog psihologa. Razgovor s psiholozima u drugim institucijama najčešće je pokazao da takva ponašanja nisu opasna. Nije jasno zašto to nisu utvrdili psiholozi u školama koji imaju jednake profesionalne kompetencije, čime bi se spriječilo policijsko odvođenje djeteta i procedura koja je uslijedila. Također smo saznali da su pojedini djelatnici škola neprofesionalno i nestručno razgovarali sa svom djecom i roditeljima o tom događaju na način koji nije pridonio smirivanju, nego je izazvao još veću uznemirenost i tjeskobu. Stoga smo uputili preporuku MZO-u da upozori škole da djelatnici o tragičnim događajima u zajednici s učenicima razgovaraju vrlo pažljivo, te da kada god je moguće, razgovor s učenicima u takvim situacijama vode stručni suradnici. U slučaju da je riječ o traumatskim događajima u samoj školi, nužno je i da škole zatraže dolazak i djelovanje tima za krizne intervencije.

Svaki tragični i nasilni događaj koji počine djeca, pa tako i ovaj, kod dijela javnosti, ali i pojedinih stručnjaka izazove svojevrsnu „**krizu dječjih prava**“, kada se pojava neprihvatljivih ponašanja djece objašnjava time da djeca „imaju previše prava i zbog toga im odrasli ništa ne mogu“. Ovakvo stajalište ukazuje na nepoznavanje i nerazumijevanje dječjih prava i stručno je nedopustivo, jer ugrožava interese djece kojoj trebaju zaštita, podrška i pomoć. Ujedno dovodi javnost u zabludu o nemoći odraslih da odgajaju i podižu odgovornu i savjesnu djecu. U više navrata upozoravali smo da neprihvatljivo ponašanje nije dječje pravo i nerijetko ukazuje na to da netko od odraslih osoba tom djetetu krši neko pravo, najčešće pravo na zaštitu od nasilja i bilo kojeg oblika zanemarivanja, pa tako i emocionalnog i odgojnog. Odrasli uče djecu odgovornom ponašanju, a dječja prava predstavljaju uvjete koje odrasli moraju osigurati za pravilan rast i razvoj djece. Stoga ni jedno pravo djeteta iz *Konvencije o pravima djeteta* nije „previše“, već je potrebno svakom djetetu da bi se razvilo u odgovornu i zdravu osobu.

Dio pritužbi roditelja odnosi se na izrečene **pedagoške mjere** djetetu za nasilno ponašanje iako ono nije sa sigurnošću potvrđeno. U takvim slučajevima uputili smo roditelje na prigovore za izrečenu pedagošku mjeru. Uočili smo da je velik dio izrečenih pedagoških mjera prosvjetna inspekcija ukinula obrazlažući da škola nije poštovala proceduru sukladno propisima te da je propustila poduzeti intervencije koje prethode izricanju pedagoške mjere.²⁶

Zabrinjava i izricanje pedagoških mjera za nasilno ponašanje djeci već u nižim razredima škole, a da škola nije pristupila postupku utvrđivanja etiologije djetetovog nasilnog ili neprilagođenog ponašanja. Na to su u pojedinim slučajevima upozorili i stručno-pedagoški nadzori. Škole smo upozoravali da izostanak promjena ponašanja unatoč učestalom izricanju pedagoških mjera ne ispunjava predviđenu odgojnu i korektivnu svrhu te upućuje na to da su djetetu potrebni intenzivniji oblici pomoći, zaštite i usmjeravanja, a moguće i suradnja s drugim institucijama. U fokusu ne bi trebalo biti puko kažnjavanje djeteta već pomoć, usmjeravanje i razvoj odgovornosti. No, često nije jasna svrha izricanja pedagoških mjera za dijete, posebice ako je riječ o nekoliko sankcija izrečenih u jednoj školskoj godini ili kod izricanja pedagoške mjere preseljenja u drugu školu.

Prema podacima AZOO, u 2023. proveden je 261 stručno-pedagoški nadzor. Od čega 35 povodom neprimjerenog ponašanja učenika i vršnjačkog nasilja.

26 Pravilnik o kriterijima za izricanje pedagoških mjera

O propustima pojedinih škola u brizi o učenicima i o nepoduzimanju mjera za zaštitu njihovih prava i interesa **izvješćuje nas i AZOO** nakon obavljenog stručno-pedagoškog nadzora povodom prijave vršnjačkog nasilja. Najčešće je riječ o nedosljednoj primjeni propisa te izostanku stručnog odgovora na potrebe djece, posebice one koja imaju teškoće u razvoju ili iskazuju probleme u ponašanju. Česti su i propusti u izradi i provođenju IOOP-a te obvezne preventivne strategije (programa) škole. Savjetovanim mjerama, AZOO je djelovao u smjeru unaprjeđivanja stanja.

Potaknuti obraćanjima roditelja, **mediji** su često pisali o slučajevima vršnjačkog nasilja. I sami smo primili nekoliko desetaka upita medija iako zbog zaštite privatnosti i drugih prava djeteta ne komentiramo pojedinačne slučajeve. Većina medija je još uvijek usmjerena na dnevni senzacionalistički pristup vršnjačkom nasilju koje je nerijetko prikazano na način koji krši prava i interese djece, zbog čega smo se obraćali i Vijecu za elektroničke medije. Ono je u 2023. najviše sankcija izreklo zbog otkrivanja identiteta maloljetnika sukladno *Zakonu o elektroničkim medijima*.²⁷ Kontinuirano upozoravamo da mediji nisu mjesto na kojem se učinkovito rješavaju slučajevi vršnjačkog nasilja i da nerijetko nakon objave takvog sadržaja, situacija za dijete bude još gora.

Samo je manji broj medija odlučio, a što Ured preporučuje, baviti se vršnjačkim nasiljem na razini pojavnosti te upitati stručnjake o uzrocima, oblicima, prevenciji i reakcijama društva na neprihvatljive oblike ponašanja djece. Takvi članci pojedinih medija su pažljivo pripremljeni te su korisni građanima, a pri tome ne postoji rizik za kršenje bilo kojeg prava djece.

Uočili smo da pojedini „reality“ sadržaji promoviraju nasilnu i ponižavajuću komunikaciju kao nešto što je nužno trpjeti da bi osoba postigla uspjeh u određenom području. Promovirajući ovakvo verbalno i psihičko nasilje na indirektan način, mediji utječu na djecu, s rizikom da ih se kasnije optuži da komuniciraju nasilno.

„*Najbolje mjesto za edukacije i učenika i roditelja o svim vrstama nasilja, posebice onog na društvenim mrežama je škola, jer svi škole vide kao prirodno mjesto za poučavanje i odraslih i djece. Roditelje bi trebalo poučiti i o štetnosti fizičkog kažnjavanja, reći im da je ono zabranjeno, jer još uvijek dosta roditelja fizički kažnjava svoju djecu. U školi bi i svi djelatnici trebali proći edukacije o nasilju nad djecom. U školi bi trebao postojati i neki poseban socijalni predmet koji će se odnositi na zaštitu djece od nasilja.*“

(Poruke djece)

Prevenција vršnjačkog nasilja obveza je svake škole koja je dužna kreirati svoju preventivnu strategiju (program). Iako je uočen napredak odgojno-obrazovnog sustava unatrag nekoliko godina i u ovom segmentu rada, ipak postoji neujednačenost u postupanju. Boljem razumijevanju prevencije i sustavnijem pristupu pridonio je i **Akcijski plan za prevenciju nasilja u školama od 2020. do 2024.**, koji je naglasio potrebu provođenja znanstveno utemeljenih i evaluiranih programa i aktivnosti u radu s djecom, roditeljima i učiteljima. Naglašena je i nužnost utvrđivanja potreba svake pojedine škole na temelju kojih će se kreirati i preventivna strategija. S obzirom na snažnu percepciju postojanja vršnjačkog nasilja u školama, očekujemo da će Ministarstvo znanosti i obrazovanja na vrijeme donijeti Akcijski plan za naredno razdoblje. Budući da neki kontinuirani ciljevi nemaju jasno mjerljive ishode i podložni su različitom tumačenju, očekujemo da će novi Akcijski plan unaprijediti pojedina područja.²⁸

27 Čl. 64. st. 5. *Zakona o elektroničkim medijima* (NN 111/21) kaže: „Nije dopušteno objavljivanje informacije kojom se otkriva identitet djeteta do 18. godine života uključenog u slučajeve bilo kojeg oblika nasilja, bez obzira je li svjedok, žrtva ili počinitelj ili je dijete pokušalo ili izvršilo samoubojstvo, a niti iznositi pojedinosti iz djetetovih obiteljskih odnosa i privatnog života.“

28 U trenutku pripreme ovog Izješća nismo dobili podatke Ministarstva znanosti i obrazovanja za 2023. godinu.



Radionice u školama za nasilje moraju biti koncipirane na način da pogađaju potrebe djece, a ne da često ponavljaju neke teorijske stvari o nasilju. Djecu treba poučiti korisnim vještinama suočavanja s nasiljem, pitati ih kako se osjećaju te biti uključen u njihov život.“

(Poruke djece)



Krajem 2023. je otvoreno javno savjetovanje povodom novog prijedloga **Protokola o postupanju u slučaju nasilja među djecom i mladima**. Ured je još 2018. nadležnim ministarstvima uputio preporuku za unaprjeđivanje i osuvremenjivanje dokumenta budući da je važeći donesen još 2004. Ukazali smo na potrebu unaprjeđivanja međuresorne suradnje, jasnijeg i detaljnijeg opisa poslova pojedinog sektora, naglašavanje novih oblika vršnjačkog, posebice elektronskog nasilja koje prednjači, te naglašavanje važnosti uključivanja civilnog sektora i primjerenog postupanja medija. Naglasili smo i da je unaprjeđivanje nužno zbog pojave nove fenomenologije vršnjačkog nasilja te zbog osuvremenjivanja dokumenta u skladu s recentnim međunarodnim i nacionalnim strateškim dokumentima i standardima.

Uključivanjem u e-savjetovanje naglasili smo da pozdravljamo buduću primjenu novog *Obrasca o prijavi nasilja među djecom i mladima*, za kojeg očekujemo da će dovesti do žurnijeg i učinkovitijeg postupanja, ujednačenog pristupa te lakšeg praćenja pojavnosti vršnjačkog nasilja i mjera nadležnih resora. Uočili smo da u prijedlogu novog dokumenta nedostaju obveze za brojne druge organizacije, institucije i udruge (sportske udruge, igraonice, odmarališta, kampovi, i sl.) u kojima se također događa vršnjačko nasilje te smo predložili da se posebnim člankom regulira da se *Protokol* odnosi i na druge ustanove u kojima se trajnije ili privremeno nalaze djeca i na one koje provode aktivnosti s djecom. Predložili smo i da se jasnije definiraju obveze pojedinih djelatnika odgojno-obrazovnih ustanova koje su u skladu s propisima.²⁹

Za **nasilje odraslih nad djecom u odgojno-obrazovnim ustanovama** primili smo 21 pritužbu, od toga 18 za nasilje djelatnika škole, a tri za nasilje drugih odraslih osoba. Pojedine pritužbe su se pokazale neutemeljenima, a u pojedinima je riječ o neetičnom i neprofesionalnom postupanju učitelja koje su roditelji percipirali kao nasilje i za koje su neki podnosili i kaznene prijave.³⁰ Primili smo i 15 prijava za seksualno uznemiravanje učenika.³¹ Ministarstvo znanosti i obrazovanja nas je izvijestilo da je zaprimilo devet obavijesti o takvim slučajevima u školama.

Većina prijava za nasilje učitelja i nastavnika pokazala se neutemeljenima ili škole nisu mogle utvrditi činjenice zbog suprotnih iskaza roditelja i djelatnika. U pojedinim slučajevima nadzori su potvrdili neprimjernu komunikaciju učitelja i nastavnika s djecom te su se neki ispričali učenicima i roditeljima. Za pojedine pritužbe za fizičko kažnjavanje (pljuske) koje škole zbog suprotnih iskaza nisu mogle utvrditi, čekaju se ishodi postupanja policije nakon kojeg će škole odlučiti o mjerama prema djelatnicima.

Pritužbe ukazuju na to da se pojedine škole još uvijek nevoljko suočavaju i bave nasiljem djelatnika prema djeci te ne poduzimaju mjere sukladno propisima. U slučaju udarca djeteta nogom AZOO je utvrdila da je prijava roditelja o neprimjerenom ponašanju nastavnika utemeljena, da škola nije obavila temeljito utvrđivanje okolnosti događaja ni osigurala stručnu podršku učeniku. Izostala je i cjelovita intervencija kojom bi škola naglasila stav o nedopustivosti ikakvog neprimjerenog ponašanja ili nasilja. Ni nastavnik ni škola nisu se ispričali učeniku i roditeljima. Očekuje se djelovanje drugih tijela.

O tome da se pojedine škole nerado bave nasiljem govori i slučaj fizičkog sukoba nastavnika i učenika u srednjoj školi koji je izazvao snažan interes medija i koji je posljedica pasivnosti uprave i dugotrajne prisutnosti i nerješavanja više problema na strani i učenika i djelatnika. Škola je sankcionirala sudionike

²⁹ Čl. 70. Zakona o odgoju i obrazovanju u osnovnoj i srednjoj školi (NN 156/23).

³⁰ O tome detaljnije pišemo u poglavlju o obrazovnim pravima djece.

³¹ O tome detaljnije pišemo u poglavlju Zaštita od spolnog iskorištavanja i zlouporabe.

dogadaja, sukladno ovlastima, a slučaj je obuhvaćen pravosudnim postupanjem. Ovakvi događaju mogu se i moraju prevenirati pravodobnim, stručnim i odlučnim intervencijama još u začetku problema.

Škola treba biti sigurno mjesto za život i obrazovanje djece, lišeno bilo kakvog uznemiravanja i vrijeđanja učenika. U slučajevima nasilja djelatnika (verbalno, fizičko, seksualno, fizičko kažnjavanje) upozorili smo škole da je potrebno izvjestiti druga tijela te poduzeti zakonske mjere da djelatnik koji krši prava i interese učenika bude sankcioniran i po potrebi udaljen iz odgojno-obrazovnog sustava. U tom smislu odgojno-obrazovni sustav je, nakon naših višegodišnjih upozorenja o kršenju prava i sigurnosti djece u slučajevima sumnje na neko od kaznenih djela spolnog zlostavljanja i iskorištavanja djeteta, učinio značajan iskorak novim izmjenama i dopunama *Zakona o odgoju i obrazovanju u osnovnoj i srednjoj školi (NN 156/23)*. Izmjene omogućavaju udaljenje djelatnika iz rada s djecom već samim podnošenjem kaznene prijave, a ne kao do sada formalnim započinjanjem kaznenog progona (pravomoćnost optužnog akta). Za druga kaznena djela na štetu djece to i dalje nije predviđeno.

Zaprimamo i pritužbe zbog **nasilja i prijetnji roditelja** prema drugoj djeci i djelatnicima u prostorima škole i oko nje. Škole su u takvim slučajevima dužne primijeniti propise te o ugrožavajućem ponašanju roditelja žurno obavijestiti policiju i PU HZSR, a djeci koja su nasilje doživjela ili mu svjedočila pružiti stručnu pomoć i podršku. Primili smo pritužbu roditelja i da **nepoznate odrasle osobe** snimaju djecu na trgu u blizini škole. Policija nas je izvjestila da nisu utvrdili ugrozu djece, ali su ipak preventivno pojačali nadzor tog područja.

2.1.4.3 Nasilje u drugim ustanovama i ostalo nasilje

Dvije prijave za **vršnjačko nasilje u domovima socijalne skrbi** pokazale su se utemeljenima te su djelatnici poduzeli potrebne mjere. Prilikom obilazaka domova od djece saznajemo o prisutnom vršnjačkom nasilju, najčešće u domovima za djecu s problemima u ponašanju, a od djelatnika saznajemo da ga je ponekad teško spriječiti. Iako je nasilje prisutno, prijave koje zaprimamo su malobrojne što ukazuje na potrebu osnaživanja djece da prijave kršenje svojih prava. Djeca iskazuju da nemaju povjerenja u postupanja odraslih, jer nakon što im prijave vršnjačko nasilje, ne dogode se pozitivne promjene niti ih se zaštiti. Nerijetko je riječ o djeci koja su provokativnog ponašanja te istovremeno i trpe i čine nasilje.

Primili smo i pet prijava za **nasilje djelatnika u domovima za djecu bez adekvatne roditeljske skrbi, za onu s problemima u ponašanju i teškoćama u razvoju**, od kojih su se dvije pokazale neosnovanima. U neposrednim razgovorima s djecom u ustanovama i roditeljima saznajemo da je ovo nasilje prisutno, da pojedini djelatnici vrlo neprimjerno komuniciraju s djecom, a pojedini ponekad i fizički kažnjavaju djecu. Same ustanove nevoljko utvrđuju ovakva ponašanja svojih djelatnika i nisu spremne odlučnije djelovati ni kada je takvo ponašanje nedvojbeno utvrđeno. Saznajemo i za različite pristupe takvom ponašanju unutar iste ustanove, što otežava zauzimanje jasnog stava o neprihvatljivosti nasilnog ponašanja djelatnika. Tako smo pratili slučaj u kojem je djelatnik sankcioniran temeljem radno-pravnih propisa zbog neprimjerenog odnosa prema djeci u ustanovi, no upravno vijeće je odluku poništilo. U drugom slučaju za verbalno zlostavljanje mlađe djece djelatnica je sankcionirana blažim radno-pravnim sankcijama. Tek nakon objava medija o događaju te obavljenog izvanrednog inspekcijskog nadzora nadležnog ministarstva, s djelatnicom je raskinut ugovor o radu i pokrenut postupak pred stručnom komorom. Bilježimo i slučaj fizičkih grubosti odgajateljice prema djeci koji su nam prijavili roditelji te potvrdili i drugi djelatnici, nakon čega je odgajateljica sama zatražila sporazumni otkaz ugovora o radu.

Prijava dječjeg vrtića za sumnju na fizičko nasilje i kažnjavanje djece u **udomiteljskoj obitelji** pokazala se utemeljenom. Djeca su žurno izdvojena iz udomiteljske obitelji i smještena u ustanovu, a zatim kod drugih udomitelja. Protiv počinitelja je pokrenut kazneni postupak.

Od dvije prijave nasilja službenika pravosudne policije i djelatnika nad djecom u **odgojnom zavodu**, jedna se pokazala osnovanom. Djelatnik je sankcioniran te policija obavlja izvide zbog sumnje na kazneno

djelo. Druga prijava pokazala se neutemeljenom. Prilikom obilazaka odgojnih zavoda saznali smo i o neprimjerenosti komunikaciji pojedinih djelatnika koja povremeno sadrži i obilježja verbalnog nasilja i diskriminatornog ponašanja. Takvo ponašanje mladi u domu rijetko prijavljuju, a nadzori ih vrlo teško utvrđuju. Ustanovama smo upućivali preporuke za edukacijama djelatnika o načinu komunikacije s djecom, verbalnom nasilju i pravima djece.

Roditelji su nam se obraćali s pritužbama za nasilno ponašanje vršnjaka, trenera i drugih osoba u **sportskim klubovima** prilikom treninga, utakmica i natjecanja (odbojka, plivanje, gimnastika, ronjenje, hokej, nogomet). U slučajevima vršnjačkog nasilja sportski djelatnici se ponekad ne snalaze i ne poduzimaju mjere. Roditelji su nas upozorili i da je pojedinim trenerima važniji sportski uspjeh od svih drugih prava i interesa djece. U pojedinim slučajevima klubovi nam nisu odgovorili na naše upite o događajima i poduzetim mjerama.

Već se niz godina zalažemo, a to smo predložili i u e-savjetovanju povodom prijedloga *Protokola o postupanju u slučajevima nasilja među djecom i mladima*, da se taj dokument primjenjuje i na područje sporta i drugih slobodnih aktivnosti djece. Time bi se osigurao primjeren i ujednačen pristup u tretiranju vršnjačkog nasilja i spriječio izostanak reakcije na nasilno ponašanje te pružanje pomoć djeci. Za to smo se zalagali i tijekom donošenja *Zakona o sportu*.

Povodom pritužbi roditelja za, najčešće verbalno, **nasilje trenera i drugih odraslih osoba u sportu** obraćali smo se sportskim klubovima i sportskoj inspekciji, savezu, a u pojedinim slučajevima i policiji. Nadležna tijela nisu utvrdila da je riječ o nasilju, što je nastavilo nezadovoljstvo kod roditelja. Djeca su u takvim slučajevima najčešće promijenila klub. U komunikaciji s tijelima u sportu upozoravali smo na nove odredbe *Zakona o sportu* koje posebno naglašavaju zaštitu djece od nasilja u svim aktivnostima.

Reagirali smo i povodom pritužbe za neprimjerenost i nasilno ponašanje navijača na utakmici te zatražili informacije o policijskom postupanju temeljem *Zakona o sprječavanju nereda na sportskim natjecanjima*. Informirani smo da je osiguranje bilo primjerenost te da nisu utvrđeni prekršaji ni kaznena djela.

Primili smo i nekoliko prijava za **vršnjačko nasilje na javnim površinama i objektima** (ulica, igralište, park), najčešće između dječaka, u kojima su nastale i tjelesne ozljede. Riječ je o verbalnom nasilju, prijetnjama i fizičkom nasilju koje je dovelo do tjelesnih ozljeda. Nasilje je najčešće posljedica sukoba među vršnjacima. Zaprimali smo i nekoliko prijava za nasilje skupine djece prema drugoj djeci, najčešće bez osobitog povoda. Riječ je o udruženim skupinama djece rizičnog ponašanja koja od druge djece traže novce, verbalno ih provociraju ili fizički napadaju. Policija je postupala u svim slučajevima, no roditelji ozlijeđene ili oštećene djece, ali i građani, nezadovoljni su ishodom policijskih intervencija, jer nisu spriječile daljnje provokacije i nasilje. Neka nasilna ponašanja s nanošenjem ozljede drugom djetetu policija je ocijenila kao prekršaj narušavanja javnog reda i mira te su počinitelji prekršajno kažnjeni, što ne pridonosi stavu o neprihvatljivosti takvog ponašanja niti učinkovitoj prevenciji.

Za **nasilje odraslih nad djecom na javnim površinama i objektima** primili smo 32 prijave, od kojih se 17 odnosi na nasilje susjeda. Pojedini roditelji traže informacije o mogućnostima u slučaju kada je njihovo dijete bilo žrtva nasilja odrasle osobe te smo ih upućivali na prijavu policiji i informirali o postupanju. Nerijetko je nasilju odrasle osobe prethodio vršnjački sukob među djecom nakon kojeg je jedan roditelj odlučio „kazniti“ drugo dijete, najčešće pljuskanjem i udarcima. Takve događaje policija najčešće procjenjuje kao narušavanje javnog reda i mira, a ne kao nasilje, što ne pridonosi ni generalnoj ni specijalnoj prevenciji nasilja. U jednom je slučaju događaj udaranja djeteta doveo do tučnjave odraslih osoba u kojoj je počinjeno više kaznenih djela, pa i onih na štetu djeteta. Mišljenja smo da se upravo oštrijim kažnjavanjem takvog ponašanja kao nasilja, a ne kao kršenje javnog reda i mira, ovakvi ozbiljniji događaji mogu spriječiti.

Primamo i pritužbe roditelja za neprimjerenost komunikaciju i ponašanje djelatnika prema djeci u **javnim prijevozima** (autobus, vlak, tramvaj). Najčešće je riječ o neplaćenju ili nevažećoj voznoj karti, za koju

su pojedini roditelji tvrdili da je još uvijek važeća. Djelatnici prijevoza udaljavaju takvu djecu iz vozila, a djeca se, nerijetko i u noćnim satima, nađu daleko od doma i drugog prijevoza. Pojedini prijevoznici nisu nam ni nakon požurnica dostavili tražena izvješća o događajima te smo roditelje upućivali na pritužbe upravi i policiji. Pratili smo i slučaj u kojem je zbog neplaćene karte i drske komunikacije, djelatnica javnog prijevoza pljusnula maloljetnika. Prijevoznik je svoju djelatnicu oštro sankcionirao te je i prekršajno kažnjena. Prijevoznicima u takvim slučajevima upućujemo preporuke o potrebi edukacije djelatnika o komunikaciji s djecom bez nasilja pa i u situacijama kada se dijete ponaša neodgovorno i provokativno i kad zaslužuje primjerenu zakonsku sankciju.

Obaviješteni smo i o grubom i neprimjerenom ponašanju trgovkinje prema djetetu koje je optuženo za krađu. Uprava trgovine pismeno se ispričala roditeljima. U drugom slučaju nas je rodbina djeteta izvijestila o uvredljivim i uznemirujućim porukama koje je odrasla osoba uputila djetetu svog partnera nakon njegove smrti. O slučaju smo obavijestili policiju i PU HZSR-a.

Pratili smo i slučaj u kojem je više mladića, navodno pripadnika jedne navijačke skupine, brutalno pretuklo djecu zbog njihovog govora i nanijelo im teške tjelesne ozljede. Snažna reakcija javnosti dovela je do žurnih i oštrih mjera policije i pravosudnih tijela. Na nasilje među djecom i mladima u ovoj sredini, koje je nerijetko bilo nacionalno motivirano, već smo ranije upozoravali. Tražili smo intenzivnije poduzimanje reaktivnih, ali i preventivnih mjera škola i lokalne zajednice koje su izostale. Slučaj je pokazao da ignoriranje, nedovoljno bavljenje ili u pojedinim slučajevima poticanje sukoba i nasilja neminovno vodi ka eskalaciji.

U 2023. smo primili 17 prijava koje se odnose na **nasilje susjeda nad djecom** ili susjedske sukobe odraslih. U nekoliko njih roditelji su djecu prikazali kao žrtve, iako je riječ o dugotrajnom sukobu odraslih zbog vlasničkih odnosa, parkirališnog mjesta, buke i slično. Nerijetko i obiteljski sukobi, najčešće zbog imovine, te susjedski sukobi budu okidač za anonimne prijave o mogućem zanemarivanju djece ili za prijave za obiteljsko nasilje. Za većinu anonimnih prijava utvrđeno je da su neosnovane.

Pratimo slučaj opetovanih anonimnih prijava koje se odnose na istu obitelj. U prijavi se navodi da obitelj narušava javni red i mir, zanemaruje djecu te da su djeca počinitelji kaznenih djela. Prijave koje su poslane na više institucija (PU HZSR-a, policija i JLS) pokazale su se neutemeljenima. Budući da je obitelj korisnik gradskog stana, djelatnici institucija često su obilazili obitelj povodom pritužbi. Iako je u više navrata utvrđena neosnovanost tih anonimnih pritužbi, one i dalje pristižu, a obitelj je višekratnim posjetama institucija često nepotrebno uznemiravana.

Temeljem višegodišnjeg praćenja prava djece i temeljem pritužbi koje zaprimamo uočavamo nužnost drugačijeg načina rješavanja ovakvih situacija u susjedskom okruženju. Djeca svjedoče sukobu odraslih (najčešće verbalnih, ali i fizičkih), a ponekad su i sama žrtve nasilja od strane odraslih. Iako policija postupaju u tim slučajevima, te odrasle osobe najčešće su prekršajno kažnjene za narušavanje javnog reda i mira. Policija sudionike upućuje na podnošenje privatnih tužbi, što nije dostatno, jer je ponekad riječ o sumnji za kazneno djelo na štetu djeteta. Policija djeluje prilikom prijave ugrožavanja obitelji i djece, no ugrožavanje mira i sigurnosti djece i odraslih često nije prestalo. Roditelji sa strahom očekuju kada će ponašanje susjeda prerasti u ozbiljno nasilje.

PRIJEDLOZI ZA POBOLJŠANJE

- *Educirati javnost o pravima svakog djeteta; kontinuirano provoditi edukativne kampanje i preventivne aktivnosti za djecu i odrasle o neprihvatljivosti nasilja nad djecom i njegovoj štetnosti za razvoj djece.*
- *Kontinuirano educirati stručnjake koji rade s djecom o obvezama koje proizlaze iz Konvencije o pravima djeteta i o primjerenom postupanju prema djeci.*

- Osigurati kontinuirani rad s počiniteljima i žrtvama nasilja.
- Ohrabrivati prijavljivanje nasilja nad djecom, kao i sumnju na počinjeno nasilje od strane fizičkih i pravnih osoba.
- Osigurati pravovremeno postupanje PU HZSR-a, policije i pravosuđa; osigurati međusektorsku povezanost u zajedničkom djelovanju u cilju zaštite prava i dobrobiti djece izložene nasilju i zanemarivanju u obitelji, u školi, u ustanovama u kojoj se nalaze djeca i na svim drugim mjestima.
- Unaprijediti temeljno obrazovanje učitelja i nastavnika te osigurati dodatne edukacije o prevenciji nasilja; educirati djelatnike škola i o načinu komunikacije s medijima povodom nasilnih događaja u školi.
- Osigurati dovoljan broj različitih stručnih suradnika u stručnoj službi u svakoj školi; ujednačiti kvalitetu preventivnih programa u školama, kao i postupanja škola kod pojave nasilja, te ujednačiti kriterije procjene tijela nadzora u slučajevima nasilja.
- Unaprijediti zaštitu djece od svih oblika vršnjačkog nasilja u školama, ustanovama socijalne skrbi i drugim ustanovama, poboljšati preventivne mjere i učinkovitije reagirati na nasilje.
- Osigurati sudjelovanje djece u kreiranju preventivnih strategija u svim ustanovama u kojima borave djeca.
- Izraditi individualni plan podrške djetetu koje je pretrpjelo nasilje u školi; za dijete koje je počinilo nasilje izraditi individualni plan postupanja usmjeren učenju odgovornosti te po potrebi pružiti druge oblike pomoći i izreći pedagoške mjere; uključiti službe izvan škole sukladno protokolima.
- Unaprijediti rad na prevenciji spolnog uznemiravanja i drugih oblika neprihvatljivog ponašanja među vršnjacima u sustavu odgoja i obrazovanja; zbog potrebe edukacije u škole uvesti obvezni zdravstveni odgoj
- Potrebno je da se odgojno-obrazovni sustav i sustav socijalne skrbi odlučnije i snažnije zalažu za zaštitu djece od svih oblika nasilja svojih djelatnika; u slučaju nasilnoga ponašanja djelatnika potrebno je poduzimati sve zakonske mjere, a osumnjičenima za kaznena djela s elementima nasilja na štetu djece onemogućiti daljnji kontakt s djecom i prije pravomoćnosti optužnog akta.
- Unaprijediti zaštitu djece od svih oblika nasilja odraslih osoba na javnim površinama i drugim mjestima, osobe sankcionirati za nasilje nad djetetom, a ne za narušavanje javnog reda i mira te unaprijediti zaštitu djece od nasilja osoba s duševnim smetnjama i drugim teškoćama mentalnog zdravlja.
- Unaprijediti kulturu stanovanja i života sa susjedima u lokalnoj zajednici.

2.2. Prava djece kao članova društvene zajednice



Djecu se uglavnom ne shvaća ozbiljno, djecu se i sluša, ali se njihovi argumenti ne čuju i imaju osjećaj da od njihovog govorenja nema nikakvog efekta. Izuzetno je važno da se djecu uzima za ozbiljno i da se s njima raspravlja argumentirano.

Djeca nisu educirana o svojim pravima, odrasli također o njima malo znaju.

(Poruke djece)



U ovom području zaštite dječjih prava primili smo 62 prijave koje su obuhvatile 89 djece i 19 grupa, a odnosile su se uglavnom na zaštitu djece od potencijalno štetnih informacija (51). U preostalim slučajevima radi se o obraćanju odraslih koji imaju određene dileme vezane za ostvarivanje prava djeteta na slobodu misli, savjesti i vjeroispovijedi ili pitanja vezana za autonomiju djeteta u procesu ostvarivanja prava na sudjelovanje. Djeca su podnijela tri prijave vezano za pravo na participaciju djece koja su sposobna oblikovati mišljenje u obiteljsko-pravnim pitanjima, u školi i na drugim mjestima. Uputili smo jednu preporuku.³²

³² O tome pišemo u poglavlju *Preporuke pravobraniteljice za djecu*.

Tijekom cijele godine bila je aktivna Mreža mladih savjetnika pravobraniteljice za djecu.³³ Na nacionalnom i međunarodnom planu aktivno surađujemo s organizacijama koje promiču participaciju djece u društvu, te razmjenjujemo iskustva i unapređujemo naša znanja o dječjem sudjelovanju.

Iako zaštita djece nije suština koncepta djeteta kao aktivnog člana društvene zajednice, najčešće su nam se obraćali odrasli radi **zaštite djece od potencijalno štetnih informacija**, koji su procijenili da pojedini sadržaji iz djetetova okruženja, teme ili poruke nisu primjereni za djecu i mogu utjecati loše na njih ili da su u njima djeca korištena u ostvarivanju ciljeva odraslih.³⁴

Radilo se o knjigama i dječjem albumu sa sličicama; kulturno-umjetničkim sadržajima u predstavama za djecu i onima kojima su prisustvovala djeca, a bilo je i pritužbi na neprimjeren sadržaj na koricama pisanki za učenike osnovne škole u kojima se promovira korištenje društvenih mreža. U tim situacijama prijavitelji očekuju da pravobraniteljica zaustavi, spriječi ili zabrani pojedine, prema njihovim shvaćanjima, neprimjerene sadržaje za djecu, da utječe na televizijski program, program kazališnih predstava, sadržaj knjiga i dječjih albuma. U smislu zaštite prava djeteta prema UN-ovoj *Konvenciji o pravima djeteta* i važećim propisima, nije se radilo o slučajevima u kojima bi prava djeteta bila povrijeđena ili ugrožena.

U pogledu pritužbi na **kulturno-umjetnički sadržaj**, koji je dostupan u javnom prostoru, pravobraniteljica nema ovlasti ulaziti u njegovu vrijednost i kvalitetu kulturno-umjetničkog stvaralaštva, već je odgovornost prvenstveno roditelja voditi računa o primjerenosti sadržaja za djecu u skladu s njihovom dobi i zrelošću. Odgovornost je roditelja ponuditi djetetu informacije i sadržaje koje će pridonijeti njegovu razvoju i biti usmjerene njegovoj dobrobiti. Roditelji bi trebali proučiti sadržaj informacija ili materijala dostupnih djeci te procijeniti jesu li primjereni djetetu s obzirom na njegovu dob i zrelost. Od odraslih se očekuje da djetetu, ako ono ne razumije neki sadržaj, objasne značenje i smisao sadržaja na način primjeren za njegovu dob i zrelost, te da zajedno nakon čitanja, slušanja ili gledanja sadržaja razgovaraju o njemu. Budući da nemaju svi roditelji vještine takve procjene, preporuka je da takve sadržaje procjenjuju stručnjaci za dječji razvoj i obrazovanje i stručnjaci za dječju književnost te ih preporuče za određenu dob.

Neprimjerenost sadržaja na skupovima odraslih, kojima su prisustvovala djeca, problematizira se u nekim pritužbama, s očekivanjima da pravobraniteljica poduzme mjere protiv organizatora skupova ili roditelja. Međutim, sudjelovanje djece u javnim okupljanjima zajedno s roditeljima je prije svega pitanje zaštite najboljeg djetetovog interesa. Pritom u prvom planu treba biti zaštita sigurnosti djeteta, odnosno procjena rizika, te svjesnost roditelja o vlastitoj odgovornosti za dijete u takvoj situaciji. Ako u takvim aktivnostima nema izravne ugroze ili opasnosti za djecu, poput nasilja i zanemarivanja sigurnosti ili zdravlja, ne može se reći da se time krše prava djece. Od roditelja se očekuje da budu uz dijete u doživljaju i interpretaciji prizora i poruka kojima mogu svjedočiti, a koji moguće nisu u svakom trenutku primjereni djetetovoj dobi.

Primili smo i pritužbe na **korištenje djece u političke svrhe** (objavom fotografija političara s djecom na društvenim mrežama). S obzirom na to da pravobraniteljica nije ovlaštena zabraniti, niti sankcionirati neprimjerene postupke političara, ona upozorava i daje preporuke za zaštitu prava djece. Djeca imaju pravo aktivno sudjelovati u društvu i trebaju imati pristup političarima, primjerice gradonačelniku, ali zato da bi im iznijela svoja stajališta, izvijestila ih o svojim potrebama i željama te ih potaknula na donošenje odluka na korist svoj djeci. Djeca imaju pravo i na javni prosvjed, no ne smiju se iskorištavati od strane odraslih za ciljeve koje ne razumiju. Uključivanje djece u izborne kampanje političara, nastupi djece na predizbornim skupovima, korištenje fotografija i snimki političara s djecom, posebno u izbornim kampanjama, predstavljaju iskorištavanje djece za političke probitke odraslih. Snimanje i fotografiranje

33 O tome pišemo u poglavlju *Dječje sudjelovanje, Mreža mladih savjetnika i Forum mladih 16+*

34 U vezi sa sadržajima u javnim medijima, koje se odnose na neprimjereni sadržaj, više izvještavamo u poglavlju *Djeca i mediji*.

takvih susreta za djecu može predstavljati i stanoviti pritisak pa je važno da dijete može odlučiti želi li sudjelovati u tome, uz pretpostavku da su i njegovi roditelji suglasni. Ako se pak radi o povredi prava na zaštitu osobnih podataka objavom fotografija i iznošenjem podataka o djeci bez suglasnosti roditelja i djeteta, za nadzor i izricanje sankcija nadležna je AZOP.

U povodu zahtjeva roditelja da dijete islamske vjeroispovijesti obavlja **molitvu u školi** tijekom nastave, školu smo uputili da je dužna omogućiti učeniku obavljanje molitve kako to zahtijevaju pravila učeničke vjere. Također je ovlaštena odlučiti o odgovarajućem prostoru za obavljanje molitve i pri tome nastojati pronaći rješenje koje će biti u najboljem interesu djeteta, vodeći računa o okolnostima kao što su sigurnost učenika, primjerenost prostora i osiguravanje privatnosti za obavljanje molitve.

Unazad nekoliko godina povremeno se aktualizira tema o **proširenju biračkog prava na djecu**. Naše je stajalište da bi o ovoj temi svakako trebalo raspravljati, prije svega s djecom i mladima, te rezultate tih rasprava koristiti kao polazište za moguća buduća normativna rješenja. Iz naših dosadašnjih rasprava s djecom o ovoj temi proizlazi potreba uvođenja građanskog odgoja u odgojno-obrazovni sustav i osnaživanje djece u pogledu participativnih prava. Na razini društva potrebno je jačati političku i participativnu kulturu te političku pismenost. Svakako treba ojačati mogućnosti za aktivnu participaciju djece u lokalnoj sredini i to neovisno o njihovoj dobi, što se može postići kroz aktivan rad **dječjih gradskih vijeća i savjeta mladih**.

Odrasli koji su doista odlučni poticati smislenu dječju participaciju, a koji nisu sigurni kako to učiniti, mogu se informirati o ostvarenju ovoga prava u dokumentima nastalima uz podršku UNICEF-a, kao rezultat suradnje djece i odraslih, pod nazivom *Smjernice za sudjelovanje djece i mladih u savjetodavnim tijelima, radnim skupinama i na sastancima*³⁵ i *Smjernice za kvalitetnu participaciju djece u javnim politikama i odlučivanju*³⁶ u čijoj je izradi, među ostalima, sudjelovao i Ured pravobraniteljice za djecu. Također, u MRMSOSP-u smo sudjelovali u raspravi o *Procedurama (smjericama) za uključivanje djece u razvoj i donošenje javnih dokumenata na lokalnoj, regionalnoj i nacionalnoj razini*, čiju objavu očekujemo.

Ponovno smo upozoreni na inzistiranje Samostalnog sektora prosvjetne inspekcije MZO-a da predstavnik učenika sudjeluje u postupku izricanja pedagoških mjera. Prosvjetnoj inspekciji smo dostavili naše mišljenje da predstavnik vijeća učenika (ili bilo koji drugi predstavnik učenika) **ne treba biti prisutan** na sjednici razrednog vijeća na kojoj se izriče pedagoška mjera drugom učeniku, te preporuku³⁷ o potrebi usklađivanja njihovog postupanja s ovim mišljenjem.

Naime, na sjednici razrednog vijeća na kojoj se raspravlja o izricanju pedagoške mjere pojedinom učeniku nema potrebe za sudjelovanjem predstavnika vijeća učenika, jer nije riječ o raspravi o pitanjima koja se odnose na druge učenike, već samo na dijete u odnosu na koje se mjera donosi. Inzistiranjem na sudjelovanju predstavnika vijeća učenika na takvoj sjednici to dijete izlažemo dobi neprimjerenom pritisku sudjelovanja u procesu donošenja odluke koja ga se ne tiče i ono taj teret ne treba i ne smije nositi. Izricanje pedagoške mjere je postupak koji se tiče jedino djeteta u odnosu na kojega se mjera donosi, stoga bi tom djetetu trebalo biti omogućeno sudjelovanje, ali samo ako je to u skladu s njegovim najboljim interesom. No, to se nikako ne bi smjelo provoditi tako da dijete bude izloženo cijelome razrednom vijeću, njihovom grupnom pritisku, komentarima ili osudi.

Dvije pritužbe odnosile su se na pravo djeteta na **izražavanje mišljenja/sudjelovanje u upravnom i sudskom postupku** te **administrativnom postupku obiteljsko-pravne zaštite djeteta**, u kojima se donose odluke koje ga se tiču. Radi se o pravu djeteta da bude informirano o tome koji se postupak vodi, da dobije savjet, bude u prilici izraziti svoje mišljenje i doživljaj situacije u kojoj se nalazi te da dobije povratnu informaciju o posljedicama uvažavanja njegova mišljenja, te o donesenoj odluci. Ostvarivanje prava na

35 <https://www.unicef.org/croatia/izvjesca/smjernice-za-sudjelovanje-djece-i-mladih-na-sastancima>

36 <https://www.unicef.org/croatia/izvjesca/smjernice-za-kvalitetnu-participaciju-djece-u-javnim-politikama-i-odlucivanju>

37 O tome pišemo i u poglavlju *Preporuke pravobraniteljice za djecu*.

sudjelovanje za dijete mora biti sigurno, što znači da ono ne smije nakon razgovora biti izloženo negativnim reakcijama odraslih osoba zbog iskazanog mišljenja koje treba biti uzeto u obzir u skladu s dobi i zrelošću djeteta. Takav razgovor za dijete mora biti u potpunosti dobrovoljan. Dijete u tim postupcima pravo sudjelovanja ostvaruje tako što **iskazuje svoje mišljenje, ali ne donosi odluku**.

Pravo djece na sudjelovanje ili participaciju³⁸ je djetetovo pravo na slobodno iznošenje mišljenja o svim pitanjima koja ga se tiču, pogotovo prilikom donošenja odluka koje utječu na njegov život. Ostvarivanje ovog prava mora se djetetu omogućiti u svim okruženjima i situacijama u kojima djeca odrastaju i uče. Još uvijek je prisutan problem nedovoljnog razumijevanja ovog prava djeteta, a odrasli nisu educirani za rad s djecom na ostvarivanju njihovih participativnih prava. Djetetovo pravo na sudjelovanje/participaciju za djecu mora **biti smisljeno, poticajno, dobrovoljno i sigurno**. Pritom djeca trebaju biti zaštićena od manipulacije i prisile i od toga da ih se koristi kao dekoraciju (pogotovo u izbornim kampanjama ili na sastancima na koje su pozvana samo radi ispunjavanja forme, a ne radi stvarnog interesa za stavove i mišljenje djece o određenim pitanjima). Djeca u procesu sudjelovanja moraju biti zaštićena od neprijemljenih i potencijalno povrjeđujućih poruka i reakcija odraslih na njihova iznesena mišljenja.

Zaključno možemo reći kako je u pogledu ostvarivanja prava i načela dječjeg sudjelovanja postignut izvjestan napredak u podizanju razine svijesti odraslih o potrebi uključivanja djece u procese donošenja odluka koje ih se tiču. No, praksa njihovog sudjelovanja uglavnom još uvijek nije zaživjela na način koji bi osigurao smislenu participaciju djece i pomak od uključivanja djece radi zadovoljenja forme prema utjecaju djece na ishod procesa. Da bismo to postigli, potrebna je sustavna edukacija stručnjaka koji rade s djecom o provedbi toga prava, ali i podizanje razine svijesti i informiranosti djece o participativnim pravima. Također je potrebna spremnost odraslih da djecu uvažavaju kao članove društva koji trebaju biti uključeni u procese donošenja odluka koje se na njih odnose. S obzirom na dosadašnja iskustva sudjelovanja u aktivnostima EU Platforme za dječju participaciju, očekujemo da će podrška Europske komisije u pogledu poticanja ostvarivanja participativnih prava djece pridonijeti podizanju razine svijesti odraslih donositelja odluka o potrebi smislenog uključivanja djece te stvaranju prostora i prilika za njihovo sudjelovanje.

PRIJEDLOZI ZA POBOLJŠANJA

- *Sustavno educirati stručnjake u svim sustavima koji rade s djecom i za djecu (pravosuđe, socijalna skrb, odgojno-obrazovni sustav te u lokalnoj zajednici, na regionalnoj i nacionalnoj razini) o pravu djece na sudjelovanje, u skladu s Općim komentarom br.12 (2009) Odbora za prava djeteta UN-a.*
- *Unaprjeđivati znanje i razinu svijesti same djece i šire društvene zajednice o participativnim pravima djece u svim segmentima njihovog života.*
- *Sustavno i smisljeno uključivati djecu u procese izrade planova, politika, strategija te rad tijela koja se bave temama važnim za život djece.*

³⁸ U komunikaciji s djecom i javnošću često jednoznačno koristimo izraze *sudjelovanje* i *participacija*, pri čemu mislimo na participativna prava djece propisana UN-ovom *Konvencijom o pravima djeteta*.

2.3 Obrazovna prava³⁹

Za područje odgoja i obrazovanja u 2023. godini zaprimili smo 524 pojedinačne prijave povreda prava djece, što je za 103 prijave više nego prethodnu godinu. Prijavama je bilo obuhvaćeno 432 djece i 123 grupe djece (odgojno-obrazovnih skupina, razreda ili ustanova). Prema razinama obrazovanja, kao i prethodnih godina najveći broj prijava zaprimljen je za osnovno obrazovanje, zatim područje predškolskog odgoja i obrazovanja, a najmanje za srednjoškolsko obrazovanje. Za jedan dio pritužbi nije bilo moguće odrediti o kojoj razini obrazovanja se radi. Na pojedinačne povrede prava djece s teškoćama u razvoju odnosilo se 187 prijava.

Podnositelji pritužbi u najvećem broju slučajeva su majke (252), potom institucije (88), dok su nam se djeca obratila u samo tri slučaja.

Najviše prijava kao i prethodnih godina (175) bilo je iz Grada Zagreba, za 87 prijava županija je nepoznata, a 39 prijava zabilježeno je iz Splitsko-dalmatinske županije.

Osim povreda prava djeteta na odgoj i obrazovanje u odgojno-obrazovnim ustanovama, djeca su doživljavala i druge povrede prava: prava na zaštitu od nasilja i zanemarivanja, zaštitu od diskriminacije, prava na privatnost, prava na sudjelovanje te zdravstvenih prava, o kojima pišemo u drugim dijelovima izvješća.

Stanje prava djece u području odgoja i obrazovanja pratili smo i kroz izvješća stručno-pedagoških nalaza Agencije za odgoj i obrazovanje te nalaza prosvjetne inspekcije, kao i kroz direktan kontakt s djecom i odgojno-obrazovnim djelatnicima prilikom obilaska odgojno-obrazovnih ustanova. Stručno-pedagoški nalazi koje nam AZOO samoinicijativno šalje i dalje su nam vrijedan izvor podataka o ostvarivanju prava djece u području odgoja i obrazovanja i o odgovoru institucija na situacije u kojima je ugrožena dobrobit djece. Posebno nam je koristan podatak o tome kako se i u kojim rokovima ostvaruju izrečene mjere, *kao i kako se njihovo ostvarenje odrazilo na pojedino dijete ili grupu djece*. Smatramo da bi sakupljeni nalazi AZOO-a mogla biti vrijedna zbirka primjera ugrožavanja prava djece u odgojno-obrazovnim ustanovama i vodič odgojiteljima, učiteljima, stručnim suradnicima i ravnateljima u sustavu odgoja i obrazovanja za produktivne i efikasne odgovore na problemske situacije.

Značajan izvor informacija bila su nam i sama djeca koja su posjećivala Ured pravobraniteljice za djecu, kao i Mreža mladih savjetnika pravobraniteljice. Prikupljena saznanja i informacije bili su nam temelj za upućivanje generalnih i pojedinačnih preporuka te sudjelovanje u izmjenama propisa iz područja odgoja i obrazovanja koje navodimo u dijelu izvješća koji se odnosi na preporuke i zakonodavne inicijative.

Pojedinačne prijave povreda prava djece u odgoju i obrazovanju odnosile su se na:

- *dostupnost odgoja i obrazovanja,*
- *sigurnosne, prostorne i organizacijske uvjete,*
- *kadrovske uvjete te programe i sadržaje,*
- *međusobne odnose roditelja i radnika odgojno-obrazovnih ustanova,*
- *primjereno obrazovanje djece s teškoćama u razvoju*
- *primjereno obrazovanje darovite djece*

³⁹ U trenutku pripreme ovog Izvješća nismo dobili podatke Ministarstva znanosti i obrazovanja za 2023. godinu.

2.3.1 Predškolski odgoj i obrazovanje

Dostupnost odgoja i obrazovanja⁴⁰

Dugi niz godina pravobraniteljica za djecu upućuje preporuke te upozorava nadležna tijela i Hrvatski sabor na nejednaku dostupnost i kvalitetu predškolskog odgoja za svu djecu te nejednake kriterije za upis djece u vrtić.

Roditelji su nam se i ove godine obraćali zbog nemogućnosti ostvarenja upisa u dječji vrtić za dijete, kriterija upisa djece u vrtić, razlika u sufinanciranju boravka od strane osnivača, nejednakog sufinanciranja privatnih i gradskih vrtića, ispisivanja djeteta iz vrtića zbog nemogućnosti plaćanja pune ekonomske cijene vrtića, nemogućnosti upisa u vrtić djece s teškoćama u razvoju i djece čijim se roditeljima ukinula mjera roditelj-odgajatelj. Vrtići, ali i pojedini roditelji su nam se obraćali zbog nemogućnosti pribavljanja suglasnosti drugog roditelja za upis djeteta u vrtić.

Stoga podsjećamo na zaključne primjedbe Odbora za prava djeteta UN-a Hrvatskoj⁴¹ koje se odnose na rani odgoj i obrazovanje: Proširiti dostupnost obrazovanja u ranom djetinjstvu, posebno za djecu nezaposlenih roditelja, romsku djecu i djecu s teškoćama u razvoju; Ojačati ulogu središnje vlade u smanjenju regionalnih nejednakosti u obrazovanju u ranom djetinjstvu, uključujući uspostavljanje učinkovite organizacije mreža dječjih vrtića.

U jednoj pritužbi upoznati smo i s **ispisivanjem djeteta iz vrtića zbog nemogućnosti plaćanja pune ekonomske cijene od strane roditelja**. Budući da predškolske ustanove jedinica lokalne samouprave (JLS) ne mogu primiti svu zainteresiranu djecu (zbog čega nastaje lista čekanja za upis u vrtić), te jedinice u svojim propisima prednost pri upisu daje stanovnicima sa svog područja, točnije djeci čija oba roditelja imaju prebivalište na području JLS-a. Navedena praksa ispisivanja djeteta koje je pohađalo vrtić zbog kriterija prebivališta nikako nije u djetetovom najboljem interesu, tim više što se radi o šestogodišnjaku koji bi trebao proći obvezni program predškole.

Jedan roditelj u svojoj pritužbi problematizira način ostvarivanja prednosti pri upisu djece u dječje vrtiće kojima je osnivač Grad Zagreb, odnosno odredbu prema kojoj prednost pri upisu u programe gradskih dječjih vrtića za iduću pedagošku godinu ostvaruju djeca koja do 1. travnja tekuće godine navršše četiri godine života, smatrajući da se time diskriminiraju djeca koja su mlađa od četiri godine. Podnositelju smo skrenuli pozornost da Grad Zagreb nije samoinicijativno uveo ovu odredbu o ostvarivanju prednosti pri upisu djece, već je *Odlukom o načinu ostvarivanja prednosti pri upisu djece u dječje vrtiće kojima je osnivač Grad Zagreb implementirao odredbe Zakona o predškolskom odgoju i obrazovanju o ostvarivanju prednosti pri upisu u dječje vrtiće*, što su bile dužne napraviti svi JLP(R)S-i kao osnivači dječjih vrtića.

Stopa upisa u dječje vrtiće i njezin rast vrlo su nejednako raspoređeni diljem zemlje, što predstavlja ozbiljne nepravde u sustavu, jer djetetova šansa da iskoristi prednosti koje pruža upis u sustav ranog i predškolskog odgoja i obrazovanja uvelike ovisi o tome gdje dijete živi, stoga je i dalje potrebno raditi na širenju kapaciteta za smještaj djece u dječje vrtiće. Iako su u posljednjih godinu dana povećani ne samo kapaciteti za smještaj, već i obuhvat djece u programima predškolskog odgoja i obrazovanja, oni su i dalje na području pojedinih JLS-a nedostatni.

Prvi preduvjet dobrog planiranja stvaranja novih kapaciteta je izrada mreže dječjih vrtića koji provode programe ranog i predškolskog odgoja i obrazovanja na razini Republike Hrvatske, koja do sada nije postojala. Stoga *Zakon o predškolskom odgoju i obrazovanju* predviđa da ministar nadležan za obrazovanje odlukom donosi nacionalnu mrežu dječjih vrtića, kako bi se učinkovitije udovoljilo zahtjevima dostupnosti i racionalnog ustroja dječjih vrtića i programa za djecu rane i predškolske dobi u skladu s njihovim potrebama i sposobnostima.

40 U trenutku pripreme ovog Izješća nismo dobili podatke Ministarstva znanosti i obrazovanja za 2023. godinu.

41 Preporuke UN-ovog Odbora za prava djeteta Republici Hrvatskoj 2022.

Tijekom lipnja 2023. obratio nam se veliki broj roditelja iz Zagreba tražeći pomoć pravobraniteljice u vezi upisa njihove djece koja nisu ostvarila mogućnost upisa u dječje vrtiće za pedagošku godinu 2023./2024. Uputili smo preporuku Gradu Zagrebu i resornom ministarstvu u kojoj smo naglasili važnost **omogućavanja pohađanja dječjeg vrtića svakom djetetu** bez obzira na status roditelja i obiteljske okolnosti. Upozorili smo na potrebu intenzivnijeg sudjelovanja Ministarstva znanosti i obrazovanja u osiguravanju sredstava za potrebnu infrastrukturu, za izgradnju novih dječjih vrtića i povećanje kapaciteta postojećih na razini cijele države. Gradu Zagrebu preporučili smo da, osim intenziviranja izgradnje novih i povećanje kapaciteta postojećih vrtića, razmotri moguća rješenja i druge mjere za skrb o djeci te osigura alternativne programe skrbi, odgoja i obrazovanja za djecu koja nisu ostvarila pravo na upis u vrtić, po potrebi u suradnji s MZO-om i drugim ministarstvima i nadležnim tijelima. Također smo im preporučili da, prije početka upisnog postupka, predškolske ustanove roditelje upoznaju s pravilima upisa i njihovom primjenom u praksi kako bi se izbjegle nejasnoće i različita tumačenja.

U svim pojedinačnim slučajevima upućivali smo preporuke te upozoravali JLS-e na potrebu revidiranja kriterija. Pravo upisa u dječji vrtić treba omogućiti svakom djetetu, a kriteriji za prednost upisa primjenjuju se samo ako dječji vrtić ne može upisati svu djecu. U tom je slučaju potrebno omogućiti upis najranjivijim skupinama djece i roditeljima djece koji imaju najveće potrebe za uključivanjem djece u redoviti sustav ranog i predškolskog odgoja i obrazovanja. Svjesni da kriterijima nije moguće propisati sve situacije, očekujemo osjetljivost osnivača na individualne potrebe djeteta te postupanje u najboljem interesu svakog pojedinog djeteta. Kontinuirano ukazujemo na potrebu da se na razini JLS-a analizira potreba roditelja i djece te kapaciteti jaslica i vrtića u općinskim ustanovama te ustanovama drugih osnivača, kao i u obrtima za čuvanje djece te da se usklade ponuđeni kapaciteti s potrebama roditelja, i to odvojeno za djecu jasličke i vrtičke dobi.

Pojedini roditelji čija djeca pohađaju **privatne i vjerske vrtiće** i ove su se godine prituživali na nemogućnost upisa njihove djece u gradske vrtiće te na puno veći iznos cijene vrtića zbog **različitog sufinanciranja od strane grada**. Preporučivali smo JLS-ima pronalaženje načina za jednako subvencioniranje cijene iznosa vrtića za svu djecu, neovisno o tome je li osnivač vrtića privatna, vjerska osoba ili JLS, u slučajevima kada JLS nije osigurao mjesto za upis svakog djeteta u vrtić čiji je osnivač.

Uočavamo i sve češće pritužbe i upite vrtića o postupanju u slučajevima gdje jedan od roditelja ne daje **suglasnost za upis djeteta u vrtić**, a koju kao uvjet zahtijevaju predškolske ustanove. Roditelje upućujemo na pokretanje sudskog postupka o tom pitanju. Čekanje suglasnosti i sudske odluke odgađa upis i pohađanje predškolskog odgoja te šteti dobrobiti i interesu djeteta. Nerijetko se vrtići ne snalaze te se upuštaju u proizvoljno tumačenje odredbi *Obiteljskog zakona* u kojem nema uporišta za traženje suglasnosti.⁴²

Nakon presude Visokog upravnog suda RH kojom je taj sud, u postupku ocjene zakonitosti *Odluke o izmjenama i dopunama Odluke o novčanoj pomoći za roditelja odgojitelja* od 8. rujna 2022., odbio prijedloge roditelja-odgojitelja, pravobraniteljica je primila velik broj **pritužbi roditelja-odgojitelja u kojima su oni isticali nedostatak vrtićkih kapaciteta i nemogućnost upisa njihove djece u dječje vrtiće** te zabrinutost u vezi zbrinjavanja njihove djece nakon ukidanja novčane pomoći. Ne dovodeći u pitanje pravomoćnu presudu Visokog upravnog suda RH, gradonačelniku Grada Zagreba preporučili smo da uloži dodatne napore radi povećanja prostornih, kadrovskih i organizacijskih kapaciteta dječjih vrtića kako bi se omogućilo uključivanje u predškolske ustanove djece roditelja-odgojitelja koji „izlaze iz mjere“, kao i ostale djece rane i predškolske dobi čiji roditelji također računaju na mjesto u dječjem vrtiću. Od Grada Zagreba primili smo obavijest upućenu pučkoj pravobraniteljici o mjerama koje poduzima radi uključivanja roditelja-odgojitelja na tržište rada, povećanja kapaciteta predškolskih ustanova i omogućavanja većeg obuhvata djece predškolskim odgojem.

42 O ovome više informacija u poglavlju *Pravo na život uz roditelje i roditeljsku skrb*.

U Nacionalnoj razvojnoj strategiji Republike Hrvatske do 2030. godine, u strateškom cilju 2. navedeno je „povećanje pristupačnosti visokokvalitetnog sustava ranog i predškolskog odgoja i obrazovanja svakom djetetu radi ostvarivanja prava na kvalitetan odgoj i obrazovanje od najranije dobi i osiguravanja standarda kvalitete i resursa za podršku djeci izloženoj riziku socijalne isključenosti.“ Prema toj strategiji, obuhvat djece od četvrte godine do početka obveznog obrazovanja (predškolski odgoj i obrazovanje) trebao bi se povećati na 97 %. No, trenutno je uključenost djece u dječje vrtiće, odnosno programe ranog i predškolskog odgoja i obrazovanja u Republici Hrvatskoj među najnižima u EU. Zbog činjenice da Ured i dalje zaprima najveći broj (75) pojedinačnih pritužbi u predškolskom odgoju i obrazovanju upravo vezano za nejednaku dostupnost i kriterije upisa djece u vrtić, ove godine smo uz pojedinačne i generalne preporuke inicirali tematsku sjednicu Odbora za obitelj, mlade i sport u Hrvatskom saboru na temu „**Dostupnost predškolskog odgoja svoj djeci pod jednakim uvjetima**“, u cilju analize postojećih problema i daljnjih mogućnosti zajedničkog djelovanja u osiguravanju dostupnosti i kvalitete predškolskog odgoja i obrazovanja svoj djeci.

Sigurnosni, prostorni i organizacijski uvjeti

Manji dio pritužbi ove godine u predškolskom odgoju i obrazovanju odnosio se na prostorne i sigurnosne uvjete, radno vrijeme i organizaciju rada vrtića te promjene odgojitelja i odgojne skupine.

Roditelji su u pritužbama izražavali zabrinutost za sigurnost djece u dječjem vrtiću, zbog bitnih propusta u načinu organizacije rada vrtića i postojećih sigurnosnih standarda. U jednoj pritužbi roditelji su ukazivali na ozbiljnu ugroženost djece zbog preuređenja vrtića. U svojoj pritužbi, koju su potkrijepili video zapisom, navode:

Nakon nedavne kiše, voda se cijedila iz stropa, i što je još opasnije sa žarulja, što predstavlja izravnu opasnost za sigurnost djece. Pored toga, radovi stvaraju konstantnu buku i prašinu unutar prostora vrtića, što nije pogodno za dječje zdravlje i koncentraciju. Štoviše, dvorište vrtića je trenutno nedostupno zbog građevinskih radova, pa djeca nemaju adekvatan prostor za igru. Radnici koji obavljaju građevinske radove su začepili kanalizacijsku cijev te su se fekalije razlijevale po svim wc-ima u vrtiću i uz širenje neugodnih mirisa. Djeca su tapkala po tim lokvama kada bi išli o prati ruke. Dakle u vrtiću vladaju nehumani uvjeti za boravak djece.

Uputili smo pritužbu na nadležnu Prosvjetnu inspekciju koja je istu prosljedila Državnom inspektoratu (DIRH). DIRH nas je izvijestio da inspeksijskim nadzorom nisu utvrđeni nedostaci u provedbi odredbi Zakona o zaštiti na radu.

Zaprimili smo pritužbu više roditelja djece polaznika jednog vrtić vezano za prostorne i sigurnosne uvjete prostora u koje su izmještena djeca nakon požara u vrtiću. Pritužbe smo također prosljeđivali na nadležno postupanje PI, DIRH-u i MZO-u.

Sadržaji ovakvih pritužbi zabrinjavaju te ukazuju na neadekvatnu pripremljenost osnivača za ovakve situacije u kojima je nužno predvidjeti sve rizike i osigurati djeci adekvatan zamjenski prostor kako ne bi došlo do ugrožavanja njihove sigurnosti i ostvarivanja prava na kvalitetan odgoj i obrazovanje.

U jednoj pritužbi ukazano nam je na nepravilnosti u radu jednog Obrta za čuvanje djece u kojem je ugrožena sigurnost i dobrobit djece. Prijaviteljica među ostalim navodi:

Radili smo u otežanim radnim uvjetima bez struje, vode i grijanja zbog neplaćanja najma vlasniku prostora. Roditelji su bili prisiljeni dovesti djecu u takav prostor koji nije imao ni pristup vanjskom prostoru. Hladnjak u vrtiću u kojem se nalazila hrana nije radio nekoliko dana. Djeca neko vrijeme nisu imala gdje obavljati nuždu niti oprati ruke kao ni radnici. Djeca su jela u mraku, boravila su bez grijanja i spavala u hladnom prostoru u sred ožujka. Imale smo mali dio svjetla koji je prodirao kroz mali prozor jer smo radile u podrumu. Strahovale smo za sigurnost djece koja su bila prisutna za vrijeme ovakvih uvjeta, pa smo same financirale hranu i higijenske potrepštine za vrtić. Sanitarni čvor u prostoru vrtića nije bio prilagođen djeci. Da bi djeca došla do WC-a morala su proći kroz kuhinju gdje im je sve bilo na izvolite (od noževa do sredstava za čišćenje).

Pritužba je prosljeđena Državnom inspektoratu na nadležno postupanje.

Ponovno smo zaprimali **pritužbe na organizaciju rada vrtića, posebno na promjene skupina i odgajatelja** koje, prema navodima roditelja, djeca nisu dobro prihvatila te odbijaju odlaske u vrtić.

Uočavamo da dio nesporazuma i pritužbi proizlazi iz razloga što roditelji nisu pravovremeno i u potpunosti obaviješteni o razlozima promjena pa nemaju ni dovoljno vremena za pripremiti dijete na promjenu. Stajališta smo da promjena u odnosu na boravak djece u određenoj skupini i promjena skupine ne mora biti, sama po sebi, za dijete negativno iskustvo. Iskustvo djeteta ovisi o okolnostima premještanja, o tome koliko je za dijete poznatih elementa zadržano, a što se mijenja, o pripremi djeteta, njegovu kapacitetu za adaptaciju na promjenu te stavu i podršci roditelja.

Kadrovski uvjeti te programi i sadržaji

Pojedinačne pritužbe u ovom području odnosile su se na nedostatak stručnih kadrova u pojedinim odgojno-obrazovnim ustanovama, nezakonito i neprofesionalno postupanje odgojno-obrazovnih radnika i drugih djelatnika prema djeci.

Nedostatak stručnih kadrova, posebno stručnih suradnika u pojedinim vrtićima, isticali smo i prethodnih godina. Vrtići, posebno u manjim mjestima i na otocima, kao i vrtići pojedinih privatnih osnivača, nisu kadrovski adekvatno opremljeni. Kod pojedinih čelnika JLS-a, odnosno osnivača, ne uočavamo razumijevanje za potrebe kvalitetnog razvoja predškolskog odgoja, posebice kada je riječ o zapošljavanju stručnog kadra. Zbog uštede JLS-a nailazimo na vrtiće koji nemaju niti jednog stručnog suradnika ili stručni suradnik obavlja istovremeno poslove odgajatelja ili ravnatelja, što svakako nije u interesu djece. Svjesni smo da pojedini osnivači nemaju dovoljno sredstava koje bi izdvojili za plaće stručnih djelatnika te vrtiću osiguravaju minimalni broj djelatnika. U takvim slučajevima, koji su izraženi posebno u manjim mjestima i na otocima, preporučivali smo angažiranje mobilnih timova stručnih suradnika za više odgojno-obrazovnih ustanova ili upošljavanje jednog stručnog suradnika na dvije ustanove.

Zaprimali smo i pritužbe zbog neprofesionalnog postupanja odgajatelja ili ravnatelja vrtića. Roditelji su se prituživali na nemogućnost uspostavljanja autoriteta odgajatelja, zanemarivanje djece od strane odgajateljice koja vrijeme provodi na mobitelu dok su djeca prepuštena sama sebi. U jednoj pritužbi roditelj nam je ukazao kako odgajateljica, kada ne može uspostaviti kontrolu nad djetetom, dijete zatvori u toalet ili ga ostavi samog na hodniku vrtića da razmisli o svom ponašanju te zaključa učionicu da dijete ne može ući nazad. U pritužbi nam je ukazano da odgajateljica fizički zlostavlja djecu, tresući ih i galameći na njih.

Pritužbe navedenog sadržaja smo upućivali na nadležno postupanje AZOO-u i PI. AZOO nas je izvijestila da je ove godine provela 21 nadzor u predškolskim ustanovama, od kojih je jedan dio bio zbog neprofesionalnog postupanja odgajatelja. Na temelju utvrđenog stanja stručno-pedagoškim nadzorima odgojno-obrazovnim radnicima predložene su odgovarajuće mjere za unaprjeđivanje odgojno-obrazovnog rada te sprečavanje i rješavanje poteškoća koje su uvjetovale pokretanje stručno-pedagoških nadzora.

2.3.2 Osnovnoškolski odgoj i obrazovanje

Dostupnost odgoja i obrazovanja⁴³

Pojedinačne prijave u odnosu na **dostupnost** osnovnoškolskog obrazovanja odnosile su se na nemogućnosti upisa djeteta u školu ili školski objekt bliži adresi stanovanja ili adresi na kojoj roditelj radi ili u kojem je organiziran produženi boravak, prijevoz do škole, odluku o odgodi upisa u prvi razred, premještanje

43 U trenutku pripreme ovog Izješća nismo dobili podatke Ministarstva znanosti i obrazovanja za 2023. godinu.

djeteta iz jedne u drugu školu, nedostatak organiziranog produženog boravka za učenike nižih razreda, zanemarivanje prava na obrazovanje od strane roditelja, uskraćivanje nastave djeci s teškoćama dok se ne donese rješenje o primjerenom obliku školovanja, nereguliranost upisa djece u školu bez suglasnosti jednog od roditelja, ostvarivanje prava na nastavu u kući, nemogućnost nastavka školovanja po međunarodnom programu za učenike koji su se školovali u inozemstvu te zdravu prehranu i topli obrok u školi.

Školama i osnivačima obraćali smo se zbog zahtjeva roditelja koji nisu uspjeli **upisati djecu u školu koja bi im bila bliža adresi rada ili u produženi boravak** što bi im olakšalo svakodnevni život. Upućivali smo preporuke osnivačima da snime stanje i potrebe djece i roditelja za produženim boravkom te pronađu rješenja za njegovo osiguranje svima koji iskažu potrebu. Iz sadržaja pritužbi i zahtjeva uočava se nedovoljna osjetljivost osnivača i „krutost“ vodstva škole na individualne potrebe djeteta i obitelji. Ova tema bila je dio preporuke koju smo na početku školske godine uputili Ministarstvu znanosti i obrazovanja i osnivačima. Zbog poskupljenja produženog boravka, odnosno povećanja iznosa sudjelovanja roditelja učenika u cijeni programa produženog boravka u dva grada, napomenuli smo kako promjene u financiranju produženog boravka ne bi trebale ići na štetu dobrobiti djece u situaciji već ionako velike financijske opterećenosti građana te preporučili da prilikom utvrđivanja financiranja produženog boravka svakako vode računa o članku 18. *Konvencije o pravima djeteta*, prema kojemu je RH kao stranaka *Konvencije* dužna, na svim razinama, pružiti odgovarajuću pomoć roditeljima i skrbnicima djece u ispunjavanju njihovih odgovornosti prema djetetu i osigurati razvoj ustanova, olakšica i službi za skrb o djeci. Također, dužna je poduzeti sve odgovarajuće mjere kako bi djeca zaposlenih roditelja imala pravo koristiti ustanove i službe za skrb o djeci koje im stoje na raspolaganju.

Nerijetke su i pritužbe roditelja na **odluku povjerenstva za upis djeteta u prvi razred** osnove škole o odgodi upisa. U takvim slučajevima roditelje upućujemo na nadležno Ministarstvo te Agenciju za odgoj i obrazovanje.

Dio upita roditelja i ove godine odnosio se na mogućnosti i načine **premještanja djeteta iz jedne u drugu školu** zbog vršnjačkog nasilja, neprimjerenog postupanja pojedinih učitelja prema djeci, nerealnih očekivanja roditelja, neprihvaćanja dijagnoze djeteta i stručnog rada s djetetom i sl. Iz izvješća škola u najvećem broju slučajeva uočava se zanemarivanje obrazovnih potreba djeteta ili nerealna/prevelika očekivanja od strane roditelja, stoga upućujemo škole na prijavu slučaja HZSR-u te nužnu razmjenu informacija među školama.

Roditelji djece koja su se školovala zbog posla svojih roditelja u inozemstvu ili su završila neki od oblika međunarodnih programa žalili su nam se na **nemogućnost adekvatnog vrednovanja i prijepis ocjena pri prelasku djeteta iz međunarodnog programa u redovni program kao i nemogućnost nastavka školovanja po istom međunarodnom programu**. U postupku javnog savjetovanja o *Obrascu prethodne procjene za Zakon o izmjenama i dopunama Zakona o odgoju i obrazovanju u osnovnoj i srednjoj školi* i *Nacrtu prijedloga Zakona o izmjenama i dopunama Zakona o odgoju i obrazovanju u osnovnoj i srednjoj školi* predložili smo detaljnije regulirati **nastavak obrazovanja u redovitim programima** onih učenika koji su završili međunarodne programe i utvrditi **kriterije za osiguravanje sredstava za sufinanciranje** škola koje provode **alternativne programe** te ih učiniti javno dostupnima. Prijedlog je uvažen i propisana je obveza osiguravanja nastavka obrazovanja učeniku osnovne škole prema međunarodnom programu u istom ciklusu na srednjoškolskoj razini u školi koja izvodi isti međunarodni program.

Na ukidanje i nepostojanje **školskog prijevoza**, kao i na rizične i neprimjerene uvjete u kojima djeca pješake do škole ili autobusnog stajališta, i ove godine su nas u svojim pritužbama upozoravali roditelji. Zbog neosjetljivosti osnivača ili nemogućnosti dogovora oko sufinanciranja prijevoza pojedini učenici bili su uskraćeni za organizirani školski prijevoz. Nerijetko osnivači „kruto“ tumače odredbe *Zakona o odgoju i obrazovanju u osnovnoj i srednjoj školi* i izričito se drže propisane udaljenosti, zanemarujući pri tome najbolji interes djeteta i Državni pedagoški standard kojim je propisano kako se radi veće sigurnosti učenika u okolnostima posebnih prometnih uvjeta, u naseljima bez javnog prijevoza i s prometnicama

bez nogostupa može osigurati prijevoz učenicima bez obzira na udaljenost. Financiranje i organizacija prijevoza učenika iznad propisanog minimuma ne bi smjela ovisiti o senzibilitetu pojedinaca u JLS-u, već u svakom pojedinačnom slučaju treba biti utemeljena na stvarnim potrebama djece, o čemu smo također u više navrata upozoravali MZO i osnivače. U prijavljenim slučajevima pokušaja ukidanja školskog prijevoza od strane osnivača djeci koja prema upisnom području ne pripadaju školi koju polaze, uočavamo da roditelji, djeca, a ni škola nisu bili pravovremeno obaviješteni, što im je dodatno otežavalo organizaciju odlaska i dolaska djeteta u školu. Nakon obraćanja jedne grupe roditelja zbog ukidanja prijevoza za njihovu djecu usred školske godine, uputili smo preporuku osnivaču koji nas je obavijestio da je donio odluku da će, unatoč činjenici da je ona u koliziji s odredbom članka 69., stavka 5. *Zakona o odgoju i obrazovanju u osnovnoj i srednjoj školi*, zadržati prometovanje linije školskog prijevoza u oba smjera samo još jednu nastavnu godinu kako bi roditelji imali dovoljno vremena za prilagodbu i pripremu drugačijeg načina prijevoza djece ukoliko ona nastave pohađati istu školu, odnosno kako bi na vrijeme upisali dijete u školu u koju ono pripada prema upisnom području. Navedena odluka dostavljena je školi te im je upućena molba da o odluci obavijeste roditelje učenika.

I ove godine smo radi zaštite prava djece u školskom prijevozu, preporučili da školske ustanove upoznaju prijevoznike i vozače s *Protokolom o postupanju u slučaju nasilja među djecom i mladima* te da dogovore protokole postupanja u situacijama kad pojedini učenici nasilnim ili drugim neprimjerenim ponašanjem ugrožavaju druge i otežavaju vožnju. Podsjetili smo na nužnost prijave svih prijevoznika koji ne poštuju *Pravilnik o uvjetima koje moraju ispunjavati autobusi kojima se organizirano prevoze djeca* i koji svojim vozilima ili osobljem na bilo koji način mogu ugroziti sigurnost djece. Preporučili smo da se roditelje na roditeljskim sastancima podsjeti na obvezu sigurnog prijevoza djece.

Uočavamo da se nastavlja trend zahtjeva djece i roditelja za **nastavu u kući, odnosno na daljinu**. Razlozi zbog kojih su nam se roditelji obraćali bili su nemogućnost ostvarivanja prava na nastavu u kući zbog socijalne (školske) fobije, kao i zdravstveni razlozi, koji međutim nisu ulazili u krug razloga zbog kojih se prema ZOOSŠ-u odobrava takav oblik nastave. U pojedinačnim slučajevima preporučivali smo da se toj djeci omogući onaj oblik nastave koji će biti u najboljem interesu djeteta. Ponovili smo naše prijašnje prijedloge da se u ZOOSŠ-u propiše i **pravo na nastavu na daljinu** (u kući, odnosno zdravstvenoj ustanovi) za učenike koji zbog **privremeno narušenog zdravstvenog stanja**, privremeno narušenog psihosocijalnog stanja ili psihičkih (emocionalnih) teškoća ne mogu polaziti nastavu, kao i da se predvidi mogućnost takve nastave i za učenike koji zbog sukoba roditelja oko izvršavanja roditeljske skrbi ne pohađaju nastavu u školi, odnosno da se nastava na daljinu može organizirati i u drugim opravdanim slučajevima kada je to u najboljem interesu djeteta. Naši prijedlozi većinom nisu prihvaćeni. Zabrinjavajuće je da ova skupina djece, za koju ne postoji potreba za dužim smještajem u psihijatrijsku ustanovu gdje bi eventualno mogli ostvariti školovanje uz bolničko liječenje, najčešće ostaju kod kuće i ne ostvaruju pravo na obrazovanje, a sustav izražava nemoć u rješavanju ovog problema (problem opravdavanja izostanaka, problem ocjenjivanja i dr.). Veliki su izazovi i u obrazovanju djece s teškoćama u razvoju koja zbog, primjerice pretrpljenog nasilja ili „nefunkcioniranja“ u redovnom razrednom odjeljenju, ne mogu nastaviti daljnje školovanje u školi, odnosno ustanovi s područja zdravstva, socijalne skrbi ili pravosuđa. Smatramo da je i za njih nužno omogućiti školovanje kod kuće u onom trajanju koliko je potrebno da se osiguraju uvjeti za daljnji nastavak školovanja učenika s teškoćama u razvoju.

U pojedinim slučajevima škole su nam se obraćale tražeći pomoć u zaštiti prava i interesa maloljetnih učenika zbog **sumnje na zanemarivanje djetetovih prava i interesa od strane roditelja, prije svega prava na obrazovanje**. Uglavnom je bila riječ o situacijama u kojima dijete dugotrajno neopravdano izostaje s nastave, roditelji se ne odazivaju na pozive škole niti ostvaruju bilo kakvu suradnju sa školom. U takvim smo se slučajevima obraćali nadležnom PU HZSR-a i nadležnoj policijskoj upravi tražeći njihovo postupanje i izvješćavanje o poduzetom u cilju zaštite prava i interesa pojedinog djeteta.

Ujedno smo školama preporučili usku suradnju i uspostavu izravne komunikacije s nadležnim PU HZSR-a radi razmjene svih potrebnih informacija i donošenja odluka o radnjama i aktivnostima koje

je potrebno poduzeti radi zaštite prava i interesa učenika, a po potrebi i uključivanje županijskog ureda nadležnog za poslove obrazovanja, kao i MZO-a i AZOO-a u slučaju potrebe za stručno-savjetodavnom pomoći, u cilju što bržeg uključivanja djeteta u nastavu. Naglašavali smo da je prilikom donošenja svih odluka vezanih uz dijete, uključujući nastavak obrazovanja, procjenu potrebe za eventualnom prilagodbom i dr., potrebno rukovoditi se najboljim interesom djeteta u skladu s člankom 3. *Konvencije o pravima djeteta*.

S početkom školske godine 2023./2024. zaprimili smo veći broj pritužbi u kojima se ukazuje na povredu prava djece na obrazovanje od strane pojedinih školskih ustanova koje uvjetuju **upis djeteta u osnovnu školu suglasnošću oba roditelja** iako je riječ o obveznom osnovnoškolskom obrazovanju u školi čijem upisnom području dijete pripada. S druge strane, pritužbe su ukazivale i na štetnu praksu škola koje onemogućuju učenicima s teškoćama dolazak na nastavu dok se ne donese konačno rješenje o primjerenom programu obrazovanja ili dok se ne osiguraju uvjeti u školi za provedbu primjerenog programa.

Ministarstvu znanosti i obrazovanja smo ukazali na navedenu štetnu praksu i preporučili da se školskim ustanovama daju upute o načinu postupanja u spornim slučajevima i ukaže na obvezu zaštite prava i interesa djece, osobito njihovog prava na obrazovanje, ali i dužnosti postupanja u skladu s najboljim interesom djeteta. Naglasili smo da se u situacijama u kojima postoji sukob između roditelja u ostvarivanju roditeljske skrbi ne smiju ugroziti djetetova prava i interesi na način da dijete zbog sukoba roditelja određeno razdoblje ne bude upisano u školu ili ne pohađa nastavu jer škola odbija upisati dijete ako za to nema suglasnost oba roditelja. Preporučili smo da škole u takvim slučajevima dosljedno primjenjuju odredbe *Zakona o odgoju i obrazovanju u osnovnoj i srednjoj školi* i *Državnog pedagoškog standarda osnovnoškolskog sustava odgoja i obrazovanja*, kao i da izravno primijene *Konvenciju o pravima djeteta*, rukovodeći se djetetovim najboljim interesom, odnosno da se u takvim slučajevima djetetu mora osigurati upis u školu čijem upisnom području pripada na temelju prebivališta, odnosno prijavljenog boravišta.

Također smo naglasili da se djeci s teškoćama ne smije uskratiti njihovo pravo na obrazovanje zbog dugotrajne administrativne procedure vezane uz donošenje konačnog rješenja o primjerenom programu obrazovanja ili osiguranja uvjeta u školi za njegovu provedbu. Preporučili smo da škole u takvom slučaju trebaju omogućiti djetetu pohađanje nastave i pružiti mu potrebnu podršku i pomoć, a ne mu uskraćivati njegovo pravo na obrazovanje dok se ne donese konačno rješenje o primjerenom programu obrazovanja ili dok se ne osiguraju potrebni uvjeti u školi (npr. zapošljavanje pomoćnika u nastavi, ustrojavanje posebnog razrednog odjela i sl.). Ministarstvo je prihvatilo našu preporuku i prosljedilo ju svim školama.

Unatoč činjenici da je svoj djeci osiguran obrok u školi, roditelji i djeca žalili su se na kvalitetu obroka. Roditelji ukazuju na potrebu za **toplim kuhanim obrokom u školi**, odnosno zdravom školskom prehranom. Topli obrok je standard koji je nužno omogućiti svakom djetetu u državi, a ne samo onoj djeci čije škole imaju kuhinju ili koja pohađaju produženi boravak, cjelodnevni boravak ili su u projektu cjelodnevnog nastave. Nepostojanje školske kuhinje ne smije biti izgovor za neosiguravanje toplog obroka za svu djecu budući da se dostava hrane može organizirati na različite načine iz državnih i javnih ustanova koje su opremljene kuhinjom. Organizacija školske prehrane u nadležnosti je osnivača te i ovo područje, nažalost, ovisi o senzibilitetu lokalnih čelnika, kao i financijskim mogućnostima osnivača, čime se zakidaju djeca koja žive u gradovima i općinama koje to ne osiguravaju. Također, nužno je voditi računa da obrok bude nutritivno vrijedan i kvalitetan za svu djecu. **I ove godine smo preporučili** MZO-u da upozori škole i osnivače o neprihvatljivosti postavljanja automata sa slatkišima, grickalicama i slatkim pićima u prostorima škola te da poštuju normative i smjernice za prehranu učenika određene od strane Ministarstva zdravlja i osiguraju unos zdravih namirnica djeci unutar školske prehrane.

Sigurnosni, prostorni i organizacijski uvjeti u osnovnim školama⁴⁴

Jedan dio pritužbi roditelja odnosio se na otežane uvjete rada pojedinih škola uzrokovane elementarnim nepogodama, **neadekvatne sigurnosne i prostorne uvjete pojedinih škola, organizaciju nastave te rad u smjenama**. U svakom pojedinačnom slučaju upućivali smo preporuke osnivačima i vodstvu škola.

Elementarne nepogode, kao što su olujno nevrijeme i poplave koje su u 2023. godini pogodile pojedine dijelove Hrvatske, izazvale su na nekim područjima otežane uvjete rada pojedinih odgojno-obrazovnih ustanova (predškolskih ustanova, osnovnoškolskih i srednjoškolskih ustanova) te potrebu za popravcima ili sanacijom njihova prostora, o čemu su nas obavještavali roditelji. Odgojno-obrazovnim ustanovama i njihovim osnivačima upućivali smo pojedinačne preporuke za osiguravanje popravka i sanacije onih prostora koji ugrožavaju sigurnost djece. Istodobno smo zatražili obavijesti županija o odgojno-obrazovnim ustanovama koje, zbog elementarnih nepogoda, nisu mogle redovno započeti s radom na početku pedagoške i školske godine 2023/2024., odnosno koje su zbog toga radile u otežanim uvjetima, te o poduzetim mjerama osiguravanja uvjeta za njihov redovan rad. Obavijesti smo primili od deset županija koje su potvrdile da je pedagoška i školska godina započela redovno, no u nekima je bilo potrebe za popravcima i sanacijama ustanova zbog poplava te olujnog nevremena u mjesecu srpnju. Primjerice, Zadarska županija nas je obavijestila da su zbog poplave jedna osnovna i jedna srednja škola uložile velike napore da prošlu školsku godinu privedu kraju zbog potrebe za sanacijom pojedinih prostora, nabavom nove opreme, čišćenjem i dezinfekcijom. U Karlovačkoj županiji jedna OŠ pretrpjela je štetu od oluje na krovu područne škole, a učenici jedne područne škole su zbog poplave u rujnu četiri dana proveli na *online* nastavi. Prema dostavljenim obavijestima, najviše štete su pretrpjele odgojno-obrazovne ustanove na području Zagreba zbog olujnog nevremena u mjesecu srpnju. Prema obavijesti Grada Zagreba odmah je zaprimljeno 138 prijava šteta na objektima dječjih vrtića, osnovnoškolskih i srednjoškolskih ustanova (72 DV, 49 OŠ i 17 SŠ). Prijavljene štete odnose se u najvećoj mjeri na oštećenja pokrova, limarije, rušenja stabala i oštećenja ograde, a bilo je i prodora vode u školske prostore. **Pet objekata imalo je značajna oštećenja na krovovima i mjestimično u unutrašnjosti objekta** (1 DV, 3 OŠ i 1 SŠ), na kojima su izvršene hitne mjere zaštite od prokišnjanja te su ugovoreni radovi za sanaciju šteta. Grad ističe da su sva oštećenja sanirana u najkraćem roku i da su sve odgojno-obrazovne ustanove redovno započele s radom početkom nove pedagoške i školske godine.

Zaprimili smo pritužbu jednog roditelja po pitanju **sigurnosti učenika jedne škole u Zagrebu zbog izvođenja građevinskih radova u fazi obnove** na susjednoj zgradi muzeja. Tim povodom obratili smo se Gradu Zagrebu i to nadležnim gradskim uredima (za obrazovanje, za obnovu i izgradnju te za kulturu) i od istih zatražili da nas izvijeste o svim okolnostima konkretnog slučaja te što su poduzeli po pitanju zaštite sigurnosti učenika i zaposlenika škole za vrijeme izvođenja radova na obnovi. Svjesni smo da je obnova zgrada oštećenih u potresu dugotrajni proces, da su na velikom broju zgrada javne namijene u tijeku radovi obnove i da su za to vrijeme javne institucije prinuđene obavljati svoju djelatnost u bitno izmijenjenim uvjetima, vrlo često i na privremenim zamjenskim lokacijama. Međutim, da bi se u najvećoj mogućoj mjeri otklonile sve nejasnoće i nedoumice u pogledu sigurnosti djece i ostalih građana prilikom provođenja radova obnove, iznimno važnim smatramo pravovremenu i jasnu komunikaciju i suradnju sa svim zainteresiranim stranama, na što smo skrenuli pozornost i nadležnim gradskim uredima Grada Zagreba. Smatramo da je navedeno nužna pretpostavka za prihvaćanje postojeće situacije i razumijevanje važnosti pridržavanja najviših standarda u cilju sprječavanja ugrožavanja sigurnosti građana, osobito djece.

Roditelji su nam se obraćali nezadovoljni **načinom organizacije nastave u školi, zbog nemogućnosti organizacije nastave samo u jednoj smjeni**. Svjesni smo činjenice da nemaju sve škole u RH mogućnost organizacije rada u jednoj smjeni, što ovisi o broju učenika u školi, prostornim uvjetima i drugim okolnostima. Ured pravobraniteljice za djecu godinama upućuje preporuke nadležnim tijelima o potrebi

⁴⁴ U trenutku pripreme ovog Izješća nismo dobili podatke Ministarstva znanosti i obrazovanja za 2023. godinu.

pronalaženja rješenja za uvođenje jednosmjenske nastave u svim školama. Kroz *Nacionalni plan oporavka i otpornosti RH 2022.-2026.* predviđena su ulaganja u cilju osiguranja uvjeta za uvođenje cjelodnevne nastave u svim školama do 2027. godine, a sa šk. god. 2023./2024. započela je provedba „*Eksperimentalnog programa – Osnovna škola kao cjelodnevna škola: Uravnotežen, pravedan, učinkovit i održiv sustav odgoja i obrazovanja*“. Iskreno vjerujemo i nadamo se da će se, u skladu s najavama resornog ministarstva, kroz sljedeće četiri godine stvoriti uvjeti za prelazak svih osnovnih škola u državi na nastavu u jednoj smjeni, odnosno uvođenje cjelodnevne nastave. Do tada, preostaje nam razmotriti koje mogućnosti škole i osnivači imaju u cilju osiguranja što primjerenije organizacije nastave u školama, u najboljem interesu djece.

Tijekom godine obraćali smo se Ministarstvu znanosti i obrazovanja po pitanju problema u funkcioniranju OŠ Vladimira Nazora u Pazinu. S obzirom na probleme s kojima je posljednjih godina suočena ova najveća osnovna škola u Hrvatskoj, a koji predstavljaju ozbiljne zapreke za redovito funkcioniranje škole, preporučili smo održavanje sastanka na kojem će se raspraviti ključni problemi u funkcioniranju navedene škole između predstavnika Ministarstva, Grada Pazina, kao osnivača škole, susjednih općina na čijem području djeluju područne škole te Istarske županije, kako bi se kroz dijalog i suradnju nastojala pronaći primjerena rješenja za uočene probleme u cilju zaštite prava i interesa njezinih učenika.

Među pritužbama roditelja i dalje su **promjene učiteljica, smjena i formiranje razrednih odjela**. Iz zaprimljenih izvješća uočavamo da su promjene uglavnom uvjetovane objektivnim razlozima. No, iz dijela pritužbi uočava se nedovoljna osjetljivost škola za potrebe djece i ne sagledavanje najboljih interesa u svakoj pojedinoj situaciji. Ujedno uočavamo da roditelji i učenici nisu pravovremeno obaviješteni o promjenama, kao ni o razlozima promjena, iz čega proizlaze nezadovoljstva i pritužbe.

Kadrovski uvjeti, programi i sadržaji u osnovnim školama⁴⁵

Sadržaji pritužbi u ovom području odnosili su se na nedostatak stručnih kadrova u školama, neprofesionalno obavljanje poslova odgojno-obrazovnih radnika (učitelja, nastavnika i stručnih suradnika), nerazumijevanje za zdravstvene poteškoće učenika, neprimjereno ponašanje kod vrednovanja učeničkih postignuća i vladanja, propuste kod izricanja pedagoških mjera učenicima, izostanak pomoći učenicima u učenju, neprepoznavanje teškoća kod učenika i uključivanje škola u *Eksperimentalni program – Osnovna škola kao cjelodnevna škola*.

Škole nerijetko traže podršku i preporuku pravobraniteljice pri traženju suglasnosti od nadležnog ministarstva za zapošljavanje stručnog kadra. Tako smo ove godine, među ostalim, uputili deset preporuka za zapošljavanje djelatnika u odgojno-obrazovnim ustanovama, uključujući i preporuke za izdavanje suglasnosti za ustroj PRO-a za učenike s TUR-om, osiguravanje mobilnog tima stručnih suradnika za vrtić i osnovnu školu na otoku Lastovu, psihologa za OŠ Vis, domara za OŠ V. Nazora Pazin, psihologa za OŠ Žitnjak, pedagoga ili socijalnog pedagoga za Obrtničku školu u Opatiji, edukacijskog rehabilitatora za OŠ Matije Vlačića Labin, psihologa za OŠ Draganići, psihologa za OŠ Blato na Korčuli i odobravanje ustroja posebnog razrednog odjela za učenike s teškoćama u razvoju u OŠ Žitnjak i OŠ Matije Vlačića Labin.⁴⁶

Osim pojedinačnih preporuka, kontinuirano apeliramo na **zapošljavanje potrebnih stručnih suradnika za škole ili osiguravanje mobilnog tima stručnih suradnika za više škola**. Upozoravamo i na nepoštivanje Državnog pedagoškog standarda po pitanju zapošljavanja stručnih suradnika koji pripadaju školama koje nam se obraćaju, ali i onima kojima po DPS-u, odnosno broju učenika određeni stručni suradnik ne pripada. Stava smo da kriterij broja učenika ne smije biti jedini uvjet na temelju kojeg se zapošljava stručni suradnik. Važno je napraviti objektivnu procjenu potreba za svaku školu te uvažiti izoliranost pojedinih škola čiji učenici ne mogu ostvariti pomoć stručnih suradnika u blizini, ni u okviru niti jednog drugog sustava. S obzirom na današnje zahtjeve i potrebe djece, učitelja i roditelja, mišljenja

45 U trenutku pripreme ovog Izvešća nismo dobili podatke Ministarstva znanosti i obrazovanja za 2023. godinu.

46 Više o tome u poglavlju *Preporuke pravobraniteljice za djecu*.

smo da svaka škola mora imati ekipiranu stručnu službu kako bi na vrijeme prepoznali probleme djece, pružili adekvatnu podršku u zaštiti njihovog mentalnog zdravlja te spriječili negativne ishode po samo dijete i društvo u cjelini.

Iako se broj stručnih suradnika u školama povećao, rastu problemi mentalnog zdravlja te je njihova uloga u školi neupitna.

Osim stručnih suradnika, ravnatelji ukazuju na poteškoće dobivanja **suglasnosti za zapošljavanje tehničkog osoblja** bez kojeg je nemoguće svakodnevno funkcioniranje škole. Pojedine odgojno-obrazovne ustanove ukazuju na **problem pronalaska zamjene za djelatnike, ali i zapošljavanja pojedinog nastavnog kadra**.

Uočavamo nesigurnost djelatnika škola zbog prijetnji i **protivljenja pojedinih roditelja za provođenje razgovora i rad stručnih suradnika s djecom**. Učiteljima ističemo da je razgovor i izravni kontakt stručnog suradnika s djetetom, kao i primjena stručnih metoda, tehnika i mjernih instrumenata u radu s djecom, način njihovog profesionalnog rada te je on i zaposlen kako bi, među ostalim, utvrđivao različite dimenzije djetetovog ponašanja, funkcioniranja i razvoja ili pomagao djetetu i poticao njegov razvoj, odgoj i obrazovanje kroz tretman, savjetodavni rad i druge vrste intervencija. Istovremeno, roditeljima naglašavamo da nije nužna njihova suglasnost za rad stručnog suradnika s djetetom, kao što ne treba suglasnost roditelja za rad ostalih učitelja s djecom. Roditelje i stručne suradnike upućujemo na međusobnu suradnju te na informiranje i upoznavanje roditelja s poslovima stručnih suradnika.

Iz pritužbi roditelja te zaprimljenih izvješća nadležnih tijela uočavamo **nerazumijevanje učitelja za zdravstvene poteškoće učenika, posebice one vezane za mentalno zdravlje, kao i minoriziranje bolesti učenika uslijed koje su izostali više dana iz škole**. Stoga smo i ove godine preporučili školama prilagodbu odgojno-obrazovnog rada zdravstvenim potrebama djeteta i pružanje podrške, kao i traženje savjetodavne potpore AZOO-a te vanjskih stručnjaka koji rade s djetetom. Zbog porasta poteškoća mentalnog zdravlja djece ponovili smo preporuku MZO-u da osigura edukaciju odgojno-obrazovnih djelatnika za rano prepoznavanje poteškoća mentalnog zdravlja i pružanje psihološke prve pomoći, kao i kontinuirane svakodnevne podrške djeci, a posebice u okolnostima stresnih događaja u obitelji i zajednici. Ujedno smo preporučili odgojno-obrazovnim djelatnicima da obrate pozornost na promjene ponašanja i sve neuobičajene znakove koji bi mogli ukazivati na poteškoće kroz koje dijete prolazi te o tome izvijeste stručne suradnike i u suradnji s njima dogovore plan intervencija.

Ukazali smo na potrebu intenzivnijeg praćenja i individualnog rada s djecom od strane stručnih suradnika. Pozvali smo MZO na pružanje podrške nastavnicima i njihovo bolje informiranje o načinu na koji mogu pomoći djetetu nakon hospitalizacije te još veći angažman MZO-a u cilju **osiguravanja škole u bolnici za svu djecu** osnovnoškolske i srednjoškolske dobi koja su na bolničkom liječenju. Učiteljima i nastavnicima ukazali smo na posebno razumijevanje i osjetljivost za kronično oboljelu djecu i djecu koja se vraćaju u razred nakon bolničkog liječenja i dužeg izostanka radi bolesti te pružanje potrebne podrške djeci kako bi im olakšali to stresno razdoblje. Preporučili smo suradnju škole s timovima školske medicine u cilju obuke djelatnika i pružanja prve pomoći djetetu u slučaju dijabetičke kome, što uključuje i primjenu glukagona.

Zbog pritužbi o **neprofesionalnom i neprimjerenom ponašanju djelatnika škola**, i ove godine smo MZO-u preporučili odgovarajuće praćenje, evidentiranje i dokumentiranje rada i ponašanja odgojno-obrazovnih radnika u cilju prikupljanja materijalnih dokaza o lošem i štetnom postupanju prema djeci te pojačanje stručno-pedagoških nadzora.

Jedna škola kontinuirano nas obavještava o neprimjerenom ponašanju učenika te moli postupanje pravobraniteljice za djecu iako je u više navrata upoznata s našim ovlastima. Praćenjem prijavljenih predmetnih slučajeva uočavamo nesigurnost djelatnika škole i nepoduzimanje odgovarajućih pedagoških i

drugih mjera prema učenicima i učiteljima. U jednom slučaju prijave djeteta s problemima u ponašanju umanjilo se i prikrilo neprofesionalno i neetično postupanje nastavnice koja je djetetu nanijela štetu izrekavši mu tri pedagoške mjere u tri mjeseca. Osim nepropisnog izricanja pedagoških mjera, nastavnica je povrijedila privatnost djeteta te uzburkala i druge roditelje, a istovremeno su izostale sve druge stručne intervencije škole u odnosu na dijete. Prosvjetna inspekcija je ukinula sve pedagoške mjere djetetu te naredila da ravnateljica i pedagoginja posjećuju sate nastavnice. Nerijetko se događa da **pedagoške mjere** nakon prijave inspekciji budu ukinute jer škole nisu poduzele ranije propisane mjere. U situacijama kada dijete zasluži pedagošku mjeru upućuje se loša odgojna poruka djetetu i drugoj djeci. Škole bi trebalo poučiti ovim postupcima prije izricanja mjera koje nalaže *Pravilnik o kriterijima za izricanje pedagoških mjera*. Povodom pritužbi roditelja na izrečene pedagoške mjere upućivali smo ih na odredbe *Zakona o odgoju i obrazovanju u osnovnoj i srednjoj školi* i *Pravilnika o kriterijima za izricanje pedagoških mjera* te na mogućnost podnošenja prigovora na izrečenu pedagošku mjeru ravnatelju škole, kao i na mogućnost obraćanja PI-u ukoliko smatraju da škola nije postupala u skladu s postojećim propisima. Ujedno smo podnositeljima ukazivali na svrhu izricanja pedagoških mjera, principe na kojima se treba temeljiti njihovo izricanje, te da pedagoške mjere trebaju potaknuti učenike na preuzimanje odgovornosti i usvajanje pozitivnog odnosa prema školskim obvezama i okruženju.

Nažalost, uz neetično i neprimjereno ponašanje učitelja zaprimali smo i prijave **nasilnog ponašanja nad učenicima od strane učitelja**, o kojem su nas, uz roditelje, istovremeno obavijestile i škole. Škole u takvim slučajevima navode da se nasilje nije moglo utvrditi kako slučaj ne bi izišao u javnost, ali istovremeno učiteljima izriču upozorenje. Nerijetko ni nadzori ne mogu sa sigurnošću utvrditi što se dogodilo, jer dijete i roditelji kažu jedno, a učitelj to negira. Često je uključena i policija pa škole čekaju daljnje postupanje policije i Državnog odvjetništva kako bi izrekli određene mjere u odnosu na učitelja na koje ih obvezuje ZOR i ZOOSŠ.

Škole nam se obraćaju s upitima o postupanju u slučaju sumnje na seksualno nasilje i/ili seksualno uznemiravanje učenika od strane radnika škole. Tu naglašavamo da je potrebno udaljiti radnika iz nastave i iz blizine djece prije nego optužni akt stupi na snagu, pozivajući se na radno-pravne povrede i povrede etičkog kodeksa. Ponovno smo pozvali MZO da upozori odgojno-obrazovne ustanove da, prije zapošljavanja ili druge vrste angažiranja osoba u radu ili kontaktima s djecom, pribave od MPU-a posebno uvjerenje o podacima iz kaznene evidencije, iz kojeg je vidljivo je li određena osoba pravomoćno osuđivana za kaznena djela koja su zapreka za rad u odgojno-obrazovnoj ustanovi. Također smo ih pozvali da periodično provjeravaju podatke o zaposlenicima i ostalim angažiranim osobama o uvjetima za rad s djecom.

U Obrascu prethodne procjene za *Zakon o izmjenama i dopunama Zakona o odgoju i obrazovanju u osnovnoj i srednjoj školi* (Narodne novine, broj 156/2023) upozorili smo da je potrebno **zaštititi prava djece prije pokretanja kaznenog postupka** protiv radnika za kojeg se sumnja da je počinio kazneno djelo na štetu djeteta u svim slučajevima, a ne samo u slučajevima tzv. spolnih delikata. Osim već propisane zabrane rada osoba koje su pravomoćno osuđene ili se protiv njih vodi kazneni postupak za neko od Zakonom navedenih kaznenih djela, predložili smo propisati još i zabranu rada u slučaju pojedinih **prekršaja radnika**, i to u slučaju: počinjenja prekršaja iz *Zakona o suzbijanju diskriminacije*, *Zakona o ravnopravnosti spolova*, *Zakona o zaštiti od nasilja u obitelji* i u slučaju izricanja mjere opreza, zaštitne ili sigurnosne mjere koje radnika čine nepodobnim i neprihvatljivim za odgojno-obrazovni rad. Predložili smo izrijeком propisati obvezu poslodavca da u kaznenoj evidenciji Ministarstva pravosuđa i uprave periodično provjerava postojanje zapreka za zasnivanje radnog odnosa i obavljanje rada te da u školskoj ustanovi ne može raditi osoba kojoj je izrečena zabrana rada ili joj je prestao radni odnos u školskoj ustanovi zbog nezakonitog i/ili neprofesionalnog postupanja na štetu prava i interesa djece, po uzoru na odredbu *Zakona o predškolskom odgoju i obrazovanju*. Nadalje, predložili smo obvezati školske ustanove na donošenje pravilnika o radu i/ili pravilnika o stegovnoj odgovornosti radnika, u kojem bi se propisala **radno pravna odgovornost i sankcije za odgojno-obrazovne i druge radnike** u slučaju povrede prava djeteta. Predložili smo propisati i detaljnije regulirati **posebnu provjeru sposobnosti obavljanja odgojno-obrazovnog rada s djecom** uz nedvojbenu procjenu je li odgojno-obrazovni radnik sposoban za odgojno-obrazovni rad s

djecom. Naši prijedlozi većinom nisu prihvaćeni.

S obzirom na to da škole nerijetko angažiraju **vanjske suradnike koji kroz proces odgoja i obrazovanja dolaze u doticaj s djecom**, ponovno smo preporučili MZO-u da čelnici zatraže posebno uvjerenje o podacima iz kaznene evidencije te da se propisom odrede pravila i uvjeti za sudjelovanje udruga u odgojno-obrazovnom procesu, kako bi se osiguralo da je program koji se provodi zaista u interesu djece.

Uz navedene preporuke i zakonodavne inicijative, sve pojedinačne pritužbe upućujemo AZOO-u radi provođenja stručno-pedagoškog nadzora, a ovisno o okolnostima slučaja i prosvjetnoj inspekciji. Istodobno roditelje obavještavamo o njihovim pravima i obvezama te upućujemo na suradnju i pokušaj rješavanja problema sa školom, na obraćanje ravnatelju kao stručnom i poslovodnom voditelju škole, a po potrebi i AZOO-u i prosvjetnoj inspekciji.

AZOO nas je izvijestila da je u ovoj godini provela **146 stručno-pedagoških nadzora u osnovnim školama**. Polazišta za provođenje stručno-pedagoških nadzora bile su, među ostalim: pritužbe na komunikaciju djelatnika s učenicima i roditeljima, nesposobnost održavanja primjerenog ponašanja učenika, izostanak reakcija na vršnjačko nasilje, zdravstveni problemi učenika kao posljedica neodgovarajućih postupanja odgojno-obrazovnih radnika u neposrednom radu s učenicima, neostvarivanje propisanih kurikuluma te zaostajanje učenika u stjecanju potrebnih znanja i vještina, praćenje, ocjenjivanje i vrednovanje postignuća učenika, odnos odgojno-obrazovnih radnika prema radu, nezadovoljstvo reakcijama stručne službe škole na probleme, postupanje prema učenicima s teškoćama i dr.

Budući da rezultati nadzora mogu utjecati na daljnja prava i obveze učenika, a nerijetko i na njegovo daljnje redovno obrazovanje, preporučili smo da se u postupcima nadzora razgovara s djecom.

Odbor UN-a preporučio nam je pojačati mjere kako bi se osiguralo da stručnjaci koji rade s djecom i za djecu, uključujući buduće stručnjake, sustavno prođu odgovarajuću obuku o slušanju i uzmu u obzir gledišta djece u svim odlukama koje se na njih odnose.

AZOO nas je izvijestila da je u prethodnoj godini u okviru 35 stručno-pedagoških nadzora učenicima omogućeno sudjelovanje u postupku nadzora. Također, viši savjetnici tražili su mišljenje djece u provedbi stručno-savjetodavnih posjeta odgojno-obrazovnim ustanovama: ukupno je tijekom 2023. godine ostvareno 457 stručno-savjetodavnih posjeta.

Pojedine pritužbe ukazuju na situacije da **učenici ponekad bivaju zakinuti u ostvarivanju svojih prava zbog propusta odraslih** koji su dužni voditi računa o njihovim pravima i interesima. U slučaju kada pojedini učitelj, odnosno nastavnik zbog odsutnosti nije u mogućnosti odraditi svoje obveze i zaduženja, škola je dužna osigurati da se navedena zaduženja i poslovi odrade na vrijeme od strane drugih zaposlenika, osobito u situacijama kada o tome izravno ovise prava i interesi učenika.

Roditelji učenika obraćali su nam se s pritužbama zbog uključivanja škola u **Eksperimentalni program – Osnovna škola kao cjelodnevna škola: Uravnotežen, pravedan, učinkovit i održiv sustav odgoja i obrazovanja**. U pritužbama su uglavnom navodili nedovoljnu informiranost o Eksperimentalnom programu, neuključenost u postupak donošenja odluke o uključivanju škole u ovaj program, zabrinutost za opterećenost učenika zbog cjelodnevnog boravka u školi, nemogućnost usklađivanja izvanškolskih aktivnosti s rasporedom rada u školi, i dr. Sve pritužbe prosljeđivali smo MZO-u tražeći da ih razmotre te naglašavajući potrebu davanja pravodobnih i jasnih informacija svim dionicima odgojno-obrazovnog sustava (djeci, roditeljima, zaposlenicima školskih ustanova), što je nužna pretpostavka za razumijevanje, prihvaćanje i uspješnu provedbu eksperimentalnog programa. Podnositelje smo ujedno upoznali s našim prijedlozima, primjedbama i komentarima koje smo kroz javno savjetovanje iznijeli na *Nacrt Eksperimentalnog programa*.

U postupku javnog savjetovanja o *Nacrtu Eksperimentalnog programa – Osnovna škola kao cjelodnevna škola: Uravnotežen, pravedan, učinkovit i održiv sustav odgoja i obrazovanja* iskazali smo podršku reformi osnovnog školstva kroz projekt uvođenja cjelodnevnog nastave u osnovne škole, pristup i ciljeve kojima se nastoje osigurati jednake mogućnosti i uvjeti osnovnoškolskog obrazovanja za svu djecu i smanjiti razlike među djecom. Ujedno smo skrenuli pozornost na mnoga otvorena pitanja na koja Nacrt ne daje odgovore i pojašnjenja.⁴⁷

Istaknuli smo da je donošenju ovog dokumenta trebala prethoditi opsežna javna rasprava te da je u izradu dokumenta i iznošenje mišljenja o ovoj reformi i njenoj provedbi trebalo uključiti djecu, roditelje, odgojno-obrazovne radnike, ravnatelje škola, stručnjake u ovom području, kao i predstavnike zajednica lokalne i područne (regionalne) samouprave kao osnivača osnovnih škola. Izrazili smo zabrinutost zbog nedovoljnog vremena za pripremu, kako organizacijsku tako i sadržajnu, svih ključnih dionika koji će sudjelovati u reformi, naglašavajući da je jedna od pretpostavki za uvođenje Eksperimentalnog programa dijalog, razmjena mišljenja i sudjelovanje svih dionika osnovnoškolskog sustava te njihovo transparentno i pravovremeno informiranje o Eksperimentalnom programu i njegovoj provedbi.

Iznijeli smo mišljenje da je uz Nacrt Eksperimentalnog programa trebalo donijeti cijeli paket dokumenata i smjernica koje služe operacionalizaciji ovog programa što bi svakako pridonijelo boljoj informiranosti svih dionika i njihovoj pripremljenosti za provedbu.

Izrazili smo zabrinutost što u Nacrtu Eksperimentalnog programa nije predviđeno kako će se i kojom dinamikom osigurati prostorni, kadrovski i drugi uvjeti za provedbu cjelodnevnog nastave u školama; nije objašnjeno kako će se uvođenje cjelodnevnog nastave odraziti na obrazovanje djece s teškoćama u razvoju integrirane u redovne razredne odjele, one u djelomičnoj integraciji i u posebnim razrednim odjelima, djece s teškoćama u posebnim odgojno-obrazovnim ustanovama, djece u riziku za razvoj problema u ponašanju i djece s problemima u ponašanju, djece za koju se na temelju rješenja nadležnih područnih ureda Hrvatskog zavoda za socijalni rad (HZSR) provodi program poludnevnog boravka u nekim školama kao oblik selektivne prevencije, darovite djece, djece s problemima mentalnog zdravlja, djece žrtve nasilja.

Naglasili smo potrebu uvođenja intenzivnog stručnog usavršavanja odgojno-obrazovnih radnika i ravnatelja za provedbu novog sadržajnog i organizacijskog koncepta osnovne škole. Podržali smo uvođenje novih predmeta poput alternativnog predmeta vjeronauku te predmeta Praktične vještine, kao i nastojanja za poboljšanje jezične i matematičke pismenosti kod učenika, ali istodobno izrazili zabrinutost što sadržaji kao što su Građanski odgoj i obrazovanje te Zdravlje ostaju i dalje međupredmetne teme za koje od samih učenika dobivamo informacije da nisu odgovarajuće zastupljene i obrađivane u školama, a upitno je i smanjivanje satnice predmeta Informacijske i digitalne kompetencije s obzirom na zahtjeve i potrebe djece u digitalnom okruženju. Ukazali smo da iz Nacrta Eksperimentalnog programa nije jasno kako će se provoditi potpora u učenju, odnosno kako će se djeci osigurati individualno učenje u školi u skladu s njihovim potrebama i uvjetima koji im odgovaraju, a nije jasno ni kako će se u školama osigurati ujednačenost uvjeta u pogledu ponude i mogućnosti provedbe slobodnih aktivnosti za učenike. Očekujemo da će se kontinuiranim evaluiranjem svakog pojedinog segmenta programa program unaprjeđivati na dobrobit sve djece koja su u njega uključena. U području odgoja i obrazovanja u trendu je porast pojedinačnih povreda prava djece. Jedan dio povreda proizlazi iz nepoznavanja koncepta dječjih prava, procedura postupanja i načina zaštite djece te nesigurnosti odgojno-obrazovnih djelatnika. U kontaktima s učiteljima uočavamo potrebu osnaživanja i intenzivnijeg stručnog usavršavanja u području dječjih prava, s naglaskom na vrednovanje ishoda obrazovnih ciljeva. Nedostaje i sadržaja dječjih prava u programima formalnog obrazovanja učitelja, što bi trebalo biti polazište za dobro poznavanje i poštivanje dječjih prava. Odbor za prava djeteta UN-a ukazao je na nedovoljne kapacitete osoblja u ministarstvima i agencijama zaduženim za pružanje potpore nastavnicima i neadekvatnu obuku nastavnika te je preporučio RH da poveća kapacitete osoblja u ministarstvima i agencijama nadležnim za obrazovanje, podrži učitelje i poboljša kvalitetu izobrazbe nastavnika.

47 Više informacija o sudjelovanju pravobraniteljice za djecu u ovom e-savjetovanju: <https://dijete.hr/hr/misljenje-pravobraniteljice-za-djecu-na-nacrt-eksperimentalnog-programa-cjelodnevnog-skole/>.

AZOO nas je izvijestila da je u ovoj godini organizirala **202 stručna skupa za odgojno-obrazovne djelatnike s 18 957 sudionika** s ciljem stručnog usavršavanja učitelja, nastavnika, stručnih suradnika i ravnatelja, između ostalog, o međupredmetnoj temi građanskog odgoja i obrazovanja, ljudskim pravima i pravima djece.

Odbor za prava djeteta UN-a ukazao je na nedostatak smjernica za **građanski odgoj u osnovnim i srednjim školama** te preporučio provedbu sustavne obuke nastavnika o ovoj temi i izradu smjernica za pripremu kvalitetnih nastavnih sadržaja. Unatoč potrebi i preporukama Odbora, u Hrvatskoj se od 2019. godine građanski odgoj i obrazovanje provodi u školama kao međupredmetna tema čime je otežano praćenje realizacije i ishoda. Iz kontakata s djecom uočavamo da nisu upoznati s dječjim pravima, kao ni s mogućnostima zaštite te smo MZO-u i ove godine preporučili da odgojno-obrazovni radnici unutar kurikulumu osmisle načine i aktivnosti kroz koje će djecu informirati i poučavati o dječjim/ljudskim pravima i odgovornostima te obilježiti Dan Konvencije o pravima djeteta 20. studenoga.

2.3.3 Srednjoškolsko obrazovanje⁴⁸

Najmanji broj pritužbi, ukupno 44, zaprimili smo za srednjoškolski sustav obrazovanja. Pritužbe su sličnog sadržaja kao i za osnovnoškolski sustav odgoja i obrazovanja pa se preporuke, stavovi i upozorenja koja navodimo u prethodnom poglavlju za osnovnu školu odnose i na srednju školu.

Vežano za **dostupnost** srednjoškolskog obrazovanja zaprimali smo primjedbe roditelja/skrbnika zbog nemogućnosti upisa djece u željeni program srednje škole, kriterije za upis u srednje škole, upis djece sportaša u sportsku gimnaziju, upis kandidata koji su se školovali u inozemstvu, dodatne elemente vrednovanja za djecu bez odgovarajuće roditeljske skrbi pri prijemu u učeničke domove, dostupnost i kvalitetu stručne prakse za učenike strukovnih škola te na nerazumijevanje škola za učenike „putnike“.

Roditelje koji su se prituživali na **nemogućnost upisa djece u željeni program** upoznavali smo s važećim odredbama propisa, posebno *Pravilnika o elementima i kriterijima za vrednovanje kandidata za upis u I. razred srednje škole* te smo ih upućivali na obraćanje školama, MZO-u i CARNET-u.

Zaprimili smo nekoliko pritužbi roditelja **djece sportaša** koji su željeli upisati Športsku gimnaziju u Zagrebu s primjedbom na kriterije dodatnog bodovanja djece sportaša, odnosno rangiranja djece po abecednom redu, pri čemu su djeca zbog svog prezimena niže rangirana te ne mogu ostvariti pravo upisa. Preporučili smo MZO-u, Sportskoj gimnaziji i Nogometnom savezu da revidiraju one odredbe akata kojima se uređuje upis djece u srednju školu, a koje bi eventualno mogle dovesti do diskriminacije djece i ugrožavanja njihovih prava i najboljih interesa te promisle o drugim kriterijima kojima se djeca zbog prezimena ne bi dovela u diskriminatorni položaj.⁴⁹

U postupku javnog savjetovanja o *Odluci o uvjetima za prijam učenika prvih razreda srednjih škola učenika u učeničke domove u školskoj godini 2023/2024.* upozorili smo da bi, umjesto odluke koja se donosi samo za jednu školsku godinu, trebalo donijeti podzakonski propis trajnijeg karaktera, jer odluka koja se donosi svake godine stvara neizvjesnost za djecu i roditelje, što ugrožava ostvarenje prava djece na sudjelovanje u kreiranju obrazovnih politika i strategija, utječe na pristup obrazovanju te može ugroziti jednakost obrazovnih šansi.

Zatražili smo da se propišu dodatni elementi vrednovanja za **djecu bez odgovarajuće roditeljske skrbi koja su smještena u institucije i u udomiteljske obitelji** budući da oni nisu bili predviđeni unutar kategorije djece koja dobivaju dodatne bodove zbog posebnih osobnih i/ili obiteljskih okolnosti.

48 U trenutku pripreme ovog Izvešća nismo dobili podatke Ministarstva znanosti i obrazovanja za 2023. godinu.

49 Više o tome u poglavlju *Preporuke pravobraniteljice za djecu*.

Predložili smo produžiti vrlo kratke rokove za unošenje prigovora u ljetnom i jesenskom upisnom roku; propisati kome i u kojem roku prigovor mogu podnijeti učenici i ostali kandidati u slučajevima kada se ne radi samo o ispravku netočno unesenih podataka (za što je predviđen pisani prigovor CARNET-ovoj službi za podršku obrazovnom sustavu); da o posebnostima upisa učenika svih razreda srednjih škola koje nisu predviđene ovom odlukom uz i/ili osim mogućnosti i ovlasti da o tome odlučuje odgajateljsko vijeće učeničkog doma, odlučuje upravno tijelo županije nadležno za poslove obrazovanja.⁵⁰

Prilikom obilaska otoka Lastova upoznati smo s problemom djece srednjoškolske dobi koja ne mogu ostvariti pravo upisa u učenički dom, kao ni pravo na prehranu u učeničkom domu ukoliko se nalaze u privatnom smještaju. S obzirom na to da se radi o udaljenom otoku na koji djeca ne mogu stići i vratiti se u jednom danu, nego su primorana biti smještena u gradu u kojem polaze srednju školu, MZO-u smo preporučili da u *Odluci o uvjetima za prijam učenika prvih razreda srednjih škola u učeničke domove* u narednoj školskoj godini uvrsti **kriterij prednosti pri upisu u učenički dom za djecu s udaljenih otoka i mjesta koja nisu u mogućnosti u jednom danu doći u školu i vratiti se kući**. Splitsko-dalmatinskoj i Dubrovačko-neretvanskoj županiji preporučili smo da razmotre modele i oblike financiranja prehrane u učeničkom domu za onu djecu koja nisu uspjela ostvariti pravo upisa u učenički dom.

Dio upita i primjedbi roditelja odnosio se na **pohađanje stručne prakse**, stoga smo i ove godine uputili MZO-u preporuku da škola informira roditelje i učenike o pravima učenika za vrijeme praktične nastave i vježbi te o mogućnostima njihove zaštite. Preporučili smo i da škola pomogne učenicima pri odabiru poslodavaca kod kojih će pohađati praktičnu nastavu, da prati rad učenika kod poslodavaca i pravovremeno zaštititi prava učenika. Predložili smo uspostavljanje sustava kontrole ugovora koje škole sklapaju s poslodavcima na temelju kojih šalju učenike na praksu te sustav nadzora smještaja djece izvan vremena obavljanja prakse.

Zaprimali smo i pritužbe roditelja na **prijevoz i organizaciju nastave**, odnosno na nerazumijevanje učitelja za učenike putnike. U jednom slučaju roditelj nam je prijavio kako županijski prijevoznik ima rijedak broj autobusa uslijed čega dijete ponekad kasni na nastavu, što učitelji ne toleriraju. Jedna majka pritužila nam se na organizaciju nastave koja se zbog oštećenja zgrade u potresu odvija u turnusima. Popodnevni turnusi su u jednoj školi, a jutarnji u drugoj. U popodnevnom turnusu djeca imaju triput tjedno devet nastavnih sati, tj. škola traje do 20:50 sati. Zabrinuti za sigurnost djeteta, roditelji su odlučili da dijete ne ide na nastavu deveti sat, ali škola nije pokazala razumijevanje.

I ove godine zaprimali smo pritužbe roditelja koji su zbog posla morali preseliti u inozemstvo te su im djeca dio obrazovanja završila u međunarodnim školama. Povratkom u Hrvatsku dijete se nije uspjelo upisati u srednju školu koja najbliže odgovara međunarodnom programu zbog popunjene kvote učenika. Roditelji su u ovakvim situacijama ogorčeni i nemoćni jer po povratku njihova djeca ne dobivaju podršku obrazovnog sustava. **Roditelji djece koja su se školovala u inozemstvu zbog posla svojih roditelja ili su završila neki od oblika međunarodnih programa** žalili su nam se i na nemogućnost adekvatnog vrednovanja i prijepis ocjena pri prelasku djeteta iz međunarodnog programa u redovni program, kao i nemogućnost nastavka školovanja po istom međunarodnom programu. U postupku javnog savjetovanja o *Obrascu prethodne procjene za Zakon o izmjenama i dopunama Zakona o odgoju i obrazovanju u osnovnoj i srednjoj školi* i *Nacrtu prijedloga Zakona o izmjenama i dopunama Zakona o odgoju i obrazovanju u osnovnoj i srednjoj školi* predložili smo detaljnije regulirati nastavak obrazovanja u redovitim programima onih učenika koji su završili međunarodne programe i utvrditi kriterije za osiguravanje sredstava za sufinanciranje škola koje provode alternativne programe te ih učiniti javno dostupnima. Prijedlog je uvažen i propisana je obveza osiguravanja nastavka obrazovanja učeniku osnovne škole prema međunarodnom programu u istom ciklusu na srednjoškolskoj razini u školi koja izvodi isti međunarodni program.

50 Više o tome u poglavlju *Normativne aktivnosti*.

Iz pojedinačnih pritužbi te obilazaka škola uočavamo razlike u **prostornim i sigurnosnim uvjetima srednjih škola**. Pojedine škole oštećene su zbog dotrajalosti, a neke uslijed elementarnih nepogoda te se nastava organizira u drugim prostorima. Tako smo obaviješteni da je u Gradu Zagrebu 17 srednjih škola pretrpjelo štetu zbog olujnog nevremena. Jedna srednja škola imala je značajna oštećenja na krovovima i mjestimično u unutrašnjosti objekta. Obavješteni smo da su sva oštećenja sanirana u najkraćem roku i da su sve odgojno-obrazovne ustanove redovno započele s radom početkom nove pedagoške i školske godine. Jedan dio škola dijeli prostore s drugim srednjim ili osnovnim školama te zbog nedostatka prostora rade u smjenama.

Sadržaji pritužbi u odnosu na **kadrovske uvjete programe i sadržaje** gotovo su isti kao i za osnovnu školu.

Zaprimali smo pritužbe zbog neprimjerenog i nepravednog ponašanja učitelja. Prijavljeno nam je da je na ispitu na kraju produžne nastave profesorica riješila test jednom djetetu dok ostali nisu imali pomoć profesorice. Majka čije se dijete liječi od anksioznosti i depresije pritužila nam se na nerazumijevanje profesora i ne uvažavanje preporuke liječnika da dijete pisano provjeravaju. Profesorica ismijava dijete i ne uvažava mišljenje stručnjaka, čime se stanje djeteta još više pogoršalo. Prijavljena nam je škola u kojoj sve veći broj djece odlazi psihologu jer ne mogu ispuniti nerealna očekivanja profesorice kemije. Zaprimili smo i pritužbu roditelja na ravnatelja škole koji nije dozvolio roditelju uvid u prijemni ispit djeteta. Primjedbe na neprimjerenost ponašanje profesora upućivali smo na nadležno postupanje Agenciji za odgoj i obrazovanje i Agenciji za strukovno obrazovanje i obrazovanje odraslih te po potrebi i Prosvjetnoj inspekciji. AZOO nas je izvijestio da je proveo 82 stručno pedagoška nadzora, a ASOO 47.

Međusobni odnosi roditelja i radnika odgojno-obrazovnih ustanova

Prateći pojedinačne povrede prava u području odgoja i obrazovanja uočavamo da su u pozadini jednog dijela pritužbi roditelja loši međusobni odnosi na relaciji roditelj-radnik odgojno-obrazovne ustanove. Uočavamo nepovjerenje i nezadovoljstvo kako roditelja tako i radnika odgojno-obrazovnih ustanova.

Razlog obraćanja roditelja pravobraniteljici za djecu nerijetko je nemogućnost rješavanja problema na razini odgojno-obrazovne ustanove ili povrijeđenost zbog načina komunikacije i rješavanja problema djeteta. Najveći broj roditelja koji nam se obraćaju nemaju pravovremene i cjelovite informacije o nadležnostima, obvezama i odgovornostima odgojno-obrazovnih ustanova, stoga očekuju da im pravobraniteljica da informaciju ili uputu, riješi njihove dvojbe ili bude medijator u odnosu s ustanovom, a nerijetko i da sankcionira radnika vrtića/škole. Pojedini roditelji niti ne pokušavaju problem riješiti s djelatnikom ili vodstvom ustanove pa im u takvim situacijama dajemo uputu da problem pokušaju riješiti na nivou vrtića/škole prije obraćanja vanjskim ustanovama. Nerijetko roditelji koji ne prihvaćajući mišljenje, postupanja i pojedine odluke djelatnika škola i školskih tijela prijete medijima, odvjetnicima, policijom pa i pravobraniteljicom za djecu. Sukobi roditelja i odgojno-obrazovnih radnika u takvim situacijama budu usmjereni na dokazivanje krivnje, a ne na dobrobit djeteta te rezultiraju ispisivanjem djeteta iz škole ili „osvećivanjem“ djetetu kroz ocjene i pedagoške mjere te sramoćenje pred razredom. Pojedini učitelji uzvraćaju roditeljima prijavom roditeljskog zanemarivanja djeteta nadležnom PU HZSR-a. Najviše brinu oni slučajevi u kojima radnici zbog prijetnji roditelja odustaju od svojeg stručnog mišljenja ili planirane mjere, što je posebno izraženo u odnosu na postupanja s djecom s teškoćama u razvoju te djecom s problemima u ponašanju. To u konačnici rezultira ohrabivanjem roditelja te dodatnim kršenjem prava djeteta i zanemarivanjem njegovih potreba i najboljih interesa. Kao i u svim pojedinačnim pritužbama roditelje upućujemo na obraćanje AZOO-u i PI, a u slučaju roditeljskog zanemarivanja djetetovih obrazovnih potreba školu upućujemo da slučaj sukladno propisima prijavi HZSR-u.

U ovom segmentu odgoja i obrazovanja vidimo puno prostora za edukaciju i osnaživanje odgojno-obrazovnih radnika za suradnju s roditeljima. MZO-u smo ponovno preporučili da na početku školske godine odgojno-obrazovne ustanove upoznaju roditelje s mogućnostima i načinima komunikacije sa školom, međusobnim obvezama, pravovremenim dijeljenjem potpunih informacija na dobrobit djeteta, pravima,

zakonskim propisima i protokolima postupanja u određenim situacijama te ovlastima i radom Vijeća roditelja čija je uloga nerijetko formalna, a izostaje njihova stvarna participacija u životu i radu ustanove.

Međusobni odnosi radnika odgojno-obrazovnih ustanova i njihov utjecaj na djecu

Iz prijava uočavamo da odgojno-obrazovni sustav nema uspostavljen mehanizam zaštite učenika od sukoba odraslih osoba koji utječu na kvalitetu odgojno-obrazovnog procesa, na osiguranje skladnog i odgojno poticajnog okruženja, a time i na prava i interese učenika. Naime, nerijetko nam se obraćaju i sami radnici odgojno-obrazovnih ustanova međusobno se pritužujući na postupanja i odnose, posebno prema djeci. U pozadini takvih prijava uglavnom su njihovi međusobni odnosi ili pokušaj utjecaja, najčešće na izbor ravnatelja. Pojedinci pokušavaju manipulirati djecom i roditeljima, uključujući i njih u međusobne sukobe i zauzimanje strane, što je nedopustivo. Takvim postupcima šalje se negativna odgojna poruka i samim učenicima. Takve prijave prosljeđujemo AZOO-u i PI te očekujemo uključivanje vodstva ustanove. Uočavamo da i samo vodstvo ustanove nije spremno povredu etičkih načela ili kućnog reda ustanove vrednovati kao povredu radne obveze koja za posljedicu ima sankcije te najčešće očekuju da će netko izvan ustanove riješiti njihov problem.

Suradnja odgojno-obrazovnih ustanova s roditeljima i drugim tijelima i ustanovama radi zaštite najboljeg interesa djeteta

Jedan dio prijava odnosi se na vrlo složene situacije kršenja prava djece, u kojima je vidljivo da svaka ustanova sa svoje strane poduzima određene mjere, ali ne dolazi do promjene. Najčešće su to situacije djece s višestrukim problemima u ponašanju i teškoćama u razvoju te složenom obiteljskom situacijom. Uočavamo nesnalaženje odgojno-obrazovnih radnika, nesigurnost u postupanju i poduzimanju mjera te nedovoljnu suradnju i razmjenu informacija s vanjskim tijelima. Odgojno-obrazovne ustanove sklone su pisanim prijavama ovakvih situacija nadležnim tijelima te se u međusobnom dopisivanju gubi vrijeme u kojem bi se mogla pružiti konkretna pomoć djetetu, a pri tome nedostaje međusobna i cjelovita razmjena informacija. U ovakvim situacijama preporučamo uspostavu koordinirane suradnje škole sa svim institucijama zaduženima za zaštitu prava djece te uvođenje prakse sastanaka „studija slučaja“, na kojima će se odrediti konkretne mjere u odnosu na dijete (nositelji, rokovi i očekivani ishodi). I ove godine smo MZO-u preporučili da u situacijama kada je **ponašanje roditelja ugrožavajuće za dijete** (konflikt između roditelja u ostvarivanju roditeljske skrbi, nasilje, alkoholizam, utjecaj opijata, i dr.) škole i vrtići obvezno žurno obavijeste HZSR i prema potrebi policiju te donesu *Protokol o postupanju u kriznim situacijama* s jasno definiranim ulogama i obvezama djelatnika škole u navedenim situacijama. U situaciji provođenja ovrhe u školi radi predaje djeteta ili radi ostvarivanja osobnih odnosa s roditeljem ili drugim osobama, kada se ona mora provesti u školi s ciljem zaštite dobrobiti i prava djeteta, preporučili smo prethodnu pripremu i zajedničko koordinirano djelovanje svih sudionika u ovrši. Kod djece čiji su roditelji u postupku razvoda braka tj. kad ne postoji dogovor o tome s kojim od roditelja će dijete stanovati pa se događa da dijete zbog sukoba roditelja određeni period ne bude upisano u školu ili ne pohađa nastavu jer škola odbija upisati dijete ako za to nema suglasnost oba roditelja, preporučili smo da škole dosljedno primjenjuju ZOOSŠ i DPS. Djetetu se mora, dok postupak traje, osigurati pohađanje nastave u školi prema upisnom području na temelju djetetovog prebivališta, odnosno, prijavljenog boravišta. Izbor škole nije u dispoziciji roditelja u situacijama kad je dijete školski obveznik one škole na čijem području ima prebivalište, odnosno, prijavljeno boravište.

PRIJEDLOZI ZA POBOLJŠANJA

Predškolski odgoj i obrazovanje

- *Izraditi mrežu dječjih vrtića na nivou države po uzoru na osnovne škole.*
- *Osigurati iz Državnog proračuna financiranje predškolskog odgoja s ciljem smanjenja razlika u dostupnosti i kvaliteti.*

- Ujednačiti kriterije za upis u dječji vrtić na razini države s ciljem osiguravanja jednake dostupnosti predškolskog odgoja za svu djecu.
- Omogućiti upise u dječje vrtiće i van upisnog roka uvažavajući individualne potrebe djece i roditelja.

Osnovnoškolski i srednjoškolski odgoj i obrazovanje

- U osiguravanju školskog prijevoza voditi se individualnim potrebama i najboljim interesom djeteta.
- Osigurati dostupnost cjelodnevne nastave ili produženog boravka djeci od 1. do 4. razreda u svim školama u kojima postoji iskazani interes i potreba.
- Osigurati topli i nutritivno zdrav obrok svoj djeci u RH.
- Osigurati u svim odgojno-obrazovnim ustanovama stručne suradnike potrebnog profila ili mobilni tim stručnih suradnika za više odgojno-obrazovnih ustanova, posebice u manjim mjestima i na otocima.
- Redovito pratiti, evidentirati i dokumentirati rad i ponašanje djelatnika te poduzimati mjere sukladno Zakonu o radu i Etičkom kodeksu u slučaju kad postoji sumnja da je djelatnik počinio kazneno djelo na štetu djeteta, a kazneni postupak još nije započeo.
- Uspostaviti sustav licenciranja rada učitelja, nastavnika, stručnih suradnika i ravnatelja te donijeti Pravilnik kojim bi se propisao program, postupak i način stjecanja, izdavanja i obnavljanja licencije.
- Provjeravati osuđivanost svih djelatnika odgojno-obrazovnih ustanova prilikom zapošljavanja i mentora kod poslodavca te periodično provoditi takve provjere.
- U odnosima i postupanju s učenicima uvažavati individualne potrebe i specifičnosti.
- Nakon izricanja pedagoške mjere učeniku intenzivirati individualni rad s učenikom.
- Osigurati sadržaje odgoja i obrazovanja za ljudska/dječja prava u programima učiteljskih i nastavničkih studija.
- Pojačati stručna usavršavanja odgojno-obrazovnih radnika u području dječjih prava te jačanja učiteljskih kompetencija s naglaskom na evaluiranje ishoda takvih edukacija.
- Na početku pedagoške/školske godine upoznati roditelje s pravima i obvezama, internima aktima ustanove, protokolima postupanja, mogućnostima njihovog sudjelovanja i suradnje te o proceduri obraćanja u slučaju upita i/ili pritužbi.
- U složenijim situacijama prakticirati konferencije slučaja odgojno-obrazovne ustanove s drugim nadležnim službama.
- U programe učiteljskih i nastavničkih fakulteta te stručnih usavršavanja uvesti više sadržaja koji se odnose na komunikaciju i suradnju s roditeljima.

2.3.4 Primjereno obrazovanje djece s teškoćama u razvoju

Tijekom 2023. zabilježen je porast prijava pojedinačnih povreda prava djece s TUR-om na odgoj i obrazovanje (sa 157 na 187 prijava). Kao i prijašnjih godina, područje s najvećom zastupljenošću kršenja prava djece s TUR-om je sustav osnovnoškolskog odgoja i obrazovanja, posebno u području poštivanja i provedbe primjerenog programa obrazovanja, što je bila okosnica i u srednjoškolskom sustavu. U predškolskom sustavu, prava djece s TUR-om najčešće se krše prilikom upisa u vrtić i provedbe odgojno-obrazovnog uključivanja djece s TUR-om.

Prema podacima HZJZ-a, Hrvatski registar osoba s invaliditetom bilježi 68 305 djece s TUR-om u dobi od 0 do 17 godina (stanje na dan 6.2.2024.), što predstavlja rast u odnosu na prošlu godinu. I dalje je u ukupnom broju više dječaka (60 %) nego djevojčica (40 %) te je najviše djece u dobi od 13-17 godina (40 %). Geografska zastupljenost djece slijedi prošlogodišnji trend pa najveći broj djece s TUR-om živi u Gradu Zagrebu i Splitsko-dalmatinskoj županiji. Prema zastupljenosti vrsta teškoća, ove su godine najzastupljeniji poremećaji glasovno-govorne komunikacije (27 %), višestruka oštećenja (19 %) i oštećenja središnjeg živčanog sustava (17 %), što prati prošlogodišnji trend.

U daljnjem tekstu slijedi pregled problematike obrazovanja djece s TUR-om prema tri sustava odgoja i obrazovanja: predškolski, osnovnoškolski i srednjoškolski.

Djeca s TUR-om u sustavu predškolskog odgoja i obrazovanja

Najčešće prepreke ostvarivanju prava djece s TUR-om na predškolski odgoj i obrazovanje odnose se na nedostatne kompetencije odgojitelja za rad s djecom s TUR-om, nedostatak kadrova, ograničavanje ili skraćivanje opsega boravka u vrtićima, nemogućnost upisa djece s TUR-om u vrtiće, nemogućnost ostvarivanja podrške za dijete u vidu pomagača, izradu individualiziranog odgojno-obrazovnog plana (IOOP), ograničene resurse JLS-a te suradnju na relaciji vrtić-roditelj.

I ove smo godine postupali po pritužbama koje se odnose na nemogućnost **upisa djece s TUR-om** u vrtić. Vrtići najčešće navode spremnost upisa djece s TUR-om, uz pretpostavku da imaju ostvarene uvjete za upis, odnosno da imaju dovoljno zaposlenih odgojitelja i stručnih suradnika te da je vrtić pristupačan djeci s obzirom na prirodu djetetove teškoće. Ove godine bilježimo više slučajeva u kojima se dijete nije moglo upisati ili se djetetu skratio boravak u vrtiću zbog nedostatka pomagača u vrtiću za dijete (trećeg odgojitelja). U takvim slučajevima najčešće tražimo nadležno postupanje prosvjetne inspekcije te osnivaču vrtića upućujemo preporuku za uključivanje djeteta u vrtić. U nekoliko slučajeva osnivači su uvažili našu preporuku te su dodatnim naporima stvorili uvjete za upis djeteta u vrtić. Iz pritužbi saznajemo i za teškoće u procesu upisa djece s TUR-om. Naime, neki roditelji ne dostave cjelovitu dokumentaciju o djetetovim teškoćama elektroničkim putem ili u prijavi navode neistinite podatke, primjerice da je dijete urednog razvoja. Cjelovitiju sliku o funkcioniranju djeteta vrtić tada dobiva na inicijalnom razgovoru pa se ponekad događa i da vrtić promijeni odluku o upisu djeteta nakon tog razgovora. Apeliramo na roditelje da na vrijeme vrtiću dostave svu dokumentaciju o djetetu koja je nužna za određivanje primjerenog oblika uključivanja djeteta. Dodatno uočen problem je nedostatak kapaciteta mnogih vrtića za upis djece s TUR-om, jer je u postojećim grupama već prisutan određeni broj djece s TUR-om ili se za upis prijavilo više djece s TUR-om nego što ih je moguće upisati u skladu s *Državnim pedagoškim standardom predškolskog odgoja i naobrazbe*.

U 2023. ponovno smo se bavili **pravom na dopust radi njege djeteta s težim smetnjama u razvoju i/ili pravom na porodiljni dopust** u odnosu na pravo djeteta na upis, odnosno opseg boravka u vrtiću. Tako je jedan vrtić smanjenje boravka djeteta s TUR-om u vrtiću temeljio na činjenici da majka koristi porodiljni dopust, dok je u drugom primjeru to bio razlog za neupisivanje djeteta. Smatramo da se opseg boravka djeteta, odnosno njegovo skraćivanje, treba temeljiti na pedagoškim kriterijima i funkcioniranju djeteta u vrtiću, a ne na pravu majke, odnosno roditelja. Naglašavamo kako je uskraćivanje upisa u vrtić za dijete s TUR-om zbog spomenutih prava koje ostvaruje roditelj djeteta u potpunosti suprotno načelima *Konvencije o pravima djeteta*, posebno člancima 28. i 29. koji propisuju da se svakom djetetu na temelju jednakih mogućnosti mora osigurati odgoj i obrazovanje usmjeren razvoju osobnosti, talenta i najviših potencijala duševnih i tjelesnih sposobnosti djeteta. S obzirom na to da pritužbe na ovu temu zaprimamo svake godine, smatramo bitnim ponoviti prošlogodišnju preporuku kako su pravo djeteta na predškolski odgoj i obrazovanje i pravo roditelja na dopust radi njege djeteta s težim smetnjama u razvoju i/ili pravo na porodiljni dopust dva različita prava koja se međusobno ne isključuju!

U pritužbama roditelja također se uočavaju **teškoće u komunikaciji na relaciji roditelj-vrtić**. Smatramo kako je odgovornost ravnatelja vrtića brinuti o unaprjeđenju odnosa s roditeljima. Poželjno je (i korisno)

da se u Godišnjem planu i programu jasno konkretiziraju aktivnosti suradnje s roditeljima, primjerice tko je od odgojitelja zadužen za ostvarivanje pojedinih sadržaja i aktivnosti suradnje (roditeljski sastanci, individualne konzultacije, radionice i dr.), kada će se oni ostvarivati, o kojim će se stručnim temama govoriti i sl. Uočavamo probleme u transparentnosti prenošenja informacija o funkcioniranju djeteta u vrtiću, kao i česte sukobe i nesuglasice između odgojitelja i roditelja zbog različitog viđenja djetetovog razvoja, napretka, reagiranja na djetetove potrebe i sl. Stoga vrtićima preporučamo izradu hodograma postupanja u slučaju sukoba u vrijeme primopredaje djeteta roditelju, kojim se utvrđuje tko je od matičnih odgojitelja zadužen za prenošenje informacija roditelju o dnevnom ritmu djeteta u vrtiću kako bi se izbjegla preklapanja ili sukob oprečnih mišljenja odgojitelja koji mogu roditelja dovesti u stanje nevjerice, nesigurnosti ili sumnje.

S ciljem **jačanja kompetencija odgojitelja u radu s djecom s TUR-om**, što je česta tema pritužbi roditelja, potrebno je kontinuirano raditi na njihovom redovitom stručnom usavršavanju te jačanju stručnih i profesionalnih kompetencija. Odgojitelje treba poticati na unaprjeđivanje znanja i vještina za prepoznavanje razvojnih potreba djece, kao i potreba odgojno-obrazovne skupine kako bi mogli kvalitetno planirati, pratiti i vrednovati vlastiti odgojno-obrazovni rad te voditi pedagošku dokumentaciju odgojno-obrazovne skupine. S ciljem razmjene informacija te planiranja jasnih intervencija u najboljem interesu djeteta s TUR-om, odgojiteljima je potrebno osigurati potporu stručnih suradnika koji će pratiti funkcioniranje djeteta s TUR-om.

Postupali smo u brojnim predmetima koji su se odnosili na **nemogućnost osiguravanja podrške pomagača za djecu s TUR-om u vrtiću**, najčešće zbog ograničenih proračunskih sredstava osnivača vrtića, ali i zbog slabog ili nikakvog odaziva kandidata na natječaj za to radno mjesto. U tim smo situacijama preporučili vrtićima da već po završetku upisnog roka, prilikom saznanja o zahtjevima za upis djece s TUR-om, poduzmu sve mjere kako bi se i prije polaska djeteta u vrtić ostvarili svi potrebni preduvjeti za njegovo uključivanje. Ujedno smo i lokalnim zajednicama preporučili da prilikom raspodjele budžeta, brigu o djeci s TUR-om postave kao jedno od prioritarnih područja.

Djeca s TUR-om u sustavu osnovnoškolskog odgoja i obrazovanja⁵¹

Prema prijavama iz 2023. godine najčešći problemi odnose se na samu provedbu primjerenih programa obrazovanja, odnosno na nedovoljnu prilagodbu pristupa, metoda i oblika rada djetetovim teškoćama. Nadalje, roditelji se pritužuju na nedovoljno praćenje učenika s TUR-om od strane stručne službe, nepravovremene reakcije škole u poduzimanju mjera u školovanju ovih učenika te na nemogućnost osiguravanja podrške pomoćnika u nastavi/komunikacijskog posrednika, što je problem koji se uzastopno ponavlja kroz duži niz godina.

Roditelji su najviše nezadovoljni **radom odgojno-obrazovnih djelatnika s učenicima s TUR-om**. Pritužuju se da učitelji/nastavnici nisu dovoljno senzibilizirani za potrebe njihove djece, da ne poštuju rješenja o primjerenom obliku školovanja, da ne prilagođavaju pristup i metode rada djetetovim teškoćama, da se na vrijeme (ili uopće) ne izrađuju IOOP-i, da se ne prate djetetova postignuća, i sl. U ovakvim slučajevima zatražili smo izvješća nadležnih institucija te uputili preporuke i prijedloge rješenja u najboljem interesu djeteta. Ponekad nam se obraćaju škole za savjet i pomoć u situacijama kada „više ne znaju što bi s djetetom“. U tim slučajevima upućivali smo ih AZOO-u ili smo zatražili njihovo postupanje. AZOO je često uočio kako škole nemaju izrađene IOOP-e ni planove intervencije za promjenu nepoželjnih oblika ponašanja za učenike s TUR-om. Sve češće se preporuča provedba nastave u kući zbog teškoća u socijalnom funkcioniranju učenika s TUR-om i izostanka socijalizacije s vršnjacima. Po dobivanju odobrenja za izvođenje nastave u kući, potrebno je pažljivo odabrati učitelje i prilagoditi pristup uzimajući u obzir djetetove teškoće, ali i drugačije okruženje za provedbu nastave. Ujedno je potrebno održavati povezanost sa školom (provedba individualnog rada sa stručnim suradnicama u školi, prakticanje rada

51 U trenutku pripreme ovog Izvješća nismo dobili podatke Ministarstva znanosti i obrazovanja za 2023. godinu.

u paru ili u maloj skupini učenika i sl.) kako se školovanjem kod kuće ne bi stvorio ili dodatno produbio strah od škole zbog duže izdvojenosti učenika iz školskog okruženja.

Smatramo da je potrebno ulagati veće napore u stručna usavršavanja (o čemu smo pisali u prijašnjim izvješćima) i razvoj mehanizma za **brži i lakši prijenos informacija na relaciji MZO-osnivač-škola**. Mišljenja smo da je odgovornost osnivača, u suradnji s MZO-om, u specifičnim situacijama pružiti veću podršku školama (financijsku i savjetodavnu), kako bi mogle odgovoriti na potrebe učenika. Ujedno smo uočili nedostatnu suradnju škola s PU HZSR-ima. Mišljenja smo kako bi stručni timovi škola i PU HZSR-i trebali međusobno više surađivati te biti veća podrška roditeljima kako bi se uključili u različite oblike pomoći za dijete i obitelj u lokalnoj zajednici. Djetetov napredak trebao bi biti zajednički cilj koji suradnjom, podrškom, razmjenom iskustava i međusobnim uvažavanjem ostvaruju škola, roditelji i PU HZSR-i.

I ove se godine, u postupanju pojedinih škola, nameće upitnost svrhe **izrade IOOP-a** ukoliko se oni ne donose na vrijeme, nisu temeljeni na sposobnostima i potrebama učenika s TUR-om, u njihovu izradu nisu uključeni roditelji učenika s TUR-om niti slijede interese učenika te se, u konačnici, niti evaluiraju. Ističemo da IOOP treba uključivati inicijalnu procjenu s opisom učenikovih teškoća, njegovih primarnih potreba i načinima motiviranja te svega ostalog što je potrebno za rad s učenikom. Plan podrške za učenika s TUR-om treba sadržavati precizne i primjerene strategije podrške u odnosu na uočene teškoće učenika te se, prema potrebi, može mijenjati tijekom nastavne godine. U proces postavljanja ciljeva potrebno je uključiti samog učenika, jer se ciljevi trebaju voditi njegovim interesima i razvojnim potrebama. Osim roditelja, koji također trebaju biti konzultirani tijekom izrade IOOP-a, uputno je uključiti i vanjske stručnjake koji rade s učenikom ili su sudjelovali u dijagnostičkim postupcima.

Postupak utvrđivanja psihofizičkog stanja djeteta prilikom upisa u školu ili promjene oblika školovanja je i u 2023. bio tema mnogih obraćanja Uredu. Roditelji su se najčešće obraćali jer nisu bili suglasni s predloženim programom ili zadovoljni načinom na koji se vodio postupak pa smo ih upućivali na podnošenje žalbe. Također, svake godine imamo prijave roditelja iz kojih je vidljivo kako stručna služba škole propušta pokrenuti postupak utvrđivanja psihofizičkog stanja djeteta radi promjene oblika školovanja, iako uviđa da trenutni oblik djetetu ne odgovara. U pojedinim slučajevima škole su, unatoč tome što nisu formalno pokrenule postupak određivanja primjerenog oblika školovanja, prilagođavale način i metode rada s učenicima s TUR-om. Ovakvi primjeri još jednom ističu važnost kontinuiranog praćenja učenika zbog bržeg pokretanja spomenutog postupka. U većini slučajeva po kojima smo postupali, škole su na preporuku Ureda ili po prijedlogu AZOO-a pokrenule spomenuti postupak. U jednom je slučaju pravovremeno pokrenut postupak utvrđivanja psihofizičkog stanja djeteta radi promjene oblika školovanja, jer je učenik svojim ponašanjem, unatoč svoj pruženoj podršci, ugrožavao svoju sigurnost i sigurnost drugih učenika. Nadležni upravni odjel donio je rješenje o školovanju u posebnom razrednom odjelu (PRO), iako je u obrazloženju ovo pravo učenika ograničio činjenicom da na području županije nema tako ustrojen odjel. Upitno je može li se obrazloženjem pravo iz izreke ograničavati, tim više što se posebni razredni odjeli ne ustrojavaju unaprijed, već ako postoje učenici za koje je potreban takav oblik školovanja. Nadalje, nije određen uvjet za postojanje specifičnog broja učenika, odnosno strogo određen njegov minimalni broj za ustroj takvog odjela. S obzirom na to da proces odobravanja i ustrojavanja posebnog razrednog odjela najčešće zahtijeva duži vremenski period (od nekoliko mjeseci pa nadalje), za učenika je određena provedba nastave u kući.

Iz prijava o podršci **pomoćnika u nastavi/komunikacijskih posrednika** vidimo da se ponavljaju isti problemi. Tako se ponovno javlja problem vezan za promjenu pomoćnika (otkazivanja rada) tijekom godine. S obzirom na učestalost pojavnosti prekida rada pomoćnika (zbog pronalaska drugog zaposlenja), smatramo da je važno unaprijed predvidjeti ovakve situacije i osigurati barem jednog rezervnog pomoćnika koji će moći učenicima pružiti potrebnu podršku do dolaska novoga pomoćnika. Ovo još više dobiva na važnosti uslijed sve češćih odgovora škola kako im se na raspisane natječaje uopće na javljaju zainteresirani kandidati za ovaj posao. Navedeno upućuje na potrebu većeg vrednovanja ovoga posla i ujednačavanja

plaća, kao i jasnog definiranja uloga pomoćnika u nastavi za učenike s TUR-om. Stoga smo školama preporučili da natječaju za zapošljavanje pomoćnika raspisuju prije početka školske godine, kako dijete ne bi krenulo u školu bez pomoćnika te kako bi se pomoćniku i djetetu omogućilo vrijeme za međusobno upoznavanje. Također smo preporučili, a ovdje dodatno naglašavamo zbog uočenog manjka primjene u praksi, kako je pomoćnik/posrednik pri zapošljavanju dužan dostaviti uvjerenje nadležnog suda da se protiv njega ne vodi kazneni postupak. S ciljem smanjenja učestalih promjena pomoćnika u nastavi/komunikacijskih posrednika, potrebno je njegovati suradnički odnos između pomoćnika i učenika, kao i pomoćnika i razrednog okruženja. Nužno je da pomoćnik u nastavi ima svog mentora, odnosno osobu koja prati i nadzire njegov rad i s kojom može riješiti sve nedoumice u radu, kao i da se njegov rad vrednuje i od strane samog korisnika, odnosno učenika s TUR-om.

Posebno ističemo situaciju u jednoj školi, za koju smatramo da je nedopustiva, a odnosi se na postupak ravnatelja koji je roditeljima predložio da učenik ne dolazi u školu one dane kada u školi nema pomoćnika (zbog korištenja bolovanja). Ovakva postupanja vodećih osoba u školama negativno utječu na inkluzivnu odgojno-obrazovnu praksu te nameću pitanje kompetencija ravnatelja za dužnost koju obnašaju. Zatražili smo postupanje nadležnih institucija, koje su postupak ravnatelja ocijenile neprihvatljivim te je od Školskog odbora zatraženo očitovanje o njegovoj odgovornosti.

Djeca s TUR-om u sustavu srednjoškolskog odgoja i obrazovanja⁵²

Zamijećeno je povećanje broja prijava koje se odnose na kršenje prava učenika s TUR-om u srednjoškolskom obrazovanju, iako je broj prijava u tom sustavu i dalje najniži u odnosu na dva prethodno opisana sustava.

Najveći broj prijava odnosi se na **nedovoljnu educiranost i senzibiliziranost srednjih škola o uključivanju učenika s TUR-om**. U tim slučajevima tražili smo postupanja AZOO-a i PI. Ponekad škole pokazuju vrlo nisku razinu senzibiliteta, ali i znanja, o učenicima s TUR-om. Škola treba voditi brigu o učenicima s TUR-om i pravovremeno uvoditi prilagodbe odgojno-obrazovnih ishoda i načina učenja kada su one neophodne. Uviđamo da je školama potrebna veća savjetodavna pomoć MZO-a, kao i dodatna edukacija o praktičnoj provedbi primjerenih oblika obrazovanja. Ujedno smatramo da će se smanjiti broj povreda prava učenika na primjereni oblik školovanja ukoliko obrazovni sustav uspije razviti mehanizme za praćenje provedbe primjerenog oblika školovanja, odnosno vrednovanja metoda i načina rada koje profesor koristi u nastavi.

Poseban izazov školama predstavlja osiguravanje programske i profesionalne potpore te prostorne i pedagoško-didaktičke prilagodbe obrazovanja učenika s većim ili višestrukim teškoćama. No, ponekad se događa da učenik ni uz profesionalnu potporu i prilagođene odgojno-obrazovne ishode i poučavanja nije u mogućnosti pratiti određeni program. U situacijama kada postojeći program nije primjeren potrebama i mogućnostima učenika s TUR-om, odgovornost je škole da odmah pokrene postupak za promjenom programa obrazovanja. Prezahtjevan program i djetetova nemogućnost da ga slijedi mogući su uzroci čestih izostanaka s nastave, neredovitog pohađanja praktične nastave, gubljenja interesa te neprimjerenom ponašanju na nastavi. Ovakvi slučajevi ukazuju na važnost suradnje između roditelja i škole, kao i na veću razinu participacije samog djeteta s TUR-om u odabiru škole. S jedne strane, škole su dužne roditeljima pružiti podršku i sve informacije koje se odnose na obrazovni proces, s naglaskom na pozitivne pomake kod učenika. S druge strane, trebaju postaviti i jasna pravila i granice roditeljima u vezi s vremenom i mjestom davanja informacija te mogućnostima njihova utjecaja na samu provedbu nastavnog procesa.

Znatan dio naših aktivnosti posvetili smo poticanju poboljšanja sustava odgoja i obrazovanja za djecu s TUR-om na općoj razini.

52 U trenutku pripreme ovog Izješća nismo dobili podatke Ministarstva znanosti i obrazovanja za 2023. godinu.

Povodom povećanja broja prijava o nemogućnosti osiguravanja smještaja u tzv. posebnim ustanovama za djecu s TUR-om, napravili smo **Analizu stanja o smještajnim kapacitetima za djecu s TUR-om**. U tu analizu bile su uključene ustanove koje, prema adresaru MRMSOSP-a, pružaju smještaj i druge socijalne i obrazovne usluge za djecu s TUR-om (npr. centri za odgoj i obrazovanje, centri za rehabilitaciju, centri za pružanje usluga u zajednici).⁵³ Veći dio ustanova pruža smještaj za djecu s TUR-om tijekom njihovog osnovnoškolskog i/ili srednjoškolskog obrazovanja u ustanovi, odnosno usluga smještaja pruža se zbog školovanja, dok ih manji dio pruža smještaj djeci predškolske dobi. U nekim ustanovama korisnici ostaju i po završetku školovanja (koje može trajati do navršene 21 godine) jer nije ostvaren premještaj u drugu ustanovu. Smještaj radi rehabilitacijskih postupaka je privremen i traje samo dok traju rehabilitacijski postupci (najčešće do dva tjedna). Dio ustanova pruža smještaj i za djecu s TUR-om i za odrasle osobe s invaliditetom. Uočen je nedostatak smještajnih kapaciteta za djecu s TUR-om (posebice s većim teškoćama) u dobi od 0 do 7 godina. Prema odgovorima sudionika, kapacitet ustanova za smještaj djece s TUR-om ne može se temeljiti samo na podacima o broju kreveta, već popunjenost kapaciteta ovisi i o vrsti teškoća djeteta. Primjerice, može se dogoditi da dijete s teškoćama mentalnog zdravlja treba biti samo u sobi (drugi krevet u sobi ostaje prazan). U nekim ustanovama mogućnost smještaja ovisi o tome ima li ustanova sve uvjete za prihvata djeteta s obzirom na njegove teškoće (prostorna pristupačnost, pružanje njege za nepokretnu djecu, manji-veći kreveti i sl.). Stoga je često broj djece s TUR-om za koje je moguće osigurati kvalitetan smještaj u ustanovi manji od kapaciteta smještaja same ustanove. Neke su ustanove oštećene u potresu i morale su iseliti iz svojih prostora pa su smještajne kapacitete trebale prilagoditi novim (privremenim) objektima. No, ovdje je važno napomenuti da se ne smiju dogoditi situacije u kojima je slobodno mjesto u nekoj ustanovi glavni kriterij za školovanje djeteta tamo (a radi se o školovanju koje nije primjereno za to dijete, ali ga ta ustanova provodi)!

Najveći problemi s kojima se nose ove ustanove ogledaju se u nedostatku djelatnika (zbog bolovanja, dežurstva vikendom i praznicima, nedovoljnog broja njegovatelja i medicinskih sestara), posebice kada djeca ostaju u ustanovi za vikend. Što veći broj djece ostane za vikend, potreban je veći broj djelatnika u dežurstvu. Događa se i da ustanove trebaju rotirati djelatnike iz „školskog“ i „domskog“ smještaja, primjerice uslijed bolovanja djelatnika koji radi u školi u sklopu doma njegovo mjesto privremeno preuzima djelatnik iz doma (ili obrnuto), što može dovesti do smanjenja kvalitete pruženih usluga.

Zaključno, kod smještaja djece s TUR-om, bilo da se radi o ustanovama za djecu s TUR-om ili domovima za djecu bez roditeljske skrbi, nužno je voditi računa da on odgovara potrebama djeteta te da dijete ima odgajatelje ili dodatne stručnjake koji znaju odgovoriti na potrebe djeteta. Svaki smještaj koji ne odgovara potrebama djeteta (prekapacitiranost, nemogućnost pružanja određenog oblika školovanja, neprilagođenost objekta, manjak djelatnika i sl.) nije primjeren za dijete te je potrebna brza i koordinirana reakcija sustava u pronalaženju najprihvatljivijeg rješenja za dijete.

Sudjelovali smo u analizi stavova dionika u procesu deinstitucionalizacije koju je provodilo Ministarstvo rada, mirovinskog sustava, obitelji i socijalne politike u suradnji sa Svjetskom bankom. U procesu deinstitucionalizacije djece s TUR-om nedostaju programi podrške za djecu s TUR-om i njihove obitelji (programi socijalne podrške, podrške za obitelji, financijske podrške, edukacijsko-rehabilitacijske podrške i sl.), posebice programi od najranije dobi (identificiranje teškoće, dijagnosticiranje i uključivanje djeteta u edukacijsko-rehabilitacijski program). Već duži niz godina apeliramo i potičemo na razvoj i širenje suvremeno koncipiranih usluga rane intervencije za djecu s razvojnim teškoćama i njihovih obitelji, jer se time prevenira institucionalizacija djece i istovremeno jačaju kapaciteti roditelja u pružanju podrške djetetovom razvoju i njegovom sudjelovanju u svakodnevnim životnim aktivnostima. Ove je godine nastavljeno naše sudjelovanje u radu Izvršne radne skupine za izradu *Nacionalnog strateškog plana za ranu intervenciju u djetinjstvu*.

53 Ustanove koje su sudjelovale u analizi stanja: COO Dubrava, COO Slava Raškaj, COO Juraj Bonači, COO Rudolf Steiner, COO Šubićevac, COO Tuškanac, COO Velika Gorica, COO Vinko Bek, COO Zajezda, CZA Zagreb, CZPUZ Mocire, CZR Down syndrom Centar Pula, CZR Fortica Kraljevica, CZR Stančić, CZR Varaždin i CZR i odgoj djece s teškoćama u razvoju Zlatni cekin.

PRIJEDLOZI ZA POBOLJŠANJA:

- Donijeti zakonodavni akt kojim se uređuje podrška pomagača u vrtiću za djecu s TUR-om te osigurati sredstva za njegovu primjenu.
- Osigurati sredstva za sustav podrške pomoćnika u nastavi/stručnih komunikacijskih posrednika te razvijati mehanizme supervizije i evaluacije njihovog rada.
- Osigurati odgojno-obrazovnim radnicima dodatnu edukaciju u pogledu razumijevanja različitih teškoća u razvoju/invaliditeta, načina prilagodbe i pristupa djeci s TUR-om.
- Poticati međuresornu suradnju i koordinirano djelovanje različitih sustava u osiguravanju odgojno-obrazovne usluge za djecu s TUR-om.
- Povećati ulaganja i jačati kapacitete ustanova koje pružaju smještaj i druge socijalne i obrazovne usluge za djecu s TUR-om.
- Kreirati javnu politiku za ranu intervenciju u djetinjstvu s ciljem stvaranja jedinstvenog i sveobuhvatnog sustava rane intervencije na nacionalnoj, regionalnoj i lokalnoj razini.

2.3.5 Prava i dobrobit darovite djece

U tijeku pisanja *Izviješća* zaprimili smo pritužbe grupe roditelja darovite djece u kojima izražavaju nezadovoljstvo podrškom odgojno-obrazovnog sustava darovitoj djeci te zahtijevaju hitno donošenje novog *Pravilnika o odgoju i obrazovanju darovite djece*. Roditelji traže definiranje jedinstvenog načina testiranja djece (WISC IV) i osnivanje registra darovite djece u RH i njihovo praćenje na državnoj razini, obvezu zapošljavanja dodatnog kadra u školama, obvezu mentorstva, izvođenja projektne nastave, izradu osobnih kurikuluma, obvezu financiranja obuke za testiranje i kupnju testova za škole, obvezu izdavanja rješenja o primjerenom načinu obrazovanja darovitog djeteta; obvezu podrške za 2E djecu (*twice exceptional* ili dvostruko posebna - darovita djeca s teškoćama) - najranjiviju skupinu darovitih, i dr. ; propisati mogućom parcijalnu akceleraciju iz područja koja su darovitom djetetu interes i u kojima postiže brže i više; ustrojiti i urediti podršku mobilnih obučanih timova psihologa, pedagoga, učitelja na razini AZOO/MZO za podršku darovitoj djeci, njihovim učiteljima, školskim stručnim službama. Zahtjevi roditelja u suglasju su sa svim našim dosadašnjim apelima i preporukama vezanim za podršku ostvarivanju prava darovite djece.

Nažalost, veliki broj darovite djece prolazi kroz odgojno-obrazovni sustav bez prepoznavanja i odgovarajuće podrške u razvoju njihovih punih potencijala. Percipira ih se kao „problematične“ samo zbog njihove znatizelje, energije, pokretljivosti i mnogo pitanja koja postavljaju. Nasuprot tome, darovitu se djecu vrlo često opterećuje **prevelikim brojem izvannastavnih i izvanškolskih aktivnosti** te sudjelovanjem u većem broju natjecanja iz znanja. Prevelika i nerealna očekivanja okoline dovode do gubitka motivacije i pritiska s kojima se djeca ne mogu nositi.

Apele i zahtjeve roditelja smatramo opravdanim s obzirom na to da je još uvijek na snazi *Pravilnik o osnovnoškolskom odgoju i obrazovanju darovitih učenika iz 1991. te Pravilnik o srednjoškolskom odgoju i obrazovanju darovitih učenika iz 1993. godine*. Očekivali smo nakon objavljenih *Smjernica za rad s darovitom djecom i učenicima* da će se izmijeniti i spomenuti Pravilnici. No, nažalost do toga ni ove godine nije došlo, što otežava sustavnu brigu i rad s darovitom djecom te se direktno odražava na ostvarivanje njihovih prava.

Nepostojanje zakonodavnog okvira često je izgovor i za opremanje ustanova potrebnim kadrom, odgovarajućim prostorom, didaktičkim materijalom, organizacijom i financijskim ulaganjima. Zahvaljujući entuzijazmu pojedinaca, rijetke su odgojno obrazovne-ustanove razvile specifične strategije podrške darovitim učenicima. One uključuju razvoj **baza podataka** o broju i potrebama darovitih učenika, osiguravanje

kontinuiteta praćenja od vrtića do kraja školovanja, senzibilizaciju, edukaciju i osposobljavanje roditelja, mladih, učitelja i ostalih za identifikaciju, obrazovanje i integraciju darovitih učenika, primjenu razlikovnih kurikuluma za identificiranje darovitih učenika, a posebna skrb se posvećuje darovitim učenicima s dvostrukim potrebama.

Uočavamo i podržavamo razvijanje centara izvrsnosti. No, nažalost, oni ne djeluju u svim županijama tako da sva darovita djeca na području države nemaju jednake mogućnosti za razvoj svojih punih potencijala i ostvarivanje prava.

Početak školske godine ponovili smo našu višegodišnju preporuku MZO-u za sustavno rješavanje obrazovanja darovitih učenika. Preporučili smo im da vode računa o opterećenosti darovitih učenika i ujednače kriterije odabira učenika za pristup višoj razini natjecanja. Istakli smo potrebu žurnog donošenja *Pravilnika o obrazovanju darovitih učenika* odnosno *Pravilnika o postupku utvrđivanja darovitosti i uvjetima rada s darovitom djecom te načinima uočavanja, školovanja i poticanja darovitih učenika*. Također smo preporučili kreiranje modela identifikacije učenika na nacionalnoj razini, ustroj baze podataka o broju i potrebama darovite djece i ustroj registara podrške. Ukazali smo na potrebu snimanja aktualnog stanja i potreba u svim odgojno-obrazovnim ustanovama te zapošljavanje i educiranje stručnih suradnika psihologa. Istakli smo potrebu povećanja proračunskih sredstava za darovite i izdvajanja sredstava za instrumentarij i didaktičke materijale za rad s darovitimima te sufinanciranje programa rada s darovitim učenicima. Preporučili smo kreiranje obrasca pri županijskim/gradskim uredima za obrazovanje kako bi darovita djeca, kao i djeca s TUR-om mogla dobiti rješenje o primjerenom obliku školovanja, te smo istakli da je nužno predvidjeti propisom i osigurati prijenos informacija i kontinuitet praćenja darovite djece od vrtića do tržišta rada. Naglasili smo potrebu pružanja podrške centrima izvrsnosti i postojećim inicijativama u razvijanju programa rada s darovitom djecom te poticanja razmjene iskustava, posebno primjera pozitivne prakse u radu s darovitimima. Preporučili smo primjenu *Državnog pedagoškog standarda* u radu s darovitim učenicima te diferenciranih kurikuluma, kao i nadopunu kurikuluma visokoškolskih ustanova sadržajima o darovitoj djeci i načinima rada s njima.

PRIJEDLOG ZA POBOLJŠANJE

- *Donijeti Pravilnik o osnovnoškolskom i srednjoškolskom obrazovanju darovite djece.*

2.4 Zdravstvena prava



Sistematski pregledi su važni, a nije ih bilo zbog epidemije.

Nemamo dovoljno informacija o cjepivu protiv HPV-a.

Problem je što se dugo čeka na pregled (ako nemaš vezu); problem je dugo čekanje na red u ordinaciji i u bolnici na hitnom prijemu.

Nemamo psihologa u školi i ne znamo kome se možemo obratiti.

Za sve je potrebna suglasnost roditelja; bilo bi dobro da možemo razgovarati sa stručnjacima za mentalno zdravlje bez znanja roditelja.

(Poruke djece)



U području zaštite zdravstvenih prava djece postupali smo u povodu 97 pojedinačnih prijava koje su se odnosile na 89 djece i 19 grupa djece, kao i u općim inicijativama. Roditelji su nam se obratili u 66 slučajeva, institucije u 14, ostali u 16 slučajeva, a jedan smo pratili samoinicijativno.

Uputili smo pet preporuka i sudjelovali u tri normativne aktivnosti. Sudjelovali smo na tematskoj sjednici Odbora za zdravstvo i socijalnu politiku Hrvatskoga sabora o stanju dječje psihijatrije u Hrvatskoj. Sudjelovali smo na sastancima i događanjima u organizaciji drugih u kojima su dominirale teme vezane uz zaštitu mentalnog zdravlja djece, pedijatrijsku palijativnu skrb, prevenciju ovisnosti i podršku djeci čiji roditelji imaju problem ovisnosti.

Primljene prijave i obavijesti odnosile su se na otežanu dostupnost zdravstvenih usluga djeci zbog problema pri upisu djeteta u pedijatrijsku ordinaciju, dugog čekanja na ostvarivanje zdravstvene usluge, zaštitu zdravlja djece s TUR-om i djece – stranaca. Obraćali su nam se roditelji nezadovoljni rješenjima HZZO-a o ostvarivanju prava iz obveznog zdravstvenog osiguranja, kao i građani zabrinuti dostupnošću alkoholnih pića djeci u noćnim klubovima te negativnim utjecajem reklama na razvoj ovisnosti o kladjenju i kockanju kod djece. Odgovarali smo na upite o obveznom cijepljenju djece. Bavili smo se pitanjem zdravstvenih pregleda sportaša te uključivanjem fizički neaktivne djece u tjelesne aktivnosti i sport.

Budući da je područje zaštite prava djece na uživanje najviše moguće razine zdravlja i korištenje olakšica za ozdravljenje i oporavak izrazito široko, teško je detaljnije obuhvatiti sadržaje svih prijava i naših aktivnosti, stoga u ovom poglavlju stavljamo naglasak na nekoliko tema i nudimo naše viđenje mogućnosti unapređivanja.

Zaštita mentalnog zdravlja djece i adolescenata – Osnovni, dugogodišnji problem u ovom području je nedovoljan broj stručnjaka za mentalno zdravlje i nejednaka dostupnost usluga djeci i njihovim roditeljima na teritoriju države. Godinama naglašavamo kako zaštita mentalnog zdravlja djece i adolescenata mora biti sustavna i kontinuirana na području cijele države kako bi se prevenirali teži problemi i potreba za hospitalizacijom. Posebnu pažnju treba pokloniti pronalasku uzroka teškoća mentalnoga zdravlja djece i mladih te raditi na njihovu uklanjanju, kao i mijenjati ponašanja koja ugrožavaju mentalno zdravlje djece. Iako se radi o temi na koju godinama upozoravamo, izdajemo preporuke i dajemo prijedloge o načinu na koji bi briga o mentalnom zdravlju djece trebala biti osigurana, ne vidimo pomake koji bi bili usklađeni s potrebama djece i mladih. Postoje planovi i najave aktivnosti. No, brojna djeca i dalje ostaju zakinuta za odgovarajuću podršku i stručnu pomoć. Podaci o nezadovoljenim potrebama djece i mladih o kojima možemo čuti iz neposrednog kontakta s djecom, a osobito sa stručnjacima koji rade u ovom području, izrazito su zabrinjavajući.

Rješenje vidimo u organizaciji stručne podrške i pomoći djeci na svim razinama, ovisno o procjeni njihovih potreba, složenosti stručnih intervencija i razini stručnosti pružatelja pomoći i podrške. Djeci mora biti osigurana **psihološka prva pomoć u školama**⁵⁴, koju mogu pružiti i educirani odgojno-obrazovni radnici, zatim **stručna psihološka pomoć** koju će pružati psiholozi u sustavu obrazovanja, socijalne skrbi i zdravstva koji moraju biti dostupni svakom djetetu, neovisno o tome gdje živi, te **psihijatrijska pomoć dječjih i adolescentnih psihijataru**, u slučaju kad je to potrebno.

U lokalnoj zajednici trebaju biti organizirane lako dostupne multidisciplinarnе **službe za zaštitu mentalnoga zdravlja u zajednici**, s dovoljno resursa za pružanje stručne podrške i pomoći djeci s problemima mentalnoga zdravlja, njihovim roditeljima i obiteljima, uz dodatnu pažnju i rad s obiteljima u riziku. U sredinama u kojima je zapošljavanje stručnjaka problem trebalo bi organizirati rad **mobilnih multidisciplinarnih timova**. Očekujemo da će zapošljavanje psihologa u školama i realizacija najave zapošljavanja psihologa u domovima zdravlja, na razini primarne zdravstvene zaštite, što je u skladu s našom preporukom iz 2008. godine, pridonijeti boljoj brizi o mentalnom zdravlju djece i boljoj dostupnosti te usluge djeci i odraslima koji o njima skrbe.

54 **Mentalno-zdravstvena pismenost je skup znanja i vještina koji ne pripada samo stručnjacima.** Uključuje i važnu životnu vještinu pažljivog, brižnog i suosjećajnog pristupa u razgovoru s osobom koja pati, npr. osobom koja je proživjela gubitak i tuguje ili osobom koja se nosi s depresivnim smetnjama, intenzivnim strahom ili brigama – psihološku prvu pomoć. (Izvor: <https://www.hzjz.hr/sluzba-promicanje-zdravlja/mentalnozdravstvena-pismenost-nije-rezervirana-samo-za-strucnjake-ona-je-vazna-za-svagog-pojeedinca/>)

U pogledu stanja u **dječjoj i adolescentnoj psihijatriji**, iznimno važan i još uvijek neriješen problem odnosi se na osiguranje dostatnih kapaciteta za stacionarno liječenje djece, na što također upozoravamo godinama, upućujemo preporuke, organiziramo zajedničke sastanke s predstavnicima bolnica, osnivača i Ministarstva zdravstva te iniciramo i odazivamo se na tematske sjednice Odbora u Hrvatskom saboru. Poznato nam je kako suvremeni pristup liječenju djece ima tendenciju tretmana i liječenja djece kroz dnevnu bolnicu. No, također smo svjesni činjenice da u određenim slučajevima postoji potreba za hospitalizacijom djece kada do izražaja dolazi problem nedostatnih ili neodgovarajućih smještajnih kapaciteta.

Na sjednici Odbora za zdravstvo i socijalnu politiku Hrvatskoga sabora o stanju dječje psihijatrije u Hrvatskoj održanoj u ožujku 2023. predstavnica **Psihijatrijske bolnice za djecu i mladež - Kukuljevićeva** upozorila je na porast broja hitnih hospitalizacija, koji je 2022. u odnosu na 2019. godinu porastao za 56 %. Istaknuto je kako bolnica raspolaže s 37 kreveta, no nerijetko imaju i po 42 pacijenta. U bolnici se liječe djeca iz cijele Hrvatske, jer se radi o jedinoj specijaliziranoj bolnici u kojoj se djeca mogu liječiti uz primjenu nužnih mjera odvajanja i ograničavanja, a u kojoj se suočavaju s problemom nedostatnih prostornih kapaciteta i nedovoljnim brojem stručnog kadra. Upozoreno je i na značajan porast suicida u 2022. u odnosu na prijašnje godine. Za daljnje unaprjeđenje dječje i adolescentne psihijatrije istaknuta je važnost kompletiranja timova za dječju i adolescentnu psihijatriju u svim važnim centrima i bolnicama, daljnje raspisivanje natječaja za specijalizaciju dječje psihijatrije te osiguravanje adekvatnog smještaja, kao i dovoljnog broja kreveta. Posebno je naglašena važnost suradnje i multidisciplinarnog pristupa od najranije predškolske dobi. Osim toga, istaknuta je važnost podrške i edukacije zaposlenih u vrtićima, školama i drugim odgojno-obrazovnim institucijama, osiguravanja dovoljnog broja stručnog kadra, posebice psihologa. Rečeno je kako je izrazito važno pružiti pravovremenu prvu psihološku pomoć i na vrijeme adekvatno zbrinuti svakoga tko ju treba. Sve ove prijedloge i mi zagovaramo i podržavamo.

Pratimo aktivnosti resornog ministarstva usmjerene punoj realizaciji naše preporuke/apela iz 2022. o potrebi **neodgodivog poboljšanja uvjeta liječenja djece i adolescenata s problemima mentalnog zdravlja**. Podsjećamo, preporučili smo povećati broj specijalizacija dječjih i adolescentnih psihijatara te osigurati povećavanje kapaciteta za hospitalizaciju djece i adolescenata u ustanovama koje ispunjavaju uvjete za smještaj i liječenje djece odvojeno od punoljetnih osoba, ne samo u Psihijatrijskoj bolnici za djecu i mladež, već i u KBC-u Zagreb, Osijek i Rijeka, uz osiguranje uvjeta za 24-satnu hitnu psihijatrijsku ambulantu za prijem djece u tim bolničkim centrima. Također smo preporučili osigurati pretpostavke za smještaj i liječenje djece i adolescenata odvojeno od punoljetnih osoba i u KBC-u Split, uz osiguranje uvjeta za 24-satnu hitnu psihijatrijsku ambulantu za prijem djece. Osim toga, važno je osigurati da unutar KBC-a svaki Zavod/Odjel, koji se bavi dječjom i adolescentnom psihijatrijom, unutar stacionarnih kapaciteta ima ustrojenu i jedinicu zatvorenog tipa – Odjel s primjenom mjera odvajanja i ograničavanja za djecu, kao i osigurati unutar stacionarnih kapaciteta zasebno smještaj djece i mladih (ne smještati ih u iste sobe). Preporučili smo i da se cijene dijagnostičkih i terapijskih postupaka (DTP-a) prilagode kako bi odgovarale složenosti pregleda i obrade te da se osigura model ugovaranja s HZZO-om kako bi cijena pružene usluge pokrila sve troškove rada uvjetovane normativima. Radi veće zaštite prava djece počinitelja kaznenih djela u stanju neubrojivosti, predložili smo da se osigura psihijatrijska ustanova koja ispunjava potrebne uvjete za prisilni smještaj neubrojive djece te za njihovo liječenje na slobodi.

Uz sve navedeno, i dalje je neriješeno pitanje odgovarajuće **podrške i stručne pomoći djeci s problemima u ponašanju i problemima mentalnoga zdravlja**⁵⁵, a prisutan je i problem **izostanka odgovarajuće zaštite prava djece s problemima mentalnoga zdravlja lišene slobode**.⁵⁶ **Djeci s višestrukom teškoćama** koja uz svoju osnovnu teškoću/invaliditet imaju i teškoće mentalnoga zdravlja, a koja su smještena u ustanovama, potrebno je organizirati bolju skrb o mentalnom zdravlju, za što je nužan dječji i adolescentni psihijatar čije su usluge u domovima često nedostatne za potrebe djece.

55 Više o djeci s PUP-om govorimo u poglavlju *Prava djece s problemima u ponašanju*.

56 Više o tome govorimo u poglavlju *Zaštita prava djece u sukobu sa zakonom*.

Za djecu s problemima mentalnog zdravlja ne čini se dovoljno, niti dovoljno brzo. Sedam izgubljenih života djece i 43 ugrožena dječja života u 2023. godini radi suicida ili pokušaja suicida i više su od ozbiljnog upozorenja o potrebi da se njihovom zaštitom bavimo u ovome trenutku.

Zalažemo se za **podršku transrodnoj djeci** i njihovim roditeljima, koji se radi reakcija okoline nerijetko nalaze u stanjima psihološkog stresa. U situacijama u kojima dijete i članovi obitelji imaju potrebu za podrškom, trebali bi im biti dostupni stručnjaci mentalnog zdravlja koji im mogu pomoći u nošenju sa stresom. Također, smatramo kako je važno da i psiholozi u sustavu odgoja i obrazovanja imaju znanja i kapacitete za pružanje podrške djetetu koje ima određena pitanja i potrebu za razgovorom u pogledu rodnog identiteta i seksualne orijentacije. Oni bi trebali biti izvor podrške učiteljima koji bi u situacijama u kojima im se dijete obrati i povjeri znali reagirati na način da pokažu razumijevanje za rodni identitet djeteta i njegove potrebe.

Sustavno i dosljedno se zalažemo za uspostavljanje standarda **pedijatrijske palijativne skrbi** u Hrvatskoj prema najvišim europskim (IMPaCCT) standardima koji u središte stavljaju individualne potrebe djeteta i potrebu podrške djetetovoj obitelji. Oni podrazumijevaju multidisciplinarne, stručne timove, stalno dostupne djetetu i obitelji, usmjerene na ispunjavanje fizičkih, psihičkih, emocionalnih, duhovnih i socijalnih potreba djeteta i obitelji. Na potrebu ulaganja dodatnih napora u razvoj pedijatrijske palijativne Republici Hrvatskoj je ukazao i Odbor za prava djeteta UN-a, koji je u *Zaključnim primjedbama/komentarijama o objedinjenom petom i šestom periodičkom izvješću Republike Hrvatske iz lipnja 2022.* preporučio RH da proširi i osigura stabilnu financijsku potporu za pružanje palijativne pedijatrijske skrbi, posebice izvanbolničke palijativne skrbi za djecu.

Sudjelovali smo u procesu izrade *Smjernica za razvoj javnih politika utemeljenih na dokazima u području pedijatrijske palijativne skrbi*⁵⁷, u čemu su aktivan doprinos dali zdravstveni stručnjaci koji rade s djecom u potrebi za palijativnom skrbi, članovi akademske zajednice te udruge roditelja djece koja su potencijalni korisnici ove vrste usluge. Kao temelj u izradi smjernica korištene su informacije prikupljene kroz istraživanje *Mogućnosti razvoja pedijatrijske palijativne skrbi u zdravstvenom sustavu Republike Hrvatske* (Šimunković, 2023.). Smjernice su namijenjene prije svega tvorcima javnih politika te donositeljima odluka. Preporučamo njihovo korištenje kao okosnice pri donošenju strateških odluka i rješenja u području razvoja palijativne pedijatrijske skrbi.

Sustavno i dosljedno se zalažemo za **ostvarivanje prava djeteta na cijepljenje** kao jedne od najučinkovitijih preventivnih mjera u očuvanju zdravlja djeteta. Obračali su nam se roditelji koji odbijaju cijepiti dijete protiv bolesti utvrđenih *Programom obveznog cijepljenja djece školske i predškolske dobi*, zbog čega ga ne mogu upisati u dječji vrtić i program predškole. Njih upućujemo da svako neopravdano uskraćivanje obveznog cijepljenja predstavlja kršenje djetetovog prava na najvišu moguću razinu zdravlja.

U pogledu cijepljenja djece obveznim cjepivima, kao i u pogledu cijepljenja protiv HPV-a, smatramo da je potrebno posvetiti dodatnu pažnju cjelovitom informiranju roditelja o koristima cijepljenja, u čemu najvažniju ulogu imaju prije svega pedijatri, obiteljski liječnici i stručnjaci iz svih zavoda za javno zdravstvo.

Informacije koje dobivamo u kontaktima s djecom, rezultati istraživanja te prijave roditelja i građana upućuju na zabrinjavajuću dostupnost **alkohola i cigareta djeci** unatoč zakonskim zabranama. Smatramo kako je od strane odraslih u potpunosti neodgovorno i apsolutno neprihvatljivo otvarati djeci mogućnost rezervacije stola u noćnom klubu uz uvjet kupovine boce alkoholnog pića. O našim saznanjima u ovim slučajevima smo obavještavali PU i DIRH.

Postupali smo i po prijavama vezanima za dostupnost, korištenje i oglašavanje alternativa tradicionalnim cigaretama, kao što su **e-cigarete**, vaping **uređaji i grijani duhan** te **nikotinske vrećice**, koje su postale vrlo popularne među djecom i mladima te se koriste uz cigarete i kao alternativa pušenju cigareta.⁵⁸

57 Smjernice su izrađene u sklopu projekta *Zdravstveni opservatorij* nositelja Krijesnice – udruge za pomoć djeci i obiteljima suočenim s malignim bolestima.

58 Više o tome u poglavlju *Neprijemeno oglašavanje*.

Stručnjaci, a i sama djeca upozoravaju na problem tzv. **ponašajnih ovisnosti** (npr. pretjerano provođenje vremena u *online* okruženju, provjeravanje društvenih mreža, *online* kupovina, igranje kompjutorskih igara, patološko kockanje, *online* klađenje) koje postaju sve veći izazov u radu s djecom i mladima. Bolja ponuda dostupnih i besplatnih sadržaja namijenjenih slobodnom vremenu djece i mladih može biti kvalitetna alternativa vremenu koje djeca i mladi sada provode u online okruženju.

Smatramo kako djeca i njihovi roditelji nisu dovoljno osviješteni o mogućim rizicima i štetnom djelovanju **energetskih napitaka**. Preporuke stručnjaka idu u smjeru što teže dostupnosti energetskih pića djeci, zabrane njihovog reklamiranja djeci te potrebe edukacije djece i njihovih roditelja o zdravstvenim aspektima konzumacije energetskih pića i rizicima za zdravlje. Ove stavove i mi podržavamo.

Važno je provoditi javnozdravstvene i medijske kampanje i kroz odgojno-obrazovni sustav trajno provoditi preventivne programe te snažnije utjecati i na djecu, i na roditelje, kako bi se pridonijelo razvoju zdravih životnih navika i očuvanju zdravlja djece i mladih.

Djeca s dijabetesom – Pritužbe roditelja su se i ove godine odnosile na reakcije dječjih vrtića u odnosu na dijete s dijabetesom. U tim se slučajevima roditelje obeshrabruje prilikom upisa ili im se nameće skraćeni boravak s obrazloženjem da osoblje vrtića nije osposobljeno za brigu o djetetu s dijabetesom.

Na temelju praćenja slučaja djeteta oboljelog od dijabetesa tip 1, od strane Ministarstva znanosti i obrazovanja smo upoznati s mišljenjem Ministarstva zdravstva o boravku djeteta s dijabetesom u dječjem vrtiću. Mišljenje je MZ-a da djeca s dijabetesom mogu boraviti u dječjem vrtiću puno radno vrijeme boravka uz edukaciju osoblja i organizaciju rada koji omogućuje potrebno praćenje i regulaciju inzulina, kao što to rade i roditelji. Stav je MZO-a da su djeca koja boluju od šećerne bolesti kao i sva ostala djeca s pravom na odgoj i obrazovanje u dječjem vrtiću, a da uvjete i način boravka dogovaraju roditelji i dječji vrtić, vodeći pri tome brigu o sigurnosno-zaštitnim uvjetima za pohađanje programa.

Svjesni smo da boravak djeteta s dijabetesom u dječjem vrtiću predstavlja izazov za sve djelatnike, postavlja pred njih dodatne zahtjeve i odgovornost s kojom se neki od njih teško nose. U prevladavanju tih izazova, u komunikaciji s dječjim vrtićima preporučamo uključivanje još jedne, tzv. treće odgojiteljice/odgojitelja u vrtićkoj skupini s ciljem ravnopravnog sudjelovanja djeteta u odgojno-obrazovnom procesu i mogućnosti boravka u vrtiću, na način koji ga neće izdvajati od ostale djece u grupi.

Smatramo da je edukacija djelatnika odgojno-obrazovnih ustanova o samoj bolesti, a ponajviše o praktičnim aspektima skrbi o djetetu sa šećernom bolesti, te podizanje razine razumijevanja za potrebe djeteta, ključna za postizanje više razine zaštite prava i dobrobiti djece koja imaju dijabetes. Djelatnike odgojno-obrazovnih ustanova stoga upućujemo na edukaciju o dijabetesu koju u suradnji s AZOO provodi Zavod za endokrinologiju i dijabetes Klinike za pedijatriju KBC-a Zagreb, kao Referentni centar MZ-a za pedijatrijsku endokrinologiju i dijabetes.

U kontroli i liječenju dijabetesa važnu ulogu mogu imati pomagala i novi, jednostavniji načini primjene lijekova. Stoga smo 2022. HZZO-u uputili preporuku da se djeci osigura korištenje glukagona u spreju (Baqsimi) čija je primjena jednostavnija i lakša te pridonosi osjećaju sigurnosti djeteta i roditelja tijekom boravka djeteta u dječjem vrtiću ili školi.

Nakon što je Baqsimi krajem 2022. uvršten na Osnovnu listu lijekova, u srpnju 2023. smo upoznati s odlukom HZZO-a na temelju koje se mijenja smjernica za lijek **Baqsimi** (glukagon) i uvodi kriterij koji se odnosi na dob bolesnika prema kojoj će lijek djeci starijoj od 15 godina biti dostupan na Dopunskoj listi lijekova uz nadoplatu. HZZO smo obavijestili da se radi o diskriminatornoj odluci na temelju dobi i uputili preporuku da pravo na korištenje ovog lijeka bez nadoplate žurno osigura za svu djecu kod koje je indicirana njegova upotreba, kako je i bilo prije donošenja sporne odluke. U prosincu smo obaviješteni kako je naša preporuka prihvaćena, a odluka o dostupnosti Baqsimija na Osnovnoj listi lijekova HZZO-a za djecu sa šećernom bolesti u dobi od 4 do 18 godina stupila je na snagu 12. prosinca 2023.

Potaknuti podacima o visokoj prevalenciji nedovoljne razine tjelesne aktivnosti djece i adolescenata⁵⁹, podatku da je Hrvatska sedma po **pretilosti** mladih od 39 zemalja Europe⁶⁰, kao i podacima koji ukazuju na veliki broj djece s poteškoćama mentalnog zdravlja, MZ-u i MTS-u preporučili smo da u suradnji sa znanstvenim ustanovama izrade strategiju za uključivanje fizički neaktivne djece u tjelesne aktivnosti i sport, kojom bi se osigurala: promocija važnosti tjelesne aktivnosti u dječjoj dobi, fizička i materijalna dostupnost različitih tjelesnih aktivnosti i sportskih sadržaja te njihova kvaliteta. Osim toga, MZO-u smo preporučili da poduzmu aktivnosti kako bi u okviru sustava odgoja i obrazovanja djeci od najranije dobi bilo osigurano stručno vodstvo kineziologa u tjelesnim aktivnostima tijekom predškolskog odgoja i obrazovanja, kao i u nastavi tjelesne i zdravstvene kulture u nižim razredima osnovne škole. Također, preporučili smo da razmotre mogućnost drugačijeg vrednovanja i ocjenjivanja učeničkih postignuća u nastavi tjelesne i zdravstvene kulture, s obzirom na spoznaju da za neku djecu ocjenjivanje može biti demotivirajuće za sudjelovanje u tjelesnim aktivnostima i sportu.⁶¹

U pogledu **školske prehrane** u kontekstu zaštite zdravlja i prevencije pretilosti djece, kontinuirano se zalažemo za osiguranje uravnoteženih i nutritivno vrijednih obroka, kao i rad na razvoju zdravih navika djece, u čemu škola i vrtići imaju izuzetno važnu ulogu.

Ostala pitanja zaštite zdravlja djece – Bavili smo se pitanjem dostupnosti lijeka Voxzogo za liječenje djece oboljele od ahondroplazije, pritužbama radi dugog čekanja na specijalističke preglede i dijagnostičke pretrage, pitanjem nedostataka pedijataru u primarnoj zdravstvenoj zaštiti, a obraćali su nam se i građani zabrinuti uputama koje o liječenju djece na društvenim mrežama daju osobe bez medicinskog obrazovanja. Dio pritužbi odnosio se na neprofesionalno postupanje liječnika i medicinskih sestara, a obraćali su nam se i liječnici pritužbom na ponašanje roditelja u odnosu na dijete. Pritužbe su podnosili i roditelji koji nisu zadovoljni načinom ostvarivanja prava na ortopedsku i druga pomagala.

Kao ilustraciju problema vezanog za dugo čekanje na pojedine medicinske postupke, navodimo slučaj djeteta s TUR-om iz spektra autizma. U trenutku obraćanja roditelja dijete je već godinu dana čekalo na preporučenu stomatološku sanaciju u općoj anesteziji, dok su roditelji, prema uputama stomatologa, nastojali ublažiti bol koju dijete trpi. Nakon obavijesti MZ-u i uključivanja HZZO-a, dijete je dobilo termin. Od upute roditeljima o potrebi stomatološke sanacije u općoj anesteziji do dobivanja termina, i to uz dodatni angažman institucija, prošlo je godinu i tri mjeseca.

Unazad nekoliko godina ukazujemo na **nedostatak pedijataru u primarnoj zdravstvenoj zaštiti djece**, što se nastoji premostiti mogućnošću da specijalist obiteljske medicine provodi zdravstvenu skrb o djeci. Budući da smo zabrinuti razinom zdravstvene zaštite djece, od strane resornog ministarstva smo obaviješteni da specijalist obiteljske medicine kroz specijalističko usavršavanje stječe kompetencije da skrbi i za djecu, a kao izabrani doktor djeteta može, s obzirom na indikaciju, uputiti svako dijete specijalistu pedijatrije na sekundarnoj razini zdravstvene zaštite, čime se osigurava adekvatna zdravstvena zaštita djeci u područjima u kojima nema pedijataru. S obzirom na navedeno, smatramo kako postoji problem duljine čekanja na takav pregled.

U slučajevima pritužbi roditelja koji ne mogu pronaći pedijatra, osobito u slučajevima novorođenčadi i male djece, obavještavali smo HZZO i tražili njihovo aktivno uključivanje. U slučajevima koje smo pratili, to je rezultiralo pronalaskom pedijatra za dijete. Unatoč povoljnom ishodu za konkretno dijete, ovakvu praksu smatramo dugoročno neodrživom i izražavamo zabrinutost situacijom u kojoj roditelji moraju ulagati izuzetne napore kako bi djetetu osigurali temeljno pravo na uživanje najviše moguće razine zdravlja i na korištenje olakšica za ozdravljenje i oporavak. Podsjećamo kako se RH kao članica UN-ove *Konvencije o pravima djeteta* obvezala da će svakom djetetu osigurati pravo na korištenje zdravstvenih usluga, što uključuje osiguranje medicinske pomoći i zdravstvene skrbi svoj djeci, s naglaskom na razvoj primarne zdravstvene zaštite. Očekujemo da MZ i osnivači domova zdravlja pristupe rješenju ovoga

59 Izvori: 1. stručni članak: Jurakić D., Heimer S. PREVALENCE OF INSUFFICIENT PHYSICAL ACTIVITY IN CROATIA AND IN THE WORLD Arh Hig Rada Toksikol 2012;63 (Supplement 3):3-12; te 2. Nacionalna strategija razvoja zdravstva 2012. – 2020.

60 <https://dijete.hr/hr/na-kinezioloskom-fakultetu-odrzan-panel-o-pretilosti-djece-i-mladih/>

61 Više o tome u poglavlju *Preporuke pravobraniteljice za djecu*.

problema, uključujući i **nedostatak pedijataru u primarnoj zdravstvenoj zaštiti u Zadru**⁶² na sustavan i odlučan način.

Djeca stranog državljanstva s odobrenim privremenim boravkom u RH zdravstveno osiguranje mogu ostvariti uz plaćanje mjesečnih doprinosa koji, u prilikama neimaštine u kojima mnogi od njih žive, predstavljaju nepremostivu prepreku u ostvarenju ovog prava djece. Neka djeca nailaze i na prepreke pri reguliranju građansko-pravnog statusa u RH, o kojem ovisi reguliranje njihove zdravstvene zaštite, stoga ta djeca, od kojih su neka naročito teškog zdravstvenog stanja, ne ostvaruju zdravstvenu skrb. Na isti smo problem ukazivali i proteklih godina te smo predlagali drugačije zakonsko reguliranje ovog pitanja, no bez uspjeha.

U pogledu **nezadovoljstva roditelja odnosom zdravstvenih radnika** prema njima i djeci i njihovih tvrdnji da je djetetu uskraćena zdravstvena zaštita, obavještavali smo MZ i HZZO i tražili postupanje po pritužbama. Kada se temeljem postupanja utvrdi da je djetetu uskraćeno ostvarivanje prava iz obveznog zdravstvenog osiguranja, HZZO ugovornom doktoru izriče ugovornu mjeru. Pratili smo i pritužbe koje su zahtijevale stručno mišljenje Povjerenstva za stručna pitanja i stručni nadzor Hrvatske liječničke komore te Hrvatske komore medicinskih sestara.

Ostajemo pri stavu da je radnicima u zdravstvenom sustavu potrebno omogućiti treninge za poboljšanje njihovih **komunikacijskih vještina**. Zbog složenosti i zahtjevnosti posla, **podrška mentalnom zdravlju zdravstvenih radnika** trebala bi postati standard u zdravstvenom sustavu. Podržavamo aktivnosti koje se provode s tim ciljem.

Zaključno, obavijesti i pritužbe odnose se, kao i prethodnih godina, na nedovoljan broj stručnjaka u sustavu zdravstva, njihovu dostupnost djeci, problem komunikacije između roditelja i zdravstvenih djelatnika te teškoće u vezi sa zaštitom zdravstvenih prava djece koja boluju od kroničnih bolesti. Djeca zabrinjavajuće dugo čekaju na specijalističke zdravstvene usluge. Unatoč zabranama, alkohol i duhanski proizvodi su lako dostupni djeci. Ponašajne ovisnosti predstavljaju izazov u radu s djecom i mladima. Zbog porasta rizične konzumacije energetskih pića među djecom potrebno je ograničiti njihovu dostupnost i zabraniti njihovo reklamiranje djeci, a djecu i roditelje educirati o zdravstvenim aspektima konzumacije energetskih pića i rizicima za zdravlje.

Nužno je pojačati javnozdravstvene i medijske kampanje, te kroz odgojno-obrazovni sustav trajno provoditi znanstveno utemeljene i evaluirane preventivne programe te snažnije utjecati i na djecu i na roditelje kako bi se pridonijelo razvoju i jačanju socijalnih i emocionalnih vještina djece i mladih te razvoju zdravih životnih navika i očuvanju zdravlja.

U vezi s ostvarivanjem prava djece s kroničnim i drugim bolestima, potrebno je za djelatnike u sustavu odgoja i obrazovanja organizirati kontinuiranu edukaciju o potrebama djece koje proizlaze iz njihovoga zdravstvenog stanja.

Potrebno je osigurati veću dostupnost i bolju zaštitu mentalnog zdravlja djece na svim razinama.

PRIJEDLOZI ZA POBOLJŠANJA

- *Sustavno, odlučnije i brže osiguravati dovoljan broj stručnih radnika u zdravstvenom sustavu.*
- *Osigurati dostupnu i sustavnu brigu o mentalnom zdravlju djece i mladih.*
- *Kontinuirano raditi na informiranju javnosti i podizanju svijesti o koristima cijepljenja.*
- *Pojačati aktivnosti za prevenciju ovisničkih ponašanja djece i mladih.*

⁶² Više o tome u poglavlju *Preporuke pravobraniteljice za djecu*.

2.5 Socijalna i ekonomska prava

U 2023. godini pratili smo 53 slučaja kršenja socijalnih te 80 slučaja ekonomskih prava djece, povodom kojih smo poduzeli inicijative s ciljem postizanja poboljšanja u ostvarenju prava ranjivih skupina djece.

2.5.1 Dječje siromaštvo

Problem dječjeg siromaštva sagledavamo, s jedne strane, kroz pisane dokumente koji predviđaju politike, mjere i načine za smanjenje ili iskorjenjivanje siromaštva i, s druge strane, kroz stvarne primjere djece koja se suočavaju s posljedicama života u siromaštvu. Ova su dva aspekta u mnogočemu različita i dok prvi donekle ohrabruje, ovaj drugi, životni, obeshrabruje. Pratimo li samo statistiku i pisane nacionalne politike, ohrabruju podaci o smanjenju siromaštva po kojima je Hrvatska ispod prosjeka zemalja EU, kao i usvojeni posebni ciljevi i mjere za koje se očekuje da će doprinijeti smanjenju siromaštva i unaprjeđenju svakodnevnog života osoba u riziku i teškoj materijalnoj situaciji, suzbijanju diskriminacije i socijalne isključenosti djece. Ipak, stvarni primjeri dječjeg siromaštva upozoravaju na ozbiljnost problema. Djeci koja žive u teškim materijalnim prilikama nije svejedno kada će nastupiti ishodi i rezultati navedenih nacionalnih politika, jer siromaštvo u djetinjstvu utječe na razvoj, zdravlje, obrazovanje i ostalo. Ono smanjuje šanse za ostvarenje potencijala djeteta i stjecanje kvalitetnog obrazovanja koje je uvjet za izlazak iz začaranog kruga siromaštva.

Upoznati smo s **primjerima** u kojima su djeca bez struje ili vode u stanu, bez interneta potrebnog za obrazovanje, u stanovima izuzetno loše kvalitete, ali i bez hrane. Njihovi roditelji im pokušavaju osigurati osnovne egzistencijalne uvjete radeći ponekad istovremeno nekoliko slabo plaćenih poslova, zbog čega objektivno nisu u mogućnosti biti podrška djetetu u učenju ili na druge načine. Ima i onih koji ne ulažu napore u privređivanje za obitelj, nego se oslanjaju isključivo na pomoć drugih. U oba slučaja djeca nisu kriva za prilike u kojima žive, a ipak im one određuju šanse za razvoj i dobrobit. Ne čude stoga podaci prema kojima je subjektivan osjećaj siromaštva djece relativno visok pa djeca izražavaju zabrinutost oko toga koliko novca imaju njihove obitelji. Prema statistici, među kućanstvima s uzdržavanom djecom najvišu stopu rizika od siromaštva imaju jednoroditeljske obitelji i parovi s troje ili više djece, a to se potvrđuje i u pritužbama koje primamo.

Pomoći za osobe u nepovoljnim uvjetima koje se suočavaju s rizicima siromaštva predviđene su u socijalnoj skrbi kroz novčane naknade i socijalne usluge. Prema dostupnim podacima, u Hrvatskoj su niska izdvajanja iz BDP-a u odnosu na druge zemlje EU pa je niska i adekvatnost **socijalnih naknada** za obitelji i djecu. Kako smo i proteklih godina navodili, smatramo da za izlazak djeteta iz kruga siromaštva nije dovoljna samo novčana pomoć, nego je potrebna i nenovčana podrška. Predlagali smo stoga uvođenje usluge mentorstva za djecu koja bi bila usmjerena na sprječavanje, prepoznavanje i rješavanje problema djeteta uzrokovanih siromaštvom, s naglaskom na osnaživanje djeteta, jačanje njegovih osobnih kompetencija i vještina u cilju prevencije socijalne isključenosti, zatim na podršku u obrazovanju i učenju, prevenciju napuštanja školovanja, uključivanje u aktivnosti slobodnog vremena i usluge važne za djetetovu dobrobit i razvoj socijalnih, kognitivnih i emocionalnih vještina. S obzirom na višedimenzionalnost problema dječjeg siromaštva i njegovo rješavanje, osim ciljanih mjera i dostupnih socijalnih usluga, trebaju biti uključeni i drugi sustavi poput obrazovanja, zdravstva i stambene politike.

Europska unija naglašava predanost postavljenom cilju smanjenja siromaštva i izgradnji pravednog, uključivog i otpornog društva u Uniji te je s tim ciljem u 2021. godini usvojena preporuka o uspostavi Europskog jamstva za djecu (*European Child Guarantee*, ECG), a na nacionalnoj razini u 2023. je objavljen *Nacionalni akcijski plan* za njegovu provedbu (NAP). ECG i NAP predviđaju poboljšanja u jednakom pristupu ključnim uslugama ranog predškolskog odgoja i obrazovanja, uključivog obrazovanja, zdravstvene skrbi, zdrave prehrane i odgovarajućeg stanovanja djeci u riziku od siromaštva i socijalne isključenosti. NAP integrira nacionalne strategije i planove različitih resora (obrazovanje, zdravstvo, pravosuđe,

graditeljstvo, socijalna skrb) te je otvoren mogućim izmjenama mjera tijekom cijelog razdoblja provedbe ukoliko se pokaže potreba za njihovom prilagodbom, ali i dopunom novim mjerama, a revidirat će se ovisno o nalazima vanjske evaluacije koja će se provoditi svake dvije godine, počevši od 2024.

PRIJEDLOZI ZA POBOLJŠANJA

- *Redovito ispunjavati mjere i aktivnosti iz NAP Europskog jamstva za djecu i drugih politika za smanjenje dječjeg siromaštva te procjenjivati njihov utjecaj na dječju dobrobit i evaluirati postignuta poboljšanja.*

2.5.2 Socijalna prava

Od 53 primljene pritužbe u području socijalnih prava, devet ih se odnosilo na roditeljne i roditeljske potpore, šest na doplatu za djecu, po tri na pravo na status roditelja njegovatelja i pravo na dopust za njegu djeteta, po dvije na osobnu invalidninu i općenito socijalna prava iz sustava socijalne skrbi, jedna na obiteljsku mirovinu te 27 na ostalo.

Sustav socijalne skrbi naknadama i uslugama treba pružiti zaštitu i podršku pojedincima koji se suočavaju sa siromaštvom, bolesti, starosti i drugim okolnostima koje predstavljaju rizike. Da bi ispunile svoju svrhu, ove pomoći trebaju odgovoriti na individualne potrebe ranjivih skupina, a o saznanjima o raskoraku između potreba djece i pomoći koje im se nude obavještavamo nadležna tijela te predlažemo poboljšanja. Najčešće predlažemo izmjene odredbi propisa koji reguliraju ova prava, a neka od saznanja i inicijativa ponavljamo iz godine u godinu jer se iznova potvrđuju u pritužbama koje primamo.

Novčane naknade u sustavu socijalne skrbi pomoć su kućanstvima s djecom koja nemaju sredstava za život samo ukoliko njihov iznos pokriva potrebe kućanstva i djece. Stoga ih je potrebno uskladiti s potrebama i troškovima života kako bi ispunjavale svoju svrhu i pomogle djeci u ostvarenju životnog standarda kakvog jamči *Konvencija o pravima djeteta*.

Osim povećanja iznosa naknada, u javnoj raspravi o izmjenama i dopunama **Zakona o socijalnoj skrbi** (ZSS) predložili smo promjene vezane za korisnike naknade za osobne potrebe te za povrat iznosa isplaćenih po osnovi prava na uslugu organiziranog stanovanja i uslugu smještaja, zatim uređenje zapreka za obavljanje poslova socijalne skrbi i sustava licenciranja osoba koje ih obavljaju, pitanja prijevoza učenika s TUR-om, obveze ustanova na donošenje tzv. *child protection policy*, socijalne usluge mentorstva za djecu, izmjenu kategorizacije teškoća za djecu čiji roditelji mogu ostvariti pravo na status roditelja njegovatelja, a više o tome iznosimo u poglavlju o normativnim aktivnostima.

Status stranca, prebivalište roditelja te zdravstveno osiguranje roditelja bile su prepreke u ostvarenju **prava na roditeljne i roditeljske potpore** o kojima smo obaviješteni. Uvažena je naša preporuka da se preispita način obračuna i povrata nepripadajućeg iznosa novčane naknade od strane oca petero djece nakon smrti majke te je otac pozvan na dogovor o mogućnosti otpisa duga.

Vežano za **doplatu za djecu** primili smo pritužbe koje se odnose na dugotrajnost postupaka odlučivanja o pravu na obiteljska davanja u inozemstvu u slučajevima s međunarodnim elementom, ukidanje doplatka zbog primanja koja minimalno prelaze zakonom utvrđeni dohodovni cenzus, kao i zbog nepovoljnog poreznog tretmana učeničkih stipendija u odnosu na stipendije za izvrsnost studenata, i dr. Propust u posebnom reguliranju poreznog tretmana učeničkih stipendija za izvrsnost, uz tumačenje da se radi o redovnim stipendijama s nižim neoporezivim iznosom, posredno dovodi učenike koji ostvaruju izvrsna postignuća u neravnopravan položaj u

odnosu na takve studente. Očekujemo izvješće Ministarstva financija o prijedlogu da se dopune porezni propisi kako se djecu zbog dobi i stupnja obrazovanja ne bi dovodilo u nepovoljniji položaj u odnosu na studente.

Primjena i učinci **Zakona o doplatku za djecu** (ZDD) utječu na životni standard djece zbog čega smo i ove godine predlagali povećanje sredstava koja se izdvajaju za djecu kroz dječji proračun.⁶³ U javnoj raspravi o izmjenama i dopunama ZDD-a smo podržali predviđene izmjene koje će rezultirati uvećanjem svote doplatka za djecu, proširenjem kruga korisnika te one usmjerene k usklađivanju odredbi ZDD-a s terminologijom i odredbama OBZ-a, a predložili smo izmjene koje se odnose na diskriminatornu odredbu, zaštitu posebno ranjivih skupina djece, uvećanje i odobravanje pronatalitetnog dodatka, promjenu nadležnosti tijela, prebivalište ili boravak roditelja ili djeteta kao uvjet za ostvarenje prava te na obustavu ranije priznatog prava, a detaljnije o tome iznosimo u poglavlju o normativnim aktivnostima.

Da bi **djeca s TUR-om** ostvarila prava i zadovoljila potrebe, potrebno je omogućiti i njihovim roditeljima kvalitetnu podršku i dostatne naknade pa apeliramo na veća ulaganja države i bolje razumijevanje posebnosti skrbi o djeci s TUR-om.

“Ja sam danas svom djetetu sa senzornim teškoćama (autizam, 4. stupanj) koje obožava vodu/more morala reći da nemam novaca za odvesti ga na more na tih 3 dana koje sam obećala ... Reći će netko: “a fućkaš more, nije to sve u životu”. All dajte vi to objasnite bilo kojem djetetu koje se toliko nečemu veseli, a pogotovo jednom autističnom djetetu... koje se već ionako teško nosi s promjenama plana/rutine ..“

(iz pritužbe pravobraniteljici)

Vezano za **osobnu invalidninu** primili smo pritužbe na dugotrajnost postupka, postupanje i odlučivanje HZSR-a te sadržaj nalaza i mišljenja ZOSI-a, iz kojih proizlazi potreba za učinkovitijim ostvarenjem ovog prava u cilju zaštite i njege djeteta, boljim razumijevanjem invaliditeta, kao i većim ulaganjem države.

Nakon presude Visokog upravnog suda RH kojom su, u postupku ocjene zakonitosti *Odluke o izmjenama i dopunama Odluke o novčanoj pomoći za roditelja odgojitelja Grada Zagreba* iz 2022. godine, odbijeni prijedlozi podnositelja, roditelja odgojitelja, primamo veliki broj pritužbi zbog ukidanja mjere novčane pomoći. Odnose se na neodgovarajuće kompenzacijske mjere za povratak na tržište rada, nemogućnost upisa njihove djece u dječje vrtiće, nedostatak organiziranog produženog boravka za djecu razredne nastave te na posljedice koje će ukidanje ove mjere imati na materijalni status njihovih obitelji. Gradonačelniku smo uputili preporuku da uloži dodatne napore radi povećanja prostornih, kadrovskih i organizacijskih kapaciteta dječjih vrtića kako bi se povećao obuhvat i omogućilo uključivanje u predškolske ustanove djece roditelja odgojitelja koji „izlaze iz mjere“, ali i druge djece, te radi osiguravanja školskih kapaciteta za produženi boravak.

Roditelji se pritužuju na visinu naknade plaće za vrijeme **bolovanja zbog djeteta** te na način određivanja visine te naknade (vezano za tumačenje i primjenu pojmova osnovica i limit), na što smo ukazali HZZO-u i preporučili razmatranje načina bolje zaštite prava i interesa djece na koju se odnosi primjena navedenih pravila te usklađivanje naknada s inflacijom i porastom troškova života.

PRIJEDLOZI ZA POBOLJŠANJA

- *Prilagoditi iznose novčanih naknada troškovima života.*
- *Osigurati nenovčanu podršku usmjerenu na sprečavanje, prepoznavanje i rješavanje problema djeteta uzrokovanih siromaštvom (mentorstvo za djecu).*
- *Uvesti jedinstvenu metodologije vještačenja za djecu s TUR-om prilikom ostvarivanja prava u različitim sustavima.*
- *Razviti mehanizme kvalitetnije podrške za roditelje djece s TUR-om.*

63 <https://dijete.hr/hr/priopcenje-pravobraniteljice-za-djecu-o-inicijativi-za-izmjene-i-dopune-zakona-o-doplatku-za-djecu/>

2.5.3 Ekonomska prava

U 2023. godini primili smo 80 pritužbi vezanih za kršenje ekonomskih prava djece, od kojih se najveći broj i ove godine odnosio na primjeren životni standard (43). Na zaštitu imovinskih prava djece (uključujući raspolaganje imovinom) odnosio se 21 predmet, zatim šest na nezakoniti rad ili zapošljavanje djece u području radnih odnosa kod poslodavca, pet na zaštitu djece od neprimjerenog oglašavanja, tri na povrede prava učenika tijekom učenja temeljenog na radu te po jedna na sudjelovanje djece u kulturnim i umjetničkim aktivnostima i zaštitu djece koja prose.

2.5.3.1 Pravo na primjereni životni standard

Vežano za nemogućnost ostvarenja primjerenog životnog standarda djece primili smo 43 pritužbe. Niski životni standard utječe i na druga prava djece i odraslih – zdravlje, obrazovanje, sigurnost, slobodno vrijeme i dr. Neki su roditelji onemogućeni u privređivanju za život zbog gubitka zaposlenja ili obolijevanja, a drugima ni ostvarena primanja ne pokrivaju **troškove života**. Dugovi i svakodnevna opasnost od gubitka krova nad glavom stres su koji utječe na zdravlje i druge aspekte života roditelja i djeteta te ih onemogućava u posvećivanju radnom mjestu ili školskim obavezama. Posebno ugroženu kategoriju čine djeca o kojoj skrbi samo jedan roditelj bez sudjelovanja drugog.

Kao i dosadašnjih, i ove se godine posebno ističu teškoće ili nemogućnost ostvarenja prava djece na **primjereno stanovanje** bez kojeg je gotovo nemoguće govoriti o dobrobiti djeteta. Osim što predstavlja i rizik od beskućništva, nesigurno stanovanje dovodi i do socijalne isključenosti djece. I prije aktualnih poskupljenja stanova i najamnina veliki broj roditelja, nezaposlenih ili s niskim primanjima, nije bio u mogućnosti kupiti stan niti plaćati najam stana.

“... želim na adresi .. kao podstanar sa svoje troje djece ... (dijete s poteškoćama u razvoju) i suprugom ... Naime, prije mjesec dana gazdarica nam je rekla da se moramo iseliti do 1.7.2023., a prije toga nam je svaki mjesec povećavala stanarinu za 50 - 100 eura. S obzirom na to da se mi nismo snašli za drugi smještaj, nažalost, turistički je grad okrenut je turizmu ... Stanovi su preskupi, u obzir dolaze studenti, radnici, mlade obitelji s nijednim ili samo jednim djetetom. S obzirom na situaciju, što nam je raditi? Osjećam se nemoćno, tužno i poraženo. Toliko mi je ovo stresno da sam završila na bolovanju, psihički i fizički se osjećam loše.”

(iz pritužbe pravobraniteljici)

U proteklom se periodu često spominjao problem stanovanja u Hrvatskoj u širem kontekstu koji obuhvaća demografske, socijalne, gospodarske, financijske, prostorne i okolišne aspekte te zahtijeva multidisciplinarni odgovor temeljen na specifičnim znanjima. U očekivanju takvog odgovora države na širi problem, u ovom dijelu govorimo o stanovanju djece koja žive u siromaštvu i kojoj roditelji svojim primanjima ili bez primanja nisu u mogućnosti osigurati kvalitetan i stabilan dom – bez pomoći države.

Gradski stanovi - Nesrazmjer između raspoloživih stanova namijenjenih socijalno ugroženim građanima i broja potrebitih građana dovodi do dugotrajnog i mukotrpnog čekanja na red, čak i onih koji, zbog socijalnih i zdravstvenih okolnosti, udovoljavaju uvjetima za dodjelu stana izvan liste reda prvenstva. U Zagrebu su dodatno produženi postupci odlučivanja o pravu radi „sveobuhvatne analize upravljanja gradskom imovinom“. Kao i brojni drugi, tako su i u jednom slučaju roditelji, od kojih je majka zaposlena u firmi u stečaju i prima „minimalac“ (na određeno vrijeme uz produljivanje ugovora svaka tri mjeseca), a otac u Čistoći, te zajedno s djetetom s TUR-om koriste jednu sobu u stanu bolesnih bake i djeda, unatoč razumijevanju težine obiteljskih prilika i zbog nemogućnosti predviđanja kada će biti moguće pristupiti rješavanju njihova zahtjeva, zamoljeni za strpljenje jer je Grad primio više od dvije stotine zahtjeva obitelji u teškoj zdravstveno/socijalnoj situaciji.

Državni stanovi, stambeno zbrinjavanje - MPUGDI je nadležno za provedbu *Programa stambenog zbrinjavanja s osnova Zakona o stambenom zbrinjavanju na potpomognutim područjima*. Upravni odjeli u županijama

zaprimalju prijava za stambeno zbrinjavanje, utvrđuju liste prvenstva te donose prvostupajnska rješenja u skladu s godišnjim *Planom stambenog zbrinjavanja* koji donosi MPUGDI ovisno o osiguranim sredstvima u državnom proračunu za tu namjenu i raspoloživim stambenim fondom. I u ovom slučaju osigurani broj raspoloživih i useljivih stanova za dodjelu u pojedinoj županiji nije dovoljan u odnosu na broj zainteresiranih podnositelja s tog područja, a prekobrojnim podnositeljima MPUGDI nije u mogućnosti precizirati vremenski rok u kojem će im prijava biti riješena.

“... nema na koja vrata nisam pokucala i molila za pomoć. Naime, zahtjev za stambeno zbrinjavanje sam podnijela 2015. godine ... Sama skrbim za dijete (jednoroditeljska obitelj). Živimo zajedno u jednoj sobi od 12m2 sa krevetom na kat. Ta soba nam služi za sve, od boravka, učenja, objeda. Također, soba ima i dosta vlage koja nam ugrožava zdravlje. Sin mi je ležao dva puta u bolnici sa upalom pluća, a ja sam alergičar. Na listi za dodjelu stana ... sam 64...”

(iz pritužbe pravobraniteljici)

I u ovom slučaju smo obaviješteni da MPUGDI nema na raspolaganju dovoljno useljivih stanova u konkretnoj županiji, a majka je upućena u mogućnost dostavljanja zahtjeva Povjerenstvu za izvanredno stambeno zbrinjavanje.

Bespravno useljenje u gradski ili državni stan - Iscrpljujuće i bezizlazne situacije bez sigurnog doma neki roditelji pokušavaju riješiti tako što postaju prijestupnici te bespravno useljavaju u gradski ili državni stan predviđen za socijalno ugrožene građane, ali na koji nisu ostvarili pravo, svjesni rizika i moguće kazne. Takve se nerijetko sudskim putem iseljava te ih se upućuje na mogućnost podnošenja zahtjeva za ostvarenje prava redovnim putem iako liste prvenstva za ostvarenje tog prava broje više stotina tražitelja prava koji su na toj listi dugi niz godina, bez izgleda da će ga i ostvariti.

Pratili smo slučaj majke koja više nije bila u mogućnosti plaćati najamninu za stan u kojem je živjela s djetetom, jer joj mjesečna primanja (manja od 700,00 eura) ne pokrivaju troškove života, a djetetov otac nakon razvoda, također zbog financijski nepovoljne situacije i bez riješenog stambenog pitanja, djetetovu uzdržavanju doprinosi samo povremeno, pa je majka s djetetom bespravno uselila u gradski stan. Uputili smo preporuku Gradu, županiji, MPUGDI-u te HZSR-u da pomognu majci s djetetom u osiguravanju primjerenog stanovanja kako ne bi došlo do odvajanja djeteta od roditelja i kršenja drugih djetetovih prava. Kako nije riječ o području posebne državne skrbi i potpomognutom području, nije moguće stambeno zbrinjavanje po toj osnovi, a Grad je pak pokrenuo sudski postupak radi smetanja posjeda i iseljenja majke i djeteta.

Pravo na dom - Bespravno useljenje socijalno ugroženih građana u gradski ili državni stan moguće je razmotriti u svjetlu *Europske konvencije za zaštitu ljudskih prava i temeljnih sloboda*, koja člankom 8. jamči pojedincima pravo na dom. Državna tijela (i sudovi) obavezni su pojedincima pružiti zaštitu konvencijskih prava, a u suprotnome zaštitu povrijeđenih prava pruža Europski sud za ljudska prava (ESLJP). Prema presudama ESLJP-a, dom čine prostorije s kojima je pojedinac ostvario dovoljno jaku, stvarnu i trajnu vezu, bez obzira na to da li ih nastanjuje zakonito ili bez ovlaštenja, a miješanje je čin državne vlasti kojim se pravo na dom ograničava ili oduzima, ali i propust države da zaštiti prava pojedinca od miješanja trećih osoba. Miješanje predstavlja i presuda za iseljenje, čak i dok nije izvršena i/ili kada je stanar dobrovoljno iselio prije provedbe ovrhe. Propisane su i iznimke, a primjenom testa razmjernosti u pojedinom se slučaju razmatra opravdanost miješanja.

Nužni smještaj - Prethodnih smo godina nakon obilaska izvještavali o neprimjerenim uvjetima života u tzv. nužnom smještaju u Rijeci. Ove smo godine predlagali osiguravanje zaštite i primjerenog stanovanja djeteta koje s majkom koristi ovaj oblik stanovanja predviđen za samce, te je žrtva spolne zloporabe od strane odraslog korisnika istog smještaja koji još krši i izrečenu mjeru opreza zabrane približavanja djetetu, uspostavljanja ili održavanja veze s djetetom, uhođenja ili uznemiravanja djeteta.

Obveza države - O pravu na stanovanje govore međunarodni i nacionalni dokumenti, kao što su *Opća deklaracija o ljudskim pravima*, *Europska konvencija za zaštitu ljudskih prava i temeljnih sloboda*, *Konvencija o pravima djeteta*, *Europsko jamstvo za djecu* i *Nacionalni akcijski plan* za njegovu provedbu te drugi. Roditelji su odgovorni da, u skladu sa svojim mogućnostima, osiguraju životne uvjetne potrebne za djetetov razvoj, a država je obvezna poduzeti mjere pomoći roditeljima i drugim osobama odgovornim za dijete u ostvarivanju ovog prava i, ako je potrebno, osigurati materijalnu pomoć i programe potpore, osobito glede prehrane, odijevanja i stanovanja. Ipak, u Hrvatskoj i dalje ne postoji učinkovita stambena politika koja osigurava stanovanje socijalno ugroženih građana s djecom, a primljene pritužbe ukazuju na posljedice njenog izostanka.

Na sve navedeno smo upozorili MPUGDI-u i **preporučili žurno osmišljavanje i propisivanje konkretnih mjera politike socijalnog stanovanja** temeljem koje će socijalno ugroženi građani s djecom ostvariti mjesto za primjereno stanovanje u razumnom roku. U tu je svrhu potrebno prikupiti podatke o potrebitim obiteljima. Očekujemo odgovor o postupanju povodom preporuke kao i tražene podatke o raspoloživim nekretninama.

PRIJEDLOZI ZA POBOLJŠANJA

- *Osmisliti i propisati konkretne mjere politike socijalnog stanovanja temeljem koje će socijalno ugroženi građani s djecom ostvariti mjesto za primjereno stanovanje u razumnom roku.*

2.5.3.2 Gospodarsko iskorištavanje i obavljanje štetnih poslova

Konvencijom o pravima djeteta priznaje se pravo djeteta na zaštitu od ekonomskog, odnosno gospodarskog iskorištavanja i obavljanja bilo kakvog posla koji može ometati djetetovo obrazovanje, biti opasan za djetetovo zdravlje ili fizički, mentalni, duhovni ili socijalni razvoj.

Primili smo 11 pojedinačnih prijava (u 2022. bilo ih je 15) od kojih se šest odnosi na nezakoniti rad i zapošljavanje djece u području radnih odnosa kod poslodavca, tri na povrede prava učenika tijekom učenja temeljenog na radu, te po jedna na sudjelovanje djece u kulturnim i umjetničkim aktivnostima i na zaštitu djece koja prose.

Nezakoniti rad i zapošljavanje djece u području radnih odnosa kod poslodavca - Nadzor nad provedbom propisa iz područja rada i zapošljavanja djece, kao i sigurnosti i zaštite na radu, provode inspektori rada u području radnih odnosa i inspektori rada u području zaštite na radu Državnog inspektorata. DIRH nas obavještava o nezakonitom postupanju poslodavaca prema maloljetnicima, primjerice: određivanjem noćnog rada, neprijavlivanjem rada tijelima mirovinskog osiguranja ili neosiguravanjem propisanog dnevnog odmora, te poslodavcima izriče propisane kazne i obavještava HZSR o povredama prava maloljetnika.

Prema podacima DIRH-a u 2023. inspektori rada u području radnih odnosa obavili su ukupno 7862 nadzora nad provedbom propisa iz područja rada i zapošljavanja. U 11 nadzora otkrivene su nezakonitosti počinjene u odnosu na 15 maloljetnika, i to postojanje osnovane sumnje da je počinjeno ukupno 20 povreda prekršajno-sankcioniranih odredaba propisa koji se odnose na rad i zapošljavanje maloljetnika. Nezakonitosti su utvrđene u djelatnosti ugostiteljstva, trgovine, graditeljstva i poljoprivrede. Protiv poslodavaca i odgovornih osoba poslodavaca inspektori rada podnijeli su 9 optužnih prijedloga nadležnim sudovima, a jednom je poslodavcu inspektor izdao prekršajni nalog.

Osim pokrenutih prekršajnih postupaka, inspektori rada u području radnih odnosa donijeli su ukupno 7 rješena koja se odnose na: naloge poslodavcima da maloljetne radnike prijave na obvezno mirovinsko osiguranje, suglasnosti za posredovanje za rad maloljetnog redovitog učenika mlađeg od 15 godina te zabranu rada redovitih učenika protivnog odredbama Pravilnika o obavljanju djelatnosti u svezi sa zapošljavanjem.

Inspektori rada u području zaštite na radu obavili su ukupno 5 448 nadzora nad provedbom propisa iz područja zaštite na radu. Od toga je provedeno 8 inspekcijskih nadzora u području zaštite maloljetnika u kojima je utvrđena jedna nepravilnost.

U području **rada učenika posredstvom srednjoškolskih ustanova, tzv. učeničkih servisa** na temelju ugovora o radu redovitog učenika redovito primamo mali broj prijava. No, uočavamo da prava i interesi učenika koji rade preko tzv. učeničkih servisa nisu zaštićeni. Propisima nisu regulirana neka pitanja u vezi s takvim radom učenika te su prepuštena dogovoru djece i roditelja s poslodavcima, bez odgovarajućeg nadzora nad poslodavcima od strane Državnog inspektorata.

Prema dobivenim informacijama od Državnog inspektorata i MRMSOSP-a, rad učenika posredstvom učeničkih servisa je uređen *Zakonom o tržištu rada*⁶⁴ i *Pravilnikom o obavljanju djelatnosti u svezi sa zapošljavanjem*⁶⁵ te ga valja razlikovati od rada maloljetnika na temelju ugovora o radu sukladno *Zakonu o radu*⁶⁶. *Pravilnikom o obavljanju djelatnosti u svezi sa zapošljavanjem* osigurana je samo minimalna zaštita djeteta, kao što je ograničenje broja radnih sati dnevno koje se smatra punim radnim vremenom, zabrana noćnog rada, pravo na stanku, dnevni i tjedni odmor, što nadzire Državni inspektorat, ali **ne i zaštita djeteta od nekih drugih povreda od strane poslodavca.**

Nije regulirano pitanje rada učenika nedjeljom, blagdanima i drugim danima za koje je zakonom određeno da su neradni dani, kao ni pitanje povećanja zarade s osnove takvog rada. Nisu regulirane situacije u kojima poslodavac ne priznaje obavljen učenikov rad zbog čega učenici ostaju bez zarade. Nije propisana niti cijena rada učenika, već je ona predmet ugovora između učenika i poslodavca, sklopljenog uz posredovanje srednjoškolske ustanove. Takve situacije u praksi dovode do **gospodarskog iskorištavanja djeteta**, jer nema odgovarajućeg nadzora državnog tijela u kojem bi bila utvrđena i sankcionirana povreda od strane poslodavca na štetu djeteta.

Zbog toga smo još 2022. godine MRMSOSP-u preporučili da dopuni *Pravilnik o obavljanju djelatnosti u svezi sa zapošljavanjem* i po potrebi druge propise odredbama o zaštiti djece, koja rade posredstvom srednjoškolskih ustanova, te onima o nadzoru i mjerama Državnog inspektorata nad poslodavcima. Iako je MRMSOSP našu preporuku prihvatio, potrebne dopune propisa još nisu donesene.

Povrede prava učenika tijekom učenja temeljenog na radu i naukovanja kod poslodavca - Prijave su se odnosile na određivanje noćnog rada učenicima koji obavljaju učenje temeljeno na radu kod poslodavca, u kojem slučaju je postupao DIRH, te na neprofesionalan i neprimjeren odnos poslodavca prema učenicima u obavljanju učenja temeljenog na radu.

Zbog nedostatne uređenosti zaštite prava djece u propisima iz područja strukovnog obrazovanja i naukovanja zasad nema inspekcije koja bi mogla prekršajno kazniti poslodavca ili izreći drugu odgovarajuću mjeru poslodavcu za povrede ugovora o provedbi učenja temeljenog na radu i ugovora o naukovanju ili zbog neprofesionalnog ili neprimjerenog odnosa prema učeniku.

Inspekcijski nadzor osiguran je od strane DIRH-a, odnosno inspektora rada koji provode nadzore nad učenjem temeljenom na radu i naukovanjem kod poslodavca, no samo u dijelu koji se odnosi na primjenu

64 NN 118/18, 32/20 i 18/22

65 NN 28/19

66 NN 93/14, 127/17, 98/19, 151/22 i 64/23- Odluka USRH

propisa o radu, sigurnosti i zaštiti na radu. Stoga je jedina mogućnost zaštite zbog neprofesionalnog, neetičnog i neprimjerenog ponašanja poslodavca prema učeniku podnošenje prijave Sudu časti Hrvatske obrtničke komore (HOK), o čemu roditelji i djeca nisu dovoljno informirani, niti se na to uobičajeno odlučuju.

Prema podacima DIRH-a, inspektori rada za područje zaštite na radu su tijekom 2023. obavili ukupno 662 nadzora kod poslodavaca obrtnika i trgovačkih društava na temelju zahtjeva Hrvatske obrtničke komore, u kojima je provjeravano ispunjavaju li obrtnici i trgovačka društva propisane materijalne i kadrovske uvjete za izvođenje praktične nastave i vježbi naukovanja.

Zbog toga već više godina predlažemo jasnije propisati primjenu općih propisa o radnim odnosima, sigurnosti i zaštiti na radu u učenju temeljenom na radu kod poslodavca, *odredbe o inspekcijskom nadzoru i nadležnosti za taj nadzor nad poslodavcima te sankcije za poslodavce za povrede prava učenika i postupanje protivno odredbama Zakona o strukovnom obrazovanju.*⁶⁷ U Zakonu o izmjenama i dopunama Zakona o strukovnom obrazovanju⁶⁸ koji je stupio na snagu u lipnju 2022. uvrštene su odredbe o tome tko obavlja stručni nadzor nad izvođenjem učenja temeljenog na radu kod poslodavca, no ne i odredbe o inspekcijskom nadzoru nad poslodavcima.

Zaštita djece koja prose - Unatoč višegodišnjem ukazivanju na taj problem, prosjačenje odraslih s djecom redovna je pojava u većim gradovima, osobito u Zagrebu, a u ljetnim mjesecima i u turističkim mjestima na obali. Navođenje ili korištenje djece na prosjačenje ozbiljna je povreda prava djece, na što kontinuirano upozoravamo javnost, ali i policiju, tražeći da pojača aktivnosti na identifikaciji osoba koje na taj način iskorištavaju djecu. Očigledno je da mjere koje poduzimaju policija i sud, koji najčešće novčano kažnjavaju osobe zatečene u prosjačenju ili ih na neko vrijeme protjeruje iz grada, pa ni mjere koje poduzimaju tijela socijalne skrbi, nisu efikasne u zaštiti djece. Primjećujemo da policija više ne iskazuje podatke o broju osoba koje su zatečene u prosjačenju u prisutnosti djece, evidentirajući samo prekršajno odgovorne maloljetnike koji su zatečeni u prosjačenju. To smatramo lošom praksom jer je postupanje policije od presudne važnosti u evidentiranju osoba koje štete djeci preduvjet za poduzimanje mjera obiteljsko-pravne zaštite djece.

Prema podacima MUP-a u 2023. ukupno je evidentirano 530 počinitelja prekršaja prosjačenja, od čega su pet počinitelja maloljetnici.

Kontinuirana suradnja više resora i planiranje dugoročnih mjera zaštite preduvjet su zaštite djece koja prose. Važan je ozbiljan i sveobuhvatan pristup, evidencija svih slučajeva, utvrđivanje uzroka prosjačenja te kontinuirani rad na njihovom otklanjanju i pomoći djeci.

Sudjelovanje djece u umjetničkim, audiovizualnim, promidžbenim, sportskim i sličnim aktivnostima - Prema postojećim propisima, dijete i maloljetnik⁶⁹ koji pohađaju osnovno obrazovanje smiju, samo uz prethodno odobrenje tijela nadležnog za poslove socijalne skrbi, uz naplatu sudjelovati u aktivnostima snimanja filmova, oglašavanja, pripremanja i izvođenja umjetničkih, scenskih ili sličnih kulturnih djela te sportskih natjecanja, na način i u opsegu koji ne ugrožavaju njihovo zdravlje, sigurnost, ćudoređe, školovanje ili razvoj.

Stupanjem na snagu Zakona o izmjenama i dopunama Zakona o radu⁷⁰, od 1. siječnja 2023. **odobrenje za sudjelovanje maloljetnika** u tim aktivnostima **izdaje tijelo nadležno za poslove socijalne skrbi** (HZSR) na temelju zahtjeva zakonskog zastupnika djeteta i maloljetnika, a primjerak istoga dostavlja i tijelu nadležnom za poslove inspekcije rada. Inspektori rada DIRH-a više nisu nadležni za izdavanje tih odobrenja, no i dalje su nadležni za nadzor nad **naplatnim** sudjelovanjem djece i maloljetnika koji pohađaju obvezno osnovno obrazovanje u navedenim aktivnostima.

67 NN 30/09, 24/10, 22/13, 25/18, 69/22.

68 NN 69/22.

69 U smislu Zakona o radu maloljetnik je osoba koja je navršila 15 godina ili je starija od 15, a mlađa od 18 godina.

70 NN 151/22

Za razliku od naplatnog sudjelovanja, **nenaplatno sudjelovanje** djece u navedenim aktivnostima ne podliježe izdavanju odobrenja niti nadzoru. Zbog toga zaštita interesa i dobrobiti djeteta u potpunosti ovisi o senzibiliziranosti sudionika i o roditeljskoj spremnosti da zaštite interese djeteta, što nije dovoljno. Proteklih godina više puta smo upozoravali nadležna ministarstva, Vladu i Hrvatski sabor da nedostaju jasna pravila o sudjelovanju djece u navedenim aktivnostima, kako uz naplatu, tako i bez naplate, te preporučivali iznalaženje cjelovitog rješenja.

*Obiteljskim zakonom*⁷¹, koji je stupio na snagu 1. studenoga 2015., predviđeno je da ministar nadležan za poslove obitelji i socijalne politike donese provedbeni propis kojim će urediti ovo područje dječjih aktivnosti, uz suglasnost ministra nadležnog za kulturu, ministra nadležnog za zdravstvo i ministra nadležnog za obrazovanje. Iako je taj propis trebao biti donesen u roku od tri mjeseca od stupanja na snagu *Obiteljskog zakona*, on još uvijek nije donesen.

PRIJEDLOZI ZA POBOLJŠANJA

- *Dodatno regulirati zaštitu djeteta u situacijama koje nisu predviđene Pravilnikom o obavljanju djelatnosti u svezi sa zapošljavanjem, kao što su prava djece koja rade na temelju ugovora o radu redovitog učenika posredstvom srednjoškolskih ustanova, te propisati nadležnost Državnog inspektorata za nadzor i izricanje mjera poslodavcima.*
- *Ustaviti u Zakonu o strukovnom obrazovanju cjeloviti nadzor i sankcioniranje poslodavaca za povrede prava učenika; provoditi učenje temeljeno na radu i naukovanje samo kod poslodavaca koji provode prethodnu provjeru osuđivanosti prije sklapanja ugovora s poslodavcem i periodično o tome obavještavaju škole.*
- *Evidentirati sve slučajeve iskorištavanja djece za prosjačenje, utvrditi uzroke prosjačenja te kontinuirano raditi na njihovom otklanjanju i pomoći djeci.*
- *Donijeti provedbeni propis iz Obiteljskog zakona o načinu sudjelovanja djece u umjetničkim, audiovizualnim, promidžbenim, sportskim i sličnim aktivnostima i regulirati sudjelovanje djece, uz naplatu i bez naplate, u tim aktivnostima.*

2.5.3.3 Zaštita imovinskih prava djeteta

U 2023. bilježimo 21 slučaj u području zaštite imovinskih prava djece, od čega četiri predmeta pratimo na vlastitu inicijativu. Predmeti se odnose na zaštitu imovinskih interesa 37 djece. Vezano uz istu problematiku bilježimo i 13 telefonskih ili osobnih obraćanja stranaka, a područje zaštite imovinskih prava djece tema je i nekoliko općih inicijativa u ovom području.

Najčešće smo se bavili problematikom raspolaganja i upravljanja imovinom djece. Slijede pritužbe vezane uz nasljeđivanje dugova. Po dvije pritužbe odnose se na rad agencija za naplatu potraživanja te na posljedice zaključivanja ugovora o doživotnom uzdržavanju. Stranke su nam se prituživale i na moguće povrede imovinskih prava djece u različitim životnim situacijama, primjerice u situaciji zaključivanja kupoprodajnog ugovora kojim je dijete kupilo mobilni uređaj, situaciji zaplijene sredstava izuzetih od ovrhe te vezano uz raspolaganje sredstvima koja su prikupljena na ime humanitarne akcije. Ukazivale su nam i na utjecaj imovinsko-pravnog spora odraslih članova obitelji na dijete, kao i na posljedice sudske odluke o iseljenju iz nekretnine.

Osim manjeg broja prijava povreda imovinskih prava djece, zapaža se i relativno manji broj prijava koje u području zaštite imovinskih prava iz godine u godinu primaju PU HZSR. Zamjetan je i nesrazmjer

71 NN 103/15, 98/19 i 47/20

broja zaprimljenih prijava i slučajeva u kojima se HZSR odlučuje na pokretanje sudskih postupaka za određivanjem mjera za zaštitu imovine i imovinskih prava djeteta. Proizlazi da se HZSR rijetko odlučuje na pokretanje postupaka pa vjerujemo da je u ovom području, osim dopune propisa s blažim mjerama za zaštitu imovinskih prava djece, i dalje nužna senzibilizacija i kontinuirana edukacija stručnjaka.

Prema podacima MRMSOSP-a za 2022. (podaci za 2023. još nisu objavljeni), te godine HZSR zaprimio je 85 obavijesti o kršenju djetetovih imovinskih prava (za usporedbu, 2021. ih je bilo 94). Iste je godine sud donio ukupno 63 odluke o određivanju mjere za zaštitu imovine i imovinskih prava djeteta, od čega 21 na prijedlog Zavoda te još 42 na prijedlog roditelja. U šest slučajeva roditelji su rješenjem suda lišeni prava na upravljanje djetetovom imovinom i prava na zastupanje djeteta u imovinskim stvarima. Sudovi su donijeli i 129 odluka o odobrenju roditelju za zastupanje djeteta u vezi s njegovom vrjednijom imovinom, odnosno imovinskim pravima djeteta prema članku 101. OBZ-a.

Pracanjem ovog područja uočava se da do kršenja imovinskih prava djece najčešće dolazi u situacijama u kojima roditelji nesvjesno, odnosno bez uvida u činjenicu da djeca mogu postati dužnici, zastupaju djecu te u njihovo ime sklapaju različite pravne poslove. U drugim slučajevima radi se o namjernim postupanjima roditelja koji svojim postupcima svjesno ugrožavaju interese djece (primjerice, kada samostalno i bez znanja drugog roditelja i djeteta podižu novac s djetetovog računa i troše za svoje potrebe). Već godinama ukazujemo na ovakve slučajeve te pozivamo na potrebu drugačijeg normiranja ovog područja radi zaštite interesa djece koja, zbog manjkavih propisa i neodgovornih postupaka roditelja, u nekim slučajevima ostaju trajno oštećena.

Pravni okvir - Iako je tijekom 2023. doživio izmjene, OBZ u području zaštite imovinskih interesa djece nije značajnije mijenjan. Interveniralo se tek u odredbu čl. 98.st.2., koju je prethodno svojom Odlukom⁷² ukinuo Ustavni sud. Time je iz OBZ-a brisana odredba koja je predviđala zabranu roditeljima da upravljaju sredstvima koja su stečena djetetovim radom. Činjenicu da je *Nacrt zakona o izmjenama i dopunama OBZ-a* bio u javnom savjetovanju iskoristili smo kako bismo javno ukazali na stav i potrebu dublje intervencije ne samo u ovaj članak, već i ostale odredbe OBZ-a koje reguliraju područje imovinskih prava djece.⁷³

Pozivali smo da se na drugačiji način nomotehnički uredi odredbe o imovinskim pravima, na način da se jasnije regulira upravljanje, korištenje prihoda i raspolaganje imovinom djece (u koje spada otuđenje i opterećenje imovine), s ciljem izbjegavanja nedoumica i mogućeg različitog tumačenja pojmova.

Predložili smo i da se dopuni odredba kojom su propisane vrste mjera za zaštitu imovine i imovinskih prava djeteta, na način da se predvide i blaže mjere za zaštitu imovinskih prava i interesa djece iz nadležnosti HZSR-a i suda, te općenito da se prošire ovlasti HZSR-a po pitanju zaštite dječje imovine po uzoru na OBZ (2003.).⁷⁴ I dalje smo stava da bi MRMSOSP trebao pripremiti liste za procjenu čimbenika rizika te izdati smjernice i naputke za postupanje stručnih radnika HZSR tijekom procjene i zaštite imovinskih prava i dobrobiti djece, pa smo predložili da se takva obveza ministra propiše OBZ-om.

Kako je odredbama OBZ-a zaštita prava djece pod skrbništvom regulirana na značajno drugačiji način u odnosu na djecu koja nisu pod skrbništvom, založili smo se da se i ovoj grupi djece osigura učinkovitija zaštita kroz sudsku nadležnost za donošenje odluka vezanih uz njihova imovinska prava.

⁷² broj: U-I-394/2015 i dr. od 18. travnja 2023., NN 49/23.

⁷³ Konkretno, u ovom području naši su se prijedlozi odnosili na odredbe čl. 97. (Upravljanje imovinom djeteta), čl. 101. (Zastupanje u vezi s vrjednijom imovinom, odnosno imovinskim pravima djeteta), čl. 178. (Vrste mjera za zaštitu imovine i imovinskih prava djeteta), čl. 225. st.4. (Rješenje o stavljanju pod skrbništvo i imenovanje skrbnika djetetu) i čl. 261. (Upravljanje i zastupanje u imovinskim stvarima šticećenika).

⁷⁴ Prema odredbi čl. 118. OBZ (2003) CZSS je mogao u svako doba zahtijevati od roditelja polaganje računa o upravljanju djetetovom imovinom te o prihodima koje dijete ili obitelj ostvaruje za potrebe djeteta na temelju posebnih propisa; mogao je donijeti odluku da roditelji glede upravljanja djetetovom imovinom imaju položaj skrbnika, te odrediti da se dio djetetovih prihoda ili prihoda obitelji ostvarenih po posebnim propisima ne isplaćuju na ruke roditelja, nego da se tim prihodima podmiruju životne potrebe obitelji, odnosno djeteta.

Prema OBZ-u, roditelji koji ostvaruju roditeljsku skrb imaju dužnost i pravo, sporazumno zastupati svoje dijete u odnosu prema trećima. Pritom vrijedi zakonska pretpostavka da je jedan roditelj dao svoj pristanak drugom roditelju da može zastupati dijete bez njegove izričite suglasnosti, osim kod zastupanja u vezi s vrjednijom imovinom, odnosno imovinskim pravima djeteta.

Tumačenje pojma vrjednije imovine - Zastupanje djeteta u vezi s njegovom vrjednijom imovinom, odnosno imovinskim pravima, valjano je ako roditelj koji zastupa dijete dobije pisanu suglasnost drugog roditelja koji ostvaruje roditeljsku skrb i odobrenje suda u izvanparničnom postupku (čl.101. OBZ-a). Zakon decidirano nabraja o kojim se zastupanjima radi, međutim propušta definirati pojam vrjednije imovine kada se radi o raspolaganju novčanim sredstvima djeteta, stoga se primjena ove odredbe OBZ-a vezano uz raspolaganja novčanim sredstvima djeteta oslanja na njena tumačenja. Zadnje tumačenje dalo je ondašnje Ministarstvo socijalne politike i mladih u rujnu 2014., prema kojem roditelj može u razdoblju od jednog mjeseca raspolagati novčanim sredstvima djeteta u iznosu koji ne prelazi 10.000 kuna. Preračunato u eure, ovo je tumačenje i dalje u primjeni.

Najčešće povrede prava djece koje zapažamo u praksi proizlaze upravo iz propusta OBZ-a i preširokog tumačenja pojma vrjednije imovine. Vjerujemo da većina roditelja odgovorno skrbi o interesima svoje djece, međutim u onom manjem postotku neodgovornih postupaka roditelja, važeće tumačenje ostavlja prostora za moguću manipulaciju, koja djeci može prouzročiti značajnu i nepopravljivu štetu (djeca u kratkom vremenu mogu ostati bez značajnog novčanog iznosa, a bez kontrole da će novac biti utrošen na njihove potrebe). Prilikom izmjena OBZ-a u 2023. predložili smo da se njime regulira visina novčanih sredstava koji se smatraju vrjednijom imovinom te da se pritom visina kontinuiranih (mjesečnih) isplata uskladi s iznosima uzdržavanja prema prosječnim potrebama maloljetnog djeteta u skladu s djetetovom dobi.⁷⁵ Također smo predlagali da se predvidi razlika između jednokratne isplate i mogućnosti kontinuiranog podizanja sredstava s računa djeteta, kao i da se propiše obveza ministra nadležnog za poslove socijalne skrbi da o svemu tome odluči jednom godišnje svojom odlukom. Na žalost, naši se prijedlozi ni ovoga puta nisu razmatrali.

I u protekloj godini saznajemo za pojedinačne slučajeve u kojima su roditelji zloupotrijebili svoja roditeljska prava i obveze te raspolagali imovinom svoje djece, na način da su podizali novac s djetetovog računa ili prodali djetetovu imovinu. Obraćale su nam se punoljetne osobe koje su takve povrede doživjele za vrijeme svoje maloljetnosti, a sada se raspituju o važećim propisima, kao i mogućnostima zaštite. Slučajevi koje smo pratili prijašnjih godina ukazuju na to da se djeca često suočavaju i s dugotrajnošću sudskih postupaka radi isplate koje pokreću naknadno, a njihovu poziciju dodatno otežava i činjenica da je roditelj koji je povrijedio njihov interes često ujedno i roditelj neplatiša uzdržavanja. U jednom od obraćanja stranka nam ukazuje i na posljedice štrajka pravosudnih službenika, koji je utjecao na dinamiku postupka vođenog radi ishođenja odobrenja za raspolaganje imovinom djeteta.

Pratimo i nekoliko slučajeva zaštite imovinskih interesa djece bez odgovarajuće roditeljske skrbi, a koja se nalaze pod skrbništvom. Osim ranije spomenute potrebe učinkovitije zaštite ove skupine djece kroz izmjenu propisa, zamjećujemo i potrebu pojačanog angažmana nadležnih područnih ureda HZSR-a u poslovima vezanim uz upravljanje, raspolaganje i korištenje prihoda od imovine koja se nalazi u dječjem vlasništvu.

Do povreda imovinskih prava djece dolazi i uslijed provedbe ovrhe novčanih sredstava i primanja koja pripadaju djeci, a koja su izuzeta iz ovrhe.

Djeca dužnici - Kako bismo stekli realan uvid u problematiku i brojnost slučajeva u kojima se djeca javljaju kao dužnici, i ove godine zatražili smo podatke Porezne uprave Ministarstva financija.

⁷⁵ Prema Odluci o minimalnim novčanim iznosima potrebnim za mjesečno uzdržavanje djeteta (NN 48/2023), oni iznose: za dijete do 6 godina 172,67 eura (17 % prosječne plaće), za dijete od 7 do 12 godina 203,15 eura (20 % prosječne plaće) te za dijete od 13 do 18 godina 223,46 eura (22 % prosječne plaće).

Prema podacima Porezne uprave na dan 31. prosinca 2023. u evidenciji se nalazi 887 djece poreznih dužnika (godinu prije ih je bilo 895), od kojih njih 40 duguje iznos veći od 1.000,00 eura. Među njima najčešće se radi o dugovanjima na ime poreza na promet nekretnina. U razdoblju od 1. siječnja do 31. prosinca 2023. izvršen je otpis duga ili kamata u cijelosti za 37 maloljetnih osoba.

Praćenjem nekih slučajeva prijašnjih godina zapaža se da roditelji najčešće prihvate darovanu nekretninu ili kupe nekretninu na ime djeteta, a da pritom previde da dijete kao stjecatelj nekretnine postaje porezni obveznik te da je u obvezi platiti porez na promet nekretnina. Djeca mogu postati porezni dužnici i po drugoj osnovi: temeljem *Zakona o porezu na dohodak*, *Općeg poreznog zakona* i drugih propisa, a dugove mogu i naslijediti.

Nasljeđivanje dugova - Slučajevi koje smo pratili prijašnjih godina, kao i novija obraćanja stranaka ukazuju da prava djece u ostavinskim postupcima ipak nisu u dovoljnoj mjeri zaštićena, unatoč dostupnim mehanizmima zaštite⁷⁶, a ponajviše zbog njihove neujednačene primjene. U cilju bolje zaštite djece nasljednika, još 2022. smo preporučili Hrvatskoj javnobilježničkoj komori, MPU-u te MRMSOSP-u izradu protokola postupanja u slučajevima kada malodobna djeca u ostavinskim postupcima nasljeđuju imovinu samostalno ili s nekim drugim. Nažalost, odgovor na preporuku nismo nikada zaprimili.

Stranke koje nam se obraćaju i izražavaju bojazan zbog mogućih dugovanja pozivamo na poseban oprez prilikom poduzimanja svih daljnjih radnji i zaključenja pravnih poslova u ime i za račun djece te ih upućujemo na konzultaciju s odvjetnikom. Iz nekih obraćanja zapažamo i neizvjesnost s kojima se stranke suočavaju u slučajevima naknadno pronađene imovine ili dugovanja u inozemstvu, kao i poteškoće na koje nailaze djeca koja se, nasljeđujući određenu imovinu, ujedno suočavaju s otprije nerazriješenim imovinsko-pravnim odnosima umrlog ostavitelja.

Otprije smo pratili slučaj u kojem je rješenje o nasljeđivanju koje je donio javni bilježnik stavljeno van snage te je naknadno proveden ostavinski postupak pred mjesno nadležnim općinskim sudom u kojem su se svi potencijalni zakonski nasljednici (uključujući i dijete, zastupano po posebnom skrbniku), odrekli nasljedstva zbog utvrđene činjenice da je visina duga koji bi se naslijedio veća od vrijednosti pokojnikove imovine. U konkretnom, vrlo kompleksnom slučaju, zamjetan je povećani angažman nadležnog HZSR-a i posebne skrbnice radi zaštite interesa djeteta. Saznajemo i za slučaj u kojem su djeca, nakon što su naslijedila imovinu iza smrti svog oca, saznala za postojanje dugovanja na ime kredita kojeg je on podignuo još za vrijeme trajanja svog ranijeg braka. Za dug su doznali uslijed, citiramo, višekratnog telefonskog uznemiravanja od strane agencije za naplatu potraživanja.

Pritužba na rad agencija za naplatu potraživanja bila je predmetom još jednog obraćanja ovom Uredu, u kojem se majka pritužuje da su službenici agencije, zbog njenog duga uznemiravali njene ukućane, uključujući i dijete. Još 2021. godine, potaknuti općenitom prijavom i napisima u medijima o neprimjerenosti i nepoželjnoj praksi subjekata koji se bave otkupom dugovanja i naplatom potraživanja, i o tome da beskrupulozno uznemiravaju dužnike i članove njihovih obitelji i djece, kao i da ne postoji nadzor nad njihovim radom, obratili smo se Ministarstvu financija. Uputili smo im preporuku da se angažiraju radi reguliranja ovog područja radi zaštite dostojanstva i prava djece čiji su roditelji ili drugi članovi obitelji dužnici. Stoga smo u protekloj godini tijekom e-savjetovanja o *Nacrtu prijedloga Zakona o načinu, uvjetima i postupku servisiranja i kupoprodaje potraživanja* pozdravili donošenje ovog propisa te iznijeli prijedlog za zaštitu interesa djece.⁷⁷

Postupci radi naknade štete - Tijekom 2023. obratilo nam se jedno osiguravajuće društvo upitom o pravnoj osnovanosti isplate naknada i osigurnina izravno na račun malodobnih oštećenika/osiguranika. Uputili smo ih na važeće odredbe OBZ-a vezano uz roditeljska ovlaštenja. Stava smo da jednako kao što

⁷⁶ Zaštitne mehanizme propisuje čl. 101. prema kojemu je raspolaganje nasljedstvom valjano ako roditelj koji zastupa dijete ima pisanu suglasnost drugog roditelja koji ostvaruje roditeljsku skrb, kao i odobrenje suda u izvanparničnom postupku te čl. 240. st.1.t.5. prema kojemu će se djetetu imenovati poseban skrbnik u slučaju kad postoji sukob interesa između djeteta i njegovih zakonskih zastupnika u imovinskim postupcima ili sporovima, odnosno, pri sklapanju pojedinih pravnih poslova.

⁷⁷ Više o tome u poglavlju *Normativne aktivnosti*.

novčana sredstva koja punoljetna fizička osoba ostvari kao osigurninu nije moguće bez pravne osnove uplaćivati na račun druge fizičke osobe, isto pravilo vrijedi i za djecu te je osigurninu koju dijete ostvari kao nositelj toga prava temeljem ugovora o osiguranju svakako važno uplatiti na račun djeteta.

Zaključno, uočava se da do povreda imovinskih prava djece dolazi zbog preširokog tumačenja pojma vrjednije imovine te nepostojanja zaštitnih mehanizma i kontrole trošenja sredstava. Do povreda dolazi i u slučajevima neodgovornog i nesmotrenog postupanja roditelja koji, bez da se prethodno informiraju, poduzimaju radnje u ime i za račun djece. Vidimo potrebu donošenja protokola za postupanja u ostavinskim postupcima u kojima nasljeđuju djeca, kao i lista za procjenu čimbenika rizika po kojima bi postupao HZSR tijekom procjene i zaštite imovinskih prava i dobrobiti djece. Nužno je predvidjeti i širu lepezu mjera za zaštitu imovinskih prava djece u OBZ-u.

PRIJEDLOZI ZA POBOLJŠANJA

- *Izmijeniti tumačenje pojma vrjednije imovine te ga prilagoditi realnim društvenim prilikama, odnosno, minimalnim novčanim iznosima potrebnim za djetetovo mjesečno uzdržavanje.*
- *Osigurati edukacije za stručne radnike HZSR-a te im pružiti smjernice i naputke za postupanje, kako bi im olakšali procjenu ugroženosti imovinskih prava i dobrobiti djeteta i procjenu rizika.*
- *Regulirati metodologiju i troškove vještačenja procjene vrijednosti imovine u postupcima koji se vode radi davanja odobrenja za odricanje od nasljedstva, a kada postoji sumnja u dugove ostavitelja.*
- *Dopuniti i unaprijediti propise vezane uz zaštitu imovinskih interesa djece (OBZ, Ovršni zakon i dr.).*
- *Izraditi protokol postupanja u slučajevima kada malodobna djeca nasljeđuju imovinu u ostavinskim postupcima.*

2.5.3.4 Neprimjereno oglašavanje

U području oglašavanja prijave se odnose na televizijske oglase, oglašavanja na društvenim mrežama i na javnim prostorima. Najviše pritužbi i upita odnosilo se na oglašavanje igara na sreću, na oglašavanje i dostupnost nezdrave hrane i pića (zaslađenih pića, energetskih pića, alkohola), duhanskih i srodnih proizvoda te drugih neprimjerenih proizvoda. Prijave su se odnosile i na smještanje reklame s likom djeteta u neprimjerene prostore i neprimjereno korištenje lika djece.

Građane i medije smo obavještavali o propisima koji reguliraju ovo područje i mogućnostima djelovanja radi zaštite djece, sudjelovali smo i u općim i normativnim inicijativama.

Najveći broj pritužbi odnosio se na **oglašavanje igara na sreću**. Građani traže jaču intervenciju države, a posebno prijavljuju da su prosječni gledatelji (obitelji s djecom) tijekom prijenosa gledanih nogometnih utakmica, utakmica vaterpolista i rukometaša i skijaških natjecanja izloženi čestim reklamama igara na sreću, a pritom oznake za dobnog ograničavanje doživljavaju izrazito licemjernima. Jedan roditelj postavlja pitanje o tome što bi gledatelji mlađi od 18 godina trebali učiniti u trenutku emitiranja te reklame i oznake dobnog ograničenja, „...zar zatvoriti ili pokriti oči...“, te smatra da se postojeća „pravna zaštita“ zapravo ruga djeci i roditeljima. „Apsolutno se apsurdnim čini takvo reklamiranje, omogućavanje otvaranje kladionica u neposrednim blizinama škola i onda organiziranja raznoraznih savjetovanja i savjetovališta za roditelje i stručnjake po pitanju prevencije ovisnosti i nošenju s ovisnostima o kocki“.

I prema podacima Agencije za elektroničke medije, najviše pojedinačnih prekršaja iz *Zakona o elektroničkim medijima* koje se odnose na zaštitu maloljetnika, zabilježeno je u potkategoriji oglašavanja igara na sreću, među kojima se naročito ističu oglasi za kockarnice i kladionice. Nažalost, na upit građana možemo li zabraniti reklamiranje kockarnica i automat klubova automobilima razglasom koji prolaze gradom, ukazali smo da nemamo tu ovlast.

Kockanje i klađenje predstavlja ozbiljan javno-zdravstveni, ali i društveni problem. Zabrinjavajuće je da je klađenje, unatoč zakonskoj zabrani, djeci ipak dostupno, o čemu saznajemo iz kontakata s djecom, kao i iz rezultata više studija. Poseban problem predstavlja i *online* klađenje, posebice kada ga organiziraju strana trgovačka društva, kao i agresivno oglašavanje industrije kockanja. Oglašavanje različitih igara na sreću, kladionica i casina ušlo je i u svijet sporta na način da priređivači igara na sreću preuzimaju ulogu sponzora, ne samo sportskih emisija, već i različitih nacionalnih i međunarodnih sportskih natjecanja, a sportski klubovi s ponosom objavljuju vijesti o ostvarenom sponzorstvu priređivača igara na sreću i oglašavaju ga na sportskim događanjima i opremi igrača.

Smatramo da bi se donositelji odluka na svim razinama, krovna sportska udruženja i sva druga tijela u svom radu trebali zalagati za izmjenu takvih štetnih praksi, a na ovaj smo problem ukazali i Hrvatskom olimpijskom odboru. Jačem osvješćivanju ovog problema mogu doprinijeti i mediji.

Obveza je države osigurati odgovarajuće mehanizme kojima će se djecu zaštititi od izloženosti medijskim i drugim sadržajima koji mogu naštetiti njihovom razvoju, a razvoj digitalnih medija koji je omogućio široku dostupnost najrazličitijih sadržaja putem digitalnih platformi, znatno je otežao ispunjavanje te zadaće. Pritužbe ukazuju na nedovoljno razumijevanje načela zaštite interesa djeteta u ovom području. Od neizmjerne su važnosti i preventivne aktivnosti i programi kojima je cilj educirati djecu o rizicima, opasnostima i štetnim posljedicama kockanja i klađenja, ali nužne su izmjene normativnog okvira koji regulira industriju igara na sreću.

Prijave su se odnosile i na **oglašavanje nezdravih i štetnih pića i hrane** na televiziji (npr. alkohola i energetskih pića) i dostupnosti ovih proizvoda djeci na raznim festivalima. Godinama upozoravamo na **dostupnost alkohola djeci**, najviše zbog nedosljedne primjene zakonskih ograničenja i zabrane prodaje alkoholnih pića djeci, ali i zbog tolerantnog stava društva prema pijenju. Konzumacija piva je, zahvaljujući agresivnom oglašavanju u medijima, na javnim površinama i sportskim terenima, postala neizostavni dio druženja i često se vezuje uz navijačku kulturu, zajedno s oglašavanjem igara na sreću, posebno sportskih kladionica, koje sponzoriraju razne sportske aktivnosti i sadržaje. Inicijative pravobraniteljice godinama su usmjerene na izmjenu propisa u smjeru ograničavanja **oglašavanja alkohola**. Neophodno je smanjiti izloženost djece oglašavanju alkohola, a najviše piva, na televiziji i putem drugih elektroničkih medija, naročito uz prijenose sportskih natjecanja. Naglašavamo da nije dovoljno da oglašavanje bude ograničeno samo na nakladnike koji podliježu *Zakonu o elektroničkim medijima*, jer ono obuhvaća širi kontekst i višestruka okruženja koja je također potrebno istražiti i utjecati na njih radi zaštite djece.

I dalje ukazujemo na problem dostupnosti i konzumacije **energetskih napitaka** za djecu. U razgovorima s djecom i nastavnicima doznajemo da čak i djeca osnovnoškolske dobi povremeno konzumiraju takve napitke, a ni oni, ni njihovi roditelji nisu upoznati s mogućim rizicima i štetnim djelovanjem takvih pića. Dodatni razlog za zabrinutost je i niska cijena nekih energetskih napitaka, stoga preporuke stručnjaka idu u smjeru što teže dostupnosti energetskih pića djeci, zabrane njihovog oglašavanja djeci te potrebe edukacije djece i njihovih roditelja o zdravstvenim aspektima konzumacije energetskih pića i rizicima za zdravlje. Ove stavove i mi podržavamo te se zalažemo za odlučnije ograničavanje izloženosti djece oglašavanju i dostupnosti ovih proizvoda.

Multidisciplinarna *Radna skupina za ograničavanje oglašavanja prehrambenih proizvoda djeci* od 2021. godine angažirana je radi smanjenja izloženosti djece oglašavanju hrane i napitaka s povišenom razinom masti, soli i šećera u medijskim sadržajima namijenjenim djeci i nastavlja sa svojim aktivnostima.

Zabrinuti smo zbog informacija o dostupnosti, korištenju i oglašavanju alternativa tradicionalnim **cigaretama**, kao što su e-cigarete, *vaping* uređaji i grijani duhan te nikotinske vrećice, koje su postale popularne i među djecom i mladima te se rašireno koriste uz cigarete ili kao alternativa pušenju cigareta. Preporučili smo MZ-u, MZO-u, HZJZ-u, DIRH-u i VEM-u da ispituju pojavnost toga i poduzmu mjere kako bi se zaštitilo djecu od oglašavanja ovih proizvoda i njihove dostupnosti, u skladu s odredbama *Zakona o ograničavanju uporabe duhanskih i srodnih proizvoda* i *Zakona o elektroničkim medijima*. Smatramo da štetna praksa oglašavanja ovih proizvoda i zavaravajućih informacija o njihovom učinku nanosi štetu svima, pa tako i djeci, te da nedvojbeno predstavlja kršenje propisa i treba je sankcionirati i suzbiti. Posebno smo preporučili MZO-u da potakne osnovne i srednje škole da u svojim internim aktima izričito zabrane korištenje ove vrste proizvoda u školama te da intenziviraju preventivne aktivnosti u ovom području po školama, uključujući u njih djecu i roditelje. DIRH nas je obavijestio o rastu prijava na nezakonito oglašavanje putem društvenih mreža i to osobito u području e-cigareta koje se zaista nude i prikazuju kao zdravije alternative duhanskim proizvodima te nužnosti dodatnog reguliranja. Očekujemo da će se izmjenama i dopunama *Zakona o ograničavanju uporabe duhanskih i srodnih proizvoda* dodatno pridonijeti zaštiti djece.

Značajno je što i sama djeca jasno daju do znanja kako bi željeli da se u **televizijskom programu** emitira manje reklama – „*Volio bih da su reklame poslije crtića, a ne prije njih.*“⁷⁸ Naime, sadržaji koje djeca ne žele gledati na TV-u su i reklame, što može biti rezultat dječje veće zasićenosti reklamama, kao i rezultat objektivnog povećanja reklama na svim televizijama, uključujući i javnu.

PRIJEDLOZI ZA POBOLJŠANJA

- *Kontinuirano podizati svjesnost o potrebi zaštite djece od negativnog utjecaja oglašavanja.*
- *Zakonodavnim izmjenama jačati zaštitu djece od oglašavanja igara na sreću, alkohola, energetskih pića, duhanskih i srodnih proizvoda te hrane i pića čija se pretjerana uporaba ne preporučuje.*
- *Provoditi kampanje o zdravim životnim navikama i suzbijanju pretilosti i svih oblika ovisnosti.*
- *Unaprijediti zaštitu djece tijekom dječjih programa i drugih programa i događanja čija su publika djeca i mladi (naročito sportska događanja) od različitih oglašavanja neprimjerenih sadržaja.*
- *Poticati građansku odgovornost za prijavljivanje kršenja odredbi o oglašavanju proizvoda i usluga koji štete djeci.*
- *Učestalije nadzirati i sankcionirati subjekte koji oglašavaju proizvode i usluge koje štete dobrobiti djece na svim mjestima na kojima borave djeca, te čija su publika djeca i mladi, uključujući društvene mreže i druge digitalne aplikacije.*

2.5.3.5 Dječji proračun

Veliki broj djece u Republici Hrvatskoj osjeća se isključeno i ističe diskriminaciju kao ključno pitanje prava na koje treba obratiti pozornost. Osjećaj diskriminacije iskusilo je **56 % djece i 40 % mladih**⁷⁹, pri čemu mladi ocjenjuju da njihovi vršnjaci u najvećoj mjeri diskriminiraju mlade koji žive u uvjetima siromaštva i mlade s teškoćama u razvoju. Djeca snažno doživljavaju nemogućnost obrazovanja, igranja i provođenja slobodnog vremena s drugima. Upravo bi dječji proračun trebao biti alat za sustavno praćenje ulaganja u djecu i programe za djecu te učinka financijskih ograničenja na život i ostvarivanje prava

⁷⁸ Iz publikacije „Kako ostvarujemo dječja prava u Hrvatskoj: mišljenja i stavovi djece i mladih u 2009. i 2023. godini“, <https://dijete.hr/hr/publikacije/>

⁷⁹ To je pokazalo i posljednje istraživanje „Kako ostvarujemo dječja prava u Hrvatskoj: mišljenja i stavovi djece i mladih u 2009. i 2023. godini“ koje je proveo Ured Pravobranitelja za djecu u suradnji s UNICEF-om.

djece. Trebao bi definirati koje usluge u svakom od sustava (socijala, zdravstvo, obrazovanje, kultura i dr.) trebaju dobiti sva djeca, a koje određene skupine djece u ranjivim situacijama i njihove obitelji.

Izrada dječjeg proračuna obveza je Republike Hrvatske sukladno *Općem komentaru br. 19.* (2016.) o izdavanju sredstava iz javnih proračuna za ostvarenje dječjih prava. Navedeno je bilo definirano i *Nacionalnom strategijom za prava djece u Republici Hrvatskoj od 2014. do 2020. godine.* No unatoč tome što je Republika Hrvatska još 2019. godine objavila prvi dječji proračun, ni četiri godine kasnije **nemamo djelotvoran i učinkovit dječji proračun koji sustavno prati ulaganja u djecu i ostvarivanje njihovih prava.**

Pored toga, u Mišljenju Vlade Republike Hrvatske u odnosu na *Izješće o radu pravobraniteljice za djecu za 2021. i 2022. godinu*, a vezano uz dječji proračun, stoji da će se „u narednom razdoblju poduzeti napori s ciljem postizanja veće pouzdanosti podataka, unaprjeđenja metodologije izrade i praćenja dječjeg proračuna na nacionalnoj, a kasnije i lokalnoj razini, uz mogućnost usporedbe i praćenja podataka koja tijela dostavljaju, a za postizanje navedenog cilja nužna je suradnja svih nadležnih i relevantnih tijela“. Budući da Središnji državni ured za demografiju i mlade ima konsolidacijsku ulogu izrade dječjeg proračuna i godišnjih izvještaja o njegovu izvršenju, nastavili smo ukazivati na potrebu aktivnijeg i žurnijeg djelovanja po pitanju obrade prikupljenih podataka dostavljenih od obveznika dječjih proračuna, kao i pravovremenog objavljivanja godišnjeg izvještaja o izvršenju dječjeg proračuna. Iz tog razloga zatražili smo od njih informaciju o planiranim aktivnostima. U svom odgovoru naveli su da SDUDM nije u mogućnosti jamčiti točnost dostavljenih podataka, čime je otežana usporedivost podataka te donošenje općenitih zaključaka o ulaganjima u djecu u Republici Hrvatskoj. Nadalje, postoje teškoće u samom prikupljanju podataka te kašnjenje u njihovoj dostavi, s obzirom na to da nadležna tijela nisu obvezna ni strateškim ni zakonskim aktima na dostavu podataka. Ove teškoće izravno utječu na pouzdanost, izradu i izvršenje dječjeg proračuna. Također navode kako će se u narednom razdoblju uložiti dodatni napori kako bi se unaprijedio proces izrade dječjeg proračuna, odnosno godišnjeg izvještaja o njegovom izvršenju.

Ponovno napominjemo da bi dječji proračun trebao predstavljati ključni alat za osiguranje boljeg života i budućnosti djece, odnosno odražavati prioritete i obveze države prema najmlađim građanima te promicati njihov razvoj i dobrobit. Kada govorimo o proračunskim prioritetima, oni prije svega uključuju zdravstvo, obrazovanje, socijalnu skrb i kulturu. Pritom je evaluacija učinkovitosti dječjeg proračuna ključna. Redovito praćenje kako se sredstva troše i koliko doprinose dječjoj dobrobiti osigurava bolje razumijevanje potreba i prioriteta. Ističemo da je dječji proračun u RH podložan promjenama u skladu s ekonomskim i društvenim okolnostima. Stoga je važno redovito pratiti ažuriranja i izvještaje relevantnih institucija koje su dužne izraditi dječji proračun, odnosno godišnji izvještaj o izvršenju dječjeg proračuna.

Svjesni smo činjenice da je izrada dječjeg proračuna izrazito kompleksan i zahtjevan posao, no imajući u vidu njegov značaj **nužno je napraviti konkretan iskorak u njegovoj izradi** s obzirom na to da dječji proračun u Republici Hrvatskoj ima **ključnu ulogu u osiguravanju pravednih uvjeta za rast, razvoj i dobrobit djece.** Njegova je zadaća potaknuti stvarnu promjenu u načinu planiranja, donošenja i praćenja proračuna kako bi se unaprijedila provedba *Korvencije o pravima djeteta*; omogućiti sustavno praćenje ulaganja u programe za djecu te učinak financijskih ograničenja na život i ostvarivanje prava djece. Trebao bi biti uspješan mehanizam identificiranja i realiziranja potreba djece koji će u konačnici pridonijeti smanjenju socijalnih razlika među djecom.

Stoga smatramo da je potrebno uložiti više napora kako bi dječji proračun imao svoju svrhu, a to je praćenje i procjena djelotvornosti, prikladnosti i pravičnosti raspodjele sredstava koja su namijenjena djeci na nacionalnoj te lokalnoj i regionalnoj razini.

PRIJEDLOZI ZA POBOLJŠANJA

- *Napraviti konkretan iskorak u izradi dječjeg proračuna kako bi postao uspješan mehanizam za provedbu dječjih prava, definiranih Konvencijom o pravima djeteta i nacionalnim zakonodavstvom, s cjelovitim, integriranim i univerzalnim mjerama, te ciljanim mjerama prema posebno ranjivim skupinama.*

2.6 Kulturna prava i pravo na slobodno vrijeme

U 2023. primili smo 38 prijava povreda kulturnih prava, od kojih se najviše odnosi na zaštitu prava djece sportaša (24).⁸⁰ Ostalih 14 prijava odnosilo se na: dječje igraonice, provođenje slobodnog vremena djece te sigurnost djece u aktivnostima koje provode udruge. Kulturna prava djece se ostvaruju u raznim područjima života pa dio njih spominjemo i u drugim dijelovima izvješća (npr. u dijelu koji se odnosi na sigurnost dječjih igrališta).

Broj prijava u ovom području je u odnosu na prethodnu godinu manji. Prijave ukazuju na potrebu osiguravanja: sigurnih i za djecu prilagođenih prostora za igru i slobodno vrijeme, sigurnih i uređenih dječjih igrališta i igraonica te dostupnih i besplatnih slobodnih aktivnosti za djecu.

Unatoč malom broju prijava, ovo je područje dječjih aktivnosti u kojem niz godina upozoravamo na nedostatan normativno uređenje.

Djelatnost igraonica, dječjih igrališta i drugih prostora za igru neregulirano je područje u pogledu prostornih, tehničkih i kadrovskih uvjeta. Već godinama preporučujemo nadležnim tijelima donošenje propisa kojim bi se uredili uvjeti rada dječjih igraonica i igrališta te sustav njihova nadzora, na što upozoravamo i Vladu, no takav propis još uvijek nije donesen.⁸¹

Nije regulirano niti **sudjelovanje djece u umjetničkim, audiovizualnim, promidžbenim, sportskim i sličnim aktivnostima**, na što smo također više puta upozoravali, budući da o tome još nije donesen provedbeni propis iz *Obiteljskog zakona*. Za izdavanje odobrenja za sudjelovanje djece u tim aktivnostima nadležan je Hrvatski zavod za socijalni rad, no nedostaju jasna pravila o sudjelovanju djece u navedenim aktivnostima, kako uz naplatu, tako i bez naplate. Zaštita interesa i dobrobiti djeteta pritom u potpunosti ovisi o senzibiliziranosti sudionika te o roditeljskoj procjeni i odluci o primjerenosti tog sudjelovanja.⁸²

Prijavitelji ukazuju i na potrebu uvođenja stručnog nadzora nad djelatnostima udruga, uređenja uvjeta za proveditelje aktivnosti i programa za djecu, kao i provjeru postojanja zapreka za rad s djecom. Izmjenama *Zakona o udrugama*⁸³ regulirane su **zapreke za rad u udruzi u slučaju osude za počinjeni seksualni delikt**⁸⁴, no ne i u slučaju osude za neka druga kaznena djela na štetu djece.

Povodom obilježavanja 20 godina Pravobranitelja za djecu proveli smo istraživanje o **mišljenjima i stavovima djece i mladih** o tome kako ostvarujemo dječja prava u Hrvatskoj.⁸⁵ Najčešći, ujedno i omiljeni način provođenja slobodnog vremena i djeci i mladima je druženje s prijateljima, što je u skladu s rezultatima prošloga istraživanja. U ovom su istraživanju djeca i mladi sličniji po izboru omiljenih aktivnosti u slobodno vrijeme pa su, nakon druženja, najzastupljenije sportske aktivnosti (organizirano i rekreativno) i slušanje glazbe. Danas je među djecom uočen veći postotak onih koji u slobodno vrijeme treniraju

80 O pritužbama, zapažanjima i aktivnostima u tom području više govorimo u poglavlju *Djeca koja se bave sportom*.

81 Više o tome u poglavlju *Sigurnost djece na dječjim igralištima i u igraonicama*.

82 Više o tome u poglavlju *Gospodarsko iskorištavanje i obavljanje štetnih poslova*.

83 NN 74/14, 70/17, 98/19 i 151/22.

84 Više o tome u poglavlju *Normativne aktivnosti*.

85 Istraživanje povodom obilježavanja 20 godina rada Pravobranitelja za djecu, *Kako ostvarujemo dječja prava u Hrvatskoj: mišljenja i stavovi mladih u 2009. i 2023.*, Pravobranitelj za djecu, 2023.

određeni sport nego u prvom istraživanju, a kod mladih je prisutan suprotan trend, odnosno, manji je broj njih koji se u slobodno vrijeme rekreativno bave sportom.

Nepostojanje odgovarajućih prostora za igru i slobodno vrijeme, te nedostatak propisa kojim bi se postigla potpunija i bolja zaštita djece od opasnosti i rizika u području igre i slobodnog vremena, ukazuju na razlike u dostupnosti, stupnju sigurnosti, kvaliteti i pristupačnosti mjesta za igru svoj djeci, pa često osiguravanje takvih mjesta ovisi isključivo o mogućnostima i odgovornosti organizatora aktivnosti i JLS-a.

Nacionalnim planom za prava djece u Republici Hrvatskoj za razdoblje od 2022. do 2026. godine utvrđeno je da se „radi održavanja mentalnog zdravlja podržava poticanje djece na svakodnevno bavljenje tjelesnom aktivnosti, kako kroz sustav odgoja i obrazovanja tako i kroz izvaninstitucionalni način bavljenja sportom... posebno je važno osiguranje dostupnosti sportskim aktivnostima ranjivim skupinama djece iz materijalno ugroženih obitelji“. Unutar Posebnog cilja 1. *Suzbijanje diskriminacije i socijalne isključenosti* predviđene su mjere uključivanja djece u sportsko-rekreativne aktivnosti i programe (Mjera 4.), čiji cilj je omogućiti djeci i mladima u riziku od socijalne isključenosti besplatno sudjelovanje u sportskim sadržajima i integrirati ih u zajednicu, te unaprjeđenje kvalitete života djece kroz sportske aktivnosti (Mjera 5.). S obzirom na ove mjere iz Nacionalnog plana, očekujemo povećana izdvajanja za spomenute aktivnosti na nacionalnoj razini, ali i od strane JLS-a.⁸⁶

PRIJEDLOZI ZA POBOLJŠANJA

- *Više ulagati u prostore za dječju igru te osigurati svoj djeci pristupačna, sigurna i inkluzivna mjesta za igru, druženje i rekreaciju, kulturne i umjetničke aktivnosti, sukladno preporuci Odbora za prava djeteta UN-a⁸⁷.*
- *Učiniti dostupnim i besplatnim što više slobodnih i sportsko-rekreativnih aktivnosti za djecu; za djecu koja žive u siromaštvu naći modele financiranja aktivnosti koje se naplaćuju.*
- *Uključiti djecu na lokalnoj i državnoj razini u planiranje, realizaciju i evaluaciju aktivnosti slobodnog vremena.*
- *Donijeti propis kojim će se regulirati prostorni, tehnički i kadrovski uvjeti rada dječjih igraonica, uvjeti uređenja i održavanja dječjih igrališta te sustav nadzora nad njihovim radom.*
- *Donijeti propis kojim će se regulirati sudjelovanje djece u umjetničkim, audiovizualnim, promidžbenim, sportskim i sličnim aktivnostima.*
- *Uspostaviti posebnu evidenciju udruga registriranih za rad s djecom; u Zakonu o udrugama propisati posebne uvjete za osnivanje, praćenje rada, obavljanje usluga za djecu i nadzor rada udruga registriranih za rad s djecom.*

2.7 Pravosudno-zaštitna prava

Osnivanje novih specijaliziranih sudskih odjela u općinskim sudovima utvrđenim posebnim zakonom za postupanje u predmetima prema zakonu kojim se uređuju obiteljski odnosi, od pomoći je kod zaštite interesa svakog djeteta. U ove će se odjele moći rasporediti samo suci koji ispune posebne uvjete stručnog usavršavanja te koji imaju izraženu sklonost za odgoj, potrebe i probitke djece, vladaju osnovnim znanjima iz područja socijalne pedagogije, psihologije mladih i socijalnog rada za mlade osobe, uz obvezu redovnog pohađanja stručnog usavršavanja iz prethodno navedenih područja. Također, u te će se sudske odjele posebno rasporediti i određen broj stručnih suradnika prema posebnoj odluci ministra nadležnog za poslove pravosuđa.⁸⁸

⁸⁶ O tome više u poglavlju *Djeca koja se bave sportom*.

⁸⁷ UN-ov Odbor za prava djeteta, *Zaključne primjedbe o objedinjenom petom i šestom periodičkom izvješću Republike Hrvatske (CRC/C/HRV/CO/5-6*; na hrvatskom na <https://mrosp.gov.hr/>)

⁸⁸ *Akcijski plan za prava djece u Republici Hrvatskoj za razdoblje od 2022. do 2024. godine*

Pravobraniteljica za djecu prati rad sustava zaštite djeteta koje sudjeluje u pravosudnom postupku (sudskom ili upravnom), neovisno o tome je li dijete žrtva, svjedok, počinitelj kaznenog ili prekršajnog djela ili sudionik u postupku.

Tijekom 2023. postupali smo u 197 pojedinačnih slučajeva povrede prava djece u pravosudnom postupku. Najveći broj odnosio se na zaštitu od spolnog iskorištavanja i zloupotrebe (120) te na dostojanstvo u postupku pred nadležnim tijelima (54). U manjem broju bila su zastupljena obraćanja vezana za minimalna jamstva u slučaju da je dijete osumnjičeno, optuženo, okrivljeno ili osuđeno (7), pravo na suđenje u razumnom roku (6), prava djeteta oštećenika i svjedoka (3), pravo na neodgodivu pravnu pomoć (2) te pravo na zaštitu od otmice, prodaje i trgovine (1). U četiri slučaja pratili smo općenito pravo djeteta na sudjelovanje u pravosudnom postupku.

Pritužbe koje primamo odnose se na postupanje djelatnika HZSR-a, posebnih skrbnika, sudova, policije i državnog odvjetništva.

Policijskim službenicima zamjera se nedovoljna zaštita djeteta u slučaju prijetnji i nasilnog ponašanja prema njemu, nepravovremena reakcija na traženje intervencije, prekoračenje policijskih ovlasti ili nepotrebno dovođenje djece u prostore policije. Zaprimali smo pritužbe za izvide u neprimjerenim satima, ispitivanje djece bez prisutnosti roditelja i neprimjerenost intervencija u prisutnosti djece.

„Okolo 07:30 sati dolazi horda policijskih službenika (njih najmanje 7 do 10 policajaca) te jedni neovlašteno ulaze u dvorište i otvaraju ulazna vrata kuće, potom ulaze u susjedno dvorište i pretražuju po istom, jedna grupa stoji sa službenim policijskim vozilom na nedalekom poljskom putu, a trojica policajaca lupaju šakom o prozor dječje sobe (znali su da je dječja soba jer su dan prije upozoreni da im je zabranjeno vršenje pretrage iste) što je probudilo i uznemirilo svo troje djece, sve kako bi mi uručili poziv za obavijesni razgovor u 08:00 sati u prostorijama policije.“

(iz prijave stranke)

Za djecu je posebno stresno kada prisustvuju policijskim intervencijama prema roditeljima. Važno je pri planiranju policijskog postupanja voditi računa kako će ono djelovati na djecu koja mu prisustvuju te izbjegavati uhićenja i druga policijska postupanja u prisutnosti djece, o čemu smo preporuku uputili i MUP-u.

...djevojka (16) opisuje da je prepad bio iznenađan, da je policija provalila u stan, pri čemu je nju fizički srušila "štitom" nakon čega je pala na pod i izgubila svijest, što potvrđuje i dječak (10). Dječak slično opisuje situaciju, pri čemu dodaje da je bio u iznimnom strahu prije nego je Hitna medicinska pomoć došla pobrinuti se za sestru. Navodi da se tada pomokrio, opisuje strah koji je imao u periodu dok je policija koja je nosila maske imala upereno oružje u oca te da su ih "dugo vremena" držali tako u kući. Djevojka je nakon događaja imala intenzivne stresne reakcije u vidu poteškoća spavanja, gubitka apetita, sniženog raspoloženja, bezvoljnosti. Dječak je do nedavno imao enureze te od tada odbija ići u školu.

(iz prijave bolnice)

Prijave na postupanje policijskih službenika upućujemo Službi za unutarnju kontrolu radi provjere postupanja.

Prema podacima za 2023. Služba za unutarnju kontrolu MUP-a zaprimila je 94 prijave o postupanju policijskih službenika zbog nepoduzimanja odgovarajućih mjera i radnji za zaštitu djece u predmetima nasilja u obitelji i kaznenopravne zaštite djece (34), te povodom prijave kažnjivih radnji (13), prekoračenja policijskih ovlasti (23), neprimjerenog ponašanja policijskih službenika u prisutnosti djece (14), neprimjerenog odnosa prema strankama (1), nesavjesnog ili nemarnog izvršavanja službenih obveza prilikom izdavanja dokumenata roditeljima djece, te prijave prebivališta djeteta (9). Neutemeljenima je ocijenjeno 57 prijava, 23 je nepotvrđeno, a 6 utemeljeno, od kojih dvije djelomično, dok je 8 prijava još u postupku ispitivanja. Prijave su se odnosile na 109 djece.

Zamjerke **Državnom odvjetništvu** najčešće se odnose na nedovoljan angažman u procesuiranju počinitelja kaznenog djela, duljinu trajanja postupaka i sporost u potvrđivanju optužnice, izostanak odgovarajuće zaštite djeteta žrtve zbog nedostatnog izricanja mjera opreza u ovlasti državnog odvjetništva te posebice odustajanje od daljnjeg procesuiranja počinitelja kaznenih i prekršajnih djela na štetu djece.

Nezadovoljstvo radom pojedinih djelatnika **HZSR-a** najčešće iskazuju roditelji u postupcima obiteljsko-pravne zaštite. Pritužuju se na pristranost, neprofesionalnost, izostanak angažmana i pomoći u rješavanju konfliktnih obiteljskih odnosa, ali i na pojedine odluke, najčešće u slučajevima izdvajanja djece iz obitelji te dana mišljenja u sudskim postupcima. Ove pritužbe najčešće su rezultat nezadovoljstva roditelja procjenom njihovih roditeljskih kompetencija i iznevjerenih očekivanja od službi socijalne skrbi. Nerijetko uočavamo da se djelatnici nekih HZSR-a u konfliktnim obiteljskim odnosima odriču svoje uloge posrednika, ne upuštaju u savjetovanje te inzistiraju isključivo na sudskom rješenju svake konfliktna situacije među roditeljima, što dovodi do iscrpljujućih i dugotrajnih sudskih procesa koji dodatno produbljuju sukob među roditeljima i negativno se odražavaju na djecu.

Roditelji nam se pritužuju i na postupanje i odluke **suda**, najčešće u obiteljsko-pravnim postupcima u kojima se odlučuje o utvrđivanju očinstva djeteta, oduzimanju prava roditeljima da žive s djetetom, lišenju roditeljske skrbi, organizaciji budućeg života djeteta po prekidu obiteljske zajednice i odnosima s njemu najbližim osobama. U ovim postupcima ključno je donošenje pravovremene odluke i okončanje sudskog postupka, koji je najčešće stresan za dijete, osobito ako je izloženo pritisku sukobljenih roditelja, koji očekuju da se dijete opredijeli za jednoga od njih, ili višestrukim razgovorima sa stručnjacima. Duljini postupka pridonose i roditelji nezadovoljni tijekom postupka ili stručnim mišljenjima koristeći zakonske mogućnosti kojima se ti postupci produljuju, ponekad ne razumijevajući utjecaj svojih postupaka na dijete i njegov razvoj, no odgovornost za vođenje postupka i donošenje pravovremene odluke je prvenstveno na sudu koji mora voditi računa o najboljem interesu djeteta. Nažalost, u nekim slučajevima postupci traju godinama bez donošenja privremene mjere, što produljuje i neizvjesnost zbog nepostojanja važeće odluke. **Dugotrajnost postupka** u ovakvim situacijama izravno šteti djeci, zbog čega smo se preporukom obratili i Vrhovnom sudu RH. Upozorili smo na potrebu žurnosti u postupanju u svim fazama sudskog postupka kada su u pitanju djeca žrtve i počinitelji kaznenih djela, kao i u predmetima obiteljskopravne zaštite u kojima se odlučuje o bitnim aspektima djetetovog života. Vrhovnom sudu obratili smo se i tijekom štrajka pravosudnih službenika i namještenika u srpnju 2023., tražeći da se na sudovima čiji su djelatnici u štrajku osigura nesmetan rad u postupcima kojima se rješavaju žurna pitanja koja se odnose na djecu.

Međutim, dugotrajnost postupka djeci šteti i u drugim sudskim i upravnim postupcima u kojima se odlučuje o bitnim pravima djeteta (npr. ostvarivanje prava djeteta za liječenje u inozemstvu, primitak u državljanstvo, odjava prebivališta, traženje međunarodne zaštite i dr.).

Prema podacima Visokog upravnog suda za 2023. o pravu djeteta na osobnu invalidninu u prvostupanjskom postupku rješavalo se godinu i tri mjeseca, o upisu u vrtić godinu i mjesec dana, a u maticu rođenih četiri mjeseca. Na sudsku odluku, vezano uz pravo djeteta na ortopedsku pomagala, čekalo se četiri mjeseca, dok se o pravu na međunarodnu zaštitu odlučivalo više od tri mjeseca. U jednom slučaju o naknadi za troškove liječenja u inozemstvu rješava se već tri godine zbog teškog pronalaska odgovarajućeg sudskog vještaka.

Uz dugotrajnost postupka, neodgovarajućoj zaštiti djece pridonosi i neučinkovitost ovrha te neusklađenost kaznenih, prekršajnih i obiteljskih odluka. Stoga su nužni specijalizirani i posebno educirani suci za rješavanje predmeta obiteljskopravne zaštite djeteta, ali i stvaranje procesnih, tehničkih i kadrovskih uvjeta koji će u obiteljskom sudovanju osigurati žurnost. *Izmjenama i dopunama Zakona o sudovima i Zakona o područjima i sjedištima sudova* u 2022. na općinskim sudovima u sjedištima županijskih sudova osnovani su obiteljski odjeli koji bi trebali jamčiti bolju zaštitu djece. Specijalizacija sudaca, iako nije riječ o osnivanju obiteljskih sudova za koje se zalažemo, trebala bi pridonijeti željenom ujednačavanju

prakse i unapređenju obiteljskog sudovanja, no daljnja reforma pravosuđa treba biti usmjerena na bolju teritorijalnu dostupnost „obiteljskog suda“. Pojedinačni slučajevi, kontakti sa stručnim radnicima na terenu i rezultati ankete *Rad obiteljskih odjela na općinskim sudovima*, koju smo proveli tijekom 2023.⁸⁹ pokazuju da su u nekim slučajevima svi sudionici u postupku (stranke, stručni radnici HZSR-a te posebni skrbnici) prisiljeni putovati u mjesto sjedišta suda, kako bi pristupili sudskom ročištu na nadležnom općinskom sudu. Za sve sudionike postupka ovakav pristup sudu predstavlja i značajan financijski trošak, ali i utrošak vremena u kojem izostaju sa svojih radnih mjesta. Iako predsjednici županijskih sudova imaju ovlast osigurati uvjete za poduzimanje pojedinih radnji u drugim općinskim sudovima na području županije, uočavamo da se ta mogućnost u praksi ne primjenjuje. Dodatan problem predstavlja teritorijalna nadležnost pojedinih sudova pa tako, primjerice, djelatnici HZSR PU-a Zadar, iako se sud nalazi u sjedištu županije, za slučajeve s područja nadležnosti općine Gračac putuju u Općinski sud u Karlovcu. Kako bi se takve situacije izbjegle, nužno je reformom pravosuđa osigurati bolju teritorijalnu dostupnost „obiteljskog suda“.

Institut **posebnog skrbništva** važna je karika u zaštiti djece u pravosudnom postupku budući da posebni skrbnici trebaju zastupati interese djeteta pri donošenju odluka bitnih za njegov život (npr. s kojim će roditeljem živjeti, lišenje prava na roditeljsku skrb, osporavanje majčinstva ili očinstva, imovinski postupci i dr.). Međutim, već dulje vrijeme ukazujemo na brojne slabosti tog instituta unatoč naporima koji se ulažu u njegovo tehničko i kadrovsko unaprjeđivanje. Zbog objektivne preopterećenosti posebnih skrbnika i dislociranosti stranaka i sudova, posebni skrbnici nisu u mogućnosti ispuniti dio svojih zadaća, zbog čega su dvojbe o učinkovitosti tog instituta i dalje prisutne. I nadalje izražavamo bojazan da smjer kojim je odlučeno osnaživati Centar za posebno skrbništvo (CZPS) vodi stvaranju paralelnog sustava s dvije institucije koje obavljaju sličan posao (CZPS i HZSR), bez jamstva da će se položaj djeteta u pravosudnom postupku poboljšati, da dijete neće biti višestruko ispitivano, da će ista osoba zastupati dijete u svim sudskim postupcima, da će s djetetom biti uspostavljen odnos povjerenja i da će se kvalitetno zastupati njegov interes, uključujući i prisustvovanje svim ročištima. Prema postojećem načinu imenovanja posebnih skrbnika, djetetu se ne imenuje isti skrbnik za sve vrste postupaka pa se događa da više njih zastupa jedno dijete u različitim sudskim postupcima. Upoznavajući svakog novog skrbnika, dijete iznova prolazi ispitivanje, što ga zbunjuje i dodatno frustrira.

PRIJEDLOZI ZA POBOLJŠANJA

- *Jačati kapacitete HZSR-a i stvarati mrežu podrške djelatnicima u rješavanju zahtjevnih situacija.*
- *Unaprjeđenjem procesnih, tehničkih i kadrovskih uvjeta osigurati žurnost u obiteljskom sudovanju.*
- *Reformom pravosuđa osigurati bolju teritorijalnu dostupnost „obiteljskog suda“.*
- *Analizirati dosadašnji učinak sustava posebnog skrbništva za djecu te u skladu s rezultatima analize provesti reformu sustava zastupanja djeteta u pravosudnom postupku.*
- *Osigurati žurnost u postupanju državnog odvjetništva u kaznenim predmetima u kojima su djeca žrtve te poticati donošenje mjera opreza kako bi se zaštitila djeca žrtve.*
- *Osigurati suradnju i koordinaciju svih sustava koji sudjeluju u pravosudnoj zaštiti djece.*

89 O rezultatima ankete više riječi u poglavlju *Istraživačke aktivnosti*.

2.7.1 Zaštita djeteta žrtve i svjedoka

Svakom je djetetu u svakom postupku nužno osigurati učinkovitu pomoć i podršku te zaštititi njegova prava i interese. Prema djeci se stoga treba odnositi na način kojim se uvijek štiti njihov najbolji interes – dostojanstveno, sa suosjećanjem i bez diskriminacije. Svako dijete ima pravo na obavijest o postupku, ima pravo biti saslušano i vlastitim riječima slobodno izraziti svoja stajališta i mišljenja, ima pravo na zaštitu privatnosti koje je jedno je od temeljnih prava djeteta svjedoka. Dijete također ima pravo na sigurnost, te je potrebno osigurati uvjete kojima će se ona zajamčiti (kao što su npr. izbjegavanje izravnoga kontakta s počiniteljem, sudska zabrana približavanja, određivanje pritvora počinitelju, osiguranje policijske zaštite djeteta itd.). Kroz ostvarenje ove mjere štiti se svako dijete od svih oblika nasilja i posljedica koje nasilje vuče za sobom, te se u tomu očitava doprinos provedbi posebnog cilja.⁹⁰

Prema podacima MUP-a, u 2023. godini počinjeno je 6 409 kaznenih djela na štetu djece, što je povećanje za 22,4 % u odnosu na 2022. U najvećem broju prijavljena su kaznena djela protiv braka, obitelji i djece (3 764) od čega najviše povrede djetetovih prava (2 976), odnosno, zlostavljanja i grubog zanemarivanja obveze podizanja, odgoja i obrazovanja djeteta, povrede obveze uzdržavanja (467), neprovođenje odluke za zaštitu djeteta (206), povrede privatnosti djeteta (49) te nasilja u obitelji (37). Prijavljeno je i 837 spolnih delikata nad djetetom, 546 kaznenih djela protiv osobne slobode (oduzimanje slobode i prijetnje), 434 kaznenih djela protiv života i tijela, 271 kazneno djelo protiv imovine, 225 kaznenih djela protiv javnog reda, 179 protiv sigurnosti prometa, 53 protiv zdravlja ljudi i 45 protiv opće sigurnosti. U manjem su broju (55) bila zastupljena ostala kaznena djela na štetu djeteta (protiv pravosuđa, protiv računalnih sustava, krivotvorenje, protiv službene dužnosti, protiv čovječnosti i ljudskog dostojanstva te protiv gospodarstva).

Prijavljenim kaznenim djelima oštećeno je 6 913 djece, što je povećanje od 29,7 %. Kriminalnim radnjama oštećeno je 4 084 djece u dobi do 14 godina, 1 543 u dobi 14-16 godina i 1 286 djece u dobi 16-18 godina. Najveći broj djece (6 065) oštećeno je kaznenim djelima općeg kriminaliteta, organiziranog kriminaliteta (459), kriminaliteta prometa (216), kibernetičkog kriminaliteta (98), kriminaliteta droga (56) te gospodarskog kriminaliteta (19).

U velikom broju djeca su bila žrtve kaznenih djela počinjenih u obiteljskom okruženju ili u neposrednoj vezi s obiteljskim odnosima (3 764), od čega najviše kaznenih djela povrede prava djeteta (2 966) i povrede dužnosti uzdržavanja (467).

Problemi žrtava u pristupu pravosuđu uglavnom proizlaze iz **sporosti u procesuiranju počinitelja, neodgovarajućeg tretmana djeteta u postupku te nedovoljne potpore i zaštite** djeci žrtvama.

Prema podacima Ministarstva pravosuđa i uprave, u pravosudnom postupku tijekom 2023. sudjelovalo je 2 246 djece žrtava i svjedoka. Pravomoćnost presude tijekom 2023. dočekalo je 935 djece, dok za njih 1 311 postupak još traje.

Čekanje na ishod suđenja za dijete žrtvu može biti vrlo teško iskustvo, a dugotrajni postupci imaju negativni učinak na oporavak djeteta i pridonose njegovoj dugoročnoj mentalnoj boli. Kako bi se djetetu dopustilo da iskustvo viktimizacije ostavi iza sebe i započne oporavak, predmeti se trebaju rješavati u što kraćem roku, što najčešće nije slučaj. Nažalost, **trajanje sudskih postupaka** teško je statistički određivo. Praćenje trajanja pojedinih postupaka otežano je, jer se trajanje mjeri po pojedinoj fazi postupka (prvostupanjski, žalbeni postupak, ponovljeni prvostupanjski povodom žalbe...), pri čemu svaka pojedina faza postupka predstavlja samostalnu cjelinu, ima zasebni sudski broj i njezino trajanje se procjenjuje iz pozicije suđenja u razumnom roku, neovisno o tome koliko sudski postupak prije te faze zaista traje. Pratimo postupke od počinjenja kaznenog djela pa do konačnog ishoda koji traju više godina, a sve u „razumnom roku“, što je teško objasniti djetetu žrtvi.

Pravosuđe prilagođeno djetetu zahtijeva da dijete žrtva bude u fokusu voditelja postupaka te da se poduzmu sve mjere potrebne za njegovu zaštitu. **Osjetljivost na potrebe djeteta žrtve** nužna je pri

⁹⁰ Akcijski plan za prava djece u Republici Hrvatskoj za razdoblje od 2022. do 2024. godine

poduzimanju svake radnje u pravosudnom postupku. Sustav zaštite djeteta žrtve i svjedoka mora se uspostaviti na način da svakom djetetu bude zajamčen tretman prilagođen njegovoj dobi i potrebama. Tretman koji će biti zagarantiran svakom djetetu, dosljedan i u potpunosti posvećen zaštiti djeteta kako to zahtijevaju međunarodni dokumenti, a prije svega *Konvencija o pravima djeteta* koja najbolji interes djeteta stavlja kao prioritet. Možda nije opravdano očekivati da će takva postupanja u potpunosti otkloniti svaki osjećaj nelagode kod djeteta žrtve, no ona moraju biti usmjerena na to da se smanji djetetova patnja i osigurati da dijete ponovno ne postane žrtva, ovaj put žrtva pravosudnog postupka. Iako je propisano da su sva tijela prethodnog i kaznenog postupka koja dolaze u kontakt sa žrtvom dužna sačiniti procjenu potreba žrtve kako bi se utvrdilo postoji li rizik od nanošenja štete i/ili dodatne traumatizacije žrtve te sukladno tome poduzeti posebne mjere zaštite žrtve, u praksi se susrećemo s nerazumijevanjem ove obveze ili formalnim ispunjavanjem obrasca o provedenom postupku pojedinačne procjene potreba žrtve za zaštitom bez stvarne osjetljivost na potrebe djeteta žrtve.

Otac žrtve seksualnog nasilja pritužio nam se na nepoduzimanje mjera zaštite djeteta prilikom ispitivanja na sudu. Navodi da je dijete, unatoč tome što okrivljenik ima mjeru zabrane približavanja djetetu na 50 metara, susrelo okrivljenika na hodniku neposredno prije davanja iskaza, te ponovno na izlasku iz zgrade suda, iako je otac prethodno inzistirao na tome da se dijete zaštiti od takvih susreta koje izrazito uznemirujuće djeluju na djevojčicu.

Sudac istrage ističe da je prije provođenja dokaznog ročišta provedena pojedinačna procjena žrtve na okolnost može li sudjelovati na dokaznom ročištu i je li moguće ispitati je putem audio video uređaja. Ispitivanje na dokaznom ročištu provedeno je na način da se oštećenica s psihologicom nalazila odvojena od ostalih sudionika postupka u zasebnoj prostoriji suda koja je zvučnom i video vezom povezana sa sudnicom te da nema saznanja da je došlo do susreta s okrivljenikom izvan zgrade suda ili eventualnom kršenju mjera opreza.

(odgovor suca istrage)

Ovakav odgovor ukazuje na izostanak osjetljivosti na potrebe žrtve i nespремnost preuzimanja odgovornosti za zaštitu žrtve, što je dužnost tijela koja provode postupak.

U praksi se narušava i pravo djeteta žrtve na isključenje javnosti i **tajnost osobnih podataka** propisano zakonom. U jednom slučaju u rješenju državnog odvjetništva o provođenju istrage, koje je dostavljeno osumnjičeniku, navedena je adresa stanovanja žrtve zbog čega je dijete izrazito zabrinuto i uznemireno. Ovakvim iznošenjem podataka o djetetu žrtvi koji bi prema odredbama *Zakona o kaznenom postupku* trebali biti tajni, jer dijete žrtva ima pravo na tajnost osobnih podataka, dovodi se u pitanje njegova zaštita. Na to smo ukazali državnom odvjetništvu kako se takvi slučajevi ne bi ponavljali. Međutim, zabrinulo nas je neprepoznavanje problema i pokušaj opravdanja postupanja općinskog državnog odvjetništva navođenjem kako je postupano u skladu sa zakonom, pozivajući se na odredbu ZKP-a koji propisuje da se rješenje o provođenju istrage dostavlja i oštećeniku. Nesporno je da se žrtvi temeljem ZKP-a mora dostaviti rješenje o provođenju istrage, no postavlja se pitanje treba li u dostavnom nalogu koji je dostupan i počinitelju navesti podatke koji ugrožavaju žrtvu i na čiju tajnost žrtva ima pravo.

Prema tzv. *Direktivi o pravima žrtava*⁹¹ zaštita privatnosti žrtve važno je sredstvo za sprečavanje sekundarne i ponovljene viktimizacije, zastrašivanja i odmazde. Štoviše, *Direktiva* propisuje potrebu poduzimanja svih zakonitih mjera za zaštitu djece kao posebno ranjive kategorije žrtava, pa nas stoga posebno zabrinjava takav stav državnog odvjetništva, nerazumijevanje potreba djeteta žrtve i odricanje od obveze da štiti djetetov interes. Kako bi prava djece u pravosudnom postupku bila odgovarajuće zaštićena, nužno je da se unutar pojedinih sustava prepoznaju pogreške te se na njih ukazuje kako bi se unaprijedilo postupanje.

91 Direktiva 2012/29/EU Europskog parlamenta i Vijeća od 25. listopada 2012. o uspostavi minimalnih standarda za prava, potporu i zaštitu žrtava kaznenih djela te o zamjeni Okvirne odluke Vijeća 2001/220/PUP

Unaprjeđenje položaja djeteta žrtve zahtijeva uspostavu **organiziranog sustava zaštite djece žrtava kaznenih djela i prekršaja** po uzoru na skandinavski model *Barnahusa* za čije uvođenje se zalažemo već niz godina. Ministarstvo pravosuđa i uprave prihvatilo je našu inicijativu te je u tijeku projekt uvođenja Barnahus modela u Hrvatskoj, koji provodi Europska komisija u suradnji s Vijećem Europe. Ovaj model podrazumijeva multidisciplinarni i međuagencijski pristup, osiguravajući suradnju i koordinaciju različitih tijela (pravosudnih, socijalnih, zdravstvenih) u jednoj ustanovi prilagođenoj djeci koja nudi cjelovite usluge za dijete i obitelj pod jednim krovom. Cilj takvog pristupa jest izbjeći ponovnu traumatizaciju i viktimizaciju djeteta tijekom istrage i sudskog postupka, da bi se osigurao koordinirani i učinkoviti odgovor na nasilje koje je dijete doživjelo te djetetu pružila podrška i pomoć, uključujući medicinsku procjenu i liječenje, u okruženju sigurnom za djecu. U Savjetodavnom odboru tog projekta sudjeluju i predstavnice Ureda.

Uz pomoć i podršku djetetu žrtvi, nužno je postići brže i učinkovitije sudske procese. Nesporna je i važnost odgovarajućeg **zastupanja** djetetovih interesa tijekom kaznenog postupka, mogućeg jedino uz odgovarajuću pravnu pomoć, kako određuju i europske *Smjernice o pravosuđu prilagođenom djeci*. Za to je nužna i posebna specijalizacija odvjetnika, stoga zagovaramo **donošenje posebnog propisa** koji će razraditi elemente i kriterije za određivanje opunomoćenika te vrstu obvezne edukacije za opunomoćenike, kao uvjet za stjecanje kvalifikacije za zastupanje djeteta.

PRIJEDLOZI ZA POBOLJŠANJA

- *Osigurati žurnost u provođenju sudskih postupaka u kojima djeca sudjeluju kao žrtve ili svjedoci.*
- *Obvezati sve stručnjake koji sudjeluju u pravosudnom postupku (suće, državne odvjetnike, odvjetnike) na kontinuiranu edukaciju.*
- *Osigurati dostupnost psihološke i druge stručne pomoći svakom djetetu pod jednakim uvjetima.*
- *Posebnim propisom razraditi elemente i kriterije za određivanje podobnosti opunomoćenika te propisati obveznu edukaciju za opunomoćenike, kao uvjet za stjecanje kvalifikacije za zastupanje djeteta u pravosudnom postupku.*
- *Osigurati odgovarajući sustav potpore za svu djecu žrtve seksualnog nasilja uspostavom Barnahus modela u Hrvatskoj.*

2.7.1.1 Zaštita od spolnog iskorištavanja i zloupotrebe

Prema podacima MUP-a, u 2023. prijavljeno je 837 kaznenih djela spolne naravi počinjeno na štetu djece. Najviše je prijava kaznenih djela spolne zloupotrebe djeteta mlađeg od 15 godina (342), iskorištavanja djece za pornografiju (199) te upoznavanja djece s pornografijom (125). Po brojnosti slijede prijave kaznenih djela zadovoljavanja pohote pred djetetom (50), spolnog uznemiravanja (34), bludnih radnji (34), silovanja (24), mamljenja djece za zadovoljenje spolnih potreba (18), podvođenja djeteta (5), iskorištavanja djece za pornografske predstave (3) te spolne zloupotrebe djeteta starijeg od 15 godina (3).

Pravobraniteljica za djecu je u 2023. zaprimila 120 obavijesti u vezi s pravom djeteta na zaštitu od spolnog iskorištavanja i zloupotrebe. Najviše je bilo obavijesti odgojno-obrazovnih ustanova o primjeni *Protokola o postupanju u slučaju seksualnog nasilja*, budući da su one o saznanju o slučajevima seksualnog nasilja ili uznemiravanja, neovisno jesu li se dogodila u vrtiću/ školi ili izvan njih, uz nadležna tijela, dužne obavijestiti i pravobraniteljicu za djecu. Na vlastitu inicijativu pratimo i slučajeve iz prethodnih godina radi uvida u postupanje nadležnih tijela nakon prijave seksualnog nasilja.

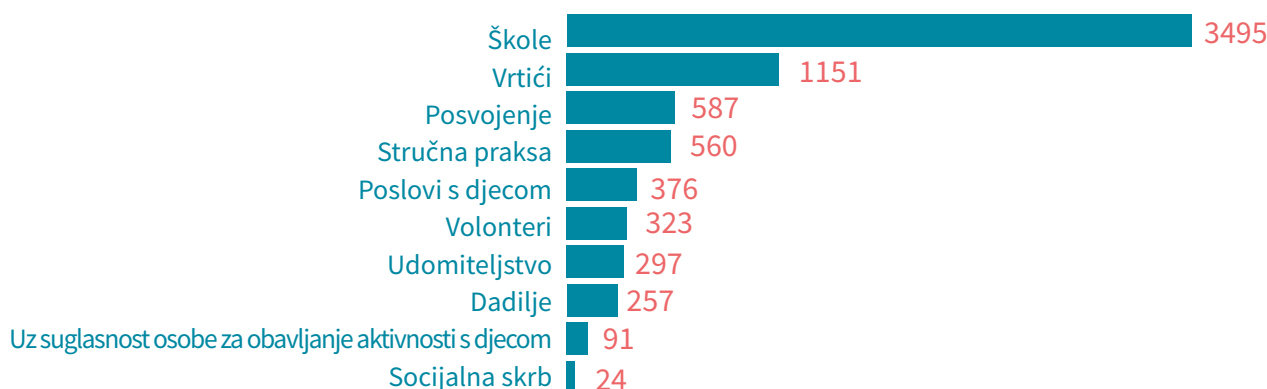
Prema podacima MZO-a u 2023. prema Protokolu su prijavljena 52 slučaja. Osnovne škole prijavile su 36 slučaja, srednje 15, a predškolska ustanova jedan. Većina prijava odnosila se na seksualno uznemiravanje (36), devet na seksualno nasilje na društvenim mrežama, a prijavljena su i četiri slučaja seksualnog zlostavljanja te tri silovanja. Počinitelji seksualnog uznemiravanja u školi i na društvenim mrežama su većinom vršnjaci, no u 10 slučaja prijavljeno je seksualno uznemiravanje djece od strane djelatnika odgojno-obrazovnih ustanova.

Reakcija na prijavu seksualnog nasilja mora biti brza, za dijete podržavajuća i zaštitnička, a u odnosu na počinitelja odgovarajuća, što uključuje i sankcioniranje neprimjerenog ponašanja. Izmjenama ZOOSŠ-a u 2023. zakonski je omogućena suspenzija djelatnika odmah po podnošenju kaznene prijave, što je značajan napredak u zaštiti djece. Međutim, „sankcioniranje“ počinitelja seksualnog nasilja nad djetetom, što seksualno uznemiravanje svakako jest, ne smije se isključivo vezati uz kaznenu odgovornost i ishod kaznenog postupka. Odgojno-obrazovne ustanove moraju imati nultu razinu tolerancije na neprimjerna ponašanja odraslih prema djeci, te odrasle koji se prema djeci neprimjerno ponašaju zbog povreda radnih obveza i etičkih kodeksa ponašanja ukloniti iz odgojno-obrazovnog sustava koristeći mehanizme iz radno-pravnog odnosa. Kontinuirano se zalažemo za uvođenje licenciranja **učitelja** kako bi se osiguralo da odgojno-obrazovni rad provode isključivo osobe visoko moralnih i stručnih kvaliteta. Također držimo da sankcioniranje za prekršaj seksualnog uznemiravanja treba biti zapreka za rad u školi, što unatoč našim prijedlozima o potrebi dopuna zapreka za rad u odgojno-obrazovnoj ustanovi i dalje nije slučaj.

Za stvaranje sigurnog okruženja za djecu u odgojno-obrazovnom i svim drugim sustavima u kojima osobe u okviru svojih profesionalnih, volonterskih i drugih aktivnosti dolaze u kontakt s djecom, nužna je **provjera kriminalne prošlosti** osobe koja se angažira. Ta provjera vrši se uz tzv. „potvrdu o nekažnjavanju“ koja je dokaz da se protiv osobe trenutno ne vodi kazneni postupak i posebnim uvjerenjem iz kaznene evidencije MPU-a. Riječ je **obvezi** propisanoj *Zakonom o pravnim posljedicama osude, kaznenoj evidenciji i rehabilitaciji*.

Prema podacima MPU-u, u Kaznenoj evidenciji ukupno je evidentirano 1 155 počinitelja spolnih delikata na štetu djece, od toga je 142 upisano u 2023. godini. Tijekom 2023. izrečena je samo jedna sigurnosna mjera zabrane obavljanja zvanja, djelatnosti ili dužnosti. Temeljem posebnih propisa vezanih uz rad s djecom u 2023. zatraženo je i izdano 7 436 uvjerenja iz kaznene evidencije.

Izdana uvjerenja iz Kaznene evidencije MPU-a o prethodnoj osuđivanosti prema vrsti tražitelja 2023.



Provjera prethodne osuđivanosti propisana je *Direktivom o suzbijanju seksualnog zlostavljanja i seksualnog iskorištavanja djece i dječje pornografije* kao mjera zaštite djece,⁹² a *Zakonom o pravnim posljedicama osude, kaznenoj evidenciji i rehabilitaciji, Zakonom o radu* i posebnim propisima nametnuta kao obveza za za poslodavca. Međutim, pravne praznine i dalje omogućuju da, unatoč načelnoj zabrani, osuđeni počinitelji seksualnih delikata i dalje dolaze u kontakt s djecom. Upozoravamo da zapreke u djelatnostima poput čuvanja djece, igraonica, sportskih, glazbenih i plesnih radionica, poduka za djecu, dječjih kampova

92 Direktiva 2011/93/EU Europskog parlamenta i Vijeća od 13. prosinca 2011. o suzbijanju seksualnog zlostavljanja i seksualnog iskorištavanja djece i dječje pornografije, te o zamjeni Okvirne odluke Vijeća 2004/68/PUP

i sl., uopće nisu regulirane zakonom, pa tako ne postoji obveza provjere prethodne osuđivanosti. To znači da u kontakt s djecom mogu doći i potencijalno opasne osobe kriminalne prošlosti. Stoga je važno donošenje **posebnog propisa kojim bi se obveza provjere prethodne osuđivanosti regulirala u svim područjima rada i organiziranih aktivnosti s djecom**, što je kao inicijativu ovog Ureda prihvatio MPU te osnovaio radnu skupinu za njegovu izradu. Ovim propisom, uz propisivanja zapreka za rad s djecom, trebalo bi propisati i tijelo nadzora nad ispunjavanjem obveze, kao i sankcije za propuste u zaštiti djece. Nužno je osigurati i dugotrajnije čuvanje podataka o prethodnoj osuđivanosti i pravnu osnovu da poslodavci i organizatori aktivnosti s djecom te tijela koja provode mjere zaštite djece budu i nakon nastupa rehabilitacije upoznata s činjenicom postojanja osude za kazneno djelo koje osobu čini potencijalno ugrožavajućom za djecu i tako preveniraju seksualno zlostavljanje i iskorištavanje djece.

Uz stvaranje kvalitetnog normativnog okvira važno je **mijenjati i sudsku praksu**, kako bi se osiguralo promptno i strože kažnjavanje počinitelja seksualnog nasilja nad djecom, jer sudska praksa pokazuje kako se za spolne delikte na štetu djeteta nerijetko kao sankcija izriče rad za opće dobro te uvjetna osuda.

Prema podacima Uprave za zatvorski sustav i probaciju MPU-a, tijekom 2023. rad za opće dobro izvršavalo je 57 počinitelja seksualnog nasilja nad djetetom, od toga samo dva sa zaštitnim nadzorom. Rad za opće dobro temeljem odluke suda izvršavali su počinitelji bludnih radnji nad djetetom (8), seksualnog uznemiravanja (1), spolne zloupotrebe djeteta mlađeg od 15 godina (16), kao i osobe koje su djecu iskorištavale za pornografiju (24), upoznavale ih s pornografijom (6) i mamile ih za zadovoljavanje spolnih potreba (1). U jednom slučaju na rad za opće dobro osuđen je čak i počinitelj teškog kaznenog djela spolnog zlostavljanja i iskorištavanja djeteta.

Ovakve osude šalju poruku da je seksualni zločin koji je pretrpjelo dijete beznačajni čin, obeshrabruju djecu u prijavljivanju, a počinitelje osnažuju za činjenje novih delikata. Izricanjem rada za opće dobro kao sankcije za spolni delikt na štetu djeteta ne postiže se svrha kažnjavanja, ne izražava se društvena osuda zbog počinjenja kaznenog djela, ne jača povjerenje građana u pravni poredak utemeljen na vladavini prava, niti se jača svijest o pogibelnosti činjenja kaznenih djela i o pravednosti kažnjavanja. Na to kontinuirano ukazujemo tražeći da se onemoguću izricanje rada za opće dobro za seksualne delikte na štetu djeteta. Na to smo upozorili i prilikom nedavnih izmjena *Kaznenog zakona*. Pozdravili smo pooštavanje sankcija za seksualne delikte i onemogućavanje izricanja rada za opće dobro i uvjetne osude za teška kaznena djela protiv spolne slobode, no iskazali smo nezadovoljstvo što ova odredba nije proširena i na sve seksualne delikte na štetu djeteta.⁹³

Blage kazne imaju za posljedicu i kratko čuvanje podataka o osuđivanosti u kaznenoj evidenciji i brzi nastup rehabilitacije.

Tijekom 2023. kaznu zatvora izdržavala su 184 počinitelja seksualnih delikata na štetu djece, od toga dvoje maloljetnika u odgojnom zavodu. Njih 18 nalazilo se na izdržavanju zatvorske kazne do jedne godine, 17 na izdržavanju kazne od godinu dana, 46 do tri godine te 43 do pet godina. Kaznu zatvora do 10 godina izdržavaju 35 zatvorenika, zatvorsku kaznu do 15 godina 15 zatvorenika, a sedmero do 20 godina. Jedan zatvorenik se nalazi na izdržavanju kazne dugotrajnog zatvora (22 godine). Među njima su i 34 recidivista.

(izvor: Uprava za zatvorski sustav i probaciju MPU-a)

Nastupom rehabilitacije, provjera kriminalne prošlosti nije moguća; osoba se smatra neosuđivanom i nitko je ne može ograničavati u njezinim pravima. Počinitelji seksualnog delikta nad djetetom, a riječ je o osobama koje rijetko mogu kontrolirati seksualni nagon, mogu nakon toga raditi u dječjem vrtiću, školi, dječjem domu, postati udomitelji ili posvojiti dijete. I dalje smatramo da bi podatke o osuđenim počiniteljima seksualnog nasilja nad djetetom trebalo trajno čuvati u posebnom registru kako bi im se onemogućio kontakt s djecom.

93 Više u poglavlju *Normativne aktivnosti*.

Posebno nas zabrinjava to što su počinitelji seksualnog nasilja tijekom izdržavanja kazne zatvora rijetko uključeni u tretman stručnjaka niti su nakon izdržane zatvorske kazne pod nadzorom nadležnih tijela.

Prema podacima Uprave za zatvorski sustav i probaciju MPU-a tijekom 2023. samo je 40 počinitelja seksualnih delikata nad djetetom za vrijeme izdržavanja kazne bilo uključeno u tretman. 20 zatvorenika ima izrečene sigurnosne mjere. Mjeru obveznog liječenja od ovisnosti ima šestero zatvorenika, obveznog psihijatrijskog liječenja troje zatvorenika, a obvezan psihosocijalni tretman četvero. Zabranu pristupa internetu u određenom vremenskom periodu ima šestero zatvorenika, a zabranu približavanja petero. Četvorica zatvorenika imaju mjeru zabrane rada s djecom, od kojih jedan doživotno, a tek trojica će biti pod zaštitnim nadzorom po punom izvršenju kazne zatvora.

Riječ je o podacima koji ozbiljno zabrinjavaju. Zaštita djece od prethodno osuđenih počinitelja jedan je segment zaštite djece i ona je propisana *Direktivom o suzbijanju seksualnog zlostavljanja i seksualnog iskorištavanja djece i dječje pornografije*. Kako bi se spriječila i smanjila mogućnost ponavljanja kaznenog djela, sukladno Direktivi, počinitelje kaznenih djela trebalo bi procjenjivati s obzirom na opasnost koju predstavljaju i s obzirom na mogući rizik ponavljanja kaznenog djela, što se nažalost ne događa u praksi.

S obzirom na to da se razvojem digitalne tehnologije seksualno nasilje nad djecom iz stvarnog svijeta sve više seli u digitalni prostor, te je zabilježen dramatičan porast prijave seksualnog zlostavljanja djece na internetu, važno je uspostaviti jasan i usklađen pravni okvir za sprečavanje i suzbijanje seksualnog zlostavljanja djece na internetu. U tom pravcu snažno podržavamo aktivnosti Europske komisije na usvajanju *Uredbe kojom se utvrđuju pravila za sprečavanje i borbu protiv seksualnog zlostavljanja djece (COM(2022) 209)* na što smo pozvali i hrvatske predstavnike u Europskom parlamentu.⁹⁴

U zaštiti djece od seksualnog zlostavljanja važnu ulogu imaju i prevencija i edukacija djece o opasnostima od seksualnog nasilja. Nažalost, preventivni programi ovog sadržaja nisu dio redovnog i obveznog obrazovanja djece te tako nisu dostupni svojoj djeci pod jednakim uvjetima, na što kontinuirano upozoravamo.

Zaključno, možemo reći da unatoč unaprjeđenju normativnog okvira i pooštavanju sankcija za počinitelje seksualnog nasilja nad djecom, sadašnji sustav zaštite djece od seksualnog nasilja još nije dobro uspostavljen. Uz izmjene normativnog okvira, nužno je mijenjanje sudske prakse i prakse državnog odvjetništva te stvaranje kvalitetnog sustava podrške i pomoći seksualno zlostavljanom djetetu. Važno je i da programi prevencije i edukacije djece budu dostupni svojoj djeci pod jednakim uvjetima.

PRIJEDLOZI ZA POBOLJŠANJA

- *Donijeti poseban propis o zaštiti djece od zlostavljanja i iskorištavanja.*
- *Zakonski regulirati rad udruga, obrta i trgovačkih društava koji organiziraju aktivnosti s djecom (radionice, tečajevi, poduke, kampovi i sl.) kako bi se onemogućilo da osobe koje su počinile spolne delikte dolaze u kontakt s djecom.*
- *Osigurati trajno čuvanje i dostupnost podataka o počiniteljima spolnih delikata nad djecom.*
- *Osigurati dostupnost programa prevencije seksualnog nasilja za svu djecu pod jednakim uvjetima.*

⁹⁴ Više u poglavlju *Preporuke pravobraniteljice za djecu*.

2.7.2 Zaštita prava djece u sukobu sa zakonom

Prema podacima MUP-a, u 2023. je 1 393 djece i maloljetnika počinilo 2 465 kaznenih djela što je povećanje od 23,6 % počinitelja i 26 % kaznenih djela u odnosu na godinu ranije. Od toga je 284 kazneno neodgovorne djece počinilo 417 kaznenih djela, a 1 109 maloljetnika (kazneno odgovorne djece) počinilo 2 048 kaznenih djela. Obje skupine su počinile najviše imovinskih kaznenih djela (952), zatim slijedi spolno zlostavljanje i iskorištavanje djeteta (296) s najviše kaznenih djela iskorištavanje djece za pornografiju. Slijede kaznena djela protiv osobne slobode (294) s najviše kaznenih djela prijete. Slijede kaznena djela protiv zdravlja ljudi (285), najviše proizvodnje i prometa drogama te ona protiv života i tijela (218) od čega je najviše tjelesnih i teških tjelesnih ozljeda, dok se dvije prijave odnose na kazneno djelo ubojstva i jedno na teške tjelesne ozljede sa smrtnom posljedicom.

Podaci MUP-a govore o značajnom povećanju broja počinitelja i kaznenih djela djece i maloljetnika. Upućuju na potrebu sustavne interdisciplinarnе i međuresorne analize etiologije i fenomenologije kriminaliteta djece i maloljetnika koja će razmotriti metodologiju prikupljanja i evidencije podataka. Nužno je razmotriti i načine unaprjeđivanja preventivnih aktivnosti, posebice onih na razini univerzalne prevencije i obiteljsko-pravnih mjera koje suzbijaju kriminalitet kazneno neodgovorne djece. Povodom recidivizma maloljetnika, potrebno je ujednačiti pravosudno postupanje te unaprijediti izvršenje i učinkovitost maloljetničkih sankcija.

Tijekom 2023. prava djece i maloljetnika⁹⁵ u sukobu sa zakonom pratili smo putem obraćanja djece, njihovih roditelja i odvjetnika te predstavnika udruga koje provode aktivnosti za maloljetnike lišene slobode u pravosudnim tijelima. Uvid u problematiku dobivali smo i putem obraćanja samih djelatnika u sustavu socijalne skrbi i pravosuđa. Roditelji su nerijetko tražili da utječemo na ukidanje mjere istražnog zatvora, na odluke suda za mladež o odgojnim mjerama te na druge postupke i odluke pravosudnih tijela. Informirali smo ih o neovisnosti pravosuđa, pravima maloljetnika tijekom kaznenog postupka, te upućivali u ovlasti Ureda.

Pritužbe se odnose i na postupanje policijskih službenika i službenika pravosudne policije te postupanja djelatnika u ustanovama u kojima maloljetnici izvršavaju odgojne mjere. Maloljetnim počiniteljima kaznenih djela i prekršaja smo se bavili i kroz praćenje problematike vršnjačkog nasilja u školi, domovima i na ulici te praćenjem zaštite prava djece u prometu.

Podaci MUP-a za 2023. o pritužbama na postupanje djelatnika policije prema maloljetnicima u sukobu sa zakonom (odnose se na prekoračenja policijskih ovlasti prilikom uhićenja, uporabe sredstava prisile, pozivanja, dovođenja i prikupljanja podataka bez prisutnosti roditelja i prethodno upućenog poziva), govore o 23 zaprimljene pritužbe građana. Od toga je deset ocijenjeno neutemeljenim, osam nepotvrđenim, dvije su djelomično utemeljene, a tri su u radu. Pritužbe se odnose na 31 dijete, od čega je 22 kazneno i prekršajno odgovornih (maloljetnika).

Desetak pritužbi koje smo primili za postupanje **policijskih službenika** prema osumnjičenim maloljetnicima odnose se na grubosti u postupanju, prekoračenje ovlasti i nasilje prilikom intervencija, na utvrđivanje identiteta starijeg maloljetnika na ulici koje je roditelj ocijenio neprimjerenim, na privođenje u policijsku postaju te na druge aktivnosti povezane s provođenjem *Zakona o policijskim poslovima i ovlastima*. U gotovo svim slučajevima policijske uprave su nas izvijestile da nisu utvrđeni propusti u postupanju, a u pojedinim slučajevima to je potvrdila i Služba za unutarnju kontrolu MUP-a. U jednoj prijavi utvrđen je propust, jer roditelj nije bio prisutan razgovoru.

Pritužbe na neprimjerenu komunikaciju i grubosti prema maloljetnicima policijski službenici koji su bili na intervenciji negiraju. Takvu komunikaciju je teško dokazati, a policijske uprave se priklanjaju

⁹⁵ Izraz maloljetnik u našem kaznenom zakonodavstvu odnosi se na kazneno i prekršajno odgovornu djecu počinitelje u dobi od 14 do 18 godina.

iskazima svojih djelatnika zaključujući da takvo ponašanje nije potvrđeno. U većini takvih slučajeva obaviješteni smo da je naloženo provođenje dodatnih edukacija za službenike policije. Iako policija ima posebne djelatnike za rad s djecom i maloljetnicima, pokazalo se potrebnim da edukacijama budu obuhvaćeni i drugi službenici koji mogu postupati s djecom i maloljetnicima u određenim situacijama.

Uočili smo da je velik broj škola, bez obavljanja razgovora s djecom i utvrđivanja stanja, pozivao policiju zbog crteža i izjava učenika povezanih s događajem ubojstva djece u susjednoj državi. Policija je nerijetko djecu odvodila neposredno iz škole, a u pojedinim slučajevima maloljetnicima je žurno određen i istražni zatvor ili su ih njihovi liječnici upućivali na psihijatriju. Nekim maloljetnicima potvrđene su teškoće s mentalnim zdravljem zbog kojih su bili rizični za nasilje, no najčešće je bila riječ o bezazlenim izjavama koje su, nedovoljno provjerene i zbog konteksta događaja u susjedstvu, shvaćene kao opasne. U situaciji povećanog straha nakon ovih događaja, svi sustavi (odgojno - obrazovni, policija, pravosuđe i zdravstveni) nerijetko su reagirali presnažnim intervencijama koje nisu bile primjerene stvarnoj opasnosti i interesima djeteta.

I u drugim slučajevima zamjećuje se nesrazmjer intervencije u odnosu na težinu i opasnost ponašanja. Tako je u jednom slučaju škola prijavila učenika, inače urednog ponašanja, koji je u školi posjedovao duhanski proizvod (nikotinske vrećice). Policija je maloljetnika ispitivala u školi, druga djeca su uočila dolazak policije što ih je uznemirilo, a ovog učenika izložilo poruzi. Policajci su tražili i da učenik opiše djelatnicu koja mu je prodala duhan, a učenik se uplašio da će ona dobiti otkaz. U ovakvom i sličnim slučajevima, svrha prekršajnog sankcioniranja mogla se postići i blažim i suptilnijim postupanjem koje je primjereno razini ugroze društva i interesu maloljetnika.

U pojedinim izvješćima o utvrđenim činjenicama i poduzetim mjerama povodom događaja, najčešće nasilja, uočili smo da pojedine policijske uprave šturo obavijeste Ured o poduzetim radnjama, no ne i o utvrđenim činjenicama. Ponekad nismo obaviješteni ni o tome jesu li utvrđeni propusti djelatnika. Ovakva nepotpuna izvješća onemogućavaju pravobranitelja za djecu u obavljanju svojih ovlasti praćenja i ostvarivanja prava i interesa djece, budući da nemamo uvid u cjelokupnu situaciju i njezine ishode po djecu.

I dalje uočavamo da određena ponašanja s elementima nasilja, čak i kada su nanesene tjelesne ozljede, policija često ocjenjuje kao **prekršaj protiv javnog reda i mira**, a ne kao nasilje, čime se zanemaruje nasilna komponenta ponašanja počinitelja. Time se počinitelju šalje poruka da se nasiljem ugrožava javni red i mir, a ne konkretnu osobu. Izostaje uvid i u patnju žrtve i štetu koju joj počinitelj nanosi. Takvo stajalište ne pridonosi razvoju empatije i borbi protiv nasilja niti potiče žrtve na prijavljivanje. Ohrabruje da je MUP u jednom slučaju procijenio da je nezakonito ponašanje počinitelja djelatnik policije pogrešno okvalificirao kao prekršaj, a ne kao kazneno djelo tjelesne ozljede, o čemu je trebao izvijestiti državno odvjetništvo. Povodom propusta provedena je edukacija djelatnika. Podaci MUP-a govore i o 115 maloljetnika koji su počinili prekršaje iz *Zakona o sprječavanju nereda na sportskim natjecanjima*, no nemamo podatke o nasilnim obilježjima ovih ponašanja.

Podaci MUP-a govore i o brojnim **prometnim prekršajima i kaznenim djelima protiv sigurnosti prometa** koja su počinila djeca i maloljetnici, a 391 dijete i maloljetnik stradali su u svojstvu vozača upravljajući najčešće biciklima, motociklima i mopedima. Od toga je smrtno stradalo sedmero djece upravljajući mopedom, motociklom, osobnim automobilom i drugim osobnim prijevoznim sredstvima. Iako djeca prije 18 godina ne mogu steći pravo na upravljanje pojedinim prijevoznim sredstvima, policija je u 2023. evidentirala 633 upravljanja motornim vozilima prije stjecanja prava na upravljanje, uz znanje ili bez znanja roditelja, ili ukradenim vozilom. Budući da dopuštanje djeci da upravljaju motornim vozilima predstavlja zanemarivanje djece i kršenje njihovih prava, u takvim slučajima smo pratili postupanje nadležnih područnih ureda HZSR-a.⁹⁶

96 O tome više govorimo u poglavlju *Prometna sigurnost*.

Prema podacima Uprave za zatvorski sustav i probaciju MPU-a, tijekom 2023. u istražni zatvor je upućeno 45 maloljetnika/ca, a ukupno ih je boravilo 50, što je za oko četvrtinu više u odnosu na prošlu godinu. Najdulje trajanje istražnog zatvora bilo je sedam mjeseci i 15 dana. Na stacionarno liječenje u Zatvorsku bolnicu u Zagrebu tijekom 2023. je upućeno deset maloljetnika. Na izvršenje odgojne mjere upućivanja u odgojni zavod upućeno je 36 maloljetnika/ca, a ukupan broj maloljetnika/ca koji su izvršavali navedenu odgojnu mjeru bio je 81, što je oko 10 % više u odnosu na prošlu godinu. U 2023. je 16 maloljetnih počinitelja kaznenih djela upućeno na izvršenje kazne maloljetničkog zatvora.

U 2023. primili smo nekoliko pritužbi roditelja i odvjetnika koje se odnose na mjeru **istražnog zatvora** određenu maloljetnicima. Mjeru su doživjeli prestrogom i u neskladu s težinom kaznenog djela. Saznali smo i za slučajeve ukidanje mjere istražnog zatvora nakon žalbe, a istražni zatvor je zamijenjen privremenim smještajem u odgojnu ustanovu. Mediji su obavijestili i o slučaju u kojem je Ustavni sud utvrdio da je maloljetniku s teškoćama mentalnog zdravlja određivanjem istražnog zatvora povrijeđeno pravo na osobnu slobodu zajamčeno Ustavom i da se svrha mogla postići i blažim mjerama. Slučajevi ukazuju na potrebu stalne dodatne edukacije pravosudnih djelatnika za rad s djecom te ujednačavanja procjene i postupanja na razini države.

U pritužbi odvjetnice na postupanje službenika pravosudne policije zbog vezivanja prilikom dovođenja maloljetnice iz istražnog zatvora na raspravu, zatvorski sustav nas je izvijestio da nisu utvrđeni popusti i da je na potrebu vezivanja ukazivala sigurnosna procjena.

Maloljetnici mjeru **istražnog zatvora** izvršavaju i dalje u posebnim zatvorskim jedinicama koje se nalaze u zatvorima, jer zatvorene zavodske ustanove čiji osnutak propisuje ZSM nisu osnovane. Izostaju i drugi međunarodni i nacionalni standardi za ovu mjeru lišenja slobode koji su propisani *Zakonom o sudovima za mladež* (ZSM). Maloljetnici nisu obuhvaćeni dijagnostičkim postupkom, nije im omogućen rad ni poduka, a onima koji pohađaju redovnu školu, nije osiguran nastavak obrazovanja kojeg prekidaju prilikom lišenja slobode.

Liječenje maloljetnika lišenih slobode provodi se u Zatvorskoj bolnici u Zagrebu gdje su u posebnoj sobi odvojeni maloljetnici od punoljetnih zatvorenika. Još uvijek nije adaptiran zaseban prostor za maloljetnike u kojem bi bili zadovoljeni uvjeti primjereni mladim osobama oba spola koje su lišene slobode. Obaviješteni smo da je početak adaptacije planiran za 2024. Većina maloljetnika upućena je na liječenje zbog poteškoća s mentalnim zdravljem, a bolnica povremeno koristi usluge psihijatra - vanjskog suradnika koji ujedno ima i specijalizaciju za djecu i mladež.

U slučajevima maloljetnika koji su tijekom kaznenog postupka **proglašeni neubrojivima**⁹⁷ i kojima je određen prisilni smještaj i liječenje, još uvijek nije ustrojena ustanova za njihov smještaj i liječenje. Ministarstvo zdravstva nas je obavijestilo da će, po završetku radova i uređenja prostora na svom izdvojenom objektu, Neuropsihijatrijska bolnica „Dr. Ivan Barbot” postati nacionalna bolnička ustanova za prisilni smještaj i liječenje neubrojivih maloljetnika koji su upućeni temeljem rješenja nadležnog suda. Obaviješteni smo da se završetak radova očekuje do kraja 2024.

Najveći dio maloljetničkog kriminaliteta, sukladno međunarodnim standardima, rješava se izvan suda primjenom **načela oportuniteta** kada državni odvjetnik nepokretanje sudskog postupka uvjetuje izvršenjem pojedinih posebnih obveza. Nužno je kontinuirano unaprjeđivati ovaj segment postupanja prema maloljetnicima te održavati dosegnute standarde. Posebno smo zabrinuti zbog urušavanja mjere posredovanja kroz izvansudsku nagodbu koja je jedna od najsnažnijih i najučinkovitijih oblika restitucije. Unatoč dokazanoj svrhovitosti, do danas nije donesen propis koji bi jasno regulirao ovu mjeru i zaštitio nužne visoke standarde njezinog provođenja.

Većina sudaca i državnih odvjetnika za mladež radi i predmete općeg kriminaliteta zbog čega djeca i maloljetnici nisu u fokusu. Česte su i fluktuacije kadra pa predmete iz nadležnosti ZSM-a nerijetko rade

⁹⁷ Riječ je o postupku sukladno *Zakonu o zaštiti osoba s duševnim smetnjama (NN 76/14)*

državni odvjetnici i suci koji nisu dodatno educirani za rad s djecom i maloljetnicima. Posebno imenovanje dodatno educiranih odvjetnika i sudaca za mladež potrebno je kako bi s potrebnom pažnjom pristupali slučajevima koji traže osjetljivost i dodatno znanje. Na žalost, unatoč osiguranim zakonskim pretpostavkama, ovaj standard u maloljetničkom sudovanju nije dosegnut.

I dalje nas djelatnici ustanova socijalne skrbi informiraju o otežanoj suradnji s pojedinim sudovima za mladež prilikom procjene interesa maloljetnika u postupku. Riječ je najčešće o upućivanju maloljetnika u dom socijalne skrbi na **privremeni smještaj za vrijeme trajanja kaznenog postupka**, a da prije toga nisu provjereni kapaciteti i mogućnost prihvata maloljetnika. Osim što zbog prekapacitiranosti domovi često nemaju ni slobodnu postelju, iznenadni i nepripremljen dolazak maloljetnika, nerijetko vrlo zahtjevnog ponašanja, remeti dinamiku ustanove i skupine. U takvim slučajevima stječe se dojam da su sudovi primarno usmjereni rješavanju predmeta, a ne dobrobiti maloljetnika u postupku i djece koja se već nalaze u ustanovi. Budući da ova mjera zamjenjuje istražni zatvor kada je to moguće, nužno je unaprijediti njezinu primjenu te uspostaviti sustavnu koordinaciju i suradnju između ova dva resora kako bi se navedena problematika riješila u interesu sve djece.

Bavili smo se i brojnim teškoćama u radu domova socijalne skrbi u kojima se izvršava **odgojna mjera upućivanja u odgojnu ustanovu**. Nije razvijeno ni **specijalizirano udomiteljstvo** koje bi zamijenilo upućivanje u odgojnu ustanovu.⁹⁸

Zaprimili smo i nekoliko pritužbi za vršnjačko nasilje i nasilje djelatnika u ustanovama socijalne skrbi i pravosuđa u kojima se provode institucionalne odgojne mjere.⁹⁹ Saznali smo i da je nerijetko prisutno nasilje odgajnika prema djelatnicima, a tada ustanove podnose kaznene prijave. Neke pritužbe su se pokazale osnovanima što upućuje na potrebu odlučnog poduzimanja preventivnih i reaktivnih mjera u borbi protiv svih oblika nasilja nad ovom posebno ranjivom skupinom maloljetnika u sukobu sa zakonom, ali i nad djelatnicima.

Saznajemo i da većina maloljetnika/ca koja izvršava **odgojnu mjeru upućivanja u odgojni zavod** iskazuje teškoće s mentalnim zdravljem koje zahtijevaju liječenje psihijatra, a dio ih uz odgojnu mjeru ima izrečenu i mjeru sigurnosti obveznog psihijatrijskog liječenja. Odgojni zavodi nemaju kontinuirano dostupne dječje psihijatere što otežava liječenje maloljetnika i ostvarivanje zaštite mentalnog zdravlja.

Pratili smo i situaciju povodom obavijesti djelatnika **odgojnog zavoda za maloljetnice** o nedostatnim prostornim uvjetima te nezadovoljavajućoj organizaciji rada koja se odražava i na interese maloljetnica. Odgojno osoblje teško suzbija agresivno ponašanje maloljetnica, a ovaj odgojni zavod nema zaposlenu pravosudnu policiju (koriste službenice osiguranja iz obližnje kaznonice za žene). Očekujemo da će se ovi uvjeti unaprijediti u interesu maloljetnica i djelatnika.

Primili smo i nekoliko pritužbi koje se odnose na neriješen **postinstitucionalni prihvata** maloljetnika/ca nakon otpusta iz odgojnih zavoda. U takvim slučajevima zatražili smo od područnih ureda HZSR-a da poduzmu sve potrebne zakonske i stručne mjere za zbrinjavanje maloljetnika nakon izvršenja odgojne mjere.

PRIJEDLOZI ZA POBOLJŠANJE

- *Kontinuirano dodatno educirati sve stručnjake u radu s maloljetnim počiniteljima kaznenih djela i prekršaja (zaštitarima, policijom, pravosuđem, odvjetnicima, djelatnicima u sustavu socijalne skrbi, posebice u odgojnim ustanovama i odgojnim zavodima) o dječjim pravima i međunarodnim standardima zaštite djece u sukobu sa zakonom, maloljetničkom sudovanju i komunikaciji s djecom.*

⁹⁸ Više o tome u poglavlju *Prava djece s problemima u ponašanju*.

⁹⁹ Više o tome u poglavlju *Pravo na zaštitu od nasilja i zanemarivanja*.

- *Osigurati da suci i državni odvjetnici za mladež, u skladu sa svojim imenovanjem i specijalizacijom, rade samo na predmetima na koje se primjenjuju odredbe ZSM-a.*
- *Unaprijediti ravnopravnu suradnju između ustanova socijalne skrbi i pravosuđa za vrijeme trajanja kaznenog postupka te izvršenja maloljetničkih sankcija.*
- *Osnovati zatvorene zavodske ustanove u skladu sa ZSM-om te unaprijediti uvjete izvršenja mjere istražnog zatvora za maloljetnike u skladu s međunarodnim standardima i nacionalnim propisima; osigurati liječenje maloljetnika lišenih slobode u skladu s propisima i međunarodnim standardima.*
- *Unaprijediti izvršenje odgojne mjere upućivanja u odgojnu ustanovu.*
- *Razviti specijalizirano udomiteljstvo za provođenje odgojne mjere upućivanja u odgojnu ustanovu.*
- *Unaprijediti prostorne i organizacijske uvjete u Odgojnom zavodu u Požegi.*
- *Žurno donijeti Pravilnik o dopuni Pravilnika o listi psihijatrijskih ustanova za prisilni smještaj neubrojivih osoba i psihijatrijskih ustanova u kojima se neubrojive osobe liječe na slobodi te odrediti zdravstvenu ustanovu u kojoj će biti prisilno smješteni maloljetnici koji su proglašeni neubrojivima.*
- *Pravilnikom regulirati provođenje posredovanja kroz izvansudsku nagodbu u prethodnom postupku koju nalaže državni odvjetnik za mladež.*

2.8 Sigurnost, nesreće i ugrožavajuća okruženja

U području zaštite sigurnosti djece zaprimljeno je ukupno 137 prijava povreda pojedinačnih prava djece, kojima je obuhvaćeno 131 dijete i 33 grupa djece. Najveći broj slučajeva odnosio se na ugroženost i stradavanje djece u prometu (96) te štetan utjecaj okoliša na zdravlje i druge slučajeve ugrožene sigurnosti djece (41).

Pratili smo i problematiku nestale djece, boravka stranaca u Hrvatskoj, sigurnost djece na dječjim igralištima i u igraonicama te ugroženost djece zbog raznovrsnih utjecaja kao što su: izloženost djece štetnim emisijama koje utječu na njihovo zdravlje (dim, plinovi, neugodni mirisi), napadi i ugrizi pasa i pirotehnička sredstva. Pojedinačne prijave bile su osnova za predlaganje općih inicijativa za unapređivanje položaja i zaštitu djece.

2.8.1 Prometna sigurnost djece

U odnosu na stradavanje i ugroženost djece u prometu, temeljem informacija MUP-a i građana, postupali smo u **gotovo 100 pojedinačnih predmeta**. Pratili smo i opće pojave, upućivali preporuke i sudjelovali u zakonodavnim inicijativama za izgradnju cjelovitog sustava zaštite i promicanja prava i interesa djece u području **cestovnog prometa, ali i željezničkog i pomorskog prometa**.

Roditelji i drugi građani traže pomoć zbog neodgovarajuće **cestovne infrastrukture** uslijed koje je ugrožena sigurnost djece, posebice na putu do dječjih vrtića i škola. Uočavamo da građevinski radovi na cestama često dovode do problema u prometu i povećavaju rizik od stradanja. Pritužbe su se odnosile i na nepoštivanje prometnih znakova, pješačkih prijelaza i nepropisno parkiranje vozila, a na temelju njih obraćali smo se školama, općinama i gradovima, županijama, županijskim upravama za ceste, Hrvatskim cestama i nadležnim ministarstvima. Usmjeravali smo na međuresornu suradnju, poboljšanje prometne signalizacije i infrastrukture, posebno u slučajevima stradanja djece pješaka, te sankcioniranje neodgovornih i nesavjesnih vozača. Redovito se uključujemo u praćenje i zaštitu učenika čija je sigurnost ugrožena zbog problema u organizaciji prijevoza do škola, o čemu izvještavamo u poglavlju o obrazovanju.¹⁰⁰

¹⁰⁰ Više o tome o poglavlju o dostupnosti predškolskog, osnovnoškolskog i srednjoškolskog obrazovanja.

Prema podacima MUP-a, u prometnim nesrećama u 2023. na hrvatskim je cestama stradalo 1 629 djece (905 putnika, 391 vozač i 333 pješaka). Poginulo je čak 21 dijete: 10 u svojstvu putnika, sedmero vozača i četiri pješaka. Poginula djeca upravljala su mopedom (jedno dijete), motociklima (troje djece), osobnim automobilima (dvoje djece), a jedno je dijete poginulo upravljajući osobnim prijevoznim sredstvom¹⁰¹. Njih 290 zadobilo je teške tjelesne ozljede (123 vozača, 90 putnika, 77 pješaka). Lakše je ozlijeđenih 1 318 (805 putnika, 261 vozač, 252 pješaka).

Od 391 djeteta stradalog u svojstvu vozača najviše ih je upravljalo biciklima, motociklima i mopedima. Čak 40 djece stradalo je upravljajući osobnim prijevoznim sredstvima, 15 djece osobnim automobilom, a stradala su i vozeći traktor, četverocikl, pomoćna pješačka sredstva¹⁰² i drugo. U 2023. godini u 633 slučaja djeca su upravljala motornim vozilima prije stjecanja prava na upravljanje, neka uz znanje, druga bez znanja roditelja, a neka su otuđila osobno vozilo.

Zbog toga je nužno jačati osviještenost i educiranost djece i roditelja o opasnostima na cesti i o važnosti pridržavanja prometnih propisa i oprezu, posebno kada upravljaju biciklima, mopedima, motociklima, električnim romobilima i drugim vozilima.

U jednoj prometnoj nesreći **troje je djece** (od 16 i 17 godina) zadobilo tjelesne ozljede dok ih je prevozio mladi vozač (18 godina), a za vrijeme vožnje nisu koristili sigurnosne pojaseve. Stradanje maturanata u prevrtanju traktora prilikom slavlja *norijade*, ali i terenska vožnja djece (*off-road*) otvaraju niz pitanja o sigurnosti djece u ovim specifičnim aktivnostima.

Dopuštanje djeci da upravljaju motornim vozilima i novim kategorijama prijevoznih sredstava prije stjecanja tog prava te bez propisane sigurne opreme, kao i nepropisni prijevoz djece u osobnim vozilima (bez sigurnosne sjedalice i pojasa), predstavljaju svjesno zanemarivanje djece i kršenje njihovih prava. U takvim slučajevima pratimo postupanja nadležnih područnih ureda HZSR-a koji obavljaju savjetodavne razgovore s roditeljima, izriču usmena upozorenja te primjenjuju druge mjere obiteljsko-pravne zaštite.

Zabrinjava ugroženost djece u prometu uslijed **opasnih izazova na društvenim mrežama**, što ukazuje na potrebu zaštite djece od neprimjerenih sadržaja i kritičkog promišljanja o opasnostima koje vrebaju.

Brojni su slučajevi stradavanja djece dok upravljaju **biciklima**, bez odgovarajuće osposobljenosti za upravljanje biciklom, bez propisane pratnje, svjetla, reflektirajućeg prsluka i kacige. U usporedbi s razdobljem prije epidemije, primjetno je da su u 2023. ispiti, kao završni čin provedbe *Programa osposobljavanja za upravljanje biciklom*, provedeni u samo osam županija i Gradu Zagrebu, dok je broj uključenih škola doslovno prepolovljen, što za posljedicu ima i upola manji broj sudionika. Kroz e-savjetovanje podržali smo izradu *Nacionalnog plana razvoja biciklističkog prometa za razdoblje od 2023. do 2027. godine*, inoseći dodatne prijedloge MMPI-u, koji nisu prihvaćeni.

Policija je u 2023. evidentirala **2 159 prekršaja nepropisnog prijevoza djece** osobnim automobilima i drugim vozilima, na način da nisu bila smještena u posebnoj sigurnosnoj sjedalici/postolju i/ili vezana sigurnosnim pojaskom. U jednom je slučaju teške tjelesne ozljede opasne po život zadobila beba stara 11 dana, koja nije bila smještena u posebnoj sigurnosnoj sjedalici. U drugom slučaju, u osobnom vozilu namijenjenom za prijevoz pet osoba, majka djece u više je navrata prevozila svoje sedmero djece (u rasponu od 1 do 12 godina) nevezane, bez propisane sjedalice ili na prednjem sjedalu, a njih petero je u jednoj prometnoj nesreći zadobilo lake i teške tjelesne ozljede. Dijete od tri godine zadobilo je teške tjelesne ozljede u prometnoj nesreći kada ga je prevozio alkoholizirani otac, a dijete je bilo smješteno u majčinom krilu na prednjem sjedalu suvozača. Postupali smo i po međusobnim pritužbama roditelja zbog nepropisnog prijevoza vlastitog djeteta u osobnom automobilu (bez sjedalice, u neregistriranom vozilu, nakon što je roditelju oduzeta vozačka dozvola i slično) ili zbog davanja na upravljanje vlastitom djetetu motora, automobila i traktora.

¹⁰¹ **Osobno prijevozno sredstvo** je vozilo koje nije razvrstano niti u jednu kategoriju vozila sukladno posebnim propisima, bez sjedećeg mjesta i dr., (npr. vozilo koje se može samo uravnotežiti, monocikl s motornim ili električnim pogonom, romobil s motornim ili električnim pogonom i sl.)

¹⁰² **Pomoćna pješačka sredstva** su naprave koje se pokreću isključivo snagom osobe koja upravlja tim sredstvom (romobili bez motornog ili električnog pogona, dječji bicikl, koturaljke, role, sanjke, skije, klizaljke i sl.).

Pratili smo stradavanja djece **pješaka** od motornih vozila tijekom igre u dvorištu i na cestama, često i zbog nepropisnog kretanja djece i njihovog nadzora, na pješačkim prijelazima zbog nepropisne vožnje i propusta vozača, ali i na mjestima gdje nema postavljene sigurne pješačke infrastrukture: nogostupa, pješačke staze i/ili obilježenog pješačkog prijelaza. Tek su neke nesreće potaknule unaprjeđenje cestovne infrastrukture (izmještanje pješačkog prijelaza, bolju označenost novog pješačkog prijelaza, autobusne stanice i slično).

U području cestovne sigurnosti ostvarili smo suradnju i pratili aktivnosti belgijske neprofitne organizacije Europskog vijeća za sigurnost prometa (*European Transport Safety Council - ETSC*), usmjerene na smanjenje broja poginulih i ozlijeđenih u prometu u Europi, a izvršni direktor ETSC-a Antonio Avenoso, sudjelovao je i na Konferenciji o prometu koju smo organizirali u Rijeci. Odgojiteljima Dječjeg vrtića „More“ u Rijeci govorili smo o važnosti odgojiteljskih kompetencija u radu na prometnoj preventivi, na skupu „Sigurnost djece u prometu“. Na sastancima u osječkom i splitskom uredu s predstavnicima regionalnih institucija raspravljali smo na temu cestovne sigurnosti i sigurnosti na moru, a posjetili smo i preventivni poligon u Splitu.

U povodu Nacionalnog dana sigurnosti cestovnog prometa, podsjetili smo na zabrinjavajuće brojke o stradavanju djece, a o tome smo raspravljali i s mladim savjetnicima, koji su svoje stavove predstavili na Konferenciji u Rijeci, *Zaštita prava djece u prometu – Gdje smo i što još moramo učiniti?*, koju je Ured organizirao u suradnji s Veleučilištem u Rijeci 26. listopada. Na ovoj je konferenciji, zajedno s nadležnim tijelima i stručnjacima iz Hrvatske i inozemstva, raspravljeno stanje sigurnosti djece u prometu u Hrvatskoj i daljnje mogućnosti zajedničkog djelovanja u zaštiti njihovih prava i interesa.¹⁰³

Sudjelovali smo na 6. Konferenciji „Mi i naši gadgeti u prometu“ Hrvatske udruge menadžera sigurnosti i na 7. radnoj sjednici Županijskog savjeta za sigurnost prometa na cestama Primorsko-goranske županije.

Pred ljetne praznike apelirali smo na potrebu zaštite djece u cestovnom prometu, ali i na moru. Početkom nove školske godine te u više drugih prigoda podsjetili smo da je sigurnost djece u prometu prvenstveno briga i odgovornost odraslih. Obratili smo se HAK-u i Udruzi autoškola Hrvatske, radi praćenja i unaprjeđenja rada autoškola i osposobljavanja kandidata za vozače.

Zabrinjavajuće je da djeca nisu uvijek sigurna u **organiziranom prijevozu**, kao što je bio slučaj autobusa koji je učenike trebao prevoziti na ekskurziju, no izvanrednim tehničkim pregledom utvrđeno mu je više nedostataka opasnih za vožnju te je isključen iz prometa. Već niz godina preporučujemo MMPI-u da se intervencijom u odredbe *Pravilnika o uvjetima koje moraju ispunjavati autobusi kojima se organizirano prevoze djeca* poboljša sigurnost djece, međutim nema pomaka. Osim toga, i dalje smatramo da postoji potreba donošenja propisa o organizaciji putovanja i prijevoza djece sportaša.

Prema podacima Centra za vozila Hrvatske, 3 819 autobusa ima važeću potvrdu o ispunjavanju uvjeta za organizirani prijevoz djece sukladno Pravilniku. Prosječna starost autobusa je 13,25 godina. Na redovnom tehničkom pregledu 1 008 autobusa nije zadovoljio na prvom pregledu, a 58 nije zadovoljilo na prvom izvanrednom tehničkom pregledu.

Zabrinjava da se najčešći tehnički nedostaci odnose na uređaj za kočenje, osvjetljavanje i svjetlosnu signalizaciju, osovine, kotače, pneumatiku i ovjese, motor i dr. Uvjereni smo da bi većoj sigurnosti pridonijelo smanjenje prosječne starosti autobusa i učestaliji tehnički nadzori autobusa, a naročito obavezne, koordinirane preventivne aktivnosti škole i policije.

MUP je samostalno, kao i u suradnji s inspeksijskim službama MMPI, temeljem više propisa¹⁰⁴ izvršio nadzor nad 2 841 autobusima i drugim vozilima kojima se organizirano prevoze školske djeca, te je utvrđeno 177 prekršaja. MMPI izvršio je 299 nadzora autobusa za prijevoz školske djece, u kojima je utvrđeno 65 nepravilnosti.

¹⁰³ Informacije i zaključci konferencije u cijelosti su dostupni na stranici: <https://dijete.hr/hr/odrzana-konferencija-o-zastiti-prava-djece-u-prometu-gdje-smo-i-sto-jos-moramo-uciniti-u-rijeci/>.

¹⁰⁴ *Zakon o sigurnosti prometa na cestama, Zakon o prijevozu u cestovnom prometu te Zakon o radnom vremenu, obveznim odmorima mobilnih radnika i uređajima za bilježenje u cestovnom prijevozu*

Neprihvatljivo je da prijevoznici neulaganje u autobuse kojima se prevoze djeca opravdavaju time da djeca uništavaju autobuse ili da prijevoz djece nije financijski isplativ.

U pogledu **sigurnosti na moru**, u očekivanju ljetne turističke sezone i intenzivnijeg prometa turističkih i ostalih brodova i brodica MMPI-u, MUP-u i Hrvatskoj turističkoj zajednici (HTZ) preporučili smo poduzimanje mjera kako bi se spriječilo stradavanje djece na moru i unutarnjim vodama.¹⁰⁵

Što se tiče stradavanja djece u području **željezničkog prometa**, postupali smo u slučaju stradavanja djeteta od strujnog udara na željezničkom kolodvoru, a takvih je slučajeva bilo još nekoliko u Hrvatskoj, najviše zbog penjanja djece na vagone, stoga su nužne preventivne aktivnosti o sigurnom ponašanju i opasnostima u željezničkom prometu.

U našim susretima i razgovorima s djecom, djeca su jasno naglasila potrebu vođenja računa o sigurnosti djece u prometu i više ulaganja u uređenje prometnica, rasvjete, nogostupa, uspornika i slično.¹⁰⁶ Također su navela kako se u prometu osjećaju nesigurno; da im se oduzima prednost; boje se brzina i alkoholiziranih vozača, „moćnih“ vozila na cestama, tehnički neispravnih vozila, te su preporučila češće policijske kontrole prometa. Osjećaju se frustriranim zbog gužvi u javnom prijevozu. Zbog nedostatne cestovne infrastrukture nemaju svi jednake mogućnosti dolaska do škola i vožnje bicikla. Željeli bi da se djeci nudi više edukacija o prometnoj sigurnosti, kampanji i da se organizira bolja dostupnost prijevoza.¹⁰⁷

PRIJEDLOZI ZA POBOLJŠANJA

Život i zdravlje djece te intervencije nadležnih sustava

- *Nužno je osvještavati da su ozljede u prometu vodeći uzrok smrti i invalidnosti kod djece.*
- *Kroz kampanje i medije jačati prometnu kulturu i promovirati kretanje uz preduvjet sigurne cestovne infrastrukture.*
- *Snažnije i učestalije sankcionirati počinitelje za „četiri ubojice u prometu“: nekorištenje pojasa, brzinu, alkohol i mobitel, naročito kada je u pitanju prijevoz djece.*

Obrazovanje za sigurnost djece

- *Jačati preventivne aktivnosti i programe za zaštitu djece u prometu s ciljem sveobuhvatnog dosega sve djece, uključujući edukaciju učitelja i roditelja.*
- *Jačati provedbu Programa osposobljavanja za upravljanje biciklom.*
- *Jačati preventivne aktivnosti s roditeljima o sigurnom prijevozu djece i sigurnom sudjelovanju u prometu.*

Cestovna infrastruktura

- *Poboljšati cestovnu infrastrukturu diljem Hrvatske radi zaštite djece pješaka, biciklista, vozača električnih romobila i sličnih vozila.*
- *Poticati odgojno-obrazovne ustanove da se angažiraju u praćenju i pripremi sigurne cestovne infrastrukture, kao i da prijave nepravilnosti.*

105 Više o tome u poglavlju *Preporuke pravobraniteljice za djecu*.

106 Iz publikacije *Kako ostvarujemo dječja prava u Hrvatskoj: mišljenja i stavovi djece i mladih u 2009. i 2023. godini*, <https://dijete.hr/hr/publikacije/>

107 Iz konzultacija s članovima MMS-a povodom Nacionalnog dana sigurnosti na cestama

Sigurnost vozila i upravljanje sigurnošću

- *Jačati kvalitetu organiziranog prijevoza djece ispravnim i sigurnim autobusima i drugim vozilima, pratiti kvalitetu i sigurnost prijevoza i prijavljivati nepravilnosti, uključujući sjedalice za djecu u taksijima i drugim vozilima.*
- *Podržati i osnažiti suradnju svih javnih tijela državne, regionalne i lokalne razine, interesnih skupina, privatnog sektora i medija na području sigurnosti cestovnog prometa u Hrvatskoj i brige o djeci.*

2.8.2 Sigurnost djece na dječjim igralištima i u igraonicama

Djeca su potrebna pristupačna, sigurna i inkluzivna mjesta za igru i druženje. Ipak, i ove godine saznajemo za primjere u kojima nije osigurana sigurnost dječje igre - na dječjim igralištima zbog neodržavanja i nezadovoljavanja preuzetih smjernica i normi, a u dječjim igraonicama zbog nepostojanja propisa koji regulira uvjete njihova rada.

Na **dječjem igralištu u zagrebačkom Jarunu** roditelji i djeca su nailazili na odbačeni pribor korisnika opojnih sredstava, kao i na same korisnike za vrijeme i neposredno nakon uzimanja droga, pa smo zahtijevali žurno postupanje Grada Zagreba i policije. Grad se izjasnio da *ova problematika nije u nadležnosti komunalnog redarstva*, a policija je, zbog zatečenoga, preuzela obvezu svakodnevnog obilaženja parka te je Gradu predložila aktivnosti adekvatnog održavanja parka i postavljanja rasvjete u cilju prevencije kaznenih djela i prekršaja.

Mediji su obavještavali o pritužbama roditelja radi ozljeda djece na **dječjem igralištu na zagrebačkoj Trešnjevci**.

Petogodišnjakinja je zaradila sedam šavova, a možda i ožiljke koje će nositi cijeli život jer je pala na pod sa željeznim rešetkama koji se nalazi odmah ispod klupice. Kako doznajemo, to nije prvo dijete iz parka koje je završilo u Klinici za dječje bolesti. Razbijene glave, krvava koljena, izgrebane brade, polomljeni prsti i zubi nisu novost za posjetitelje trešnjevačkog dječjeg parka.

(citat roditelja, iz medija)

Nismo primili očitovanje Grada Zagreba na našu preporuku da osigura ispravnost opreme i prostora za igru na tom igralištu. Inspektor za igrališta Centra za kvalitetu i sigurnost, ujedno i stalni sudski vještak za sigurnost na igralištima, detaljnim je pregledom utvrdio da to igralište nije usklađeno s hrvatskim normama te je procijenjen visok rizik konkretnog prostora za igru. Utvrđeni su ozbiljni nedostaci u okolišu i dodatnoj opremi na području igrališta i u neposrednoj blizini te je preporučeno hitno otklanjanje nedostataka ili stavljanje igrališta van uporabe. Očekujemo očitovanje Grada o postupanju povodom utvrđenih nedostataka i rizika.

Povodom prijave ugrožene sigurnosti i onemogućavanja djece u korištenju **dječjeg igrališta u Novigradu u Istri** zbog parkiranih automobila te uništavanja postavljenih zapreka za automobile, do sada nismo uspjeli utvrditi u čijoj je nadležnosti njegovo održavanje, jer JLS tvrdi da navedena površina ne pripada njima, a od MPUGDI-a nismo za sada primili očitovanje.

I dok za dječja igrališta postoje neka propisana pravila, smjernice i norme, kada je riječ o **dječjim igraonicama**, pravila i dalje ne postoje. Unatoč našim inicijativama još uvijek nije određeno tijelo koje bi bilo nadležno za donošenje propisa koji bi uredio rad dječjih igraonica i nadzor nad njihovim radom. Rezultat toga je da igraonice djeluju bez obaveza po pitanju sigurnosti djece, prostornih i kadrovskih uvjeta, a u slučaju kršenja prava djece u tim prostorima nije predviđeno tijelo kojemu se može obratiti radi njihove zaštite. Povodom saznanja za kršenja prava djece u igraonicama primorani smo obratiti

se MRMSOSP-u, SDUDM-u, Državnom inspektoratu, policiji i/ili drugim tijelima, kojima bi dio problema mogao biti u nadležnosti, ali za koje znamo da im propisom ova problematika nije dana u nadležnost. Iako nas ova tijela izvješćavaju kako nisu nadležna ili se ni ne očituju o dostavljenoj obavijesti, nadamo se da će se za naše obavijesti o konkretnim iskustvima djece naći sluha i shvatiti da je krajnje vrijeme da se ovo područje pravno regulira.

U nekim slučajevima problemi proizlaze iz pravila predaje i preuzimanja **djeteta u igraonicama u trgovačkim centrima**, gdje ga jedan roditelj predaje, a drugom roditelju se ne dopušta njegovo preuzimanje pa reakcija roditelja uznemiri, kako vlastito, tako i drugu prisutnu djecu. Jedna majka se pritužila da su dvojica dječaka njenoj petogodišnjoj kćeri, nakon obaranja na pod, na silu ošišala dio kose škarama iz ladice u igraonici, što animatori nisu primijetili niti roditelje obavijestili te ovaj događaj, koji djeca uzvanci prepričavaju, zaposlenici igraonice negiraju. Očekujemo izvješće policije o postupanju povodom obraćanja majke. Obaviješteni smo i o ozljedama djece tijekom proslava rođendana.

Obraćam Vam se ovim putem ne zato što je moje dijete na dječjem rođendanu u dječjoj igraonici razbilo prednje zube, već zato što će sutra neko drugo dijete potrgati vrat i nikome se neće dogoditi ništa... Već na samom početku i u manje od deset minuta ozlijeđeno je dvoje djece uzrasta 8 i 9 godina... Nakon što je moje dijete ozlijeđeno, nije me nazvao nitko iz igraonice... Zaključujem kako... bez popisa i broja djece prisutnih na rođendanu vjerojatno ne bi niti primijetili da je nema.

(iz pritužbe pravobraniteljici)

Obratili smo se Državnom inspektoratu, policiji, MRMSOSP-u, SDUDM-u i Uredu predsjednika Vlade ukazujući na potrebu pravnog uređenja dječjih igraonica i tražeći uputu o tome kome je moguće obratiti se radi zaštite prava djece u dječjim igraonicama. Do sada smo primili jedino odgovor SDUDM-a, u kojem navode da oni ne mogu biti nositelji takvog propisa te da nemaju odgovarajuće mehanizme kojima bi mogli osigurati nadzor rada nad obavljanjem djelatnosti dječjih igraonica od strane gospodarskih subjekata.

O igraonicama saznajemo i njihovim obilaženjem, u razgovoru s odgovornim osobama te prikupljanjem podataka od institucija. Tako smo u obilasku dječje sportske igraonice u Rijeci utvrdili da među njezinim registriranim djelatnostima nijedna ne upućuje na pružanje usluge dječje igraonice, a saznanje da organizira rođendane (uz sportske aktivnosti, tortu i pizzu) upućuje na mogućnost da udruga obavlja gospodarsku djelatnost, za što *Zakon o udrugama* propisuje određena pravila i o čemu nam Ministarstvo financija nije dostavilo tražene podatke. Prema Primorsko-goranskoj županiji, u statutu navedene udruge nije navedena niti jedna gospodarska djelatnost, a osobama ovlaštenim za zastupanje udruge pravo zastupanja i predstavljanja udruge isteklo je 2021. godine. Navedena tijela nisu najavila detaljniju provjeru zakonitosti rada ove udruge/dječje igraonice.

Preporuku da se što hitnije odredi tijelo koje će biti nadležno za izradu i donošenje propisa o djelovanju dječjih igraonica ponovo smo ove godine uputili Uredu predsjednika Vlade, MZO-u, MRMSOSP-u, MGOR-u, MF-u, SDUDM-u, DZS-u, MPUGDI-ju. Ujedno prikupljamo podatke o aktivnim dječjim igraonicama u Hrvatskoj.

Pojam igraonica postojao je i u *Zakonu o predškolskom odgoju i obrazovanju* sve do 2022. godine kada je termin brisan, a ostali su propisani kraći programi odgojno-obrazovnog rada s djecom predškolske dobi u knjižnicama, zdravstvenim, socijalnim, kulturnim i sportskim ustanovama, udrugama te drugim pravnim i fizičkim osobama. Ove programe provodi 106 udruga, šest poduzeća, dva obrta, jedna knjižnica i jedna sportska ustanova, koji su prije početka rada od MZO-a dobili dvije suglasnosti: jednu za ustroj, a drugu za program temeljem pozitivnog stručnog mišljenja AZOO-a.

Nasuprot tome, igraonice se pretežno otvaraju kao obrti, trgovačka društva ili udruge, bez obveza vezanih za zaštitu prava djece. Nije moguće utvrditi njihov točan broj budući da im se ne dodjeljuje posebna brojevana oznaka razreda djelatnosti, nego se registriraju kao „ostale zabavne i rekreacijske djelatnosti“ (oznaka 93.29). Takvih je, u Registru poslovnih subjekata u DZS-u na dan 31. prosinca 2023. godine bilo 981, a u Obrtnom registru u MGOR-u, na dan 24. siječnja 2024. godine 4 300. U oba slučaja samo neki od njih djeluju kao dječje igraonice i nemoguće ih je odvojiti od ostalih.

PRIJEDLOZI ZA POBOLJŠANJA

- *Poboljšati uvjete i nadzor nad postojećim dječjim igralištima te ih učiniti dostupnima svojoj djeci.*
- *Propisom regulirati prostorne, tehničke i kadrovske uvjete rada dječjih igraonica te sustav nadzora nad njihovim radom.*

2.8.3 Štetni i ugrožavajući utjecaji iz okoliša i drugo

Ostvarivanje prava djece na život u zdravom okolišu i u odnosu na klimatske promjene pratimo kroz pojedinačne prijave roditelja i organizacija civilnoga društva, putem medija, sudjelovanjem na stručnim skupovima i sastancima, putem izvješća državnih institucija, praćenjem međunarodnih i nacionalnih propisa¹⁰⁸ te sudjelovanjem u radnim skupinama.

Sudjelovali smo u izradi *Nacionalnog portfelja o okolišu i zdravlju* sukladno prioritetima Deklaracije iz Ostrave, a u sklopu Europskog procesa za okoliš i zdravlje. U ovom dokumentu istaknuto je da je Republika Hrvatska, kao potpisnica Deklaracije iz Ostrave, izrazila spremnost za jačanje i unaprjeđivanje mjera za poboljšanje okoliša i zdravlja na nacionalnoj razini. Time je odlučila usmjeriti svoje aktivnosti na sljedeća prioritetna područja: poboljšanje kvalitete zraka, pristup sigurnoj pitkoj vodi, dobroj higijeni i sigurnim sanitarnim uslugama, smanjenje štetnih učinaka kemikalija na ljudsko zdravlje i okoliš, sprečavanje i otklanjanje štetnih utjecaja na okoliš i zdravlje, smanjenje troškova i nejednakosti vezanih uz gospodarenje otpadom i onečišćena područja, rješavanje zdravstvenih rizika povezanih s gospodarenjem otpadom te zdravi, održivi i uključivi gradovi. Kako Deklaracija iz Ostrave obvezuje na djelovanje i u kontekstu ciljeva održivog razvoja na nacionalnoj razini, u *Nacionalnom planu za razvoj zdravstva za razdoblje od 2021. do 2027. godine*, jedan od prioriteta javne politike je i prevencija bolesti koje mogu nastati uslijed štetnog djelovanja čimbenika iz okoliša kojima je čovjek svakodnevno izložen.

Važnost teme klimatskih promjena i štetnih utjecaja na okoliš, problema zagađivanja i uništavanja prirode te smanjenja broja pojedinih jedinki (što ugrožava bioraznolikost zemlje), globalno je isticana i tijekom 2023. godine.

Odbor Ujedinjenih naroda za prava djeteta izdao je *Opći komentar br. 26 o dječjim pravima i okolišu*, s posebnim naglaskom na klimatske promjene (*General comment on children's rights and the environment with a special focus on climate change*).¹⁰⁹ Dostupna je i verzija prilagođena djeci (<https://youtu.be/88ytWDLmyC8>). Ovaj komentar kao ciljeve navodi potrebu hitnog rješavanja štetnih učinaka degradacije okoliša, s posebnim naglaskom na klimatske promjene, u odnosu na uživanje prava djece. Također ističe načela promicanja i holističkog razumijevanja dječjih prava koja se odnose na zaštitu okoliša te naglašava obveze država prema *Konvenciji o pravima djeteta*. Ujedno daje autoritativne smjernice o zakonodavnim, administrativnim i drugim odgovarajućim mjerama za rješavanje okolišnih oštećenja, s posebnim naglaskom na klimatske promjene. Formalno predstavljanje ovog važnog dokumenta bilo je u rujnu 2023. Nema sumnje da njegov sadržaj snažno odražava brigu djece o okolišu i da će se koristiti kao alat za zagovaranje boljih rješenja na nacionalnoj i međunarodnoj razini.

U odnosu na pojedinačne prijave iz područja štetnih i ugrožavajućih utjecaja iz okoliša na dječja prava, u 2023. godini postupali smo po prijavama koje su se odnosile na štetne utjecaje iz okoliša na zdravlje djece te na druge slučajeve ugroženosti sigurnosti djece. Neki od razloga podnošenja pritužbi bili su izloženost

¹⁰⁸ U *Strategiji prilagodbe klimatskim promjenama u RH za razdoblje do 2040. godine* s pogledom na 2070. godinu navedene su projekcije i strategije utjecaja klimatskih promjena te predložene mjere za prilagodbu klimatskim promjenama. Također kroz *Nacionalnu razvojnu strategiju RH 2030* postavljen je krovni cilj zelene i digitalne tranzicije prema klimatskoj neutralnosti.

¹⁰⁹ <https://www.ohchr.org/en/documents/general-comments-and-recommendations/crcgc26-general-comment-no-26-2023-childrens-rights>

djece lošoj kvaliteti zraka te nepropisno držanje pasa, ali nažalost, i stradavanja djece od ugriza pasa. Rad po pojedinačnim pritužbama zahtijevao je obraćanje MUP-u, državnom inspektoratu, komunalnim odjelima jedinica lokalne samouprave te nadležnom ministarstvu.

Onečišćenje zraka – Više pojedinačnih pritužbi građana odnosilo se na dugotrajnu izloženost djece štetnim emisijama koje utječu na njihovo zdravlje (dim, plinovi, neugodni mirisi). Prijavitelji ističu kako nema odgovarajućeg odgovora nadležnih službi. Najčešće se radi o onečišćenju zraka koje dolazi od susjednog zemljišta i/ili objekta. Uputili smo prijavu na postupanje nadležnim komunalnim službama JLS-a, kao i DIRH-u.

Veliki požar u tvornici Drava International smještenoj na Brijestu kod Osijeka uzrokovao je veliku ekološku i zdravstvenu štetu stanovnicima na području Osijeka i šire. Naime, navedena tvornica bavi se reciklažom otpada (plastike) te je došlo do zapaljenja skladištene robe (velikih bala plastike). Požar je bio velikih razmjera, a nošen vjetrom učinio je kvalitetu zraka izrazito lošom i potencijalno opasnom. Prema javno dostupnim podacima Državnog inspektorata RH¹¹⁰, nakon provedenih ispitivanja utvrđeno je kako ne postoji rizik za zdravlje potrošača pri konzumiranju hrane s područja u blizini požara.

MGOR je izradio *Izješće o praćenju kvalitete zraka na teritoriju Republike Hrvatske za 2022. godinu*¹¹¹. U njemu se upozorava na onečišćenje zraka lebdećim česticama čija su prekoračenja dozvoljenih vrijednosti zabilježena u Industrijskoj zoni u Slavanskom Brodu.

Također, javljaju nam se roditelji djece koja imaju respiratorne probleme koji se pogoršavaju uslijed vanjskih utjecaja, onečišćenja zraka ili po prijavi neodržavanog okoliša (npr. nepokošena trava u Zagrebu).

Na web stranicama Grada Zagreba¹¹² dostupno je izješće mjerenja kvalitete zraka koje je provedeno nakon „urušavanja“ odlagališta otpada Jakuševac. Mjerenja su pokazala da su plinovi koji uzrokuju neugodan miris (sumporovodik, amonijak i merkaptani) prisutni ispod graničnih vrijednosti. To znači da je miris koji građani osjećaju neugodan, no ne i opasan za zdravlje.

Grad Zagreb dostavio nam je izješće o poduzetim mjerama i planiranim aktivnostima u području zaštite zraka kroz *Program zaštite zraka grada Zagreba za razdoblje 2022. do 2026. i Akcijski plan za poboljšanje kvalitete zraka na području Grada Zagreba za razdoblje od 2023. do 2028.* Prema planiranim i zadanim aktivnosti iste bi trebale osigurati bolju kvalitetu zraka u Gradu Zagrebu, što bi svakako poboljšalo kvalitetu života djeci i stanovnicima grada Zagreba.

Životinje, ugrizi i napadi pasa – I dalje bilježimo stradanje djece uslijed napada pasa. Svjesni smo da veliki broj vlasnika pasa adekvatno skrbi o svojim psima i isto tako pazi na sigurnost drugih osoba. Međutim, i dalje imamo saznanja o neodgovornim vlasnicima koji dopuštaju psima (čak i opasnim psima) kretanje bez nadzora i povodca, osobito u području oko škole i vrtića te školskih ili vrtićkih igrališta i parkova za djecu.

Pritužbe građana odnosile su se i na situacije u kojima potencijalno opasan pas „...*bez nadzora trči po cesti, laje i skače na prolaznike...*“; a strah za djecu raste i nakon što opasan pas napadne drugog psa. Nakon što je dijete zadobilo tjelesnu ozljedu zbog ugriza i napada psa te je više puta hospitalizirano radi rekonstrukcije i zbrinjavanja ozljeda lica, ističe se nezadovoljstvo radom suda i državnog odvjetništva te sporost u procesuiranju takvih događaja. Isto tako, zabrinjava i činjenica da pas nije bio cijepljen protiv bjesnoće.

110 <https://dirh.gov.hr/vijesti/preliminarni-rezultati-analiza-bilja-hrane-i-hrane-za-zivotinje-u-osijeku-i-okolnim-naseljima/613>

111 Objavljeno dana 4. siječnja 2024. na stranici Ministarstva gospodarstva i održivog razvoja, Zavoda za zaštitu okoliša i prirode <https://www.haop.hr/hr/novosti/izjesce-o-pracenju-kvalitete-zraka-na-teritoriju-republike-hrvatske-za-2022-godinu>

112 <https://www.zagreb.hr/kvaliteta-zraka-na-odlagalistu-jakusevec-dobra-pli/193156>

Postupali smo po dvije pritužbe koje su se odnosile na kretanje pasa u Parku Maksimir, kada na travnatim površinama njihovi vlasnici ih puštaju da trče i kreću se bez povodca. Jedan štetni događaj odnosio se na ugriz psa.

Uputili smo preporuku o potrebi pojačanih kontrola komunalnih redara, nadležnoj komunalnoj službi JLS-a i policiji, koji su nas izvijestili da će postupiti po preporuci te pojačati kontrole sukladno komunalnom redu.

Budući da velik broj kućanstava posjeduje kućne ljubimce raznih pasmina, potrebna je pojačana djelatnost službi komunalnog redarstva JLS-a u nadzoru provedbi propisa o držanju pasa. Propisi nalažu vlasnicima pasa da vode brigu o svojim psima, drže ih pod nadzorom, odnosno poduzimaju mjere sigurnosti predviđene zakonskim propisima, kako psi ne bi ugrožavali ljude i druge životinje. Radi ograničavanja slobodnog kretanja pasa i sprječavanja mogućeg nasrtaja na druge životinje i ljude, posebice djecu, obvezni su koristiti povodac, a ukoliko je to propisano i brnjicu. Za ponašanje psa, kao i za napad psa na drugu životinju ili čovjeka, odgovoran je vlasnik psa, stoga je potrebno dosljedno primjenjivati zakonske odredbe te kažnjavati neodgovorne vlasnika pasa s ciljem zaštite djece i prevencije situacija stradavanja uslijed napada psa.

Postupali smo po pritužbi koja se odnosila na napad psa pasmine stafordski terijer na drugog psa u blizini dječjeg igrališta te uputili preporuku i upozorenje na potrebu snažnijeg djelovanja nadležnih službi komunalnog redarstva JLS-a u nadzoru provedbi propisa o držanju pasa i kretanja pasa na javnim površinama, kao i veterinarskoj inspekciji. Osobito je bitno pojačati nadzor komunalnih službi kao i veterinarske inspekcije prema vlasnicima pasa koji spadaju u pasmine opasni psi prema važećem Pravilniku.¹¹³

Pirotehnika – Iako odredbe *Zakona o eksplozivnim tvarima te proizvodnji i prometu oružja* imaju određeni učinak u zaštiti djece, ponovo bilježimo slučajeve ozljeđivanja djece od pirotehničkih sredstava.

Iz medija saznajemo o teškim ozljedama djece u vidu eksplozije petarde u ruci i teške ozlijede šake, ozljede vrata od nepoznatog pirotehničkog sredstva te gubitka sluha. Također su zabilježena oštećenja imovine kada je dijete „ubacilo pirotehničko sredstvo“ na susjedni balkon, te aktiviranja pirotehničkog sredstva u učionici škole.

Vrlo je vrijedna višegodišnja akcija MUP-a „Mir i dobro“, kojom se nastoji spriječiti stradavanje djece prilikom uporabe pirotehničkih sredstava, a koja obuhvaća i medijsku kampanju liječnika i djelatnika MUP-a u isticanju opasnosti od uporabe pirotehničkih sredstava. No, najveća odgovornost za sigurnost djece i dalje je na roditeljima, skrbnicima i ostalim odraslim osobama.

Od ostalih štetnih i ugrožavajućih utjecaja na sigurnost djece, bilježimo prijavu za moguću ugrozu dječjeg zdravlja postavljanjem solarnih panela na zgradu vrtića.

PRIJEDLOZI ZA POBOLJŠANJA

- *Poduzimati mjere za ublažavanje posljedica i prilagodbu na klimatsku krizu.*
- *U nastavne planove i programe na svim razinama obrazovanja unijeti sadržaje vezane uz klimatske promjene.*
- *Provoditi informativno-edukativne kampanje za podizanje svijesti djece i mladih o rizicima elektromagnetskog zračenja.*
- *Pojačati djelatnost službi komunalnog redarstva JLS-a u nadzoru provedbi propisa o držanju pasa.*
- *Ograničiti prodaju dozvoljenih pirotehničkih sredstava i njihovu uporabu samo na dane 31.12. i 1.1 i zabraniti prodaju maloljetnim osobama.*

¹¹³ Pravilnik o opasnim psima (NN 117/08)

2.8.4 Nestala djeca

Prema podacima MUP-a, tijekom 2023. zabilježeno je 368 udaljenja djece iz obiteljskog doma. Većinom se iz obiteljskog doma udaljuju djeca starija od 14 godina (295), no zabrinjava i velik broj djece mlađe dobi (73). Najčešći razlozi odlaska iz obiteljskog doma su avanturizam i skitnja (211), obiteljski problemi (65) i problemi u školi (16), dok za 76 slučajeva nije naveden razlog odlaska od kuće. Zabrinjava podatak da je u 15 slučajeva za vrijeme bijega nad djetetom počinjeno kazneno djelo i to u pet slučajeva seksualni delikti.

Tijekom 2023. evidentirano je ukupno 2 006 bijegova iz ustanova što je povećanje za 67,4 % u odnosu na prethodnu godinu. U bijegu iz ustanova u većem su broju bili dječaci (1 312), nego djevojčice (694). Većinom su to djeca starija od 14 godina (1 803), no zabilježeni su i bjegovi djece mlađe dobi (203). Djeca „bježe“ iz ustanova zbog problema adaptacije u ustanovi (234) i izbjegavanja odgojne mjere u ustanovi (45), a veliki je broj onih (308) koji se nakon dopusta provedenog kod kuće nisu vratili u ustanovu. U 1 419 slučajeva nije utvrđen razlog bijega iz ustanove. Nad djecom koja su bila u bijegu iz ustanove tijekom 2023. nije počinjeno niti jedno kazneno djelo.

Problematiku vezanu uz nestanak djeteta pratimo na temelju obraćanja stranaka, medijskih napisa, praćenjem funkcioniranja **Nacionalnog telefonskog broja za nestalu djecu 116 000 pri Centru za nestalu i zlostavljano djecu** koji je 2023. obilježio desetogodišnjicu rada u Hrvatskoj te praćenjem Nacionalne evidencije nestalih osoba na stranici <https://nestali.gov.hr/>.

Podaci u Nacionalnoj evidenciji nestalih osoba pokazatelj su trenutnog broja i podataka o osobama koje se vode kao nestale, uključujući i djecu, no iz te evidencije ne mogu se prikupiti podaci o ukupnom broju nestale djece u pojedinim razdobljima, duljini perioda traganja za djetetom niti ostali podaci. Riječ je o *online* mehanizmu koji se koristi kada okolnosti nestanka i potrebe traganja opravdavaju svrhovitost javnog objavljivanja identifikacijskih podataka kako bi se u traganju dobila pomoć građana. Istu svrhu ima i Neno Alarm koji je u funkciji od studenog 2022., međutim do današnjeg dana nije aktiviran niti jednom.

Na dan 31. siječnja 2024. uvidom u Nacionalnu evidenciju nestalih osoba utvrđeno je da se kao nestalo vodi 33 djece, među kojima i 7 djece stranih državljana te 1 osoba koja se od 1994. vodi kao nestala u ratu. Od 26 djece hrvatskog državljanstva, za troje se traga duže od 1 godine (jedna četrnaestogodišnja djevojčica vodi se kao nestala čak dvije godine), dok je 19 djece u evidenciji nestale djece dulje od mjesec dana.

U pronalaznju nestalog djeteta ključno je vrijeme, jer se rizici pojačavaju s protekom vremena. Svaki trenutak koji dijete provede u bijegu iz ustanove ili vlastitog doma predstavlja rizik za dijete. Djeca nerijetko postaju žrtve nasilja i iskorištavanja i to upravo od strane onih odraslih koji im pružaju „utočište“, a uz koje se djeca vezuju jer su ranjiva zbog svoje dobi te su najčešće nesređenih obiteljskih prilika i nesvjesna rizika kojem se izlažu. Mnoga prestaju sa školovanjem, postaju roditelji, ulaze u izvanbračne zajednice i tako prerano ulaze u svijet odraslih. Nažalost, neka i smrtno stradaju. Pratili smo slučaj nestalog tinejdžera (15) koji je nakon dva dana provedena u bijegu od kuće počinio samoubojstvo. Prema iskazima roditelja dječaka, pomoću njegovog mobitela locirano je mjesto njegovog boravka u jednoj stambenoj zgradi, ali se nije moglo precizno utvrditi u kojem se stanu nalazi. Policijski službenici su, kako se navodi u izvješću koje smo zatražili, „u više navrata obilazili zonu lociranog telefona, okolne ulice, parkove, igrališta te ulaze u stambene zgrade“, no bez uspjeha. Na pitanje zašto se u predmetnom slučaju nije aktivirao Neno Alarm kako bi se od građana dobile informacije o dječaku za kojim se traga, iz Ravnateljstva policije dobili smo odgovor da aktiviranje ovog Alarma „zbog mogućnosti nekritičnog korištenja može uzrokovati neželjene posljedice slijedom čega će se isti koristiti samo iznimno i samo kod nestanka za koje početna ili naknadne informacije budu ukazivale da se radi o visokorizičnom nestanku“, no da u ovom slučaju „početna raspoloživa saznanja i poduzimane operativne provjere nisu opravdale potrebu aktiviranja ovog sustava“. Nažalost, zbog krive procjene ugašen je jedan dječji život, što se pravovremenom reakcijom moglo spriječiti.

Slučajevi poput ovog pokazuju kako se svakom nestanku djeteta treba posvetiti posebna pozornost i koristiti sve raspoložive kapacitete za pronalazak djeteta, neovisno o razlozima zbog kojih su se djeca odlučila na boravak na ulici. Čak i u slučajevima kada djeca bježe iz ustanova u kojima su smještena, kada se kao razlog bijega najčešće navodi *djetetovo neprilagođeno ponašanje i otpor prema društvenim pravilima*,

nužna je brza reakcija i pravovremeni pronalazak djeteta. Zabrinjava nas veliki broj bjegova djece iz ustanova, posebice ako dijete odlazi zbog loših uvjeta u odgojnim ustanovama, neodgovarajućeg tretmana i pristupa djeci ili vršnjačkog nasilja, što se sve navodi kao razlog odlaska iz ustanove. Važno je da se u odgojnim ustanovama bjegovi djece ne smatraju uobičajenim ponašanjem te da im se pristupa kao važnom problemu koji se mora istražiti i prevenirati.

Postupanje u slučaju nestanka djeteta ne smije se svesti samo na pronalaženje djeteta u okviru policijskog postupanja, već je važno svakom slučaju nestanka djeteta posvetiti punu stručnu i institucionalnu pozornost kako bi se otklonili razlozi koji su doveli do bijega djeteta. Važno je rano prepoznavanje obitelji u riziku i mijenjanje njihovog načina i stila života, otklanjanje uzroka bijega djece iz ustanova (loši uvjeti, neodgovarajući tretman i pristup djeci, vršnjačko nasilje, i sl.). Aktivnosti moraju biti usmjerene na sustavno jačanje suradnje policije, socijalne skrbi, zdravstva, odgoja i obrazovanja, medija i organizacija civilnoga društva. Kontinuirano upozoravamo na nužnost izrade protokola, smjernica ili nekog drugog načina definiranja suradnje nadležnih tijela u postupanju u slučaju nestanka djeteta, kao i potrebu statističkog praćenja nestanka djece koji bi omogućavao praćenje efikasnosti nadležnih tijela u traganju za nestalom djecom. Nesporna je važnost i podizanje svijesti o potencijalnim opasnostima kada je dijete u bijegu te rad na prevenciji bjegova djece, u čemu znatnu ulogu imaju i organizacije civilnoga društva poput Centra za nestalu i zlostavljenu djecu iz Osijeka koji provodi niz preventivnih aktivnosti u lokalnoj zajednici. Uz potporu organizacije *Missing Children Europe* ovaj je Centar organizirao i humanitarnu utrku naziva *Find Me* kako bi podigao razinu svijesti u društvu o postojanju telefonske linije za nestalu djecu u Hrvatskoj.

PRIJEDLOZI ZA POBOLJŠANJA

- *Redovno ažurirati bazu podataka Nacionalne evidencije nestalih osoba.*
- *Uspostaviti sustav statističkog praćenja nestanaka djece.*
- *Donijeti protokol, smjernice ili na neki drugi način definirati oblik suradnje nadležnih tijela u postupanju u slučaju nestanka djeteta.*
- *Uspostaviti kontinuiranu suradnju svih resora koji su uključeni u postupanje prilikom nestanka djeteta.*
- *Sustavno unaprjeđivati uvjete u odgojnim ustanovama u cilju prevencije bjegova djece iz ustanova.*
- *Pospješiti efikasnost u pronalasku nestalog djeteta.*

2.9 Diskriminacija

U 2023. godini primili smo 28 prijava u kojima smo postupali na temelju *Zakona o suzbijanju diskriminacije* (ZSD), što je tri prijave manje nego u 2022. godini. Svih 15 godina od stupanja na snagu ZSD-a, najzastupljenije su prijave u području **odgoja i obrazovanja** u kojem je u 2023. prijavljeno 19 slučajeva diskriminatornog postupanja. U po tri slučaja prijave su se odnosile na **pristup dobrima i uslugama te na socijalnu skrb**, a po jedan slučaj na **javno informiranje i medije, sport te diskriminaciju općenito**.

U najvećem broju slučajeva diskriminatorno postupanje prijavljeno je prema grupama djece (12). Prema djevojčicama je prijavljeno deset slučajeva, a prema dječacima devet slučajeva. Prijave su se odnosile na postupanja pravnih osoba s javnim ovlastima u 15 slučajeva, fizičkih osoba u četiri slučaja, tijela državne uprave i tijela JLP(R)S-a u po tri slučaja, u dva slučaja je prijavljeno postupanje pravne osobe, a u jednom slučaju drugog tijela.

U 2023. diskriminacija je prijavljivana po više osnova nego u 2022. godini. Najzastupljenije su, kao i prethodne godine, bile prijave po osnovi vjere (6). U četiri slučaja prijavljena je diskriminacija po osnovi dobi, u tri po osnovi zdravstvenog stanja, a u dva slučaja po osnovi obiteljskog statusa. Po jedna prijava odnosila se na rodni identitet ili izražavanje, spolnu orijentaciju, zatim rasu, etničku pripadnost ili boju kože, nacionalno podrijetlo, invaliditet, imovno stanje i genetsko naslijeđe. Jedna prijava odnosila se na višestruku diskriminaciju, dok pet prijava nije imalo osnovu po ZSD-u. U odnosu na 2022. izostale su prijave po osnovi političkog ili drugog uvjerenja, spola i društvenog položaja. Smanjen je broj prijava po osnovi obiteljskog statusa kojih je u 2022. bilo pet te po osnovi rase, etničke pripadnosti ili boje kože kojih je u 2022. bilo četiri. Povećan je broj prijava po osnovi dobi kojih je u 2022. bila jedna.

U 13 slučajeva prijave su se odnosile na izravnu diskriminaciju, u devet na neizravnu, a u šest slučajeva diskriminatorno se postupanje odnosilo na uznemiravanje.

Prijave u kojima se postupalo po ZSD-u, prema osnovama diskriminacije, 2023.

Diskriminacijska osnova	Broj prijava
Bračni ili obiteljski status	2
Članstvo u sindikatu	
Dob	4
Društveni položaj	
Genetsko naslijeđe	1
Imovno stanje	1
Invaliditet	1
Jezik	
Nacionalno podrijetlo	1
Obrazovanje	
Političko ili drugo uvjerenje	
Rasa, etnička pripadnost ili boja kože	1
Rodni identitet ili izražavanje	1
Socijalno podrijetlo	
Spol	
Spolna orijentacija	1
Vjera	6
Zdravstveno stanje	3
Višestruka diskriminacija	1
Nema osnove po ZSD-u	5
UKUPNO	28

Prijave u kojima se postupalo po ZSD-u, prema oblicima diskriminacije 2023.

Oblici diskriminacije	Broj prijava
Izravna	13
Neizravna	9
Uznemiravanje	6
Spolno uznemiravanje	
Poticanje na diskriminaciju	
Propuštanje razumne prilagodbe	
Segregacija	
Nije moguće utvrditi	
UKUPNO	28

Radi ispitivanja osnovanosti prijave, redovito smo tražili izvješća od prijavljenih tijela i pravnih osoba te drugih tijela nadležnih za zaštitu prava i interesa djece. U **11 slučajeva** uputili smo **preporuke** za poduzimanje radnji radi otklanjanja diskriminacije ili provođenje nadzora od strane nadležnog tijela nad prijavljenim tijelom ili osobom. U ostalim smo slučajevima prijaviteljima uputili mišljenje o slučaju i/ili ih obavijestili o pravima i mogućnostima zaštite. U pojedinim smo slučajevima obaviješteni o usvajanju naših preporuka, stajalištu prijavljenog tijela ili osobe ili provedenome nadzoru, dok u nekima još oče-

kujemo obavijesti o poduzetim aktivnostima. U slučajevima u kojima nije utvrđena osnovana sumnja na diskriminaciju iz ZSD-a, ispitali smo prijave i postupali na temelju *Zakona o pravobranitelju za djecu*.

Uputili smo **inicijativu za izmjene i dopune poreznih propisa** radi otklanjanja diskriminacije, odnosno nepovoljnijeg poreznog tretmana stipendija za izvrsnost učenika srednjih škola u odnosu na stipendije za izvrsnost studenata.¹¹⁴ U postupku javnog savjetovanja o *Pravilniku o obveznom dijelu sadržaja programa stručnog osposobljavanja i usavršavanja za instruktora i trenera te stručnim uvjetima za njegovo provođenje*¹¹⁵ predložili smo rješenja koja bi doprinijela edukaciji ovih osoba koje u sportu rade s djecom.¹¹⁶

Proteklu godinu obilježio je slučaj posvajanja djece iz DR Kongo od strane hrvatskih državljana koji su bili uhićeni u Zambiji zbog sumnje u ispravnost dokumenata o posvojenju. Slučaj je bio popraćen brojnim neprimjerenim i nedopuštenim komentarima i istupima u javnom prostoru kojima su bila izložena **posvojena djeca** i njihovi roditelji, od kojih su neki imali karakter govora mržnje motiviranog **rasom, etničkim podrijetlom i bojom kože**. Pravobraniteljica je javno reagirala priopćenjem u kojem je istakla potrebu poštovanja dobrobiti i najboljeg interesa posvojene djece iz DR Kongo, apelirajući da se vodi računa o zaštiti te djece u svakoj prilici.

Zabrinjavajuća je bila naslovnica Hrvatskog tjednika na kojoj se na uvredljiv i diskriminatoran način insinuiralo trgovanje djecom između roditelja – majke i predstavnika vlasti RH. Novinarskom vijeću časti HND-a uputili smo preporuku i prijavu za zaštitu prava djece od **uznemiravanja**, upozorivši da se naslovnicom vrijeđa dostojanstvo djece druge rase, ali i dostojanstvo djece posvojene u postupcima međudržavnog posvojenja. Budući da su se na naslovnici Hrvatskog tjednika nalazile i fotografije osmero posvojitelja djece iz DR Kongo koji su pravomoćno oslobođeni svih optužbi u Zambiji zbog sumnje u ispravnost dokumenata o posvojenju, upozorili smo da se time djeca pripadnici druge rase, djeca koja su prošla i prolaze postupak međudržavnog posvojenja, ali i konkretno djeca osmero hrvatskih posvojitelja, kao i njihovi posvojitelji s naslovnice diskriminiraju i dodatno (sekundarno) etiketiraju i viktimiziraju. Preporučili smo Novinarskom vijeću časti HND-a da poduzme odgovarajuće mjere protiv glavnog urednika Hrvatskog tjednika koji je dopustio diskriminatorno prikazivanje djece na naslovnici, no obavijest od HND-a o tome nismo primili.

Od pritužbi iz područja **odgoja i obrazovanja**, ističemo onu na dostupnost nedopuštenih suvenira učenicima osnovne škole u okviru izvanučioničke nastave (šalice s natpisom „HOS, za dom spremni, Vukovar“). MZO-u smo preporučili da upozori škole na njihovu pojačanu odgovornost za dobrobit djece u provedbi izvanučioničke nastave te drugih aktivnosti, projekata i programa u okviru škole, kao i na potrebu da pouče i upozore djecu na nedopušten sadržaj s polazišta poštivanja ljudskih prava i temeljnih sloboda i pozitivnih propisa kako bi se spriječilo usvajanje negativnih stereotipa i nepoštivanje različitosti te diskriminacijski stavovi i prakse. Ako se djeca ipak susretnu s takvim sadržajima, odgovornost je odgojno-obrazovnih radnika poučiti ih i objasniti im o kakvom se sadržaju radi s nužnim kritičkim osvrtom na njega.

U području odgoja i obrazovanja najzastupljenije su, kao i prethodne godine, bile prijave po osnovi **vjere**, odnosno uvjerenja. Odnosile su se na neosiguravanje odgovarajućeg sadržaja i skrbi o djeci koja ne pohađaju vjeronauk u osnovnoj školi i onoj koja ne prisustvuju vjerskim sadržajima tijekom obilježavanja *Dana zahvalnosti za plodove zemlje (Dani kruha)*, čije bi obilježavanje trebalo biti vjerski neutralno i namijenjeno svim učenicima. Primali smo i prijave u vezi s prakticiranjem molitve prije jela u odgojno-obrazovnim skupinama u dječjem vrtiću bez suglasnosti roditelja.

O ovim pitanjima već niz godina upućujemo preporuke odgojno-obrazovnim ustanovama i MZO-u te se zalažemo za odgoj i obrazovanje djece u duhu tolerancije i poštivanja različitosti. Dovođenje djece u

114 Više o tome u poglavlju *Normativne aktivnosti*.

115 NN 91/23

116 Više o tome u poglavlju *Normativne aktivnosti*.

položaj ili njihovo obvezivanje da sudjeluju u vjerskim sadržajima, uključujući i one koji nisu vjernici ili su pripadnici drugih vjeroispovijedi, ukazuje na njihovu diskriminaciju po osnovi vjere i/ili uvjerenja. Očekivanje odgojno-obrazovnih ustanova da će djeca koja nisu vjernici i/ili ne žele prisustvovati vjerskim sadržajima, ipak pristati na te sadržaje u nedostatku drugačijeg sadržaja, znači ujedno nepoznavanje potreba, osjećaja i prava djece na ravnopravan položaj u sustavu odgoja i obrazovanja. Zbog činjenice da se ove vrste prijave ponavljaju iz godine u godinu, ponovno naglašavamo da kada nije moguće organizirati nastavu vjeronauka na početku ili na kraju dnevnog rasporeda sati, škola za to vrijeme treba osigurati djeci odgovarajući sadržaj, zaštitu, skrb i kvalitetno provođenje vremena. Već niz godina naglašavamo i potrebu uvođenja alternativnih izbornih nastavnih sadržaja vjeronauku u osnovnoj školi što još nije učinjeno, iako je 2022. godine imenovana radna skupina za izradu nacrtu prijedloga kurikuluma novog nastavnog predmeta koji bi bio alternativa vjeronauku.

U sustavu predškolskog odgoja i obrazovanja česte su prijave zbog neosiguravanja upisa djece u jaslice ili nejednakog sufinanciranja jasličkih i vrtičkih programa od strane JLS-ova. Bilo je prijave zbog neomogućavanja upisa djece u dječji vrtić zbog određenog statusa zaposlenja roditelja (primjerice, rad u skraćenom radnom vremenu roditelja zbog teškoća u razvoju djeteta, nezaposlenost roditelja djeteta s teškoćama u razvoju), te slučajeva onemogućavanja upisa zbog neispunjavanja uvjeta prebivališta/boravišta oba roditelja na području dječjeg vrtića. Imajući u vidu da je potrebno osigurati **rani i predškolski odgoj i obrazovanje** svakom djetetu zbog njegove dobrobiti, redovito preporučujemo osnivačima da ispitaju potrebe djece sa svojeg područja i pronađu odgovarajući način da sva djeca pohađaju predškolski odgoj i obrazovanje. Također sustavno upozoravamo osnivače i dječje vrtiće da radnopravni status roditelja ne bi smio biti zapreka za ostvarivanje prava na predškolski odgoj i obrazovanje kad je to u najboljem interesu djeteta, kao niti činjenica da oba roditelja nemaju prebivalište na području dječjeg vrtića, o čemu smo izvještavali i prethodnih godina.

Prijava **višestruke diskriminacije** po osnovi dobi i spola odnosila se na slučaj uznemiravanja (vrijeđanja) djeteta od strane odrasle osobe na utakmici. U tom slučaju policija je nadležnom općinskom sudu podnijela optužni prijedlog za prekršaj uznemiravanja iz ZSD-a.

Svjedočimo učestalijoj pojavnosti neprimjerenih izjava saborskih zastupnika o **djeci s teškoćama u razvoju** i osobama **s invaliditetom** u javnom prostoru. Pravobraniteljica je u javnom priopćenju i u obraćanju predsjedniku Hrvatskog sabora upozorila da su izjave kojima se omalovažava, **uznemirava**, diskriminira i negira jedankopravnost djece s teškoćama u razvoju neprihvatljive s polazišta poštivanja temeljnih ljudskih prava i sloboda, zabrane diskriminacije i zaštite najboljih interesa djeteta i njegova dostojanstva. Takvim izjavama posebno nije mjesto u javnom prostoru u kojem djeluju saborski zastupnici izabrani da se svojom aktivnošću i djelovanjem zalažu za poboljšanje položaja svih građana, a posebno ranjivih skupina djece.

U povodu upita novinara o slučaju negativnih komentara u Hrvatskom saboru u vezi **rodnog identiteta i izražavanja** djece, pravobraniteljica je naglasila da u raspravama koje se u javnom prostoru vode o potrebama transrodne djece ne smijemo niti u jednom trenutku izgubiti iz fokusa potrebu njihove zaštite od negativnih, stigmatizirajućih i diskriminatornih poruka koje se mogu negativno odraziti na njihovu dobrobit i mentalno zdravlje. Naglasila je da o zaštiti prava transrodne djece relevantne informacije mogu dati samo stručnjaci koji su kroz svoj rad dodatno educirani za rad s transrodnim osobama i koji se bave pitanjima rodnog identiteta i rodnog izražavanja djece i mladih. Godinama se zalažemo za dostupnost stručnjaka, uključujući i stručnjake mentalnog zdravlja kojima bi se dijete i roditelji mogli obratiti radi stručne podrške i pomoći.

U području **pristupa dobrima i uslugama**, primili smo, kao i prethodnih godina, prijavu koja ukazuje da i dalje postoji problem pristupa podacima o djeci u sustavu e-Građani, o čemu smo pisali i u prošlogodišnjim izvješćima. Do problema dolazi u slučajevima u kojima su se u matici rođenih upisivali podaci u rubrici *Primjedbe i naknadni upisi*, a gdje se, primjerice, upisuju podaci o lišenju roditeljske skrbi ili pak u slučaju imenovanja partnera-skrbnika djetetu. Prema dosadašnjim informacijama, razlog zbog kojeg jedan

dio roditelja još uvijek ne može koristiti usluge za dijete predstavlja struktura aplikacije matice rođenih, odnosno činjenica da bilješke, koje su u maticu rođenih upisane opisno, nisu programski strukturirane pa iz njih sustav ne može iščitati tko su ovlaštene osobe za zastupanje djeteta i od kada imaju ovlaštenje. Na našu preporuku za uklanjanje diskriminatornog učinka, odnosno nejednakosti u pristupu podacima u sustavu, MPU nas je obavijestio da je osigurao sredstva te da planira u 2024. doraditi maticu rođenih kako bi se omogućilo roditeljima/skrbnicima korištenje usluga u sustavu e-Građani u ime djeteta.

U području **socijalne skrbi**, ističemo prijavu koja se odnosila na nemogućnost ostvarivanja prava djeteta na stipendiju zbog teškog imovnog stanja i socijalne izoliranosti roditelja koji nisu imali „pametni“ telefon niti računalo, a time ni mogućnost (i znanja) u sustavu e-Građani ispuniti prijavu za dijete na natječaj za stipendiju koju osigurava grad. U praksi to znači da su djeca čiji roditelji/skrbnici nemaju NIAS prijavnicu za prijavu u sustav ili iz drugih razloga nisu u mogućnosti pristupiti tom sustavu, onemogućena u pristupu na natječaj za stipendiju. Ne dvojimo o dobrobiti učinka sustava elektronskih prijava za ostvarivanje prava na stipendiju putem sustava e-Građani, no očigledno postoje situacije u kojima takva rješenja mogu imati neizravni diskriminatorni učinak po **imovnom stanju**, odnosno socioekonomskom statusu obitelji. Pritom su kao dodatni kriteriji za ostvarivanje prava na stipendiju bili upravo socioekonomski status kandidata, te činjenica da je dijete bilo smješteno izvan vlastite obitelji. Gradu smo preporučili da uvaži činjenicu da nemaju sva djeca i njihovi roditelji/skrbnici i osobe kojima su djeca povjerena jednake mogućnosti pristupa elektroničkim sustavima i servisima što ne bi smjelo biti na štetu djeteta, te da razmotri i druge načine prijave na natječaje za stipendije i uspostavi sustav korisničke podrške za djecu i njihove roditelje/skrbnike i druge osobe kojima su djeca povjerena kako bi im omogućili i olakšali pristup prijavama na natječaje za stipendije.

Zaključno, najveći broj prijava u području odgoja i obrazovanja ukazuje na potrebu sustavne edukacije odgojno-obrazovnih radnika o pravima djece i zabrani diskriminacije te načinima zaštite djece u odgojno-obrazovnom sustavu. Izražena je i potreba edukacije predstavnika tijela javne vlasti o ljudskim i dječjim pravima i zabrani diskriminacije, načinima njena sprječavanja i pružanja zaštite djeci, posebno ugroženim skupinama djece (djeca s teškoćama u razvoju, djeca s invaliditetom, djeca stranaca i transrodna djeca).

PRIJEDLOZI ZA POBOLJŠANJA:

- *Osigurati sustavnu edukaciju odgojno-obrazovnih radnika o diskriminaciji i propisima kojima se zabranjuje diskriminacija, o netoleranciji i govoru mržnje, te načinima zaštite djece od diskriminacije u odgojno-obrazovnom sustavu.*
- *Ubrzati proces uvođenja alternativnog predmeta vjeronauku u osnovnim školama.*
- *U školskim aktivnostima u kojima se očekuje sudjelovanje sve djece zajamčiti svakom djetetu ravnopravan položaj, izgrađivati zajedništvo učenika, odgojno-obrazovnih radnika i roditelja u ostvarivanju zadaća odgoja i obrazovanja, isticati važnost znanja, učenja i sadržaja koji su svima zajednički.*
- *Osigurati da aktivnosti, programi i projekti u školskim ustanovama budu bez sadržaja koji vode usvajanju negativnih stereotipa, netolerancije i nepoštivanja različitosti te diskriminacijskih stavova i praksi.*
- *Ulagati dodatne napore za osiguravanje pohađanja predškolskog odgoja i obrazovanja svoj djeci predškolske dobi, neovisno o statusu zaposlenja ili prebivalištu/boravištu roditelja.*
- *Provoditi edukacije za predstavnike tijela javne vlasti o ljudskim pravima i zabrani diskriminacije.*

2.10 Ostala prava i nenadležnost

U 2023. godini smo zaprimili 49 upita, zamolbi i telefonskih poziva koji se nisu odnosili na povrede prava djece i ne pripadaju području stvarne nadležnosti pravobraniteljice za djecu.

Ured pravobraniteljice za djecu na svojim službenim stranicama ima navedene uredovne dane rada sa strankama, kako u Uredu u Zagrebu, tako i u područnim uredima u Osijeku, Rijeci i Splitu. Stranke se primaju uz prethodnu najavu, iako često stranke dolaze bez najave. Stranke nam se ujedno obraćaju telefonskim putem tražeći savjet, uputu ili prijavljuju moguće povrede dječjih prava.

Pritužbe upućujemo nadležnim institucijama ili savjetujemo pritužitelja kome se obratiti. Sukladno *Sporazumu o međuinstitucionalnoj suradnji*, pritužbe koje se odnose na punoljetne osobe proslijeđene su na postupanje u okvirima nadležnosti pučke pravobraniteljice, pravobraniteljice za ravnopravnost spolova i pravobraniteljice za osobe s invaliditetom.

3 DJEČJE SUDJELOVANJE



Dječje sudjelovanje/participaciju potiče: podrška odraslih, razmatranje dječjih prijedloga, zainteresiranost, slušanje, poštovanje, osjećaj povjerenja, razumijevanje, da je odrasla osoba spremna razraditi ideju s djecom, savjetovati ih, da je dobre volje.

(Poruke djece)



3.1 Mreža mladih savjetnika i Forum mladih 16+

Mreža mladih savjetnika (MMS), stalno savjetničko tijelo pravobraniteljice za djecu, djeluje od 2010. godine. Članove biraju djeca iz prethodne generacije MMS-a, uz sudjelovanje pravobraniteljice i odraslih savjetnica. Forum mladih 16+ (FM 16+) savjetnička je skupina djece na pragu punoljetnosti koju čini petnaestero članova. Rad FM-a 16+ i rad MMS-a temelje se na istim načelima.

Članovi MMS-a i FM-a 16+ djeluju kao savjetnici i suradnici pravobraniteljice, te svojevrsni ambasadori koji svojim vršnjacima prenose informacije o svojim aktivnostima i radu pravobraniteljice te ih upoznaju s dječjim pravima i njihovom zaštitom. U sklopu svoje savjetničke uloge, upoznaju pravobraniteljicu sa svojim stajalištima o položaju djece i mladih u društvu i problemima s kojima se suočavaju u sredinama u kojima žive te predlažu načine njihovog rješavanja. Svoju savjetničku ulogu ostvaruju u neposrednom kontaktu s pravobraniteljicom i djelatnicima Ureda te putem zatvorenog elektroničkog foruma na kojem razmjenjuju mišljenja. Komunikacija s članovima MMS-a i FM-a 16+ odvija se i putem WhatsApp grupe. Ostvarivanje participativnih prava djece iznimno je važna tema u radu Ureda pravobraniteljice za djecu. U ostvarivanju ovih prava ogleda se spremnost odraslih da doista uvažavaju djecu kao članove društvene zajednice, da im otvore prostor i mogućnost da izraze svoje mišljenje te to mišljenje ozbiljno razmotre i uzmu u obzir prilikom donošenja odluka koje se odnose na različita područja života djece.

U trenutku pisanja Izvešća, aktivna je peta generacija MMS-a čiji je mandat započeo u rujnu 2021. i traje do rujna 2024. Članovima FM16+ je završio mandat.

„Uživo“ smo održali dva sastanka MMS-a i jedan FM-a 16+, jedan *online* sastanak svih članova MMS-a o vršnjačkom nasilju i mentalnom zdravlju djece te nekoliko *online* rasprava s članovima koji su se pripremali za javne nastupe. Članovi MMS-a bili su aktivni u obilježavanju 20. obljetnice rada Ureda pravobraniteljice za djecu kroz sudjelovanje u panel raspravi u kojoj su komentirali rezultate istraživanja „*Mišljenja i stavovi djece i mladih o stanju dječjih prava u Hrvatskoj*“, a na rezultate su se osvrnuli i u emisiji *Izvan okvira* Prvog programa Hrvatskog radija te u intervjuu u tjedniku *Nacional*. Članovi MMS-a su kao članovi dječjeg žirija sudjelovali na Festivalu prava djece, a aktivno su pridonijeli i raspravi na konferenciji o zaštiti prava djece u prometu održanoj u Rijeci. Sudjelovali su i u raspravi na okruglom stolu „*Kako podržavanje dječjih prava na participaciju može pomoći pozitivnom razvoju djece u školi?*“, održanom u Zagrebu na 30. godišnjoj konferenciji hrvatskih psihologa.

Na međunarodnom planu su i ove godine bili aktivni kroz sudjelovanje u projektu Europske mreže mladih savjetnika pravobranitelja za djecu (ENYA) i EU Platforme dječje participacije (CPP) kroz aktivnosti na Glavnoj skupštini, u konzultacijama o sprječavanju i suzbijanju nasilja nad djecom, a jedan član MMS-a je izabran u Savjetodavni odbor CPP-a.

S obzirom na iskustvo i kontinuitet u radu s djecom, na poziv MRMSOSP-a smo, dajući opsežan i konkretan prikaz organizacije i načina rada MMS-a, sudjelovali u procesu *mapiranja rada dječjih predstavničkih tijela* koje je provedeno u svrhu izrade analize stanja i smjernica za uključivanje djece.¹¹⁷

Mreža mladih savjetnika pravobraniteljice za djecu (MMS)

Proljećni sastanak MMS-a (31. ožujka i 1. travnja 2023.) – Na sastanku se govorilo o participaciji djece i njihovom uključivanju u rasprave i odlučivanje o pitanjima koja ih se tiču. Bila je to prilika da se svi članovi MMS-a podsjetite na svoje aktivnosti tijekom 2022. godine i njihov učinak. Prisjetili su se sudjelovanja u projektu ENYA 2022 *“Let’s talk young. Let’s talk about climate justice!”*, dobili povratne informacije o odgovorima na preporuke koje su o toj temi upućene nadležnim tijelima u Hrvatskoj te razmotrili daljnje mogućnosti djelovanja u ovoj globalnoj temi radi zaštite djece.

Nekoliko članova MMS-a se tijekom 2022. i 2023. uključilo i u globalne konzultacije Odbora UN-a za prava djeteta kako bi podijelili svoja mišljenja o nacrtu *Općeg komentara br. 26 – službenim smjernicama UN-a* o tome što vlade moraju učiniti kako bi zaštitile prava djece pogođena ekološkom krizom.

Članovi MMS-a su odlučili aktivno sudjelovati i u projektu ENYA 2023 pod nazivom „Neka mladi govore, Neka mladi govore o promociji i zaštiti dječjih prava“. Kroz podsjetnik na *Konvenciju o pravima djeteta*, mladi su savjetnici s odraslim savjetnicama raspravljali i dogovorili preporuke o tome kako bi institucije za zaštitu dječjih prava mogle biti učinkovitije, dostupnije i vidljivije u svojim aktivnostima koje ostvaruju za djecu i s djecom u promociji i zaštiti najboljih interesa djece i njihovih prava. Ove preporuke su se razradile na ENYA Forumu u srpnju na Malti, na kojem su sudjelovale dvije članice MMS-a, koje su članovi MMS-a izabrali kao svoje predstavnice.

U nastavku sastanka članovi MMS-a sudjelovali su u konzultacijama vezanima za sudjelovanje Ureda pravobranitelja za djecu i MMS-a u Platformi EU za sudjelovanje djece. Radi se o novoj inicijativi čiji je cilj jačanje dječjih prava i mogućnosti za sudjelovanje djece diljem Europske unije.

Raspravljena su i brojna pitanja funkcioniranja i rada MMS-a, teme kojima će se baviti, mogućnosti promocije dječjih prava na lokalnoj i nacionalnoj razini, promotivnim materijalima Ureda, pravilima za zaštitu djece i drugo.

Jesenski sastanak MMS-a (20. i 21. listopada 2023.) - Članovi MMS-a su međusobno predstavili aktivnosti u kojima su sudjelovali tijekom 2023. godine: sastanak ENYA-e na Malti, Opća skupština EU Platforme za dječju participaciju i Festival prava djece.

Tijekom prvog dana sastanka, članovi MMS-a imali su priliku raspraviti u grupama rezultate istraživanja *„Mišljenja i stavovi djece i mladih o poštivanju njihovih prava u Hrvatskoj“*, a koji je široj javnosti predstavljen na Svjetski dan prava djeteta 20. studenoga, povodom obilježavanja 20 godina Ureda. Drugog dana sastanka uslijedila je priprema za sudjelovanje na konferenciji o sigurnosti djece u cestovnom prometu koju organizira naš Ured u Rijeci, pri čemu su članovi MMS-a podijelili svoja iskustva u ulozi pješaka, vozača bicikla i suvozača u automobilima i sredstvima javnog prijevoza, kao i razmišljanja o dostupnim edukacijama na temu sigurnosti djece u cestovnom prometu, nošenju biciklističkih kaciga, uvođenju prve pomoći kao obveznog sadržaja u postojeći školski kurikulum, organiziranom školskom prijevozu djece te postojećoj prometnoj infrastrukturi u mjestima gdje žive.

U završnoj raspravi na temu *„Kakav sustav obrazovanja želimo?“*, članovi MMS-a dali su prijedloge za poboljšanje obrazovnog sustava u Hrvatskoj.

¹¹⁷ Radi se o aktivnosti u okviru 3. cilja *Nacionalnog plana za prava djece u RH 2022.-2026.*

Ostale aktivnosti MMS-a

Na okruglom stolu pod nazivom „*Kako podržavanje dječjih prava na participaciju može pomoći pozitivnom razvoju djece u školi?*“, održanom u Zagrebu na 30. godišnjoj konferenciji hrvatskih psihologa, mladi savjetnici Erna Curić i Mikula Pitarević su, odgovarajući na pitanje voditeljice okruglog stola o tome što djecu potiče, a što obeshrabruje u ostvarivanju participativnih prava, istaknuli kako je djeci važno da ih odrasli u tom procesu uvažavaju i pokazuju istinski interes za mišljenje i prijedloge djece te da im daju jasnu povratnu informaciju o iskazanim prijedlozima, koja je važna i u onim situacijama u kojima odrasli ne mogu ostvariti određene prijedloge djece. Djeca su svjesna da ostvarivanje participativnih prava ne znači da sve treba biti onako kako djeca predlažu, jer ponekad to nije moguće, ali djeca imaju pravo davati prijedloge i dobiti odgovore i objašnjenja vezana za njih. Šutnja odraslih na prijedloge koje su iznijela djeca djeluje izrazito obeshrabrujuće na njih. Na okruglom stolu bilo je govora i o iskustvima rada Vijeća učenika i ulozi koju ono može imati u odnosu na smislenu participaciju djece u školi te o satovima razrednika koji mogu biti vrijeme i mjesto za ostvarivanje participativnih prava svakog djeteta u školi.

Na svečanom obilježavanju 20 godina Ureda pravobranitelja za djecu u Hrvatskoj, u panelu koji je uslijedio nakon predstavljenih rezultata istraživanja pod nazivom „*Kako ostvarujemo dječja prava u Hrvatskoj: mišljenja i stavovi djece i mladih u 2009. i 2023. godini*“, svoj osvrt na istraživanje dali su članovi MMS-a Petar Lasović, Marijeta Škaro, Ben Lacković i Kristina Lavin. Oni su izložili različita mišljenja o, primjerice, ovisnosti o internetu kao problemu s kojim se susreću današnja djeca. Smatraju kako treba imati na umu da današnja generacija djece komunicira na drukčiji način i više se druži putem društvenih mreža, što nije nužno loše, no istovremeno ih je potrebno osnažiti da takvo okruženje bude sigurno. Isto tako, smatraju kako je važno da mogu iskazati svoje potrebe koje će odrasli čuti, posebno roditelji, a istaknuli su i potrebu za postizanjem ravnoteže između ostvarivanja svojih obrazovnih prava s jedne strane i prava na igru i slobodno vrijeme s druge strane. Napomenuli su kako škola treba biti ne samo mjesto učenja o dječjoj participaciji, već i mjesto prakticiranja toga prava. Završno su podijelili svoje iskustvo sudjelovanja u MMS-u i što im je ta uloga donijela u životu.

Forum mladih 16+ (FM 16+)

U rujnu je održan završni sastanak prve generacije članova Foruma mladih 16+, na kojem su se članovi Foruma osvrnuli na provedene aktivnosti u svom mandatu te dali vrijedne prijedloge za nastavak djelovanja sljedeće generacije FM16+, posebice vezano za objavu natječaja i izbor novih članova, dinamiku rada, suradnju sa članovima MMS-a te načine održavanja sastanaka Foruma.

Europska mreža mladih savjetnika (ENYA)

Članice 5. generacije MMS-a, Karla Lea Čerkuć iz Zagreba i Marijeta Škaro iz Šibenika sudjelovale su od 3. do 4. srpnja 2023. u Valletti na Malti na međunarodnom Forumu ENYA-e 2023 održanom u okviru projekta „*Neka mladi govore, Neka mladi govore o promociji i zaštiti dječjih prava*“ (*Let's Talk Young, Let's Talk about Promoting and Protecting Children's Rights*). Skup je u organizaciji pravobraniteljice za djecu iz Malte okupio predstavnike mladih i njihovih koordinatore iz 18 institucija članica ENOC-a. Na njemu su mladi razmijenili svoje preporuke, iskustva i stavove koji su se odnosili na dostupnost, vidljivost, angažman i na moć/snagu neovisnih institucija za dječja prava i usvojili zajedničke preporuke ENYA-e za aktivnosti ENOC-a. Članice MMS-a iz Hrvatske ovom su prigodom svojim vršnjacima i odraslima predstavile aktivnosti MMS-a na ovu temu provedene u Hrvatskoj, te su aktivno predstavljale svoje vršnjake iz MMS-a.

U okviru godišnje konferencije ENOC-a u Bruxellesu u rujnu, održan je susret mladih u sklopu projekta ENYA Foruma 2023 na kojem je sudjelovala mlada savjetnica Karla Lea Čerkuć kao predstavnica MMS-a. Preporuke mladih iz ENYA-e, u čijem su donošenju aktivno sudjelovala i djeca iz MMS-a, postale su sastavni dio *Izjave mreže ENOC-a za 2023. „Jačanje neovisnih institucija za dječja prava i prepoznavanje njihove jedinstvene uloge“*.¹¹⁸

¹¹⁸ <https://enoc.eu/wp-content/uploads/ENOC-2023-Statement-on-Strengthening-ICRIs-FV.pdf>

EU Platforma dječje participacije

Opća skupština Platforme EU-a za sudjelovanje djece¹¹⁹

Članovi MMS-a Karmen Budišin iz Kaštel Gomilice i Erik Černeka iz Rijeke sudjelovali su od 26. do 27. lipnja 2023. u Bruxellesu na Općoj skupštini, prvom događanju u okviru Platforme EU-a za sudjelovanje djece, na kojoj je oko 60 djece i mladih u dobi od 9 do 17 godina raspravljalo o pitanjima vezanima za teme važne u životu djece te saznalo više o Europskoj uniji i o tome kako se djeca mogu uključiti i pomoći u oblikovanju Platforme, te smjera u kojemu se ona treba razvijati.

Na skupštini je bilo zastupljeno 16 zemalja, zajedno s predstavnicima nacionalnih vlada iz mnogih zemalja EU-a i predstavnika europskih organizacija koje rade s djecom. Djecu su pratili njihovi skrbnici/koordinatori, a iz Hrvatske su, osim Karmen i Erika, sudjelovale i mlade predstavnice Društva naša djeca iz Pregrade i SOS – Dječjeg sela Ladimirevci, sa svojim koordinatorima.

Otvaranju Opće skupštine pridružili su se Dubravka Šuica, Colin Scicluna i Ana Gallego iz Europske komisije te Milan Brglez iz EU parlamenta. Zajedno s djecom razgovarali su o važnosti sudjelovanja djece – i za djecu i za EU, a djeca su im iznijela svoje stavove o temama koje su im najvažnije. Sesiju je moderirao Dječji panel Platforme, čiji je član i jedno dijete iz Hrvatske. U dva dana održane su velika uvodna i završna sjednica, susreti s vladinim predstavnicima i male radne skupine za dublje proučavanje tema koje su djeca odabrala kao važne, a to su: Dječja prava, Djeca za pravedniju i zeleniju Europu, Zaštita od nasilja, Dječje siromaštvo i Konzultacije s djecom. Zaključci rasprava o ovim temama će poslužiti za planiranje nadolazećih akcija i aktivnosti Platforme za sudjelovanje djece u EU.¹²⁰

Online sastanak (CPP) – povratna informacija djeci nakon Opće skupštine

Nakon prve Opće skupštine CPP-a, 9. studenoga 2023. održan je *online* sastanak na kojem su odrasli članovi tima Platforme djeci koja su sudjelovala na Općoj skupštini dali povratnu informaciju o planiranim aktivnostima vezanima za njihovu raspravu i prijedloge koje su iznijeli na Općoj skupštini. Također su ih izvijestili i o tome koje aktivnosti slijede te kako će njihovo sudjelovanje i prijedlozi utjecati na rad Platforme do rujna 2024.

Online konzultacije (CPP) - sprečavanje i suzbijanje nasilja nad djecom

okviru aktivnosti koje CPP provodi kako bi djeci omogućila da iskažu svoja mišljenja, stavove i prijedloge o pitanjima koja su važna za njih i ostvarivanje njihovih prava, 23. rujna 2023. održana je fokus-grupa u kojoj su mladi savjetnici raspravljali o različitim aspektima **sprečavanja i suzbijanja nasilja nad djecom**. Naime, kako je u pozivu za sudjelovanje djece istaknuto, u planu EU-a za prava djece zacrtana je potreba zajedničkog rada na uspostavi mehanizama zaštite djece i doprinosa njihovoj sigurnosti, u čemu se očekuje i doprinos djece kroz rasprave čiji bi zaključci trebali biti ugrađeni u politike EU-a. Doprinos djece je u tim procesima izrazito važan jer takve politike trebaju biti usklađene s potrebama djece o kojima najbolju i autentičnu informaciju mogu dati upravo oni sami.

I ova rasprava članova MMS-a pokazala je koliko je tema zaštite sigurnosti djece na različitim mjestima i u različitim situacijama važna djeci i mladima, kao i da u kreiranju sigurnog okruženja za djecu i mlade odrasli imaju izuzetno važnu ulogu. Još jednom su djeca istaknula važnost razvijanja i njegovanja odnosa odraslih s djecom koji počiva na povjerenju, interesu za djecu, spremnosti da djeci i onome što nam govore posvetimo vrijeme, kao i važnost međusobne suradnje odraslih koji rade s djecom i za djecu te ulaganja u osnaživanje njihovih kapaciteta i kompetencija. O sadržaju rasprave upućeno je detaljno izvješće CPP-u.

119 <https://dijete.hr/hr/clanovi-mreze-mladih-savjetnika-na-prvoj-opcoj-skupstini-platforme-eu-a-za-sudjelovanje-djece-u-belgiji/>

120 <https://eu-for-children.europa.eu/activities-news/general-assembly>

3.2 Susreti s djecom

Osnovna je zadaća susreta i razgovora s djecom podržati ih u boljem poznavanju dječjih prava te potaknuti i osnažiti u ostvarivanju prava na sudjelovanje.

Radi podizanja znanja i svijesti o dječjim pravima i participaciji, početkom 2023. godine smo svim školama u Hrvatskoj, dječjim i učeničkim domovima poslali poziv da nam se jave radi organizacije susreta djece s pravobraniteljicom za djecu. Susreti s djecom su koncipirani kao radionice kroz koje djeci predstavljamo instituciju Pravobranitelja za djecu i naš način rada, informiramo ih o UN-ovoj *Konvenciji o pravima djeteta* te ih kroz igru i grupni rad potičemo na razmišljanje o dječjim pravima, o povezanosti prava i potreba djece, te o tome po čemu se prava razlikuju od dječjih želja. S djecom razgovaramo i o odgovornom odnosu prema ostvarivanju prava koja su im zagwarantirana i s kojima su rođena, uz istodobno poštovanje prava druge djece i odraslih koje susreću u društvu. Također nastojimo dobiti uvid u to kako djeca procjenjuju aktualno stanje u ostvarivanju svojih prava, što sve otežava ostvarivanje dječjih prava u društvu te tko bi i na koji način mogao pomoći da se prepreke prevladaju.

Na tim susretima djeca dobiju informacije i o našoj Mreži mladih savjetnika i načinu na koji se mogu obratiti pravobraniteljici. Kao podsjetnik na ovaj susret, djeca dobiju edukativne materijale o dječjim pravima.

Tijekom 2023. realizirano je 63 takvih susreta uživo i devet *online* susreta u kojima je sudjelovalo 1 300 djece. Informacije koje u tim susretima dobivamo od djece izuzetno su važan putokaz u našem radu i definiranju tema kojima ćemo se prioritetno baviti.

Osim toga, zajedno s mladima iz odgojnih ustanova sudjelovali smo u radu Savjetodavnog odbora za unapređenje procjene i tretmana djece i mladih s PUP-om, u sklopu UNICEF-ovog Programa „ISKORAK“ usmjerenog unaprjeđivanju procjene i intervencija za djecu i mlade s PUP-om u sustavu socijalne skrbi i pravosuđa te na Međunarodnoj znanstveno-stručnoj konferenciji „SKRB2023“ i u dijelu programa u kojem su sudjelovala djeca i mladi. Na poziv Vijeća učenika Zagrebačke županije, sudjelovali smo na njihovom sastanku održanom u Srednjoj školi Ivana Šveara u Ivanić Gradu.

S učenicama OŠ Nikola Tesla iz Rijeke, zajedno sa školskom psihologinjom proveli smo projekt građanskog odgoja pod nazivom *S obje strane rešetke* o pravima djece čiji su roditelji u zatvoru.

S djecom smo se susretali, družili te razmjenjivali informacije, dojmove i mišljenja o načinu na koji vide i žive dječja prava u Hrvatskoj i na događajima u organizaciji Saveza društava „Naša djeca“ Hrvatske te na sastanku u MRMSOSP-u na kojem se raspravljalo o Analizi i tekstu Smjernica za dječju participaciju.

Teme o kojima djeca i mladi imaju potrebu razgovarati i mišljenja su da u tim područjima ostvarivanja dječjih prava ima još dosta prostora za pozitivne pomake i poboljšanja, uključuju: zaštitu djece od svih oblika nasilja, zaštitu od emocionalnog zanemarivanja djeteta u obitelji, zdravstvenu zaštitu, zaštitu mentalnog zdravlja djece i problemu nošenja sa stresom koji nastaje uslijed preopterećenosti školskim obavezama, obrazovanje, prehranu u školi, način funkcioniranja Vijeća učenika u školama te dječje sudjelovanje. Nažalost, ovdje ne možemo prenijeti sadržaj svih rasprava pa izdvajamo samo neke od poruka djece.

O zaštiti djece od nasilja djeca kažu: *Djeca koja su žrtve, i ona koja se ponašaju nasilno bi više puta trebala biti u prilici ići na razgovore psihologu. Nije dovoljan jedan razgovor i gotovo. Dijete koje prijavi nasilje mora imati osjećaj da će biti zaštićeno (djeca nasilje ne prijavljuju radi straha od osvete). U školi bi svi odrasli trebali proći edukacije o nasilju (i pomoćno-tehničko osoblje također), treba odlučnije reagirati na nasilje. U sustavu obrazovanja bi trebao postojati obavezan društveni predmet (kao npr. Etika) koji bi se bavio temama kao što je nasilje. Pri tome je važno ne baviti se samo problemom nasilja na društvenim mrežama (postoje još uvijek i druge vrste). Cyberbulling se događa kao posljedica izostanka roditeljskog nadzora i nedostatka samokontrole djeteta. Utjecaj roditelja je ključan.*

Škola je mjesto u kojem se događa nasilje svih vrsta. Rješenje problema su radionice koje moraju biti koncipirane tako da „pogađaju“ potrebe djece. Poželjan pristup podrazumijeva: razgovor s učenicima kako se osjećaju. Važno je s djecom raditi na tome kako pronaći sebe, kako se nositi sa životnim zahtjevima. Radionice trebaju tumačiti pojave i biti interaktivne. Osim osnovnih informacija o nasilju, treba govoriti o rješenjima i ponuditi djetetu korisne vještine za kontrolu ljutnje, ali i nošenje s nasilnim vršnjacima.

O **problemima u školi** djeca kažu: *Škola je izvor stresa, previše je ispita u ograničenom vremenu, puno je ispitivanja. Fokus je na usvajanju obilja informacija, djeca koja putuju su umorna i zasićena. Previše je domaćih zadaća, ne ostaje vremena za igru. Bilo bi bolje da imamo manje testova. Izvor izrazitog stresa je ograničavanje odlaska na toalet pod nastavom.*

Smatraju da bi besplatni udžbenici trebali biti standard u svim sredinama (za učenike osnovne i srednje škole), isto vrijedi za higijenske potrepštine za djevojke.

Problem je i nekvalitetna *prehrana srednjoškolaca*. Sve se svodi na kantine (tamo gdje ih ima) u kojima se mogu kupiti sendviči i zaslađeni (nezdravi) napitci. Bilo bi bolje da u školi postoji mogućnost kuhanog obroka.

Zalažu se za postojanje tzv. *brižnog sandučića* putem kojega bi djeca mogla komunicirati s odraslima u školi (da stoji na sigurnom mjestu, u knjižnici, dovoljno skriven od pogleda odraslih da bude zagarantirana anonimnost). Anonimnost je važna kao zaštita od stigmatizacije.

Poruke i prijedlozi djece važni su u našem radu i u komunikaciji o potrebama djece i njihovim očekivanjima s donositeljima odluka i drugim relevantnim institucijama.

4 IZDOJENA PODRUČJA ZAŠTITE PRAVA DJECE

4.1 Djeca pripadnici nacionalnih manjina



Treba se manje osuđivati, bez stereotipa i pokušati prihvatiti sve razlike u društvu. Bilo bi lijepo da se djeca ne razlikuju po nacionalnoj pripadnosti, kao i da se ne dijele na bogate i siromašne.
(Poruke djece)



U ovom području bilježimo pad prijava u odnosu na prošlu godinu, s 23 na 16 prijava, pri čemu se sve odnose na ostvarivanje prava djece pripadnika romske nacionalne manjine. Za razliku od prijašnjih godina kada se najveći broj prijava odnosio na kršenje obrazovnih prava romske djece, ove se godine najviše prijava odnosi na primjerenu roditeljsku skrb i okruženje (stambene uvjete) u kojem odrastaju romska djeca. Obrazovanje, posebice dostupnost ranog i predškolskog odgoja i obrazovanja, i dalje predstavlja problem za ovu skupinu djece. Osim putem pojedinačnih prijava, prava djece pripadnika nacionalnih manjina pratimo i kroz suradnju s udrugama nacionalnih manjina, putem medija i istraživanja, sudjelovanjem na stručnim skupovima, sastancima i u projektima, kroz sudsku praksu te iz izvješća državnih institucija i nevladinih organizacija.

Prijave u 2023. odnose se na stanovanje romskih obitelji, nedostatne roditeljske kapacitete za brigu i skrb o djeci, nedostupnost predškolskog odgoja i obrazovanja te zanemarivanje i napuštanje školovanja.

Postupali smo po prijavama građana u vezi sumnje o **primjerenom roditeljskom skrbi** i okruženju u kojem odrastaju romska djeca. U takvim situacijama, zatražili smo postupanje nadležnih područnih ureda Hrvatskog zavoda za socijalni rad (PU HZSR) i policijskih postaja. Zavodi su nas izvijestili da kada postoji jedna ili više značajnih okolnosti kod roditelja, obitelji i/ili samog djeteta (loši stambeni uvjeti, rizična ponašanja člana/ova obitelji, nezaposlenost roditelja i ostalih punoljetnih članova u obitelji, teškoće u razvoju kod djece, neuključivanje djece u odgojno-obrazovni sustav i dr.) koje ugrožavaju djetetov psihofizički i socijalni razvoj, obiteljima se izriču mjere obiteljsko-pravne zaštite koje će ukloniti i umanjiti rizike i vjerojatnost razvojne štete po dijete. Najčešće su to mjere (intenzivne) stručne pomoći i potpore u ostvarivanju skrbi o djeci i nadzora nad ostvarivanjem skrbi o djeci sa svrhom pomoći roditeljima u stjecanju adekvatnog odgojnog pristupa prema djeci, pomoći obitelji na održavanju životnog prostora, u unaprjeđenju roditeljskih kompetencija, zadovoljavanju osnovnih potreba djece, učenju o nenasilnoj komunikaciji i rješavanju sukoba, prevenciji konzumacije alkohola, rizičnog i neurednog stila života te zaustavljanju neadekvatnog postupanja roditelja i izlaganja djece neprimjerenim sadržajima. Ovdje izdvajamo kako se u izvješćima često navode ograničeni kapaciteti roditelja za promjenu, što dovodi samo do kratkoročnih poboljšanja, unatoč suradnji i želji roditelja da poboljšaju skrb o djeci. Stoga je roditelje potrebno kontinuirano usmjeravati, voditi, poticati i pružati im podršku u brizi o djeci. Osnaživanje roditelja u ispunjavanju zahtjeva roditeljske uloge moguće je kroz različite aktivnosti: od edukacija (tečajeva, predavanja, radionica i tribina) radi stjecanja specifičnih znanja i vještina vezanih uz roditeljstvo, savjetovališta za roditelje s ciljem pružanja savjetodavnih usluga od strane stručnih osoba do organiziranja dolaska stručnjaka u obitelji i/ili romska naselja s ciljem približavanja naučenih znanja i vještina na praktičnim i životnim primjerima u obiteljskom životu i organiziranja zajedničkih igraonica i radionica za roditelje i djecu. Edukacija roditelja i razvijanje partnerstva sa stručnjacima svakako su čimbenici koji doprinose uspješnom roditeljstvu.

Obratila nam se majka čija su djeca žurno izdvojena iz obitelji i privremeno smještena u dom za djecu bez odgovarajuće roditeljske skrbi. Majka se pritužila na ponašanje odgajatelja jer su roditelji za vrijeme susreta s djecom vidjeli manju masnicu, krasticu, ubod komarca i slično kod djece. Daljnje istraživanje pokazalo je da su ozljede nastale u igri s vršnjacima. I ovaj slučaj govori o važnosti uspostave povjerenja

i suradnje između roditelja čija su djeca izdvojena iz obitelji i ustanova, unatoč zahtjevnim okolnostima i često ljutnji roditelja na HZSR i sustav. Tu vidimo potrebu za **dodatnom podrškom**, koja se može ostvariti kroz **udruge koje rade s romskim obiteljima i u romskim naseljima**. One mogu facilitirati dijalog između roditelja i odgajatelja te sustava socijalne skrbi, podržati promjenu roditeljskih ponašanja koje čine štetu djeci i poboljšanje uvjeta stanovanja, kako bi se djeca mogla vratiti u svoju obitelj.

U jednom slučaju u vezi **kapaciteta romskih udomitelja**, Ministarstvo rada, mirovinskog sustava, obitelji i socijalne politike (MRMSOSP) izvijestilo nas je kako nisu utvrđena neprihvatljiva ponašanja udomitelja, zanemarivanje ili zlostavljanje smještenih korisnika te da će Zavod za socijalni rad nastaviti s daljnjim postupanjima u cilju zaštite osobnih prava i dobrobiti korisnika smještenih u udomiteljskoj obitelji.

Postupali smo u nekoliko predmeta vezanih uz **antiromski rasizam i diskriminaciju**. Zabrinjavaju dalekosežne posljedice zločina iz mržnje prema Romima, jer on ne pogađa samo jednu romsku obitelj, već utječe na stvaranje osjećaja nelagode, straha i neprihvaćenosti kod svih ili većine pripadnika romske nacionalne manjine.

Nekoliko romskih obitelji koje su živjele u **naselju Autoput u općini Drnje** u Podravini ostalo je bez svojih kuća dok su se sklonili od poplave u privremeni smještaj u obližnju školu, jer je nepoznati počinitelj za to vrijeme porušio sve kuće u ovome naselju. S obzirom na to da su ove obitelji ostale ne samo bez kuća, nego i bez svih svojih stvari koje su se nalazile u njima, preporučili smo da se obiteljima, posebno onima s djecom, žurno osigura potrebna pomoć u osiguravanju najosnovnijih namirnica i potrepština, kao i prvotno privremeni, a potom i trajni zamjenski smještaj.

Postupali smo i u slučaju **netrpeljivosti lokalnog stanovništva u općini Hlebine** (prosvjedi, prijetnje obitelji i sl.) prema jednoj romskoj obitelji koja se tek doselila. Tražili smo postupanje općine, županije i područnog ureda HZSR-a te saborskog zastupnika za nacionalne manjine. Održan je sastanak relevantnih dionika u vezi osiguravanja trajnog smještaja za romske obitelji kojima su srušene kuće u romskom naselju Autoput, kao i o problemima ove obitelji. Uključivanjem različitih dionika, prvotno neprijateljsko okruženje mještana se primirilo te je romska obitelj ipak odlučila ostati u spomenutoj općini.

U jednom slučaju pratili smo situaciju višečlane romske obitelji koja živi u iznajmljenom stanu. S obzirom na to da obitelj nije mogla redovito podmirivati račune, dolazilo je do čestih sukoba sa stanodavcem. U situacijama nesuglasica između podstanara i stanodavca, nije rijedak slučaj da stanodavac prijavljuje romsku obitelj različitim službama. I ovdje je stanodavac, koji je ujedno i susjed toj obitelji, u nekoliko navrata prijavio zanemarivanje i zlostavljanje djece, no, prema izvješću HZSR-a, navodi iz prijave nisu se mogli potvrditi. Zbog izrazitog pritiska na obitelj (česte prijetnje, pa i samoj djeci), romska se obitelj na kraju odselila iz tog stana.

Nastavili smo pratiti prošlogodišnji slučaj napada na maloljetnog pripadnika romske nacionalne manjine od strane odrasle osobe na javnom prostoru, u kojem se radi o potencijalnom zločinu iz mržnje počinjenom na štetu djeteta.

Na ove i slične probleme pokušava odgovoriti *Nacionalni plan za uključivanje Roma 2021.-2027.*, kojim se predlažu mjere i aktivnosti u cilju borbe protiv diskriminacije, govora i zločina iz mržnje te društveno neprihvatljivih ponašanja povezanih s pripadnicima romske nacionalne manjine. Aktivnosti promicanja sigurnosti u zajednici i pozitivnog govora o Romima obuhvaćaju senzibilizaciju i informiranje većinskog stanovništva, primjerice provedbom kreativnih, sportskih i edukativnih aktivnosti u integriranim (romski i ne-romski sudionici) odraslim i/ili dječjim skupinama. Ujedno je potrebno djelovati i na podizanju svijesti o pojavnim oblicima antiromskog rasizma i diskriminacije na regionalnoj i lokalnoj razini, kao i uložiti dodatne napore u osnaživanje Roma u cilju prijavljivanja protupravnih oblika ponašanja.

Ove mjere i aktivnosti trebale bi dovesti do smanjenog udjela Roma koji su doživjeli diskriminaciju i antiromizam, kao i smanjenog udjela većinskog stanovništva kojima nije ugodno imati Rome u svojem susjedstvu. Ovdje posebno treba imati na umu način življenja Roma u izoliranim romskim naseljima,

što za posljedicu ima siromaštvo i zaostajanje u razvoju stambenih, ali i drugih uvjeta (obrazovanja, zdravstva, zapošljavanja i dr.) u odnosu na okruženje u kojem živi većinsko stanovništvo. Stoga su nužno potrebne konkretnije aktivnosti na lokalnoj, ali i nacionalnoj razini, s ciljem povećanja djelotvornog pristupa odgovarajućem desegregiranom načinu stanovanja.

O raširenosti antiromizma i potrebi ulaganja većih napora u sprječavanju njegovog širenja govori i *Zaključak Vlade RH o usvajanju pravno neobvezujuće Radne definicije antiromskog rasizma i diskriminacije Međunarodnog saveza za sjećanje na Holokaust* (NN 8/2023), koji je donesen u siječnju 2023. godine. U spomenutom *Zaključku* antiromski rasizam/diskriminacija se definira kao višestruka pojava koja je društveno i politički široko prihvaćena te predstavlja kritičnu prepreku za uključivanje Roma u šire društvo i djeluje tako da onemogućava Romima uživanje jednakih prava, mogućnosti i korisnog socijalno-ekonomskog sudjelovanja. Navodi se i kako se antiromski rasizam/diskriminacija očituje kroz upotrebu pojedinih izraza i djela, kao i kroz institucionalne politike i prakse marginalizacije, isključenja, fizičkog nasilja, obezvrjeđivanja romskih kultura i stilova života (npr. poticanje, opravdavanje i počinjenje nasilja nad romskim zajednicama, njihovom imovinom i Romima pojedincima; ustrajanje i/ili afirmiranje diskriminatornih stereotipa o Romima i protiv Roma; pripisivanje kolektivne odgovornosti za stvarne ili zamišljene postupke pojedinih članova romskih zajednica; širenje govora mržnje protiv romskih zajednica u bilo kojem obliku; stereotipizaciju Roma kao osoba koje se bave kriminalnim radnjama; upotrebu izraza „Ciganin” kao pogrdu i dr.). Ovim se *Zaključkom* ujedno zadužuju tijela državne uprave da u svom radu koriste *Radnu definiciju* u cilju daljnjeg poticanja suzbijanja rasizma i diskriminacije usmjerene protiv Roma.

Nastavili smo pratiti situaciju **deložiranih romskih obitelji iz Zagreba**, o čemu smo detaljno pisali u prošlom izvješću. Iako je smještaj u Prihvatilištu za beskućnike Hrvatskog Crvenog križa u Velikoj Kosnici i Hostelu „Arena“ trebao biti privremenog karaktera, za neke je obitelji on još uvijek jedini smještaj koji imaju. Grad Zagreb aktivno je uključen u traženje rješenja. No, dok se rješenje traži, problem nesigurnog stanovanja i rizika od beskućništva, posebno za romske obitelji s većim brojem djece, postaje sve veći. U romskim naseljima u Gradu Zagrebu i dalje su prisutni problemi poput dostupnosti pitke vode, električne energije, ogrjevnog materijala i prekomjernog gomilanja otpada.

Obraćali su nam se vrtići i škole u vezi neredovitog pohađanja vrtićkog i predškolskog programa te nastave u školi od strane romske djece, stoga smo tražili postupanja nadležnih PU HZSR-a koji su nas izvijestili da su pojačali rad s romskim obiteljima i pristupili planiranju individualno prilagođenih mjera, u skladu s potrebama spomenutih obitelji. U pozadini mnogih slučajeva zanemarivanja školovanja stoji neriješeno stambeno pitanje. Mnoge romske obitelji još uvijek žive u neprimjerenim stambenim uvjetima i teškim materijalnim okolnostima, što negativno utječe na rast i razvoj njihove djece. Stoga je potrebno u suradnji s lokalnom i područnom (regionalnom) zajednicom žurno razvijati strategije stambenog zbrinjavanja ovih obitelji.

U sustavu osnovnoškolskog obrazovanja potrebno je ulagati dodatne napore na suzbijanju **obrazovne segregacije** koja je često prisutna u upisnim područjima u kojima prevladava romsko stanovništvo. Izoliranost i slaba razvijenost pojedinih romskih naselja utječe i na (ne)dostupnost usluga i programa za djecu, ali i programa za roditelje, te doprinosi socijalnoj izolaciji romske zajednice. Osim toga, u romskim naseljima nisu dovoljno dostupne usluge za rani razvoj. S ciljem postizanja više razine kvalitete i inkluzivnosti odgoja i obrazovanja romske djece potreban je zajednički angažman JLS-a, odgojno-obrazovnih radnika i romskih roditelja.

Ovom prilikom naglašavamo **nužnost uvođenja obvezatnog i besplatnog dvogodišnjeg programa predškole**, što pravobraniteljica za djecu preporučuje već duži niz godina budući da je predškolski sustav odgoja i obrazovanja nedostupan za mnogu romsku djecu. Iako je i u *Nacionalnom planu za uključivanje Roma 2021.-2027.* kao važan cilj navedeno povećanje obuhvata romske djece predškolskim odgojem i obrazovanjem, i to najmanje u trajanju od dvije godine prije početka polaska u školu, ta se mjera još uvijek nedovoljno ostvaruje.

Ove je godine završen dvogodišnji projekt Saveza Roma u Republici Hrvatskoj Kali Sara „Obrazovne Romkinje-osnažene romske zajednice!“, u kojem su aktivno sudjelovale pravobraniteljica za djecu i njezina savjetnica. Tijekom projekta održane su višednevne radionice s 200 mladih Romkinja s ciljem njihovog osnaživanja i educiranja o ljudskim pravima, prvenstveno pravu na život bez nasilja te seksualnim i re-produktivnim pravima i zdravlju.

PRIJEDLOZI ZA POBOLJŠANJA

- *Ulagati dodatne napore u edukaciju i osnaživanje roditelja u ispunjavanju zahtjeva roditeljske uloge.*
- *Poduzimati konkretne aktivnosti na lokalnoj i nacionalnoj razini s ciljem povećanja djelotvornog pristupa odgovarajućem desegregiranom načinu stanovanja.*
- *Uvesti obvezatni (najmanje) dvogodišnji program predškole za djecu pripadnike romske nacionalne manjine.*
- *Ulagati dodatne napore na suzbijanju obrazovne segregacije u osnovnoškolskom sustavu odgoja i obrazovanja.*
- *Razvijati i jačati preventivne programe i usluge u zajednici s ciljem smanjenja dječjih brakova u romskim zajednicama.*
- *Uspostaviti čvršće mehanizme međuresorne suradnje, djelotvoran sustav koordinacije i bolju upotrebu resursa s ciljem kvalitetnog provođenja mjera za zaštitu prava i dobrobiti djece pripadnika romske nacionalne manjine.*
- *Pojačano provoditi aktivnosti i mjere za suzbijanje rasizma i diskriminacije usmjerene protiv Roma.*

4.2 Djeca s problemima u ponašanju

Primili smo stotinjak pritužbi koje se odnose na djecu s različitim problemima u ponašanju (PUP), od najblažih (na razini rizika) do najtežih u vidu činjenja kaznenih djela i prekršaja.¹²¹ Primili smo i desetak telefonskih poziva koji se odnose na ovu djecu. Najčešće su nam se obraćali roditelji, zatim djelatnici škola, djelatnici ustanova socijalne skrbi i pravosuđa, dječje psihijatrije, odvjetnici, a nekoliko pritužbi uputila su nam djeca koja se nalaze u domovima i odgojnim zavodima.

Prava djece s PUP-om krše se u svim sustavima: od odgoja i obrazovanja, zdravstva, socijalne skrbi i pravosuđa do postupanja policije i izvršenja odgojnih mjera. Ostvarivanje njihovih prava nerijetko je veliki izazov za sve stručnjake i sustave u cjelini.

Veći broj pritužbi odnosio se na eksternalizirane **probleme u ponašanju u školi**, kao što je vršnjačko fizičko i verbalno nasilje,¹²² seksualno uznemiravanje, prijetnje upućene učenicima i učiteljima, ometanje nastave i nepoštivanje autoriteta učitelja, neopravdano izostajanje i neizvršavanje školskih obveza, uništavanje stvari, krađe i druga kaznena djela. Dio pritužbi odnosio se i na ponašanja učenika, najčešće prijetnji, koja su potaknuta događajem vršnjačkog ubojstva učenika u susjednoj državi.

Manji broj pritužbi odnosio se na internalizirane probleme u ponašanju i teškoće mentalnog zdravlja učenika, od kojih su najvidljiviji samoozljeđivanje i pokušaji suicida. Ti problemi ne ometaju druge osobe niti narušavaju školsku disciplinu, zbog čega ih učitelji teže uočavaju, ne bave se njima te ostaju ne-

121 O tome više govorimo u poglavlju *Zaštita prava djece u sukobu sa zakonom*.

122 Više o vršnjačkom nasilju u školi govorimo u poglavlju *Pravo na zaštitu od nasilja i zanemarivanja*.

prepoznati i netretirani. Potrebno je da učitelji budu educirani i senzibilizirani za prepoznavanje svih rizika u životu djeteta i odstupanja u ponašanju i mentalnom zdravlju. Takvo dijete je potrebno pojačano pratiti te u intervencije uključiti djelatnike stručne službe ili vanjske institucije, najčešće PU HZSR-a i liječnike.

Većina škola se veoma teško nosi s odgojem i obrazovanjem učenika s PUP-om. One nas nerijetko obavještavaju o svojoj nemoći u radu s ovim učenicima te traže upute za postupanje, iako bi za učenike s PUP-om koji su inkluzivno uključeni u odgoj i obrazovanje škole trebale imati razvijen sustav zadovoljavanja njihovih specifičnih potreba. Škole se s ovom djecom ne bave sustavno, planirajući, provodeći i evaluirajući intervencije, već samo povodom pojedinih događaja kada primjenjuju jednokratne intervencije, najčešće one predviđene protokolima i pravilnicima (razgovori, izvješćivanje drugih tijela, i sl.) te izriču pedagoške mjere. Škole su često pod pritiscima drugih roditelja koji inzistiraju da se dijete koje iskazuje PUP izmjesti iz razreda i škole. Ukoliko djelatnici ne poduzimaju aktivnosti koje roditelji očekuju, prijavljuju ih raznim službama za propuste i nedjelovanje. Djelatnici su ujedno suočeni s pritiscima roditelja djeteta s PUP-om koji misle da škole ne postupaju u skladu s djetetovim specifičnim potrebama. Roditelji djeteta s PUP-om su i sami često nemoćni u odgoju svog djeteta te njegove probleme često vide kao „bolest“ i traže da škole u potpunosti preuzmu njihovu roditeljsku ulogu. Pojedini djelatnici škole ne trude se razumjeti djetetove potrebe i pozadinu koja dovodi do PUP-a. Neprihvatljivo ponašanje djeteta i njegov neposluš doživljavaju osobno i vide ga isključivo kao disciplinski problem koji ometa njihov rad.

Na jedan slučaj narušavanja interesa djeteta s PUP-om u školi upozorio nas je PU HZSR. Učiteljica je prema djetetu postupala neprofesionalno, sramoteći ga, fokusirajući se na izricanje više pedagoških mjera i preseljenje u drugu školu te prijeteci mu da će završiti u domu. Zahtijevala je i neprimjerena i represivna postupanja stručnih suradnica, a njihove mjere podrške omalovažavala. Uzbunila je i druge roditelje šireći glasine da je učenik opasan i time nanijela štetu ostaloj djeci te školi u cjelini. AZOO je utvrdio da je učiteljica roditeljima prouzročila niz problema i naštetila djetetu „na način kako to niti jedan prosvjetni djelatnik nikada ne bi trebao činiti“. Zbog takvog ponašanja i niza drugih propusta u radu, uručen joj je izvanredni otkaz ugovora o radu, a Prosvjetna inspekcija je zbog proceduralnih pogrešaka ukinula sve pedagoške mjere izrečene djetetu.

Prema podacima za 2023.¹²³, AZOO je obavila 35 **stručno-pedagoških nadzora** koji se odnose na djecu s PUP-om. U školama se nalazi veći broj učenika koji iskazuju različite PUP-ove, no iz nalaza AZOO-a te izvješća odgojno-obrazovnih ustanova vidljivo je da škole najčešće ne pristupaju sustavno i planski odgojno-obrazovnim potrebama ove djece. Mjere pomoći i podrške djetetu pružaju se stihijski, a škole su najčešće fokusirane samo na neprihvatljivo ponašanje. Isto tako, često ne primjenjuju upute AZOO-a i ne provode edukacije o načinu izrade plana intervencija i programa rada s ovom djecom. Ne rade procjenu stanja i potreba, ne uočavaju ili zanemaruju čimbenike rizika u djetetovom okruženju niti prepoznaju i opažaju čimbenike zaštite koje treba razvijati. Izostaje i evaluacija učinka poduzetih mjera, zbog čega nije moguće utvrditi što je škola poduzela i koji su razlozi neuspjeha, pri čemu se odgovornost za neuspjeh prebacuje isključivo na dijete i njegove roditelje. Škola je ključno mjesto na kojem bi djeca u riziku od razvoja PUP-a trebala biti uočena i dobiti potrebnu stručnu pomoć. Teškoće djeteta blaže su ako škola djeluje pravodobno i stručno.

Iako nerijetko izostaje stručni odgovor na potrebe djece s PUP-om, izriče im se velik broj **pedagoških mjera**, ponekad i u istoj školskoj godini. Pedagoške mjere trebale bi potaknuti učenike na odustajanje od neprihvatljivih oblika ponašanja i usvajanje onih prihvatljivih u skladu s pravilima i kućnim redom,¹²⁴ no njihovo izricanje često nije svrhovito niti u djetetovom najboljem interesu. Izricanje pedagoških mjera posebice je dvojbeno kod djece na početku školovanja, jer ih dijete te dobi najčešće ne razumije, a one ne dovode ni do očekivane promjene djetetovog ponašanja. Djelatnici škole bi trebali znati da rano iskazivanje PUP-a upućuje na snažne rizike u djetetovom životu i potrebu poduzimanja intenzivnih stručnih intervencija, ponekad i drugih tijela, te da samo kažnjavanje nije dovoljno. Zapažamo i da PI nerijetko ukida pedagoške mjere zbog nepoštivanja procedure, što učenicima šalje lošu poruku. Stoga smo škole upućivali da je prilikom izricanja

123 U trenutku pripreme ovog Izješća nismo dobili podatke Ministarstva znanosti i obrazovanja za 2023. godinu.

124 *Pravilnik o kriterijima za izricanje pedagoških mjera* (NN 94/15 i 03/17)

pedagoških mjera nužno poštivati propisanu proceduru i korake, te utvrditi djetetove potrebe. Pedagoška mjera preseljenja u drugu školu nema korisnih ishoda po dijete, već ga izlaže još jednom snažnom riziku prilagodbe na novu sredinu, stoga smo mišljenja da ova mjera nije u interesu djeteta koje iskazuje PUP.

Škola je, uz obitelj i lokalnu zajednicu, mjesto najsnažnije **prevencije svih neprihvatljivih oblika ponašanja** djece i mladih. Svaka škola dužna je izraditi svoju godišnju preventivnu strategiju (program) temeljenu na procjeni potreba učenika, u koju će uvrstiti znanstveno utemeljene preventivne programe i druge aktivnosti za učenike, roditelje i učitelje. Izješća AZOO-a ukazuju na to da dio preventivnih strategija nije izrađen na ovaj način niti sadržajno usklađen s njihovim preporukama. U pojedinim školama preventivne strategije su formalizirane i nerazrađene, a programi koji se provode nisu znanstveno utemeljeni niti evaluiranih ishoda po samu djecu, roditelje ili djelatnike.

U većini škola provode se aktivnosti **univerzalne prevencije** za svu djecu. No, u školama je nedovoljno programa i intervencija **selektivne i indicirane prevencije** koje treba primijeniti u radu s djecom s PUP-om. Korisnim i uspješnim se pokazao poludnevni boravak u školi koji temeljem rješenja PU HZSR-a za djecu u riziku provode djelatnici domova socijalne skrbi (CPUZ-a). S obzirom na dokazanu učinkovitost ove intervencije u školi kao prirodnom mjestu djetetovog svakodnevnog života, svakom djetetu u riziku bi ona trebala biti dostupna.

Primjereni oblici odgoja i obrazovanja mogu pridonijeti boljem ostvarivanju odgojno-obrazovnih prava i potreba djece s PUP-om koja nerijetko zbog svojih emocionalnih teškoća otežano udovoljavaju obrazovnim zahtjevima po redovnom programu obrazovanja. Nužno je prilikom primjene primjerenih oblika školovanja voditi računa o sveobuhvatnoj dobrobiti djeteta, a kod upućivanja u poseban odjel i o organizaciji pohađanja udaljenije škole. Dobrim rješenjem za pojedinu, različitim tegobama preplavljenju djecu pokazala se i privremena *online* nastava. Kao i za drugu djecu s teškoćama, i za djecu s PUP-om ključno je prilagoditi način obrazovanja djetetovim potrebama.

U sustavu odgoja i obrazovanja nedovoljno je **stručnih suradnika** s obzirom na broj škola i učenika, što otežava ostvarivanje odgojno-obrazovnih prava djece, posebice one s teškoćama. Brojne škole s većim brojem učenika nemaju niti jednog edukacijsko-rehabilitacijskog stručnjaka ili imaju jedan profil stručnjaka koji radi sa svim teškoćama djece, što nije stručno opravdano niti je u interesu djece. Iako raste broj prijava za vršnjačko nasilje i druge oblike PUP-a u školama, zapažamo da pojedini dijelovi Hrvatske gotovo uopće nemaju zaposlene socijalne pedagoge u školama. Socijalni pedagogzi su u svom bazičnom obrazovanju specijalizirani za prevenciju, detekciju i intervenciju PUP-a u djece, stoga se škole u kojima su oni zaposleni sustavnije bave djecom s PUP-om te imaju kvalitetniju preventivnu strategiju na svim razinama.

U zaštiti prava i interesa djece s PUP-om od primarne je važnosti **međuresorna suradnja**, jer potrebe pojedine djece traže uključivanje drugih sustava i stručnjaka izvan škole. Iako u pojedinim slučajevima suradnja teče otežano, zapažamo da je većina škola i drugih ustanova osvijestila zakonsku obvezu i potrebu međusobne stručne suradnje u interesu djeteta. Često smo školama preporučivali zajedničke međuresorne sastanke povodom teškoća u ponašanju pojedinog djeteta, kako bi se međusobna suradnja umrežila i unaprijedila putem neposredne komunikacije. Naglašavali smo da učinkovita suradnja ima zajednički fokus, a to je usmjerenost na dobrobit djeteta umjesto na odnose među institucijama.

Zaključujemo da odgojno-obrazovni sustav potrebama djece s PUP-om još uvijek pristupa stihijski, bez jasnog koncepta i zakonskog okvira koji bi ujednačili i unaprijedili stručna postupanja u zaštiti prava i interesa ove djece. Pojedine škole još uvijek nemaju izgrađena uvjerenja o tome da je dijete s PUP-om učenik s teškoćama koji ima pravo na inkluzivno obrazovanje i pravo na ostvarivanje svih njegovih specifičnih odgojno-obrazovnih potreba u redovnoj školi. Uočava se i izostanak jasne regulative, budući da dugo najavljivani *Pravilnik o načinu i obliku provođenja odgojno-obrazovne potpore i stručnog tretmana učenika u riziku za razvoj PUP-a i učenika s PUP-om* nije donesen.

Sustav **socijalne skrbi** svojim intervencijama obuhvaća djecu u riziku i s početnim PUP-om pa sve do djece koja čine kaznena djela i prema kojima se vode kazneni postupci. Učinkovitost socijalnih usluga za dijete i obitelji često ovisi o uspješnoj međuresornoj suradnji s drugim sustavima i njihovom zajedničkom djelovanju.

Izvaninstitucionalne intervencije za pomoć djeci i obiteljima u riziku još uvijek nisu dovoljno dostupne svakom djetetu i obiteljima niti dovoljno razvijene, posebice u manjim sredinama. Zbog toga često izostaje rana intervencija, posebice za djecu koja iskazuju teškoće s mentalnim zdravljem. Transformacija i deinstitucionalizacija domova socijalne skrbi (sadašnjih centara za pružanje usluga u zajednici) dovela je do razvoja novih usluga i oblika rada te očekujemo da će ove usluge biti dostupne svakom djetetu i obitelji kojima su potrebne.

Uvid u djelovanje **domova za djecu s PUP-om**, odnosno centara za pružanje usluga u zajednici (CPUZ-a), osim putem primljenih pritužbi roditelja, djece i djelatnika sustava socijalne skrbi, stječemo i obilascima ustanova te u razgovorima s djecom. Djeca i roditelji se pritužuju na nasilje¹²⁵ i neprimjerenu komunikaciju djelatnika s djecom te na zanemarivanje pojedinih potreba djece, najčešće zdravstvenih. Sustav takve pritužbe najčešće ocijeni neutemeljenima. U slučaju obavljenog izvanrednog inspekcijskog nadzora povodom pritužbe za nepoduzimanje više mjera u organiziranom stanovanju jednog CPUZ-a, tijelo nadzora naložilo je Zavodu za socijalni rad pružanje stručne podrške djelatnicima i korisnicima doma zbog prevladavanja nepovoljnog stanja.

Još uvijek zapažamo da pojedini PU HZSR-i nedovoljno odlučno poduzimaju mjere **izdvajanja djeteta s PUP-om** iz ugrožavajućih obitelji, a nerijetko djecu više puta oduzimaju i vraćaju disfunkcionalnim roditeljima. Ponekad je riječ i o odluci suda koji, unatoč mišljenju PU HZSR-a o nužnosti izdvajanja, dijete ostavlja u obitelji. Svako izdvajanje djeteta iz obitelji potrebno je prevenirati, no odugovlačenje u situaciji kada je to nužno djetetu može nanijeti teške i trajne posljedice. Kod djece s PUP-om, zakašnjelost intervencija najčešće vodi do razvoja sve složenijih teškoća koje se protežu u odraslu dob.

PU HZSR-i djecu s PUP-om nerijetko otežano smještaju u ustanove socijalne skrbi, jer ih ustanove zbog popunjenih kapaciteta nisu u mogućnosti primiti. Zahtjevi za smještaj upućuju se na više domova, a dijete na izdvajanje iz ugrožavajuće obitelji često čeka nekoliko mjeseci. Budući da sudovi za donošenje odluke o smještaju djeteta sukladno OBZ-u traže navođenje konkretne ustanove u koju će se dijete uputiti, zbog nemogućnosti pronalaska slobodnih kapaciteta i sudski postupci su na čekanju. PU HZSR-i nerijetko tada pribjegavaju primjeni žurne mjere smještaja u kriznim situacijama koja nema odgodu, što može trajati i do godinu dana. Prilikom obilaska domova ukazano nam je na veći broj djece koja su smještena ovom mjerom. Budući da takva mjera treba biti privremena do donošenja druge odluke, ova djeca ne ostvaruju sva potrebna prava i interese koji bi im trebali biti osigurani prilikom izdvajanja iz obitelji.

Snažno podržavamo razvoj svih intervencija koje će prevenirati izdvajanje djeteta iz obitelji. No, upozoravamo da svako dijete koje je zbog njegove dobrobiti nužno izdvojiti iz ugrožavajuće obitelji mora imati osiguranu alternativnu skrb u skladu s najvišim standardima zaštite, na što nas obvezuju svi međunarodni i nacionalni propisi i standardi.

Pritužbe djelatnika domova ukazuju i na teškoće zbog privremenog smještaja djeteta (maloljetnika) počinitelja kaznenog djela u dom socijalne skrbi temeljem ZSM-a.¹²⁶

Zbog uočenih problema prilikom smještaja djece koju je potrebno izdvojiti iz obitelji, Ured je inicirao tematsku sjednicu o problemu nedostatnih smještajnih kapaciteta za djecu u alternativnoj skrbi, koja je u suorganizaciji Odbora za zdravstvo i socijalnu politiku i Odbora za mlade, obitelj i sport održana u Hrvatskom saboru.¹²⁷

125 O nasilju u domovima socijalne skrbi više govorimo u poglavlju *Pravo na zaštitu od nasilja i zanemarivanja*.

126 Više o tome u poglavlju *Zaštita prava djece u sukobu sa zakonom*.

127 <https://dijete.hr/hr/odrzana-tematska-sjednica-u-saboru-o-problemu-nedostatnih-smjestajnih-kapaciteta-za-djecu-u-alternativnoj-skrbi/>

Djeca s PUP-om ne mogu se smjestiti ni u **specijalizirano udomiteljstvo**, jer ono nije razvijeno. U specijaliziranom udomiteljstvu, sukladno ZSM-u, djeca (maloljetnici) u sukobu sa zakonom mogu izvršavati i odgojnu mjeru upućivanja u odgojnu ustanovu. Ovakav oblik udomiteljstva omogućio bi da djeca izdvojena iz obitelji dobiju potrebnu stručnu pomoć bez upućivanja u institucije.

Višegodišnjim praćenjem uočili smo i upozorili na niz **teškoća u radu domova za djecu s PUP-om** (CPUZ-a) koje upućuju na manjkavosti sustava. Osim neprimjerenih prostora, upozorili smo na nerazvijenu diferencijaciju tretmana, manjkav i nedostatan stručni rad i tretman koji nema jasnu teorijsku podlogu i planiranje, nedostatnu stručnu podršku djeci koja uz PUP iskazuju i teškoće mentalnog zdravlja i/ili TUR. Problem predstavlja i tretman djece sa specifičnim PUP-om (ovisnost, nasilje, promiskuitetno ponašanje) te nemogućnost ostvarivanja prava i interesa djece koja u dobi kaznene neodgovornosti učestalo čine kaznena djela ili se ponašaju nasilno prema drugoj djeci i odgajateljima.

Dio kadra koji radi u domovima i dalje nije bazično stručno educiran; edukacije i supervizija ne provode se redovito i kontinuirano, a djelatnici nemaju mogućnosti prevenirati profesionalni stres i sagorijevanje. Uočavamo i da se participativna prava djece nedovoljno i formalno ostvaruju.

Zapazili smo i nerazumijevanje i nedostatnu suradnju djelatnika zdravstva koji često odbijaju stacionarno liječiti djecu koja iskazuju složene PUP-ove. Odgajatelji se u domu nerijetko suočavaju s ozbiljnim nasiljem djece u uzbuđenom stanju za koju dječji psihijatri navode da nisu za stacionarno liječenje, jer je u osnovi njihovih teškoća PUP. Odgajatelji nas informiraju da se od liječnika djeca u takvom uznemirenom stanju i opasnog ponašanja vraćaju među drugu djecu.

U 2023. MUP je evidentirao 2 006 **bjegova djece** iz domskih ustanova (203 djece do 14 godina i 1803 maloljetnika), što je povećanje za 67,4 % u odnosu na 2022. Kao razlozi bjegova navode se problemi adaptacije u ustanovi, izbjegavanje izvršenja odgojne mjere, nevraćanje s dopusta i ostalo. Stalno povećanje broja bjegova ukazuju na potrebu učinkovitije prevencije udaljenja djece iz domova, posebice jer su za to vrijeme djeca u riziku za brojne zlouporabe, a i sama čine kaznena djela.

Svi domovi za djecu s PUP-om u **procesu transformacije i deinstitucionalizacije** postali su centri za pružanje usluga u zajednici, s nizom novih izvaninstitucionalnih socijalnih usluga koje pružaju u svojoj sredini u svrhu podrške djeci i obiteljima. Očekujemo da će se smještajni kapaciteti u cijelosti osigurati u obliku organiziranog stanovanja, koji je prirodiji i primjereni interesima djece od boravka u velikim institucionaliziranim prostorima. No, djelatnici sustava su nas upozorili i na neke teškoće u ovom procesu. Osim što je došlo do smanjenja smještajnih kapaciteta za djecu s PUP-om koju je potrebno izdvojiti iz obitelji, gubi se i diferencijacija ustanova na one za smještaj djece bez adekvatne roditeljske skrbi i one za djecu s PUP-om, jer većina CPUZ-a sada pružaju smještajne kapacitete za obje skupine djece. Iskazujemo zabrinutost da će se time izgubiti ionako nedovoljna diferencijacija stručnog tretmana djece s PUP-om koji zahtijeva poseban stručan pristup educiranog odgojnog osoblja i metodologiju rada.

Od 2020. u domovima za djecu s PUP-om provodi se **Program „ISKORAK“**¹²⁸ u suradnji nadležnog ministarstva (MRMSOSP-a) s MPU-om i UNICEF-om te znanstvenicima s Edukacijsko-rehabilitacijskog fakulteta. U aktivnostima sudjeluju i djeca – odgajanci iz ustanova. Provedba ovog programa traje do kolovoza 2024. U okviru programa kreirana su dva specijalizirana grupna programa za djevojke i mladiće, koji su u pilot provedbi u nekoliko ustanova te je provedena i sveobuhvatna znanstvena *Analiza stanja i potreba odgojnih ustanova u Republici Hrvatskoj iz perspektive korisnika, stručnih i drugih radnika te vanjskih dionika*. Osim pružanja cjelovitog uvida u stanje i potrebe, njezina namjera je istaknuti i pozitivne aspekte djelovanja. Analiza će poslužiti i kao temelj za svrsishodnije planiranje i unaprjeđenje kvalitete skrbi za djecu i mlade s PUP-om. Očekujemo da će ovaj vrijedni dokument i cjelokupni program unaprijediti, godinama zanemareno, područje ostvarivanja prava i interesa djece s PUP-om.

¹²⁸ Program za unaprjeđenje procjene i intervencija za djecu i mlade s problemima u ponašanju u ustanovama socijalne skrbi i pravosuđa

MRMSOSP nas je izvijestio da je u tijeku i sveobuhvatna analiza postupaka i prijedloga koje PU HZSR-i rade u svrhu izricanja sudskih sankcija za djecu i mlade u sukobu sa zakonom. Cilj ove analize je razvoj usluga i tretmana za ovu djecu u centrima za pružanje usluga.

Zbog uvida u stanje u ustanovama za djecu s PUP-om, uputili smo svoj upitnik o institucionalnim i polu-institucionalnim socijalnim uslugama svim ustanovama socijalne skrbi koje realiziraju takve usluge. Podatci za 2023. i stajališta djelatnika su podudarni sa stajalištima Ureda.

Pojedine socijalne usluge u ustanovama/kapacitetima za djecu s PUP -om

Ustanova	Smještaj na dan 31.12.2023. / primljeni tijekom 2023. (broj djece)	Organizirano stanovanje na dan 31.12.2023./ primljeni tijekom 2023. (broj djece)	Smještaj u kriznim situacijama na dan 31.12.2023./ primljeni tijekom 2023. (i za djecu bez pratnje)	Odbijeni zahtjevi tijekom 2023. (broj djece) ¹²⁹
CPUZ Banija – Karlovac	21 / 8	2 / 0	2 / 3	131
CPUZ Ivanec	31 / 18	Ne nudi uslugu	0 / 3	46
CPUZ Mali Lošinj	21 / 11	14 / 4	1 / 1	0
Podružnica Cres	20 / 6	Ne nudi uslugu	1 / 1	33
CPUZ Osijek	30 / 19	Ne nudi uslugu	5 / 7	51
CPUZ Pula	21 / 21	Ne nudi uslugu	3 / 9	157
CPUZ Zadar	Ne nudi uslugu	4 / 3	Ne nudi uslugu	70
CPUZ Rijeka	24 / 59	3 / 2	3 / 13	174
CPUZ Split	8 / 5	3 / 4	4 / 27	143
CPUZ Dugave – Zagreb	39 / 12	17 / 14	6 / 272	105
CPUZ Zagorje - Bedekovčina	Ne nudi uslugu	6 / 6	Ne nudi uslugu	57
CPUZ Kuća sretnih ciglica - Sl. Brod	Ne nudi uslugu	5 / 4	Ne nudi uslugu	9
CZOO Lug	28 / 14	Ne nudi uslugu	4 / 5	46
Udruga Breza – Osijek	Ne nudi uslugu	8 / 1	Ne nudi uslugu	26
Ukupno	243 / 173	62 / 38	29 / 341	1 048

Prema podacima koje su nam dostavile ustanove, razlozi njihovog odbijanja zahtjeva PU HZSR-a za realizaciju usluga navedenih u tablici su sljedeći: popunjeni kapaciteti; zahtjev za uslugom koju ustanova ne pruža; smještaj djeteta u međuvremenu je realiziran u drugoj ustanovi; dostavljena nepotpuna dokumentacija; ustanova ne može pružiti djetetu potrebnu tretmamsku intervenciju niti je osigurati u lokalnoj zajednici (izrazite teškoće mentalnog zdravlja, ovisnosti); odustanak PU HZSR-a od usluge (primijenjena je neka druga); dijete je niže kronološke dobi od one za koju pružaju uslugu (mlađi od 14 godina); ne pružaju uslugu za traženi spol djeteta.

¹²⁹ Iskazan ukupni broj odbijenih zahtjeva (1 048) ne odnosi se na broj nerealiziranih zahtjeva za smještaj djeteta s PUP-om, budući da PU HZSR-i upućuju isti zahtjev za smještaj djeteta istovremeno na više ustanova, kako bi ubrzali realizaciju smještaja. Ovaj način rada i nedostatak točne evidencije otežavaju praćenje točnog broja djece koja dulje vrijeme čekaju na realizaciju smještaja.

Teškoće u radu koje su naveli djelatnici odnose se na: nedostatak smještajnih kapaciteta, posebno za djevojčice i djecu niže kronološke dobi te za izvršenje odgojnih mjera; nedostatna diferencijacija ustanova, korisnika i tretmana; nedostatak kapaciteta i tretmana za djecu s izrazitim teškoćama mentalnog zdravlja i onima koji su razvili ovisnosti; zakašnjelo izdvajanje djece iz ugrožavajućih obitelji i upućivanje u ustanovu kada su već razvijeni složeni PUP-ovi; predugo zadržavanje djece na smještaju u kriznim situacijama za koji PU HZSR-i upućuju velik broj zahtjeva.

Djelatnici ustanova izrazili su nezadovoljstvo lošom međuresornom suradnjom u pojedinim sredinama te nedostatkom dječjih psihijatara u blizini ustanove. Mišljenja su i da bi se trebalo primjenjivati više izvan-institucionalnih usluga koje preveniraju izdvajanje djece. Dio ih je mišljenja da je proces transformacije i deinstitucionalizacije ustanova socijalne skrbi ishitreno smanjio smještajne kapacitete u ustanovama, a da istovremeno povećane izvan-institucionalne usluge, zbog prekratkog vremena provođenja, nisu dovele do očekivane prevencije izdvajanja. Kao problem vide i nedostatak specijaliziranog udomiteljstva za djecu s PUP-om.

Zaključno, ostvarivanje prava i interesa djece s PUP-om otežano je u svim sustavima, posebice odgoja i obrazovanja te socijalne skrbi. Nužno je da škole, u suradnji s drugim resorima, razviju sustavnu stručnu podršku ovim učenicima, zbog čega je potrebno donijeti i odgovarajući pravni okvir za djelovanje u radu s ovom djecom. Potrebno je i da učitelji i nastavnici u svom temeljnom obrazovanju dobiju više sadržaja koji se odnose na specifične potrebe i metodiku rada s djecom s PUP-om. Sustav mora zaposliti i više stručnjaka u stručnoj službi koji će, osim u pružanju podrške djeci s PUP-om, sustavnije raditi i na prevenciji. Sustav socijalne skrbi treba unaprjeđivati oblike pomoći i podrške obiteljima i djeci u riziku te intervencije učiniti svima dostupne. U ovom resoru najснаžnije se krše prava i interesi djece koju je potrebno izdvojiti iz obitelji i smjestiti u domove za djecu s PUP-om, stoga je nužno sustavno unaprijediti ovaj segment djelovanja.

4.3 Djeca čiji su roditelji u zatvoru

Prema podacima UZSP-a¹³⁰, tijekom 2022. u kaznenim ustanovama se nalazilo 12 826 osoba lišeni slobode, od čega je u istražnom zatvoru bila 5 651 osoba. Na izvršavanju kazne zatvora, maloljetničkog zatvora i odgojne mjere upućivanja u odgojni zavod bilo je 5 268 osoba od kojih je 2 109 roditelja koji su imali 4 130 malodobne djece. Svoje roditelje u zatvoru je posjećivalo 1 041 dijete. Ostvareno je ukupno 4 874 fizičkih posjeta djece roditeljima koji izvršavaju kaznu i odgojnu mjeru, od čega je 4 590 posjeta očevima, a 284 majkama. Odobreno je 159 produženih posjeta djece te 263 izvanredne posjete. Na dan 31. prosinca 2022. je 1 948 djece imalo tog trenutka jednog roditelja na izvršenju zatvorske kazne ili odgojne mjere.

Ostvareno je i ukupno 5 239 video posjeta u koje su bila uključena djeca zatvorenika i istražnih zatvorenika što je manje za 12.58 % u odnosu na godinu ranije. Na Odjelu za roditelje u Kaznionici u Požegi je tijekom 2022. s majkama boravilo petero djece, dok je u 2023. bilo četvero djece. U program „Zatvorenik kao roditelju“ u 2022. je bilo uključeno 29 zatvorenika.

Izješće UZSP-a za 2022. ukazuje na velik broj djece kojoj je jedan, a ponekad i oboje roditelja lišeno slobode, što sve sustave, a posebice odgoj i obrazovanje te socijalnu skrb, obvezuje na prepoznavanje potreba ove djece i ostvarivanje njihovih prava i interesa. Zbog lišenja slobode roditelja, ova djeca su izložena snažnijim čimbenicima rizika u svom životu te im je potrebna i intenzivnija podrška bliskih osoba i stručnjaka.

130 Izješće o stanju i radu kaznionica, zatvora, odgojnih zavoda i centara za 2022.

Zapažamo da i u ovom izvješću nema podataka o djeci istražnih zatvorenika koji čine 44 % od svih osoba lišeni slobode. Već ranije smo upozoravali da izostankom podataka, ova skupina djece i njihove potrebe postaju nedovoljno vidljivi. Ova djeca pravo na kontakt i druge oblike održavanja odnosa s roditeljem ostvaruju i u manjem opsegu nego djeca osoba na izvršavanju kazne, što upućuje na sustavnu nejednakost djece u istim životnim okolnostima. Za istražne zatvorenike odluke o posjetima i kontakt s vanjskim svijetom regulira i nadzire sudac istrage. No, to ne bi trebalo predstavljati razlog izostanka podataka o posjetama djece istražnih zatvorenika u godišnjem izvješću niti razlog uskraćivanja drugih aktivnosti za održavanje roditeljskih veza koje su dostupne pravomoćno osuđenim osobama. Djetetu kojem nedostaje tata ili mama svejedno je koji je tome zakonski razlog.

Tijekom 2023. primili smo tridesetak pojedinačnih prijava koje su se odnosile na prava djece čiji su roditelji lišeni slobode. Prijave su nam upućivali roditelji djece, oni na slobodi i oni u zatvoru, ponekad i putem drugih pravobraniteljskih ureda, te drugi članovi obitelji djece. Razlozi obraćanja su različiti. Dio roditelja obraća nam se zbog nezadovoljstva odukama suda (izrečena kazna zatvora, odluka o upućivanju u kaznenu ustanovu, sudsko odbijanje odgode upućivanja u kaznenu ustanovu i prekida kazne te uvjetnog otpusta).

Pritužbe su se odnosile i na odluke i postupanje zatvorskih tijela (neostvarivanje prava na pogodnosti, neudovoljavanje traženju premještaja u drugu kaznenu ustanovu bliže obitelji i s tim povezanih troškova dolaska u posjetu, primjedbe na dinamiku odvijanja posjeta, video posjeta te telefonskog kontakta). U pojedinačnim slučajevima upućivali smo prijavitelje na neovisnost pravosuđa u postupanju i donošenju odluka te na redovne pravne lijekove ili smo ih informirali o tome da zatvorski sustav donosi samostalne procjene u skladu s postojećom mrežom i diferencijacijom kaznenih ustanova i s individualnim programom postupanja i ponašanjem zatvorenika. Iako važno, roditeljstvo je samo jedan od kriterija za postupanje i donošenje odluka tijekom izvršenja kazne zatvora. Upućivali smo ih na druge načine održavanja i jačanja odnosa, kao što je pisanje pisama i drugi oblici pisane komunikacije. Upućivali smo ih i da proces stvaranja bliskosti i povjerenja u novim okolnostima traži razumijevanje i strpljenje roditelja te ulaganje truda, bez obzira na to o kojem načinu kontakta je riječ.

U pojedinim slučajevima tražili smo izvješća zatvorske ustanove o načinu i učestalosti održavanja kontakta s djetetom te smo upućivali preporuke o potrebi osiguranja što češćih veza s obitelji kad god je to moguće. Kaznene ustanove su nas ponekad izvješćivale o smanjenom obimu posjeta i video posjeta zbog velikog broja zatvorenika, a većinu pritužbi ocijenili su neutemeljenima.

Dio pritužbi, najčešće roditelja koji su lišeni slobode, odnosi se na nemogućnost ostvarivanja kontakta zbog odbijanja drugog roditelja ili nedovođenja djeteta koje je u domu ili kod udomitelja na susrete. U pojedinim slučajevima pokazalo se da sam roditelj neprimjerenom komunikacijom utječe na odbijanje djeteta da komunicira s njim. Bilo je i pritužbi zbog sumnje na zlostavljanje i zanemarivanje djeteta od strane drugog roditelja ili skrbnika te zbog drugih problema u ostvarivanju skrbi o djetetu (imovinska prava djeteta i sunasljeđivanje nakon smrti majke, smetanje i održavanje posjeda). Jedan roditelj je iz zatvora iskazao nezadovoljstvo, jer su njegova djeca smještena u različite domove i razdvojena. U takvim slučajevima tražili smo uključivanje i provjeru stanja nadležnog PU HZSR-a te upućivali preporuke da poduzmu mjere za osiguranje djetetovog prava na kontakt s roditeljem s kojim ne živi, osim ako to nije u suprotnosti s interesima djeteta.

Neke od ovih pritužbi uputili su i roditelji koji su lišeni prava na roditeljsku skrb upravo zbog kaznenih djela na štetu svog djeteta. Iz izvješća PU HZSR-a saznali smo da su neka djeca i posvojena. Pojedinicima je zbog obiteljskog nasilja zabranjeno ostvarivanje osobnih odnosa, približavanje i uspostava bilo kakve veze s djecom.

Zatvorski sustav je svjestan potrebe ostvarivanja prava i interesa djece čiji su roditelji lišeni slobode te su učinjeni brojni pomaci u ovom segmentu zaštite djece. No, zapažamo neujednačenost, a ponegdje i urušavanje već postignutih standarda. Posebni prostori za posjete djece nisu ujednačeno opremljeni ni

korišteni, pojedini se nedovoljno održavaju što se nerijetko može pripisati osobnom angažmanu i osjetljivosti zatvorskog osoblja.

Lijepo uređen prostor za posjete djece u Kaznionici za žene u Požegi, koji je svečano pušten u funkciju prije nekoliko godina i u koji su uložena značajna sredstva, više se ne koristi zbog preuređenja i većih zahvata u adaptaciji cijele ustanove. Posjete se odvijaju u privremenom prostoru.

U svim kaznenim ustanovama za sve skupine osoba lišenih slobode osigurane su video posjete za djecu koja ne mogu fizički posjećivati roditelje. UZSP nas je izvijestila da je u 2023. godini realizirano više od 5 000 video posjeta djece u svim kaznenim tijelima. Pritužbe koje smo zaprimili u odnosu na uspostavu, učestalost i trajanje video posjeta zatvorski sustav je ocijenio neutemeljenima.

Za roditelje koji izvršavaju kaznu zatvora unatrag desetak godina u kaznenim tijelima provodi se edukativno-razvojni program za unaprjeđivanje roditeljskih kompetencija „Zatvorenik kao roditelj“. Značajan je pad broja uključenih zatvorenika u ovaj program: tako ih je u 2021. bilo 87, a u 2022. samo 29, što ukazuje na potrebu ulaganja dodatnog napora i angažmana zatvorskog osoblja u motiviranje zatvorenika za pohađanje ovog programa. Iz izvješća¹³¹ smo uočili i da organizacije civilnog društva tijekom 2022. nisu provodile aktivnosti u zatvorskom sustavu vezane za osnaživanje roditeljstva.

Osim u pojedinačnim slučajevima, ostvarili smo i **niz drugih aktivnosti** za djecu roditelja lišenih slobode. Tijekom 2023. održali smo radionice i predavanja pod nazivom „Zločin nije njihov, a kazna?“ u tri ciklusa **temelnog tečaja za pravosudnu policiju** na poziv Centra za izobrazbu Ministarstva pravosuđa i uprave (43., 44. i 45. temeljni tečaj održani su u Zatvoru u Zagrebu i Kaznionici u Požegi). Na tečajevima govorimo o pravima i potrebama djece čiji su roditelji u zatvoru, o tome što zatvorski sustav može učiniti za njih te o promjenama i unaprjeđenjima u zatvorima tijekom zadnjih godina. Izlažemo i o potrebi osviještenosti pravosudnih policajaca o potrebama djece, o tome kako oni mogu zajedno s organizacijama civilnoga društva i stručnjacima iz različitih sustava biti podrška djeci zatvorenika, što ima pozitivne učinke na djecu, obitelji zatvorenika i osobe koje brinu o djetetu, same zatvorenike, zatvor i njegove djelatnike, zajednicu i društvo. U dijelu iskustvenog učenja i interaktivnog rada nastojimo jačati empatiju i osviještenost polaznika o potrebama djece te polaznike upoznati s predrasudama o ovoj djeci. Na tečajevima u Zagrebu polaznici su, uz suglasnost uprave Zatvora u Zagrebu, imali priliku obići prostore u kojima se djeca susreću s roditeljem u zatvoru, gdje čekaju i kojim putem ulaze i izlaze iz zatvorskih prostora. Održali smo i *online* izlaganje za tretmanske i pravosudne djelatnike o maloljetnicima lišenima slobode te smo prisustvovali prisezi polaznika 43. temeljnog tečaja za pravosudnu policiju, želeći i na taj način afirmirati važnost svjesnosti o pravima djece čiji su roditelji u zatvoru.

Znajući da se u nekim talačkim situacijama i drugim situacijama visokog rizika mogu naći i djeca, sudjelovali smo u dvodnevnoj edukaciji „Pregovaranje u situacijama visokog rizika“ 28. i 29. kolovoza 2023. u suorganizaciji Uprave za zatvorski sustav i probaciju MPU-a i Sekcije za penološku psihologiju Hrvatskog psihološkog društva.

Obišli smo prostore u kojima djeca čekaju ili kontaktiraju sa svojim roditeljem u zatvorima u Rijeci, Zatvoru u Zagrebu te u požeškoj Kaznionici.¹³²

Prava djece čiji su roditelji u sukobu sa zakonom zagovarali smo i projektnim aktivnostima. Posebno ističemo **projekt „S obje strane rešetke“ Osnovne škole Nikola Tesla u Rijeci i Pravobraniteljice za djecu**, u kojem su učenice škole, nakon prezentacije priručnika *S obje strane rešetke-što dugujemo djeci čiji su roditelji u zatvoru*, u 2022. osmislile projekt u okviru sadržaja građanskog odgoja o pravima djece čiji su roditelji u zatvoru i realizirale ga tijekom 2023. zajedno sa stručnom suradnicom škole i s predstavnicama Ureda. Projektne aktivnosti uključivale su posjet zatvoru i razgovor učenica s djelatnicima zatvora

131 Izješće o stanju i radu kaznionica, zatvora, odgojnih zavoda i centara za 2022.

132 O tome više u poglavlju *Obilasci ustanova za djecu i drugih mjesta*.

(uz odobrenje UZSP-a), školske radionice i radionicu s osvrtom na posjet zatvoru, izradu i provedbu učeničke ankete među građanima o djeci zatvorenika, uspješno predstavljanje na školskoj, županijskoj i državnoj smotri projekata, predstavljanje projekta drugim učenicima, te predstavljanje projekta na međunarodnoj konferenciji mreže *Children of Prisoners Europe* u Irskoj. Posebno je bio inspirativan razgovor učenica i djelatnika zatvora, a dječja pitanja odnosila su se na: zabranu posjeta, prijateljstvo među zatvorenicima, kako izgleda jedan dan u životu zatvorenika, odnose zatvorenika prema pedofilima, znaju li zatvorenici za kaznena djela drugih zatvorenika, što posjetitelj može donijeti zatvoreniku, kakvu odjeću nose zatvorenici, dobivaju li džeparac, imaju li prihode, što ako dijete nema obitelji osim roditelja zatvorenika, kako zatvorenici uzdržavaju svoje obitelji, najčešća kaznena djela, toalet za djecu posjetitelje, jesu li dozvoljene posjete kućnih ljubimaca, te dolaze li braća i sestre zajedno ili odvojeno.

Na radionici s djecom razgovarali smo o tome kako su se osjećala za vrijeme posjete i koji su bili dojmovi. Neki od dojmova djece su:



Super je bilo, osjećaj klaustrofobije, svi zgurani na ulazu. Općenito sam o zatvoru mislila „...pa to nije ništa“. Žao mi je njihovih obitelji, zamislite, može vidjeti obitelj samo četiri puta mjesečno po 15 minuta, a nakon što su s nekim živjeli cijeli život. Tužno, ali sam zamišljala da je još tužnije, kao u filmovima. Imaju čak i stol i TV, plahte u boji....

Nikada nisam mislila da je to tako „veliko“, da se na tako puno stvari treba misliti.

Ušli smo u cipele djece čiji su roditelji u zatvoru i cipele zatvorenika.

Velika je „zona zatvorenosti“ – nekada roditelji ne žele reći, nekada se djeca odluče ne dijeliti informacije.

Očekivala same da je puno gore nego što je bilo, da su lošiji i da se ne druže s djecom, malo je bilo depresivno, ozbiljno, neka težina. Ali opet bih išla u posjetu zatvoru.



Anketa provedena uživo s 94 prolaznika pokazala je da više od trećine njih ima osobno ili blisko iskustvo s osobom lišenom slobode (67 % nema to iskustvo); 40 % zna nešto o problemima djece čiji su roditelji u zatvoru; 71 % smatra da djeca imaju mogućnost susresti se s roditeljem, dok njih 21 % misli da djeca nemaju tu mogućnost. Svom djetetu bi 79 % građana dopustilo da se druži s djetetom čiji je roditelji u zatvoru, a 16 % ne bi to dopustilo. 85 % ih smatra da je općenito prihvatljivo da se druga djeca igraju s djecom zatvorenika.

Na temelju istraživanja iz 2022. o djeci čiji su roditelji u zatvoru, a ona su smještena u alternativnoj skrbi, objavili smo **tekst u časopisu** za stručnjake iz alternativne skrbi „Alternativni MOD DOM“ te smo recenzirali udžbenik „Odgojno-obrazovna podrška djeci čiji su roditelji u zatvoru / sukobu sa zakonom“, autorice Ksenije Romstein, u izdanju Fakulteta za odgojne i obrazovne znanosti Osijek.

Na **međunarodnom planu** sudjelovali smo u prijavama i provedbi nekoliko projekata, te smo aktivno sudjelovali u radu više međunarodnih organizacija. Na poziv talijanske udruge *Bambini Senza Sbarre* sudjelovali smo kao partner u prijavi projekata *Child Trust – Training of prison workers on the defence of the rights of children of imprisoned parents* i *Game with mum and dad- an awareness tool on the bond between imprisoned parent and child*.

U okviru programa *Affairs and actions of the judicial police* mreže COPE dostavili smo prikaz petogodišnjeg sudjelovanja Ureda na temeljnom tečaju za pravosudnu policiju, uključivši sadržaj radionica i izlaganja, broj polaznika, korištene materijale te evaluacije polaznika.

Europskoj organizaciji za zatvorske i penalne sustave (EuroPris) obratili smo se želeći potaknuti ponovno osnivanje ekspertne grupe *Children of prisoners* koja više nije aktivna. Naime, hrvatski zatvorski sustav je od 2016. do 2018. bio aktivan u ekspertnoj grupi naziva *Family relation expert group*. Zamjenica direktora EuroPris-a informirala nas je da ekspertne grupe traju ograničeno vrijeme, no da EuroPris na svojim mrežnim stranicama trajno zadržava materijale, alate ili preporuke proizišle iz njihovog rada. Ipak smo preporučili da razmotre osnivanje nove ekspertne grupe koja se bavi djecom, jer smo uvjereni da ovakva skupina na europskoj razini može snažno motivirati još jači fokus na prava djece čiji su roditelji u zatvoru u zemljama članicama mreže.

I u 2023. naše članstvo u COPE mreži bilo je praćeno različitim aktivnostima. Na godišnjoj međunarodnoj COPE konferenciji *Reconnecting through learning and play* u Irskoj predstavili smo suradnju našeg Ureda s riječkom Osnovnom školom Nikole Tesle, u projektu građanskog odgoja i obrazovanja pod nazivom „S obje strane rešetke“. Na forumu *For Reflection and Exchange* govorili smo o specifičnostima i izazovima u provedbi projekta, a posjetili smo i zatvor u Limericku.

Zamjenica pravobraniteljice je kao članica upravnog odbora mreže bila uključena u sastanke upravnog odbora COPE-a, a na poziv mreže izradila je pregled naših iskustava u edukaciji zatvorskih djelatnika na temeljnim tečajevima za pravosudnu policiju i kroz opće edukativne aktivnosti za zatvorske djelatnike. Sudjelovali smo i u izradi stajališta o integriranom sustavu za zaštitu djece u odnosu na djecu čiji su roditelji u zatvoru koje je dostavljeno Europskoj komisiji.

Dali smo i cjeloviti komentar na *Children of prisoners Europe (COPE) principles* koji služe kao smjernice i vodič za COPE mrežu, kao i za pojedinačne članove, kojih je trenutno 56 iz 28 zemalja Vijeća Europe i više desetaka pridruženih članova izvan Europe. Upravni odbor mreže redovito izvještavamo o svojim aktivnostima kroz *Member Engagement Survey*. Aktivno smo sudjelovali u izradi COPE-ovih „Pravila za zaštitu djece“ te smo nastojali ujednačiti naša pravila za zaštitu djece s njima.

Budući da pravobranitelj za djecu organizira aktivnosti s djecom, kako bi se ostvarila zaštita i najbolji interes djece tijekom sudjelovanja u tim aktivnostima te transparentnost rada pravobranitelja za djecu, sastavljena su posebna „Pravila za zaštitu djece“. Redovito pratimo provedbu *Pravila* te ih revidiramo. Krajem 2023. ta su *Pravila* ažurirana i unaprijeđena. Podržavamo i *Pravila za zaštitu djece (Child Protection Policy)* Europske mreže pravobranitelja za djecu (ENOC), EUROCHILD-a i COPE mreže te nastojimo ujednačiti naša pravila u skladu s realnošću i specifičnoj orijentaciji naše institucije.

Lipanjaska COPE kampanja bila je obilježena aktivnostima iz projekta u partnerstvu s OŠ Nikole Tesle u Rijeci.

Tijekom 2023. se intenzivirala suradnja između mreža COPE i ENOC u odnosu na djecu čiji su roditelji u zatvoru, što potičemo dulje vrijeme i u čemu smo aktivni. Ove godine se to odnosi na djecu roditelja zatvorenika koja su smještena u alternativnoj skrbi u Hrvatskoj. O djeci zatvorenika govorili smo i na godišnjoj konferenciji ENOC-a.

Putem globalne mreže za djecu čiji su roditelji u zatvoru (INCCIP), švicarskoj udruzi REPR (*Relais Enfants Parents Romands*) ustupili smo fotografije dječjih soba za posjete iz hrvatskih zatvora za forum *Prison and Probation* u Ženevi, čiji je jedan od ciljeva bio prikazati prostore za posjete iz različitih zemalja.

Na 7. Regionalnoj konferenciji institucija za ravnopravnost Jugoistočne Europe Povjerenika za zaštitu ravnopravnosti Srbije i OSCE misije u Srbiji, zamjenica pravobraniteljice sudjelovala je na panel raspravi na temu „Višestruka diskriminacija – dob i druge osobne karakteristike“ te je govorila o pravima djece čiji su roditelji u zatvoru, o položaju djece i žena u penalnim institucijama te o rodnom aspektu izdržavanja kazne zatvora.

Letak „Tko sve može biti podrška djetetu čiji je roditelj u zatvoru“ distribuirali smo u više prilika: na konferenciji COPE-a, na konferenciji ENOC-a i na konferenciji Povjerenika za zaštitu ravnopravnosti Srbije.

Zaključujemo da su neki od već postignutih standarda u ostvarivanju prava i interesa djece zatvorenika u riziku od urušavanja te da je potrebno uložiti dodatan trud u njihovo održavanje i unaprjeđivanje. Već niz godina upozoravamo na potrebu izjednačavanja prava djece zatvorenika i djece istražnih zatvorenika na kontakt s roditeljem, kako u vremenu trajanja posjete, tako i u specifičnim aktivnostima. Nužno je stvoriti i uvjete da što više zatvorenika bude uključeno u program jačanja roditeljskih kompetencija „Zatvorenik kao roditelj“ te potaknuti udruge na provođenje programa za održavanje i osnaživanje roditeljstva.

Osim zatvorskog sustava, svi drugi sustavi mogu i trebaju biti podrška ovoj skupini djece, uočavati njihove potrebe i voditi računa o njima u svom radu. Mislimo pri tome na suce, policiju, učitelje i odgojitelje, trenere i druge. Sustav socijalne skrbi je posebno okruženje unutar kojeg dijete i roditelj u zatvoru, roditelj/skrbnik s kojim dijete živi te cijela obitelj trebaju dobiti snažnu podršku. Integrativni europski standardi zaštite prava djece čiji su roditelji u zatvoru koji se trajno razvijaju i dalje nam trebaju biti polazište za djelovanje u ovom području.

4.4 Djeca i mediji



Odrasli ne shvaćaju koliko boli može kod djeteta izazvati negativan komentar (na psihičko i fizičko zdravlje i dobrobit).

(Poruka djece)



U skladu s UN-ovom *Konvencijom o pravima djeteta* (članci 13., 16. i 17.), područja koje također pratimo su zaštita privatnosti djece u medijima i zaštita od potencijalno štetnih medijskih sadržaja, primjena i donošenje propisa u vezi s medijima te ostvarivanje prava djece na pristup informacijama i sudjelovanje u medijima. Osim praćenja objava o djeci u medijima, zaprimamo pritužbe i izvješćujemo nadležna tijela o povredama medijskih prava djece, upozoravamo na kršenja prava djece na privatnost te dajemo prijedloge i preporuke za zaštitu prava i unaprjeđenje medijskih propisa. U javnim istupima zagovaramo, između ostalog, medijska prava djece, a podržavamo i razvoj medijske pismenosti te potičemo dječje medijsko stvaralaštvo. U suradnji s medijima potičemo na izvještavanje o pravima djece.

Suradnja s medijima - Tijekom 2023. godine mediji su nam se svakodnevno obraćali s pitanjima, najčešće vezanim uz pojedine aktualne događaje; prenosili su naše preporuke i priopćenja te pratili naše aktivnosti. Bilježimo oko 1 930 objava o našem radu na internetskim portalima, 143 objave na televizijskim kanalima te 137 na radiju.¹³³ U deset tiskanih medija koje smo pratili¹³⁴ zabilježene su 154 objave, a desetak većih priloga o našem radu, uključujući intervju s pravobraniteljicom, objavljeno je u drugim medijima, većinom stručnim i strukovnim časopisima.

Među gotovo 160 novinarskih upita najbrojniji su ponovno bili oni o vršnjačkome nasilju, potaknuti konkretnim slučajevima koji su se dogodili u Republici Hrvatskoj, a posebice nakon tragičnog događaja u Beogradu u svibnju 2023. Početak godine zabilježio je velik interes javnosti za međudržavno posvojenje djece iz Demokratske Republike Kongo i uhićenje hrvatskih državljana u Zambiji. Bilježimo i česte novinarske upite o zaštiti djece od seksualnog nasilja i slabostima pravosudnog sustava u zaštiti žrtava, kao i o

¹³³ Prema podacima agencije za praćenje medija, u prethodnoj 2022. godini zabilježeno je 1 337 objava na webu, 111 na televizijskim kanalima i 94 na radiju.

¹³⁴ Jutarnji list, Večernji list, 24sata, 24express, Novi list, Slobodna Dalmacija, Nacional, Globus, Novosti i Glas Koncila

zaštiti privatnosti djece (primjerice, prilikom objava fotografija i/ili snimaka djece na društvenim mrežama i internetskim portalima, bilo u sklopu medijskog izvještavanja ili fotografiranja političara i javnih osoba s maloljetnicima). Aktualna tema bila je i pravo djeteta na odgovarajuću zdravstvenu zaštitu, posebice vezano uz cijepljenje protiv hripavca čiji slučajevi zaraze bilježe porast u 2023. godini. Problem nedostatnih smještajnih kapaciteta za djecu bez odgovarajuće roditeljske skrbi privukao je pažnju medija, posebice nakon slučaja nemogućnosti pronalaska smještaja za dijete s autizmom u Zagrebu. Među ostalim temama novinarskih upita nalaze se i oglašavanje automat klubova i kasina u blizini odgojno-obrazovnih ustanova i drugih mjesta na kojima organizirano borave djeca (domovi socijalne skrbi, dječja odmarališta, igrališta, igraonica te kulturni, zdravstveni, sportski i vjerski objekti), mentalno zdravlje djece i mladih, upis djece u vrtiće i osnovnu školu, manjak pedijataru u primarnoj zdravstvenoj zaštiti, neprimjereni sadržaji u elektroničkim medijima, mogućnosti otvorenog posvojenja u hrvatskom pravnom sustavu, sindrom otuđenja djeteta, zaštita djece u sportu i dječjim igraonicama, djeca *influencera*, itd.

Na temelju medijskih objava o pojedinim slučajevima kršenja prava djece često smo bili potaknuti na uključivanje i praćenje postupaka nadležnih tijela. Unatoč tome što medijski pritisak privlači pažnju javnosti na goruće probleme po pitanju zaštite prava i interesa djece te ponekad ubrza reagiranje nadležnih institucija, objave često nisu u skladu s dobrom praksom izvještavanja o djeci u ranjivim situacijama.

U 2023. godini nastavili smo suradnju s HRT Akademijom kojoj smo, na njihovu zamolbu, ustupili publikacije koje imamo na temu zaštite djece u medijima, uključujući prijedloge i preporuke o zaštiti privatnosti djece u medijima te pozitivnim sadržajima za djecu, u svrhu obogaćivanja sadržaja na HRT-ovoj e-učilici namijenjenoj svim njihovim zaposlenicima/medijskim djelatnicima.

Slika o djeci u medijima - U desetak dnevnih i tjednih domaćih tiskanih izdanja novina tijekom 2023. evidentirano je ukupno 2 611 vijesti (u 2022. u istim medijima 2 202 vijesti) koje se odnose na djecu. Od toga se 782 vijesti (29,95 %) odnosilo na nasilje među djecom i nad djecom, a 2 032 (77,83 %) na dječja prava općenito.¹³⁵

Kada se usporede podaci različitih medija, zanimljiva je razlika u učestalosti ovih objava: neki mediji (poput *Nacionala*, *24sata* i *Jutarnjeg lista*) više izvještavaju o nasilju, dok drugi (*Novi list* i *Večernji list*) veću pažnju pridaju dječjim pravima općenito, posebice dječjoj participaciji.

Medijske objave o nasilju nad djecom i među djecom u 2023.

Dnevni tisak	Ukupno objava o djeci	Objave o nasilju	Objave o nasilju %
Jutarnji list	594	181	30,94 %
Večernji list	567	142	25,64 %
24 sata	568	193	33,98 %
Novi list	601	107	13,80 %
Slobodna Dalmacija	398	99	20,81 %
Nacional	43	24	55,81 %

Kao i prijašnjih godina, **o djeci se najviše izvještava kada se nađu u osobito ranjivim situacijama**: kada su žrtve nasilja ili zanemarivanja, pogođena teškom bolešću ili (obiteljskom) tragedijom, siromaštvom, ratnim stradanjima i sl. Potrebno je izbjegavati senzacionalističke napise i otkrivanje previše intimnih (privatnih) informacija o djetetu, jer time mediji utječu na djetetove osjećaje i sliku o sebi, kao i na odnose

¹³⁵ Podaci su dobiveni na temelju evidentiranja priloga agencije za praćenje medija putem pretrage ključnih riječi. Pojedine vijesti pokrivala su istovremeno obje teme (nasilje i dječja prava).

s okolinom. Od medija se očekuje da prikriju identitet djeteta, kao i podatke prema kojima se on može otkriti, u situaciji u kojoj bi medijsko izlaganje moglo štetiti djetetu.

Redovito ističemo da je prije objavljivanja bilo kojeg medijskog sadržaja koji uključuje (izravno ili neizravno) dijete ili djecu, potrebno promisliti o mogućoj štetnosti za dijete te prije konačne objave medijskog sadržaja procijeniti može li ono ugroziti ili osramotiti dijete, naštetiti mu i/ili ugroziti njegovu privatnost. Potrebno je imati na umu da jednom objavljeni podaci o djeci postaju dostupni svima te se mogu koristiti u različite svrhe, čak i na štetu djece. Djeca na taj način mogu biti izložena neugodnostima pa i postati žrtve (novog) iskorištavanja ili nasilja, bilo u fizičkom ili virtualnom prostoru.

Mišljenje djece i mladih o medijima



Mislim da mediji podcjenjuju mlade.

(Poruka djece)



Istraživanje mišljenja i stavova djece i mladih o ostvarivanju dječjih prava u Hrvatskoj, koje je proveo Ipsos za Ured pravobraniteljice za djecu u 2023. godini, pokazuje kako su mladi nezadovoljniji načinom kako ih se prikazuje u medijima u odnosu na prije 14 godina. 13 % ispitanih mladih smatra da su mladi u medijima predstavljeni pozitivno, dok ih većina smatra da se o njihovoj generaciji neobjektivno izvještava, ističući samo negativne stvari. Dok su u prvom istraživanju iz 2009. godine mladi smatrali da ih se u medijima prikazuje neodgovornim i nezrelim osobama, najčešće ih povezujući s drogom, alkoholom i tučnjavom, danas smatraju da ih se prikazuje lijenima i nezainteresiranima, uglavnom ih povezujući s prekomjernim korištenjem mobitela i ovisnosti o društvenim mrežama. Iz navedenog proizlazi potreba za jačanjem kapaciteta medija kako medijski sadržaji o mladima ne bi bili obojeni predrasudama društva te kako bi se na primjeren i objektivan način izvještavalo o svim temama u vezi s pravima djece u Hrvatskoj.

Zanimljive su i statistički značajne razlike u odnosu na mjesto stanovanja i pripadnost posebnim skupinama: najveće nezadovoljstvo slikom mladih u medijima zamijećeno je kod mladih sudionika koji žive u regiji Sjeverna Hrvatska - gotovo tri četvrtine njih smatra da se mladi na TV-u prikazuju u negativnom svjetlu (prosječna ocjena 2,2).

Zaštita prava djece na privatnost i dostojanstvo

Obveza zaštite privatnosti djece u medijima propisana je *Zakonom o medijima*, *Zakonom o elektroničkim medijima* i *Pravilnikom o zaštiti maloljetnika u elektroničkim medijima*. Unatoč postojanju ovih propisa, **i dalje se krše ili proizvoljno tumače zakonske odredbe** zbog toga što nakladnici i urednici s njima nisu upoznati ili ih svjesno krše znajući da vjerojatno neće biti sankcionirani. Vijeće za elektroničke medije (VEM), kao tijelo koje nadzire primjenu *Zakona o elektroničkim medijima*, najčešće izriče upozorenje kao kaznu za povredu privatnosti djeteta u elektroničkim medijima. Državno odvjetništvo pokreće postupak tek u rijetkim slučajevima, najčešće zbog nedopuštenog izvještavanja o seksualnom zlostavljanju i iskorištavanju.

S druge strane, **u nekim je situacijama objava identiteta djeteta u medijima nužna i opravdana**, primjerice, prilikom potrage za nestalim djetetom ili u objavama u pozitivnom kontekstu (npr. primjeri dječje participacije u svakodnevnom životu). Radi zaštite najboljeg interesa djeteta, **zakonom su propisane situacije u kojima, neovisno o suglasnosti roditelja, nije dopušteno objaviti identitet djeteta**, kao što su situacije u kojima je dijete izrazito ranjivo (npr. kad je žrtva ili svjedok nasilja). Izlaganje djeteta javnosti u ovakvim slučajevima dodatno ugrožava i uznemiruje dijete te ga izlaže potencijalno neugodnim (pa i opasnim) reakcijama okoline, što uzrokuje dugoročne negativne posljedice. Potrebno je **s osobitom pažnjom i obzirom štiti djetetovo dostojanstvo i izbjeći senzacionalizam**, što je česta pojava prilikom izvještavanja o slučajevima vršnjačkog nasilja. Naime, sve češće se dijete koje je žrtva nasilja susreće s

objavama o sebi na društvenim mrežama, na kojima kruže snimke njegovih/njezinih vršnjaka o nasilju koje mu/joj se dogodilo te je tako dodatno izloženo poruzi i zlostavljanju, čime se dodatno i nepotrebno viktimizira. Zbog toga je iznimno važno da mediji ne doprinose toj viktimizaciji svojim neprimjerenim medijskim izvještavanjem (što uključuje prenošenje snimki nasilja) vođeni brojem „klikova“ na njihove objave, odnosno stjecanju većeg broja čitatelja/gledatelja/slušatelja.

Prema izvješću Hrvatskog novinarskog društva (HND), u 2023. godini Novinarsko vijeće časti zaprimilo je dvije prijave koje su se odnosile na povredu prava djeteta, od čega je u jednoj prijavljen čak 71 tekst: <https://www.hnd.hr/pravobraniteljica-za-djecu-vs-gol-hr> i <https://www.hnd.hr/vajagic-vs-narod>. Vijeće je u oba slučaja donijelo mišljenje (za urednike, nečlanove HND-a) da su prekršena univerzalna novinarska etička načela. U prvom slučaju, medij je prenio razgovor s dvije maloljetnice bez nazočnosti ili pristanka roditelja, a na snimci se 13-godišnjakinjama jasno vide lica. Time je neupitno prekršen čl. 19. Kodeksa časti hrvatskih novinara u kojem piše: “Novinar ne smije intervjuirati niti fotografirati dijete bez njegovog pristanka” te: “Nedopustivo je intervjuiranje ili fotografiranje djeteta kojim bi bila ugrožena njegova dobrobit”, kao i “bilo koji postupak kojim se izravno ili neizravno otkriva identitet djeteta.” Vijeće časti je mišljenja da je na isti način prekršio Kodeks i svaki drugi medij koji je prenio spomenuti video.

U drugom slučaju Vijeće časti smatra da je portal Narod.hr prekršio više članaka Kodeksa časti hrvatskih novinara u većini od 71 prijavljenog teksta, u kojima se autori bave izvještavanjem o hrvatskim građanima koji su bili pritvoreni u Zambiji pod sumnjom za trgovinu djecom, a koji su naknadno oslobođeni svih optužbi. Također smatra kako su ozbiljnu temu autori iskoristili za napade na jednu ranjivu skupinu u hrvatskom društvu, koristeći pritom niz dezinformacija i teških propusta poput objave identiteta posvojene djece.

U tekstu koji HND navodi kao primjer, naslova „Dr. Vukušić o aferi Zambija i poplavi zahtjeva za tzv. promjenom spola“, tri puta je otkriven identitet jednog posvojenog djeteta, čime je prekršen članak 20. Kodeksa, prema kojem „novinar ne smije otkriti identitet djeteta ili maloljetnika uključenog u slučajevne seksualnog zlostavljanja ili bilo kojeg drugog oblika nasilja ili kaznenog djela, bez obzira je li dijete ili maloljetnik svjedok, žrtva, osumnjičenik ili okrivljenik. Medijski prilozi o takvim slučajevima ne smiju omogućiti identifikaciju djeteta ili maloljetnika.“ HND nadalje napominje kako se u istom tekstu intervjuirani psihijatar diskriminatornim i ponižavajućim opaskama osvrnuo na transrodnu osobu i njegovu suprugu, pitajući se hoće li na posvojenom djetetu zbog „javno deklariranog životnog stila njegovih roditelja u konačnici ostaviti posljedice gore od siromaštva“.

Na temu **međudržavnih posvojenja**, koja je početkom godine izazvala velik interes javnosti, objavili smo priopćenje na našoj internetskoj stranici¹³⁶, u kojem smo istaknuli potrebu poštovanja dobrobiti i najboljeg interesa već posvojene djece iz DR Konga. Upozorili smo da se medijskim izvještavanjem, objavama na društvenim mrežama, a posebice istupima pojedinih osoba i komentarima u javnom prostoru, **posvojena djeca izlažu brojnim negativnim reakcijama i propitivanju okoline**. Apelirali smo da se prije svega vodi računa o već posvojenoj djeci koja su dio našeg društva i koju također treba zaštititi budući da ova situacija kod njih i njihovih roditelja izaziva osjećaj nemira, nesigurnosti i neizvjesnosti te je važno osigurati im podršku, ali i poslati jasnu poruku da će institucije utvrditi okolnosti u kojima su provedena međudržavna posvojenja iz DR Kongo s ciljem otklanjanja sumnje na trgovanje ljudima te sa sviješću o potrebi zaštite najboljeg interesa djece.

Napominjemo da je o izvještavanju *Jutarnjeg lista* o ovoj temi **svoj stav izrazio i Vrhovni sud RH**¹³⁷, istaknuvši kako su objavljeni tekstovi u najvećem dijelu iskrivljena interpretacija stvarnog stanja i njegovog uzroka te da ovakvi članci na kraju ne koriste nikome, pogotovo ne posvojenoj djeci. Objavljivanje ovakvih naslova i zaključaka smatraju neprimjerenim, a u određenim okolnostima i nedopustivim kada je u pitanju zaštita prava djece.

AZOP se također bavio temom posvojene djece iz DR Konga: na zaprimljene predstavke i upite građana i udruga sukladno svojim ovlastima proveo je postupak vezano uz objavu osobnih podataka posvojene

¹³⁶ <https://dijete.hr/hr/priopcenje-pravobraniteljice-za-djecu-vezano-uz-medudrzavna-posvojenja/>

¹³⁷ <https://www.vsrh.hr/priopcenje-vrhovnog-suda-povodom-teksta-u-jutarnjem-listu.aspx>

djece iz DR Konga u medijima. Utvrđena je povreda odredbi članka 6. Opće uredbe o zaštiti podataka, stoga je voditelju obrade (portalu) izrečena službena opomena uslijed utvrđenog kršenja Opće uredbe o zaštiti podataka.

AZOP smatra kako za postizanje željene svrhe (informiranje javnosti) nije bilo nužno da se javno objave puna imena i prezimena djece uz naznaku njihove životne dobi, budući da se navedena svrha mogla postići i bez objave navedenih osobnih podataka te bi medijski članak i bez takvih osobnih podataka mogao u cijelosti informirati javnost o tzv. aferi Zambija.

Ured pravobraniteljice za djecu ujedno je uputio HND-u prijavu i preporuku za postupanje nastavno na obavijest Pravobraniteljice za ravnopravnost spolova o naslovnici Hrvatskog tjednika na kojoj se na neduhovit, uvredljiv i diskriminatoran način insinuiralo trgovanje djecom između roditelja – majke i predstavnika vlasti RH, uz objavu fotografije osmero posvojitelja djece iz DR Konga uhićenih zbog sumnje u ispravnost dokumenata o posvojenju. Upozorili smo da se time djeca pripadnici druge rase, djeca koja su prošla i prolaze postupak međudržavnog posvojenja, ali i konkretno djeca osmero hrvatskih posvojitelja, kao i njihovi posvojitelji s naslovnice, diskriminiraju i dodatno (sekundarno) etiketiraju i viktimiziraju. Spomenutom naslovnicom povrijeđeni su *Konvencija o pravima djeteta*, *Zakon o suzbijanju diskriminacije* i *Kodeks časti hrvatskih novinara* i *Kodeks novinarske etike*. Odgovor na našu preporuku i obavijest o postupanju HND-a prema glavnom uredniku ovog tjednika koji je dopustio ovakvo diskriminatorno prikazivanje djece na naslovnici nismo primili.

Vijeće za elektroničke medije (VEM) u 2023. godini izreklo je ukupno 41 sankciju zbog kršenja odredbi koje se odnose na zaštitu maloljetnika. Od toga je izrečeno 40 upozorenja i jedna opomena. Ovaj je broj sankcija 44 % veći u odnosu na prethodnu godinu (23 sankcije) i čak 63 % veći u odnosu na godinu ranije (15 sankcija), što pokazuje određeno pogoršanje kada je riječ o ovoj kategoriji postupanja prema pružateljima medijskih usluga.

Najviše sankcija (njih 20) izrečeno je zbog otkrivanja identiteta maloljetnika: samo u jednom predmetu (slučaj vršnjačkog nasilja u Beogradu u svibnju 2023.) Vijeće je izreklo 16 upozorenja. Druga velika tema u 2023. godini je bila "afera Zambija", u kojoj je VEM izrekao mjere upozorenja pružateljima medijskih usluga udruzi „U ime obitelji“ (Narod.hr) i Moj kod spektar j.d.o.o (Dugopolje.org) zbog objave identiteta maloljetnika u člancima objavljenim na spomenutim elektroničkim publikacijama.

Prijave pravobraniteljici za djecu - Temom zaštite prava na privatnost djeteta u medijima bavili smo se u **37 predmeta** koji su se odnosili na medijsko izvješćavanje o slučajevima koji su uključivali djecu, a u kojima su objavljeni podaci pomoću kojih je moguće otkriti njihov identitet (npr. imena i prezimena roditelja, fotografije obiteljske kuće, izjave osoba bliskih djetetu - poput djeda, bake, susjeda, i sl.); zatim na objavu fotografija/snimaka djeteta bez suglasnosti roditelja, prikaz djeteta na način koji bi mogao narušiti njegov ugled i dostojanstvo, snimanje i fotografiranje lokalnih političara s vrtičkom djecom, itd. Šesnaest prijava su podnijeli roditelji, 19 ostali građani, jednu prijavu braća/sestre, a jedna je pokrenuta na našu inicijativu.

Velik broj prijava povrede prava na privatnost i dostojanstvo djece u medijima zaprimljen je nakon prethodno spomenutog slučaja međudržavnog posvojenja djece iz DR Kongo, te nakon nasilnog tragičnog događaja u Beogradu u svibnju 2023. Mnogi građani u svojim su prijavama našem uredu izrazili zabrinutost načinom izvješćavanja medija. Pravobraniteljica za djecu uputila je apel medijima da u povodu tragičnih događaja u Srbiji pažljivo dijele sadržaj i zaštite privatnost sve djece, a građanima da se suzdrže od neprimjerenih komentara, savjeta i zaključaka o događaju¹³⁸. HND je uputio medijima apel da se pridržavaju etičkih načela struke¹³⁹, a VEM je pozvao na zaštitu identiteta maloljetnika, pažljiv urednički pristup i primjerene medijske objave¹⁴⁰.

Bavili smo se i prometnom nesrećom koja se dogodila na završetku školske godine na jezeru Bundek u Zagrebu, a u kojoj su stradala maloljetna djeca. U sredstvima javnog priopćavanja iznosile su se netočne

138 <https://dijete.hr/hr/sucut-i-podrska-pravobraniteljice-za-djecu-povodom-tragicnog-dogadaja-u-beogradu/>

139 <https://www.hnd.hr/hnd-ov-apel-medijima-drzite-se-etickih-nacela-struke>

140 <https://www.aem.hr/blog/2023/05/05/preporuka-o-zastiti-identiteta-maloljetnika-u-elektronickim-medijima/>

i neprovjerene informacije o djeci, čime se stvorila pogrešna slika o njima, a na društvenim mrežama objavljeni su neprimjereni i štetni komentari o tom nesretnom događaju.

Pored navedenih prijava, zabilježili smo i prijave roditelja i građana o fotografiranju, razgovorima i objavama snimaka bivšeg saborskog zastupnika s učenicima srednjih škola u Zagrebu. Uputili smo dopis MZO-u s preporukom da se osnivačima i ravnateljima škola daju jasne upute i podrška u zaštiti učenika i sprečavanju neovlaštenog ulaska stranih osoba u prostore odgojno-obrazovnih ustanova. Upozorili smo na nužnost zaštite djece i prostora odgojno-obrazovnih ustanova od ovakvog „političkog“ djelovanja pojedinaca, kao i na potrebu da škole budu prostor u kojem će učenici biti slobodni od takvih pritisaka. Odgovor MZO-a nismo zaprimili.

Također smo po ovom pitanju uputili dopis Policijskoj upravi zagrebačkoj, upozorivši na neovlašteno snimanje i objavu fotografija bivšeg saborskog zastupnika s učenicima te zamolili informaciju ima li u njegovom ponašanju elemenata kaznenog djela i po kojoj osnovi. Na temelju našeg dopisa, PU zagrebačka uputila je dopis ravnateljima srednjih škola u Zagrebu sa zamolbom da, ukoliko imaju saznanja o dolasku bivšeg saborskog zastupnika pred njihovu školu, o tome obavijeste nadležnu policijsku postaju. PU Zagrebačka nas je potom informirala kako su ravnatelji potvrdili točnost medijskih objava o susretima i fotografiranju dotičnog s učenicima, međutim nije zaprimljena niti jedna prijava od strane djece i/ili roditelja o obilascima odgojno-obrazovnih ustanova na području Zagreba od strane spomenutog bivšeg saborskog zastupnika, kao niti prijava ravnatelja srednjih škola u Zagrebu o incidentnim situacijama. Nadležnom Općinskom kaznenom državnom odvjetništvu u Zagrebu za mladež PU zagrebačka predala je izvješće sa svim prikupljenim saznanjima, radi donošenja meritorne državno-odvjetničke odluke o eventualnom postojanju elemenata s obilježjima kažnjivih radnji iz domene kaznenopravne zaštite djece, počinjenih postupanjima bivšeg saborskog zastupnika. Očekujemo donošenje meritorne državno-odvjetničke odluke.

U svim slučajevima u kojima su nam se obratili roditelji uputili smo ih u korake koje mogu poduzeti radi zaštite prava djeteta: obratiti se nakladniku i tražiti da se uklone podaci ili snimke djeteta, podnijeti prijavu VEM-u, a u težim slučajevima i državnom odvjetništvu, te pokrenuti privatnu tužbu, a ostali prijavitelji povrede prava na privatnost upućeni su u postojeće propise i načine zaštite privatnosti djeteta u medijima. U vezi sa zaštitom privatnosti djeteta u medijima, u tri smo slučaja uputili upozorenje ili preporuku izravno medijima (HANZA MEDIA, Regional Express i Dalmatinski portal); u jednom je slučaju upozorenje upućeno trgovačkom društvu, a u jednom smo zatražili postupanje VEM-a. Jednu pritužbu zbog povrede prava djeteta (konkretno, objave fotografije djeteta i imena majke - posvojiteljice na Facebook profilu nepoznate osobe te objave imena posvojiteljice od strane bivšeg saborskog zastupnika na njegovom Facebook profilu) prosljedili smo PU zagrebačkoj i AZOP-u na nadležno postupanje te obavijestili DORH. U svojem odgovoru AZOP je naveo kako je razvidno da su osobni podaci maloljetne osobe preneseni u sklopu izraženog mišljenja vezano uz posvojenje djece iz Zambije („aferu Zambija”), odnosno u kontekstu izražavanja sumnji u zakonitost takvog postupanja, te da navedeno ukazuje na možebitno počinjenje kaznenog djela „Povreda privatnosti djeteta” iz članka 178. *Kaznenog zakona*.

Ponovno smo se bavili slučajem iz 2020. godine u kojem se povreda privatnosti djeteta odnosila na objavu imena majke djeteta u članku Slobodne Dalmacije koji je govorio o nepotizmu ravnateljice jedne osnovne škole. Tada smo VEM-u bili prosljedili prijavu majke na nadležno postupanje, predloživši da ispituju i utvrde je li u navedenom prilogu došlo do povrede djetetovog prava. VEM je u svojem odgovoru naveo kako smatra da u navedenom slučaju nije došlo do kršenja *Zakona o elektroničkim medijima* i *Pravilnika o zaštiti maloljetnika u elektroničkim medijima* budući da se u objavi ne radi o slučaju nasilja te da nisu otkriveni detalji iz obiteljskog i privatnog života, dodavši da je dvojbena način na koji je ova tema obrađena pitanje uredničke odgovornosti.

Ne dovodeći u pitanje pravo medija da istražuju i kritički procjenjuju rad službenika u javnim ustanovama, smatramo da je posve neprihvatljivo u kritičke napise o njima uključivati djecu iz njihovih obitelji i javno iznositi informacije kojima se djeci može nanijeti šteta. Mišljenja smo da navedeni članak predstavlja povredu djetetovog prava na privatnost i napad na djetetovu čast i ugled prema *Konvenciji o pravima djeteta*, *Zakonu o*

medijima, Zakonu o elektroničkim medijima te Pravilniku o zaštiti maloljetnika u elektroničkim medijima, a također predstavlja i primjer neetičnog izvješćavanja o djeci kojim je povrijeđen Kodeks časti hrvatskih novinara.

I dalje u javnosti prevladava mišljenje kako pravobraniteljica za djecu može zabraniti i sankcionirati neprimjerene objave o djeci, međutim ona nije regulator u području medija, stoga nema ovlasti zaustaviti i spriječiti objave niti izricati sankcije. Medijima upućuje upozorenja i preporuke (bilo opće ili pojedinačne), a u pojedinim slučajevima nastoji potaknuti aktivnost nadležnih tijela (AEM/VEM, AZOP, itd.). Unatoč poboljšanju zakonskog okvira u elektroničkim medijima, i dalje upozoravamo na nužnost intenzivnijeg praćenja njegove provedbe i dosljednog kažnjavanja kršenja propisa. Isto tako, preporučamo suzdržavanje od izvješćavanja o konkretnim slučajevima nasilja budući da to često dovodi do rizika daljnjeg kršenja prava djeteta žrtve, ali i ugrožavanja djeteta počinitelja nasilja, čak i uz zaštitu njihovog identiteta. Čak i kada se medijima izravno obrate osobe bliske djetetu (roditelji, rodbina, susjedi, učitelji/nastavnici, ravnatelj škole, i sl.), medijima preporučamo da svaki slučaj prije objave dobro provjere i procijene je li objava u interesu djeteta, uz obvezno izbjegavanje otkrivanja identiteta, kako se objavom ne bi dodatno ugrozilo djecu žrtve i svjedoke, kao i da se ne potiče daljnje nasilje i „osveta“ nad počiniteljem. Nažalost, javnost ponekad smatra kako počinitelje nasilja (bilo djecu ili odrasle) treba kazniti „ocrnjivanjem“ u medijima, pozivanjem na linč (i time zapravo na dodatno nasilje), što dovodi do polariziranja društva u odabiru jedne ili druge strane u situaciji koja upućuje na postojeće probleme na razini pojedinog sustava.

Zaštita djece od potencijalno štetnih sadržaja u medijima

” *Ne volim kad im lete organi i kad ih srokaju i kad su agresivni filmovi.*
(Poruka djece)

“

Potencijalno štetnim sadržajima smatraju se oni sadržaji koji mogu uznemiriti i prestrašiti dijete, koji su neprimjereni njegovoj dobi i koji ga mogu navesti na opasna i štetna ponašanja te ga izložiti rizicima i opasnostima. U propisima iz područja (elektroničkih) medija se najčešće definiraju kao sadržaji koji mogu naštetiti fizičkom, mentalnom ili moralnom razvoju maloljetnika. Nakladnici su pozvani voditi računa da se sadržaji koji nisu primjereni za djecu **označe na propisani način**, dobnim oznakama. Isto tako, sadržaji namijenjeni djeci trebaju biti pedagoški i razvojno primjereni, odražavati vrijednosti ljudskih i dječjih prava te u tom smislu ne smiju sadržavati elemente koji bi mogli upućivati na diskriminaciju bilo koje društvene grupe, odnosno izlagati djecu predrasudama, netrpeljivosti i osuđivanju ljudi zbog njihovog životnog statusa i/ili odabira u osjetljivim pitanjima (kao što je, primjerice, seksualna orijentacija) – tim više jer se djecu i mlade na taj način uči nesnošljivosti, a i zbog toga što neke od njih može navesti da se osjećaju odbačenima i isključenima.

Kada je riječ o **dobnim oznakama sadržaja za djecu**, nerijetko se nailazi na poteškoće u njihovom određivanju budući da je djetinjstvo vrijeme intenzivnoga razvoja pa su oznake u vidu dužih dobnih intervala često neprecizne. Osim toga, valja uzeti u obzir i izrazite individualne razlike koje su uvjetovane i brojnim kulturološkim, obiteljskim i drugim čimbenicima te je u konačnici na roditelju odluka je li neki sadržaj prikladan njihovom djetetu. Dobne oznake stoga u sadržajima za djecu ponajprije predstavljaju obvezu za one koji distribuiraju takve sadržaje te upozorenje i poziv na oprez roditelja (osobito roditelja mlađe djece) u procjeni je li sadržaj primjeren njihovom djetetu. U tom su području također moguće poteškoće, jer roditelji smatraju da uz pojedine sadržaje za djecu (primjerice, knjige, slikovnice, audio i video materijale, videoigre, a osobito sadržaje na internetu) treba biti preciznije naznačeno kojoj su dobi primjereni budući da postojeće oznake nerijetko nisu dovoljno diferencirane. Roditeljima treba dati više informacija o sadržaju, uz posebno upozorenje na prizore koji bi mogli uznemiriti osjetljiviju djecu (npr. nesreće i razaranja, smrt bliske osobe, stradanje ljudi i životinja, vršnjačko nasilje i sl.).

Pojedini roditelji imaju potrebu više zaštititi dijete od sadržaja koje smatraju neprimjerenim, no pritom trebaju uzeti u obzir da se djetetove sposobnosti kritičkog vrednovanja i razumijevanja sadržaja povećavaju tijekom njegova odrastanja i razvoja te mu u skladu s njegovom dobi i zrelosti treba omogućiti sve više samostalnosti u odabiru sadržaja koji ih zanimaju.

Popitanju zaštite djece od neprimjerenih sadržaja, VEM je izrekao četiri upozorenja: dva RTL-u Hrvatska d.o.o. (zbog eksplicitnih seksualnih sadržaja u igranom filmu prikazanom u poslijepodnevnom terminu te uznemirujućih prizora bez odgovarajućeg upozorenja u središnjoj informativnoj emisiji) te po jedno Hrvatskoj radioteleviziji (zbog izostanka auditivnih/tekstualnih poruka i vizualnog simbola) i Novoj TV d.d. (neprimjerenom označen sadržaj koji bi mogao naštetiti maloljetnicima, objavljen u članku na stranicama elektroničke publikacije Dnevnik.hr).

Pored navedenog, VEM je izdao 12 upozorenja i jednu opomenu nakladnicima (RTL Televizija d.o.o., HOO TV d.o.o. i Novoj TV d.d.), Hrvatskom Telekomu d.d. te elektroničkim publikacijama (jutarnji.hr, slobodnadalmacija.hr, index.hr, vecernji.hr, net.hr i she.hr) zbog emitiranja oglasa igara na sreću u programima namijenjenim djeci te korištenja popularnih osoba od medijskog utjecaja koje predstavljaju uzor djeci i mladima u oglasima za kladionice i kasina.

Ukupno četiri upozorenja izdana su televizijskim nakladnicima HRT-u, RTL Hrvatska d.o.o. i Novoj TV d.d. zbog neprimjerenog označenog sadržaja koji bi mogao naštetiti maloljetnicima.

Naš je Ured tijekom 2023. godine zaprimio **više od 50 prijava potencijalno štetnih sadržaja u medijima** koje su se odnosile na neprimjereni sadržaj u emisijama na nacionalnoj i komercijalnoj televiziji (npr. nastupi raznih izvođača u emisiji „Supertalent“ na Novoj TV), animirane filmove i dugometražne filmove koji su obrađivali temu homoseksualnosti; neprikladan sadržaj na internetu (posebice na društvenim mrežama i *YouTubeu*) kojima djeca mogu lako pristupiti; zatim sadržaj predstava za djecu u kazalištima i u video spotovima pojedinih glazbenika te sadržaj albuma sa sličicama jednog trgovačkog lanca. Neke od prijava odnosile su se na zaštitu djece od pornografskih sadržaja na televiziji, sadržaj i naslove pojedinih knjiga za djecu i mlade, reklamiranje štetnih jela i pića na televiziji i raznim festivalima, nastupe određenih glazbenih izvođača na javnim trgovima (na kojima su u publici bila prisutna i djeca), kao i na neprimjerenom oglašavanju kladionica i kasina na televiziji tijekom cijelog dana. Bavili smo se i prigovorima vezanim uz video spotove u kojima su maloljetnici prikazani s oružjem i govore o konzumiranju opojnih sredstava, te općenito objave na portalima koje prikazuju djecu u negativnom svjetlu.

U nekoliko navrata obratili smo se AEM-u/VEM-u po pitanju neprimjerenih sadržaja na televiziji, no službene odgovore nismo uvijek zaprimili, već smo iz medija saznali njihovo mišljenje o pojedinom predmetu. Konkretno, o upitnim nastupima izvođača u emisiji „Supertalent“ na Novoj TV VEM je utvrdio kako nije bilo kršenja odredbi *Zakona o elektroničkim medijima* i *Pravilnika o zaštiti maloljetnika*, navodeći da je nakladnik poduzeo sve raspoložive mjere da maloljetnici u području prijenosa neće gledati sporni sadržaj, upotrijebivši programsku oznaku, zvučno upozorenje i kasnovečernji termin emitiranja. Međutim, budući da se emisija „Supertalent“ predstavlja kao obiteljski program namijenjen širokoj publici te da u njoj često nastupaju djeca, postalo je uobičajeno da ju prati i vrlo mlada publika. Zbog toga smatramo da je, radi zaštite dobrobiti djece, uputno razmotriti preporuku o dobi djece kojoj su sadržaji ove emisije namijenjeni te ju po potrebi pomaknuti prema višoj dobi, odnosno pomaknuti termin emitiranja emisije „Supertalent“ u vrijeme kada postoji manja vjerojatnost da će biti dostupna maloljetnicima. Isto tako, posebno problematičnim smatramo to da ista emisija u prvom dijelu sadrži nastupe djece, a u drugom nastupe upitnog sadržaja, a sve se te izvedbe događaju na istoj pozornici pred istim žirijem. Spajanje takvih sadržaja u istome programu posve je neprihvatljivo te otežava roditeljima odgoj i usmjerenje djece, a dodatno i zbunjuje mlađu publiku.

U drugom smo slučaju VEM-u prosljedili zaprimljenu pritužbu na emisiju RTL-a „Stanje nacije“, u kojoj je urednik i voditelj ugostio porno-glumicu s ciljem edukacije mladih o seksualnom odgoju, predloživši da poduzmu odgovarajuće mjere zbog mogućeg kršenja propisa i povrede prava i interesa djece. U svojem odgovoru VEM nas je obavijestio kako smatra da nije bilo kršenja *Zakona o elektroničkim medijima*

(ZEM) budući da je emisija, uključujući i spomenuti prilog, bila cijelo vrijeme označena grafičkom oznakom 15, a i vremenom emitiranja je osigurano da predmetni sadržaj ne dopire do djece i maloljetnika.

Redovito ističemo da se sporni (primjerice, pornografski, opasni, nasilni i sl.) sadržaji koji mogu imati štetan utjecaj na fizički, mentalni ili moralni razvoj maloljetnika ne bi smjeli prikazivati na televiziji bez vizualnog simbola s oznakom 18 i zvučnog i/ili tekstualnog upozorenja neposredno prije njihova emitiranja („Sadržaj koji slijedi nije primjeren za maloljetnike mlađe od 18 godina.“), odnosno da bi se takvi sadržaji eventualno mogli prikazati tek nakon 23 sata, sukladno važećoj zakonskoj regulativi.

Medijski propisi

Nacionalni plan razvoja kulture i medija za razdoblje od 2023. do 2027. godine i Akcijski plan razvoja kulture i medija za razdoblje od 2023. do 2024. godine – U procesu e-savjetovanja o *Nacrtu prijedloga Nacionalnog plana razvoja kulture i medija za razdoblje od 2023. do 2027. godine* i *Nacrtu prijedloga Akcijskog plana razvoja kulture i medija za razdoblje od 2023. do 2024. godine* pozdravili smo provođenje programa pod nazivom „Ruksak (pun) kulture“ koji omogućuje pristup djeci i mladima kulturnim i umjetničkim sadržajima, kao i planirani *Nacionalni program poticanja čitanja djeci od najranije dobi* „Rođeni za čitanje“, koji će promicati čitanje od najranije (predškolske) dobi. Predložili smo da se svi programski sadržaji namijenjeni djeci oblikuju prema potrebama djece te istaknuli važnost dječjega sudjelovanja u donošenju odluka o odabiru i produkciji tih sadržaja.

U ovom e-savjetovanju istaknuli smo važnost da se **svi programi za djecu prilagode djeci s teškoćama u razvoju** (poglavito s osjetilnim teškoćama), kao i da se uzmu u obzir **potrebe djece pripadnika nacionalnih manjina za (izvornim) sadržajima na njihovom materinskom jeziku**. Što se tiče **razvoja medijske pismenosti**, smatramo kako je potrebno omogućiti djeci razumijevanje načina funkcioniranja medija, kritički pristup medijskim sadržajima, stjecanje vještina digitalne pismenosti te osposobljavanje za korištenje i vlastito stvaranje pozitivnih sadržaja u medijima.

Također smo istaknuli **nužnost kontinuiranog obrazovanja medijskih djelatnika** (novinara, filmskih autora, producenata, itd.), tijekom studija i kasnije uz rad, **o medijskim pravima djece i medijskom komuniciranju s djecom**, posebice o propisima o zaštiti privatnosti i zaštiti djece od štetnih sadržaja, kao i da autori medijskih sadržaja za djecu trebaju biti osposobljeni za medijsko komuniciranje s djecom, poznavati obilježja kvalitetnih sadržaja za djecu prilagođenih različitim dobnim skupinama, poznavati i razvojne karakteristike dobi, kao i smjernice za zaštitu djece koja sudjeluju u stvaranju tih sadržaja.

Predložili smo i da se u suradnji sa školama i udrugama provode **programi medijskog obrazovanja za roditelje**, usmjereni na dječja medijska prava u lokalnoj zajednici, kao i da je potrebno poboljšati informiranje javnosti o programima za djecu i mlade dostupnima u području kulture i medija, primjerice na nacionalnim televizijskim i radijskim programima te na njihovim nelinearnim platformama.

Naglasili smo i potrebu da se programi za djecu u području kulture obogate ne samo temama iz područja medijske pismenosti, već i iz područja zdravlja te odgoja za ljudska prava i demokratsko građanstvo te da se poveća količina kulturnih i umjetničkih programa za djecu (posebice programa s temama iz života djece, a u kojima bi djeca izravno sudjelovala i imala priliku iznijeti svoja mišljenja).

Dodatne mogućnosti za promociju medijske pismenosti Ured pravobraniteljice za djecu vidi i u neformalnom medijskom obrazovanju djece, mladih i roditelja, koje se mogu razvijati pružanjem potpore školskim i izvanškolskim novinarskim, radijskim i filmskim društinama i klubovima, različitim oblicima edukacije za rad s djecom za voditelje medijskih družina i klubova, podrškom organiziranju smotri i festivala dječjeg medijskog stvaralaštva.

Naši su prijedlozi uglavnom primljeni na znanje, uz napomenu da MKM svake godine provodi poseban

javni poziv za programe koji omogućuju pristup i dostupnost kulturnih sadržaja za osobe s invaliditetom i djecu i mlade s poteškoćama u razvoju. Istaknuli su i kako nisu u mogućnosti utjecati na programske i uredničke odluke u medijima, uključujući odluke o povećanju količine kulturnih i umjetničkih programa za djecu, no da su djeca jedna od ciljanih skupina u predviđenim pozivima u okviru nove financijske perspektive Europskog socijalnog fonda + kroz Program Učinkoviti ljudski potencijali (PLJUP) 2021.-2027. Tako je, primjerice, u sklopu ovog Programa, planirana podrška medijskom opismenjavanju ranjivih skupina, uključujući djecu.

Popis značajnih događaja - Na početku 2023. godine donesen je *Popis značajnih događaja* (NN 17/23), kojim se utvrđuju događaji značajni za društvo te se regulira na koji će način ti događaji biti dostupni javnosti, u izravnom prijenosu, i pod kojim uvjetima ti događaji mogu biti dostupni u cijelosti ili djelomično kao odgođeni prijenos (snimka). Na našu inicijativu iz prethodne (2022.) godine u ovaj je *Popis* uključen **Međunarodni dječji festival u Šibeniku**, kao jedan od događaja značajnih za javnost, u kategoriji festivala i manifestacija od nacionalnog značaja. Ovime je povećana vidljivost jedinstvene godišnje multimedijalne kulturne manifestacije za djecu, koja tijekom dva ljetna tjedna pretvara Šibenik u *grad djece*. Na jednom mjestu objedinjuju se stvaralaštvo za djecu i stvaralaštvo same djece, prikazujući najbolja scenska ostvarenja domaćih ili inozemnih autora i izvođača kroz dramske, lutkarske, glazbeno-scenske, filmske, literarne i likovne radionice u koje se mogu uključiti sva djeca koja se u to vrijeme zateknu u gradu.

Pravo na pristup kvalitetnim sadržajima i druga medijska prava

UN-ova *Konvencija o pravima djeteta* obvezuje države da osiguraju djeci pristup informacijama važnim za njihovu dobrobit, prilagođenim njihovoj dobi, potrebama i interesima te dostupnim na njihovom materinskom jeziku. Sadržaji namijenjeni djeci trebaju biti ne samo kvalitetni i primjereni različitim dobnim skupinama, već i oblikovani prema potrebama djece, budući da doprinose razvoju djece u jezičnom, socijalnom i emocionalnom području, kao i u području očuvanja i zaštite zdravlja, sigurnosti i dobrobiti djece. Naš Ured kontinuirano ističe važnost dječjega sudjelovanja u donošenju odluka o odabiru i produkciji tih sadržaja, kao i potrebu da se svi programi za djecu prilagode djeci s teškoćama u razvoju (poglavito s osjetilnim teškoćama) te da se uzmu u obzir potrebe djece pripadnika nacionalnih manjina za sadržajima na njihovom materinskom jeziku.

VEM svake godine dodjeljuje sredstva iz Fonda za poticanje pluralizma i raznovrsnosti elektroničkih medija za poticanje kvalitetnih programa za djecu i mlade kojima je cilj promicanje njihove dobrobiti. U 2023. za tu je namjenu dodijeljeno 395.185,30 EUR (u 2022. godini 2.551.011,00 HRK, odnosno 338.577,34 EUR). Od toga su radijski nakladnici dobili 174.795,85 EUR, televizijski 190.766,95 EUR, a neprofitni proizvođači 23.022,50 EUR.

Mišljenje djece i mladih o sadržajima u medijima

” *Više se gledaju negativne strane, kako su mladi zalučeni društvenim mrežama i općenito internetom, mislim da bi trebali saznati zašto.* “
(Poruke djece)

Rezultati istraživanja „*Kako ostvarujemo dječja prava u Hrvatskoj: mišljenja i stavovi djece i mladih u 2009. i 2023. godini*“¹⁴¹ pokazali su kako **televizija, kao medij, djeci i mladima nije više toliko zanimljiva**, koliko je to bila prije 14 godina, već je „zamijenjena“ internetom. Nešto više od polovine ispitanе djece smatra kako na televiziji ima dovoljno sadržaja koji ih zanima i koji vole gledati (što ne mora nužno biti samo sadržaj namijenjen djeci) te smatra kako televizijski program sadrži dovoljno specijaliziranih emisija namijenjenih djeci. U odnosu na djecu, **samo 14 % mladih** (što je niži postotak nego u istraživanju iz 2009. godine) **smatra da u televizijskom programu ima dovoljno sadržaja koji su posvećeni njima.**

141 Publikacija istraživanja dostupna je na poveznici: <https://dijete.hr/hr/publikacije/>.

Iako su rezultati prošloga istraživanja (2009.) pokazali da su mladi, u odnosu na djecu, u znatno većem broju iskazali nezadovoljstvo medijima zbog nedostatne ponude specijaliziranih sadržaja za njih na televiziji i neobjektivnog izvješćavanja o mladima u medijima, nakon 14 godina nema pomaka na bolje, odnosno nezadovoljstvo je još veće. U ovogodišnjem istraživanju mladi su još nezadovoljniji izborom televizijskog sadržaja i načinom kako ih se prikazuje u medijima. Samo **2 % ispitanih mladih smatra da na TV-u ima dovoljno emisija** u kojima su zastupljene **teme o mladima i za mlade**. Također, u većem broju nego u prošlom istraživanju, mladi ističu da bi im mediji trebali otvoriti **prostor za veću participaciju u produkciji TV programa za mlade** te da im treba omogućiti više prilika da sami govore o svojim navikama, potrebama i životnim problemima.

Posebna poruka za odrasle i urednike televizijskih programa odnosi se na stav djece: u televizijskom programu treba biti **manje neprimjerenih sadržaja za njih (16 %)**, što prvenstveno povezuju sa **sadržajem povezanim s nasiljem (16 %)**. Iako je ovaj rezultat sukladan rezultatu prošloga istraživanja, usporedbom rezultata utvrđena je značajna razlika budući da je ovaj stav kod djece danas dvostruko više prisutan nego prije 14 godina. U ovogodišnjem istraživanju djeca također navode, u većem broju nego u prošlom, kako bi željela da se **u televizijskom programu emitira manje reklama (11 %)**.

Analiza oglašavanja hrane i pića u programima namijenjenim djeci koju je izradio AEM za razdoblje od 1. ožujka do 31. kolovoza 2023.¹⁴² pokazala je da Hrvatska radiotelevizija na kanalima HTV1 i HTV2 ne prikazuje reklame za navedene grupe proizvoda u programima koji su namijenjeni djeci. Najviše oglasa za hranu i piće u programima namijenjenim djeci imao je nakladnik RTL Hrvatska (1,85 % na kanalu RTL televizija te 4,25 % na kanalu RTL Kockica, od ukupnog broja oglasa za hranu i piće koji se prikazuju na ovim kanalima). Slijedi kanal Nova TV s 0,95 % udjela oglasa za hranu i piće u programima namijenjenim djeci u ukupnom oglašavanju hrane i pića na tom kanalu u analiziranom periodu. Drugim riječima, najveći broj reklama u programima namijenjenim djeci emitiran je na RTL-u, a najmanji na kanalu Nova TV, dok na ostalim analiziranim kanalima (HTV1, HTV2, Doma i RTL2) nisu emitirani oglasi u programima za djecu.

Ono što smatramo pozitivnom praksom koju je AEM-ova analiza pokazala jest to da su oglasi za energetska pića uglavnom emitirani u večernjim i noćnim terminima, dok ih u programima namijenjenim djeci nema.

Iz rezultata istraživanja također proizlazi kako je potrebno stvoriti **više prilika za djecu i mlade da putem medija progovaraju o svojim potrebama, problemima, navikama, hobijima, životu i drugim njima važnim temama** (npr. gostovanja mladih, rasprave s mladima i sl.). Pri uključivanju djece u stvaranje medijskih sadržaja nužno je voditi računa da se uključe i djeca iz ranjivih i podzastupljenih skupina, pri čemu je posebno potrebno voditi računa o odabiru načina njihova uključivanja. Kvalitetan medijski sadržaj vodi računa o inkluzivnosti te se neće usmjeriti samo na probleme, već će istodobno nuditi mogućnosti i rješenja. Inkluzivan medijski sadržaj uključuje pozitivne prikaze djece i mladih koji pripadaju ranjivim i podzastupljenim skupinama te svijet raznolikosti prikazuje kao nešto uobičajeno i svakodnevno, bez posebnog upućivanja na razlike.

S obzirom na to da su djeca u ovom istraživanju jasno dala do znanja kako ne žele gledati televizijski sadržaj povezan s nasiljem, televizijski nakladnici trebaju redovito kategorizirati audiovizualna djela te više pažnje usmjeriti na izbor sadržaja, u odnosu na zastupljenost nasilnih i neprimjerenih prizora, koji se prikazuje na televizijskom programu. Uz filmove koji su namijenjeni djeci korisno je istaknuti informaciju za koju se dob djece film preporučuje, a uz filmove koji su namijenjeni svim uzrastima, potrebno je navesti koju točno vrstu prizora sadrži medijski sadržaj koji bi mogao biti neprimjeren ili štetan za djecu (nasilje, seks, drogiranje, kockanje, neprimjereni rječnik i dr.). O tome treba voditi računa i u najavama igranih filmova i serija televizijskih nakladnika. Pritom ne treba zanemariti ni odgovornost roditelja u zaštiti djece od pretjeranog izlaganja nasilnim i neprimjerenim sadržajima na televiziji.

¹⁴² Analiza zastupljenosti reklamnih sadržaja za hranu i pića obuhvatila je sedam kanala s nacionalnom koncesijom - Hrvatska radiotelevizija (kanali HTV1 i HTV2), Nova TV d.d. (kanali Nova TV i Doma TV) te RTL Hrvatska d.o.o. (kanali RTL, RTL2 i RTL Kockica).

Sadržaji za djecu na Hrvatskoj radioteleviziji

Zakonom o Hrvatskoj radioteleviziji, u sklopu usluga javnoga servisa HRT-a, propisane su obveze koje se odnose na proizvodnju i objavljivanje sadržaja za različite dobne skupine djece, od predškolske i rane školske do adolescentske dobi. Obveze HRT-a definirane su i *Ugovorom Vlade RH s HRT-om za razdoblje od 1. siječnja 2023. do 31. prosinca 2027.* Na godišnjoj razini od HRT-a tražimo izvješće o sadržajima za djecu na Hrvatskoj televiziji i Hrvatskome radiju, sudjelovanju djece u tim emisijama, sadržajima za djecu na jezicima nacionalnih manjina te prilagodbi sadržaja za djecu s oštećenjem vida ili sluha.

U 2023. godini na HTV-u je prikazano 145 872 minuta programskog sadržaja za djecu (pretežno igranog programa), što je nešto manje u odnosu na 2022. (147 446). Sadržaji za djecu na HR-u, uključujući regionalne radijske postaje, emitirani su u ukupno 45 577 minuta (nezatno povećanje u odnosu na 44 499 minuta u 2022.), ponajviše iz područja obrazovanja. Zabilježen je porast minutaže emisija prilagođenih djeci s oštećenjem vida ili sluha u odnosu na prethodnu godinu: za gluhi i nagluhi djecu i mlade titlovima je prilagođeno 5 770 emisija (56 888 minuta), a prijevodom na hrvatski znakovni jezik prilagođeno je 79 emisija (695 minuta). Izradom audiodeskripcije ukupno 51 emisija (416 minuta) prilagođena je za slijepu i slabovidnu djecu i mlade.¹⁴³

Od emisija namijenjenih djeci na jezicima nacionalnih manjina, samo su dvije (s ukupno 60 epizoda) prilagođene romskom (*romani chib*) i bajaškom jeziku, koje su dostupne samo na *webu*.¹⁴⁴ Od ostalih emisija koje su općenito posvećene pripadnicima nacionalnih manjina (dakle, ne ciljano djeci) ističu se multinacionalni magazin *Prizma* (HRT – HTV1) i *Multikultura*, emisija o nacionalnim manjinama (HRT – HR1). *Prizma* tako prati, između ostalog, temu obrazovanja na manjinskim jezicima, posebice uključivanje djece pripadnika romske nacionalne manjine u školski sustav te kulturno-umjetničke manifestacije u kojima sudjeluju djeca svih nacionalnih manjina u Hrvatskoj (slovenska, rusinska, romska, češka, njemačka, itd.). U radijskoj emisiji *Multikultura* bilo je govora o temama koje uključuju djecu i mlade, poput odlaska djece iz jednog romskog naselja prvi put na more, stote obljetnice učenja češkog jezika, stipendista Fonda Desa i Jerko Baković zaklade „Solidarna“ te predstavljanja slikovnice *Djeca Darde* koja prikazuje stvarnu djecu koja žive u romskom naselju i njihovom načinu kreativnog provođenja vremena. Osim nacionalne radijske postaje, teme iz života djece pripadnika nacionalnih manjina pratile su povremeno i pojedine regionalne radijske postaje¹⁴⁵ u sklopu svojeg redovnog dnevnog programa (npr. reporterskog javljanja ili dnevnika na stranom jeziku) i emisija (mozaici), no još uvijek u nedovoljnoj mjeri.

Sveukupno 191 449 minuta programa za djecu i mlade emitirano je u 2023. godini, najviše na televizijskim kanalima HTV2 i HTV3 (76,19 %). Ukupna sredstva utrošena u ovu namjenu iznose 427.908 eura, odnosno nešto više od 1 % ukupnih ulaganja HRT-a u 2023. te manje od iznosa sredstava uložениh tijekom 2022.¹⁴⁶ S druge strane, povećana su ulaganja u strani program i neovisnu produkciju, čiji je ukupan iznos u 2023. 2.000.532 eura, odnosno 10,26 % ukupnih ulaganja, što čini znatno povećanje u odnosu na 2022. godinu.¹⁴⁷

Ponovno je najviše sadržaja namijenjeno predškolskoj i ranoj školskoj dobi (prva četiri razreda OŠ) te nedostaje više sadržaja namijenjenog starijoj školskoj djeci i mladima (srednjoškolcima). Međutim, HRT najavljuje proizvodnju igrane serije za mlade u 2024. u neovisnoj produkciji koja će se baviti temama psiho-socijalnog razvoja (osobito emocionalnog) u adolescentskoj dobi, s fokusom na romantične odnose, samopoštovanje i odgovorno spolno ponašanje. HRT je nastavio s emitiranjem emisije *U trendingu*, u čijoj su pripremi aktivno uključeni učenici srednjih škola (vode emisiju, biraju teme i goste), a u 2023. pokrenut je EU projekt *Glas mladih* koji je obrađivao EU teme u suradnji s Europskim parlamentom, s posebnim naglaskom na organizaciju događaja čiji je cilj potaknuti mlade na glasanje u izbornoj 2024.

143 U 2022. godini za gluhi i nagluhi djecu 5 894 emisije prilagođene su titlovima (44 360 minuta), 65 emisija (533 minute) prijevodom na znakovni jezik, a za slijepu i slabovidnu djecu audiodeskripcijom prilagođeno je 45 emisija (396 minuta).

144 „Slonko“ - lutkarska serija za djecu rane vrtičke dobi i „Mišo i Robin“ – animirana serija za najmlađi uzrast dostupne su na platformi <https://juhuu.hrt.hr/>.

145 Radio Sljeme, Radio Rijeka, Radio Knin i Radio Split.

146 U 2022. godini ukupna sredstva utrošena za ove namjene iznosila su 3.685.530,00 HRK (oko 489.153,89 EUR).

147 Ukupan iznos neovisne produkcije i ulaganja u strani program u 2022. iznosio je 8.551.502 HRK (oko 1.134.97 EUR), odnosno 2,60 % ukupnih ulaganja.

godini. Također, u rubrici *Od nule do kule* emisije *Drugi dio dana* gostovali su inovativni i kreativni mladi poduzetnici, studenti, sportaši i dr. koji su predstavljali svoje radove, razmišljanja i stavove, a emisija je namijenjena mladima od 15 do 30 godina.

Uz navedeno, multiplatformna serija za mlade *Meeting* nastavila se objavljivati samo nelinearno budući da je namijenjena „generaciji Z“ koja ne prati televizijski program na klasičan način, već je njihov glavni medij internet. Ova serija obrađuje teme stereotipa i društvenih mitova, potiče kritičko razmišljanje te promiče važnost mentalnog zdravlja i promovira različitost. U prvoj sezoni zabilježeno je više od 1,6 milijuna pregleda na *TikToku*, a serija se objavljuje i na *YouTube* kanalu, *Facebooku* i *Instagramu*.

Sve emisije domaće proizvodnje za djecu i mlade dostupne su na nelinearnim platformama (HRTi, aplikaciji i web portalu *Juhuhu* te *YouTube* kanalima (*Juhuhu*, *SOS Matematika* i *Škola na Trećem*), a za svaku novu seriju izrađuje se i računalna igra.

Pozdravljamo HRT-ovu praksu sudjelovanja djece u stvaranju programa za djecu i mlade, iako se ono najvećim dijelom odnosi na sinkronizaciju stranih programskih sadržaja. Svakako preporučamo i potičemo na ostale načine aktivnog dječjeg uključivanja u kreiranje sadržaja koji su namijenjeni njima, po primjeru radijske emisije *U trendingu*. Također, jačanje nelinearnih programskih usluga dobar je odgovor na rastući broj djece i mladih koji provode sve više vremena na internetu, a sve manje gledaju televiziju, no pritom je svakako bitno voditi računa o njihovoj sigurnosti u digitalnom svijetu, kao i promovirati aktivnosti izvan ekrana koje doprinose razvoju socijalne i emocionalne inteligencije.

Međutim, i dalje je potrebno povećati broj sadržaja namijenjenih djeci i mladima pripadnicima nacionalnih manjina na njihovim materinskim jezicima (na linearnim i nelinearnim platformama), kao i sadržaja namijenjenih djeci starije školske dobi, koji će se baviti važnim pitanjima vezanim uz odrastanje, identitet, komuniciranje mladih s okolinom te poticati participaciju djece i mladih.

Dječje stvaralaštvo u medijima

U svakoj prilici potičemo sudjelovanje djece u stvaranju medijskih sadržaja te ističemo važnost ulaganja u osposobljavanje djece za aktivno sudjelovanje u učeničkim časopisima/portalicama, školskim i izvanškolskim dječjim filmskim klubovima i sl. U ovom pogledu dragocjene su i smotre i festivali na kojima djeca predstavljaju svoje medijske radove. Tako je i prošle godine Ured bio partner **15. Festivala prava djece** u organizaciji Udruge za promicanje stvaralaštva i jednakih mogućnosti Alternator, koji je održan od 11. listopada do 15. studenog 2023. Ove je godine tema Festivala bila slobodno vrijeme djece i mladih, na temelju koje su učenici iz više od 372 osnovnih i srednjih škola iz cijele Hrvatske stekli uvid u filmsko stvaralaštvo svoje generacije putem projekcija filmova, radionica i okruglog stola.¹⁴⁸

Medijska pismenost

U sklopu *Nacionalnog plana za prava djece u Republici Hrvatskoj za razdoblje od 2022. do 2026. godine*, Posebnog cilja 4: *Sustavna podrška djeci u digitalnom okruženju*, jedna od planiranih mjera odnosi se na poticanje preventivnih programa u odgojno-obrazovnom sustavu usmjerenih na medijsku pismenost. Prema dostupnim informacijama o provedbi ovog Nacionalnog plana, dosad je uvedena edukacija o medijskoj pismenosti u međupredmetnu temu *Uporaba informacijske i komunikacijske tehnologije*, s ciljem razvoja vještina potrebnih za, između ostalog, konzumiranje medijskih sadržaja, a sukladno podacima MZO-a, u 2022. godini 300 000 djece u odgojno-obrazovnom sustavu educirano je o medijskoj pismenosti.¹⁴⁹

Ured pravobraniteljice za djecu se godinama zalaže za uvođenje medijske pismenosti u obvezni dio

¹⁴⁸ Više informacija o 15. Festivalu prava djece u poglavlju *Skupovi i događanja u organizaciji Ureda pravobraniteljice za djecu*.
¹⁴⁹ Sukladno podacima *Izješća o provedbi Nacionalnog plana za prava djece u RH za razdoblje 2022. – 2026., za 2022. godinu*.

kurikuluma u sustavu odgoja i obrazovanja, na način da u dovoljnoj mjeri bude zastupljena kritička analiza medija važna za prepoznavanje lažnih vijesti, prikrivenog oglašavanja, diskriminacije, govora mržnje, stereotipnog prikaza spolova u medijima i dr. Programi razvoja medijske pismenosti trebaju omogućiti djeci razumijevanje načina funkcioniranja medija, kritički pristup medijskim sadržajima, stjecanje vještina digitalne pismenosti te osposobljavanje za korištenje i vlastito stvaranje pozitivnih sadržaja u medijima. Pritom veliku ulogu imaju ne samo odgojno-obrazovne institucije, već i državna tijela, mediji i institucije u kulturi koje mogu doprinijeti zaštiti djece, proizvoditi kvalitetne kulturne sadržaje, educirati svoje korisnike, štiti njihove osobne podatke te suzbijati negativne, nasilne sadržaje i govor mržnje.

Dodatne mogućnosti za promociju medijske pismenosti vidimo i u neformalnom medijskom obrazovanju djece, mladih i roditelja, uz potporu školskim i izvanškolskim novinarskim, radijskim i filmskim društinama i klubovima, različitim oblicima edukacije za rad s djecom za voditelje medijskih družina i klubova, podrškom organiziranju smotri i festivala dječjeg medijskog stvaralaštva. Smatramo bitnim i provođenje programa medijskog obrazovanja za roditelje u suradnji sa školama i udrugama, a koji bi bio usmjeren na dječja medijska prava.

I u 2023. godini održani su **Dani medijske pismenosti** u organizaciji Agencije za elektroničke medije i Ureda UNICEF-a za Hrvatsku, od 24. do 30. travnja 2023., pod sloganom "U ravnoteži *online* i *offline*". Fokus je bio na utjecaju medija i društvenih mreža na mentalno zdravlje djece i mladih, kao i na problemu dezinformacija. Glavni ciljevi ovog projekta bili su podizanje svijesti javnosti o važnosti medijske pismenosti i kritičkog razmišljanja o medijskim sadržajima, stvaranje prilika za medijsko obrazovanje što većeg broja građana, posebice djece i mladih, te podrška nastavnicima i odgojiteljima osiguravanjem obrazovnih materijala za razvoj medijske pismenosti. U navedenu svrhu, na portalu medijskapismenost.hr dostupni su korisni i besplatni obrazovni materijali i video lekcije.

S ciljem jačanja otpornosti društva na dezinformacije smanjenjem količine dezinformacija i lažnih vijesti u javnom prostoru, jačanja informacijske pouzdanosti, sigurnosti kod konzumiranja medijskih sadržaja i korištenja društvenih mreža te jačanja kvalitete novinarstva, vjerodostojnog izvještavanja i medijske pismenosti, AEM je u 2023. objavio dva javna poziva za dodjelu bespovratnih sredstava u sklopu *Nacionalnog plana oporavka i otpornosti* (NPOO) za uspostavu sustava provjere točnosti informacija objavljenih u javnom prostoru, medijima i na društvenim mrežama, za što je osigurano 5.972.526 eura bespovratnih sredstava. Odabran je ukupno 21 projektni prijedlog koji će surađivati na suradničkoj platformi projekta (*web* portalu), koju će tijekom 2024. godine uspostaviti AEM kao središnje mjesto gdje će neovisni provjeratelji objavljivati provjerene informacije.

PRIJEDLOZI ZA POBOLJŠANJA

- *S osobitom pažnjom štiti djetetovo dostojanstvo - izbjegavati senzacionalističke napise i otkrivanje previše intimnih (privatnih) informacija o djetetu.*
- *Ne preuzimati s društvenih mreža snimke nasilja i sukoba među i nad maloljetnicima u svrhu njihove objave.*
- *Prikriti identitet djeteta prilikom medijskog izvještavanja na način da se prema objavljenim podacima on ne može nikako otkriti (bez inicijala imena i prezimena, fotografija i snimaka obiteljske kuće, vrtića ili škole koju dijete pohađa, razgovora sa osobama bliskim djetetu i sl.).*
- *Prije objave bilo kojeg medijskog sadržaja koji uključuje (izravno ili neizravno) dijete ili djecu, promisliti o mogućoj štetnosti za dijete te procijeniti može li ono ugroziti ili osramotiti dijete, naštetiti mu i/ili ugroziti njegovu privatnost.*

- *Razvijati vlastite profesionalne standarde (kodeks) ponašanja prema djeci pri izvješćavanju o djeci i izravnom komuniciranju s njima.*
- *Putem kampanja i raznih oblika informiranja roditelje uputiti u važnost izbora sadržaja za djecu, te o potrebi zaštite privatnosti vlastite djece prilikom objava na društvenim mrežama i izravnom komuniciranju s medijima.*
- *Poticati aktivno dječje sudjelovanje u kreiranju medijskog sadržaja namijenjenog njima.*
- *Stvoriti više prilika za djecu i mlade da putem medija progovaraju o svojim potrebama, problemima, navikama, hobijima, životu i drugim njima važnim temama.*

4.5 Djeca u digitalnom okruženju

Ostvarivanje prava djece u digitalnom okruženju pratili smo kroz pojedinačna obraćanja roditelja i stručnjaka, razgovor s djecom, medije, sudjelovanja na stručnim skupovima i sastancima, izvješća državnih institucija i nevladinih udruga te međunarodne i nacionalne propise i dokumente koji se odnose na ovo područje. Obilazak Centra za sigurniji internet u Višnjevcu bio nam je dodatni izvor informacija o trendovima u digitalnom okruženju.

Sudjelovali smo u radnoj skupini Europske komisije „**Sigurniji internet za djecu**“, a u tijeku pisanja izvješća i u radnoj skupini za izradu *Nacionalnog programa za djecu i mlade u digitalnom okruženju za razdoblje od 2024.-2026. godine*. Surađivali smo i s Organizacijom za ekonomsku suradnju i razvoj (OECD) budući da je u tijeku pristupanje RH njezinom članstvu. Koordinatori smo za prikupljanje podataka za portal Europske komisije *Better Internet kids* (BIK) te smo i ove godine dostavili podatke prikupljene od više institucija za ažuriranje njegove mape za RH. Održali smo više radnih sastanaka sa Splitsko-dalmatinskom županijom i inicirali otvaranje podružnice Centra za nestalu i zlostavljanu djecu - Centra za sigurniji internet u Splitu, čija je realizacija planirana u 2024. godini.

Praćenje ostvarivanja prava djece u digitalnom okruženju obuhvaća različita područja: od jednake dostupnosti interneta djeci, različitih oblika nasilja na internetu, sadržaja štetnih za djecu i zloupotrebe osobnih podataka do povrede privatnosti djece i rizika za zdravlje djeteta. U pojedinačnim slučajevima obraćali smo se MUP-u, prosvjetnim tijelima i tijelima socijalne skrbi te savjetovali roditelje i stručnjake o načinima i protokolima postupanja u zaštiti djece na internetu. Obraćali su nam se i novinari s upitima vezano za zaštitu i stanje prava djece u digitalnom okruženju. Svjesni da broj prijava upućenih pravobraniteljici za djecu u ovom području nije odraz stvarnog stanja prava djece u digitalnom okruženju, u cilju dobivanja potpunije slike u radu oslanjali smo se na izvješća drugih institucija te suradnju sa stručnjacima iz akademske zajednice i civilnog sektora.

U cilju promocije prava djece u ovom području sudjelovali smo na različitim skupovima namijenjenima djeci i odraslima, a naš područni ured u Splitu organizirao je **stručni skup** na temu „**Zaštita djece u digitalnom dobu**“. U prvom dijelu skupa učenici Gimnazije Vladimira Nazora iz Splita održali su debatu o prednostima i nedostacima digitalnog doba. Stručni skup podijelili smo u četiri panela (trendovi u digitalnom okruženju, pravni temelji za zaštitu djece u digitalnom okruženju, utjecaj digitalnog okruženja na djecu i preventivne aktivnosti). Na skupu je sudjelovalo 70-tak predstavnika ustanova iz područja odgoja i obrazovanja, zdravstva, socijalne skrbi, pravosuđa te organizacija civilnog društva.

Pratimo i brojne projekte koji se provode u cilju zaštite prava djece u digitalnom okruženju u okviru odgojno-obrazovnih ustanova, civilnog sektora, akademske zajednice i drugih. Povodom obilježavanja Dana sigurnijeg interneta pravobraniteljica za djecu sudjelovala je u **panel raspravi „Koja je cijena jednog LAJKA?“** u organizaciji Centra za sigurniji internet. Ujedno je sudjelovala i na **online konferenciji „Potraga za boljim internetom“** u organizaciji Udruge Suradnici u učenju - Instituta za profesionalni razvoj, s izlaganjem

o pravima djece u odnosu na digitalno okruženje. Uključila se i na događanje u organizaciji HAKOM-a u OŠ Rapska u Zagrebu gdje je predstavljena brošura za djecu i roditelje „Kako se zaštititi u svijetu interneta i mobilnih uređaja“.

Digitalno okruženje zahvaća sva područja života djece, stoga ga spominjemo i u drugim poglavljima Izvješća u kojima pišemo o nasilju među djecom, obrazovanju, medijima, privatnosti, pravu na zaštitu od spolnog iskorištavanja i zloupotrebe te pravosudno-zaštitnim pravima. Budući da **ne postoji jedinstvena nacionalna baza podataka o ostvarivanju i povredama prava djece u digitalnom okruženju**, a prijave koje prima naš Ured nisu odraz stvarnog stanja, teško je u brojkama prikazati stanje prava djece u ovom području. Uz pojedinačne pritužbe na povrede prava djece putem interneta i mobitela koje zaprima naš Ured, koristimo se podacima drugih tijela, kao i rezultatima međunarodnih i nacionalnih istraživanja.

Devet pojedinačnih prijava koje smo zaprimili tijekom 2023. odnosile su se na **nasilje putem interneta i mobitela**. U prijavama uočavamo nesnalaženje i nesigurnost roditelja, ali i samih škola u postupanju u slučaju ovih oblika nasilja. Škole od nas traže savjet i uputu kome se obratiti, a nerijetko prijavljuju slučaj nasilja očekujući da pravobraniteljica poduzme mjere zaštite djeteta. U komunikaciji sa školama pokušavamo ih osvijestiti da nasilje ili neka druga povreda prava djeteta na internetu zahtijeva jednako postupanje kao i u slučajevima nasilja van interneta.

Zaprimili smo obavijest jedne škole o porukama s **pornografskim i dječjim pornografskim sadržajem** koje je jedan učenik slao drugom, zahtijevajući od njega da traži pornografske sadržaje na internetu te da mu iste šalje. Uputili smo školu na zakonske obveze te upoznali s procedurama postupanja. Jedna majka prijavila nam je da je njezinu kćer djevojčica iz razreda nakon nastave tjelesnog odgoja potajice fotografirala mobitelom dok se presvlačila u svlačionici te je potom tu sliku dalje slala drugim učenicima.

Kako u zemljama Europske unije, tako i kod nas, vode se brojne stručne i javne rasprave o ulozi digitalnih tehnologija i pitanju korištenja mobitela u školi. Praksa škola u Hrvatskoj je različita, a mi smo i ove godine zaprimali upite o **zabranama korištenja mobitela u školi**. Iako ne postoji zakonski propis koji priječi nošenje mobitela u škole, nema zapreke da se kućnim redom škole uspostave pravila koja se odnose na mobitele. Propisi definiraju jedino zabranu korištenja mobitela na nastavi, navodeći da učenik „*može koristiti uređaje kojima je moguć pristup mrežnom povezivanju i mrežnim komunikacijama tijekom odgojno-obrazovnog rada samo uz odobrenje odgojno-obrazovnog radnika*“¹⁵⁰, kao i da je učenik koji ometa odgojno-obrazovni rad predmetima koje nastavnik nije odobrio, dužan te predmete predati nastavniku, a on će mu ih vratiti na kraju nastavnoga sata.¹⁵¹ Problem neovlaštenog snimanja, slikanja i zloporabe društvenih mreža ne može se riješiti zabranom korištenja mobitela, već jedino sustavnim i dosljednim radom s djecom na sprječavanju nasilja i razvoju vještina nenasilnog rješavanja sukoba te poučavanjem učenika o sigurnom i odgovornom korištenju mobitela i interneta. Važno je i djecu i roditelje detaljno upoznati s pravilima, objasniti razloge za njihovo uvođenje i dobrobit koju ona predstavljaju za djecu te inzistirati na njihovoj provedbi.

Institut za društvena istraživanja u Zagrebu tijekom 2022. prikupio je podatke o zabrani korištenja mobitela u školama iz učeničke i učiteljske perspektive. U istraživanju su sudjelovali učenici i učitelji iz 84 osnovne škole iz svih dijelova države. Istraživanjem je obuhvaćeno 1 705 učitelja, 3 706 učenika petih te 3 866 učenika sedmih razreda. Više od 85 % učitelja podržava ili izrazito podržava zabranu korištenja mobitela u školama. Učenici petih razreda su podijeljeni po pitanju zabrane korištenja mobitela u školama, a učenici sedmih razreda većinski se protive ili izrazito protive zabrani. Drugim riječima, sklonost zabrani iskazana je od strane velike većine učitelja, ali i značajnog dijela učenika.

150 Čl. 19. *Pravilnika o načinu postupanja odgojno-obrazovnih radnika školskih ustanova u poduzimanju mjera zaštite prava učenika te prijave svakog kršenja tih prava nadležnim tijelima.*

151 Čl. 20 istog *Pravilnika.*

Posebnu brinu **izazovi na društvenim mrežama** poput *Tik Toka* koji djecu navode na rizična ponašanja. Zaprimili smo prijavu jedne zabrinute stranke kojoj je dijete istrčalo pred auto za vrijeme vožnje potaknuto izazovom na toj mreži.

Brojni izazovi na društvenim mrežama kojima su djeca prerano izložena ukazuju na važnost **razvoja medijske pismenosti djece, roditelja i odgojitelja/učitelja**, kako bi se djeci omogućio siguran pristup korištenju digitalnih uređaja u skladu s njihovom dobi i na način koji im ne šteti, već podupire njihov razvoj. Također medijska pismenost bi mogla umanjiti generacijski jaz u pristupu digitalnom okruženju. Roditelji i učitelji svakako trebaju pomoć u učenju djece odgovornom ponašanju na internetu i načinima kako se sama mogu zaštititi, ali i u preuzimanju svojeg dijela odgovornosti u procesu medijskoga odgoja djece i zaštiti djece od potencijalnih opasnosti. Očekujemo snažnije i veće zalaganje odgojno-obrazovnog sustava koji će kroz sadržaje medijske pismenosti, informatike, satove razredne zajednice ili druge sadržaje upoznati djecu sa svim rizicima digitalnog okruženja, ali i mogućnostima njegovog korištenja. Poseban prostor za poboljšanje vidimo u edukacijama za roditelje, kojih je malo i provode se neformalno i sporadično. U *Nacionalnom planu razvoja sustava obrazovanja za razdoblje do 2027. godine* predviđeno je kontinuirano razvijanje digitalnih kompetencija, kako učenika, tako i učitelja i nastavnika. Eksperimentalnim programom *Osnovna škola kao cjelodnevna škola: Uravnotežen, pravedan, učinkovit i održiv sustav odgoja i obrazovanja* u nastavni plan uveden je novi nastavni predmet Informatijske i digitalne kompetencije, a koji se povijesno naslanja na nastavni predmet Informatika. Nastavni predmet Informatijske i digitalne kompetencije poučava se u svih osam razreda osnovne škole, stoga očekujemo pomake u medijskom opismenjavanju djece i učitelja.

Podaci Centra za sigurniji internet i MUP-a ukazuju na daleko veći broj djece koja su bila izložena rizicima i doživjela povrede svojih prava na internetu od onih koji su prijavljeni pravobraniteljici. Tijekom 2023. Centar je primio 328 prijavi ilegalnog sadržaja putem *Hotline* obrasca, koji omogućuje prijavu ilegalnog sadržaja kao što su: materijali sa seksualnim zlostavljanjem djece, govor mržnje, slučajevi seksualnog zlostavljanja djece, vizualni prikaz seksualno zlostavljane djece, trgovina djece i drugi oblici iskorištavanja djece te rasna i druga diskriminacija i neprimjereni *chat* sa djecom na internetu. Besplatna savjetodavna linija *Helpline*, koja je namijenjena roditeljima, odgojno-obrazovnim djelatnicima, djelatnicima u sustavu socijalne skrbi i djeci za prijavu poteškoća u digitalnom svijetu, ove godine zabilježila je 473 kontakta. U 2023. godini broj kontakata putem *Helpline* linije bio je preko 200 % veći nego u prethodnoj godini. U odnosu na vrstu tražene pomoći, najveći broj kontakata odnosio se na temu medijske pismenosti i edukacije. Isto tako, najviše kontakata zabilježeno je od strane stručnih djelatnika odgojno-obrazovnih institucija koje su tražile edukacije/predavanja/radionice na temu sigurnosti djece na internetu, najčešće nakon incidenta u školi. Zabilježeni su i kontakti koji su se odnosili na elektroničko nasilje te situacije u kojima je jedno dijete izrugivano, ismijavano i zastrašivano od strane drugog djeteta/djece ili odraslih osoba. Pozivi su se odnosili i na nespornozumno dijeljenje ili primanje slika/videozapisa putem mobilnih i drugih uređaja. Ovakve situacije uključivale su najčešće nespornozumno dijeljenje fotografija nastalih za vrijeme intimnih odnosa među mladima, koje su nakon prekida veze i bez pristanka druge osobe objavljene na društvenim mrežama. Stvaranje lažnih profila s ovakvom vrstom fotografija, kao i fotografije nastale alatima umjetne inteligencije, također su bili česti slučajevi. Zabilježeno je i nekoliko slučajeva ucjenjivanja djece novcem ili otkrivanjem informacija o njima, što spada pod kategoriju seksualne iznude (eng. *sextortion*). Pomoć je tražena i radi govora mržnje, širenja lažnih informacija o djeci putem društvenih mreža, krađe identiteta te *phishing* prevara. Centar u svojem izvješću navodi da se broj prijavi kroz godine znatno povećava, tematika s kojom se osobe javljaju je sve složenija te se bilježi povećanje kršenja prava djece. U nekim situacijama radi se i o ozbiljnim kaznenim djelima počinjenima na štetu djece. S druge strane, djeca, roditelji i odrasli nisu dovoljno educirani o ovoj problematici te ne znaju kome se obratiti i što učiniti. Posljedice najčešće snosi dijete (oduzimanje mobitela, zabrana pristupa internetu) koje ostane neprepoznato kao žrtva, a roditelji često izražavaju zabrinutost o tome kako bi se prijava policiji odrazila na njihov život u smislu dugotrajnosti postupka, načina ispitivanja i izuzimanja dokaza. U odnosu na odgojno-obrazovni sustav, i dalje postoji nesklad oko postupanja u slučajevima elektroničkog nasilja unatoč činjenici da pravni okvir postoji (*Protokol o postupanju u slučaju nasilja među djecom i mladima*), međutim interpretira se drugačije kada se slučajevi odnose na digitalni svijet (nije u prostorima ustanove, događa se vikendom i slično).

Prema podacima MUP-a, u 2023. godini 98 djece oštećeno je kaznenim djelima iz domene kibernetičkog kriminaliteta. U Izješću o nasilju među djecom i mladima MUP izvješćava o 1 688 kaznenih dijela protiv računalnih sustava programa i podataka, što je porast od 300 % u odnosu na prethodnu godinu. Od toga je bila 1 571 računalna prevara, što je u odnosu na prethodnu godinu porast od 200 %. Tijekom 2023. godine MUP je putem aplikacije Red Button zaprimio ukupno 353 prijave, od čega su 142 prijave vezane uz sadržaj na internetu dok se 211 prijava odnosi na druge oblike zlostavljanja.

Stručnjaci zdravstvene struke posebno upozoravaju na **negativne učinke dugotrajnog korištenja digitalnih tehnologija na zdravlje djece**: razvoj ponašajnih ovisnosti, pretilost, lošiji vid, lošija motorika i koncentracija, problemi s kralježnicom i drugi probleme mentalnog zdravlja djece i mladih.

Institut za društvena istraživanja proveo je 2022. istraživanje vezano za korištenje digitalnih tehnologija kod djece i mladih nakon pandemije u 165 škola (81 osnovna i 84 srednje škole). Sudjelovalo je 17 472 učenika i 3 634 nastavnika. U odnosu na razdoblje prije pandemije COVID-a-19, djeca i mladi više vremena provode ispred digitalnih ekrana. Istodobno, manje vremena posvećuju školskim obvezama, sportu i rekreaciji. Djeca i mladi koji provode više od četiri sata dnevno u korištenju digitalnih uređaja daju negativnije iskaze psihološkog stanja.

Većina sudionika istraživanja smatra značajnim problemom količinu vremena koju mladi ljudi provode *online*, kao i zaokupljenost mladih nevažnim sadržajima u tom okruženju. Polovina učenika smatra elektroničko nasilje (*cyberbullying*) značajnim generacijskim problemom, a gotovo svi odgojno-obrazovni radnici smatraju da učeničko korištenje digitalnih tehnologija negativno utječe na različite aspekte učeničkih života, na njihovo fizičko i mentalno zdravlje, kvalitetu slobodnog vremena te ukupnu kvalitetu života djece i mladih.

Navedeni podaci upućuju na nužno žurno i koordinirano djelovanje cjelokupnog sustava u odnosu na zaštitu djece u digitalnom okruženju. U odnosu na brze promjene trendova u ovom području koje je teško pratiti, nužno je osmisliti sustav zaštite i podrške djeci i svim odraslima koji o njima brinu.

Provedbu obveznog kurikulumu medijske pismenosti u školama u RH preporučio je i Odbor za prava djeteta UN-a, a o nužnosti razvoja medijske pismenosti kod djece govori i istraživanje koje je provela Agencija za elektroničke medije (AEM) u okviru međunarodnog projekta *EduMediatest*. U projektu je napravljena evaluacija razine medijske pismenosti srednjoškolaca, anonimno kroz *online* upitnik s 43 pitanja, čiji su rezultati pokazali da učenici nisu dovoljno upoznati s načinom funkcioniranja medija i digitalnih platformi niti dovoljno svjesni da se medijske poruke proizvode prema određenim pravilima i mogu imati dodatno ili skriveno značenje.

Budući da je područje zaštite djece prepoznato u međunarodnim propisima kao prioritetno područje, i Vlada RH je u *Nacionalnom planu za prava djece u Republici Hrvatskoj za razdoblje od 2022. do 2026. godine*, kao i *Akcijskom planu za prava djece u Republici Hrvatskoj od 2022.-2024.*, istaknula sustavnu potporu za djecu u digitalnom okruženju. Navedeni propisi temelj su za poduzimanje mjera zaštite i promocije prava djece u digitalnom okruženju te očekujemo veći angažman cjelokupnog društva. U tijeku pristupanja RH u članstvo OECD-a, a nakon provedenih intervjua s raznim nacionalnim institucijama, uključujući i s našim Uredom, OECD je zamijetio nedostatke u području zaštite djece u digitalnom okruženju te je uputio preporuke za poboljšanje ovog područja kao uvjet za pristupanje članstvu. OECD je preporučio RH da mora, između ostalog, preispitati postojeće zakone i njihov pozitivni ili negativni utjecaj na prava i zaštitu djece u digitalnom okruženju; razviti stratešku nacionalnu politiku za potporu sigurnom i korisnom digitalnom okruženju za djecu; provoditi javna savjetovanja s relevantnim dionicima (uključujući djecu, roditelje i nastavnike) o razvoju strategije; odrediti regulatorno tijelo koje će koordinirati sve mjere u ovom području i provoditi nadzor nad javnim tijelima koja provode nacionalnu politiku; pripremiti pristup za uključivanje pružatelja digitalnih usluga i relevantnih poduzeća u ovu temu te osigurati dostatna sredstva za provedbu nacionalne politike.

Nastavno na preporuke OECD-a, formirana je **radna skupina** pri Središnjem državnom uredu za demografiju i mlade (SDUDM) te se pristupilo izradi *Nacionalnog programa za djecu u digitalnom okruženju za razdoblje od 2024.-2026.* Nacrt Programa završen je u tijeku pisanja izvješća, a tijelo koje će pratiti ovo područje je SDUDM. Ovo je veliki iskorak u praćenju, zaštiti i promicanju prava djece u digitalnom okruženju te je u suglasju s našim dosadašnjim preporukama.

Zaključno, unatoč brojnim rizicima u digitalnom okruženju, nužno je prepoznati mogućnosti koje ono pruža u ostvarivanju svih dječjih prava i ne zaboraviti obvezu odraslih da djecu nauče odgovornom ponašanju na internetu. Djeci je potrebna podrška odraslih osoba u pronalaženju ravnoteže između aktivnosti u digitalnom i realnom svijetu. Aktivnosti koje se pružaju u digitalnom okruženju nipošto ne smiju biti zamjena za uobičajene aktivnosti djeteta i usluge za djecu koje se pružaju uživo. Djeca nam svakodnevno ukazuju na važnosti digitalnih tehnologija u njihovom životu te podršku koja im je potrebna od strane odraslih u potrazi za sigurnijim i boljim digitalnim svijetom.

PRIJEDLOZI ZA POBOLJŠANJA

- *Kreirati jedinstvenu bazu podataka o povredama prava djece u digitalnom okruženju.*
- *Uvesti medijsku pismenost kao obvezni sadržaj u školama i širiti mogućnost razvoja medijske i digitalne pismenosti odraslih u odgojno-obrazovnom sustavu.*
- *Osigurati edukaciju roditelja i nastavnika o zaštiti djece u digitalnom okruženju te sustav podrške kad se dogode povrede prava.*
- *Informirati djecu, roditelje i učitelje o mogućnostima zaštite te ustanovama i organizacijama koje pružaju psihosocijalnu podršku nakon doživljene povrede prava na internetu i u slučaju razvoja ovisničkih ponašanja.*
- *Osigurati uključivanje djece u osmišljavanje, provedbu i evaluaciju zakona, politika, mehanizama, praksi, tehnologija i resursa kojima je cilj poštovanje, zaštita i ostvarivanje prava djeteta u digitalnom okruženju.*
- *Uključivati djecu u edukacije vršnjaka, ali i odraslih o digitalnom okruženju.*

4.6 Djeca koja se bave sportom

Na područje zaštite prava djece koja se bave sportom odnosilo se 56 predmeta. Od tog broja, 24 slučaja odnosila su se na prijave i obraćanja vezana uz pravo na odmor, slobodno vrijeme, igru i rekreaciju. U ostalim slučajevima riječ je o sadržajno različitim pojedinačnim prijavama o kojima pišemo u drugim poglavljima, kao i o općim inicijativama za zaštitu i promociju prava djece sportaša (sudjelovanje na skupovima, izlaganja i suradnja, opće preporuke i normativna aktivnost).

Prijavitelji se najčešće pritužuju na neprimjereno i nasilno ponašanje trenera prema djeci, kao i na različite odluke klubova i saveza te njihov utjecaj na djecu, najčešće vezano uz članstvo djeteta u sportskom klubu. Pritužuju se i na organizaciju sportskih natjecanja, kao i na povrede prava djece sportaša na privatnost, dostupnost sportskih sadržaja i sportske infrastrukture, kao i na utjecaj konfliktnih odnosa odraslih osoba na djecu sportaše. Najčešće nam se obraćaju roditelji te sportski klubovi i djelatnici, a bilježimo i četiri anonimne pritužbe. Ovisno o okolnostima konkretnog slučaja, neke smo prijave prosljeđivali tijelima nadležnim za postupanje u odnosu na konkretnu problematiku (policija, sportska inspekcija, klubovi, sportski savezi), tražili njihova izvješća te im upućivali preporuke. I dalje u ovom

području zamjećujemo očekivanja roditelja da će pravobraniteljica za djecu „riješiti“ slučaj, donijeti odluku ili zastupati djecu u postupcima koji se vode, a što nije u našem djelokrugu.

Pravni okvir – U cijelom izvještajnom razdoblju primjenjivao se novi *Zakon o sportu* koji je stupio na snagu 1. siječnja 2023. Radi se o propisu koji se očekivao dugi niz godina i koji je zaista donio određene izmjene koje imaju pozitivne učinke na prava djece sportaša. Međutim, i ovaj je propis propustio na sveobuhvatan način pružiti zaštitu djeci sportašima u skladu s dotadašnjim preporukama i zalaganjima pravobraniteljice za djecu. Očekivali smo da će se prava djece sportaša dijelom zaštititi kroz njegovu primjenu i tumačenje, a što smo nastojali potaknuti preporukom koju smo u ožujku 2023. uputili krovnim sportskim udruženjima (Hrvatskom olimpijskom odboru - HOO, Hrvatskom paraolimpijskom odboru - HPO i Hrvatskom sportskom savezu gluhih - HSSG) koja okupljaju sportske saveze, a posredno i klubove čiji su članovi i djeca. Preporuka je bila usmjerena na donošenje Protokola za postupanje u slučaju nasilja među djecom u sportskim klubovima, donošenje općeg akta o licenciranju stručnih kadrova u sportu te donošenje općeg akta kojim će se regulirati postupak provedbe stručnog nadzora u sportu.¹⁵² U konačnici, nezadovoljni stanjem i realizacijom preporuka, u prosincu 2023. uputili smo i inicijativu za izmjene i dopune *Zakona o sportu*, o čemu također detaljno pišemo u poglavlju *Normativne aktivnosti*.

Nastojali smo potaknuti i donošenje *Pravilnika o zdravstvenim pregledima sportaša* te smo se zalagali da se kroz njegove odredbe povede više računa o zaštiti fizičkog i mentalnog zdravlja djece sportaša. Radi se o propisu čije je donošenje prioritetno, jer se njime osigurava skrb o životu i zdravlju sportaša. Unatoč tome, ovaj propis još uvijek nije donesen iako je to trebao biti u roku od šest mjeseci od stupanja na snagu *Zakona o sportu* (dakle, do kraja lipnja 2023.). Na posljedice njegovog nedonošenja u prosincu 2023. upozorili smo MZ i MTS.¹⁵³

Novine koje je u području sporta donio novi propis valjalo je inkorporirati u statute nacionalnih sportskih saveza, pri čemu je HOO kao krovno sportsko udruženje savezima ponudio ogledni primjerak. Zamoljeni dati svoje mišljenje o tom dokumentu, ukazali smo na potrebu izmjene nekih odredbi radi usklađivanja sa zakonskom normom, a nastojali smo potaknuti i zaštitu interesa djece prijedlozima koji u konačnici nisu bili uvaženi.¹⁵⁴

Dio naših aktivnosti u 2023. bio je usmjeren i na promociju prava djece koja se bave sportom. U siječnju i prosincu 2023. zamjenica pravobraniteljice za djecu održala je predavanja studentima Kineziološkog fakulteta u Zagrebu, koji pohađaju izborni predmet *Djeca u sportu* na Katedri za kineziološku psihologiju. Također je sudjelovala i na tematskoj sjednici Odbora za obitelj, mlade i sport Hrvatskoga sabora na temu „*Sport, mladi i sprječavanje različitih oblika nasilja – interes cijeloga društva*“, koja se održala 28. rujna 2023. godine te na Okruglom stolu „*Tamna strana medalje: obilježja, posljedice i prevencija nasilja u sportu mladih i Hrvatskoj*“ koji se održao 10. studenoga 2023. u sklopu godišnje Konferencije hrvatskih psihologa. Na oba skupa se govorilo o složenom odnosu nasilja i sporta te o metodama prevencije i suzbijanja nasilnog ponašanja u sportskim aktivnostima u kojima sudjeluju djeca i adolescenti. Savjetnica pravobraniteljice iz područnog ureda u Rijeci sudjelovala je u tribini „*Sport u kontekstu modernog društva mladih*“, koja se 10. svibnja 2023. održala na Filozofskom fakultetu Sveučilišta u Rijeci, u organizaciji Odsjeka za pedagogiju i Katedre za TZK Filozofskog fakulteta, u okviru tjedna obilježavanja 25 godina postojanja Filozofskog fakulteta u Rijeci. Savjetnica iz središnjeg ureda imenovana je članicom povjerenstva za zaštitu djece u sportu koje djeluje pri HOO-u, a koje je formirano prema smjernicama proizašlim iz zajedničkog projekta Europske unije te Europskog vijeća „*Child Safeguarding in Sport*“ (CSiS). Suradivali smo tijekom cijele godine s dopredsjednicom HOO-a, Moranom Paliković Gruden vezano uz sustav licenci i stručni nadzor u sportu; iskazali smo svoje stajalište u odnosu na projekt „*Sigurno okruženje u sportu za djecu i mlade - SOS*“ te smo iz perspektive dječjih prava procijenili program Sportske televizije (SPTV), nakladnika HOO TV d.o.o. Odboru smo dostavili publikacije Pravobranitelja za djecu o pravima djece (zbornike, knjige, letke, plakate i edukativno/promotivne materijale) kako bi svoje članove i članice upoznali s dječjim pravima u sportu i u drugim područjima života.

¹⁵² O preporuci će biti više riječi u poglavlju *Normativne aktivnosti*.

¹⁵³ Više o tome u poglavlju *Normativne aktivnosti*.

¹⁵⁴ I o ovome detaljnije pišemo u poglavlju *Normativne aktivnosti*.

Sudjelovali smo i u e-savjetovanju o *Nacrtu pravilnika o obveznom dijelu sadržaja programa stručnog osposobljavanja i usavršavanja za instruktora i trenera te stručnim uvjetima za njihovo provođenje*, držeći da bi u programe stručnog specijalističkog osposobljavanja trenera trebalo uvrstiti i teme važne za zaštitu djece sportaša, odnosno budući stručni kadar educirati o dječjim pravima, zabrani diskriminacije te o zaštiti od nasilja.

Naš prijedlog, nažalost, nije bilo prihvaćen, unatoč tome što je potkrijepljen prijavama povreda prava djece sportaša u ovom području.

Pogreške djeteta na treningu, trenerima ne ukazuju na potrebu da djetetu pokažu i nauče ga da ispravi grešku, već se greške kažnjavaju izderavanjem na dijete, omalovažavanjem i vrijeđanjem (naziva ih se „kretenima“, „idiotima“, „šalju u p... materinu“), nerijetko im se spominje i obitelj na vrlo podrugljiv i uvredljiv način, a trenerov opis grupe i pojedinca je krajnje grub i neprimjeren („da su za k...“). Ovakvo ponašanje i komunikaciju nitko ne zaslužuje, a ponajmanje djeca, pa stoga svaki trening odrađuju preko volje, a svaki zadatak doživljavaju kao kaznu. Nakon postignutog uspjeha na utakmici, trener selektivno čestita pojedinim igračima, a ne svima kao ekipi Ovakav postupak djecu jako rastužuje i stvara im osjećaj manje vrijednosti. Želimo naglasiti da su ova djeca, dječaci u dobi od 12 do nepunih 15 godina.

(Iz obraćanja roditelja pravobraniteljici za djecu)

Kod pritužbi iz kojih je razvidno o kojim se klubovima i trenerima radi, saznanja o **neprimjerenom i zlostavljajućem ponašanju prema djeci** redovito dostavljamo na postupanje nadležnoj policijskoj upravi kako bi se utvrdilo ima li u postupcima i izjavama trenera obilježja kažnjivih radnji, kao i sportskoj inspekciji od koje tražimo da utvrde ispunjava li dotični trener uvjete za rad s djecom. Dio pritužbi pokazuje se neosnovanima.

Prema podacima MTS-a, sportska inspekcija provela je 334 inspekcijska nadzora u slučajevima koji se posredno i neposredno odnose na zaštitu djece sportaša te izrekla 59 mjera u slučajevima koji se odnose na zaštitu djece te dvije mjere prilikom nadzora u kojima su utvrđene nepravilnosti vezano uz primjenu čl. 111. Zakona o sportu (zapreke za obavljanje poslova u sportu).

I dalje bilježimo slučajeve u kojima se iz zaprimljenih izvješća saznaje da treneri na koje se pritužba odnosi ispunjavaju uvjete propisane *Zakonom o sportu*, da nisu prethodno osuđivani i da u njihovom ponašanju nisu utvrđeni elementi kažnjivih radnji, iako je iz sadržaja pritužbe nedvojbeno jasno da se radi o verbalnom nasilju. Ovi primjeri pokazuju da, umjesto nulte, postoji visoka stopa tolerancije na nasilje i da se ono često, pa čak i od neke djece i roditelja, opravdava „emocijama“, sportskom strašću i željom za uspjehom. Takav pristup u području sporta, dijametralno suprotan onom koji se primjenjuje u sustavu odgoja i obrazovanja, nedopustiv je te smo stava da se sve ustanove i sportske organizacije trebaju odlučno zauzeti za njegovo ukidanje. Korak k tome predstavljalo bi prihvaćanje preporuke ovog Ureda za uvođenjem **sustava licenci za rad s djecom** u sportu. Za uvođenje sustava licenci za rad s djecom, kao i stručno-pedagoškog nadzora u području sporta se već godinama zalažemo, a posljednje prilikom inicijative za dopunu *Zakona o sportu*.

Primali smo i pritužbe na nasilno ponašanje na sportskoj utakmici, pri čemu su djeca sportaši bila izložena vrijeđanjima navijača protivničke momčadi.

“Navijačka skupina” ...(vjerujem članovi obitelji i prijatelji igrača) ponašaju se nekulturno i neprimjerenom za jednu takvu sportsku manifestaciju, dovikujući igračima među kojima ima najmanje 3 maloljetnika prostote koje ne želim ni napisati. Moje dijete, a vjerujem i ostali igrači osjećaju se nelagodno i na trenutke prestravljeno pogotovo jer (njihov klub) oduvijek promiče nultu toleranciju na bilo kakvo nasilje.

(Iz obraćanja roditelja pravobraniteljici za djecu)

Tijekom 2023. uputili smo preporuku HOO-u da kroz daljnji rad TV kanala Sportske televizije kontinuirano promiču pozitivno i nenasilno navijanje i smanjivanje tenzija među navijačkim skupinama.

Prema podacima MUP-a vezano uz primjenu Zakona o sprečavanju nereda na sportskim natjecanjima, tijekom 2023. evidentirano je 1 068 počinitelja prekršaja, od kojih je 115 maloljetnih (113 muških i dvije ženske osobe).

Tek jedna pritužba u 2023. odnosila se na **nestručni rad trenera**, i to u radu s djecom rane i predškolske dobi u okviru programa koji se temeljem odredbe 23. st. 2. Zakona o predškolskom odgoju i obrazovanju provodi pri sportskim ustanovama. O pritužbi smo upoznali AZOO koja u tom dijelu provodi stručno-pedagoški nadzor te očekujemo izvješće.

I u 2023. godini saznajemo za slučajeve u kojima su se različiti **konflikti i neslaganja odraslih** (najčešće roditelja i uprave kluba) negativno odražavali na djecu. Jedna pritužba ukazuje da je djetetu izrečena *zabrana treniranja*, druga da je djetetu izrečena *suspenzija*, dok je treći slučaj rezultirao jednostranim izdavanjem ispisnica od strane kluba. Sve to ukazuje na sumnju da klubovi često u slučajevima neslaganja i konflikta s roditeljima pribjegavaju pokretati stegovne /disciplinske postupke prema djeci i izricati im mjere. Već godinama upozoravamo da je ovakva praksa sportskih klubova protivna interesima djece te se zalažemo za uspostavu jamstava za djecu, kao i općenito za ujednačavanje pravila i kriterija za vođenje **stegovnih postupaka** prema djeci. Slučajevi iz prakse pokazuju da se neki postupci protiv djece vode bez sudjelovanja, pa čak i znanja djeteta i roditelja.

Iz nekih slučajeva prijašnjih godina zapaža se da je razlog pokretanja stegovnih postupaka prethodno izražena volja djeteta za prelaskom u drugi klub. Dio problema s kojima su se djeca sportaši susretala prilikom **prelaska iz kluba u klub** dokinuo je novi *Zakon o sportu*, koji je u tom dijelu propisao zaštitu sportašima na način da nije dopustio da se kroz odredbe akata nacionalnog sportskog saveza ili sportskog kluba sportašu nameće obveza prihvatanja ponude sportskog kluba na zaključenje novog ugovora, prijeći suspenzijom u slučaju neprihvatanja ponude niti nameće plaćanje bilo kakve naknade osim članarine. Također nije dopustio odredbe akta nacionalnog sportskog saveza kojom se prilikom prelaska sportaša amatera koji zadržava amaterski status iz jednog sportskog kluba u drugi traži isplata naknade za prijelaz. Međutim, nekoliko obraćanja iz 2023. godine ukazuju na to da problem u praksi i dalje postoji. Saznajemo i za slučaj u kojem je izdavanje ispisnice djetetu klub uvjetovao potraživanjem dugovanja na ime članarine.

Osim pritužbi na postupke klubova pri izdavanju ili neizdavanju ispisnica, stranke su se prituživale i na druge odluke klubova i sportskih saveza, od kojih se nekoliko odnosi na **organizaciju i održavanje sportskih natjecanja**. U tri slučaja pritužba se odnosila na bodovanje za upis u 1. razred srednje škole, konkretno razredne odjele za sportaše, u jednom na izmjenu odluke o plaćanju kotizacije za natjecanja, a postupali smo i povodom iskazane sumnje u dvostruko financiranje sportskih aktivnosti djece koja su nastupala u međunarodnim natjecanjima.

Saznajemo i za slučaj u kojem su tijela saveza donijela pojedinačnu odluku onemogućivši sudjelovanje djece na natjecanju, a da je isti taj savez prethodno propustio donijeti niz općih akata značajnih za rad saveza. Na saznanjima iz pojedinačnih slučajeva temeljili smo i inicijative u ovom području. Naime, prilikom inicijative za dopune odredbi *Zakona o sportu* zalagali smo se da se proširi popis aktivnosti koje nacionalni sportski savezi obavljaju kao javnu ovlast s obzirom na to da, u tom slučaju, propust u donošenju i objavi pojedinog općeg akta podliježe prekršajnoj odgovornosti pravne osobe, odnosno saveza¹⁵⁵.

Zbog uočenih pravnih praznina u području **organizacije putovanja i prijevoza djece sportaša na natjecanja**, predlagali smo da nacionalni sportski savezi reguliraju ovu materiju svojim općim aktima kao javnu ovlast.

Tijekom 2023. primili smo i pritužbu na rad trgovačkog društva (agencije) s kojim su roditelji sklopili ugovor o sportskom posredovanju. Saznaje se da su roditelji izrazili namjeru raskida ugovora zbog nezadovoljstva radom agencije, odnosno nerealiziranim stavkama ugovora na štetu djeteta, nakon čega je

155 Čl. 37.st. 6. i čl. 116. st.1. točka 10. *Zakona o sportu*.

agencija od njih potraživala naknadu štete u visini od čak 6 000 eura. Ovaj slučaj skreće pozornost na činjenicu da, unatoč maloljetnosti i zakonskim odredbama koje štite djecu¹⁵⁶, roditelji i dalje potpisuju ugovore koji u svojim stavkama ne osiguravaju jednostavni djetetov „izlazak” iz ugovora, već ih obvezuju na naknadu štete, kao i ugovore koji obvezuju djecu i po nastupu punoljetnosti. Načelnog smo stava da se roditelji trebaju pravovremeno, odnosno prije pravnog posla koji zaključuju u ime i za račun djece, konzultirati o posljedicama konkretnih pravnih radnji, ozbiljno razmotriti odredbe ponuđenog ugovora (primjerice vezano uz obveze djeteta i mogućnost raskida ugovora od strane djeteta) te odbiti potpisati ugovor koji sadrži odredbe koje na bilo koji način idu na djetetovu štetu. Prema važećim propisima ne postoji sustavna evidencija te kontrola i ovjera ugovora koje roditelji potpisuju u ime maloljetnih sportaša sa sportskim klubovima i posrednicima u sportu.

U svom dosadašnjem radu zalagali smo se za reguliranje **prava djece i njihovih roditelja na informacije** koje se u širem smislu odnose na sudjelovanje djece u pojedinom sportu. To se primarno odnosi na značajke i pravila pojedinog sporta (posebno kad je riječ o kontaktnim borilačkim sportovima koji uključuju ciljane udarce u glavu, a čije treniranje medicinska struka ne preporuča djeci i adolescentima). Pravo na informaciju za koje se zalažemo odnosi se i informaciju o pravilima, aktima i načinu funkcioniranja sportskih klubova i saveza, kao i onu o dostupnosti mehanizmima zaštite u slučaju povreda prava. Kako propis u ovom dijelu nije dopunjen, prijedlozi su aktualni i dalje.

Nekoliko slučajeva odnosilo se na **privatnost djece sportaša** vezano uz objave u medijima, fotografiranje djece te obradu njihovih osobnih podataka.

Tijekom 2023. primili smo upit koji se odnosi na roditeljsku suglasnost za sudjelovanje djece u motociklističkom sportu. Uz iznenađenje da se motociklizmom bave čak i djeca u dobi od 5 do 9 godina, naglasili smo kako, neovisno o mogućim zaštitnim faktorima i prilagodbama pravila i uvjeta sudjelovanja djece u motociklizmu, načelno držimo da se radi o sportu neprimjerenom dječjoj razvojnoj dobi. S druge strane, podržali smo organizaciju Susreta malih planinara Hrvatske, članova planinarskih udruga i planinarskih skupina za djecu i mlade, gdje je organizator poveo brigu o različitim aspektima sigurnosti djece sudionika Susreta te brigu o kvaliteti sadržaja koji će im u okviru ove manifestacije biti ponuđeni.

Dostupnost sporta i sportskih sadržaja djeci - Iako u ovom području primamo mali broj prijava, svjesni smo da je ovo pitanje aktualno i da se veliki broj djece ne bavi sportom ili nekom drugom organiziranom fizičkom aktivnošću. Veliki broj djece zasigurno demotivira usmjerenost na vrhunski sport pa djeca koja nemaju predispozicije za uspjeh ne počinju trenirati ili u nekom trenutku odustaju od bavljenja klupskim sportom. Bavljenje sportom nosi određene izdatke (za članarine, opremu, kotizacije) pa dostupnost sporta ovisi i o materijalnom statusu djetetove obitelji. Nekada zapreku za bavljenje sportom predstavlja sredina u kojoj djeca odrastaju, odnosno nedostatak ponude sportskih sadržaja i klubova. Žaloste slučajevi koje bilježimo i ove godine, u kojima se problematizira dostupnost sportske infrastrukture koja je u vlasništvu JLS-a djeci sportašima. Nažalost, iz nekih do sada praćenih slučajeva saznaje se da se radi o sukobu odraslih, posredno i politizaciji dječjeg sudjelovanja u sportu. Predlagali smo stoga da se *Zakon o sportu* dopuni na način da se predvidi obveza vlasnika javne sportske građevine da donese i javno objavi kriterije za korištenje sportskih građevina te zajamči pritom zaštitu od diskriminacije.

Iako školski sport vidimo kao izvrsnu priliku za uključivanje velikog broja djece u sportske aktivnosti, ipak se i u radu školskih sportskih društava fokus umjesto na sudjelovanje zapravo stavlja na rezultat, stoga ćemo se u svom daljnjem radu zalagati za izmjenu takve prakse. Naša dosadašnja zalaganja usmjerena su k tome da se djeci od najranije dobi osigura stručno vodstvo kineziologa u tjelesnim aktivnostima tijekom predškolskog odgoja i obrazovanja, kao i u nastavi tjelesne i zdravstvene kulture u nižim razredima osnovne škole, što je aktualno i dalje.

156 Čl. 101. st.3. i 4. *Obiteljskog zakona*.

Svjesni da redovita tjelesna aktivnost smanjuje rizik za brojne kronične bolesti, doprinosi zaštiti mentalnog zdravlja te ima veliki preventivni potencijal, jer pomaže djeci u usvajanju zdravog stila života i radnih navika, tijekom 2023. založili smo se za donošenje strategije za uključivanje fizički neaktivne djece u tjelesne aktivnosti i sport, o čemu će više riječi biti u poglavlju *Preporuke pravobraniteljice za djecu*. Također, zagovaramo uključivanje djece s teškoćama u razvoju u parasport¹⁵⁷.

Zaključno, zbog brojnih pozitivnih učinaka sporta i bavljenja njime u dječjoj dobi, na svim je razinama nužno poticati uključivanje djece u sport te osigurati njegovu dostupnost. Motivaciji djece doprinijet će uređen i siguran sustav koji prepoznaje i reagira na slučajeve povreda prava te djeci pruža zaštitu. Sustav licenci za rad s djecom kojim se, osim stručnih, vrednuju i pedagoške kompetencije te prethodna neosudživanost sportskih djelatnika, pružio bi određenu garanciju sigurnosti, dok bi protokoli za zaštitu djece u slučajevima nasilja ili drugih rizičnih situacija osigurali ujednačena postupanja i adekvatan pristup zaštiti djece u slučajevima povreda njihovih prava.

Očekujemo žurno donošenje *Pravilnika o zdravstvenim pregledima sportaša* kojima se osigurava skrb o njihovom životu i zdravlju te ujednačavanje i standardiziranje stegovnih postupaka u kojima sudjeluju djeca.

PRIJEDLOZI ZA POBOLJŠANJA

Dostupnost

- *Osigurati veću dostupnost sporta, informacija i mehanizama zaštite osobnih i imovinskih prava djece sportaša.*
- *Osigurati prostorne uvjete za bavljenje sportom i treniranje, a sportske građevine u vlasništvu JLP(R)S-a učiniti jednako dostupnima uz jasne, transparentne i pravične kriterije za njihovo korištenje.*
- *Poticati osnivanje školskih sportskih društava i njihovo osnaživanje.*
- *Osmisliti strategiju uključivanja fizički neaktivne djece u sportske i rekreativne aktivnosti.*

Sigurnost i kvaliteta

- *Osigurati zaštitu interesa djece kroz licenciranje stručnih kadrova u sportu.*
- *Urediti postupak provedbe stručnog nadzora u sportu.*
- *Regulirati ulogu i djelokrug rada zaštitnika u sportu (Child safeguarding officer).*
- *Ujednačiti odredbe koje reguliraju sudjelovanje djece u stegovnim postupcima.*
- *Normirati organizaciju i prijevoz djece sportaša na natjecanja/turnire i pripreme.*
- *Osigurati da nastavu tjelesne i zdravstvene kulture od prvog do četvrtog razreda osnovne škole vode magistri kineziologije.*
- *Čim prije donijeti Pravilnik o zdravstvenim pregledima sportaša.*

¹⁵⁷ Više o tome u poglavlju *Istraživačke aktivnosti*.

4.7 Djeca u pokretu



Strah od migranata potječe iz neznanja, a ne iz negativnog iskustva.

(Poruka djece)



Pravobraniteljica za djecu prati ostvarivanje prava djece u migracijama, i to djece koja dolaze s obiteljima, djece bez pratnje, djece koja su u nezakonitom boravku i koja su tražitelji međunarodne zaštite. Broj tražitelja međunarodne zaštite u 2023. bio je najveći otkad postoji sustav azila. U 2023. nastavili smo pratiti i prava raseljene djece iz Ukrajine u našoj zemlji.

Iako organizacije civilnog društva upućuju na više zakonitih postupanja te povećanje broja tražitelja međunarodne zaštite, i dalje navode nastavak protjerivanja iz RH koje uključuje fizičko zlostavljanje ili ponižavajuće postupanje, krađe, uništavanje imovine te uskraćivanje pristupa azilu, o čemu svjedoče žrtve. Mreža *Border Violence Monitoring* izvještava o iskazima obitelji s maloljetnom djecom prema kojima je granična policija primjenjivala silu te su bile prisiljene prelaziti rijeku. Opisuju i da im hrvatska policija ponekad spaljuje odjeću prije protjerivanja s teritorija države, postupa ponižavajuće prema muškarcima i ženama (koje i seksualno zlostavlja), a ponašanje uključuje i fizičko nasilje prema djeci bez pratnje, o čemu izvještavaju i druge organizacije civilnog društva. Dansko vijeće za izbjeglice izvijestilo je o 3 323 nezakonitih protjerivanja iz RH u BiH, a među protjeranima je bilo 10 % djece.

Nakon što je u lipnju 2021. uspostavljen *Nezavisni mehanizam nadzora postupanja policijskih službenika u području nezakonitih migracija i međunarodne zaštite* (dalje *Mehanizam*) na graničnim prijelazima RH i u prihvatnim centrima za strance, na vrijeme od jedne godine, pravobraniteljica za djecu prihvatila je članstvo u Savjetodavnom odboru, u kojem sudjeluju i Europska komisija, FRA, FRONTEX, IOM, UNHCR te pučka pravobraniteljica, s ciljem davanja smjernica i preporuka za rad *Mehanizma*. Nakon prvog *Godišnjeg izvješća Mehanizma* koje je sadržavalo preporuke za znatno smanjenje rizika od nezakonitih postupanja policijskih službenika u području neregularnih migracija i međunarodne zaštite te za podizanje kvalitete rada MUP-a u ovom području, Savjetodavni odbor uputio je *Mehanizmu* svoje preporuke. U njima je naglasio da je, u cilju učinkovitog nadzora poštivanja temeljnih prava na vanjskim granicama, nužno proširiti i definirati nadležnost *Mehanizma*, uz poštivanje temeljnih ljudskih prava te prava ranjivih skupina. *Mehanizam* je nastavio s radom u studenom 2022. te smo kroz naš rad u Savjetodavnom odboru tijekom 2023. davali nove preporuke vezane za njegove aktivnosti. Iako je *Mehanizam* i dalje provodio aktivnosti nadzora, Savjetodavni odbor obavješten je o poteškoćama i izazovima u radu financijske prirode, uslijed kojih nisu ostvareni svi ciljevi niti rad *Mehanizma* u punom obujmu. Važnost uspostave *Mehanizma* istaknuo je i Odbor ministara Vijeća Europe u svojim Odlukama iz rujna 2023. vezanim za nadzor izvršenja presude M.H. i drugi protiv Hrvatske, u kojoj je Europski sud za ljudska prava utvrdio niz povreda Konvencije za zaštitu ljudskih prava i temeljnih sloboda, uključujući i neučinkovitu istragu za smrt djevojčice, povrede u odnosu na višemjesečni smještaj većeg broja maloljetne djece zatvorenog tipa i protjerivanje iz RH. Navedene Odluke odnose se na praćenje izvršenja presude u vidu provedbe pojedinačnih mjera radi nastavka istrage, ali i općih mjera, poput važnosti uspostave neovisnog mehanizma za nadzor granica, postupanja prema migrantima u skladu s Konvencijom, poboljšanja pristupačnosti u postupku azila i ograničavanja zadržavanja djece u detencijskim centrima.

Broj zahtjeva za međunarodnu zaštitu, kako izvještava UNICEF, premašio je u 2022. (12 872) ukupan broj zahtjeva podnesenih u posljednjih sedam godina (12 398), dok je u 2023. podneseno čak 68 114 zahtjeva. Prema podacima MUP-a za 2023. **izniman porast** očituje se i u **odnosu na djecu**: 12 150 djece tražilo je međunarodnu zaštitu, dok je prethodne godine broj djece tražitelja iznosio 4 773. Od ukupnog broja djece tražitelja međunarodne zaštite, 1 516 su bila djeca bez pratnje odrasle osobe odgovorne za dijete, dok ih je u 2022. godini bilo 436, što ukazuje na znatan porast. Posebno valja istaknuti da je 102 djece bilo u dobi do 13 godina, a čak 281 dijete bez pratnje bilo je u dobi od 14 do 15 godina. Međutim, samo je 19 djece bez pratnje podnijelo zahtjev za međunarodnu zaštitu dok ih je prošle godine podneseno 104.

Podaci pokazuju da je, neovisno o godini u kojoj je zahtjev podnesen, u 2023. doneseno 156 prvostupajskih odluka o obustavi zahtjeva za međunarodnu zaštitu za djecu bez pratnje, i to radi odustanka od zahtjeva, te je za 14 maloljetnika s pratnjom međunarodna zaštita odobrena.

4.7.1 Djeca bez pratnje

Prema podacima MUP-a za 2023. godinu, u Prihvatilištima za tražitelje međunarodne zaštite, bilo je smješteno 1 113 djece bez pratnje, a u domove socijalne skrbi 374, što je znatno povećanje u odnosu na 2022. godinu kada je u Prihvatilištima bilo smješteno 329 djece, a u domove socijalne skrbi 107 djece bez pratnje.

I Centri za pružanje usluga u zajednici (CPUZ) koji pružaju smještaj djeci bez pratnje i imenuju im posebne skrbnike, kao i druge organizacije koje im pružaju pomoć i podršku, izvještavaju o **povećanom broju dolazaka djece bez pratnje**. Međutim, obavještavaju i o njihovom kraćem zadržavanju, posebno nakon ulaska RH u Schengensku zonu, navodeći kako je najveći broj djece samovoljno napustio ustanovu već u prvim danima smještaja.

U odnosu na **djecu koja su zatečena u nezakonitom prelasku granice**, MUP je prema podacima za 2023. postupao prema 10 242 djece, od čega su 1 690 bila djeca bez pratnje. I ovi podaci ukazuju na porast broja djece zatečene u nezakonitom prelasku granice i nezakonitom boravku u RH u odnosu na 2022. godinu (8 449 djece, od čega je 708 djece bilo bez pratnje). S obzirom na znatan porast, i broj djece smještene u prihvatne centre veći je nego 2022. pa je u Prihvatni centar za strance Ježevo bilo smješteno 78 djece u pratnji obitelji, od kojih je 33 djece s obitelji premješteno u prihvatilišta za tražitelje međunarodne zaštite u Kutini i Zagrebu. U Tranzitno-prihvatnom centru za strance Tovarnik bilo je 65 djece s obitelji, devetero djece bez pratnje i osmero djece bez pratnje sa skrbnicima, a u Tranzitno-prihvatnom centru za strance Trilj bilo je smješteno 40 djece u pratnji obitelji i troje djece bez pratnje, koji su po utvrđivanju tog statusa premješteni u CPUZ.

Pozdravljamo **izmjene Pravilnika o boravku u prihvatnom centru za strance i načinu izračuna troškova prisilnog udaljenja**, prema kojima se, prilikom donošenja odluke o smještaju, uzima u obzir najbolji interes djeteta te ranjivost uzrokovana prethodnim stresnim događajima i učinak smještaja na njegovo psihološko stanje. Iako je boravak obitelji s djecom u tranzitnim prihvatnim centrima kratkotrajan, smatramo da smještaj i zadržavanje uz pogled na rešetke kao u zatvorskim uvjetima, ograničeno kretanje i prostor neprilagođen boravku djece nisu primjereni za psihofizički razvoj djece niti su u njihovom najboljem interesu.

U **postupcima spajanja obitelji** na koje imaju pravo osobe kojima je u RH odobrena međunarodna zaštita, i dalje uočavamo poteškoće koje se očituju u dugotrajnom i otežanom pribavljanju dokumenata. Diplomatsko-konzularna predstavništva u kojima član obitelji podnosi zahtjev su udaljena, pa odlazak i pribavljanje dokumenata predstavljaju znatan financijski izdatak člana obitelji koji se želi spojiti s osobom u RH, a često i nesigurno i opasno putovanje. Dugotrajni postupci tijekom kojih organizacije koje pružaju pravnu pomoć i podršku pri spajanju obitelji ne dobivaju od nadležnih tijela RH potrebne informacije i upute za postupanje u slučaju administrativnih poteškoća, dodatno produžuju razdvojenost roditelja s djetetom. U svrhu spajanja obitelji, u 2023. odobrena su četiri privremena boravka spajanja s osobama s odobrenom međunarodnom zaštitom koja se odnose na djecu, a još pet podnesenih zahtjeva je u postupku.

O **neprimjerenosti smještaja djece bez pratnje** izvještavamo godinama. Odlukom MRMSOSP-a za prihvatanje djece bez pratnje određene su dvije kontaktne točke: CPUZ Zagreb- Dugave i CPUZ Split. Djecu prihvaćaju i drugi centri za pružanje usluga u zajednici. Prema podacima MRMSOSP-a, tijekom izvještajne godine, za djecu stariju od 14 godina priznata je socijalna usluga smještaja u kriznim situacijama kod pružatelja socijalnih usluga za 802 djece, od kojih je najveći broj, kao i prethodne godine, bio smješten u

CPUZ Zagreb – Dugave, te u CPUZ Osijek i Ivanec. Znan broj djece bio je smješten i u CPUZ Split. Broj djece mlađe od 14 godina koja su smještena su u CPUZ iznosio je 32. Organizacije uključene u prihvata i rad s djecom bez pratnje, kao i djelatnici ustanova, i dalje ukazuju na neadekvatnost takvog smještaja. Prije svega, CPUZ-i upozoravaju na znatan porast primljene djece koji je, primjerice u CPUZ Zagreb-Dugave, veći za 147 %. Na nedostatak prostornog kapaciteta koji uzrokuje poteškoće pri održavanju odgovarajuće razine skrbi upozorava većina ustanova koja prihvaća djecu bez pratnje. Ono što je bitno istaknuti jest to da se djeca bez pratnje smještaju u ustanove socijalne skrbi za djecu s problemima u ponašanju (PUP). Radi se o smještaju u kriznim situacijama, koji je istovremeno potrebno osigurati i djeci koja su zatečena zbog skitnje, bijega iz druge odgojne ustanove, zbog potrebe za hitnim izdvajanjem uslijed nasilja i zanemarivanja, ali i zbog i izrečene sudske mjere privremenog smještaja u ustanovu socijalne skrbi do okončanja kaznenog postupka ili provođenja tretmana i izvršavanja sudskih odgojnih mjera. Neke prihvatne stanice nalaze se u objektu u kojem se provodi socijalna usluga smještaja radi psihosocijalnog tretmana za djecu te ujedno pružaju smještaj djeci različite kronološke dobi i spola. Djeca migranti dolaze iz drugačijeg kulturnog i jezičnog podneblja. Često su traumatizirana i iscrpljena dugim i neizvjesnim putovanjem. Smještaj u prekapacitirane ustanove, s djecom s PUP-om, nije odgovarajuće rješenje. Takav je smještaj ujedno i izazov za odgajatelje, a ponekad i izvor poteškoća, posebice zbog kulturoloških razloga. Osim toga, djeca mlađa od 14 godina i dalje se smještaju u takve ustanove, često tijekom noći, nakon što su domovi za djecu odbili njihov prihvata. Problematika smještaja zajedno s djecom s PUP-om uočena je prilikom redovitih obilazaka ustanova u kojima borave djeca bez pratnje.

Pratimo provedbu *Protokola o postupanju prema djeci bez pratnje* (dalje: *Protokol*) koji je Vlada RH usvojila 2018. sa svrhom definiranja nositelja obveza, načina i rokova postupanja prema djeci bez pratnje, odnosno pravodobne i učinkovite zaštite njihovih prava i interesa. *Protokol* je potrebno unaprijediti zbog izmjena zakonskog okvira i aktivacije privremene zaštite, ali i zbog uočenih poteškoća u primjeni, poput uloge i dužnosti posebnog skrbnika, smještaja djece starije od 16 godina u prihvatilištima za tražitelje međunarodne zaštite te postupaka vezanih uz utvrđivanje zdravstvene dobi.

Protokol definira ulogu i dužnosti **posebnog skrbnika** kojeg imenuje područni ured HZSR-a djetetu državljaninu treće zemlje ili djetetu bez državljanstva, koje se bez pratnje zakonskog zastupnika zatekne na području RH. Dužnosti posebnih skrbnika su opsežne i sveobuhvatne pa u praktičnoj primjeni dolazi do poteškoća. Posebni skrbnici najčešće se imenuju iz mjesno nadležnih PU HZSR-a. Međutim, mnoga djeca nemaju informaciju tko im je skrbnik niti kako ga mogu kontaktirati, a jedini zajednički susret imaju prilikom uzimanja zahtjeva za međunarodnu zaštitu. Omogućavanje stvarne dostupnosti i češći kontakt nužni su kako bi djeca dobila informacije o spajanju obitelji, pravima, uslugama i upisu u školu. Kako se posebni skrbnik najprije imenuje na mjestu gdje je dijete izrazilo namjeru za međunarodnom zaštitom, a kasnije se imenuje novi po mjestu gdje dijete boravi, produljuju se i procedura i informacije o pravima. U mnogim slučajevima, novi posebni skrbnik imenovan je tjednima nakon što je dijete već napustilo ustanovu.

Tijekom 2023. doneseno je 1 884 rješenja o imenovanju posebnih skrbnika stručnih radnika PU HZSR-a, što je znatno više nego 2022. (706 rješenja). Zbog znatnog broja upravnih postupaka za jedno dijete, dolazi do opterećenosti posebnih skrbnika. Procedure su složene i zahtijevaju niz postupaka i usuglašavanje s drugim službama, primjerice prilikom razgovora sa zatečenim djetetom bez pratnje i pronalaska smještaja. Ovo često zahtjeva angažman u noćnim satima, nakon čega posebni skrbnik odlazi na redovni posao, što utječe na obavljanje redovnog posla, ali i na interese djeteta bez pratnje. Posao posebnog skrbnika obuhvaća niz aktivnosti prilikom spajanja obitelji ili uključivanja djeteta u obrazovanje, a katkad i utvrđivanja jesu li osobe koje se deklariraju zakonskim zastupnicima djece bez pratnje, uistinu tog statusa. Sve to dovodi do njihove nemotiviranosti. Zbog potrebe posjedovanja raznog stručnog znanja, javlja se i problem nedovoljne educiranosti. Imenovanje skrbnika i realizacija njihovog posjeta korisnicima odvijaju se sporo.

Sve je veći **trend kratkog zadržavanja djece bez pratnje**, bilo u prihvatilištima za tražitelje međunarodne zaštite, bilo u ustanovama socijalne skrbi. Većina ustanova izvještava o zadržavanju do dva dana, a ponekad i od svega nekoliko sati, a samovoljno napuštanje centara je glavni razlog prestanka smještaja. Primjerice u CPUZ Zagreb-Dugave samo je jedan korisnik bio na smještaju nekoliko mjeseci. Time je otežana rana identifikacija ranjivosti i zadovoljenje njihovih potreba.

Pozdravljamo **izmjene Zakona o međunarodnoj i privremenoj zaštiti** kojima se određuje da će se djetetu bez pratnje koje izrazi namjeru za podnošenje zahtjeva za međunarodnom zaštitom odmah imenovati posebni skrbnik, koji će u najkraćem mogućem roku nakon podnošenja zahtjeva poduzeti sve potrebne radnje radi pronalazjenja članova obitelji i spajanja djeteta s obitelji, čime je osnažena uloga posebnog skrbnika u brizi za maloljetnika bez pratnje.

Protokol predviđa smještaj djece starije od 16 godina, koja izraze namjeru za međunarodnom zaštitom, u **Prihvatilište za tražitelje međunarodne zaštite**, ukoliko se posebni skrbnik suglasi. Zbog ograničenosti kapaciteta, djeca se smještaju s drugim punoljetnim tražiteljima međunarodne zaštite i izlažu riziku od krijumčarenja, iskorištavanja i zlostavljanja. U Prihvatilište za tražitelje međunarodne zaštite u Kutini, koje obavlja poslove prihvata i smještaja tražitelja međunarodne zaštite ranjivih skupina, među kojima su i obitelji s djecom i djeca bez pratnje starija od 16 godina, smještaju se i druge osobe u slučaju manjka mjesta u Prihvatilištu Zagreb. Nakon obilaska tog Prihvatilišta, uputili smo preporuke vezane za smještaj i poboljšanje materijalnih uvjeta.¹⁵⁸

Nedostatak prevoditelja i dalje predstavlja problem budući da mali broj ljudi govori materinji jezik djece bez pratnje pa se stručni djelatnici često sporazumijevaju putem internetskih prevoditelja ili engleskog jezika koji neka djeca djelomično razumiju.

I dalje postoji problem **nedostatka centraliziranog prikupljanja podataka o djeci bez pratnje**. Ovi podaci su u nadležnosti MUP-a i sustava socijalne skrbi i nisu jedinstveni ni usporedivi. Postojanje baze podataka omogućilo bi uvid u točan broj djece bez pratnje na području države, njihov smještaj i pravni status, podatke o uključivanju u obrazovanje i o skrbnicima.

Iako *Zakon o udomiteljstvu* predviđa mogućnost smještaja djeteta bez pratnje u udomiteljsku obitelj, nemamo podataka o realizaciji ove vrste smještaja. Potrebno je educirati potencijalne udomitelje o specifičnim potrebama djece bez pratnje koja dolaze iz različitog kulturnog okruženja i koja su nerijetko bila izložena višestrukim traumatskim iskustvima te olakšati njihovo uključivanje u obrazovni sustav, kao i osigurati dostupnost prevoditelja za svakodnevnu komunikaciju i psihosocijalnu podršku.

Godinama ukazujemo na potrebu za **specijaliziranom ustanovom** za skrb o djeci bez pratnje koja bi osiguravala smještaj primjeren dobi djece i njihovim specifičnim potrebama, čiji bi djelatnici bili educirani i stručno osposobljeni. Osnovni problemi smještaja odnose se na nedostatak prostornih kapaciteta koji omogućuju minimum zbrinjavanja, nedostatak uvjeta za provođenje slobodnog vremena u većini ustanova, psihosocijalne podrške, učenja hrvatskog jezika, uvjeta za temeljitiji zdravstveni pregled i nedostatak prevoditelja i kulturnih medijatora. Postojanjem specijalizirane ustanove za prihvata djece bez pratnje bilo bi omogućeno lakše vođenje evidencije, kao i individualizirani pristup i unaprjeđenje kvalitete skrbi u skladu s najboljim interesom pojedinog djeteta.

Iako dijete bez pratnje ostvaruje pravo na **zdravstvenu zaštitu** u istom opsegu kao osigurana osoba iz obveznog zdravstvenog osiguranja, ono se često suočava s poteškoćama prilikom prijema u bolnicama i domovima zdravlja ili prepisivanju ili izdavanju lijekova. Najviše prepreka kod djece s odobrenom međunarodnom zaštitom očituje se u nepoznavanju procedura koje se odnose na prijavu osoba s odobrenom međunarodnom zaštitom u zdravstveni sustav ili odbijanju pružanja zdravstvene zaštite zbog jezične

¹⁵⁸ Više o ovoj preporuci u poglavlju *Preporuke pravobraniteljice za djecu*.

barijere i dugotrajnog povrata troškova. Djelatnici organizacija civilnog društva često su uključeni u savjetovanje liječnika o specifičnim procedurama, ali bi ključnu ulogu u davanju preciznih informacija trebala imati nadležna tijela.

„...postoji i veći problem, a to je kad roditelji koriste svoju djecu da im pomognu s prevođenjem..“

(iz Izvrješća u sjeni o provedbi mjera integracije u Hrvatskoj, Centar za mirovne studije, listopad 2023.)

Poseban problem predstavlja **određivanje dobi djeteta bez pratnje** zbog nedostatka dokumenata. Kod postupka procjene starosne dobi, nalaz i mišljenje multidisciplinarnog tima dostavlja se djetetu, a posebni skrbnik se razrješava dužnosti. Ne donosi se odluka kojom se dijete proglašava punoljetnim pa o tome nema mogućnosti pravnog lijeka. Posebno je zabrinjavajuće predstavljanje djece bez pratnje kao odraslih osoba, uslijed čega se takva djeca smještaju u prihvatilišta za tražitelje međunarodne zaštite ili prihvatne centre koji su neprimjereni za njihovu dob te se djeca izlažu većim rizicima. Ukoliko policijski službenici prema djetetu zatečenom u prelasku granice ne izraze sumnju u dob, prema njemu se postupa kao prema odrasloj osobi te izostaje uključivanje sustava socijalne skrbi koje je nadležno za njihovu zaštitu.

Kako bi se unaprijedila suradnja tijela uključenih u zaštitu djece bez pratnje, odlukom Vlade RH osnovano je **Međuresorno povjerenstvo za zaštitu djece bez pratnje**, koje se tijekom 2023. sastalo jednom, na kraju godine, a na njemu su prezentirani podaci o djeci bez pratnje za 2023. i UNICEF-ova „Procjena sustava upravljanja informacijama o zaštiti djece bez pratnje“. Pozdravljamo preporuke UNICEF-a za 2024. godinu, koje se odnose na revidiranje odluke o dosadašnjim kontaktnim točkama za smještaj i migrantske rute u RH, smještaj u udomiteljske obitelji te indikatore praćenja djece bez pratnje.

U 2023. pokrenuto je 86 postupaka **uključivanja djece u odgojno-obrazovni sustav**, a realizirano je samo 46, od čega je 40 pohađalo osnovnu školu, četvero je pohađalo srednju školu, a dvoje djece uključeno je u vrtić. U odnosu na prošlo izvještajno razdoblje, broj djece koja su idu u školu je veći, u skladu s povećanim brojem tražitelja međunarodne zaštite. Djeca tražitelji međunarodne zaštite i djeca pod međunarodnom zaštitom i dalje se suočavaju s poteškoćama unutar odgojno-obrazovnog sustava. Prema *Zakonu o odgoju i obrazovanju u osnovnoj i srednjoj školi*, osnovnoškolski odgoj i obrazovanje počinje upisom u prvi razred osnovne škole i obvezno je za svu djecu, u pravilu od šeste do petnaeste godine života, što predstavlja značajnu prepreku za migrante zbog razlika u obrazovnom sustavu. Pratili smo slučaj djeteta koje u postupku preseljenja u RH navršilo 15 godina te je trebalo ponovo upisati osmi razred. Gradski ured za obrazovanje, sport i mlade Grada Zagreba dao je suglasnost za redovan upis u školu. Ta je škola zatražila suglasnost MZO-a, koji je uskratio upis zbog prevelikog broja djece s teškoćama, uz uputu da dijete pohađa osnovnu školu za obrazovanje odraslih ili da se nađe druga škola. Nakon što je pet škola u okruženju odbilo upisati dijete, ono je, zalaganjem škole u koju je dijete prvotno bilo upućeno, upisano u osmi razred.

Uključivanje djece u **pripremnu nastavu iz hrvatskog jezika** koju je škola dužna osigurati jedno je od prava djece tražitelja azila i djece pod međunarodnom zaštitom. Škola šalje zahtjev za odobrenje pripreme nastave upravnom odjelu u županiji, odnosno, Gradskom uredu za obrazovanje sport i mlade Grada Zagreba i MZO-u, te provedba tečaja ne može započeti dok se ne dobije odobrenje. Početak nastave za svakog učenika čeka se minimalno dva mjeseca, što odgađa podršku djetetu. Ponekad djeca po odobrenju pripreme nastave odlaze u drugu školu gdje se nastava provodi, pri tome gubeći dio nastave u svojoj školi. 140 sati nastave hrvatskog jezika nije dovoljno da dijete samostalno sudjeluje u obrazovanju i ostvaruje ciljeve, a i dalje nema udžbenika koji su prilagođeni djeci s drugog govornog područja.

„ ..kad djeca krenu u školu, potreban im je školski pribor i drugo za školu što iziskuje financijske izdatke, a uz osnovne životne namirnice, to je značajan teret za roditelje, pogotovo za samohranu majku s troje djece. Upis djece u školu bila je jedna od prvih poteškoća s kojima se suočila. Nisam mogla upisati djecu u škole pod obrazloženjem da djeca ne znaju hrvatski jezik, već se isto dogodilo tek nakon intervencije MZO koja se dogodila na zamolbu mojeg brata. Treba biti neka priprema djece

za upis u srednju školu. Ta priprema treba sadržati: 1) intenzivni tečaj jezika koji počinje od “nule” s njima. 2) Mentor da ih uputi u sve ono što njima nije jasno i da se druži s njima budući da će tako bolje i brže naučiti jezik. 3) Organizirati puno druženja s hrvatskim narodom.... Da su te stvari bili tada dostupne, moj sin bi krenuo u školu sretan i psihički opušten“.

(iz Izviješća u sjeni o provedbi mjera integracije u Hrvatskoj, Centar za mirovne studije, listopad 2023.)

Među uočenim problemima su i izostanak podrške učenju jezika i pisanju zadaća. Boravak u razredu s drugim vršnjacima dok čekaju odobrenje nastave kod djece izaziva frustraciju zbog nepoznavanja jezika i sadržaja. Često su upisani u niže razrede, što utječe na socijalizaciju, uzrokuje izolaciju i vršnjačko nasilje. Postoje i problemi s utvrđivanjem razine obrazovanja zbog nedostatka dokumenata o obrazovnim postignućima, a neka djeca nisu godinama pohađala niti jedan odgojno-obrazovni sustav. Djeci s traumama često je jedina sustavna podrška školski psiholog, koji u pravilu ne govori materinji jezik djeteta izbjeglice, te je, u odnosu na potrebe, njegova podrška nedovoljna. Na problem jezika i nedostatka pomoćnika u nastavi koji bi pomogao u svladavanju gradiva već godinama ukazuju i udruge koje rade s djecom u odgojno-obrazovnom sustavu. Učenjem hrvatskog jezika djeca pružaju podršku i svojim roditeljima u njegovom svladavanju i uključivanju u novo društvo.

Organizacije i škole koje rade s djecom tražiteljima međunarodne zaštite, djecom pod međunarodnom zaštitom te s djecom pod privremenom zaštitom i dalje ukazuju na razlike u obrazovnom sustavu u tretiranju djece. Dijete s odobrenom privremenom zaštitom uključuje se na pripremnu nastavu hrvatskog jezika danom dostave obavijesti MZO-a o uključenosti učenika u sustav odgoja i obrazovanja u RH i škola ne mora čekati odluku Gradskog ureda. Takvo odobrenje dijete sa statusom međunarodne zaštite puno dulje čeka, čime se nalazi u nepovoljnijem položaju.

Obitelji migranata suočavaju se s nedostatkom pristupa **vrtićima**, što stvara dodatne izazove za roditelje i otežava integraciju djece i obitelji u lokalnu zajednicu.

U odnosu na **organizirani rad s djecom u prihvatnim centrima**, humanitarne i organizacije civilnog društva ukazuju na nedostatak organiziranog i sustavnog rada te na odsustvo edukativnih i rekreacijskih sadržaja važnih za cjelokupni razvoj i dobrobit djece. U prihvatilištima je stalno prisutan Hrvatski Crveni križ, koji pruža cjelokupnu pomoć pri prihvatu i tijekom boravka, uključujući i održavanje radionica s djecom, povezivanje s lokalnom zajednicom i razne vrste podrške. Drugim organizacijama nije dopušteno u prihvatilištima organizirati aktivnosti pružanja pravne i psihosocijalne podrške niti radionice i podršku djeci u učenju jezika i pisanju zadaća.

„...Kada sam prije šest i pol godina došla u Hrvatsku, trebala mi je psihološka i materijalna pomoć, kako za mene tako i za moju djecu koja su tada bila maloljetna i otišli iz Sirije koja je bila zahvaćena ratnim strahotama i gdje nije bilo uvjeta za školovanje i za normalan život.“

(iz Izviješća u sjeni o provedbi mjera integracije u Hrvatskoj, Centar za mirovne studije, listopad 2023.)

Pozdravljamo dopunu *Zakona o međunarodnoj i privremenoj zaštiti* da se djetetu tijekom postupka međunarodne zaštite osigura pristup rekreacijskim aktivnostima u skladu s njegovom dobi (uključujući igru) te aktivnostima na otvorenom.

Mnoge organizacije obavještavaju i o slaboj internetskoj vezi koja je jedini oblik komunikacije s prijateljima i rodbinom, na što upozoravaju i ustanove za prihvata djece. Potreba za internetskom vezom djeci je od izuzetne važnosti, jer im je nerijetko jedini kontakt s obitelji.

Primjer dobre prakse je donošenje *Akcijskog plana Grada Zagreba za provedbu Povelje integrirajućih gradova*, koju je Gradska skupština Odlukom prihvatila u studenome 2022. Ovom *Poveljom* gradovi iskazuju namjeru promicanja integracije migranata u europskim gradovima, a cilj *Akcijskog plana* je poticanje i provođenje integracije tražitelja međunarodne zaštite, osoba kojima je odobrena međunarodna ili

privremena zaštita i stranih radnika koji prebivaju na području Grada Zagreba u društvo, te doprinos razvoju cjelokupne migracijske politike u RH.

“Trebalo bi postojati više svijesti i razumijevanja da pomaganje izbjeglicama u integraciji zapravo pomaže razvoju društva.”

(iz Izješća u sjeni o provedbi mjera integracije u Hrvatskoj, Centar za mirovne studije, listopad 2023.)

PRIJEDLOZI ZA POBOLJŠANJA

- *Uspostaviti učinkovite alternative zadržavanju djece bez pratnje i obitelji s djecom, osiguravajući usklađenost s imigracijskim procedurama, uz poštivanje ljudskih prava (ograničiti zadržavanje djece u imigracijskim detencijskim centrima).*
- *Jačati uključivanje djece u odgojno-obrazovni sustav i osigurati strukturirano, sustavno i intenzivno učenje hrvatskog jezika od prvog dana dolaska, s povećanim brojem sati, kao i druge socijalne aktivnosti, uz dostupnost prevoditelja i psihosocijalnu pomoć za djecu kojoj je to potrebno.*
- *Osigurati dovoljan broj pomoćnika u nastavi za djecu tražitelje međunarodne zaštite i djecu kojima je odobrena međunarodna i privremena zaštita te pružati podršku u razvijanju vještina učiteljima i nastavnicima koji rade s djecom drugog govornog područja s izbjegličkim iskustvom.*
- *Oformiti jedinstvene ažurirane baze podataka o djeci bez pratnje te osigurati pravodobnu razmjenu podataka kroz međuresornu suradnju.*
- *Uvesti mehanizam evaluacije i praćenja rada posebnih skrbnika, standardiziranu i kontinuiranu edukaciju, kao i sredstva za naknadu za rad skrbnika.*
- *Educirati djelatnike ustanova i udomitelje o specifičnim potrebama djece bez pratnje.*
- *Povećati smještajne kapacitete i broj stručnog osoblja za ustanove koje su određene kao kontaktne točke za prihvata korisnika i ustanove za prihvata djece bez pratnje.*
- *Osigurati odgovarajući smještaj djece bez pratnje u vidu specijalizirane ustanove u kojoj bi se na jednom mjestu evidentirala sva djeca bez pratnje, provela procjena potreba i osigurali svi resursi za rad i pomoć u cilju osiguranja bolje skrbi i zaštite njihovih interesa i potreba.*
- *Omogućiti pristup organizacijama civilnog društva prihvatilištima radi pružanja aktivnosti pravne i psihosocijalne podrške te radionica za djecu.*

4.7.2 Djeca iz Ukrajine

Prema podacima MUP-a, na kraju 2023. u RH se nalazilo 7 633 djece raseljene iz Ukrajine, odnosno 33,2 % svih raseljenih osoba. Na početku rata u Ukrajini 2022. godine, Vlada RH osnovala je Međuresornu skupinu kojom je koordinirao MUP. Praksa redovitih sastanaka međuresorne skupine radi informiranja o provedenim aktivnostima i razmjene iskustava, uočenih problema i davanja preporuka prekinuta je nakon lipnja 2022. Na mrežnim stranicama MUP-a i dalje postoji poveznica „Hrvatska za Ukrajinu” s informacijama o pomoći, propisima, i aktivnostima pojedinih ministarstava, koje i dalje predstavljaju pomoć novim obiteljima pristiglim iz Ukrajine. Stručnu, tehničku i administrativnu podršku osobama raseljenim iz Ukrajine i dalje pruža Ravnateljstvo civilne zaštite. Mnoge organizacije civilnog društva nastavile su s doprinosom u pružanju pomoći, a mi smo nastavili pratiti poštivanje prava djece iz Ukrajine, posebice one koja se na području naše države nalaze u kolektivnom smještaju i bez roditelja. U preporukama pružateljima usluga naglasili smo važnost kvalitete smještaja, prilagodbu prehrane navikama iz drugog

podneblja, kao i da se prostori gdje borave djeca upotpune sadržajima za dječju igru i slobodno vrijeme.

Djeca iz alternativne skrbi u Svetoj Nedjelji, uz podršku i pružanje informacija nadležne ustanove socijalne skrbi i nekoliko udruga, prilagodila su se novom životu u Hrvatskoj. Obišli smo djecu sportaše smještene u Splitu, koja su ondje boravila u pratnji trenera ili roditelja. Premda je tijekom 2023. u Hotelu „Zagreb“ u Splitu boravio znatan broj djece, uključujući i djecu nogometaše, uočili smo manjak organiziranih aktivnosti u popodnevnim satima. Iako djeca nogometaši više ne borave u tom Hotelu, i dalje su ondje djeca koja se bave drugim sportovima, no prostor koji se koristio za slobodno vrijeme više nije dostupan djeci koja su ostala stanovati u ovom objektu. Sredinom srpnja 2023. okončan je projekt UNICEF-a „Podrška najugroženijoj djeci i adolescentima iz Ukrajine u Splitsko-dalmatinskoj županiji“. Međutim, izostaje suradnja s lokalnom zajednicom u organiziranju konkretnih aktivnosti.

Nastavili smo pratiti proces uključivanja djece u lokalnu zajednicu, posebice u odnosu na **obrazovanje** i prilagodbu novoj školskoj sredini, dostupnost dječjih vrtića i mogućnost kvalitetnog provođenja slobodnog vremena i igre. Prema podacima MZO-a, tijekom školske godine 2022./2023. u odgojno-obrazovne ustanove bilo je uključeno 1 394 djece iz Ukrajine, dok ih je u školskoj godini 2023./2024. uključeno 1 660, od toga 1 136 u osnovne škole, 371 u srednje škole i 153 djece u dječje vrtiće. MZO je nastavio s aktivnostima za uključivanje učenika u odgojno-obrazovne ustanove i pružanje potpore učenicima, roditeljima i učiteljima; osigurani su besplatni udžbenici, školski pribor i prijenosna računala, posebno za djecu koja su pohađala online nastavu iz Ukrajine. Osigurana su i sredstva za sufinanciranje produženog boravka, nastave izvan učionice, smještaja u učenički dom, opreme i integracijskih programa.

Prilagodbu obrazovnom sustavu i dalje ograničava jezična barijera, zbog čega su neke škole oklijevale prilikom upisa djece. U nekim školama učenici smiju koristiti *Google* prevoditelja, ali to usporava praćenje nastave. Zbog nedovoljnog poznavanja jezika, sve informacije, činjenice i zahtjevi prema djeci nisu dovoljno jasni, što kod djece može izazvati neugodne osjećaje, jer unatoč trudu ne ostvaruju željene rezultate. Dio učenika uključen je u redovne školske programe, ali dio, najčešće starija djeca, prati i online nastavu prema ukrajinskom programu, odnosno prati i hrvatsku i ukrajinsku školu. To djeci stvara dodatan stres, manjak vremena za zadaće i svladavanje gradiva koje nije ujednačeno niti slično. Mnoga djeca u nadi za skorim povratkom kući nisu uključena u škole te prate samo online nastavu, što umanjuje mogućnost za druženje s vršnjacima i sklapanje novih prijateljstava. Rad s učenicima s drugog kulturalnog i jezičnog podneblja zahtjeva spremnost i prilagodbu nastavnika novim uvjetima.

Prilagodba novoj zajednici i školi bolja je kod djece čiji su roditelji odlučili ostati u Hrvatskoj, u usporedbi s onima koji se žele što prije vratiti u Ukrajinu ili otići u neku drugu državu. U odnosu na **učenje jezika**, djeca koja borave više s vršnjacima iz Hrvatske, uz boravak u školi, bolje usvajaju hrvatski jezik, dok je odraslima potrebno uključivanje u plaćene tečajeve koje si ne mogu omogućiti. Međutim, dobivamo informacije o slaboj motiviranosti prosvjetnih radnika u nekim školama, koja se odnosi na osmišljavanje dodatnog programa za ranjivu djecu. U nekim školama djeca su primorana ići u suprotnu smjenu na dopunske sate hrvatskog jezika. Obavješteni smo o razlikama u pristupu kvalitetnom obrazovanju i izvannastavnim aktivnostima u gradovima i četvrtima. I djeci i odraslima jezična barijera otežava sklapanje novih prijateljstava jer se često, zbog straha da ne budu pogrešno shvaćeni, ne upuštaju u komunikaciju. Udruge koje pružaju pomoć i podršku upozoravaju na situacije višemjesečne izoliranosti djece u razredu zbog nedovoljnog poznavanja jezika ili ponašanja uzrokovano prethodnim traumama, što nekad u školi nije na vrijeme prepoznato.

Unatoč nastavku uključivanja djece u dječje vrtiće, predškolski odgoj i dalje nije dostupan na cijelom području RH. Roditelji, posebno samohrane majke, zbog toga ne mogu tražiti posao i ostaju u kolektivnim smještajima. Preporukama smo ukazivali na potrebu dostupnosti predškolskog odgoja i obrazovanja, kako zbog učenja hrvatskog jezika, tako i mogućnosti zaposlenja za roditelje.

Slobodne aktivnosti nisu svuda jednako dostupne, posebice za djecu smještenu izvan gradova i u ruralnim područjima. Međutim, neka djeca nisu zainteresirana za slobodne aktivnosti koje za njih organizira škola ili lokalna zajednica. To je uočeno u nekim kolektivnim smještajima, gdje na razne grupne aktivnosti koje su organizirale udruge nije bio velik odaziv. Kreativne radionice za djecu, neovisno o jeziku, na kojima bi sudjelovali s vršnjacima, čine prostor za napredak u integraciji.

U **41 kolektivnom centru** na kraju 2023. boravilo je 1 545 raseljenih osoba, prema podacima Ravnateljstva civilne zaštite MUP-a. Iako boravak u kolektivnom smještaju u kojem se nalaze osobe u sličnoj situaciji omogućuje međusobnu podršku, osjećaj sigurnosti može biti ugrožen zbog ponašanja nekih korisnika, konzumacije alkohola i uznemiravanja.

Hrvatski Crveni križ i mnoge druge organizacije civilnog društva i dalje su uključene u rad na terenu te kontinuirano pružaju pomoć, provode aktivnosti i savjetovanja s raseljenim osobama. Kroz usluge Dnevnog centra za raseljene osobe, Centar za nestalu i zlostavljanu djecu također pruža pomoć i podršku, a rad s djecom i odraslim osobama raseljenim iz Ukrajine, u odnosu na 2022. godinu, manje je izazovan radi njihove prilagodbe na životne prilike u RH.

Vrijedan je program „Briga o mentalnom zdravlju i psihosocijalna podrška i djeci iz Ukrajine i njihovim i skrbnicima u Hrvatskoj“ Društva za psihološku pomoć i UNICEF-a, koji jača kapacitete stručnjaka i pruža psihosocijalnu podršku djeci i osobama koji se brinu o njima. U program su uključeni ukrajinski psiholozi, prevoditelji, grupni voditelji i supervizori. Djeca i roditelji sudjeluju u brojnim grupnim aktivnostima te individualnom savjetovanju u školama i kolektivnom smještaju na području cijele RH. Ovaj projekt se provodi od lipnja 2022. te je njime dosad obuhvaćeno 1 255 djece, i to najviše u grupne radionice na temu motivacije u školi, prijateljstva i prilagodbe, prevladavanja strahova i prevencije agresivnog ponašanja. Mnoge osobe i dalje tuguju zbog gubitaka, a djeci nedostaju vršnjaci i prijatelji iz Ukrajine i njihov dom. Zbog osjećaja koji prate djecu i dalje im se preporuča uključivanje u individualno i grupno savjetovanje.

Vrijedan je i projekt „Potpora integraciji djece i izbjeglica i migranata u zemlje EU“ koji provode Državno tajništvo za migracije Švicarske konfederacije i regionalni ured UNICEF-a za Europu i središnju Aziju, kao regionalni humanitarni program u šest zemalja, s ciljem podrške državnim i javnim tijelima i drugim dionicima u zemljama Europske unije u kojima se nalaze djeca raseljena iz Ukrajine i njihove obitelji. Program predstavlja odgovor na kriznu situaciju uzrokovanu ratom u Ukrajini, s ciljem da najranjivija djeca iz Ukrajine i njihovi skrbnici te djeca bez pratnje imaju pristup integriranoj i visokokvalitetnoj zaštiti djece i uslugama podrške obitelji. Program u našoj zemlji provodi Ured UNICEF-a za Hrvatsku u suradnji s mnogobrojnim partnerima, uključujući Društvo za psihološku pomoć.

Pohvalan je program „Hurtok“ („kružok, krug povjerenja“) pokrenut u Centru mladih Ribnjak u Zagrebu odmah nakon izbijanja rata u Ukrajini. Program doprinosi razvijanju nove solidarne zajednice u kojoj će osobe raseljene iz Ukrajine postati njen ravnopravni dio te svojim znanjima i prisutnošću unaprijediti postojeće društvo. Centru Ribnjak pridružili su se i drugi centri za kulturu te se program nastavio odvijati u 2023.

PRIJEDLOZI ZA POBOLJŠANJA

- *Osigurati dostupnost predškolskog odgoja i obrazovanja djeci raseljenoj iz Ukrajine.*
- *Osigurati dopunsku nastavu za bolje razumijevanje pojedinih obrazovnih sadržaja u školi.*
- *Organizirati radionice i zajedničke aktivnosti slobodnog vremena za djecu neovisno o poznavanju jezika.*
- *Osigurati usluge za podršku mentalnom zdravlju u manjim gradovima i mjestima.*

4.8 Prava djece koja žive na otocima

S ciljem praćenja ostvarivanja prava djece na otocima pravobraniteljica i njezini suradnici nastavili su i u 2023. obilaziti odgojno-obrazovne i druge javne i državne ustanove na otocima. Obišli smo Lastovo, Lošinj, Korčulu i Brač. Osim obilazaka, kontakti s djecom, stručnjacima koji brinu o djeci i roditeljima koji nam se pojedinačno obraćaju bili su nam poticaj za upućivanje preporuka za unaprjeđenje kvalitete života djece na otocima i ostvarivanje njihovih prava. Kroz različite aktivnosti te kroz sudjelovanje na stručnim skupovima promicali smo prava djece na otocima te ukazivali na njihove specifične potrebe i izazove s kojima se suočavaju. Prilikom obilazaka otoka Korčule i Lošinja organizirali smo predavanje za odgojno-obrazovne djelatnike i druge stručnjake koji sudjeluju u odgoju djece na temu „Izazovi i poteškoće u zaštiti prava djece“. Ujedno smo se susreli s djecom, predstavnicima učeničkih i gradskih vijeća.¹⁵⁹ Kako bismo prenijeli sva saznanja i prikupljene informacije te iznijeli naše prijedloge za poboljšanja kvalitete života djece na otocima, organizirali smo sastanak s Upravom za otoke Ministarstva regionalnoga razvoja i fondova EU.

Nedvojbeno je da djeca koja žive na otocima imaju jednaka prava i obveza je države osigurati im jednake mogućnosti za ostvarivanje njihovih prava. Jednakopravni status djece na otocima zajamčen je i Ustavom Republike Hrvatske koji naglašava da su otoci razvojno jednakopravni dijelovi države te područja od državnog interesa i pod osobitom zaštitom. Otoci su i u *Nacionalnoj razvojnoj strategiji RH do 2030. godine* prepoznati kao jedan od prioriteta razvojne politike RH. Donesen je *Nacionalni plan razvoja otoka za razdoblje 2021.-2027. godine* koji pokriva višesektorsko područje i uključuje različite javne politike koje trebaju sinergijski djelovati u području razvoja otoka. Prateći stanje prava djece na otocima već dugi niz godina, osim na zakonodavnoj razini, uočavamo pomake u podizanju razine kvalitete njihovog života i na terenu. Ohrabruje nas vidjeti prihvaćenost i realizaciju nekih preporuka pravobraniteljice koje su podigle razinu kvalitete djeci na otocima (ulaganja u predškolski odgoj, zapošljavanje stručnog kadra u odgojno-obrazovnim ustanovama, besplatni prijevoz, osiguravanje pristupa internetu na svim otocima, otvaranje Odjela za pružanje izvaninstitucionalnih usluga Centra za odgoj i obrazovanje „Juraj Bonačić“ na otoku Braču, organizacija stručnih skupova samo za djelatnike otočnih škola od strane AZOO-a, telesavjetovanje Obiteljskog centra na otoku Lastovu i dr.). No, još uvijek djeca na pojedinim otocima doživljavaju različite povrede svojih prava i nemaju jednake mogućnosti za njihovo ostvarivanje u odnosu na djecu koja žive na kopnu. Djeca koja žive na otocima i njihovi roditelji, kao i stručnjaci koji brinu o djeci, suočavaju se s brojnim izazovima i preprekama u ostvarivanju svojih prava u različitim područjima života. Izazovi i prepreke razlikuju se među otocima u pogledu prostornih, sigurnosnih, kadrovskih i organizacijskih uvjeta odgojno-obrazovnih i zdravstvenih ustanova te drugih javnih službi, kao i u pogledu ponude sadržaja slobodnog vremena, dostupnosti usluga stručnog kadra različitih profila i prometne povezanosti mjesta na otoku i otoka s kopnom, financijskom moći grada/općine kao i u motivaciji donositelja odluka na lokalnoj i županijskoj razini za unaprjeđenjem kvalitete života djece na otocima.

U području **odgoja i obrazovanja** gotovo svi problemi koji su uočeni i o kojima smo pisali prethodnih godina vrijede i dalje. Uočavamo razlike u dostupnosti obrazovanja, broju djece/učenika, prostornim i kadrovskim uvjetima te u organizaciji rada odgojno-obrazovnih ustanova na otocima.

Sustav predškolskog odgoja i obrazovanja još uvijek nije ustrojen **na svim otocima**. Od većih otoka, otok Mljet nema organiziran predškolski odgoj. Svi manji otoci (osim Lastova) nemaju organiziran predškolski odgoj. No, prilikom ovogodišnjeg obilaska DV Biser Lastova na Lastovu uočili smo da su nužni pomaci u odnosu na podizanje razine kvalitete predškolskog odgoja na ovom otoku te smo u odnosu na zapažene prostorne i kadrovske nedostatke uputili preporuke osnivaču i nadležnom ministarstvu. Obaviješteni smo da su preporuke prihvaćene te da je dio njih realiziran.¹⁶⁰

Slično kao i na Lastovu, obaviješteni smo o stanju u drugim otočnim vrtićima koje iziskuje ulaganja u

¹⁵⁹ Više informacija o ovome u poglavlju *Obilasci ustanova za djecu i drugih mjesta*.

¹⁶⁰ Više informacija u poglavlju *Preporuke pravobraniteljice za djecu i Obilasci ustanova za djecu i drugih mjesta*.

prostorne i kadrovske uvjete. Posebno brine što u postojećim predškolskim ustanovama najčešće nije zaposlen nijedan stručni suradnik ili su zaposleni na pola radnog vremena, što rezultira nepravovremenim detektiranjem problema djece te neodgovarajućim tretmanom. Ulaganja u području predškolskog odgoja na otocima najčešće ovise o senzibilitetu i financijskim mogućnostima osnivača, što dovodi do nejednakosti među djecom koja žive na otocima.

U odnosu na **osnovno i srednje obrazovanje** također su vidljiva ulaganja u prostorne uvjete te didaktičku i informatičku opremu gotovo svih škola. No i dalje se neke škole zatvaraju i propadaju. Škole posebno ističu poteškoće vezano za stručni kadar, jer su stručni suradnici uglavnom zaposleni na pola radnog vremena, što otežava kvalitetno praćenje i rad s učenicima koji imaju potrebu za stručnim tretmanom. Ravnatelji i dalje ističu nedostatak određenih profila stručnih suradnika kao najveći problem. Posebno naglašavaju povećan broj djece s poteškoćama, uglavnom **djece s teškoćama u razvoju (TUR)** koja trebaju opservaciju, rješenje o primjerenom obliku školovanja i rad sukladno *Pravilniku o osnovnoškolskom odgoju i obrazovanju učenika s teškoćama u razvoju* pa se osjećaju usamljeni i bez podrške za kvalitetan rad s njima. I dalje je izražena potreba osnivanja posebnih razrednih odjela za djecu s većim teškoćama u razvoju sukladno *Pravilniku*, kako bi se djeca i roditelji zadržali na otoku i dobili odgovarajuće obrazovanje, skrb i podršku.

I djeca kojima je potreban nastavak obrazovanja u Centrima za odgoj i obrazovanje nerijetko ostaju na otocima kako oni i roditelji ne bi morali mijenjati mjesto boravišta pa u redovnim školama ne dobivaju potrebnu stručnu podršku i kvalitetno obrazovanje prilagođeno njihovim potrebama. Iskorak u pružanju podrške djeci s TUR-om na otocima ove godine napravio je otok Brač koji je u rujnu 2023. dobio Odjel za pružanje izvaninstitucionalnih usluga Centra za odgoj i obrazovanje "Juraj Bonačić" iz Splita. Time je otok Brač postao prvi otok koji će djeci s TUR-om pružati uslugu rane intervencije. Očekujemo da će se otvaranje sličnih odjela nastaviti i na drugim otocima gdje postoji potreba djece i roditelja za ovakvom vrstom usluge. Djeca s otoka Brača sada će na svom otoku moći dobiti uslugu psihologa, logopeda, edukatora rehabilitatora, radnog terapeuta i fizioterapeuta. Ovakve aktivnosti u suglasju su s dugogodišnjim preporukama pravobraniteljice za djecu koja se aktivno zalaže za jednake mogućnosti za djecu s teškoćama u razvoju na otocima.

Već godinama apeliramo na zapošljavanje stručnih suradnika neovisno o broju djece u ustanovi ili osiguravanje tzv. **mobilnih timova stručnih suradnika** koji bi bili zaduženi za djecu iz više otočnih odgojno-obrazovnih ustanova. Djeca na otocima, osim u školi, ne mogu dobiti pomoć stručnih suradnika u okviru ni jedne druge ustanove na otoku. Uz dobru organizaciju, osiguravanje mobilnog tima može se provesti kroz već postojeće kadrovske i materijalne resurse (djelatnici socijalne skrbi i zdravstveni djelatnici koji inače obilaze otoke uz korištenje policijskih plovila).

Osim nedostatka stručnog kadra, otočni vrtići i škole suočavaju se s **čestim promjenama odgajatelja i učitelja** i nemogućnošću pronalazjenja zamjene za odsutnog djelatnika. Dio učitelja putuje i ovisi o trajektnom i autobusnom prijevozu, rade na više škola ili se ne mogu zaposliti na puno radno vrijeme radi nedostatka satnice zbog manjeg broja razreda. Stoga je nužno pronaći način kako ih zadržati na otoku. Zbog prometne izoliranosti odgojno-obrazovni djelatnici na otoku nemaju pristup ni stručnim usavršavanjima kao oni s kopna te je nužno jedan dio stručnih usavršavanja provoditi i na otocima.

Srednjoškolsko obrazovanje nije dostupno djeci na svim otocima ili je izbor programa vrlo sužen pa ga djeca najčešće nastavljaju u većim gradovima. Tako nam je prilikom obilaska Lastova istaknut problem djece srednjoškolske dobi koja ne mogu ostvariti pravo upisa u učenički dom ni pravo na prehranu u učeničkom domu ukoliko su smješteni u privatnom smještaju. MZO-u smo preporučili da u *Odluci o uvjetima za prijam učenika prvih razreda srednjih škola u učeničke domove* u narednoj školskoj godini uvrsti kriterij prednosti pri upisu u učenički dom za djecu s udaljenih otoka i mjesta koja nisu u mogućnosti u jednom danu putovati u i iz škole. Županijama Splitsko-dalmatinskoj i Dubrovačko-neretvanskoj preporučili smo da razmotre modele i oblike financiranja prehrane u učeničkom domu za onu djecu koja nisu uspjela ostvariti pravo upisa u učenički dom.¹⁶¹

¹⁶¹ Više o tome u poglavlju *Preporuke pravobraniteljice za djecu*.

Nedostatak stručnog kadra na otocima prisutan je i u okviru zdravstvenih ustanova i ustanova socijalne skrbi, zbog čega djeca i obitelji nemaju gdje dobiti stručnu psihološku pomoć i obiteljsko-pravnu zaštitu. Financijske teškoće i udaljenost otoka mnogim obiteljima onemogućuju odlazak u najbliže gradove na kopnu na savjetovanje i drugu vrstu tretmana (psihološkog, psihijatrijskog, defektološkog, logopedskog i/ili liječničkog). Primjerice, na otoku Lastovu u okviru niti jedne ustanove nema stručnog suradnika psihologa, edukacijskog rehabilitatora ni logopeda, stoga su djeca sa svojim roditeljima primorana putovati brodom po nekoliko sati u Split ili Dubrovnik na dijagnostiku i terapije, pri čemu izostaje stručni rad s djecom. Osim roditeljima, ovo je izazov i samim djelatnicima koji uz najbolju volju djeci ne mogu pružiti svu potrebnu stručnu pomoć i podršku. Time djeca s otoka Lastova nemaju jednake mogućnosti za ostvarivanje svih svojih prava, a posebno prava na kvalitetnu zdravstvenu skrb te odgoj i obrazovanje. Zavodu za javno zdravstvo, Službi za mentalno zdravlje Dubrovačko-neretvanske županije te Obiteljskom centru Dubrovačko-neretvanske županije preporučili smo da otok Lastovo prioritarno uvrste u svoje planove i programe rada te u okviru svojih ovlasti osiguraju potrebnu stručnu pomoć djeci i odraslima koji brinu o njima, u cilju zaštite i očuvanja mentalnog zdravlja djece na otoku koji je prilično udaljen i izoliran od mjesta gdje djeca i odrasli koji o njima brinu takvu pomoć mogu dobiti. Preporuka je prihvaćena te je Obiteljski centar pokrenuo određene aktivnosti na otoku Lastovu.¹⁶²

Djeca na otocima nemaju jednake mogućnosti **zdravstvene zaštite**. Zbog nepostojanja liječnika specijalista (pedijatar, školskih liječnika, psihijatar, fizijatar, stomatolog, ginekolog, itd.) djeca su “prisiljena” odlaziti na kopno, što predstavlja dodatno financijsko opterećenje za roditelje, kao i dulji izostanak djece s nastave.

Prilikom obilaska otoka Lastova posebno nam je istaknut problem nepostojanja liječnika pedijatra te nedostupnost patronažne službe. Preporučili smo službi za primarnu medicinu HZJZ-a da razmotre sve mogućnosti osiguravanja liječnika pedijatra i patronažne sestre na otoku kroz uspostavu mobilnog tima ili nekog drugog modela kako bi djeca na otoku Lastovu ostvarila svoje pravo na najvišu moguću razinu zdravstvene zaštite, kao i sva druga djeca u državi. HZJZ nas je obavijestio da, s obzirom na to da se u dogledno vrijeme ne mogu očekivati neka poboljšanja lošeg stanja zbog nedostatka liječnika, jedina poboljšanja moguće je postići zapošljavanjem stranih liječnika. Predložili su da se uz kolegijalni dogovor na razini Doma zdravija „dr. Ante Franulović” Vela Luka omogući kolegici da jedanput tjedno radi s kolegicom pedijatricom u Veloj Luci i time stekne dodatna znanja i iskustva te da prema mogućnostima kolegica pedijatrice jednom mjesečno dolazi na Lastovo i konzilijarno s mladom kolegicom rješava zahtjevnije zdravstvene probleme dojenčadi i male djece.¹⁶³

Kroz pojedinačne slučajeve (obraćanja institucija i pritužbe stranaka) pratimo **područje obiteljsko-pravne zaštite i socijalne skrbi na otocima** te uočavamo specifičnosti s kojima se susreću stranke, ali i stručnjaci koji rade u sustavu. Početkom 2019. proveli smo anketu među ondašnjim centrima za socijalnu skrb koji imaju područje nadležnosti na otocima, a koja je potvrdila da zemljopisni položaj, prometna povezanost i prostorni uvjeti utječu na njihovo pravodobno i učinkovito postupanje, posebice vezano uz izricanje mjera obiteljsko-pravne zaštite. Uz tu specifičnost koja je prisutna i dalje, tijekom 2023. dodatno se aktualizirao problem nedostatka stručnog kadra u područnim uredima Hrvatskog zavoda za socijalni rad (PU HZSR), a na koji nam je ukazao PU Korčula. Stručnjaci u sustavu socijalne skrbi rade težak i visoko-odgovoran posao koji od njih zahtjeva da u svakom trenutku budu spremni reagirati na prijave povreda dječjih prava i da po potrebi izriču mjere za njihovu zaštitu. Stoga nedostatak stručnog kadra posredno dovodi u pitanje i kvalitetu skrbi za djecu u slučajevima prijava nasilja, zanemarivanja i obiteljskih konflikata.

Djelatnici nam kontinuirano ističu kako je teško pronaći osobu koja će, primjerice, voditi mjeru stručne pomoći i podrške te mjeru nadzora nad izvršavanjem roditeljske skrbi u obitelji. Osim premalog broja stručnjaka, ovu situaciju otežava ispreplitanje privatnih i profesionalnih odnosa. Specifičnost otočne sredine jest

162 Više o tome u poglavlju *Preporuke pravobraniteljice za djecu*.

163 Više o tome u poglavlju *Preporuke pravobraniteljice za djecu*.

zatvorenost, povezanost obiteljskim vezama i poznanstvima, što negativno utječe i na prijave povreda prava djece. Djelatnici ustanova socijalne skrbi ukazali su nam ujedno na organizacijske poteškoće pružanja usluga socijalne skrbi zbog nesamostalnosti područnih ureda koje su nastale uslijed reforme socijalne skrbi. Preporuka koju je pravobraniteljica za djecu uputila u lipnju 2023. motivirana je težnjom da se to alarmanтно stanje prepozna, da se čim prije reagira i potakne međuresorna suradnja, kao i strateško planiranje zapošljavanja u sustavu socijalne skrbi te spriječe situacije u kojima se zatekao PU Korčula.¹⁶⁴

Ustanove za djecu s problemima u ponašanju koje se nalaze na Cresu i Lošinju, a u koje dolaze djeca iz cijele Hrvatske, ukazali su nam na niz izazova u radu. Većina roditelja, a i socijalnih radnika i sudaca koji su dužni obilaziti djecu koja izvršavaju odgojne mjere sukladno *Zakonu o sudovima za mladež*, nije u mogućnosti posjećivati djecu u instituciji zbog udaljenosti od mjesta prebivališta, organizacije puta i troškova prijevoza. Djeci je otežan i pristup potrebnim uslugama, primjerice dječjem i adolescentnom psihijatru, a velik broj ove djece ima teškoća s mentalnim zdravljem.

Stručnjaci na otocima ukazali su nam na nedostatak policijskog osoblja, posebice ljeti. **Sigurnost djece** u kopnenom i pomorskom prometu, zaštita od različitih vrsta nasilja, nadziranje provedbe odredbe o zabrani noćnih izlazaka djece mlađe od 16 godina, zaštita od zlouporabe droga i alkohola, intervencija kod razbojništva i krađe, kao i opća prevencija i zaštita kod kažnjivih radnji dio su aktivnosti u kojima se očekuje pravodobna i učinkovita akcija policijskih službenika, a koju je nerealno očekivati od jednog policijskog službenika, posebice u ljetnim mjesecima.

Djeca i stručnjaci su istaknuli da, zbog nedostatka **kulturnih sadržaja na otoku, odnosno nedovoljnog broja raznovrsnih slobodnih aktivnosti**, djeca moraju putovati u obližnji grad na kopnu. No, ponuda slobodnih aktivnosti za djecu na otocima razlikuje se od otoka do otoka. Pojedine odgojno-obrazovne i kulturne ustanove, kao i organizacije civilnog društva nastoje upotpuniti slobodno vrijeme djece ponudom različitih slobodnih aktivnosti, no na većini otoka ta je ponuda i dalje nedostatna. Nedostaje i prostor za druženje i zabavu djece. Zbog nedostatka prijevoza u popodnevnim satima i slabe prometne povezanosti među otočnim mjestima, neka djeca nemaju prilike uključiti se u nenastavne aktivnosti.

S ciljem upozoravanja na specifične probleme koje smo uočili u ostvarivanju prava djece na otocima te praćenja mjera i aktivnosti koje se poduzimaju u osiguravanju jednakih mogućnosti za djecu na otocima, u rujnu smo organizirali sastanak s predstavnicama Uprave za otoke Ministarstva regionalnoga razvoja i fondova EU na temu unaprjeđivanja uvjeta za život djece na otocima. Imajući u vidu potrebu za kvalitetnijim djelovanjem sustava u osiguravanju jednakih mogućnosti za djecu na otocima, na sastanku se raspravljalo o poboljšanju usluga predškolskog i osnovnoškolskog odgoja i obrazovanja te zdravstvene skrbi djece na otocima, posebice po pitanju stipendiranja i zapošljavanja stručnog kadra te unaprjeđenja infrastrukture, čime bi djeca koja žive na otocima imala kontinuiranu adekvatnu skrb, posebice tijekom boravka u odgojno-obrazovnim ustanovama. Upravi za otoke preporučili smo snimanje stanja prava djece na otocima, specifičnih problema otočne djece i odraslih koji o njima brinu te im dali prijedloge za poboljšanje.

PRIJEDLOZI ZA POBOLJŠANJA

Predškolski odgoj

- *Osigurati pravo na predškolski odgoj svoj djeci na otocima, te međusobnim sporazumom i sufinanciranjem jedinica lokalne samouprave na većim otocima osigurati mogućnost upisa u dječji vrtić djeci iz općina i gradova koji nemaju vrtiće.*

¹⁶⁴ Više o tome u poglavlju *Preporuke pravobraniteljice za djecu*.

Osnovna škola

- *Podupirati opstanak i rad otočnih škola, a zatvorene područne škole oživjeti i koristiti u svrhu organiziranja odgojno-obrazovnih i kulturnih aktivnosti za djecu i mlade.*
- *Uvesti materijalne i financijske poticaje te stambeno zbrinjavanje za prosvjetni i stručni kadar u svim resorima na otocima.*
- *Osigurati podršku stručnjaka djeci na otocima: psihologa/logopeda/edukacijskog rehabilitatora/ socijalnog pedagoga, u vidu zapošljavanja stručnog suradnika za više škola ili u vidu mobilnog tima zaduženog za više škola.*
- *Organizirati stručna usavršavanja za učitelje na otoku te intenzivirati stručno-pedagoški nadzor i savjetovanje.*

Socijalna skrb

- *Poboljšati prostorne i kadrovske uvjete ustanova socijalne skrbi na otocima kako bi bili dostupniji djeci i obiteljima.*
- *Pojačati aktivnosti Obiteljskih centara na otocima kako bi se njima obuhvatilo što više obitelji i djece.*

Međuresorna suradnja

- *Intenzivirati međuresornu suradnju i razmjenu iskustava među institucijama i stručnjacima na otoku i među otocima.*
- *Intenzivirati sastanke ili studije slučaja odgojno-obrazovnih i ustanova socijalne skrbi radi razmjene informacija i pravovremene i cjelovite zaštite djece.*

Promet i komunikacije

- *Osigurati dobru prometnu povezanost otoka s kopnom i unutar otoka po pristupačnoj cijeni ili besplatno za djecu, te prijevoz djece u sigurnim uvjetima.*
- *Osigurati pristup brzom internetu za svu djecu na otocima.*
- *Intenzivirati policijsku zaštitu djece na otocima, posebice za vrijeme ljetnih mjeseci.*

Jedinice lokalne samouprave

- *Zajedno s djecom planirati i osigurati što više sadržaja za djecu te aktivirati dječja gradska/općinska vijeća na otocima.*

4.9 Pravila za zaštitu djece

Posebna Pravila za zaštitu djece osiguravaju zaštitu i najbolji interes djece tijekom sudjelovanja u aktivnostima koje organiziramo, kao i transparentnost našeg djelovanja.

Pravila za zaštitu djece u suglasju su sa široko prihvaćenim standardom koji obvezuje sve organizacije, stručnjake i druge osobe koji rade ili su u kontaktu s djecom da osiguraju da su njihove aktivnosti „sigurne za djecu“ te stoga moraju imati politiku zaštite djece materijaliziranu u *Pravilima*.

Pravila su, kao sveobuhvatan dokument Ureda, izrađena u svibnju 2020.¹⁶⁵ s ciljem osiguranja najviših standarda profesionalnog ponašanja i osobne prakse te sigurnosti i zaštite djece u svim našim aktivnostima, a o njihovom su sadržaju konzultirali smo i članove Mreže mladih savjetnika. Pokrivaju četiri standarda zaštite te se odnose na politiku, ljude, postupke i odgovornost. Uključuju postupke u vezi sa zapošljavanjem, angažiranjem vanjskih suradnika i drugih osoba, stvaranjem prostora za poticajni rad s djecom, obukom osoblja i primjenom transparentnih protokola u slučaju pojave ponašanja koje nije u skladu sa standardima zaštite djece.

Pravila također sažimaju zakonske obveze i interne propise institucije te navode standarde u postupanjima zaposlenika Ureda pravobraniteljice za djecu, suradnika, pripravnika i volontera i drugih osoba prilikom poduzimanja mjera zaštite prava djece, kao i obveze prijave svakog kršenja tih prava nadležnim tijelima.

Također, oformljen je **Tim za zaštitu djece** koji je kontinuirano uključen u pripremu, praćenje i evaluaciju aktivnosti radi zaštite djece, uključujući i primjenu *Pravila za zaštitu djece*. Čine ga pravobraniteljica za djecu - pravnica, zamjenica pravobraniteljice za djecu – psihologinja, savjetnica pravobraniteljice za djecu i koordinatorica aktivnosti participacije djece - psihologinja, savjetnica pravobraniteljice za djecu za pravne poslove i međunarodne projekte – pravnica i savjetnica pravobraniteljice za djecu za odnose s javnošću – profesorica stranih jezika, ujedno i politologinja.

Osim toga, naš **multidisciplinarni tim svih savjetnika** u okviru svoje osnovne djelatnosti kontinuirano se bavi zaštitom, praćenjem i promocijom prava djece, uključujući prava djece s teškoćama u razvoju i svih drugih ranjivih skupina djece te je uključen i djeluje kao podrška u svim aktivnostima koje se odnose na zaštitu djece.

Ured redovito prati provedbu *Pravila* i revidira ih u skladu s potrebama prakse. Krajem 2023. ova su *Pravila* ažurirana i unaprijeđena.

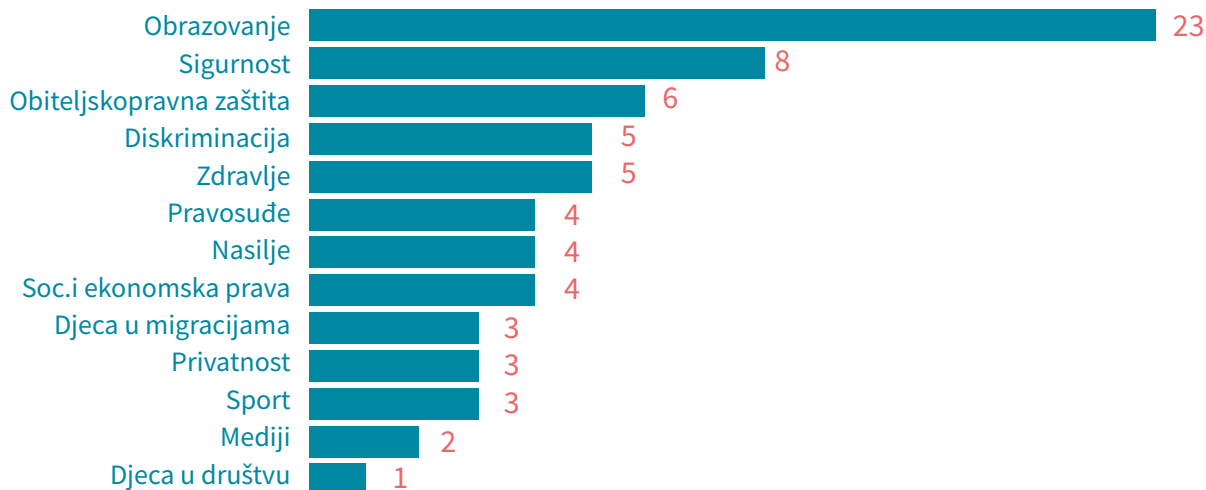
Pravobraniteljica za djecu podržava *Pravila za zaštitu djece (Child Protection Policy)* Europske mreže pravobranitelja za djecu (*European Network of Ombudspersons for Children – ENOC*), EUROCHILD-a i *Children of Prisoners Europe (COPE)*, u čijem je članstvu te sudjeluje u aktivnostima ovih i drugih organizacija koji se tiču pravila i postupaka za zaštitu djece. Tijekom 2021., 2022. i 2023. sudjelovali smo u nizu radionica u organizaciji mreže COPE-a, gdje smo drugim članovima mreže predstavili *Pravila* i svoje aktivnosti radi zaštite djece koja su uključena u naše aktivnosti. O važnosti primjene ovih *Pravila* redovito podsjećamo na kolegijima Ureda, educiramo nove zaposlenike Ureda i provodimo povremene interne edukacije radi unaprjeđenja sigurnosti djece, rada zaposlenika Ureda i unaprjeđenja *Pravila*.

¹⁶⁵ <https://dijete.hr/hr/pravila-za-zastitu-djece/>

5 PREPORUKE PRAVOBRANITELJICE

U cilju podizanja razine zaštite dječjih prava i interesa pravobraniteljica za djecu institucijama, tijelima i pravnim osobama upućuje preporuke, upozorenja, prijedloge, priopćenja i stajališta. Tijekom 2023. pravobraniteljica je uputila 71 opću preporuku, upozorenja i priopćenja u cilju unapređivanja zaštite prava sve djece ili pojedinih skupina djece.

Preporuke pravobraniteljice po područjima u 2023.



Preporuke su u najvećem broju upućivane nadležnim ministarstvima, posebice MZO-u, MRMSOSP-u, MZ-u, MUP-u i MPU-u te istovremeno na više nadležnih tijela i Vladi RH. Upućivali smo ih i drugim državnim tijelima, gradovima, županijama i ustanovama. Od ukupno 71 preporuka, deset je načelne naravi ukazujući nadležnim tijelima na potrebu zaštite najboljeg interesa djece. Reakcije na ostalih 61 varirale su od potpune prihvaćenosti do izostanka povratne informacije. Realizaciju prihvaćenih preporuka pratit ćemo u narednom razdoblju.

Reakcije javnih tijela i institucija na preporuke Pravobraniteljice za djecu u 2023. godini

Ukupno preporuka 61					
Prihvaćeno 39 (64 %)					
Potpuno prihvaćeno 32 (82 %)		Načelno prihvaćeno*	Djelomično prihvaćeno	Nije prihvaćeno	Bez povratne informacije
Realizirano 10 (31 %)	Nije realizirano 22 (69 %)				
		6 (15 %)	1 (3 %)	7 (11 %)	15 (25 %)

* Realizacija u postojećim okolnostima nije moguća

U nastavku slijede opisi preporuka po pojedinim područjima zaštite prava djece.

5.1 Obrazovanje

Preporuka na početku školske godine

Početak školske godine 2023./2024. pravobraniteljica je uputila MZO-u, ASO-u i AZOO-u 23 preporuke vezane za zaštitu prava i interesa sve djece u odgojno-obrazovnim ustanovama. Preporuke ponavljamo već niz godina budući da ne vidimo bitne pomake u njihovoj realizaciji. MZO smo pozvali da o našim preporukama obavijesti sve odgojno-obrazovne ustanove te da svojim zalaganjem pripomogne u njihovom ostvarivanju. Preporuke su se odnosile na djecu s teškoćama u razvoju, djecu pripadnike nacionalnih manjina, djecu s problemima u ponašanju, darovite učenike, kao i na novopridošle učenike i djecu migrante. Pozvali smo na osiguranje sigurnih uvjeta, uključujući zaštitu od nasilja te neprofesionalnog, neetičnog i kažnjivog postupanja odgojno-obrazovnih djelatnika, zaštitu mentalnog zdravlja djece i zdravstvenu zaštitu djece u okviru odgojno-obrazovnih ustanova. Upozorili smo na potrebu osiguranja kvalitetne prehrane za djecu, dodatnih sadržaja i aktivnosti u odgojno-obrazovnom procesu te na osiguranje prava djeteta na sudjelovanje i informaciju. Založili smo se za osiguravanje produženog boravka svim učenicima od 1. do 4. razreda osnovne škole, siguran prijevoz djece u školu te osposobljavanje djece za upravljanje biciklom. Preporučili smo da se osigura edukacija odgojno-obrazovnih djelatnika za rano prepoznavanje poteškoća mentalnog zdravlja i pružanje psihološke prve pomoći, kao i kontinuirane svakodnevne podrške djeci, a posebice u okolnostima stresnih događaja u obitelji i zajednici.

Upis djece s otoka i udaljenih mjesta stanovanja u učeničke domove

Prilikom obilaska otoka Lastova ukazano nam je da djeca srednjoškolsko obrazovanje najčešće nastavljaju u Splitu i nešto manje njih u Dubrovniku kojem teritorijalno pripadaju. Istaknut nam je problem djece srednjoškolske dobi koja ne mogu ostvariti pravo upisa u učenički dom, kao ni pravo na prehranu u učeničkom domu, ukoliko su smješteni u privatnom smještaju. S obzirom na to da se radi o udaljenom otoku na koji djeca ne mogu stići i vratiti se u jednom danu, nego su primorana biti smještena u gradu u kojem polaze srednju školu, MZO-u smo preporučili da u narednoj školskoj godini propiše da djeca s udaljenih otoka i mjesta imaju prednost pri upisu u učenički dom. Splitsko-dalmatinskoj i Dubrovačko-neretvanskoj županiji preporučili smo da razmotre modele i oblike financiranja prehrane u učeničkom domu za onu djecu koja nisu uspjela ostvariti pravo upisa u učenički dom. Ministarstvo je načelno prihvatilo našu preporuku.

Upis u Športsku gimnaziju

Pravobraniteljici za djecu obratili su se roditelji djece sportaša koji žele upisati Športsku gimnaziju u Zagrebu s pritužbom na kriterije dodatnog bodovanja djece sportaša, odnosno rangiranja djece po abecednom redu, pri čemu su djeca zbog svog prezimena niže rangirana te ne mogu ostvariti pravo upisa. Preporučili smo MZO-u i Športskoj gimnaziji da revidiraju one odredbe akata kojima se uređuje upis djece u srednju školu, a koje bi eventualno mogle dovesti do diskriminacije djece i ugrožavanja njihovih prava i najboljih interesa te da promisle o drugim kriterijima kojima se djeca zbog prezimena ne bi dovela u diskriminatorni položaj. Upozorili smo na nužnu potrebu revidiranja navedenih kriterija upisa, a ujedno i snimanja stvarnih potreba i interesa djece te eventualnog širenja upisne kvote za djecu sportaše. Ministarstvo nas je obavijestilo da će u suradnji s MTS-om i dalje voditi računa o dobrobiti svih učenika, kao i unaprjeđenju zakonskih propisa za osiguranje svih uvjeta za srednjoškolski odgoj i obrazovanje. Međutim, planiranje upisa je u nadležnosti školske ustanove od koje nismo zaprimili odgovor.

Upis u dječje vrtiće u pedagoškoj godini 2023/2024.

Povodom obraćanja velikog broja roditelja djece koja nisu ostvarila mogućnost upisa u dječje vrtiće za pedagošku godinu 2023/2024., Gradu Zagrebu i MZO-u smo uputili preporuku. Naglasili smo važnost omogućavanja pohađanja dječjeg vrtića svakom djetetu bez obzira na status roditelja i obiteljske okolnosti.

Upozorili smo na potrebu intenziviranja sudjelovanja MZO-a u osiguravanju sredstava za potrebnu infrastrukturu, izgradnju novih dječjih vrtića i povećanje kapaciteta postojećih na razini cijele države. Gradu Zagrebu preporučili smo da, osim intenziviranja izgradnje, dogradnje i drugih potrebnih radnji za izgradnju novih i povećanje kapaciteta postojećih vrtića, razmotri ostala moguća rješenja i mjere za skrb o djeci te da osigura alternativne programe skrbi, odgoja i obrazovanja za djecu koja nisu ostvarila pravo na upis u vrtić, po potrebi u suradnji s MZO-om i drugim ministarstvima i nadležnim tijelima. Također, preporučili smo da predškolske ustanove, prije početka upisnog postupka, roditelje upoznaju s pravilima upisa i njihovom primjenom u praksi kako bi se izbjegle nejasnoće i različita tumačenja. MZO nas je obavijestio o infrastrukturnim ulaganjima u predškolske ustanove te o dodatnim mjerama i instrumentima koji će doprinijeti povećanju obuhvata djece programima predškolskog odgoja i obrazovanja. Grad Zagreb nas je obavijestio o upisima u dječje vrtiće te o mjerama i aktivnostima na povećanju kapaciteta u sustavu predškolskog odgoja i obrazovanja.

Osiguranje vrtića za djecu nakon ukidanja novčane naknade za roditelje odgojitelje

Nakon presude Visokog upravnog suda RH kojom je taj sud, u postupku ocjene zakonitosti *Odluke o izmjenama i dopunama Odluke o novčanoj pomoći za roditelja odgojitelja* od 8. rujna 2022., odbio prijedloge roditelja-odgojitelja, pravobraniteljica je primila velik broj pritužbi roditelja-odgojitelja u kojima su oni isticali nedostatak vrtićkih kapaciteta i nemogućnost upisa njihove djece u dječje vrtiće te zabrinutost u vezi zbrinjavanja njihove djece nakon ukidanja novčane pomoći. Gradonačelniku Grada Zagreba preporučili smo da uloži dodatne napore radi povećanja prostornih, kadrovskih i organizacijskih kapaciteta dječjih vrtića kako bi se omogućilo uključivanje u predškolske ustanove djece roditelja-odgojitelja koji „izlaze iz mjere“, kao i ostale djece rane i predškolske dobi čiji roditelji također računaju na mjesto u dječjem vrtiću. Preporučili smo i da uloži dodatne napore u osiguravanje školskih kapaciteta za produženi boravak za djecu razredne nastave. S obzirom na to da su nam se roditelji-odgojitelji pritužili da se oni i njihova djeca suočavaju s negativnim komentarima, uvredama i govorom mržnje zbog svojeg dosadašnjeg statusa, naglasili smo da su svi dužni zaštititi djecu od izlaganja negativnim reakcijama, stigmatiziranja i uznemiravanja. Od Grada Zagreba primili smo obavijest o mjerama koje poduzima radi uključivanja roditelja-odgojitelja na tržište rada, povećanja kapaciteta predškolskih ustanova i omogućavanja većeg obuhvata djece predškolskim odgojem.

Razgovori s učenicima o traumatičnim događajima

Povodom tragičnog stradavanja učenika u beogradskoj školi te saznanja o neprofesionalnom postupanju i neodgovarajućem razgovoru s učenicama o tom događaju u jednoj školi, kojim je ozbiljno ugrožena dobrobit djece, preporukom smo se obratili MZO-u. Preporučili smo da upozore škole da se o tragičnim događajima s učenicima razgovara posebno pažljivo te da razgovor s učenicima u takvim situacijama obavljaju stručni suradnici. Preporučili smo da škole, u suradnji sa stručnim suradnicima i AZOO-om, izrade smjernice o tome kako razgovarati s djecom o tragičnim ili drugim teškim temama kako bi se zaštitila djetetova prava. Odgovor nismo dobili.

Spor roditelja oko upisa u školu

S početkom školske godine 2023./2024. zaprimili smo veći broj pritužbi o povredi prava djece na obrazovanje od strane pojedinih školskih ustanova koje uvjetuju upis djeteta u osnovnu školu suglasnošću oba roditelja, iako je riječ o obveznom osnovnoškolskom obrazovanju i školi čijem upisnom području dijete pripada. MZO-u smo ukazali na navedenu štetnu praksu i preporučili da školskim ustanovama pošalje upute o načinu postupanja u spornim slučajevima i ukaže na obvezu zaštite prava i interesa djece, osobito njihovog prava na obrazovanje, ali i dužnosti postupanja u skladu s najboljim interesom djeteta. Naglasili smo da se u situacijama u kojima postoji sukob između roditelja u ostvarivanju roditeljske skrbi ne smiju ugroziti djetetova prava i interesi na način da dijete zbog sukoba roditelja određeno razdoblje

ne bude upisano u školu ili ne pohađa nastavu, jer škola odbija upisati dijete ako za to nema suglasnost oba roditelja. Preporučili smo da škole u takvim slučajevima dosljedno primjenjuju odredbe ZOOSŠ-a i DPS-a, kao i da izravno primijene *Konvenciju o pravima djeteta*, rukovodeći se djetetovim najboljim interesom, odnosno da se u takvim slučajevima djetetu mora osigurati upis u školu čijem upisnom području pripada na temelju prebivališta, odnosno prijavljenog boravišta. Prihvaćajući našu preporuku, MZO je s njezinim sadržajem upoznao ravnatelje svih škola.

Određivanja primjerenog programa obrazovanja

Zbog štetne prakse nekih škola, koje učenicima s teškoćama onemogućuju dolazak na nastavu dok se ne donese konačno rješenje o primjerenom programu obrazovanja ili dok se ne osiguraju uvjeti u školi za provedbu primjerenog programa, preporukom smo se obratili MZO-u. Naglasili smo da se djeci s teškoćama ne smije uskratiti njihovo pravo na obrazovanje zbog dugotrajne administrativne procedure vezane uz donošenje konačnog rješenja o primjerenom programu obrazovanja ili osiguranja uvjeta u školi za njegovu provedbu. Preporučili smo da škole u tom slučaju trebaju omogućiti djetetu pohađanje nastave i pružiti mu potrebnu podršku i pomoć, a ne mu uskraćivati njegovo pravo na obrazovanje dok se ne donese konačno rješenje o primjerenom programu obrazovanja ili dok se ne osiguraju potrebni uvjeti u školi (npr. zapošljavanje pomoćnika u nastavi, ustrojavanje posebnog razrednog odjela i sl.). Prihvaćajući našu preporuku, MZO je s njezinim sadržajem upoznao ravnatelje svih škola.

Zapošljavanje socijalnih radnica/ka u osnovnim i srednjim školama

Podržavajući inicijativu Hrvatske komore socijalnih radnika, Hrvatske udruge socijalnih radnika, Koordinacije komora u socijalnoj skrbi i Pravnog fakulteta u Zagrebu – Studijskog centra socijalnog rada, pravobraniteljica je Vladi RH, MZO-u te MRMSOSP-u uputila preporuku za zapošljavanje socijalnih radnika u osnovnim i srednjim školama u RH. Brojni problemi, kao što su porast slučajeva nasilja u odgojno-obrazovnim ustanovama, nasilja na internetu i putem društvenih mreža, povećana konzumacija alkohola kod djece i mladih, nepovoljne obiteljske situacije učenika koji žive u siromaštvu i ispod praga siromaštva, kao i postojanje problema u obavljanju roditeljske skrbi, nerijetko su povezani s lošim obrazovnim i socijalizacijskim ishodima učenika. Uz navedene probleme, postoje i drugi rizici koji se mogu uočiti kod učenika koji pohađaju redovni školski sustav (teškoće u razvoju, narušeni obiteljski odnosi, problemi u ponašanju i sl.), a za koje je školi, kao odgojno-obrazovnoj ustanovi koja okuplja populaciju sve djece, potrebna dodatna stručna pomoć radi pravovremenog, holističkog i multidisciplinarnog rješavanja navedenih problema i društvenih izazova te preventivnog djelovanja. Stoga je pravobraniteljica preporučila da se ponovno uvrsti socijalni radnik kao stručni suradnik u školi s ciljem osiguravanja ranog prepoznavanja i prevencije socijalnih rizika – vršnjačkog i obiteljskog nasilja, zanemarivanja, zlostavljanja, siromaštva i socijalne isključenosti, kao odgovora na suvremene socijalne rizike i postavljanje okvira za pružanje pravovremenih i integriranih usluga za djecu. Navedena je preporuka od strane MZO-a odbijena.

Zaštita djece od neovlaštenog ulaska u odgojno-obrazovne ustanove

Zaprimili smo niz pritužbi od zabrinutih roditelja vezano uz ulazak bivšeg saborskog zastupnika u prostore odgojno-obrazovnih ustanova, konkretno srednjih škola na području Zagreba, a u kojima se dotični razgovara i fotografira s učenicima/učenicama te potom neovlašteno objavljuje njihove fotografije i/ili snimke na društvenim mrežama u svrhu vlastite (političke) promocije. U našem smo radu dosad više puta apelirali i upozoravali javne osobe i političare na dodatnu odgovornost u istupima i djelovanju, posebice na to da ne iskorištavaju djecu i situacije u kojima su djeca uključena za ostvarivanje vlastitih interesa i ciljeva. U dopisu upućenom MZO-u napomenuli smo kako smo mišljenja da nitko, pa ni (bivši) saborski zastupnici, ne smije ometati rad škola neovlaštenim ulascima u njihove unutarnje ili vanjske prostore te preporučili da osnivačima i ravnateljima škola, kao poslovodnim i stručnim voditeljima školskih ustanova, daju jasne upute i podršku u zaštiti učenika i sprečavanju neovlaštenog ulaska stranih

osoba u prostore odgojno-obrazovnih ustanova. Ministarstvo smo upozorili na nužnost zaštite djece i prostora odgojno-obrazovnih ustanova od ovakvog „političkog“ djelovanja pojedinaca, koji ne prežu od izravnog uvlačenja učenika u osobnu i/ili političku propagandu i iskorištavanja djece za vlastitu promociju i ciljeve, napomenuvši da škole moraju biti prostor u kojem će učenici biti slobodni od takvih pritiska. Odgovor MZO-a nismo zaprimili.

Zapošljavanje djelatnika u odgojno obrazovnim ustanovama

Tijekom 2023. uputili smo 13 preporuka za zapošljavanje djelatnika u odgojno-obrazovnim ustanovama: osiguravanje mobilnog tima stručnih suradnika za DV i OŠ na otoku Lastovu, psihologa za OŠ Vis, psihologa za DV Lastovo, domara za OŠ Vladimira Nazora Pazin, psihologa za OŠ Žitnjak, pedagoga ili socijalnog pedagoga za Obrtničku školu u Opatiji, stručnog suradnika za DV Žirafa Rijeka, edukacijskog rehabilitatora za OŠ Matije Vlačića Labin, edukacijskog rehabilitatora, psihologa, logopeda i medicinsku sestru za DV Ciciban Otočac, psihologa za OŠ Draganići, psihologa za OŠ Blato na Korčuli i odobravanje ustroja PRO-a za učenike s TUR-om u OŠ Žitnjak i OŠ Matije Vlačića Labin. Dvije preporuke nisu prihvaćene, četiri su prihvaćene, a za sedam preporuka do sada nismo primili odgovor.

5.2 Sigurnost

Sigurnost u prometu

Nastavno održanoj konferenciji *Zaštita prava djece u prometu – Gdje smo i što još moramo učiniti?* koju je Ured organizirao u suradnji s Veleučilištem u Rijeci, predloženi su brojni zaključci i preporuke koje se odnose na područje života i zdravlja djece i intervencija nadležnih sustava, obrazovanja za sigurnost u prometu, cestovnu infrastrukturu, sigurnost vozila i upravljanje sigurnošću. Preporuke su objavljene na mrežnim stranicama Ureda, dostavljene izlagačima i sudionicima konferencije te drugim nadležnim tijelima i organizacijama, sa zamolbom da u skladu sa svojim ovlastima i mogućnostima provedu te zaključke u praksi i tako unaprijede sigurnost djece u prometu.

Sigurnost djece u cestovnom i morskom prometu

U cilju stvaranja sigurnog okruženja za djecu u cestovnom i morskom prometu, pravobraniteljica za djecu organizirala je sastanke u Splitsko-dalmatinskoj i Osječko-baranjskoj županiji. Zbog potrebe dodatnog ulaganja u sigurnost djece, Županijama, Gradu Splitu i Gradu Osijeku, Upravi za ceste Osječko-baranjske županije i MUP-u su upućene preporuke. Preporučili smo jačanje preventivnih aktivnosti i programa za zaštitu djece u cestovnom prometu s ciljem sveobuhvatnog dosega sve djece, od predškolske do srednjoškolske dobi u svim vidovima cestovnog prometa, kao i poticanje uključivanja osnovnih i srednjih škola u provedbu preventivnih aktivnosti na području ovih županija. Naglasili smo potrebu kontinuiranog poboljšanja cestovne infrastrukture radi zaštite djece pješaka i biciklista, naročito na putu do dječjih vrtića i škola, te strateškog pristupa kako bi se smanjile gužve i promet na cestama radi zaštite pješaka te otvaranja ulica pješacima i biciklistima. Posebnom preporukom ukazali smo na sprječavanje stradavanja djece na moru. Odgovor na preporuke nismo zaprimili.

Prevenција nesreća na moru i unutaršnjim vodama

U očekivanju ljetne turističke sezone i intenzivnijeg prometa turističkih i ostalih brodova i brodica, MMPI-u, MUP-u i Hrvatskoj turističkoj zajednici (HTZ) preporučili smo poduzimanje mjera kako bi se spriječilo stradavanje djece na moru i unutaršnjim vodama. Preporučili smo im provođenje kampanja kojima će se lokalna javnost i turisti informirati o važećim propisima i pravilima vezanim uz različite

aktivnosti na moru, kao i o opasnostima i rizicima na moru, intenziviranje postavljanja oznaka i upozorenja na plažama i kupalištima, jaču kontrolu iznajmljivanja brodica i skutera na vodi, naročito vezano za osposobljenost za upravljanje i sigurnu vožnju, kontrolu sigurnosti plovidbe oko područja u kojima se očekuje povećani broj maloljetnih sudionika različitih sportskih i rekreativnih aktivnosti na moru (sportski klubovi, kupališta i sl.) te jaču kontrolu zabrane ispuštanja fekalija s brodova u more. Također smo preporučili da se pristupi izmjeni propisa i prakse polaganja ispita za vođitelja brodice, na način da se izdavanje dozvole uvjetuje obveznom provedbom praktičnog dijela nastave te polaganjem praktičnog dijela ispita. Prihvajući našu preporuku, MUP nas je obavijestio o aktivnostima pomorske policije u prevenciji pomorskih nezgoda i zaštiti osoba na moru te intenziviranju kontrole plovila tijekom turističke sezone s naglaskom na zaštitu djece. MMPI i HTZ se nisu povratno očitovali.

Unaprjeđenje rada autoškola i osposobljavanja kandidata za vozača

Slijedom napisa u medijima o liberalizaciji otvaranja i poslovanja autoškola koja dugoročno može dovesti do smanjenja kvalitete rada u autoškolama te se time negativno odraziti na sigurnost sudionika u cestovnom prometu, obratili smo se HAK-u i Udruzi autoškola Hrvatske. Preporučili smo da se u djelatnosti osposobljavanja kandidata za vozače i periodičnim izobrazbama vozača pojačaju sadržaji koji se odnose na sigurnost djece u prometu u svojstvu pješaka, putnika i vozača, s naglaskom na obvezu korištenja sigurnosne opreme i sigurnosti djece te sigurnu vožnju u blizini mjesta gdje borave djeca (škola, igrališta...). HAK nas je obavijestio o njihovim aktivnostima, dok od Udruge očekujemo povratne informacije.

Zaštita djece od pasa na javnim površinama grada Zagreba

Nažalost, ponavljaju se događaji u kojima dijete, igrajući se na javnoj površini, parku ili ulici, zadobije ozljede uslijed napada psa ili bude ugroženo zbog neodgovornog držanja opasnih pasa. Zbog jednog takvog događaja u Zagrebu preporučili smo Javnoj ustanovi Park Maksimir, Gradu Zagrebu, nadležnim komunalnim službama i MUP-u snažnije djelovanje službi komunalnog redarstva u nadzoru provedbi propisa o držanju pasa i kretanju pasa na javnim površinama kako bi se dosljednom primjenom kaznenih i prekršajnih odredbi važećih gradskih (općinskih) odluka o komunalnom redu i *Zakona o zaštiti životinja* postigla učinkovitija zaštita djece u javnome prostoru. Preporuka je prihvaćena. U drugom slučaju smo, postupajući po pritužbi koja se odnosila na napad psa pasmine stafordski terijer na drugog psa koji se dogodio u blizini dječjeg igrališta, vrtića i škole na zagrebačkoj Trešnjevci, uputili preporuku i upozorenje na potrebu snažnijeg djelovanja nadležnih službi komunalnog redarstva u nadzoru provedbi propisa o držanju pasa i kretanja pasa na javnim površinama, veterinarskoj inspekciji o potrebi snažnije kontrole vlasnika pasa za koje je utvrđena kategorija „opasni pas“ te postupanja policije u svrhu kažnjavanja neodgovornih vlasnika pasa. Preporuka je prihvaćena te su nadležna tijela pojačala kontrole i obilasku predmetnog područja.

Medijska kampanja „Manje oružja, manje tragedija“

Potaknutim tragičnim događajem u jednoj beogradskoj školi, uputili smo preporuku MUP-u u kojoj smo istaknuli potrebu jačanja vidljivosti akcije za dobrovoljnu predaju oružja. Iako je kampanja MUP-a „Manje oružja, manje tragedija“, kojom se građane poziva na predaju nelegalnog oružja, i dalje aktivna, u svijetlu ove strašne tragedije predložili smo medijski ojačati navedenu kampanju te dodatno pozvati građane na predaju nelegalnog oružja.

Dječje igraonice

Niz godina pratimo područje zaštite djece u dječjim igraonicama, primamo pritužbe kršenja prava (ozljeđivanje djece, nesigurne sprave i druge opreme za igru, kontakte djece s osobama koje nemaju osnovnih pedagoških vještina i kvalifikacija za rad s djecom, neprimjerena ponašanja takvih osoba prema djeci i dr.) i ukazujemo na problem nepostojanja jedinstvenog propisa koji bi regulirao uvjete za otvaranje

i djelovanje dječjih igraonica te nepostojanja tijela koje bi bilo nadležno za postupanje u slučaju kršenja prava djeteta. Uporno tražimo reguliranje ovog područja, no unatoč tome, ovaj problem nije riješen. Stoga smo ponovno Vladi RH, MZO-u, MRMSOSP-u, MGOR-u, MF-u, MPUGDI-ju i SDUDM-u uputili preporuku da se što hitnije odredi tijelo koje će biti nadležno za izradu i donošenje propisa o djelovanju dječjih igraonica.

Sigurnost djece tijekom ljetnih školskih praznika

U cilju zaštite sigurnosti djece za vrijeme ljetnih praznika uputili smo apel roditeljima i nadležnim tijelima. Apelirali smo na roditelje da iskoriste vrijeme godišnjih odmora da što više vremena provedu zajedno sa svojom djecom i da posebnu brigu posvete djetetovom korištenju interneta. Upozorili smo roditelje na poseban oprez i pojačani nadzor, posebice djece neplivača, kao i na potrebnu zaštitu djece od sunca i dehidracije. Pozvali smo ih da s posebnom pažnjom biraju aktivnosti za djecu i informiraju se o tome kome povjeravaju djecu te da prije odlaska djece u ljetne kampove provjere s kim i u kakvim će uvjetima djeca boraviti u kampovima. Pozvali smo roditelje da zaštite dijete od štetnog rada te da inspekciji rada prijave takve slučajeve, a roditelje djece koja žive na selu upozorili smo da djecu ne izlažu teškom radu, opasnim kemikalijama koje se koriste u poljoprivredi te ih podsjetili da djeca ne smiju upravljati poljoprivrednim strojevima niti traktorom. Apelirali smo na lokalne zajednice, udruge, sportske, obrazovne, kulturne i vjerske organizacije, centre za djecu, mlade i obitelj da osiguraju djeci raznovrsnu ponudu aktivnosti kako bi ljetne praznike provela u poticajnom i sigurnom okruženju. Posebnu podršku u osiguravanju takvih aktivnosti trebaju djeca korisnici socijalne pomoći i djeca s TUR-om. Pozvali smo i medije da redovito informiraju javnost o ponudi ovih aktivnosti za djecu te da sami nude kvalitetne medijske sadržaje za djecu. Vlasnike i organizatore aktivnosti u dječjim igraonicama upozorili smo na nužnost najvišeg stupnja sigurnosti djece te na oprez u angažiranju osoba koje nadziru djecu u igraonicama i rade s njima.

Pozvali smo i na zaštitu sigurnosti djece u prometu, zaštitu od gospodarskog iskorištavanja, uključujući i zaštitu djece koja prose, zaštitu djece pri noćnim izlascima i poštovanje zabrane prodaje alkohola maloljetnicima.

5.3 Obiteljsko-pravna zaštita

Međudržavno posvojenje iz država koje nisu članice haške konvencije

Ured pravobraniteljice za djecu sa zabrinutošću je pratio situaciju vezano uz međudržavno posvojenje djece iz Demokratske Republike Kongo i uhićenje hrvatskih državljana u Zambiji. Iz medijskih napisa i informacija dobivenih od nadležnih tijela proizašla je ozbiljna zabrinutost da međudržavno posvojenje djece iz država koje nisu članice *Konvencije o zaštiti djece i suradnji u vezi s međudržavnim posvojenjem* (tzv. *Haška konvencija*) nije odgovarajuće regulirano te kao takvo predstavlja opasnost za zaštitu djece koja sudjeluju u tom procesu, jer ne daje jamstvo sigurnosti i zaštite djece od nezakonitih radnji i moguće trgovine djecom. Obratili smo se MRMSOSP-u, MPU-u, MVEP-u i VSRH-u s preporukom da se žurnim izmjenama postojećih propisa, donošenjem smjernica i procedura ili na drugi odgovarajući način stvore uvjeti za zaštitu djece posvojene u državama koje nisu potpisnice *Haške konvencije*. Istaknuli smo da svako međudržavno posvojenje mora biti regulirano i pod nadzorom nadležnih tijela RH kako bi se dale garancije da je postupak posvojenja proveden zakonito i u najboljem interesu djeteta. To prije svega uključuje prethodnu provjeru uvjeta na strani posvojitelja, diplomatsku provjeru vjerodostojnosti isprava o posvojenju koje su izdala tijela druge države, osiguranje stvarne sudske kontrole postupka posvojenja te uključivanje tijela socijalne skrbi radi pružanja pomoći i potpore nakon zasnivanja posvojenja te praćenje prilagodbe djeteta. Preporuka je prihvaćena i realizirana.

Dobrobit djece posvojene kroz međudržavno posvojenje

Potaknuti slučajem posvajanja djece iz DR Kongo od strane hrvatskih državljana koji su bili uhićeni u Zambiji zbog sumnje u ispravnost dokumenata o posvojenju, na internetskoj stranici smo objavili priopćenje vezano uz međudržavna posvojenja. Pravobraniteljica je u priopćenju istakla potrebu poštovanja dobrobiti i najboljeg interesa već posvojene djece iz DR Kongo i obavijestila javnost o preporukama koje je uputila MRMSOSP-u, MPU-u, MVEP-u te VSRH-u o žurnom stvaranju uvjeta za zaštitu djece posvojene u državama koje nisu potpisnice *Haške konvencije*. Apelirala je na sve uključene u postupke ispitivanja zakonitosti nekih od provedenih postupaka posvojenja da prije svega vode računa o već posvojenoj djeci; istaknula je potrebu pružanja podrške već posvojenoj djeci i njihovim roditeljima te upozorila na neprimjerenost brojnih negativnih reakcija i propitivanja okoline (medijskim izvještavanjem, objavama na društvenim mrežama, istupima pojedinih osoba i komentarima u javnom prostoru) kojima su bila izložena posvojena djeca, apelirajući da se u svakoj prilici vodi računa o zaštiti te djece.

Zaštita interesa posvojene djece

Na temelju slučaja u kojem je posvojiteljica, zbog moguće povrede djetetovog prava na privatnost, odbila službi za školsku medicinu dati djetetove osobne podatke prije posvojenja te time onemogućila preuzimanje zdravstvenog kartona djeteta iz prethodne školske ambulante, obratili smo se MRMSOSP-u te MZ-u. Ukazali smo na potrebu osiguravanja pravodobnog prijenosa značajnih informacija za skrb o zdravlju djece, ali i osiguravanja apsolutne sigurnosti po pitanju zaštite privatnosti posvojenog djeteta. Preporučili smo da razmotre na koji način se može osigurati siguran prijenos podataka o zdravstvenom statusu posvojenog djeteta iz njegovog zdravstvenog kartona od prije posvojenja, a koji podaci jesu ili mogu biti značajni za daljnju skrb o djetetovom zdravlju. Odgovor MZ-a nismo zaprimili, dok nas je MRMSOSP obavijestio o namjeri rješavanja uočenog problema kroz zajednički sastanak s MZ-om.

Unapređenje skrbi o djeci u alternativnim oblicima smještaja

Nakon više održanih sastanaka s relevantnim dionicima na temu nedostatnih smještajnih kapaciteta u ustanovama i udomiteljskim obiteljima koje skrbe o djeci, uputili smo preporuku MRMSOSP-u. U preporuci smo naveli da je nužno žurno osigurati dodatne smještajne kapacitete u ustanovama, posebice za djecu mlađu od sedam godina na području Grada Zagreba, Koprivničko-križevačke i Međimurske županije. Preporučili smo i dodatno zapošljavanje u sustavu socijalne skrbi, daljnje razvijanje kvalitetnih usluga i intervencija za obitelji koje svojim postupcima ugrožavaju razvoj i prava djeteta, pružanje stručne pomoći i podrške onim obiteljima čije su djeca privremeno povjerena drugoj osobi, ustanovi socijalne skrbi ili udomiteljskoj obitelji, kako bi zahvaljujući kontinuiranom radu roditelji promijenili svoje ponašanje, te kako bi se stekli uvjeti za povratak djeteta u obitelj. Također je preporučeno provođenje kampanja promocije udomiteljstva u lokalnim zajednicama kako bi javnost bila informirana o promjenama koje je donio *Zakon o udomiteljstvu*, kao i promjenama drugih zakona koje se odražavaju na status udomitelja. Preporuka je načelno prihvaćena.

Upis u dječji vrtić djece žrtava obiteljskog nasilja

Za djecu žrtve obiteljskog nasilja koja su prisiljena napustiti dom i preseliti na drugu adresu stanovanja važno je da što prije nastave proces odgoja i obrazovanja u novoj sredini. I dok djeci smještenoj u skloništa za žrtve nasilja organizatori smještaja pomažu pri upisu u dječji vrtić, onoj koja nisu smještena u skloništu ta pomoć izostaje te im se zbog proteka roka za redovne upise odbija upis u vrtić u novom mjestu preseljenja. Stoga smo preporučili MRMSOSP-u i HZSR-u da nadležna tijela socijalne skrbi pruže pomoć pri upisu u vrtić djeci žrtvama obiteljskog nasilja koja se ne nalaze u skloništim. MRMSOSP nas je izvijestilo da HZSR žrtvama nasilja u obitelji, kao i članovima njihovih obitelji, posebice djeci, putem sustava socijalne skrbi pruža stručnu pomoć i podršku, no da *Zakon o predškolskom odgoju i obrazovanju* ne predviđa prednost ove djece pri upisu u vrtić pa eventualne preporuke HZSR-a ne obvezuju vrtiće.

Zapošljavanje stručnih radnika u ustanovama socijalne skrbi na otocima

U odnosu na poteškoće s kojima se susreću neki područni uredi HZSR-a na otocima, a posebno na otoku Korčuli, u pronalaženju i zapošljavanju stručnog kadra, obratili smo se preporukom MRMSOSP-u te središnjoj službi HZSR-a. Preporučili smo da u suradnji s ministarstvima nadležnim za upravu i regionalni razvoj te neposrednu suradnju s lokalnom zajednicom i javnim ustanovama nadležnim za koordinaciju i poticanje regionalnog razvoja, osiguraju uvjete za zapošljavanje dovoljnog broja stručnih radnika u ustanovama socijalne skrbi na otocima. Također smo preporučili izradu analize stanja i potreba u sustavu socijalne skrbi na otocima te da se kroz međuresornu suradnju potiče stipendiranje školovanja budućih stručnjaka koji će raditi u ustanovama socijalne skrbi na otocima. Ministarstvo je preporuku uvažilo, pristupilo analizi stanja te organiziranju međuinstitucionalnog sastanka u odnosu na ove preporuke.

5.4 Diskriminacija

Pristup podacima o djeci u sustavu e-građani

Nastavno na aktivnosti iz prethodnih godina, i u 2023. smo zaprimali pritužbe roditelja djece koja su rođena i žive u obiteljskoj zajednici životnih partnera, zbog nemogućnosti pristupa podacima o djetetu u sustavu e-Građani. Do problema dolazi u onim slučajevima u kojima se u matici rođenih djece upisuju podaci u rubrici *Primjedbe i naknadni upisi*, a gdje se, primjerice, upisuju podaci o lišenju roditeljske skrbi ili pak u slučaju imenovanja partnera-skrbnika djetetu. Razlog zbog kojeg jedan dio roditelja još uvijek ne može koristiti usluge za dijete predstavlja struktura aplikacije matice rođenih, odnosno činjenica da bilješke, koje su u maticu rođenih upisane opisno, nisu programski strukturirane pa iz njih sustav ne može iščitati tko su ovlaštene osobe za zastupanje djeteta i od kada imaju ovlaštenje. U odnosu na doradu sustava, imajući u vidu zastarjelost informatičkih rješenja i strukturu predmetnih podataka, MPU nam je prijašnjih godina ukazao na potrebu cjelokupnog reinženjeringa i modernizacije sustava, što iziskuje vrijeme i značajna financijska sredstva. MPU-u smo preporučili rješavanje ovog problema kroz daljnje aktivnosti te planiranje i osiguravanje sredstava, kako bi se čim prije uklonila tehnička ograničenja, odnosno osigurala nadogradnja i modernizacija sustava, a posredno i uklonila nejednakost u pristupu usluzi (diskriminacija). Obaviješteni smo da je MPU osigurao sredstva te da u 2024. planira doraditi maticu rođenih kako bi se omogućilo roditeljima/skrbnicima korištenje usluga u sustavu e-Građani u ime djeteta.

Stipendiranje djece od strane grada Zagreba

U povodu pritužbe na mogućnost prijave učenika za stipendiju Grada Zagreba isključivo preko sustava e-Građani od strane zakonskog zastupnika djeteta, uputili smo preporuku Gradu Zagrebu. Naglasili smo da su ovakvim načinom prijave djeca dovedena u neravnopravan položaj budući da sva djeca i njihovi roditelji nemaju jednake mogućnosti pristupa elektroničkim sustavima i servisima niti jednake mogućnosti snalaženja u elektroničkim, tehničkim i administrativnim procedurama. Preporučili smo razmotriti i druge načine prijave na natječaje za stipendije učenika te uspostaviti sustav korisničke podrške za djecu i njihove roditelje/skrbnike kako bi im omogućili i olakšali pristup prijavama na natječaje, a time i ostvarivanje prava na stipendiju. Grad Zagreb djelomično je prihvatio našu preporuku. Detaljno nas je obavijestio o aktivnostima poduzetim radi provedbe elektroničkih prijava na natječaj za dodjelu stipendije i o administrativnoj i informatičkoj podršci djeci i roditeljima, no nije prihvatio razmotriti i druge načine prijave na natječaj za stipendije, obrazloživši pogodnosti i efikasnost takvog načina prijave.

Neprimjerene izjave saborskih zastupnika o djeci s teškoćama u razvoju i osobama s invaliditetom u javnom prostoru

U povodu učestalih neprimjerenih izjava saborskih zastupnika o djeci s teškoćama u razvoju i osobama s invaliditetom u javnom prostoru, pravobraniteljica je uputila upozorenje predsjedniku Hrvatskog sabora. Naglasila je neprimjerenost, neopravdanost i nedopuštenost izjava pojedinih saborskih zastupnika kojima se djecu s teškoćama i osobe s invaliditetom promatra isključivo kroz njihov invaliditet, produbljujući pritom postojeće predrasude u društvu te stvarajući negativno okruženje za razvoj te djece. Istaknula je da su izjave kojima se omalovažava, uznemirava, diskriminira i negira jednakopravnost djece s TUR-om, s polazišta poštivanja temeljnih ljudskih prava i sloboda i zabrane diskriminacije neprihvatljive, te da se umjesto toga od saborskih zastupnika očekuje svijest o pojačanoj odgovornosti za istup i djelovanje u javnom prostoru i aktivno poduzimanje aktivnosti i mjera za poboljšanje položaja djece, posebno ranjivih skupina djece, u društvu. Povratnu obavijest predsjednika Hrvatskog sabora o poduzetim aktivnostima u povodu ovog upozorenja nismo primili.

Nedopušteni sadržaji i diskriminacijski stavovi i prakse u provedbi školskih aktivnosti, programa i projekata

U povodu pritužbi roditelja na dostupnost nedopuštenih suvenira učenicima osnovne škole koji su, prilikom posjeta Memorijalnom centru Domovinskog rata u Vukovaru i lokaciji Ovčara, došli u doticaj s nedopuštenim suvenirima (šalicom s natpisom „HOS, za dom spremni, Vukovar“), obratili smo se MZO-u, nadležnoj policijskoj postaji i DIRH-u. MZO-u smo preporučili da upozori škole na njihovu pojačanu odgovornost za dobrobit djece u provedbi izvanučioničke nastave, ali i drugih aktivnosti, projekata i programa iz školskog kurikulumu, kao i na potrebu da pouče i upozore djecu na nedopušten sadržaj s polazišta poštivanja ljudskih prava i temeljnih sloboda i pozitivnih propisa RH, s kojim bi djeca mogla doći u doticaj. Naglasili smo da su škole dužne osigurati da aktivnosti, programi i projekti budu bez sadržaja koji vode usvajanju negativnih stereotipa, netolerancije i nepoštivanja različitosti te diskriminacijskih stavova i praksi. Istaknuli smo da je odgovornost odgojno-obrazovnih radnika da djecu, ako se ipak susretne s takvim sadržajima, pouče i objasne im o kakvom se sadržaju radi s nužnim kritičkim osvrtom na njega. Nadležna policijska uprava i DIRH su nas obavijestili o poduzetom, a MZO se složio s našom preporukom i obavijestio nas da kontinuirano školama skreće pozornost na edukativnu i odgojnu komponentu djelovanja i potrebu organizacije izvanučioničke nastave na najvišoj razini sigurnosti za učenike.

Zaštita prava djece od uznemiravanja u medijima

U povodu naslovnice Hrvatskog tjednika na kojoj se na neduhovit, uvredljiv i diskriminatoran način insinuiralo trgovanje djecom između roditelja i predstavnika vlasti RH, HND-u smo uputili preporuku. Istaknuli smo da je u lošem pokušaju satire istodobno povrijeđeno dostojanstvo djece druge rase, kao i dostojanstvo djece posvojene u postupcima međudržavnog posvojenja. Budući da su se na naslovnici Hrvatskog tjednika nalazile i fotografije osmero posvojitelja djece iz DR Kongo koji su pravomoćno oslobođeni svih optužbi u Republici Zambiji zbog sumnje u ispravnost dokumenata o posvojenju, upozorili smo da se time njihova djeca pripadnici druge rase koja su prošla i prolaze postupak međudržavnog posvojenja, diskriminiraju i dodatno (sekundarno) etiketiraju i viktimiziraju. Upozorili smo HND da su spomenutom naslovnicom povrijeđeni Konvencija o pravima djeteta, Zakon o suzbijanju diskriminacije, Kodeks časti hrvatskih novinara i Kodeks novinarske etike. Preporučili smo da razmotri postupak glavnog urednika Hrvatskog tjednika te da poduzme odgovarajuće mjere u skladu s ovlastima Novinarskog vijeća časti u ovom slučaju. Odgovor na našu preporuku i obavijest o postupanju HND-a nismo primili.

5.5 Zdravlje

Korištenje lijeka Baqsimi bez nadoplate

Upoznati smo s odlukom Hrvatskog zavoda za zdravstveno osiguranje na temelju koje se mijenja smjernica za lijek Baqsimi (glukagon) i uvodi kriterij koji se odnosi na dob bolesnika prema kojoj će lijek djeci starijoj od 15 godina biti dostupan na Dopunskoj listi lijekova uz nadoplatu. Kako se radi o diskriminatornoj odluci na temelju dobi budući da djecu stariju od 15 godina dovodi u nepovoljniji položaj u odnosu na drugu djecu za koju je indicirana upotreba lijeka, HZZO-u smo uputili preporuku. Preporučili smo da pravo na korištenje lijeka Baqsimi bez nadoplate žurno osigura za svu djecu kod koje je indicirana njegova upotreba, kako je i bilo prije donošenja sporne odluke. Preporuka je prihvaćena i realizirana.

Oglašavanje, dostupnost i korištenje alternativa pušenju cigareta

Slijedom informacija o dostupnosti, korištenju i oglašavanju alternativa tradicionalnim cigaretama, kao što su e-cigarete, *vaping* uređaji i grijani duhan te nikotinske vrećice koje su postale vrlo popularne među djecom i mladima, obratili smo se MZ-u, MZO-u, HZJZ-u, DIRH-u i VEM-u. Preporučili smo im da poduzmu radnje za zaštitu djece od oglašavanja ovih proizvoda i njihove dostupnosti. Naglasili smo da štetna praksa oglašavanja ovih proizvoda i zavaravajućih informacija o njihovom učinku nanosi štetu djeci te da nedvojbeno predstavlja kršenje propisa, stoga ju treba sankcionirati i suzbiti. Posebno smo preporučili MZO-u da škole u svojim internim aktima izričito zabrane korištenje ove vrste proizvoda u školama te da intenziviraju preventivne aktivnosti po školama. Preporuka je prihvaćena te ćemo pratiti njezinu provedbu.

Nedostatak pedijataru u Zadru

Povodom većeg broja obraćanja građana s pritužbama radi nedostatka pedijataru u primarnoj zdravstvenoj zaštiti u Zadru, MZ-u, Domu zdravlja Zadarske županije i Zadarskoj županiji smo uputili preporuku Ministarstvu zdravstva. Preporučili smo da se žurnim mjerama osigura primarna zdravstvena zaštita djece. Od strane MZ-a, HZZO-a i Zadarske županije, obaviješteni smo da je do problema došlo zbog iznenadnog odlaska tri pedijatrijska tima, no da su poduzete mjere da ne dođe do prekida pedijatrijske skrbi.

Nedostatak pedijatra i patronažne sestre na Lastovu

Prilikom obilaska otoka Lastova posebno nam je istaknut problem nepostojanja pedijatra te nedostupnost patronažne službe, čime djeca s otoka Lastova nemaju jednake mogućnosti za ostvarivanje svih svojih prava, a posebno prava na kvalitetnu zdravstvenu zaštitu. HZJZ-u (Službi za primarnu medicinu) preporučili smo osiguranje odgovarajuće zdravstvene zaštite djece putem mobilnog tima ili nekog drugog odgovarajućeg modela. HZJZ nas je obavijestio da zbog nedostatka liječnika nisu u mogućnosti osigurati pedijatre za djecu s Lastova, no da rješenje problema vide kroz zapošljavanje stranih liječnika te dodatnu edukaciju liječnika obiteljske medicine. Privremeno rješenje vide u mogućnosti angažiranja pedijatra iz Vele Luke koji bi jednom tjedno dolaskom na otok te konzilijarno s mlađim kolegom rješavao zahtjevnije zdravstvene probleme dojenčadi i mlađe djece.

Zaštita mentalnog zdravlja djece na Lastovu

Prilikom obilaska otoka Lastova doznali smo i za nedostatak stručnog kadra za kvalitetan odgojno-obrazovni rad i zdravstvenu brigu o djeci na otoku Lastovu. Niti jedna ustanova na Lastovu nema stručnog suradnika psihologa, edukacijskog rehabilitatora ni logopeda, zbog čega su djeca primorana putovati brodom u Split ili Dubrovnik na dijagnostiku i terapije, pri čemu izostaje stručni rad s djecom. Stoga smo se preporukama obratili Obiteljskom centru i Zavodu za javno zdravstvo Dubrovačko-neretvanske županije te preporučili da otok Lastovo prioritarno uvrste u svoje planove i programe rada radi osiguranja potrebne stručne pomoći djeci i odraslima koji brinu o njima. Preporuka je prihvaćena i djelomično realizirana.

5.6 Pravosuđe

Unaprjeđenje položaja djece u pravosudnom postupku

Uočavajući potrebu unaprjeđenja položaja djece u pravosudnom postupku zbog predugog trajanja sudskih postupaka, neodgovarajućih tehničkih, kadrovskih i prostornih uvjeta na sudovima, blagih i neodgovarajućih sankcija za seksualno nasilje nad djetetom, nedovoljnog izricanja sigurnosnih mjera zaštite djece i dr., preporukom smo se obratili Vrhovnom sudu. Upozorili smo na potrebu žurnosti u postupanju u svim fazama sudskog postupka kada su u pitanju djeca žrtve i djeca počinitelji kaznenih djela, kao i u predmetima obiteljsko-pravne zaštite u kojima se odlučuje o bitnim aspektima djetetovog života. Također smo upozorili da je važno u kaznenom postupku svu djecu, neovisno o njihovoj dobi, tretirati kao ranjive žrtve kaznenih djela, te osigurati „*child friendly*“ pravosuđe (iskazi djece putem komunikacijskih tehnologija izvan prostorija suda, posebne čekaonice za djecu žrtve ili svjedoke ako je nužna njihova prisutnost na sudu, mjere zaštite radi izbjegavanja susreta i kontakata okrivljenika i njegovog branitelja sa žrtvama). Upozorili smo da je zbog generalne prevencije nužno odgovarajuće sankcioniranje počinitelja seksualnog nasilja nad djetetom, posebice izbjegavanje izricanja rada za opće dobro kao kazne za seksualno nasilje nad djetetom, budući da se time omalovažava značaj i posljedice takvog kaznenog djela po djecu te djecu obeshrabruje na prijavljivanje. Istaknuli smo kako je nužno da svi počinitelji seksualnog nasilja nad djecom prije izricanja presude prođu procjenu opasnosti koju predstavljaju i mogućih rizika od ponavljanja bilo kakvog seksualnog zlostavljanja djece te istovremeno upozorili na važnost izricanja mjera opreza počiniteljima seksualnog nasilja nad djetetom u pretkaznenom i kaznenom postupku te sigurnosnih mjera uz presudu kako bi ih se spriječilo u obavljanju profesionalnih djelatnosti koje uključuju izravan i redovit doticaj s djecom (nastavnici, treneri, odgajatelji, djelatnici socijalne skrbi, organizatori aktivnosti s djecom, i dr.). Radi zaštite dobrobiti djeteta istaknuli smo važnost suradnje s tijelima socijalne skrbi radi osiguravanja odgovarajućeg smještaja djeteta za vrijeme trajanja sudskog postupka, kao i razmjenu informacija (obavijest o određivanju mjere opreza, pokretanju istrage, podizanju i potvrđivanju optužnice, pravomoćnosti presude te drugim važnim odlukama koje utječu na poduzimanje mjera zaštite djece) sa sustavima socijalne skrbi i odgoja i obrazovanja radi pravovremene i odgovarajuće zaštite djece. Upozorili smo da preduvjet za imenovanje sudaca za mladež mora biti prethodna edukacija s područja kriminologije, socijalne pedagogije, psihologije mladih i socijalnog rada te da suce za mladež treba obvezati na kontinuiranu edukaciju. Također smo upozorili da u kaznenom postupku protiv maloljetnih počinitelja kaznenih djela psihijatrijsko vještačenje moraju provoditi isključivo psihijatri specijalizirani za djecu i mladež. Preporuka je načelno prihvaćena.

Unaprjeđenje uvjeta za dječje posjete u zatvoru u Zagrebu

Nakon obilaska prostora Zatvora u Zagrebu u kojima se djeca susreću s roditeljem te prostora u kojima djeca i drugi članovi obitelji čekaju i kroz koje ulaze i izlaze iz zatvorskih prostora, uputili smo preporuku Zatvoru i MPU UZSP-u. Predložili smo proširenje prostora za dječje posjete i proširenje vanjskog prostora na kojem posjetitelji s djecom čekaju na ulazak u zatvorsku zgradu. Trenutni prostor (nadstrešnica) je skučen, nedovoljno grijan i bez toplinske izolacije, a kemijskih WC-a je nedovoljno i njihovo korištenje ne doprinosi osjećaju dostojanstva u situaciji čekanja na ulaz u zatvorsku zgradu. Uvjereni smo da bi, osim dobrobiti djece i drugih članova obitelji zatvorenika, proširenje prostora za posjete, kao i proširenje i poboljšanje prostora za čekanje na ulazak u zatvorsku zgradu, doprinijelo boljoj i efikasnijoj organizaciji posjeta, lakšoj izmjeni posjetitelja te eventualnom produljenju trajanja posjeta. Zatvor u Zagrebu i UZSP prihvatili su preporuku s najavom da će nastojati u skladu s mogućnostima riješiti problem ovih prostora.

Zaštita djece prilikom uhićenja roditelja

Pravobraniteljica za djecu reagirala je na pritužbe na rad djelatnika policije prilikom obavljanja policijskih poslova i korištenja njihovih ovlasti, u odnosu na postupanja koja se odvijaju pred djecom poput

situacija uhićenja roditelja pred djecom ili primjedbi na manjak obzirnosti policijskih službenika prilikom obavljanja svojeg posla i ovlasti, u situacijama kada su prisutna djeca. Zabrinuti činjenicom da takve situacije mogu za djecu biti traumatizirajuće, MUP-u smo preporučili da se, koliko je god moguće, izbjegavaju situacije u kojima djelatnici policije pred djecom provode radnje iz svoje nadležnosti usmjerene na odrasle, a što se posebno odnosi na uhićenja, kako bi se ublažili nepovoljni utjecaji na psihofizičko stanje djece. Preporuka je načelno prihvaćena.

Štrajk pravosudnih službenika i namještenika

Tijekom štrajka pravosudnih službenika i namještenika u srpnju 2023. pravobraniteljica za djecu uputila je preporuku predsjedniku Vrhovnog suda RH. Upozorila je da prava i dobrobit djece mogu biti ozbiljno biti narušeni i ugroženi zbog nepravovremenog donošenja i stupanja na snagu pojedinih sudskih odluka. Govorimo o odlukama poput oduzimanja prava na stanovanje s djetetom i povjeravanje svakodnevne skrbi o djetetu, lišavanja prava na roditeljsku skrb, zabrane približavanja djetetu, privremenog povjeravanja djeteta drugoj osobi, udomiteljskoj obitelji ili ustanovi socijalne skrbi, povjeravanje djeteta s problemima u ponašanju radi pomoći u odgoju, kao i u drugim postupcima obiteljskoppravne zaštite kojima se razrješava roditeljski konflikt vezano uz ostvarivanje pojedinih sadržaja roditeljske skrbi (medicinski postupci, zastupanje djeteta u odlukama koje se odnose na bitna osobna prava djeteta ili su bitne za dijete i dr.). Preporuka je prihvaćena.

5.7 Nasilje

Zaštita djece sportaša od nasilja

Pravobraniteljica za djecu obratila se krovnim sportskim udruženjima koja okupljaju sportske saveze, a posredno i klubove čiji su članovi i djeca, te uputila preporuke u cilju zaštite djece sportaša od različitih oblika nasilja u sportu. Preporučili smo izradu protokola za postupanje u slučaju nasilja među djecom u sportskim klubovima, a što je jedna od zadaća HOO-a, HPO-a i HŠSG-a, koja je na prijedlog ovog Ureda predviđena *Zakonom o sportu* kao aktivnost krovnih sportskih udruženja. Preporučili smo im da potaknu svoje članice, nacionalne sportske saveze, na donošenje općeg akta o licenciranju stručnih kadrova u sportu, a što je *Zakonom o sportu* nažalost propisano samo kao mogućnost nacionalnih sportskih saveza. Ukazali smo i na to kako bi sustav licenci trebao izgledati (da se osim stručnih i kinezioloških kompetencija osoba koje rade s djecom, vodi računa i o pedagoškim kompetencijama trenera te da se predvidi obvezna periodična provjera kaznene evidencije kako bi se utvrdilo da ne postoje zapreke za obavljanje poslova u sportu). Preporučili smo i žurno donošenje općeg akta kojim će se regulirati postupak provedbe stručnog nadzora u sportu. Zaprimili smo tek odgovor HOO-a koji nas je informirao o donošenju protokola i imenovanju povjerenika za zaštitu djece u sportu.

Zaštita djece od seksualnog nasilja u sportu

Stupanjem na snagu novog *Protokola o postupanju u slučaju seksualnog nasilja*, u čijoj smo izradi sudjelovali, uz obrazovne ustanove, propisana je obaveza za druge ustanove koje skrbe o djeci, kao i one koje pružaju usluge za djecu ili provode programe rada s djecom te koje organiziraju smještaj djece i aktivnosti za djecu (sportski klubovi, rekreativne aktivnosti, organizatori aktivnosti za djecu poput igraonica, odmarališta, kampova za djecu, udruge, poslovni subjekti i pravne osobe), na poduzimanje mjera za zaštitu djece od seksualnog zlostavljanja. Te mjere uključuju provjeru postoje li zapreke za rad s djecom prema odredbi *Zakona o radu*, ali i drugih posebnih propisa koji se odnose na područja njihova djelovanja, pribavljanje odgovarajućeg uvjerenja iz kaznene evidencije te uvjerenja da se protiv osobe ne vodi kazneni postupak za neko od kaznenih djela koje predstavljaju zapreku za rad, senzibiliziranje i educiranje djelatnika o seksualnom nasilju, provođenje preventivnih programa, pružanje zaštite i skrbi u ostvarivanju prava i dobrobiti djeteta u slučajevima svih oblika seksualnog nasilja te prijavu nasilja nadležnim tijelima.

Kako bi se sva tijela u pojedinim sustavima upoznala sa svojim novim obvezama, pravobraniteljica za djecu uputila je preporuku Uredu za udruge Vlade RH, MTS-u i HOO-u. MTS je prosljedio preporuku svim krovnim sportskim udruženjima, nacionalnim sportskim savezima i županijskim sportskim zajednicama, upozoravajući ih na obveze koje proizlaze iz *Protokola*.

Zaštita djece ųrtava seksualnog nasilja - RTL ljubav je na selu

Pravobraniteljici za djecu skrenuta je pozornost da u emisiji „Ljubav je na selu“, koja se tijekom 2023. prikazivala na programu RTL televizije, kao kandidat sudjeluje osoba koja je pravomoćno osuđena za spolnu zloupotrebu djeteta mlađeg od 15 godina te koja čeka izvršenje zatvorske kazne. Riječ je o osobi koja je kroz višegodišnje razdoblje kontinuirano seksualno uznemiravala i zlostavljala dijete svoje partnerice, iako se prikazuje kao osoba visokih moralnih vrijednosti, vrlo religiozna i franjevac trećeg svjetovnog reda. Obraćajući se RTL-u preporukom za ųurnim poduzimanjem mjera za zaštitu djece, upozorili smo da je medijska eksponiranost takve osobe osobito uznemirujuća za dijete ųrtvu njegovog nasilja. Naglasili smo i da je činjenica da pravomoćno osuđena osoba sudjeluje u emisiji koja je potencijalno usmjerena na pronalaženje ųivotnog partnera i stvaranje obiteljske zajednice posebno uznemirujuća, jer postoji zabrinutost za sigurnost djece u obitelji njegovih potencijalnih partnerica. Uz poduzimanje mjera za zaštitu djecu u konkretnom slućaju, preporučili smo da se u cilju zaštite djece u okviru djelovanja RTL televizije usvoje *Pravila za zaštitu djece* (tzv. *Child Protection Policy*) koja bi propisivala smjernice kako se ponašati prema djeci i mladima, pravila postupanja u osiguranju sigurnosti i zaštite prava djece, procjenu rizika za djecu uključujući provjeru prethodne osuđivanosti svih osoba koja u okviru RTL televizije dolaze u kontakt s djecom. Preporuka je načelno prihvaćena.

Podrška uredbi o zaštiti djece od seksualnog nasilja na internetu

Posljednjih nekoliko godina u EU je zabiljeųen dramatićan porast prijava seksualnog zlostavljanja djece na internetu te je s obzirom na ozbiljnost situacije i ugroųenost velikog broja djece, Europska komisija izradila prijedlog *Uredbe kojom se utvrđuju pravila za sprećavanje i borbu protiv seksualnog zlostavljanja djece* (COM(2022) 209 final). Ovim znaćajnim dokumentom nastoji se uspostaviti jasan i usklađen pravni okvir za sprjećavanje i suzbijanje seksualnog zlostavljanja djece na internetu. Njime se pruųateljima usluga nastoji pruųiti pravna sigurnost u pogledu njihovih odgovornosti za procjenu i ublaųavanje rizika te prema potrebi za otkrivanje, prijavljivanje i uklanjanje takve zloporabe u okviru njihovih usluga na naćin koji je u skladu s temeljnim pravima utvrđenima u Povelji i općim načelima prava EU-a. Predloųenim zakonodavstvom dopunjuje se nova *Europska strategija za bolji internet za djecu*, ĳiji je cilj omogućiti sigurna digitalna iskustva za djecu i promicati digitalno osnaųivanje. Kako bi se osiguralo da ova *Uredba* bude usvojena i stupi na snagu, obratili smo se preporukom hrvatskim zastupnicima u Europskom parlamentu kako bi svojim glasovima podrųali njezino donošenje. Preporuka je prihvaćena od strane zastupnika Predraga Matića dok se drugi zastupnici nisu oćitovali.

5.8 Ekonomska i socijalna zaštita

Pravo na primjereno stanovanje djece socijalno ugroųenih obitelji

Prituųbe prema kojima brojna djeca nemaju primjereno mjesto za stanovanje jer ga obitelji, radi nezaposlenosti ili niskih primanja, nisu u mogućnosti osigurati bez pomoći drųave, ukazuju na potrebu za učinkovitom politikom socijalnog stanovanja. MPUGDI-u preporučili smo osmišljavanje konkretnih mjera kojima će se socijalno ugroųenim graćanima s djecom osigurati primjereno stanovanje u razumnom roku. Oćekujemo odgovor na našu preporuku.

Zaštita djece prosjaka

S dolaskom ljeta i povećanog broja turista pojačavaju se aktivnosti prosjačenja, u kojima se koriste djeca s ciljem poticanja samilosti. Ove situacije uobičajeno su intenzivne ispred trgovačkih centara, gradskih središta, a u ljetnom periodu i u turističkim mjestima na obali. Osobe koje prosjače od prolaznika traže novac navodeći kako im je potreban za kupnju hrane djetetu, pri tom držeći u naručju male bebe ili držeći za ruku djecu predškolske dobi, satima se zadržavajući na ulici neovisno o vremenskim prilikama. Zabrinuti da uvjeti u kojima ova djeca odrastaju nisu odgovarajući te da je u tim slučajevima riječ o mogućoj povredi djetetovih prava, preporukom smo se obratili ravnateljstvu policije. Preporučili smo da se žurno pojačaju aktivnosti kako bi se identificirale osobe koje koriste djecu za prosjačenje te da se o iskorištavanju djece obavijeste nadležne socijalne službe radi poduzimanja odgovarajućih mjera zaštite djece. PU je uvažila našu preporuku te nas izvijestila o pojačanim aktivnostima policijskih službenika.

Naknada plaće za vrijeme bolovanja roditelja

Vežano za pritužbe prema kojima roditelj koji koristi bolovanje radi bolesti djeteta ostvaruje manju naknadu plaće nego onaj koji koristi bolovanje za sebe te pritužbe kojima se ukazuje na potrebu bolje zaštite prava djece prilikom određivanja visine plaće (vezano za pojmove osnovica i limit), preporučili smo HZZO-u i MZ-u propisivanje poboljšanja i omogućavanje ostvarenja navedenih prava u skladu s najboljim interesom djeteta, kao i da se naknada plaće za vrijeme bolovanja radi njege djeteta izjednači neovisno o dobi djeteta i uskladi s porastom troškova života. Prijedlozi nisu uvaženi.

Poskupljenje produženog boravka u slavonskom brodu i gradu Zadru

Zbog povećanja iznosa sudjelovanja u cijeni programa produženog boravka za roditelje, Gradovima Slavonski Brod i Zadar, napomenuli smo kako promjene u financiranju produženog boravka ne bi trebale ići na štetu dobrobiti djece, u situaciji već ionako velike financijske opterećenosti roditelja. Preporučili smo da prilikom utvrđivanja financiranja produženog boravka svakako vode računa o *Konvenciji o pravima djeteta* te obvezi države da na svim razinama pruži odgovarajuću pomoć roditeljima i skrbnicima djece u ispunjavanju njihovih odgovornosti prema djetetu te osigura razvoj ustanova, olakšica i službi za skrb o djeci. Podsjetili smo na obvezu poduzimanja odgovarajućih mjera kako bi djeca zaposlenih roditelja koristila ustanove i službe za skrb o djeci koje im stoje na raspolaganju. Preporuka nije prihvaćena.

5.9 Sport

Uključivanje djece u sportske aktivnosti

Potaknuti podacima o visokoj prevalenciji nedovoljne razine tjelesne aktivnosti djece i adolescenata te da je Republika Hrvatska aktualno sedma po pretilosti mladih od 39 zemalja Europe, kao i podacima koji ukazuju na veliki broj djece s poteškoćama mentalnog zdravlja, MZ-u i MTS-u preporučili smo da u suradnji sa znanstvenim ustanovama izrade strategiju za uključivanje fizički neaktivne djece u tjelesne aktivnosti i sport. Preporučili smo Ministarstvu znanosti i obrazovanja da se u okviru sustava odgoja i obrazovanja djeci od najranije dobi osigura stručno vodstvo kineziologa u tjelesnim aktivnostima tijekom predškolskog odgoja i obrazovanja, kao i u nastavi tjelesne i zdravstvene kulture u nižim razredima osnovne škole. Preporučili smo da razmotre mogućnost drugačijeg vrednovanja i ocjenjivanja učeničkih postignuća u nastavi tjelesne i zdravstvene kulture budući da za neku djecu ocjenjivanje može biti demotivirajuće za sudjelovanje u tjelesnim aktivnostima i sportu. U odgovoru na preporuku MZ nas je informirao o aktivnostima vezanim za izradu različitih strateških dokumenata, naglašavajući da je u fazi donošenja i *Akcijski plan za prevenciju debljine 2023.-2026.* MTS nije odgovorio na preporuku.

Osiguravanje uvjeta za bavljenje sportom

Ponukani problemima pojedinih sportskih klubova u osiguravanju odgovarajućih uvjeta za bavljenje djece sportom, obraćali smo se JLS-ima kao vlasnicima sportskih građevina s preporukama za rješavanje tih problema. Primjeri iz prakse ukazuju da do problema dolazi zbog nedovoljno jasnih, pravičnih i transparentnih kriterija za korištenje sportskih građevina, kao i za financiranje sportskih aktivnosti. U 2023. godini ponovili smo preporuke Gradu Zagrebu vezano uz korištenje nogometnog igrališta Klin u Gradskoj četvrti Gornja Dubrava zbog činjenice da to igralište, unatoč tome što se radi o javnoj sportskoj građevini, nije obuhvaćeno *Odlukom o načinu upravljanja i korištenja sportskih građevina u vlasništvu Grada Zagreba*. Vijeće Gradske četvrti Gornja Dubrava predložilo je Gradskom uredu za obrazovanje, sport i mlade da navedeno igralište kategorizira kao sportsko i uvrsti ga u ranije spomenutu *Odluku*, no nismo povratnu informaciju o realizaciji ove preporuke. U 2023. smo ponovili i preporuke Gradu Imotskom za osiguravanje uvjeta za treniranje djece i transparentnost kriterija korištenja stadiona Gospin Dolac, a nakon saznanja da ranija istovjetna preporuka pravobraniteljice za djecu iz 2022. ipak nije realizirana u praksi. Na ponovljenu preporuku nismo zaprimili odgovor.

Smanjivanje iznosa kotizacija za sudjelovanje na teniskim turnirima

Povodom pritužbe na visinu kotizacija za sudjelovanje djece na teniskim turnirima, u kojoj se navodi da su klubovi zaokružili cijene treninga i turnira na veću cijenu, obratili smo se Hrvatskom teniskom savezu. HTS-u smo preporučili da se u svom daljnjem radu i komunikaciji s klubovima zauzme za smanjivanje iznosa članarina i kotizacija kako bi se djeci osigurala veća dostupnost ovog sporta. HTS nas je izvijestio da su, uvođenjem eura, prilikom objavljivanja iznosa novih kotizacija i pristojbi zaokružili cijene turnirskih kotizacija isključivo iz razloga lakše i jednostavnije organizacije te da je riječ o minimalnom povećanju od 0,09 Eura (za turnire na otvorenom, kojih na godišnjoj razini ima najviše i na kojima statistički gledano nastupa najveći broj djece), odnosno 3,45 eura za dvoranske turnire koje je bilo nužno zbog povećanja cijena najma teniskih dvorana i značajnih poskupljenja energenata. Navedeno povećanje kotizacije prema stavu HTS-a prihvatljivo je za svakog igrača, a ujedno se na taj način pomaže i klubovima prilikom podmirenja troškova organizacije turnira, kao i fiksnih mjesečnih troškova.

5.10 Privatnost

Zaštita privatnosti djece prilikom objava presuda na e-oglasnoj ploči sudova

Nakon saznanja da se na e-oglasnoj ploči objavljuju odluke različitih sudova koje su donesene temeljem OBZ-a (poput odluka u postupcima razvoda braka roditelja i lišenja roditeljske skrbi) u kojima se objavljuju osobni podaci djece, obratili smo se MPU-u te VSRH-u. Upozorili smo da se ovakvom praksom krši djetetovo pravo na privatnost te odredbe Odluke MPU-a o objavi na e-Oglasnoj ploči, kao i Uputa VSRH-a o načinu anonimizacije sudskih odluka. Preporučili smo izmjenu važećih propisa kako bi se djeci osigurala zaštita privatnosti i najboljeg interesa. Također smo preporučili žurno uklanjanje s e-oglasne ploče svih odluka u kojima se krši pravo djece na privatnost te njihovu objavu u anonimiziranom obliku. Preporučili smo da se kontinuirano vodi računa o zaštiti privatnosti djece prilikom budućih objava odluka i drugih pismena na e-oglasnoj ploči te da se o stajalištima pravobraniteljice za djecu informiraju sudovi. MPU je prihvatio preporuku te o njoj obavijestilo županijske i općinske sudove. VSRH je također prihvatio preporuku te donio novu Uputu kojom je odlučeno da se u svim postupcima (kaznenim, prekršajnim i obiteljskim) prije objave odluke i podnesaka putem e-Oglasne ploče suda, a kojima se odlučuje o djetetu ili se odnose na dijete, obvezno provodi postupak anonimizacije odluke ili podneska u cijelosti

te da anonimizirana odluka ili podnesak objavljen na e-oglasnoj ploči suda ne smije sadržavati QR kod koji vodi do izvornika odluke u neanonimiziranom obliku.

Povreda privatnosti djeteta na dalmatinskom portalu

Povodom neprimjerene reakcije i osude na Dalmatinskom portalu o dječaku koji vrataru na nogometnoj utakmici nije dodao loptu, navedenom portalu skrenuli smo pozornost na neprimjerenu objavu identiteta djeteta. Upozorili smo da se od medija zahtijeva da, prilikom izvještavanja o bilo kojoj situaciji koja se odnosi na djecu, prethodno razmotre kako će neka objava utjecati na dijete o kojem se izvještava te da se pobrinu da se medijskom objavom ne ugrozi dobrobit djeteta. Preporučili smo da poduzmu sve što je u njihovoj moći kako bi se umanjila šteta nanesena djetetu u izvještavanju o ovome slučaju. Dalmatinski portal odgovorio je na naše upozorenje zahvalivši na upozorenju i napomenuvši kako se radi o „snimci s uživo prijenoa utakmice Rijeka-Hajduk, koji je prokomentirao i sam komentator utakmice“ te da objavom nisu imali namjeru „našteti dječaku nego upozoriti na neprimjerenost čina“. Završno su naveli kako uvažavaju naš stav te su izbrisali članak.

Zaštita identiteta maloljetnih osoba u medijima

Nastavno na širenje informacija o identitetu maloljetnih osoba uključenih u slučaj vršnjačkog nasilja u rujnu 2023. godine u objavama na portalu i Facebook profilu *Regional Expressa*, pravobraniteljica za djecu uputila je preporuku navedenom portalu. Preporučila je da u budućim izvještavanjima o djeci ne objavljuju fotografije djece u medijima i na društvenim mrežama, budući da to može izložiti djecu raznim rizicima i nanijeti im štetu. Naglasila je da su elektronički mediji, u koje spadaju i web portali, dužni štiti privatnost djece, uključujući i djece počinitelje nasilja. Odgovor na preporuku nismo primili.

5.11 Djeca u migracijama

Smještaj djece stranih državljana u prihvatilištima

Prateći ostvarivanje prava djece u migracijama, predstavnica Ureda obišla je Prihvatilište za tražitelje međunarodne zaštite u Kutini i Prihvatni centar za strance u Tovarniku. Prihvatilištu smo preporučili, uz unapređenje uvjeta smještaja, uključivanje drugih organizacija civilnog društva, uz Crveni križ koji je stalno prisutan, u pružanje pravne i psihosocijalne podrške te radionica za djecu. U pogledu smještaja djece u Prihvatnom centru za strance u Tovarniku preporučili smo da se djecu bez pratnje, kao i obitelji s djecom, ne smještava u prostore Centra, već da se za potrebe hitnog i nužnog i privremenog smještaja ove ranjive skupine osiguraju drugi odgovarajući prostori. Trenutni prostor je neprilagođen djeci (prostor u kojem je ograničena sloboda kretanja i kontakt s vanjskim svijetom, ograđen zidom, u hodnicima su prepreke, na prozorima rešetke) te ga je potrebno prilagoditi potrebama djece u situacijama u kojima je nužno osigurati hitni privremeni smještaj djece. Preporuke su načelno prihvaćene.

Zbrinjavanje i smještaj djece iz Ukrajine

Tijekom 2023. obišli smo organizirane smještaje za djecu pristiglu iz Ukrajine u Velikoj Gorici, Jastrebarskom, Osijeku i Belišću. U Velikoj Gorici i Jastrebarskom zaprimili smo pritužbe na prehranu (loša kvaliteta namirnica, neraznovrsna prehrana, nedostupnost obroka ljudima koji su u radnom odnosu ili pohađaju školu) i uvjete smještaja (nedostatak tople vode u pojedinim objektima, nedostatak grijanja, pojava plijesni na zidovima, zabrana korištenja kuhala za vodu i mikrovalne pećnice u sobama), a u Osijeku i Belišću uočili smo probleme uključivanja djece u odgojno-obrazovne ustanove i vrtiće te nedostatne i neodgovarajuće prostore za igru i slobodno vrijeme. Na temelju toga smo MUP-u uputili više preporuka. Preporučili smo da se prilikom sklapanja ugovora o smještaju, uvrste odredbe o nužnosti

kvalitete namirnica i njihovoj raznovrsnosti, kao i da se djeci, mimo redovnih obroka, osiguraju obroci koje su zbog školskih obveza i drugih aktivnosti propustila. Predložili smo da se u ugovorima s pružateljima usluga naglasi potreba poštivanja osnovnih standarda koje je nužno zadovoljiti kod pružanja usluga smještaja. Ujedno smo preporučili i da se u smještajnim objektima djeci osigura odgovarajući prostor za igru i slobodno vrijeme te da se svoj djeci na smještaju omogući pohađanje vrtića i uključivanje u odgojno-obrazovni sustav. Preporuke su prihvaćene.

Preseljenje iz kolektivnog smještaja u motelu Plitvice

Povodom najavljenog preseljenja djece iz Ukrajine smještene s obiteljima u kolektivnom smještaju u Motelu Plitvice u Zagrebu, pravobraniteljica se preporukom obratila Ravnateljstvu policije i MZO-u. Preporučila je da se kod razmatranja lokacije za preseljenje vodi računa da djeca ne mijenjaju škole koje su do tada pohađala. Istaknula je da su se djeca adaptirala u postojeću školsku sredinu, stekla prijatelje, naviknula se na svoje nastavnike i razvila osjećaj pripadnosti te je važno da ih se premjesti na lokaciju prometno povezanu sa školom. Prihvaćajući našu preporuku, MZO nas je izvijestio da su neka preseljena djeca nastavila redovno školovanje u školama koje su do tada pohađale, a neka u školama po izboru djece i roditelja.

5.12 Mediji

Zaštita djece od neprimjerenih sadržaja na Novoj TV

Temeljem medijskih napisa vezanih uz nastup gutača mačeva u epizodi talent showa „Supertalent“, pravobraniteljica za djecu obratila se Novoj TV. Preporučila je obratiti pozornost na sva potencijalno štetna, opasna i neprimjereni ponašanja ili sadržaje i scene kojima se potiče i/ili promovira ponašanje koje bi moglo štetno utjecati na djecu i mlade. Naglasila je da *reality* programe treba klasificirati pažljivije i strože od fikcijskih sadržaja te načelno dodjeljivati višu klasifikacijsku oznaku *reality* programu nego sadržaju s istim potencijalno štetnim scenama i elementima u fikcijskom programu. Preporučila je da se s posebnom pažnjom odredi vrijeme emitiranja, vodeći računa o tome tko sve u to doba može vidjeti taj program. Zbog rizika od oponašanja nepoželjnih i opasnih ponašanja kod djece i mladih koji su izloženi sadržajima koji prikazuju nasilne tehnike i/ili uporabu djeci lako dostupnih predmeta i sredstava u opasne svrhe (npr. noževa, metalnih, staklenih i drugih predmeta), preporučila je razmotriti preporuku o dobi djece kojoj su spomenuti sadržaji namijenjeni te ju po potrebi pomaknuti prema višoj dobi. U odgovoru je Nova TV ustvrdila da je poduzela sve propisane mjere kako bi upozorila gledatelje o sadržaju koji prikazuje te da će u daljnjem radu posvetiti brigu odgovarajućoj edukaciji produkcijskog tima i po potrebi kontaktirati odgovarajuće stručnjake.

Programski sadržaj Sportske TV

Potaknuti zamolbom HOO-a za mišljenjem o javnoj vrijednosti programa SPTV, uputili smo preporuku koja se odnosi na programski sadržaj toga TV kanala. Pozdravili smo postojanje SPTV-a kao vrijednog okvira za promociju vrijednosti sporta i kretanja za djecu i mlade. Naglasili smo kako je važno osigurati dostupnost zanimljivih i raznovrsnih programskih sadržaja koji će ujedno biti edukativni i poticajni te koji će usmjeravati sve pojedince na pravilan odnos prema vlastitome tijelu te ih poticati na kretanje i aktivnosti koje doprinose očuvanju njihovog fizičkog i mentalnog zdravlja. Naglasili smo da prikazivanje dječjih sportskih aktivnosti i postignuća, osim promocije sporta, može doprinijeti i postizanju vidljivosti djece u društvu i promociji njihovih interesa te pozdravili postojanje emisije „Školska liga“. Ujedno smo upozorili na emisiju u kojoj stručnjaci komentiraju utakmice različitih sportova te savjetuju igrače u pogledu sudjelovanja u igri kladenja. Ukazali smo na štetnost takve prakse, štetnost kladenja i kockanja op-

ćenito te rizike za djecu koja, unatoč zakonskoj zabrani, i dalje sudjeluju u igrama klađenja. Preporučili smo i da u svom daljnjem radu kontinuirano promiču pozitivno i nenasilno navijanje i smanjivanje tenzija među navijačkim skupinama, s obzirom na pretpostavku da veliki broj djece pripada navijačkim skupinama ili se identificira s njima te da postupci, izjave i stil navijanja na sportskim terenima mogu imati značajan utjecaj na djecu. Preporuka je bila načelne naravi te na nju ne očekujemo odgovor.

5.13 Sudjelovanje djece

Sudjelovanje predstavnika učenika u postupku izricanja pedagoških mjera

Ponukani praksom/stavom Prosvjetne inspekcije da je u postupku izricanja pedagoških mjera obvezno sudjelovanje predstavnika učenika, Samostalnom sektoru prosvjetne inspekcije MZO-a smo uputili preporuku. Preporučili smo da se ne inzistira na sudjelovanju Vijeća učenika (ili predstavnika učenika) na sjednici razrednog vijeća na kojoj se izriče pedagoška mjera drugom učeniku budući da se na taj način dijete izlaže neprimjerenom pritisku sudjelovanja u procesu donošenja odluke i taj teret ne treba i ne smije nositi. Naglasili smo da je izricanje pedagoške mjere postupak koji se tiče jedino djeteta u odnosu na kojega se mjera donosi te bi stoga tom djetetu (učeniku/učenici) trebalo biti omogućeno sudjelovanje pod pretpostavkom poštovanja najboljeg interesa djeteta u tom procesu. Dijete pri tome nikako ne bi smjelo biti izloženo cijelom razrednom vijeću, njihovom grupnom pritisku, komentarima ili osudi. Preporuka je prihvaćena.

6 NORMATIVNE AKTIVNOSTI

U poboljšanju normativnog okvira zaštite prava djece sudjelujemo dajući prijedloge i mišljenja na nacрте propisa, inicirajući njihovu izmjenu ili donošenje novih, sudjelujući u radu radnih skupina, povjerenstava te saborskih odbora. Uz inicijative pravobraniteljice za izmjenu postojećih propisa ili donošenje novih, normativne aktivnosti uvjetovane su dinamikom predlaganja novih ili izmjena postojećih zakonskih prijedloga upućenih od strane nadležnih tijela u zakonodavnu proceduru.

Tijekom 2023. sudjelovali smo u radu četiri **povjerenstva** (*Povjerenstvo za zaštitu djece u sportu*, *Povjerenstvo za praćenje Protokola o postupanju u slučaju seksualnog nasilja*, *Odbor za koordinaciju, praćenje i evaluaciju Nacionalnog akcijskog plana za europsko jamstvo za djecu* i *Evaluacijska upravljачka skupina Programa Učinkoviti ljudski potencijali 2021.-2027*) te šest **radnih skupina** za izradu prijedloga *Akcijskog plana zaštite i promicanja ljudskih prava za 2024.-2025.* i *Akcijskog plana suzbijanja diskriminacije za 2024.-2025.*, *Protokola o postupanju u slučaju seksualnog nasilja*, *Zakona o zaštiti djece od nasilja*, *Protokola o postupanju i suradnji između zdravstvenog, socijalnog i kazneno-represivnog sustava pri tretmanu osoba s problemom ovisnosti o drogama*, *Nacionalnog strateškog plana za ranu intervenciju u djetinjstvu* te *Radnoj skupini za ograničavanje oglašavanja hrane i pića usmjerenog djeci*. Zbog širokog angažmana savjetnika pravobraniteljice za djecu u drugim područjima, nismo u mogućnosti sudjelovati u svim radnim skupinama u koje nas se poziva iako sudjelovanje u radu radnih skupina omogućuje najveći doprinos uređenju pitanja od značaja za djecu. Kako bismo ipak mogli utjecati na sadržaj propisa kojima se uređuje položaj djece ili utječu na djecu, važno je da nam se omogući davanje mišljenja u fazi izrade nacрте prijedloga propisa, prije upućivanja u javnu raspravu. Nažalost, u javnoj raspravi mogućnost intervencija je minimalna budući da se prijedlozi pravobraniteljice u e-savjetovanju sa zainteresiranom javnošću najčešće ne prihvaćaju ili se primaju na znanje za buduće izmjene, no nakon toga ne slijedi njihovo stvarno ugrađivanje u propise. **Tijekom 2023. sudjelovali smo u postupku donošenja ili izmjene 28 propisa, uključujući i tri strateška dokumenta.** Kroz pojedine propise predložili smo ukupno 153 konkretnih promjena u vezi zaštite djece dajući mišljenje na predložene nacрте propisa, ali i inicirajući donošenje novih ili izmjene postojećih.

Inicijativu za donošenje ili izmjenu propisa dali smo u pet slučajeva, predlažući konkretne izmjene postojećih propisa (*Zakon o sportu*, *Zakon o odgoju i obrazovanju u osnovnoj i srednjoj školi*, *Zakon o doplatku za djecu*, *Pravilnik o uvjetima koje moraju ispunjavati autobusi kojima se organizirano prevoze djeca* te *Inicijativa za izmjene i dopune poreznih propisa*).

I dalje smo nezadovoljni uvažavanjem prijedloga pravobraniteljice za djecu kao partnera i suradnika u kreiranju boljeg normativnog okvira za djecu. Od ukupno 141 konkretna prijedloga u odnosu na propise čija je procedura donošenja okončana, u propise je ugrađeno samo 13 naših prijedloga, od čega šest djelomično.

Reakcije nadležnih tijela RH na prijedloge Pravobraniteljice za djecu za poboljšanje normativnog okvira zaštite prava djece u 2023.

Ukupno 153 prijedloga			
Prihvaćeno 13 (8 %)	Nije prihvaćeno 52 (34 %)	Primljeno na znanje 76 (50 %)	Bez povratne informacije 12 (8 %)

U nastavku donosimo pregled propisa za koje smo uputili konkretne prijedloge u cilju unapređivanja zaštite prava djece.

1. EKSPERIMENTALNI PROGRAM - OSNOVNA ŠKOLA KAO CJELODNEVNA ŠKOLA

U postupku javnog savjetovanja o Nacrtu *Eksperimentalnog programa – Osnovna škola kao cjelodnevna škola: Uravnotežen, pravedan, učinkovit i održiv sustav odgoja i obrazovanja* iskazali smo podršku reformi osnovnog školstva kroz projekt uvođenja cjelodnevne nastave u osnovne škole, pristup i ciljeve kojima se nastoje osigurati jednake mogućnosti i uvjeti osnovnoškolskog obrazovanja za svu djecu i smanjiti razlike među djecom. Ujedno smo skrenuli pozornost na mnoga otvorena pitanja na koja Nacrt Eksperimentalnog programa ne daje odgovore i pojašnjenja. Istaknuli smo da je donošenju ovog dokumenta trebala prethoditi opsežna javna rasprava u koju je trebalo uključiti djecu, roditelje, odgojno-obrazovne radnike, ravnatelje škola, stručnjake u ovom području, kao i predstavnike JLP(R)S-a kao osnivača osnovnih škola. Izrazili smo zabrinutost što u Nacrtu: nije predviđeno kako će se i kojom dinamikom osigurati prostorni, kadrovski i drugi uvjeti za provedbu cjelodnevne nastave u školama; nije objašnjeno kako će se uvođenje cjelodnevne nastave odraziti na obrazovanje djece s TUR-om, djece u riziku za razvoj PUP-a i djece s PUP-om, darovite djece, djece s problemima mentalnog zdravlja, djece žrtvama nasilja; sadržaji kao što su Građanski odgoj i obrazovanje i Zdravlje ostaju i dalje međupredmetne teme iako od samih učenika dobivamo informacije da nisu odgovarajuće zastupljene i obrađivane u školama; upitno je smanjivanje satnice predmeta Informacijske i digitalne kompetencije s obzirom na zahtjeve i potrebe djece u digitalnom okruženju; nije jasno kako će se provoditi potpora u učenju, odnosno djeci osigurati individualno učenje u školi u skladu s njihovim potrebama i uvjetima koji im odgovaraju; nije jasno ni kako će se u školama osigurati ujednačenost uvjeta u pogledu ponude i mogućnosti provedbe slobodnih aktivnosti za učenike. Naglasili smo potrebu uvođenja intenzivnog stručnog usavršavanja odgojno-obrazovnih radnika i ravnatelja za provedbu novog sadržajnog i organizacijskog koncepta osnovne škole.¹⁶⁶ Naše primjedbe primljene su na znanje.

2. NACIONALNI PLAN RAZVOJA KULTURE I MEDIJA I AKCIJSKOG PLANA RAZVOJA KULTURE I MEDIJA

MKM-u smo uputili mišljenje na *Nacrt prijedloga Nacionalnog plana razvoja kulture i medija za razdoblje od 2023. do 2027. godine* i *Nacrt prijedloga Akcijskog plana razvoja kulture i medija za razdoblje od 2023. do 2024. godine*. Pozdravili smo provođenje programa „Ruksak (pun) kulture“ koji omogućuje pristup djeci i mladima kulturnim i umjetničkim sadržajima, kao i planirani *Nacionalni program poticanja čitanja djece od najranije dobi „Rođeni za čitanje“*, koji će promicati čitanje od najranije (predškolske) dobi. Predložili smo da se svi programski sadržaji namijenjeni djeci oblikuju prema potrebama djece te istaknuli važnost dječjeg sudjelovanja u donošenju odluka o odabiru i produkciji tih sadržaja. Naglasili smo potrebu da se svi programi za djecu prilagode djeci s TUR-om (poglavito s osjetilnim teškoćama) te da se uzmu u obzir potrebe djece pripadnika nacionalnih manjina za sadržajima na njihovom materinskom jeziku. Po pitanju razvoja medijske pismenosti, preporučili smo da se djeci omogući razumijevanje načina funkcioniranja medija, kritički pristup medijskim sadržajima, stjecanje vještina digitalne pismenosti te osposobljavanje za korištenje i vlastito stvaranje pozitivnih sadržaja u medijima. Također smo istaknuli nužnost kontinuiranog obrazovanja medijskih djelatnika (novinara, filmskih autora, producenata, itd.), tijekom studija i kasnije uz rad, o medijskim pravima djece i medijskom komuniciranju s djecom, posebice o propisima o zaštiti privatnosti i zaštiti djece od štetnih sadržaja. Predložili smo i da se u suradnji sa školama i udrugama provode programi medijskog obrazovanja za roditelje koji su usmjereni na dječja medijska prava u lokalnoj zajednici, kao i da se programi za djecu u području kulture obogate ne samo temama iz područja medijske pismenosti, već i iz područja zdravlja te odgoja za ljudska prava i demokratsko građanstvo. Pozvali smo na povećanje količine kulturnih i umjetničkih programa za djecu (posebice programa s temama iz života djece, a u kojima bi djeca izravno sudjelovala i imala priliku iznijeti svoja mišljenja) te istaknuli kako dodatne mogućnosti za promociju medijske pismenosti vidimo i u neformalnom medijskom obrazovanju djece, mladih i roditelja, pružanjem potpore školskim i izvanškolskim novinarskim, radijskim i filmskim društinama i klubovima, različitim oblicima edukacije za rad s djecom za voditelje medijskih druština i klubova, kao i podrške organiziranju smotri i festivala

¹⁶⁶ Više o tome u poglavlju *Obrazovna prava*.

dječjeg medijskog stvaralaštva. Naši su prijedlozi uglavnom primljeni na znanje, uz napomenu da MKM svake godine provodi poseban javni poziv za programe koji omogućuju pristup i dostupnost kulturnih sadržaja za osobe s invaliditetom i djecu i mlade s teškoćama u razvoju.

3. NACIONALNI PLAN RAZVOJA BICIKLISTIČKOG PROMETA

U postupku donošenja *Nacionalnog plana razvoja biciklističkog prometa za razdoblje od 2023. do 2027. godine*, podržavajući njegovo donošenje kao prvog nacionalnog strateškog dokumenta u području biciklizma, istaknuli smo žaljenje što u njegovoj izradi nisu provedene prethodne konzultacije s djecom i mladima. Podsjetili smo na prava djece na sudjelovanje u javnim politikama i odlučivanju na nacionalnoj razini i uvažavanja djece kao ozbiljnog sugovornika u kreiranju budućnosti te predložili da se ubuduće uvaži djecu kao sugovornike. Preporučili smo da se u ovom dokumentu stavi naglasak na sigurnost biciklista u prometu, posebno djece kao najranjivijih sudionika u prometu. Naglasili smo da provođenje preventivno-edukativnih i promidžbenih aktivnosti treba obuhvatiti svu djecu i njihove roditelje te ih je potrebno organizirati u svim segmentima i razdobljima života djeteta. Podržali smo zakonodavne izmjene u cilju bolje zaštite djece te predložili da se propiše obveza nošenja zaštitne kacige za sve vozače bicikla, neovisno o dobi. Predložili smo predvidjeti mjere olakšica obiteljima za nabavku bicikla i zaštitne biciklističke opreme. Preporučili smo provođenje kampanja o opasnostima na cesti, zakonskim obvezama i obvezantnoj zaštitnoj opremi. Preporučili smo da *Nacionalni plan* sadrži detaljnije statističke podatke o stradanjima djece u biciklističkom prometu te da se u programskom razdoblju od 2023. do 2027. planiraju strateški projekti iz područja biciklističkog prometa radi zaštite sigurnosti djece u prometu. Također smo predložili da se kao nositelji mjere navedu i MZO, osnovne i srednje škole te lokalne zajednice, kao i da broj i dob djece te broj roditelja obuhvaćenih preventivnim i promotivnim programima za sigurnost u prometu bude pokazatelj ishoda provođenja mjere. Ovaj prijedlog je prihvaćen dok ostali nisu.

4. KAZNENI ZAKON

U postupku e-savjetovanja o *Nacrtu prijedloga zakona o izmjenama i dopunama Kaznenog zakona*, podržali smo prijedlog o proširenju mogućnosti izricanja sigurnosne mjere zaštitnog nadzora po punom izvršenju kazne zatvora počinitelju kaznenog djela nasilja u obitelji, povrede djetetovih prava i rodoskrvuća. Nažalost, naš prijedlog da se za druga kaznena djela protiv braka, obitelji i djece, zbog njegove nesvrhovitosti ovaj nadzor ne izriče, nije prihvaćen. Niti naš prijedlog da se uz ovu zaštitnu mjeru izriče i obvezan psihosocijalni tretman po izvršenju kazne zatvora nije prihvaćen. Predloženim izmjenama usvojen je prijedlog pravobraniteljice za djecu iz 2021. godine za ukidanje zastare za teška kaznena djela spolnog zlostavljanja i iskorištavanja djeteta, no nije podržan naš prijedlog da se nezastarijevanje kaznenog progona proširi i na teška kaznena djela protiv spolne slobode, odnosno na kazneno djelo silovanja djeteta starijeg od 15 godina i kazneno djelo spolne zloupotrebe djeteta starijeg od 15 godina. Niti prijedlog za propisivanje dužih zastarnih rokova za spolne delikte počinjene na štetu djeteta nije prihvaćen. Podržali smo pooštavanje zakonske kaznenopravne politike kažnjavanja za teška kaznena djela protiv spolne slobode, budući da se time onemogućava zamjena izrečene kazne zatvora radom za opće dobro, odnosno ograničava mogućnost izricanja uvjetne osude. Naš prijedlog da se i za druga kaznena djela protiv spolne slobode koja su počinjena na štetu djeteta, kao i za kaznena djela spolnog zlostavljanja i iskorištavanja djeteta, pooštre sankcije kako bi se onemogućila zamjena izrečene kazne zatvora radom za opće dobro, odnosno ograničila mogućnost izricanja uvjetne osude, nažalost nije prihvaćen.

5. ZAKON O KAZNENOM POSTUPKU

U postupku e-savjetovanja o *Nacrtu prijedloga zakona o izmjenama i dopunama Zakona o kaznenom postupku*, podržali smo prijedlog da se pri pojedinačnoj procjeni žrtve i utvrđivanju koje posebne mjere zaštite treba primijeniti, uz posebne mjere zaštite koje se navode kao primjer, navedu i mjere za zaštitu sigurnosti žrtve, koje se prijedlogom izmjena odnose na posebno istaknute kategorije žrtava (žrtve nasilja nad ženama, nasilja u obitelji i nasilja prema bliskim osobama). Smatrajući da su djeca posebna kategorija ranjivih skupina

žrtava te da ih je potrebno dodatno zaštititi, predložili smo da se izriječkom propiše da se ove dodatne mjere sigurnosti odnose i na dijete žrtvu nasilja. Kako bi se otklonile sadašnje nejasnoće ispitivanja djeteta žrtve kaznenog djela te osigurala podjednaka zaštita prava djece u kaznenom postupku, neovisno o dobi djeteta i vrsti kaznenog djela počinjenog na štetu djeteta, predložili smo da dijete žrtva kaznenog djela ima pravo na savjetnika na teret proračunskih sredstava prije davanja iskaza u kaznenom postupku i pri podnošenju imovinskopravnog zahtjeva, pravo da bude ispitano putem audio-video uređaja te pravo na zaštitu identiteta. Podržali smo prijedlog kojim se određenim kategorijama žrtava daje širi aktivitet i procesne ovlasti prilikom određivanja mjera opreza, ali smo predložili da se u te posebno izdvojene kategorije žrtava kaznenih djela uvrsti i djecu žrtve nasilja, kao posebno ranjivu skupinu žrtava, te da se kao mjera opreza uvrsti i „zabrana obavljanja djelatnosti u kojima se dolazi u kontakt s djecom“. Naši prijedlozi nisu prihvaćeni. Kako bi se unaprijedio položaj djece žrtava kaznenih djela u kaznenom postupku, smatrali smo da treba intervenirati u neke odredbe Zakona, iako nisu predmet izmjena, pa smo predložili produljenje roka u kojem bi dijete oštećenik moglo odlučiti hoće li kod odbačaja kaznene prijave ili odustanka od optužbe nastaviti kazneni progon. Predložili smo i da se na nedvosmislen način propiše da okrivljenik nema pravo na suočavanje u situacijama kada je svjedok dijete te da sudac treba imati mogućnost dopustiti da dijete ne svjedoči kada je to potrebno radi zaštite djetetovog interesa i dobrobiti. Prijedlozi su primljeni na znanje.

6. ZAKON O MEĐUNARODNOM PRIVATNOM PRAVU

Potaknuti slučajem posvajanja djece iz DR Kongo koji je ukazao na propuste u reguliranju posvojenja iz država koje nisu članice *Haške konvencije o zaštiti djece i suradnji u vezi s međunarodnim posvojenjem*, nadležnim tijelima (VRH, MPU, MRMSOSP) uputili smo preporuke koje su rezultirale izmjenama Zakona o međunarodnom privatnom pravu. Važnim smatramo da je na prijedlog Ureda u ovaj propis ugrađena preporuka o obvezi suda na diplomatsku provjeru vjerodostojnosti isprave o posvojenju koju su izdala tijela druge države, obveza prethodne provjere posvojitelja od strane tijela socijalne skrbi, kao i obveza suda da pravomoćnu sudsku odluku o priznanju strane sudske odluke dostavi na znanje ministarstvu nadležnom za poslove socijalne skrbi i HZSR-u, radi upisa u Registar posvojenja i praćenja prilagodbe djeteta u posvojiteljskoj obitelji sukladno zakonu kojim se uređuju obiteljski odnosi.

7. ZAKON O IZMJENAMA I DOPUNAMA ZAKONA O ODGOJU I OBRAZOVANJU U OSNOVNOJ I SREDNJOJ ŠKOLI

U postupku javnog savjetovanja o *Obrascu prethodne procjene za Zakon o izmjenama i dopunama Zakona o odgoju i obrazovanju u osnovnoj i srednjoj školi* i *Nacrtu prijedloga Zakona o izmjenama i dopunama Zakona o odgoju i obrazovanju u osnovnoj i srednjoj školi* (ZOOSŠ) predložili smo detaljnije regulirati nastavak obrazovanja u redovitim programima onih učenika koji su završili međunarodne programe i utvrditi kriterije za osiguravanje sredstava za sufinanciranje škola koje provode alternativne programe te ih učiniti javno dostupnima. Ponovili smo naše prijašnje prijedloge da se u ZOOSŠ-u propiše i pravo na nastavu na daljinu (u kući, odnosno zdravstvenoj ustanovi) kada je to potrebno i u najboljem interesu djeteta za one učenike koji, zbog privremeno narušenog zdravstvenog stanja, psihosocijalnog stanja ili psihičkih (emocionalnih) teškoća, zbog sukoba roditelja oko izvršavanja roditeljske skrbi ili u drugim opravdanim slučajevima, ne mogu polaziti nastavu u školi. Ponovno smo upozorili na potrebu zaštite djece od radnika za kojeg se sumnja da je počinio kazneno djelo na štetu djeteta u svim slučajevima, a ne samo u slučajevima tzv. spolnih delikata i prije pokretanja kaznenog postupka. Osim već propisane zabrane rada osoba koje su pravomoćno osuđene ili se protiv njih vodi kazneni postupak za neko od Zakonom navedenih kaznenih djela, predložili smo propisati još i zabranu rada u slučaju pojedinih prekršaja radnika i to u slučaju: počinjenja prekršaja iz Zakona o suzbijanju diskriminacije, Zakona o ravnopravnosti spolova, Zakona o zaštiti od nasilja u obitelji i u slučaju izricanja mjere opreza, zaštitne ili sigurnosne mjere koje radnika čine nepodobnim i neprihvatljivim za odgojno-obrazovni rad. Predložili smo izriječkom propisati obvezu poslodavca da u kaznenoj evidenciji MPU-a periodično provjerava postojanje zapreka za zasnivanje radnog odnosa i obavljanje rada. Dodatno, po uzoru na odredbu Zakona o predškolskom odgoju i obrazovanju, predložili smo da zapreka za rad u školskoj ustanovi bude i zabrana rada ili prestanak

radnog odnosa u školskoj ustanovi zbog nezakonitog i/ili neprofesionalnog postupanja na štetu prava i interesa djece. U vezi s time, predložili smo obvezati školske ustanove na donošenje pravilnika o radu i/ili pravilnika o stegovnoj odgovornosti radnika, u kojem bi se propisala radno-pravna odgovornost i sankcije za odgojno-obrazovne i druge radnike u slučaju povrede prava djeteta. Predložili smo propisati i detaljnije regulirati posebnu provjeru sposobnosti obavljanja odgojno-obrazovnog rada s djecom uz nedvojbenu procjenu je li odgojno-obrazovni radnik sposoban za taj rad s djecom. Naši prijedlozi većinom nisu prihvaćeni, osim što je propisana obveza osiguravanja nastavka obrazovanja učeniku osnovne škole prema međunarodnom programu u istom ciklusu na srednjoškolskoj razini u školi koja izvodi isti međunarodni program, a dodana je i odredba o uređenju organizacije rada škole, upravljanju, praćenju i ocjenjivanju učeničkih postignuća te vrsti i razini obrazovanja za zasnivanje radnog odnosa u školskoj ustanovi osnovanoj na temelju međunarodnih sporazuma/ugovora i bilateralnih ugovora/sporazuma i drugih međunarodnih akata. U vezi odobravanja nastave u kući propisano je obvezno pribavljanje mišljenja liječnika specijalista školske medicine.

8. OBITELJSKI ZAKON

Nakon što je Ustavni sud RH ukinuo niz odredbi ili dijelova odredbi OBZ-a, nadležno ministarstvo pristupilo je njegovim izmjenama. U e-savjetovanju na *Nacrt prijedloga Zakona o izmjenama i dopunama OBZ-a*, uputili smo ukupno 10 prijedloga za izmjene i dopune odredbi Nacrta, od kojih najveći broj nije prihvaćen (5). Četiri prijedloga primljena su na znanje, dok je tek jedan djelomično prihvaćen, iako ne u dijelu koji smo smatrali ključnim za zaštitu interesa djece. Pravobraniteljica je uputila i 23 prijedloga za izmjene i dopune različitih odredbi važećeg OBZ-a koje radna skupina nije razmatrala, a koji su u e-savjetovanju tek primljeni na znanje, uz obrazloženje da isto nije predmet konkretnog Nacrta prijedloga zakona. Također smo upozorili da još uvijek nije donesen niz provedbenih propisa koji su trebali biti doneseni u roku od tri mjeseca od dana stupanja na snagu OBZ-a (2015). Među njima je i *Pravilnik o načinu sudjelovanja djece u umjetničkim, audiovizualnim, promidžbenim, sportskim i sličnim aktivnostima*, a čije je područje do sada potpuno nenormirano i kao takvo šteti djeci.

9. ZAKON O PRIVREMENOM UZDRŽAVANJU

U e-savjetovanju o *Obrascu prethodne procjene Zakona o privremenom uzdržavanju* iznijeli smo niz zapažanja o primjeni važećeg Zakona. Ukazali smo na dvojbe vezane za neka normativna rješenja koja se najavljuju, posebice promjenu stvarne nadležnosti za donošenje odluka o privremenom uzdržavanju djece, a koje bi trebala preuzeti Agencija za osiguranje radničkih tražbina. Izrazili smo bojazan da bi promjena stvarne nadležnosti, umjesto željene efikasnosti postupaka, dodatno otežala djeci pristup njihovim pravima, kako zbog stvarno različite problematike kojom se ova institucija bavi, tako i s obzirom na upitnu ravnomjernu teritorijalnu dostupnost Agencije. Istaknuli smo i niz prijedloga za izmjene odredbi Zakona. Podržali smo izmjene koje se odnose na visinu iznosa privremenoga uzdržavanja te naglasili da standard zaštite tog egzistencijalnog prava djece ne smije, kao do sada, ići ispod granice zakonskog minimuma. Predložili smo da bi, u slučaju kada je uzdržavanje jedini redovni prihod obitelji (ne uračunavajući prava i naknade iz sustava socijalne skrbi), kao i u situaciji kada HZSR ocijeni da bi zbog isplate manjeg iznosa bilo ugroženo uzdržavanje djeteta, valjalo osigurati djetetu pravo na privremeno uzdržavanje u punom iznosu utvrđenom ovršnom ispravom. Također smo predložili da se ukine vremensko ograničenje, odnosno da se pravo na privremeno uzdržavanje osigura djetetu sve dok obveznik uzdržavanja ne počne izvršavati svoju obvezu sukladno ovršnoj ispravi. Založili smo se za zaštitu djece koja ostaju bez doprinosa radno nesposobnog roditelja, djece neutvrđenog očinstva, kao i djece čiji je roditelj - obveznik uzdržavanja odsutan i nepoznata boravišta ili boravi u državi koja nije potpisnica međunarodnih ugovora, u kojim slučajevima je otežano pokretanje ovrhe, kao preduvjeta za korištenje privremenog uzdržavanja. Ukazali smo i na potrebu izmjene/dopune odredbi važećeg Zakona koje reguliraju naknadu štete zbog nepripadne i nepravilne isplate privremenog uzdržavanja. Naši prijedlozi primljeni su na znanje, uz napomenu da će se uzeti u razmatranje prilikom izrade prijedloga *Zakona o privremenom uzdržavanju* koji, unatoč najavama, do kraja 2023. nije bio javno objavljen.

10. ZAKON O DOPLATKU ZA DJECU

Iako *Zakon o doplatku za djecu* (ZDD) regulira prava odraslih korisnika, njegova primjena i učinci posredno utječu na prava, dobrobit i životni standard djece. Stoga je pravobraniteljica za djecu Središnjem državnom uredu za demografiju i mlade (SDUDM) uputila inicijativu za njegovom izmjenom. Predložili smo povećanje sredstava koja se izdvajaju za djecu kroz dječji proračun, posebno vodeći računa o zadovoljavanju potreba one djece koja se nalaze u nepovoljnom i ranjivom položaju te pozdravili najavljene izmjene koje idu u smjeru uvećavanja svote doplatka za djecu za sve skupine korisnika. U e-savjetovanju na *Nacrt prijedloga zakona o izmjenama i dopunama ZDD-a*, koje je uslijedilo, ponovili smo sve prijedloge istaknute već ranije u inicijativi. I ovoga puta načelno smo podržali sve one izmjene koje će rezultirati uvećanjem svote doplatka za djecu, kao i proširenjem kruga korisnika te podržali prijedloge usmjerene k usklađivanju odredbi ZDD-a s terminologijom i odredbama *Obiteljskog zakona*. Iako smo uputili pet konkretnih prijedloga niti jedan nije prihvaćen. Prijedlozi su se odnosili na: otklanjanje diskriminatornih uvjeta, potrebu zaštite posebno ranjivih skupina djece za koju država treba osigurati posebnu skrb, potrebu uvećanja pronatalitetnog dodatka i ispravljanje nelogičnosti da se doplatak isplaćuje samo za treće i četvrto dijete, a ne i za svako daljnje dijete u obitelji te na promjenu nadležnosti tijela koje donosi odluku u slučaju zlorabe prava. Ponovili smo i tri prijedloga iz inicijative: prijedlog da se pravo na doplatak za djecu veže s aktualnim prebivalištem ili boravkom roditelja i djeteta; prijedlog za zaštitu interesa djece koja imaju prebivalište/boravište u RH, ali se školuju u inozemstvu te prijedlog za dopunu i pojašnjavanje odredbi koje se odnose na ostvarivanje prava i isplatu doplatka za djecu, a vezano uz sporna tumačenja i praksu HZMO-a (koji obustavlja ranije priznato pravo ako stranka ne dostavi podatke do 1. ožujka i to bez donošenja rješenja, a samim time i bez mogućnosti daljnjeg preispitivanja ovakve prakse). Kako ovi prijedlozi nisu bili predmet ovih izmjena, radna skupina ih nije ni razmatrala.

11. ZAKON O NAČINU, UVJETIMA I POSTUPKU SERVISIRANJA I KUPOPRODAJE POTRAŽIVANJA

Kako područje rada agencija za naplatu potraživanja do sada nije bilo normirano, u e-savjetovanju sa zainteresiranom javnošću o *Nacrtu prijedloga zakona o načinu, uvjetima i postupku servisiranja i kupoprodaje potraživanja* načelno smo pozdravili donošenje ovog propisa, a posebno normiranje zabrane nepoštene poslovne prakse i neprimjerene komunikacije s potrošačem. Radi zaštite djece dužnika predložili smo da se regulira uloga njihovih zakonskih zastupnika, kao i njihovo pravo na informaciju o pravnim poslovima vezanim uz otkup djetetovog duga. Prijedlog nije prihvaćen.

12. INICIJATIVA ZA IZMJENE POREZNIH PROPISA

Zbog različitog kriterija pri oporezivanju stipendija za izvrsnost djece i studenata obratili smo se Ministarstvu financija (MF). Za razliku od ostalih učeničkih stipendija, stipendije za izvrsnost učenicima temelje se na javnom natječaju kojem mogu pristupiti svi učenici pod jednakim uvjetima, jednako kao što se stipendije studentima dodjeljuju studentima koji su izabrani javnim natječajima kojima mogu pristupiti svi studenti pod jednakim uvjetima. Propust u posebnom reguliranju poreznog tretmana učeničkih stipendija za izvrsnost i tumačenje koje se javlja u praksi da se radi o redovnim stipendijama s nižim neoporezivim iznosom, posredno dovodi učenike koji ostvaruju izvrsna postignuća u neravnopravan položaj u odnosu na studente koji ostvaruju izvrsna postignuća. Stoga smo predložili dopunu poreznih propisa s ciljem otklanjanja diskriminacije i zaštitu prava djece, koja su temeljem važećih propisa zbog svoje dobi i stupnja obrazovanja dovedena u nepovoljniji položaj u odnosu na studente. Nemamo povratnu informaciju MF-a.

13. INICIJATIVA ZA DOPUNU ZAKONA O SPORTU

U cilju podizanja razine zaštite djece sportaša Ministarstvu turizma i sporta (MTS) uputili smo inicijativu za dopunu *Zakona o sportu*. Predložili smo da se propiše sustav licenci za rad s djecom u sportu, sadržajno različit od postojećih licenci koje normira ovaj propis. Licence za koje smo se založili osiguravale bi, osim uvjerenja o njihovim stručnim kompetencijama, i uvjerenje o psihološko-pedagoškim kompetencijama za

stručne kadrove, ali i uvjerenje da se ne radi o počiniteljima kažnjivih radnji. Založili smo se da se licenciranjem, osim stručnih kadrova, obuhvate i druge osobe koje kroz sport dolaze u doticaj s djecom, radi provjere njihove prethodne osuđivanosti. Nadalje, predložili smo da se odredbama Zakona proširi krug aktivnosti i zadaća koje nacionalni sportski savezi obavljaju kao javnu ovlast, izrazivši stav da bi zadaće koje neposredno imaju utjecaj na prava i interese djece sportaša trebale imati karakter javnih ovlasti. Prijedlog se odnosio na: sustav mentoriranja, uvjete i način posredovanja u sportu, kriterije za izbor trenera nacionalnih sportskih reprezentacija, kriterije izbora sportaša u tim/reprezentaciju, kriterije za izbor sportaša kojima će se (su) financirati različiti materijalni troškovi, kriterije za izbor sportaša kojima će se dodijeliti nagrade u sportu, organizaciju i sudjelovanje u natjecanju, putovanja djece sportaša na pripreme, kampove, turnire, natjecanja i sl. te na donošenje općih akata koji reguliraju rad svih tijela čije je osnivanje predviđeno statutima pojedinog saveza, s obzirom na specifičnost svakog konkretnog sporta. S obzirom na to da smo proteklih godina u više navrata dobivali pritužbe vezane uz nedostatak kriterija korištenja javnih sportskih građevina, kao i financiranja sportskih klubova od strane JLS-a, jedan od prijedloga odnosio se i na propisivanje obveze vlasnika javne sportske građevine da donese i javno objavi kriterije za korištenje sportskih građevina te zajamči pritom zaštitu od diskriminacije. Založili smo se i za učinkovitiju zaštitu djece u slučaju saznanja za počinjenje kaznenih djela te da se uz već propisane zapreke za obavljanje poslova u sportu, zabrani rad s djecom osobama koje su prekršajno osuđene za spolno uznemiravanje, nasilna ponašanja prema djeci, kao i onima s izrečenom mjerom opreza, zaštitnom ili sigurnosnom mjerom koja ih čini nepodobnima za rad s djecom. Prema odgovoru MTS-a naši će prijedlozi biti razmatrani prilikom izmjena i dopuna *Zakona o sportu*.

14. ZAKON O OSOBNOJ ASISTENCIJI

Nacrt prijedloga *Zakona o osobnoj asistenciji* nije riješio pitanje podrške za djecu s TUR-om koja ne pohađaju srednjoškolski obrazovni sustav pa time ni nemaju pravo na uslugu pomoćnika u nastavi/komunikacijskog posrednika, a s obzirom na to da nemaju 18 godina, ne mogu ostvariti ni uslugu osobne asistencije. Stoga smo MRMSOSP-u preporučili da se za djecu s TUR-om koja ne pohađaju srednjoškolski sustav obrazovanja (starosti od 15 do 18 godina) omogući nužno potrebna podrška osobne asistencije, kojom se osigurava pomoć u aktivnostima koje dijete s TUR-om ne može samostalno izvoditi, a koje su mu svakodnevno potrebne u kući i izvan kuće, te pomoć u komunikaciji i primanju informacija, a u svrhu većeg stupnja samostalnosti i uključenosti u zajednicu, zaštite i osiguravanja ljudskih prava djece s TUR-om, kao i ostvarivanja ravnopravnosti s drugima. Prijedlog je uzet na razmatranje za buduće izmjene Zakona.

15. ZAKON O OGRANIČAVANJU UPORABE DUHANSKIH I SRODNIH PROIZVODA

Posljednjih godina na tržištu su se pojavile alternative tradicionalnim cigaretama, kao što su e-cigarete, *vaping* uređaji i grijani duhan te nikotinske vrećice, koje često njihovi proizvođači predstavljaju kao „zdravije i sigurnije“ alternative pušenju, iako je riječ o novim vrstama nikotinskih proizvoda. Unatoč tome što ugrožavaju zdravlje djece i mladih, ti su proizvodi postali vrlo popularni. Stoga smo u postupku izmjena i dopuna *Zakona o ograničavanju uporabe duhanskih i srodnih proizvoda* podržali izmjene propisa koji će pridonijeti zaštiti djece i osigurati jači angažman nadležnih tijela u ograničavanju uporabe ovih proizvoda i njihove dostupnosti djeci i mladima. Naglasili smo i da štetna praksa oglašavanja ovih proizvoda i zavaravajućih informacija nanosi štetu svima pa tako i djeci, te da nedvojbeno predstavlja kršenje propisa, stoga ju treba sankcionirati i suzbiti. Naši prijedlozi su primljeni na znanje.

16. ZAKON O SOCIJALNOJ SKRBI

U postupku donošenja *Zakona o socijalnoj skrbi* uputili smo više prijedloga u cilju zaštite djece, od kojih je prihvaćen samo prijedlog da se pravo na naknadu za osobne potrebe prizna svoj djeci školske dobi koja se nalaze na smještaju, neovisno o tome jesu li u sustavu obrazovanja ili ne. Ostali naši prijedlozi nisu prihvaćeni ili su primljeni na znanje te nisu ugrađeni u zakon. Predlagali smo povećanje iznosa naknada u sustavu socijalne skrbi kako bi one bile dostatne za pokriće potreba djece u obiteljima koje nemaju sredstava za život, propisivanje prava na naknadu za osobne potrebe i za djecu predškolske dobi koja se

nalaze na smještaju, izmjenu kategorizacije teškoća za djecu čiji roditelji mogu ostvariti pravo na status roditelja njegovatelja (usmjeravanje na funkcioniranje djeteta, a ne samo na teškoću/invaliditet), rješavanje prijevoza učenika s TUR-om koji srednjoškolsko obrazovanje nastavljaju u ustanovama socijalne skrbi. Predlagali smo i da se u okviru socijalnog mentorstva predvidi socijalna usluga mentorstva za djecu (osnaživanje djeteta, jačanje djetetovih osobnih kompetencija i vještina u cilju prevencije socijalne isključenosti, podrška u obrazovanju, pomoć u učenju, prevenciju napuštanja školovanja, uključivanje u aktivnosti slobodnog vremena i usluge važne za djetetovu dobrobit i razvoj socijalnih, kognitivnih i emocionalnih vještina i slično). Založili smo se da se djecu nasljednike, koje preminuli korisnik usluge smještaja nije uzdržavao, ne obvezuje na povrat iznosa isplaćenih po osnovi priznatog prava na uslugu organiziranog stanovanja i uslugu smještaja, kojom se inače terete nasljednici umrlog korisnika.

Ponovno smo predložili uvođenje sustava licenciranja osoba koje obavljaju djelatnost socijalne skrbi kako bi se, uz provjeru stručnih kompetencija i zdravstvenih (psihofizičkih) sposobnosti za rad s djecom, redovito provjeravala njihova prethodna osuđivanost, ali i osiguralo da licencu za rad s djecom u sustavu socijalne skrbi ne može imati osoba koje svojim ponašanjem ugrožava prava djece. Predložili smo da se zakonom propiše i obveza svake ustanove socijalne skrbi koja pruža usluge koje se odnose na djecu donošenja propisa o zaštiti djece, tzv. *child protection policy*, kojim bi se osigurala zaštita djece. Na ovaj način riješio bi se i problem provjere stranih državljana koji dolaze u kontakt s djecom kao volonteri ili vanjski suradnici ustanova socijalne skrbi budući da se njihova prethodna osuđivanost ne može provjeravati u Kaznenoj evidenciji MPU-u, osim ako su kazneno djelo počinili na teritoriju RH.

17. PRAVILNIK O PROVEDBI TJELESNE ZAŠTITE

U postupku savjetovanja o *Zakonu o privatnoj zaštiti* ukazali smo na to da propis nužno treba prepoznati poseban položaj djeteta kao subjekta te regulirati obzirno postupanje u primjeni svih ovlasti zaštitara (davanje upozorenja i naredbi, privremeno ograničenja slobode kretanja, pregled osoba i predmeta, uporaba sredstava prisile). Zaštita djece ne smije biti prepuštena samoregulaciji trgovaca i drugih subjekata koji koriste zaštitarske usluge, niti zaštitarskim tvrtkama, budući da zadire u područje dječjih prava i međunarodnih standarda. Budući da smo obaviješteni da će ovlasti zaštitara koje će se primjenjivati prema djeci biti propisane *Pravilnikom o provedbi tjelesne zaštite*, potaknuli smo na reguliranje ovog pitanja radi zaštite prava djece.

18. PRAVILNIK O UVJETIMA KOJE MORAJU ISPUNJAVATI AUTOBUSI KOJIMA SE ORGANIZIRANO PREVOZE DJECA

MMPI-ju preporučili smo da se intervencijom u odredbe *Pravilnika o uvjetima koje moraju ispunjavati autobusi kojima se organizirano prevoze djeca*, poboljša sigurnost djece. Naglasili smo potrebu propisivanja ograničenja starosti autobusa za prijevoz djece, obvezu češćih kontrola ispravnosti autobusa te poboljšanje standarda njihovog održavanja. Istaknuli smo potrebu normiranja prijevoza djece sportaša na natjecanja/turnire i pripreme te djece koja se prevoze u okviru različitih kulturno umjetničkih i drugih aktivnosti kako bi se izbjegli brojni rizici. Predložili smo da Ministarstvo u suradnji s MTS-om razmotri mogućnost i način normiranja ovog područja i podizanja razine sigurnosti djece sportaša. Naši prijedlozi primljeni su na znanje.

19. PROTOKOL O POSTUPANJU U SLUČAJU NASILJA MEĐU DJECOM I MLADIMA

Ured je još 2018. nadležnim ministarstvima uputio preporuku za donošenje novog *Protokola o postupanju u slučaju nasilja među djecom i mladima*, budući da je uočena potreba za izmjenom važećeg *Pravilnika iz 2004.* U postupku donošenja novog Protokola u e-savjetovanju naglasili smo da pozdravljamo uvođenje novog *Obrasca o prijavi nasilja među djecom i mladima* koji je sastavni dio *Protokola*, za koji očekujemo da će dovesti do žurnijeg i učinkovitijeg postupanja, ujednačenog pristupa te lakšeg praćenja pojavnosti vršnjačkog nasilja i mjera nadležnih resora. Uočili smo da u prijedlogu novog dokumenta nedostaju obveze za brojne druge organizacije, institucije i udruge (sportske udruge, igraonice, odmarališta, kampovi i sl.) u kojima se također događa vršnjačko nasilje te smo predložili da se posebnim člankom regulira

da se *Protokol* odnosi i na druge ustanove u kojima se trajnije ili privremeno nalaze djeca i na one koje provode aktivnosti s djecom. Predložili smo i da se jasnije definiraju obveze pojedinih djelatnika odgojno-obrazovnih ustanova koje su u skladu s propisima. Očekujemo prihvaćanje naših prijedloga.

20. PROTOKOL ZA POSTUPANJE U SLUČAJU NASILJA MEĐU DJECOM U SPORTSKIM KLUBOVIMA

Pravobraniteljica za djecu obratila se HOO-u, HPO-u i HŠSG-u kao krovnim sportskim udruženjima koja okupljaju sportske saveze, a time i klubove čiji su članovi i djeca, u nastojanju da potakne donošenje *Protokola za postupanje u slučaju nasilja među djecom u sportskim klubovima*, koja je na naš prijedlog kao aktivnost krovnih sportskih udruženja uvrštena u *Zakon o sportu*. Preporučili smo im da potaknu svoje članice, nacionalne sportske saveze, na donošenje općeg akta o licenciranju stručnih kadrova u sportu, a što je *Zakonom o sportu*, propisano samo kao mogućnost, a ne i obveza nacionalnih sportskih saveza. Ukazali smo na važnost donošenja akta o licenciranju stručnih kadrova za rad s djecom. Naglasili smo da osim stručnih, kinezioloških kompetencija osoba koje rade s djecom, treba voditi računa i o pedagoškim kompetencijama trenera te propisati obveznu periodičnu provjeru kaznene evidencije kako bi se utvrdilo da ne postoje zapreke za obavljanje poslova u sportu. Preporučili smo čim prije donijeti i opći akt kojim će se regulirati postupak provedbe stručnog nadzora u sportu, a što je i obveza krovnih sportskih udruženja. HOO je prihvatio prijedlog te donio *Protokol* i imenovao povjerenika za zaštitu djece u sportu. Ostali se nisu očitovali na naš prijedlog.

21. PRAVILNIK O UVJETIMA I NAČINU OSTVARIVANJA PRAVA IZ OBVEZNOG ZDRAVSTVENOG OSIGURANJA

Prema odredbama *Pravilnika o uvjetima i načinu ostvarivanja prava iz obveznog zdravstvenog osiguranja*, osiguraniku ne pripada pravo na naknadu troškova prijevoza kada zbog korištenja zdravstvene zaštite putuje iz mjesta svog prebivališta, odnosno boravišta, u zdravstvenu ustanovu čije je sjedište u mjestu njegovoga rada, ako mu za vrijeme trajanja liječenja poslodavac isplaćuje naknadu za troškove putovanja od mjesta polaska do mjesta rada i obratno. U praksi se događa da roditelji, primjenom ove odredbe, ne ostvaruju pravo na naknadu troškova prijevoza djeteta, pa ni u slučaju da im poslodavac prethodno nije snosio troškove putovanja. Naime, poslodavci roditelja ne isplaćuju naknadu troškova prijevoza u slučajevima kada roditelj radi odvođenja djece na pregled koristi slobodan dan ili kada dijete odvode doktoru u različitoj smjeni od smjene rada, pa bi taj trošak trebao snositi HZZO. Stoga smo preporučili direkciji HZZO-a da se izmjenama propisa osigura zaštita interesa djece, kako bi se uklonila mogućnost različitog tumačenja odredbe i/ili njene primjene na štetu djece. Upravno vijeće HZZO-a naknadno je mijenjalo i dopunjavalo *Pravilnik*, međutim konkretna odredba nije se mijenjala.

22. PRAVILNIK O ZDRAVSTVENIM PREGLEDIMA SPORTAŠA

U postupku e-savjetovanja o nacrtu *Pravilnika o zdravstvenim pregledima sportaša*, uputili smo prijedloge koji su se odnosili na uvođenje besplatnih preventivnih zdravstvenih pregleda sportaša, ravnomjernu teritorijalnu dostupnost ordinacija za preventivne zdravstvene preglede te dostupnost informacija o mreži ustanova. Nadalje, predložili smo učestalije periodične preglede zdravstvene sposobnosti sportaša, posebno onih iz grupe sportova u kojima je zastupljen visoki intenzitet i dinamika trenažnog procesa i opterećenja. Založili smo se za osnaživanje i ekipiranje timova školske medicine, priznavanje pregleda od strane timova školske medicine i za klupski sport. Kako bi se spriječile posljedice na dječje zdravlje koje mogu nastati uslijed ozljeda, pretreniranosti, agresivnog smanjivanja tjelesne težine ili prisilnog dugotrajnog održavanja u nižoj težinskoj kategoriji, predložili smo umrežavanje i suradnju pedijatara, obiteljskih, školskih i sportskih liječnika, kao i sustavno praćenje zdravstvene skrbi djece sportaša, odnosno uvođenje individualnog plana treniranja za svako pojedino dijete uslijed pojedinih zdravstvenih stanja (primjerice, dijabetesa). Predložili smo i obvezno praćenje i stvaranje baze podataka o povredama djece pri bavljenju sportom te upoznavanje djece i roditelja s mogućim štetnim posljedicama bavljenja određenim sportom (za sportove u kojima postoji visoki rizik ozljeda i za sportove u kojima se namjerno udara

u glavu, a koje zdravstvena struka ne preporuča djeci), odnosno da se odredi dob za početak bavljenja određenim sportom. Potaknuli smo i brigu o zaštiti mentalnog zdravlja djece sportaša, uz predviđanje slučajeva u kojima je nužan angažman licenciranih sportskih psihologa. Nadalje, založili smo se za kontrolu provedbe odredbi koje se odnose na zdravlje sportaša, skraćivanje rokova za provedbu obveza vezanih uz organizaciju medicinske pomoći u sportu i na sportskom natjecanju (dostupnost automatskih defibrilatora te kompleta za pružanje medicinske pomoći te osiguravanje neposredne prisutnosti osobe koja je završila ovlaštenu tečaj osnovnog održavanja života). Kako *Pravilnik* nije donesen, nadležna ministarstva upozorili smo na posljedice njegovog nedonošenja te preporučili da žurno poduzmu aktivnosti kako bi čim prije stupio na snagu.

23. PRAVILNIK O OBVEZOM DIJELU SADRŽAJA PROGRAMA STRUČNOG OSPOSOBLJAVANJA I USAVRŠAVANJA ZA INSTRUKTORA I TRENERA TE STRUČNIM UVJETIMA ZA NJIHOVO PROVOĐENJE

U postupku e-savjetovanja o *Nacrtu pravilnika o obveznom dijelu sadržaja programa stručnog osposobljavanja i usavršavanja za instruktora i trenera te stručnim uvjetima za njihovo provođenje*, založili smo se za ujednačavanje ishoda učenja za sve trenerske razine, na način da one neizostavno obuhvaćaju i pedagoške i psihološke kompetencije. Neprihvatanje ovog prijedloga obrazloženo je na način da se radi o iznimnim slučajevima kad treneri 1. razine mogu raditi sa sportašima mlađim od 16 godina te da u tom slučaju ne smiju raditi samostalno, pa stoga „pedagoške kompetencije nisu nužni sadržaj obveznog dijela sadržaja“. Također smo predložili u programe stručnog specijalističkog osposobljavanja trenera uvrstiti i teme o dječjim pravima, zabrani diskriminacije te o zaštiti od nasilja, no ni ovaj prijedlog nije prihvaćen, uz obrazloženje da ove teme nisu potrebne za obavljanje poslova sportske pripreme, već mogu biti predmet neformalnog usavršavanja trenera kroz npr. licenciranje trenera.

24. STATUT NACIONALNIH SPORTSKIH SAVEZA

Na poziv HOO-a pravobraniteljica za djecu dala je mišljenje na odredbe oglednog primjerka statuta nacionalnih sportskih saveza. Osim na usklađivanje pojedinih odredbi s odredbama važećeg *Zakona o sportu*, uputili smo i niz prijedloga za zaštitu interesa djece koji nisu prihvaćeni. Zalagali smo se da se u odredbe statuta ugradi i obveza saveza da odluka o organizaciji i organiziranju sportskih natjecanja neizostavno obuhvaća i organizaciju prijevoza na natjecanja, kao i licenciranje za rad s djecom u sportu. Predlagali smo da se propišu procedure postupanja u slučaju sumnje da je došlo do povrede prava djeteta te da se kao zadaće izvršnog odbora saveza predvidi i donošenje *Protokola o zaštiti djece i mladih*, donošenje *Etičkog kodeksa* i imenovanje povjerenika za zaštitu djece. Predložili smo i da se u odredbama statuta nacionalnih sportskih saveza koje reguliraju rad stegovne komisije zajamče prava djece koju se sumnjiči da su počinila neki disciplinski (stegovni prekršaj) i to: pravo na informaciju, pravo na sudjelovanje u postupku, pravo na izražavanje svog mišljenja te pravo na žalbu. Zalagali smo se i za osiguravanje prava djece sportaša na participaciju s obzirom da, prema oglednom primjerku statuta, jedan od uvjeta za sudjelovanje u *Komisiji sportaša*, kao stalnom tijelu saveza, predstavlja navršeni 18 godina života. Predlagali smo da se predvidi obveza javne objave kriterija za izbor sportaša u članstvo reprezentacije, kriterija za izbor sportaša kojima će se (su)financirati različiti materijalni troškovi, kriterija za izbor sportaša kojima će se dodijeliti nagrade u sportu te zaštitnih mehanizma za sportaše koji smatraju da su oštećeni odlukama sportskih tijela vezanih uz spomenute izbore, kao i pravila disciplinskog postupka uključujući i jamstva za djecu sportaše.

25. ODLUKA O UVJETIMA ZA PRIJAM UČENIKA PRVIH RAZREDA SREDNJIH ŠKOLA U UČENIČKE DOMOVE U ŠKOLSKOJ GODINI 2023./2024.

U postupku javnog savjetovanja o *Odluci o uvjetima za prijam učenika prvih razreda srednjih škola učenika u učeničke domove u školskoj godini 2023./2024.* upozorili smo da bi umjesto odluke koja se donosi samo za jednu školsku godinu, trebalo donijeti podzakonski propis trajnijeg karaktera, jer odluka koja se donosi svake godine stvara neizvjesnost za djecu i roditelje, što ugrožava ostvarenje prava djece na sudjelovanje u kreiranju obrazovnih politika i strategija te utječe na pristup obrazovanju i može ugroziti jednakost

obrazovnih šansi. Zatražili smo da se propišu dodatni elementi vrednovanja za djecu bez odgovarajuće roditeljske skrbi koja su smještena u institucije i u udomiteljske obitelji, budući da oni nisu bili predviđeni unutar kategorije djece koja dobivaju dodatne bodove zbog posebnih osobnih i/ili obiteljskih okolnosti. Upozorili smo da je potrebno zadržati definiciju samohranog roditelja iz prošlogodišnje *Odluke*, odnosno uskladiti s definicijom samohranog roditelja iz *Zakona o socijalnoj skrbi*, na način da je samohrani roditelj onaj koji živi sam s djetetom, sam skrbi o njemu i sam ga uzdržava. Predložili smo produžiti rokove za unošenje prigovora u ljetnom i jesenskom upisnom roku; propisati kome i u kojem roku mogu prigovor podnijeti učenici i ostali kandidati u slučajevima u kojima se ne radi samo o ispravku netočno unesenih podataka, za što je predviđen pisani prigovor CARNET-ovoj službi za podršku obrazovnom sustavu; da o posebnostima upisa učenika svih razreda srednjih škola koje nisu predviđene ovom odlukom uz i/ili osim mogućnosti i ovlasti da o tome odlučuje odgajateljsko vijeće učeničkog doma, odlučuje upravno tijelo županije nadležno za poslove obrazovanja.

Neki naši prijedlozi djelomično su prihvaćeni (dodatni elementi vrednovanja za djecu bez odgovarajuće roditeljske skrbi, usklađivanje definicije samohranog roditelja s onom iz *Zakona o socijalnoj skrbi*, prijedlog u vezi podnošenja prigovora), dok ostali prijedlozi nisu prihvaćeni.

26. ODLUKA O UPISU UČENIKA U I. RAZRED SREDNJE ŠKOLE U ŠKOLSKOJ GODINI 2023./2024.

U postupku javnog savjetovanja o *Odluci o upisu učenika u I. razred srednje škole u školskoj godini 2023./2024.*, predložili smo, zbog njihove kratkoće, preispitati rokove za provođenje dodatnih ispita, provjeru i unos rezultata. Također smo predložili da se brisanje kandidata s liste koji nisu zadovoljili postavljene kriterije vrši tek po rješavanju prigovora, što nam se čini manje stresno za djecu. Upozorili smo da je potrebno ostaviti mogućnost da škola uz odobrenje nadležnog ministra u Nacionalnom informacijskom sustavu prijava i upisa u srednje škole (NISpuSŠ) poveća broj upisnih mjesta u slučaju da više učenika ostvari jednak broj bodova. Također smo upozorili na potrebu da osnivači škola i MZO pri promjeni strukture, broja razrednih odjela i broja učenika u razrednim odjelima, između ljetnog i jesenskog upisnog roka, pravovremeno informiraju djecu i roditelje o promjeni te pomognu djeci pri prijavi i upisu u drugi odgovarajući program. Ovaj prijedlog je primljen na znanje dok ostali nisu prihvaćeni.

27. ODLUKA O FINANCIRANJU OBVEZNIH UDŽBENIKA ZA UČENIKE SREDNJIH ŠKOLA U RH ZA ŠKOLSKU GODINU 2023./2024. SREDSTVIMA IZ DRŽAVNOG PRORAČUNA RH

Učenik koji ponavlja razred i pri tom se opredjeljuje za drugi smjer iste škole ili pak drugu školu te su mu potrebni novi udžbenici ne ostvaruje pravo na financiranje obveznih udžbenika. Stoga smo u postupku donošenja *Odluke o financiranju obveznih udžbenika za učenike srednjih škola u RH za školsku godinu 2023./2024. sredstvima iz Državnog proračuna Republike Hrvatske* predložili smo da učenicima čije obitelji ostvaruju pravo na zajamčenu minimalnu naknadu (ZMN) i u tim situacijama omogući financiranje novih udžbenika potrebnih za nastavak školovanja. Prijedlog nije prihvaćen.

28. ODLUKA O FINANCIRANJU DRUGIH OBRAZOVNIH MATERIJALA ZA UČENIKE OSNOVNIH ŠKOLA U RH ZA ŠKOLSKU GODINU 2023./2024. SREDSTVIMA IZ DRŽAVNOG PRORAČUNA RH

U postupku donošenja *Odluke o financiranju drugih obrazovnih materijala za učenike osnovnih škola u Republici Hrvatskoj za školsku godinu 2023./2024. sredstvima iz Državnog proračuna Republike Hrvatske* predložili smo propisivanje mogućnosti financiranja drugih obrazovnih materijala učenicima osnovnih škola koji ponavljaju razred, a obitelji su im korisnici zajamčene minimalne naknade. Istaknuli smo kako je moguće da učenik koji ponavlja razred obrazovanje nastavlja u drugoj školi u kojoj se zahtijeva drugi obrazovni materijal - drugačiji od onog koji je koristio prethodne školske godine. Prijedlog nije prihvaćen.

7 ISTRAŽIVAČKE AKTIVNOSTI

U ovom poglavlju donosimo rezultate istraživanja o mišljenjima i stavovima djece i mladih o stanju dječjih prava u Hrvatskoj, koje je provedeno povodom obilježavanja 20 godina Ureda pravobranitelja za djecu, kao i pregled podataka dobivenih iz ustanova za djecu bez odgovarajuće roditeljske skrbi, o radu obiteljskih odjela na općinskim sudovima i uključivanju djece u parasport.

7.1 Mišljenja i stavovi djece i mladih u 2009. i 2023. godini o tome kako ostvarujemo dječja prava

Povodom obilježavanja 20 godina Ureda pravobranitelja za djecu, uz podršku Ureda UNICEF-a za Hrvatsku, proveli smo istraživanje o mišljenjima i stavovima djece i mladih o stanju dječjih prava u Hrvatskoj. Ovo je jedno od rijetkih ponovljenih istraživanja o stanju dječjih prava u Hrvatskoj, koje se nastavlja na prvo takvo istraživanje iz 2009. godine, a koje je također proveo Ured UNICEF-a za Hrvatsku u suradnji s našim Uredom.

U istraživanju je sudjelovalo 516 djece i mladih, od kojih su 263 bili učenici 2. i 3. razreda osnovne škole (u dobi od 8 i 9 godina) i 253 učenici 2. i 3. razreda srednje škole (u dobi 16 i 17 godina) s područja cijele Hrvatske (35 osnovnih i 27 srednjih škola). Provedeno je u razdoblju od veljače do travnja 2023. godine putem upitnika u formi intervjua s djecom. Istraživanjem su obuhvaćena četiri područja: slobodno vrijeme i mediji, svakodnevni život, dom i društvo, škola i odnosi u njoj te informiranost djece i mladih o pravima djeteta. U nastavku slijedi sažeti prikaz rezultata istraživanja po navedenim područjima, uz usporedbu s rezultatima prvog istraživanja (prije 14 godina)¹⁶⁷.

A) Slobodno vrijeme i mediji

Najčešći, ujedno i omiljeni način provođenja slobodnog vremena i djeci i mladima je **druženje s prijateljima**, što je u skladu s rezultatima prvog istraživanja. Djeca i mladi imaju sličan izbor omiljenih aktivnosti pa se, osim druženja s prijateljima, u slobodno vrijeme najčešće bave sportom i slušaju glazbu. Najmanji broj djece i mladih ide na zbor, pleše, svira neki instrument ili uči strane jezike. Odlasci u kazalište, kino i na koncerte slabo su zastupljeni kod mladih, dok ih djeca uopće ne navode kao način provođenja slobodnoga vremena.

Televizija djeci i mladima **nije više toliko zanimljiva** koliko je to bila prije 14 godina te ju je sada zamijenio internet. Mladi su u ovom istraživanju u znatno većem postotku iskazali nezadovoljstvo televizijom zbog nedovoljne ponude specijaliziranih sadržaja za mlade na TV-u (43 %) i neobjektivnog izvještavanja o mladima u medijima (46 %). Većina mladih smatra da ih mediji prikazuju kao lijene i nezainteresirane osobe, najčešće ih povezujući s prekomjernim korištenjem mobitela i ovisnosti o društvenim mrežama. Samo 2 % ispitanih mladih smatra da na TV-u ima dovoljno emisija u kojima su zastupljene teme o mladima i za mlade, stoga ne čudi podatak da čak trećina ispitanih mladih televiziju gleda tek nekoliko puta mjesečno ili rjeđe. Mladi ističu, u većem broju nego u prošlom istraživanju, da bi im mediji trebali otvoriti prostor za veću participaciju u produkciji TV programa za mlade i omogućiti više prilika da sami govore o svojim navikama, potrebama i životnim problemima. Djeca navode kako u televizijskom programu žele manje sadržaja povezanih s nasiljem (16 %). Iako je ovaj rezultat sukladan rezultatu prošlog istraživanja, ovaj je stav danas dvostruko više prisutan kod djece nego prije 14 godina.

¹⁶⁷ Cjelokupan prikaz svih rezultata istraživanja dostupan je u publikaciji „Kako ostvarujemo dječja prava u Hrvatskoj: mišljenja i stavovi djece i mladih u 2009. i 2023. godini“ te u digitalnom obliku na web stranici Ureda (www.dijete.hr).

Oko dvije trećine ispitanih mladih o **aktualnim događajima u Hrvatskoj i svijetu najčešće se informira putem društvenih mreža**, a upravo su društvene mreže (uz televiziju), mladi prepoznali najpouzdanijim informativnim izvorima. Gotovo svi ispitani mladi (94 %) najmanje nekoliko puta dnevno pristupaju društvenim mrežama, a više od polovine ih pristupa i više od deset puta na dan. Mladi koriste internet i prilikom učenja i ispunjavanja školskih obveza, slušanja glazbe, gledanja različitih filmova, serija i sportskih emisija te igranja računalnih igrice.

U odnosu na utjecaj interneta na život mladih, oni navode **prekomjerno korištenje interneta kao osnovni problem mladih u Hrvatskoj**. U prošlom istraživanju mladi su kao glavni problem prepoznali prekomjerno konzumiranje alkohola, droga i cigareta pa je tako jedna vrsta ovisnosti zamijenjena drugom (ovisnost o supstancama nasuprot ovisnosti o ponašanju). Stoga rezultati istraživanja upućuju na evidentnu potrebu da se problemu razvoja ovisničkih ponašanja mladih posveti puno više pažnje.

B) Svakodnevni život, dom i društvo

S obzirom na širinu ovoga područja, ovdje ističemo samo neke rezultate koji se tiču osjećaja djece i mladih (sreće, tuge, zabrinutosti i osjećaja sigurnosti), zadovoljstva životom i mogućnostima njihova sudjelovanja u donošenju odluka u obitelji i lokalnoj zajednici.

Velik broj djece (86 %) i mladih (81 %) često ili gotovo uvijek se osjeća sretno. Djecu i mlade najsjetnijima čini **druženje s prijateljima**, zatim vrijeme provedeno u obitelji, sportske aktivnosti i dobar školski uspjeh. Značajno više djece navodi vrijeme s obitelji kao razlog sreće u ovom istraživanju (24 %) nego u prvom (3 %).

Uspoređujući rezultate istraživanja, zamijećeno je da su **mladi danas češće nesretni** nego prije 14 godina (12 % mladih navodi da se često osjeća nesretnim naspram 4 % mladih u prvom istraživanju), pri čemu se djevojke češće nego mladići osjećaju nesretno ili žalosno.

Najčešći **uzrok tuge kod djece je loš odnos s vršnjacima** (svađe, zadirivanja i sl. - 30 %), **dok je kod mladih to školski neuspjeh** (19 %). Neprihvatanje, neuspjeh i stres današnje mlade žaloste češće nego prije 14 godina. Ujedno, školski neuspjeh i školske obaveze najčešći su razlozi zabrinutosti kod djece i mladih, dok mlade još dodatno brine i njihova budućnost (daljnje školovanje, pronalazak posla i sl.).

Samo **manji postotak ispitanih djece (13 %)** navodi kako **ne želi ništa promijeniti u svojem životu**, dok ih najviše želi poboljšati odnos s prijateljima, kao i da nestanu svađe, tuče i „zločesti ljudi“. Značajno više nego u prošlom istraživanju djeca navode da bi, da imaju čarobni štapić, učinila da nema bolesti i rata, kao i da imaju brata ili sestru. Samo **petina ispitanih mladih** navodi kako **ne želi ništa promijeniti u svojem životu, što je značajno manji postotak u odnosu na prošlo istraživanje**. Kada bi mogli, mladi bi željeli promijeniti vlastite karakterne osobine, fizički izgled, odnos prema učenju te manje se opterećivati, biti bolje osobe i ispraviti neke pogreške iz prošlosti.

Rezultati istraživanja pokazali su da se **djeca (95 %) i mladi (74 %)** uglavnom **osjećaju sigurno u svojoj okolini**, što je u skladu s rezultatima prošlog istraživanja. Strahovi kod djece odnose se većinom na mrak, alkoholizirane pojedince, pse bez nadzora i neoprezne vozače, a kod mladih su prisutni nesigurnost i strah od sumnjivih ljudi u mjestu stanovanja te također alkoholiziranih pojedinaca.

U odnosu na **razinu participacije djece u donošenju odluka koje ih se tiču unutar obitelji kao i u lokalnoj zajednici**, u ovom je istraživanju uočen bolji rezultat nego 2009. godine. Međutim, dječje sudjelovanje još uvijek predstavlja veliki izazov za provoditelje i donositelje odluka na lokalnoj razini: samo polovina ispitanih djece i petina ispitanih mladih smatra da se njihovo mišljenje uzima dovoljno u obzir prilikom donošenja odluka na lokalnoj razini. Djeca bi voljela da se u njihovim lokalnim sredinama gradi više mjesta na kojima se mogu bavljati i provoditi slobodno vrijeme (poput igraonica, cirkusa

ili vodenog parka) te da se njihovo mišljenje uzima u obzir prilikom uređenja mjesta za igru, parkova i sportskih igrališta. Mladi bi željeli da ih lokalne vlasti uključe u donošenje odluka o mjestima za druženje i zabavu mladih (klubovi, sportski tereni, dvorane i sl.), kao i onih povezanih s obrazovanjem (npr. stipendije, prometna povezanost škola).

C) Škola

Najveći broj djece i mladih kao **razloge pohađanja škole** navode **učenje i stjecanje nekog zanimanja** i druženje s ostalim učenicima. Prepoznaju i odgojnu ulogu škole, kao i to da je obrazovanje njihovo pravo, što u ovom istraživanju češće navode nego u prvom.

Velik broj djece (97 %) i mladih (69 %) u školi se osjeća dobro, a tek mali broj jako loše (7 % mladih i 0 % djece). Za razliku od djece čiji se osjećaj prema školi nije znatno promijenio u odnosu na prvo istraživanje, kod mladih je uočeno da se u školi osjećaju lošije nego prije 14 godina.

Što se tiče **odnosa učenika s nastavnicima**, najveći broj djece navodi da ima dobar odnos s nastavnicima (60 %), što je sukladno rezultatima iz 2009. godine. No, kod mladih je vidljiva promjena, jer navode kako im je danas teže razgovarati s nastavnicima nego prije 14 godina (15 % mladih, u odnosu na 24 % u prvom istraživanju, navodi da u potpunosti lako komuniciraju s nastavnicima), a najteže im je razgovarati o problemima osobne i privatne naravi. Stručni suradnici u školama, prema mišljenju srednjoškolaca, osobe su kojima će se učenici obratiti prije nego nastavnicima kada im je teško ili kada imaju neki problem u školi.

Odnos s vršnjacima u školi je pozitivniji i kod djece i kod mladih nego prije 14 godina. Djeci je teško razgovarati s drugim učenicima kada su u svađi s njima, kada nemaju dovoljno povjerenja u njih, kada žele razgovarati o osobnim ili obiteljskim problemima te u situacijama kada im treba pomoć zbog loših ocjena i/ili nerazumijevanja gradiva. Mladi smatraju da im težina komunikacije s drugim učenicima ovisi o sugovorniku i vrsti problema o kojem žele razgovarati.

U odnosu na razinu sudjelovanja djece u školi prilikom donošenja odluka koje ih se tiču, na žalost, u dugom periodu od 14 godina nije učinjena značajna razlika. Percipirana **razina participacije učenika u srednjoškolskom obrazovanju** ostala je **na istoj razini kao prije 14 godina** (mladi su je ocijenili prosječnom ocjenom 3,3 na ljestvici od 1 do 5). Srednjoškolci navode kako bi željeli da ih se više pita za mišljenje prilikom odlučivanja o izletima i naturalnim putovanjima, rasporedu pisanih provjera i ispitivanja, nastavnom programu, odabiru hrane koja se nudi u školi i uređenju školskih kantina.

D) Dječja prava

U odnosu na **informiranost djece i mladih o postojanju prava djeteta**, rezultati istraživanja pokazuju da je svijest o postojanju prava znatno narasla kod djece (88 % zna da postoje dječja prava, a 11 % ne zna), dok je kod mladih suprotna situacija. Nešto više od polovine mladih (59 %) informirano je o pravima djece, dok njih 41 % izjavljuje kako ne zna za postojanje ovih prava.

Djeca i mladi su **poštivanje prava djece** u Hrvatskoj na općoj razini ocijenili nižom prosječnom ocjenom nego poštivanje prava na osobnoj razini (djeca 4,1 za općenito poštivanje prava i 4,6 na osobnoj razini; mladi 3,7 općenito i 4,1 na osobnoj razini). Djeca najčešće navode problem međuvršnjačkog nasilja, što nije bio slučaj prije 14 godina (18 % sada naspram 9 % prije), dok mladi (59 %) navode skup problema vezanih za školu (maltretiranje u školi, loši odnosi s drugim učenicima, nepravda i problemi u školi).

Prema mišljenju djece, **u najmanjoj se mjeri poštuje dječje pravo na čist, zdrav i održiv okoliš**, zatim pravo na zaštitu djece od nasilja i pravo djece da znaju svoja prava. Prema mišljenju mladih, pravo koje se **u najmanjoj mjeri poštuje jest pravo na izražavanje mišljenja**, što ne iznenađuje s obzirom na iskazano nezadovoljstvo razinom participacije u školi i u sredini kojoj žive.

Ovo istraživanje donosi porazne rezultate u odnosu na povećan broj djece i mladih koji navode iskustva prilikom kojih su se na neki način i zbog nekog razloga osjećali diskriminiranima. **56 % djece i 40 % mladih** navodi da je **iskusilo osjećaj diskriminacije**. Djeca najčešće navode da su se tako osjećala zbog loših odnosa s drugom djecom, ruganja i uskraćivanja mogućnosti za zajedničku igru i druženja. Mladi se najčešće osjećaju diskriminiranima zbog fizičkog izgleda, stavova koji nisu u skladu s većinskim uvjerenjima, isključivanja iz društva vršnjaka, nacionalnog podrijetla, etničke pripadnosti, vjere i spola te ostalih osobina.

Kada su u pitanju posebne skupine djece, odnosno **poštovanje prava na različitost**, djeca ocjenjuju da se najlošije ponašaju prema djeci koja žive u domu za djecu bez odgovarajuće roditeljske skrbi ili udomiteljskoj obitelji (prosječna ocjena 3,9) i djeci iz socijalno ugroženih obitelji (prosječna ocjena 3,8), dok se „najbolje” ponašaju prema djeci koja žive sa samo jednim roditeljem i djeci koja ne idu na vjeronauk. Mladi ocjenjuju da njihovi vršnjaci u najvećoj mjeri diskriminiraju mlade koji žive u uvjetima siromaštva (prosječna ocjena 2,9) i mlade s teškoćama u razvoju (prosječna ocjena 3,0), dok najmanje diskriminiraju (baš kao i ispitana djeca) mlade koji žive sa samo jednim roditeljem i mlade koji ne idu na vjeronauk. U odnosu na prošlo istraživanje, i kod djece i kod mladih je uočena najveća promjena stava u pozitivnom smjeru prema djeci i mladima koji ne idu na vjeronauk. Rezultati pokazuju kako mladi danas, u odnosu na razdoblje prije 14 godina, imaju negativnije stavove prema mladima iz udomiteljskih obitelji ili domova za djecu bez odgovarajuće roditeljske skrbi, te mladima koji žive u uvjetima siromaštva.

Značajno veći postotak **djece (67 %) i mladih (66 %)** nego u prvom istraživanju **smatra da ne može ništa napraviti ili nema ideju što bi se moglo učiniti kako bi se prava djece bolje poštovala**. Od onih koji smatraju da se nešto može učiniti, najveći dio mladih rješenja vide u boljoj informiranosti djece i mladih, u čemu mogu pomoći društvene mreže, ali i razgovor. Djeca također smatraju da mogu pomoći tako da sama informiraju drugu djecu o dječjim pravima, prikupljaju pomoć za potrebite, upozoravaju odrasle koji krše njihova prava, da se igraju s djecom čija prava netko krši ili da sudjeluju u sprječavanju nasilja među djecom.

ZAKLJUČI ISTRAŽIVANJA:

- *Znatan dio djece i mladih još uvijek nije upoznat s postojanjem dječjih prava.*
- *Djeca i mladi procjenjuju da se od svih prava najmanje poštuje pravo na različitost djeci i mladima koji žive u siromaštvu.*
- *Mladi u ovom, kao i u prošlom istraživanju, ističu nezadovoljstvo načinom na koji mediji izvještavaju o njima, jer ih se prikazuje uglavnom negativno s previše predrasuda, stereotipa i nerazumijevanja kulture mladih. Također, ističu nezadovoljstvo televizijskim programom zbog manjka sadržaja koji se bavi mladima i njihovim životima.*
- *Djeca ne žele gledati televizijski sadržaj povezan s nasiljem.*
- *Škola je mjesto u kojoj se mladi općenito osjećaju dobro, ali ona pred njih stavlja izazove vezane uz opadajuću kvalitetu odnosa s vršnjacima i nastavnicima te zabrinutost vezanu uz školski uspjeh.*
- *Djeca, a posebice mladi, doživljavaju svoju participaciju u školi na lokalnoj, regionalnoj i nacionalnoj razini kao nedostatnu i nedovoljno učinkovitu.*
- *Mladi ističu ovisnost o internetu kao velik problem mladih u Hrvatskoj.*
- *Djeca i mladi ističu problem nasilja nad djecom, posebice vršnjačkog nasilja.*
- *Rezultati istraživanja upućuju na veći osjećaj bespomoćnosti djece i mladih u pogledu mogućnosti vlastitog utjecaja na unaprjeđenje poštovanja dječjih prava, nego prije 14 godina.*
- *Rezultati istraživanja upućuju na postojanje regionalnih razlika u odnosu na poštovanje dječjih prava.*

7.2 Djeca u ustanovama za djecu bez odgovarajuće roditeljske skrbi

Ured je i 2023. u cilju praćenja zaštite prava djece koja odrastaju bez odgovarajuće roditeljske skrbi u ustanovama proveo „**Istraživanje o djeci i mladima koji se nalaze na smještaju, organiziranom stanovanju i boravku u domovima za djecu bez odgovarajuće roditeljske skrbi i centrima za pružanje usluga u zajednici**“.

Podatke smo prikupili putem upitnika koji je prosljeđen u 22 institucije:

- 15 centara za pružanje usluga u zajednici („Maslina“, Dubrovnik; „Maestral“, Split; „I. B. Mažuranić“, Lovran; „Ruža Petrović“, Pula; „Zagreb“, Zagreb; „Vrbina“, Sisak; „Sv. Ana“, Vinkovci; „Izvor“, Selce; „V. Nazor“, Karlovac; „Svitanje“, Koprivnica; „Lipik“, Lipik; „Kuća sretnih ciglica“, Slavonski Brod; „Klasje“, Osijek; „Zadar“, Zadar i „Zagorje“, Bedekovčina);
- dva doma socijalne skrbi drugih osnivača (SOS Dječje selo Ladimirevci, Ladimirevci; SOS Dječje selo Lekenik, Lekenik);
- pet vjerskih zajednica i udruga koje pružaju usluge skrbi izvan vlastite obitelji bez osnivanja doma (Caritas Zagrebačke nadbiskupije; Hrvatska provincija Karmelićanki Božanskog srca Isusova, Zagreb; „Kuća milosrđa“ Majmajola, Vodnjan; „Nova budućnost“, Samobor i Ordinarijat križevačke eparhije - „Paviljon za djecu Sveti Marko Križevčanin“, Križevci).

Zanimao nas je broj djece i mladih u odnosu na spol, dob, vrstu smještaja, pravni temelj smještaja, kao i eventualni smještaj koji je prethodio sadašnjem, a tražili smo i podatke o broju djece kojoj je priznata usluga boravka u ustanovama. Dio upitnika odnosi se na razloge prekida smještaja i daljnji tijek skrbi, obilježja različitih grupa djece te na socijalne usluge savjetovanja i pomaganja pojedincu ili obitelji koje pružaju stručni djelatnici ustanova u cilju prevladavanja i stvaranja uvjeta za svakodnevno funkcioniranje.

Ukupan broj **djece i mladih na smještaju i organiziranom stanovanju** u domovima za djecu bez odgovarajuće roditeljske skrbi i centrima za pružanje usluga u zajednici na dan 31. prosinca 2023. godine bio je 1 003, što je za 121 više nego u 2022. Od ukupnog broja djece i mladih 933 je djece i 70 mladih osoba. Od 933 djece je 470 djevojčica i 463 dječaka. Mlađe od sedam godina je 272 djece, 171 dijete je u dobi od sedam do 10 godina, 248 u dobi 10-14 godina i 242 u dobi 14-18 godina, što je 115 djece više u odnosu na prethodno izvještajno razdoblje.

Broj djece koja ostvaruju socijalnu uslugu smještaja na dan 31. prosinca 2023. bio je 612, što je za 44 više nego u 2022. godini, dok je uslugu organiziranog stanovanja ostvarilo 321 dijete, što je za 71 više nego u 2022.

Djeca i mladi koji se nalaze na smještaju i organiziranom stanovanju u domovima za djecu bez odgovarajuće roditeljske skrbi i centrima za pružanje usluga u zajednici, 31. prosinca 2023.¹⁶⁸

INSTITUCIJA	Broj djece i mladih na dan 31.12. 2022.	Broj djece na dan 31.12.2023.			Broj mladih na dan 31.12.2023			UKUPNO
		Smještaj	Organizirano stanovanje	Ukupno	Smještaj	Organizirano stanovanje	Ukupno	
CPUZ "Izvor" Selce	9	0	8	8	0	3	3	11
CPUZ "Maslina" Dubrovnik	26	21	0	21	0	4	4	25
CPUZ "Lipik"	42	42	8	50	0	3	3	53
Caritas zagrebačke nadbiskupije	68	50	8	58	2	7	9	67
CPUZ "I.B.Mažuranić" Lovran	41	48	6	54	0	0	0	54
CPUZ "Klasje" Osijek	61	57	19	76	0	1	1	77
CPUZ "Kuća sretnih ciglica", Slavonski Brod	29	0	29	29	0	2	2	31
CPUZ "Ruža Petrović", Pula	24*	25	0	25	2	1	3	28
SOS-Dječje selo Ladimirevci	99*	16	75	91	8	1	9	100
Udruga Nova Budućnost	22	9	11	20	1	3	4	24
SOS-Dječje selo Lekenik	95	18	57	75	6	0	6	81
CPUZ "Zagreb"	114	94	41	135	0	7	7	142
CPUZ "Maestral" Split	92*	92	6	98	0	7	7	105
CPUZ "Svitanje" Koprivnica	0*	0	8	8	0	0	0	8
CPUZ "Vrbina" Sisak	11*	16	0	16	0	1	1	17
Hrvatska provincija Karmelićanki BSI	56	29	13	42	0	3	3	45
CPUZ "V. Nazor" Karlovac	26	23	5	28	1	0	1	29
Kuća milosrđa Majmajola, Vodnjan	11	11	0	11	0	0	0	11
CPUZ "Sv. Ana" Vinkovci	34	38	7	45	2	2	4	49
Ordinarijat Križevačke eparhije, Dom Sv. Marko Križevčanin	24	23	0	23	2	0	2	25
CPUZ Zagorje, Bedekovčina	-	0	6	6	0	0	0	6
CPUZ Zadar, Zadar	-	0	14	14	0	1	1	15
Ukupno	884	612	321	933	24	46	70	1003

Na dan 31. prosinca 2023. u ustanovama za skrb o djeci bez odgovarajuće roditeljske skrbi nalazilo se **272 djece mlađe od sedam godina, od čega 109 mlađe od tri godine**. Od njih se 209 nalazilo na smještaju, a tek 63 u organiziranom stanovanju. Sveukupno se na smještaju u institucijama nalazilo 44,4 % djece u dobi do sedam godina, što zabrinjava obzirom da je ZSS-om definirano da se djetetu, a posebno djetetu

¹⁶⁸ CPUZ Ruža Petrović, Maestral, Svitanje, Vrbina i SOS Dječje selo Ladimirevci su popunjavajući upitnik za 2023., iskazali različite brojeve o djeci i mladima na smještaju i organiziranom stanovanju u svojim ustanovama na dan 31.12.2023., u odnosu na podatke koje su naveli u upitniku za 2022. i koje smo objavili u našem Izvješću o radu u 2022. Uslugu organiziranog stanovanja za djecu i mlade bez odgovarajuće roditeljske skrbi koje pružaju CPUZ Zagorje i Zadar pratimo od 2023. godine.

mlađem od sedam godina, pravo na uslugu smještaja priznaje prvenstveno u udomiteljskoj obitelji.

Na smještaju i organiziranom stanovanju bilo je 70 mladih osoba, 24 na smještaju i 46 u organiziranom stanovanju.

Na dan 31. prosinca 2023. u institucijama se nalazilo 291 dijete koje je bilo smješteno u kriznim situacijama zbog ugroženosti života, zdravlja ili dobrobiti u neposrednom okruženju, što je u odnosu na 2022. povećanje za 67 djece. 221 dijete bez odgovarajuće roditeljske skrbi ostvarivalo je uslugu smještaja u drugim slučajevima, a 100 djece nalazilo se na smještaju sukladno prethodnom ZSS-u¹⁶⁹.

Broj djece u **organiziranom stanovanju** uz stalnu ili povremenu pomoć na dan 31. prosinca 2023. bio je 321 (od toga 309 djece uz organiziranu stalnu pomoć), što znači da je i dalje višestruko veći broj djece na smještaju nego u organiziranom stanovanju.

Od 309 djece u **organiziranom stanovanju uz stalnu pomoć** bilo je 167 djevojčica i 142 dječaka, od kojih šest u dobi do tri godine, 57 u dobi tri do sedam godina, 71 u dobi od sedam do 10 godina, 99 u dobi od 10 do 14 godina i 76 u dobi od 14 do 18 godina. Od 12 djece koja su se nalazila u **organiziranom stanovanju uz povremenu pomoć**, osam je djevojčica i četiri dječaka, a svi su u dobi od 14 do 18 godina.

U organiziranom stanovanju nalazilo se 46 mladih osoba, od kojih sedam u organiziranom stanovanju uz stalnu pomoć i 39 uz povremenu pomoć.

Zakonski temelji smještanja djece i mladih u domove za djecu bez odgovarajuće roditeljske skrbi ili u CPUZ-e tijekom 2023.

Temeljem Obiteljskog zakona	Spol	Ž	195
		M	205
	Ukupno	400	
	Dob	0 - 3	107
		4 - 7	92
		8 - 10	57
		11 - 14	94
15 - 18		48	
	18 +	2	
Temeljem Zakona o socijalnoj skrbi	Spol	Ž	110
		M	112
	Ukupno	212	
	Dob	0 - 3	23
		4 - 7	20
		8 - 10	34
		11 - 14	62
15 - 18		54	
	18 +	19	
UKUPNO		612	

¹⁶⁹ Zakon o socijalnoj skrbi, NN 18/22, 46/22, 119/22, 71/23 i 156/23

Tijekom 2023. u domove i CPUZ-e smješteno je 612 djece i mladih, od čega 591 dijete i 21 mlada osoba. Gledajući **pravni temelj smještaja**, u domove i CPUZ-e je, temeljem *Obiteljskog zakona* tijekom godine smješteno 400 djece i mladih, a temeljem *Zakona o socijalnoj skrbi* njih 212.

Sveukupni broj djece i mladih smještenih tijekom 2023. veći je za 57 djece u odnosu na 2022. kada ih je bilo smješteno 555. Tijekom 2023. odlukom suda privremeno je povjereno ustanovama 275 djece, dok je 267 djece povjereno na svakodnevnu skrb ustanovama s obzirom na to da je roditeljima oduzeto pravo na stanovanje s djecom.

U promatranom razdoblju 286 djece bilo je smješteno u ustanovu temeljem izrečene žurne mjere u situacijama kada postoji opasnost za život, zdravlje ili dobrobit djeteta koje se može zaštititi samo izdvajanjem iz neposrednog okruženja. Navedena je mjera izrečena u odnosu na 79 djece mlađe od tri godine, 66 u dobi od tri do sedam godina, 47 u dobi od sedam do 10 godina, 66 u dobi 10-14 godina i 28 u dobi 14-18 godina. Nakon isteka trajanja navedene mjere 173 djece je ostalo i dalje u institucijama temeljem sudske odluke.

Od 193 djece koja su temeljem ZSS-a povjerena na svakodnevnu skrb ustanovama, za njih 40 je tijekom godine pokrenut sudski postupak oduzimanja prava roditelju/ima na stanovanje s djetetom.

Od ukupno 612 djece i mladih koji su primljeni na smještaj ili organizirano stanovanje tijekom 2023., njih čak 372 izdvojeno je **iz biološke obitelji**. 59 ih je primljeno iz drugih domova i u najvećem je broju slučajeva razlog premještaja nastavak školovanja u željenim školama ili približavanje obitelji. 43 djece je došlo u dom iz zdravstvenih ustanova i tu se u najvećem broju slučajeva radi o novorođenoj djeci ili djeci za koju je tijekom hospitalizacije utvrđeno da bi im povratak u obitelj bio visoko rizičan i potencijalno opasan za život; 19 iz rodbinskih obitelji, a 66 njih je prije smještaja bilo na nekom drugom mjestu (skloništa za žene i djecu žrtve nasilja, djeca bez pratnje, djeca strani državljanjani zatečeni u skitnji).

Značajan broj djece, njih 53, premještena su iz udomiteljskih obitelji u domove, a među njima su 23 djevojčice i 30 dječaka, od kojih 17 mlađih od sedam godina i 36 djece starije od sedam godina. Do prekida smještaja u udomiteljskim obiteljima najčešće je dolazilo na zahtjev udomitelja, jer nisu bili u mogućnosti odgovoriti na potrebe djece koja su iskazivala složene probleme, a nije im pružena kontinuirana pomoć i podrška sustava ili zbog učestalih konflikata, zdravstvenih poteškoća udomitelja te poteškoća s biološkim roditeljima udomljenog djeteta. Bilo je i slučajeva kada je PU HZSR procijenio da djeci u udomiteljskim obiteljima nije pružena odgovarajuća skrb, odnosno da udomitelj ne postupa u interesu djeteta.

U 2023. povećan je broj djece kojoj je odobrena usluga **boravka**, te je njome bilo obuhvaćeno 691 dijete (146 djece više nego u 2022.), od kojih 24 cjelodnevnim i 667 poludnevnim boravkom. Od toga je 296 djece u 2023. po prvi put obuhvaćeno uslugom boravka, dok je za samo devetero djece usluga smještaja i organiziranog stanovanja zamijenjena uslugom boravka. Razvijanje usluge boravka u domovima/CPUZ-ima korisna je za djecu, jer se njome prevenira njihovo izdvajanje iz obitelji, pomaže se roditeljima i djeci na način da se djeci osigurava zadovoljavanje životnih potreba kroz pružanje usluga prehrane, održavanja osobne higijene, brige o zdravlju, čuvanje, odgoj, radne aktivnosti, psihosocijalnu rehabilitaciju, organiziranje slobodnog vremena, organizirani prijevoz, a sve u skladu s potrebama djeteta.

Tijekom 2023. godine 450 djece napustilo je ustanove, od čega se 181 dijete vratilo u biološku obitelj, a 91 je premješteno u drugi dom (51 u drugi dom za bez odgovarajuće roditeljske skrbi, 24 u dom za djecu s PUP-om i 16 u dom za djecu s TUR-om). 69 djece je premješteno u udomiteljske obitelji, 32 je posvojeno, 10 smješteno u obitelj rodbine, dvoje u zdravstvenu ustanovu i jedno u obiteljski dom. Za 64 djece je smještaj prestao zbog završetka školovanja i punoljetnosti, osamostaljivanja, spajanja s obitelji, nastavka obrazovanja ili zapošljavanja u drugom gradu te bjegova (djeca bez pratnje).

trućni djelatnici domova za djecu bez odgovarajuće roditeljske skrbi i CPUZ-a smatraju da bi, s obzirom na vrstu oštećenja ili smetnji, još 88 djece trebalo biti premješteno u drugu ustanovu, pri čemu je u 29 slućaja rijeć o djeci s PUP-om, u 48 o djeci s TUR-om, dok se za 11 djece predlaže smještaj u ustanove koje se skrbe o djeci s kombiniranim smetnjama PUP i TUR.

Među djecom i mladima smještenim u ustanovama, njih 168 ima dijagnozu neke psihićke bolesti, dok još 129 djece iskazuju psihićke smetnje, ali im nije postavljena dijagnoza. Sva su ta djeca, njih 297, u **psihološko-psihijatrijskim tretmanima** psihijatrijskih bolnica, klinićkih bolnićkih centara i općih bolnica, Poliklinike za zaštitu djece i mladih Grada Zagreba, centara za mentalno zdravlje pri HZJZ-u i drugih pružatelja terapijskih usluga. Velikom broju djece psihološko savjetovanje i tretmanski rad osiguran je od strane psihologa i licenciranih terapeuta zaposlenih u ustanovama, kao i vanjskih suradnika. U ovom je izvještajnom razdoblju ponovno prepoznata potreba uključivanja djece u tretmane zaštite mentalnog zdravlja, no zbog nedovoljnog broja stručnjaka, uočavamo velike teškoće u dogovaranju pravovremenog i kontinuiranog tretmana.

Važno područje zaštite dječjih prava odnosi se na **maloljetne trudnice i majke s djecom** koje, osim smještaja izvan vlastite obitelji, trebaju i pomoć u obliku savjetovanja, psihosocijalne podrške te pomoći pri uključivanju u program odgoja i redovnog obrazovanja. Tijekom 2023. u ustanovama je bilo zbrinuto devet malodobnih trudnica, jedna mlađa od 14 godina, jedna u dobnoj skupini 14 do 15 godina, četiri u skupini 15-16, jedna u skupini 16 do 17 te dvije u skupini 17 do 18 godina. Također su se na smještajima nalazile i tri malodobne majke s djecom, jedna u dobnoj skupini 14 do 15, te dvije u skupini 17 do 18 godina.

Djeca u ustanovama koja ispunjavaju uvjete za posvojenje, prema spolu i dobi

Djeca koja ispunjavaju uvjete za posvojenje u 2023.							
Spol		Dob					UKUPNO
Ž	M	0-3	4-7	8-10	11-14	15-18	
93	63	6	12	24	60	54	156

Na dan 31. prosinca 2023. u domovima za djecu bez odgovarajuće roditeljske skrbi i CPUZ-ima nalazilo se 156 djece koja su imala ispunjene zakonske uvjete za **posvojenje**, što je za 16 djece više nego u 2022. Samo 18 djece s ispunjenim uvjetima za posvojenje bilo je mlađe od sedam godina, dok je najveći broj djece, njih 114, u dobi od 10 do 18 godina. Tijekom godine su iz ustanova koje skrbe o djeci bez odgovarajuće roditeljske skrbi realizirana 32 posvojenja, što je za sedam manje nego u 2022. Od 156 djece koja bi mogla biti posvojena, 41 je s TUR-om i sedam boluje od kronićnih bolesti. Od ukupnog je broja 24 djece romskog podrijetla.

Broj djece s ostvarenim pretpostavkama za posvojenje, koja se nalaze u institucijama, i dalje je velik. Među tom djecom nalaze se braća i sestre koji se ne žele razdvajati te za njihovo zajednićko posvajanje ne postoji interes. U takvim bi situacijama pomogla „garancija“ djeci da će nakon posvojenja redovito održavati međusobne kontakte, međutim ne postoji zakonsko uporište prema kojem bi se posvojitelje obvezalo na redovito održavanje osobnih odnosa braće i sestara, već se na važnost nastavka emocionalne veze među djecom ukazuje kroz program stručne pripreme posvojitelja. Ima i djece za čije posvojenje ne postoji interes zbog dobi ili psihofizićkog stanja, ali ima i djece koja se protive posvojenju.

Od ukupno 933 djece koja se nalaze u domovima i CPUZ-ima, njih 199 **ne ostvaruju osobne odnose s roditeljima**, a razlozi su lišenje roditeljske skrbi, zabrana održavanja osobnih odnosa s djecom, nezainteresiranost roditelja, smrt roditelja, roditelji se nalaze u zatvoru ili se radi o djeci bez patnje.

U ustanove za djecu bez odgovarajuće roditeljske skrbi i CPUZ-e tijekom 2023. bilo je smješteno 42 **djece stranih državljana bez pratnje**¹⁷⁰, koja su došla iz Pakistana, Turske, Afganistana, Ukrajine, Ruske Federacije, Konga, Gvineje, Sirije, Iraka, Sjeverne Makedonije Bosne i Hercegovine, Francuske, Njemačke, Kube, Bugarske i Mongolije. Do prekida smještaja te djece došlo je zbog bijega, spajanja s obitelji, premještaja u druge ustanove i osamostaljivanja. Za 19 djece smještaj je trajao manje od sedam dana, 12 ih je u ustanovama provelo do šest mjeseci, a osmero i dulje. Za troje djece smještaj traje i dalje.

Osim brige o djeci bez odgovarajuće roditeljske skrbi, ustanove pružaju i **izvaninstitucijske usluge** za djecu i obitelji u lokalnoj zajednici. Uslugama rane razvojne podrške djetetu, savjetovanjem i pomaganjem u prevladavanju obiteljskih teškoća i teškoća u odgoju i skrbi o djeci utječe se na prevenciju institucionalizacije djece. Važne su i usluge savjetovanja i pomaganja mladim osobama koje izlaze iz sustava socijalne skrbi te udomiteljskim i posvojiteljskim obiteljima. Tako je tijekom 2023. godine 766 obitelji (primarnih i udomiteljskih) ostvarilo usluge savjetovanja i pomaganja. Najveći broj obitelji ostvario je usluge savjetovanja i pomaganja od strane stručnih djelatnika SOS Dječjih sela Lekenik i Ladimirevci, Centra za djecu Zagreb te CPUZ-a Izvor i Maestral. 767 djece i mladih osoba ostvarilo je uslugu savjetovanja i pomaganja nakon izlaska iz skrbi, kao i djeca u udomiteljskim obiteljima. Domovi su uključili 254 djece u uslugu rane intervencije te 25 posvojiteljskih obitelji u uslugu savjetovanja i pomaganja. Broj pruženih izvaninstitucijskih usluga pokazuju veliko povećanje u odnosu na 2022. godinu, što je rezultat razvoja i širenja usluga podrške u zajednici.

Zaključno, možemo reći da je u 2023. godini je broj djece bez odgovarajuće roditeljske skrbi na smještaju i u organiziranom stanovanju u ustanovama porastao za 14 % u odnosu na 2022. godinu, što je značajno povećanje. I dalje je dvostruko veći broj djece na smještaju nego u organiziranom stanovanju. Velik se broj djece mlađe od sedam godina nalazi u institucijama zbog nedostatnih kapaciteta u udomiteljskim obiteljima. Najviše djece u ustanove je stiglo iz bioloških obitelji. Tijekom 2023. nastavljen je trend povećanja broja djece obuhvaćene uslugom boravka. Zabrinjava podatak da je veliki broj djece koja se nalaze u ustanovama uključen u psihosocijalni tretman i savjetovanje, a neki i u psihološko-psihijatrijski tretman. Tijekom 2023. realizirano je posvojenje 32 djece iz ustanova za djecu bez odgovarajuće roditeljske skrbi. U ustanovama se i dalje nalazi 156 djece s ostvarenim pretpostavkama za posvojenje.

7.3 Rad obiteljskih odjela na općinskim sudovima

Izmjenama i dopunama *Zakona o područjima i sjedištima sudova*¹⁷¹ u 2022., na općinskim sudovima u sjedištima županijskih sudova osnovani su obiteljski odjeli koji bi trebali jamčiti bolju zaštitu djece. Kako bismo stekli puni uvid u praksu i u učinke ovog propisa na građane (posebice na djecu), ali i na organizaciju rada HZSR-a, koji u sudskim postupcima sudjeluje kao pomoćno tijelo suda, pripremili smo anketu za PU HZSR-a koju smo proveli krajem 2023.

Od 94 PU-a, u anketi je sudjelovalo njih 76. Na pitanje na koji način su ranije spomenute **zakonske izmjene utjecale na rad njihovog PU-a**, najveći broj PU-a (29) odgovara da su izmjene *značajno utjecale na organizaciju rada, u negativnom smislu*. Da nisu u bitnome utjecale na organizaciju rada odgovorila su 22 PU-a, dok je njih 20 odgovorilo da su izmjene *djelomično utjecale na organizaciju rada*. Samo su tri PU-a označila da su zakonske izmjene *značajno utjecale na organizaciju njihovog rada, u pozitivnom smislu*. Primili smo i dva opisna odgovora u kojima jedan PU navodi da su izmjene jednim dijelom utjecale pozitivno, a drugim dijelom negativno, dok drugi PU ukazuje na udaljenost do mjesta suda, što također možemo protumačiti kao negativan utjecaj izmjena na njihov rad.

170 Više o tome u poglavlju *Izdvojena područja zaštite prava djece / Djeca u pokretu*.

171 NN 67/18, 21/22

Odgovorili su i na pitanje o tome u kolikoj su mjeri **zakonske izmjene utjecale na građane** koji sudjeluju kao stranke u postupcima, posebice na djecu. I ovdje najveći broj odgovora (34) ukazuje na *značajan utjecaj u negativnom smislu*. Da su zakonske izmjene na građane *djelomično utjecale* smatra 19 PU-a, a da *nisu u bitnome utjecale* njih 18. I ovdje se najmanji broj odgovora (2) odnosio na *značajan utjecaj zakonskih izmjena u pozitivnom smislu*. I kod ovog pitanja primili smo opisne odgovore (3). Jedan od njih ukazuje da su izmjene jednim dijelom utjecale pozitivno (u smislu bržeg rješavanja), a drugim dijelom negativno (putovanje u drugu županiju); drugi PU ukazuje na udaljenost do mjesta suda, dok treći PU ukazuje na poziciju roditelja koji na ročišta putuju u jedan kraj države, a djecu koja su izdvojena iz obitelji viđaju u drugom kraju RH.

Detaljnijom analizom primljenih odgovora zapaža se da izmjene *Zakona o područjima i sjedištima sudova* nisu utjecale na PU-e i građane u sjedištima županija, Gradu Zagrebu, kao i na one s područja teritorijalno bližih sjedištu županije (primjerice, na to ukazuju odgovori PU-a iz Karlovačke županije), dok svi ostali uglavnom izražavaju nezadovoljstvo. U nekim županijama svi ili većina odgovora PU-a koje smo primili ukazuju na značajne probleme s kojima se u svom svakodnevnom radu suočavaju zbog teritorijalno otežanog pristupa sudu. Za neke županije karakteristično je da građani i stručni radnici na sudska ročišta putuju u sjedište druge županije, primjerice, Koprivničko-križevačka županija u kojoj je za dva PU-a (Đurđevac i Koprivnica) teritorijalno nadležan Općinski sud u Varaždinu, dok je za PU Križevci nadležan Općinski sud u Bjelovaru; zatim Krapinsko-zagorska županija gdje je za sve PU-e (Donja Stubica, Krapina, Zabok i Zlatar Bistrica) nadležan Općinski građanski sud u Zagrebu (iako postoji Općinski sud u Zlataru sa svojim stalnim službama) te Međimurska županija u kojoj je za oba PU-a (Čakovec i Prelog) nadležan Općinski sud u Varaždinu¹⁷². U većini slučajeva, PU-i ukazuju na to da ovakva organizacija, osim značajnih troškova, utječe i na njihovo višesatno (u Dubrovačko-neretvanskoj i Istarskoj županiji i cjelodnevno) izbivanje iz ureda, odnosno organizaciju i dinamiku drugih poslova i zaduženja stručnih radnika.

Na interesantnu situaciju ukazao nam je PU Zadar, čiji stručni radnici, iako u sjedištu županije, za područje nadležnosti općine Gračac (koja administrativno pripada Zadarskoj županiji) na ročišta putuju na sud koji se nalazi u drugoj županiji (konkretno, na Općinski sud u Karlovcu) sukladno odredbi *Zakona o područjima i sjedištima sudova*. Sa specifičnom situacijom suočava se i PU Senj, čiji stručni radnici za područje svoje nadležnosti na ročišta odlaze na sudove u tri druge županije (na Općinski sud u Rijeci za područje Grada Senja, Općinski sud u Zadru za područje Grada Novalje i Općinski sud u Karlovcu za područje Grada Otočca te općina Brinje i Vrhovine).

Prema čl. 2.st. 6. *Zakona o područjima i sjedištima sudova*, predsjednici županijskih sudova na čijem su području općinski sudovi nadležni za postupanje u predmetima prema zakonu kojim se uređuju obiteljski odnosi osigurati će uvjete za poduzimanje postupovnih radnji u tim predmetima u drugim općinskim sudovima na području pojedinog županijskog suda. Čak 41 PU označava da je takva intervencija predsjednika županijskog suda potrebna, dok 34 PU-a smatra da nije potrebna. Jedan PU nije označio ni jednu tvrdnju.

One PU-e koji su ukazali na potrebu intervencije predsjednika županijskog suda zamolili smo da označe svoja zapažanja iz prakse, u kojoj mjeri su zaista takvi uvjeti i osigurani. Primili smo 43 odgovora, od kojih najveći broj (30) ukazuje na to da takvi uvjeti *nikada nisu osigurani, iako postoje mogućnosti, odnosno teritorijalno bliži sud /stalna služba suda*, dok dva PU-a označavaju odgovor „*nikada, ali i ne postoje mogućnosti, odnosno teritorijalno bliži sud /stalna služba suda*“.

Da su *uvjeti osigurani ponekad* odgovaraju tri PU, dok osam PU-a kao odgovor označava *redovito osiguravanje uvjeta, kroz uredovne dane obiteljskih sudaca na teritorijalno bližem sudu / stalnoj službi*. Uredovne dane obiteljskih sudaca na teritorijalno bližem sudu / stalnoj službi vidimo kao poželjan način rješavanja uočenih poteškoća na koje nailaze stručne službe i građani u pristupu sudu, u postupcima koji se vode u

¹⁷² Nadležnost općinskog suda u drugoj županiji karakteristična je i za PU-e s područja Požeško-slavonske, Ličko-senjske te Virovitičko-podravске županije.

području obiteljskih odnosa. Međutim, unatoč odgovorima (njih osam) koji potvrđuju takvu praksu organiziranja ročišta u teritorijalno bližim sudovima/stalnim službama, dvojimo koliko je ona zaista zaživjela. Na sumnju potiču opisni odgovori onih PU-a koji, iako prethodno ukazuju na redovitost ovakve prakse, kasnije kroz opis problematike ipak ukazuju na značajne poteškoće s kojima se susreću u svom radu.

Na zamolbu da nam opisno izraze svoja zapažanja i prijedloge u odnosu na problematiku, kao i eventualne specifičnosti s kojima se susreće njihov PU, primili smo 54 odgovora. Pritom veliki broj PU-a (33) kao problem ističe udaljenost suda. Neki ističu i lošu prometnu povezanost javnim prijevozom za korisnike kojima je, ionako otežan pristup sudu, sada postao još teži i skuplji. Iz pojedinih odgovora proizlazi da udaljenost suda dosta utječe na organizaciju rada PU-a. Pritom područni uredi kao problem ističu vrijeme i troškove putovanja na ročišta, kao i manjak službenih vozila kojima raspoložu za sav ostali terenski rad. Kao problem ukazuju i na smanjenu mogućnost neposredne komunikacije sa sucima te rjeđe pozivanje stručnih radnika na ročišta, a pritužuju se i na e-komunikaciju. Navode da server i rad aplikacije e-pravosuđa ne prepoznaje područne urede, uslijed čega se kompletna sudska otprema šalje na sve PU-e što, navode, *proizvodi pomutnju te se neki spisi u sustavu izgube.*

Tek četiri PU-a kao posljedicu nove organizacije ističu brzinu rješavanja obiteljskih predmeta, dok čak njih 15 kroz svoje odgovore ukazuju na dugotrajnost postupaka. Saznajemo da do dugotrajnosti dolazi ili zbog preopterećenosti obiteljskih sudaca ili zbog odgađanja ročišta, kao posljedice teritorijalne nedostupnosti. Kao rješenje problema vide organiziranje dolaska obiteljskih sudaca u Stalnu službu suda. Navode da bi se u tom slučaju ročišta održavala na prometno i geografski dostupnijoj lokaciji korisnicima te da bi stručni radnici HZSR-a mogli organizirati svoj posao na kvalitetniji i efikasniji način.

Iz provedene ankete zaključujemo da je uvođenje obiteljskih odjela dobar korak naprijed u organizaciji obiteljskog sudovanja, jer se njime jamči da će ove delikatne i zahtjevne postupke voditi suci koji su specijalizirani i senzibilizirani za obiteljsko-pravnu problematiku. Međutim, rezultati ove ankete potvrđuju da je i dalje potrebno raditi na unaprjeđivanju ovakvog načina funkcioniranja organizacije sudova. Potrebno je osigurati daljnje edukacije sudaca, kao i teritorijalnu pristupačnost obiteljskih odjela strankama i stručnim radnicima PU-a, što primarno vidimo kroz mobilnost obiteljskih sudaca. Istovremeno, nužno je jačanje tehničkih, kadrovskih i stručnih kompetencija obiteljskih odjela na sudovima.

Informacije koje smo dobili kroz ovu anketu poslužiti će kao podloga za daljnje inicijative i preporuke pravobraniteljice za djecu, s ciljem unaprjeđivanja zaštite interesa djece.

7.4 Uključivanje djece u parasport¹⁷³

„Neovisno o bilo kojoj dijagnozi smatram kako svako dijete treba dobiti priliku za baviti se aktivnostima koje žele i u skladu s mogućnostima. Mišljenja sam kako bi trebalo educirati trenere, kineziologe te možda napraviti grupe baš za takvu djecu. Dosta je marginaliziranja i ograničavanja djece u aspektima rekreacije i sportskih aktivnosti. Ako su ograničeni u kretanju, u pokretima, u funkcionalnosti ne znači da su manje vrijedni ili da se nešto ne može. Treba imati samo malo više volje, razumijevanja, strpljenja i empatije. I takva djeca su ljudska bića i željni su emocionalnog i fizičkog kontakta.“

(odgovor jednog roditelja u anketi „Uključivanje djece s teškoćama u razvoju u parasport“)

173 Sport osoba s invaliditetom

U suradnji s Pravobraniteljem za osobe s invaliditetom tijekom 2023. godine pokrenuli smo aktivnost čija je svrha bila pobliže se upoznati s iskustvima i poteškoćama na koje nailaze djeca s TUR-om i njihovi roditelji u ostvarivanju prava djece na sudjelovanje u sportskim aktivnostima. Kako bismo se mogli ciljano zalagati za rješavanje poteškoća, ove dvije pravobraniteljske institucije izradile su anketu za roditelje djece s TUR-om na temu „Uključivanje djece u parasport“. U anketi, koja im je dostavljena putem organizacija civilnog društva, sudjelovalo je 126 roditelja djece s TUR-om.¹⁷⁴

Najviše odgovora zaprimljeno je iz Primorsko-goranske županije (23), zatim Grada Zagreba (17), Zadarske županije (13), Osječko-baranjske i Istarske (po 11), Splitsko-dalmatinske (10), Zagrebačke i Šibensko-kninske (po 8), Dubrovačko-neretvanske (6), Sisačko-moslavačke i Vukovarsko srijemske (po 3), Krapinsko-zagorske, Karlovačke i Međimurske županije (po 2), dok su anketu u najmanjem broju (po 1) ispunili stanovnici Varaždinske, Koprivničko-križevačke, Bjelovarsko-bilogorske, Ličko-senjske, Virovitičko-podravске, Požeško-slavonske i Brodsko-posavske županije.

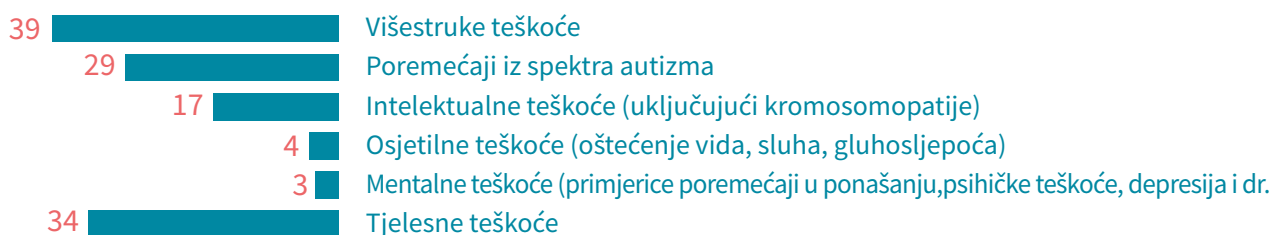
Najviše djece na koju se anketa odnosi je u nižim razredima osnovne škole (60), dok ih je najmanje srednjoškolske dobi, mlađih od 18 godina (14).¹⁷⁵

Dob djece čiji su roditelji sudjelovali u anketi



Po vrsti teškoća, najviše djece ima višestruke teškoće (39), tjelesna oštećenja (34), poremećaj iz spektra autizma (29) te intelektualne teškoće, uključujući kromosomopatiju (17), dok je u anketi sudjelovalo najmanje roditelja djece s utvrđenim samo osjetilnim (4) i mentalnim oštećenjem (3).

Vrsta teškoća djece u anketi



U odnosu na oblik školovanja, najviše djece pohađa redovan sustav odgoja i obrazovanja (89) u redovnom razredu, posebnom razrednom odjelu ili kroz program djelomične integracije. Jedan dio djece ispitanika pohađa program odgoja i obrazovanja u ustanovi socijalne skrbi (22), a najmanji udio djece se školuje u školskoj ustanovi s posebnim programom odgoja i obrazovanja (15).

Najveći dio djece s teškoćama u razvoju pohađa nastavu Tjelesne i zdravstvene kulture (TZK) kroz program odgoja i obrazovanja uz potrebnu prilagodbu (49), dok znatan broj djece ispitanika pohađa redovni program TZK (47). Pojedina djeca su trajno tijekom cijele školske godine oslobođena dijela aktivnosti (7), dok ih je šest tijekom čitave školske godine oslobođeno svih aktivnosti TZK. Četvero djece je privremeno

¹⁷⁴ Poveznica na anketu je u listopadu 2023. dostavljena na adrese saveza koje okupljaju organizacije civilnog društva roditelja djece s TUR, sa zamolbom da je prosljede svojim članicama.

¹⁷⁵ Kako se neki učenici i po punoljetnosti redovito školuju u srednjoj školi, odlučili smo strukturirati uzorak na ovaj način radi detaljnijeg uvida u stanje prava pojedinih kategorija, kao i s obzirom na nadležnosti i mogućnosti daljnjeg ciljanog postupanja dvaju pravobraniteljskih ureda.

oslobođeno svih aktivnosti u nastavi TZK, a njih troje oslobođeno je dijela aktivnosti. Primili smo i deset različitih opisnih odgovora.

Anketa pokazuje da većina djece uopće nije uključena u izvannastavni klupski sport (66), dok ih je 50 uključeno u neki oblik izvannastavne sportske aktivnosti. Iz ostalih odgovora roditelja (10) saznaje se da neka djeca idu na individualne vježbe i treninge ili to tek planiraju, kao i da su uključena u druge aktivnosti (primjerice, aktivnosti dobrovoljnog vatrogasnog društva, kreativni rad).

Roditelje čija djeca nisu uključena u klupski sport (66) pitali smo za razloge nesudjelovanja, pri čemu najveći broj roditelja (40 ili 60,6 %) ističe njegovu **nedostupnost**. U odnosu na tu opciju prednjače odgovori iz Primorsko-goranske županije (osam odgovora, tj. 20 %), a slijede odgovori roditelja iz Istarske županije (sedam, tj. 17,5 %). Po pet odgovora primili smo iz Dubrovačko-neretvanske i Zadarske županije, po četiri iz Osječko-baranjske i Šibensko-kninske županije, dva iz Zagrebačke te po jedan iz Splitsko-dalmatinske, Karlovačke, Bjelovarsko-bilogorske, Sisačko-moslavačke i Krapinsko-zagorske.

Dio roditelja čija djeca nisu uključena u klupski sport ističe **nezainteresiranost** djece s TUR-om za bavljenje sportom (13,6 %) dok neki ukazuju i na rizike sudjelovanja djece u sportskim aktivnostima s obzirom na djetetove specifične poteškoće i dijagnoze. Među roditeljima čija djeca ne sudjeluju u sportu, kao i onima čija su djeca uključena, ima onih koji kao problem ističu **nedostatak informacija o mogućnostima uključivanja djece s TUR-om u sport** (17).

Oko dvije trećine roditelja koji su sudjelovali u anketi (67,5 %) nije zadovoljno propisima i praksom te smatraju da oni ne zadovoljavaju stvarne potrebe zaštite prava djece s TUR-om na bavljenje rekreativnim i sportskim aktivnostima. Da propisi i praksa zadovoljavaju potrebe djece smatra 19,8 % roditelja, dok odgovor na to pitanje ne zna njih 12,7 %.

Općenito, odgovori roditelja ukazuju na potrebu financijskih poticaja sportskim klubovima, a neki predlažu i omogućavanje povlastica klubovima koji će u svoje članstvo uključivati i raditi s djecom s TUR-om. Rješenje problema nedostupnosti sportskih sadržaja djeci s TUR-om roditelji vide u zapošljavanju stručnog kadra i njihovom educiranju o važnosti i načinima uključivanja osoba s teškoćama u sportske i rekreativne aktivnosti. Po tom pitanju očekuju aktivnosti Ministarstva znanosti i obrazovanja (MZO), dok Ministarstvo turizma i sporta (MTS) te jedinice lokalne samouprave (JLS) vide kao tijela koja bi mogla osigurati dodatna sredstva i prostor za sportske aktivnosti djece s TUR-om kako njihova prava ne bi ovisila o projektima udruga s često nesigurnim izvorima financiranja i kratkoročnim projektima.

Također, roditelji vide potrebu u poticanju osnivanja klubova za djecu s teškoćama u razvoju, ne samo u gradovima, već i u manjim sredinama, kao i formiranja malih skupina za bavljenje sportom djece s TUR-om u postojećim sportskim klubovima. Osim financiranja klubova (ulaganje u prostor i stručni kadar), neki roditelji smatraju da bi djeci trebalo omogućiti besplatno treniranje, ali i organiziranje prijevoza na treninge, jer su njihove obitelji ionako financijski iscrpljene plaćanjem različitih terapija i vježbi, pogotovo kada su na njih primorani putovati izvan mjesta stanovanja.

„Zaštita prava djece s TUR na sudjelovanje u sportskim i rekreacijskim aktivnostima bi se mogla unaprijediti tako što bi Ministarstva, savezi i lokalne zajednice mogli potaknuti studente Kineziološkog, Učiteljskog ili Edukacijsko rehabilitacijskog fakulteta da se uključe kao pomoćnici prilikom izvođenja aktivnosti jer je djeci potreban individualni rad 1/1, kako bi lakše pratili i savladali korake i pravila izvođenja aktivnosti.“

„U svim sportovima i klubovima ukljuživati ih na treninge, rekreacijske a ne da samo budu pripreme za razna natjecanja. Ima djece i urednog razvoja koja žele se igrati trenirati ali nisu toliko dobri da bi se natjecali, ali uglavnom se svodi tko će ići na natjecanja i razne turnire i onda se gubi volja pojedinog djeteta za treningom jer shvati da nije dovoljno dobro i bude na kraju frustrirano. Svima treba omogućiti bavljenje sportom.“

(neki od odgovora roditelja na pitanje u anketi o načinu unaprjeđivanja zaštite prava djece s TUR-om u sudjelovanju u sportskim i rekreativnim aktivnostima)

Upitani o tome kako vide ulogu pravobraniteljskih institucija u zaštiti prava djece s TUR-om na bavljenje sportom, roditelji ističu da bi pravobraniteljske institucije mogle poraditi na dostupnosti informacija, poticati edukacije na ovu temu, s ciljem senzibilizacije javnosti i stručnjaka te uključivanja djece s TUR-om u školski i klupski sport. Informacije i poticaje koje smo dobili kroz ovu anketu služit će za daljnje aktivnosti i inicijative te upućivanje preporuka nadležnim ministarstvima (MZO-u, MTS-u i MZ-u), službama (jedinicama lokalne samouprave, Hrvatskom zavodu za javno zdravstvo) i krovnim sportskim udruženjima (Hrvatskom paraolimpijskom odboru, Hrvatskom školskom sportskom savezu i Hrvatskom sportskom savezu gluhih).

Zaključujemo da neka djeca s TUR-om, iako bi mogla sudjelovati u sportskim aktivnostima sukladno svom zdravstvenom stanju i mogućnostima (što potvrđuje činjenica da bez ograničenja sudjeluju u nastavi TZK), ipak ne sudjeluju u sportu. Uzimajući u obzir činjenicu da je kretanje temeljna ljudska potreba, baš kao i igra u dječjoj dobi, zabrinjavajuća je spoznaja da djeca s TUR-om, zbog neznanja, nerazumijevanja, a moguće i zabluda, ne sudjeluju u sportskim aktivnostima čak niti u okviru nastave TZK. Odgovori roditelja potvrđuju potrebu dodatne senzibilizacije i edukacije nastavnika TZK, a potvrđuju i važnost dosadašnjih inicijativa i preporuka pravobraniteljice za djecu o tome da se u okviru sustava odgoja i obrazovanja djeci od najranije dobi osigura stručno vodstvo kineziologa u tjelesnim aktivnostima tijekom predškolskog odgoja i obrazovanja, kao i u nastavi TZK u nižim razredima osnovne škole.

8 OBILASCI USTANOVA ZA DJECU I DRUGIH MJESTA

U skladu sa zakonskom ovlasti pravobraniteljica za djecu ima pravo pristupa u prostorije i uvida u način ostvarivanja brige o djeci koja borave ili su privremeno, odnosno, trajno smještena kod fizičkih i pravnih osoba i drugih pravnih subjekata na temelju posebnih propisa. U 2023. godini obišli smo ukupno **43 ustanove te druga mjesta na kojima djeca organizirano borave: devet** ustanova socijalne skrbi, **tri** područna ureda Hrvatskog zavoda za socijalni rad, **tri** skloništa za žrtve obiteljskog nasilja, **deset** odgojno-obrazovnih ustanova, **tri** kaznene ustanove, **dvije** igraonice kao mjesta gdje djeca provode slobodno vrijeme, **četiri** ustanove u kojima borave djeca migranti i bez pratnje, **sedam** mjesta za smještaj raseljenih osoba iz Ukrajine, te **dva** ostala mjesta na kojima djeca borave ili su privremeno ili trajno smještena. Nakon obilazaka nadležnim smo službama, po potrebi, dostavljali naša opažanja i preporuke.

8.1 Ustanove socijalne skrbi

Tijekom 2023. posjetili smo devet ustanova socijalne skrbi koje uključuju ustanove socijalne skrbi za djecu bez odgovarajuće roditeljske skrbi (6) i djecu s problemima u ponašanju (3).

Ustanove za djecu bez odgovarajuće roditeljske skrbi

U 2023. posjetili smo šest ustanova koje skrbe o djeci bez odgovarajuće roditeljske skrbi, na deset lokacija:

1. SOS Dječje selo Ladimirevci, Ladimirevci,
2. Centar za pružanje usluga u zajednici Vrbina Sisak, Sisak,
3. Centar za pružanje usluga u zajednici Ivana Brlić Mažuranić, Podružnica Rijeka,
4. Centar za pružanje usluga u zajednici Klasje Osijek, Osijek (sjedište, podružnica, organizirano stanovanje i poludnevni boravak),
5. Centar za pružanje usluga u zajednici Izvor Selce, Selce,
6. Centar za pružanje usluga u zajednici Zadar, Zadar (organizirano stanovanje na dvije lokacije).

Prilikom posjete posebna je pažnja bila usmjerena na: izradu i evaluaciju individualnog plana promjena za svako dijete; sudjelovanje djece u donošenju odluka i organizaciji života u ustanovi; proces pripreme djece za izlazak iz sustava skrbi; slučajeve nasilja u domu, školi i na drugim mjestima; provođenje deinstitutionalizacije i transformacije doma te trajanje smještaja; tijek obrazovanja djece; suradnju s područnim uredom Hrvatskog zavoda za socijalni rad (PU HZSR) i drugim institucijama; brigu o mentalnom zdravlju djece; suradnju s lokalnom zajednicom (vrtići, škole, zdravstvene ustanove, policija, sportski klubovi) te na prostorne uvjete u domu.

Djelatnost običenih ustanova ostvaruje se kroz usluge smještaja, organiziranog stanovanja, boravka, savjetovanja i pomaganja primarnim, posvojiteljskim i udomiteljskim obiteljima, uslugu rane intervencije, te uslugu savjetovanja i pomaganja pojedincu i djeci koja izlaze ili su izašla iz sustava skrbi i djeci koja se nalaze u udomiteljskim obiteljima. CPUZ Ivana Brlić Mažuranić, Podružnica Rijeka pruža i uslugu smještaja trudnicama ili roditeljima s djetetom do jedne godine starosti djeteta. Iako je jedan od zadataka

stručnih timova domova pripremanje i osnaživanje djece i mladih za siguran, kvalitetan i odgovoran samostalan život po izlasku iz institucije, zamjećujemo da je način pripreme djece i mladih za izlazak iz sustava skrbi i dalje manjkav. Izuzetak je podrška koju mladima kroz jednogodišnju pripremu za izlazak i trogodišnju podršku nakon izlaska pruža stručnjak zaposlen na toj poziciji u SOS Dječjem selu Hrvatska.

U odnosu na prijašnje godine uočavamo znatno veći broj djece uključene u usluge cjelodnevnog i poludnevnog boravka koje pružaju CPUZ Izvor, Klasje, I. B. Mažuranić i Zadar, što ukazuje na prepoznavanje ove usluge kao oblika preventivne intervencije za djecu koja odrastaju u nedovoljno poticajnim ili rizičnim uvjetima.

Obilaskom ustanova uočili smo da je u svim ustanovama bilo smješteno više djece u odnosu na smještajni kapacitet, te da svakodnevno primaju zahtjeve za smještaj djece. Zbog prekapacitiranosti iz CPUZ-a I. B. Mažuranić, Podružnice Rijeka tijekom ljetnih mjeseci devetero djece je bilo izmješteno na lokaciju Lovran iako su tamo smještena starija djeca, dok su u podružnici u jednom periodu dvije bebe (sestre) bile u jednom krevetiću. Djelatnici te ustanove iskazuju potrebu za dodatnim zapošljavanjem (odgajatelj, logopeda, rehabilitatora i pomoćnog osoblja).

Najveći broj djece smješten je u domove zbog zanemarivanja i/ili zlostavljanja u obitelji. Kod većeg broja smještene djece prisutne su izražene psihičke teškoće, zbog kojih su ona uključena u psihološki ili psihijatrijski tretman u domu i izvan doma.

Iako svjesni važnosti individualnog planiranja za svako dijete, niti u jednom od posjećenih domova nismo u individualnim planovima promjena za dijete uočili suradnju ustanova sa školama i zdravstvenim ustanovama, a djelatnici PU HZSR-a samo potpisuju planove koje su ranije izradili stručni djelatnici ustanove. U jednoj ustanovi nijedan individualni plan nije potpisalo dijete ni PU HZSR, već samo djelatnici ustanove. Također, niti u jednoj od posjećenih ustanova nismo u individualnim planovima vidjeli kratkoročne ciljeve niti evaluaciju dugoročnih ciljeva. Stručni djelatnici ustanova nemaju informaciju o individualnim planovima promjena za roditelje, stoga nema zajedničkog promišljanja PU HZSR-a i ustanove u planiranju aktivnosti za što brži povratak djeteta u biološku obitelj. Iako su u većini drugih ustanova individualne planove promjena potpisala djeca, stječe se dojam da djeca nisu aktivno sudjelovala u izradi, već su samo obaviještena o postojanju dokumenta.

Djeca koja se nalaze u posjećenim ustanovama sudjeluju u domskom životu kroz Vijeće korisnika i redovite sastanke sa stručnim timom. Značajnom broju djece u domovima osigurani su stambena štednja i životno osiguranje, a kroz razne donacije djeci se osiguravaju dodatne edukacije, tečajevi, vozački ispiti i sl.

Obaviješteni smo da se tijekom 2023. dogodio slučaj nasilja odrasle osobe nad djecom u ustanovi, koji je nakon intervencija nadležnih institucija rezultirao raskidom ugovora o radu. Bilo je i slučajeva verbalnog vršnjačkog nasilja, ali i nasilja djeteta nad odgajateljem. U takvim slučajevima stručni djelatnici, osim postupanja sukladno *Protokolu o postupanju u kriznim situacijama*, djeci izriču sankcije u skladu s *Kućnim redom*, i to najčešće kroz dodatna dežurstva ili kroz kratkotrajna uskraćivanja povlastica ili onoga što je djeci posebno važno (npr. gledanje televizije, igranje na računalu, izlasci i sl.).

Organiziranje slobodnog vremena sastavni je dio odgojno-obrazovnog procesa. Unutar ustanova organizirane su razne radionice, a djeca su uključena i u aktivnosti izvan doma, najčešće sportske. Međutim, zbog nedostatnog poticanja djece da ustraju u odabranoj aktivnosti, bavljenje njome je u pravilu kratkotrajno.

Većina djece susreće se s roditeljima sukladno sudskim odlukama ili kućnom redu doma. U slučajevima kada je određeno da se susreti moraju održavati u ustanovama, oni se odvijaju pod nadzorom stručnih djelatnika, uglavnom u prostorijama namijenjenim za tu svrhu.

Svi posjećeni domovi ukazuju na velik pritisak PU HZSR-a za prijem djece, na koji u većini slučajeva ne mogu pozitivno odgovoriti zbog popunjenosti. Ističu dobru suradnju s dječjim vrtićima, osnovnim i srednjim školama, zdravstvenim ustanovama, a posebno s ustanovama koje pružaju psihološku ili psihijatrijsku pomoć djeci te nevladinim organizacijama.

Većina posjećenih domova opremljena je funkcionalnim namještajem, a prostori su uređeni u skladu s dobi djece. Međutim, u odjelima ustanova koje skrbe o maloj djeci uvjeti nisu zadovoljavajući – prostori su pretrpani krevetićima, nema dovoljno prostora za dječje aktivnosti i rad s djecom. To se posebno zamjećuje u CPUZ Ivana Brlić Mažuranić, Podružnici Rijeka, stoga smatramo da je potrebno žurno pronaći novi prostor, primjeren potrebama djece. Higijenski uvjeti su zadovoljavajući u svim ustanovama.

U svim posjećenim ustanovama ukazano nam je na **problem pronalaska udomiteljskih obitelji** kako bi se djeci osiguralo odrastanje u obiteljskom okruženju, ali i na **problem prekida udomiteljske skrbi** u slučaju izraženih teškoća, kada se djecu ponovno smješta u ustanove.

Tijekom obilazaka domova razgovarali smo i s djecom te primijetili da su dobro informirani o dječjim pravima. Osim za kvalitetu prehrane, djeca su velik interes pokazala na temu njihovog sudjelovanja u odlukama koje ih se direktno tiču, kao i o temama vezanim uz organizaciju života u domu. Kao **najveći problem ističu vršnjačko verbalno i fizičko nasilje**, ali također govore i o neprimjerenim ponašanjima odraslih osoba. Za odrasle navode da im ne vjeruju i to ih ljuti. Djeca imaju u domu odraslu osobu od povjerenja s kojom individualno komuniciraju, ali o grupnoj dinamici vole razgovarati i na zajedničkim sastancima. Stručnim smo djelatnicima na temelju razgovora s djecom preporučivali da više pažnje treba posvetiti dječjoj participaciji i njegovanju odnosa koji počivaju na istinskom razumijevanju potreba svakog pojedinog djeteta.

Ustanove za djecu s problemima u ponašanju

Posjetili smo tri ustanove u kojima su smještena djeca s problemima u ponašanju (PUP):

1. Centar za pružanje usluga u zajednici Split (CPUZ Split),
2. Centar za pružanje usluga u zajednici Zadar (CPUZ Zadar) te
3. Centar za pružanje usluga u zajednici „Kuća sretnih ciglica“ Slavonski Brod.

Prilikom posjete smo obišli prostore u kojima borave djeca na smještaju i poludnevnim boravcima, upoznali se s individualnim planom i programom postupanja i evaluacijom ciljeva te tretmanskim intervencijama i programima. Upoznali smo se s načinom ostvarivanja prava djece na odgoj i obrazovanje i liječenje, te s načinom provođenja slobodnog vremena. Upoznali smo se i s načinom suradnje ustanova sa sudovima i PU HZSR-a te s lokalnom zajednicom (škole, udruge, zdravstvene ustanove, vjerske organizacije i dr.). Razgovarali smo s djecom i djelatnicima te posebnu pažnju posvetili ostvarivanju prava djece na participaciju i sudjelovanje u životu ustanove i na pritužbe djece.

CPUZ Split pruža više usluga na nekoliko lokacija djeci s PUP-om oba spola i starijoj od 14 godina (smještaj, privremeni smještaj radi provođenja kraćih rehabilitacijskih programa, privremeni smještaj u kriznim situacijama, organizirano stanovanje, poludnevni boravak u ustanovi i u školama, individualno savjetovanje i pomaganje djeci, savjetovanje i pomaganje biološkoj ili udomiteljskoj obitelji). U ustanovi se izvršavaju i mjere temeljem *Zakona o sudovima za mladež* (ZSM) za maloljetne počinitelje kaznenih djela (upućivanje u disciplinski centar, pojačana briga i nadzor uz dnevni boravak u odgojnoj ustanovi, upućivanje u odgojnu ustanovu, posebna obveza upućivanja u savjetovanište za mlade, privremeni smještaj maloljetnika za vrijeme kaznenog postupka). Za pružanje izvaninstitucionalnih usluga ustanova ima mobilne timove.

CPUZ Zadar također djeluje na nekoliko lokacija i u više škola. Pruža usluge poput onih u CPUZ-u Split, no samo za dječake s PUP-om starije od 14 godina. Način provođenja dijela usluga prilagođen je prostoru i činjenici da ustanova ne pruža uslugu smještaja, već samo organiziranog stanovanja. Nakon dovršenog procesa transformacije i deinstitutionalizacije, ustanova u dvije stambene jedinice pruža i usluge organiziranog stanovanja za djecu oba spola bez adekvatne roditeljske skrbi.

Poludnevni boravci, koji djelatnici ove dvije ustanove provode u školama, pokazali su se kao dobra preventivna intervencija za djecu u riziku od razvoja problema u ponašanju i izdvajanja iz obitelji.

CPUZ „Kuća sretnih ciglica“ u Slavonskom Brodu primarno je bila ustanova za djecu bez adekvatne roditeljske skrbi. Nakon procesa transformacije i deinstitutionalizacije, ustanova je osigurala i kapacitete za uslugu organiziranog stanovanja za dječake s blažim oblicima PUP-a starije od 14 godina. No, zbog slučajeva kada je bilo potrebno osigurati smještaj djece koja su iskazivala intenzivnije PUP-ove, pojavila se potreba za boljom diferencijacijom smještaja. Objekt (kuća) u kojem se nalaze djeca udaljen je od centralnog objekta za drugu djecu i nalazi se na periferiji grada. Za rad s djecom s PUP-om ustanova nema zaposlenog socijalnog pedagoga, jer se nitko nije javio na natječaj.

Svi prostori u kojima borave djeca su najčešće primjereni i dobro održavani, posebno oni u organiziranom stanovanju u stanovima ili kućama. Postojeći veliki „domski“ prostori, djeluju hladno unatoč ulaganjima u njih te je primjerenije da djeca borave u organiziranom stanovanju.

Većina djece s PUP-om koja se nalaze u ovim ustanovama obuhvaćena je odgojem i obrazovanjem u osnovnim i srednjim školama. Aktivnosti slobodnog vremena najčešće provode u udrugama izvan ustanove, a CPUZ Split ima i svoju sportsku dvoranu za sportske aktivnosti. Uočava se nedovoljna i kratkotrajna motivacija djece na smještaju za sudjelovanje u organiziranim aktivnostima.

Ustanove imaju Vijeće korisnika kao participativno tijelo djece i čine ga sva djeca doma, budući da ih je malo. Održavaju redovite sastanke i djelatnici misle da djeca mogu otvoreno razgovarati o svemu i da im daju dovoljno povjerenja i sigurnosti. U razgovorima prilikom obilazaka djeca su iznosila primjedbe na način organizacije života u ustanovama. Pritužbi na rad odgajatelja nije bilo. O pritužbama su obaviješteni djelatnici ustanova te im se preporučivalo da osnaže pravo djece na sudjelovanje u životu ustanove i u donošenju odluka o stvarima koje ih se tiču.

Individualni planovi i programi su uglavnom slični i jednoobrazni; individualizacija i evaluacije su najčešće formalni, a diferencijacije tretmana ni primjene tretmanskih programa nema.

Tijekom razgovora ravnatelj su upozoreni da prilikom zapošljavanja, ali i periodički moraju za sve djelatnike zatražiti potvrdu o ranijoj osuđivanosti za kaznena djela čije počinjenje je zapreka za rad u sustavu, budući da pojedini to nisu radili.

Kao i kada je riječ o djeci bez adekvatne roditeljske skrbi, i u ustanovama za djecu s PUP-om postoje problemi oko realizacije usluge smještaja, posebno za djevojčice, jer nema dovoljno smještajnih kapaciteta. Uočeno je i više drugih teškoća, posebice u odnosu na nedostatan i nediferenciran stručni tretman.¹⁷⁶

176 O teškoćama u radu ustanova za djecu s PUP-om više govorimo u poglavlju *Prava djece s problemima u ponašanju*.

8.2 Područni uredi HZSR-a

Posjetili smo tri područna ureda HZSR-a:

1. HZSR, Područni ured Osijek,
2. HZSR, Područni ured Zadar,
3. HZSR, Područni ured Korčula.

U sklopu obilazaka institucija posjetili smo tri Područna ureda HZSR-a: Osijek, Zadar i Korčulu. Razgovarali smo s ravnateljicama i djelatnicima Odjela za djecu, mlade i obitelj. Za razliku od PU-a Osijek koji se nalazi u prostoru koji odgovara potrebama djelatnika i korisnika, PU Zadar nema adekvatne uvjete za rad te je planirano preseljenje u drugi prostor. Posebno je složena situacija u PU Korčula koji se nalazi u dotrajalom i nedostatnom prostoru zgrade koju dijele s drugim državnim institucijama.

U razgovorima s djelatnicima Odjela u sva tri PU-a zabilježene su pritužbe na iste probleme, a to je prije svega **preopterećenost, nedostatak djelatnika te izostanak podrške nadležnog ministarstva**. U PU Korčula, koji pokriva i nadležnost na otoku Lastovu te dio poluotoka Pelješca, situacija je posebno teška s obzirom na to da u stručnom timu Odjela za djecu, mlade i obitelj već šest mjeseci nema zaposlenog psihologa unatoč nekoliko objavljenih natječaja tijekom godine. Zbog toga smo MRMSOSP-u i HZSR-u preporučili da u suradnji s MPU-om i Ministarstvom regionalnog razvoja i fondova Europske unije (MRRFEU) osiguraju uvjete za zapošljavanje stručnjaka u PU HZSR-a na otocima.¹⁷⁷ Problem u radu im predstavljaju i nedostatni smještajni kapaciteti i *medijski linč* kojim su učestalo izloženi. Djelatnici PU-a angažirani su u promociji udomiteljstva, no nažalost izostaje interes za obavljanjem te djelatnosti. Dodatni problemi s kojima se susreću djelatnici PU Korčula proizlaze iz specifičnog teritorijalnog položaja otoka i loše prometne povezanost s drugim otocima i s kopnom.

Kao veliku poteškoću u radu svi PU-i navode **slabu suradnju s pravosudnim tijelima**, pri čemu posebno naglašavaju njihovu sporost u postupanju. Suradnju s Obiteljskim centrima procjenjuju kvalitetnom. Veliki problem u radu Odjela predstavlja i nedostatak stručnjaka za mentalno zdravlje djece, kao i stručnih djelatnika za pružanje psihološkog tretmana i savjetovanja, što dovodi do nepravovremenog pružanja pomoći djetetu i obitelji. S postojećim pružateljima usluga ostvaruju dobru suradnju.

8.3 Skloništa za žrtve obiteljskog nasilja

Posjetili smo tri skloništa za žrtve obiteljskog nasilja:

1. Sklonište za žrtve obiteljskog nasilja – Sigurna kuća Vukovarsko-srijemske županije, Udruga B.a.B.e., Vukovar,
2. Sklonište za žene i djecu žrtve nasilja u obitelji, Udruga UZOR, Rijeka,
3. Sklonište za žrtve obiteljskog nasilja „Mala kuća“, Udruga Duga, Zadar.

U obilasku **Skloništa za žrtve obiteljskog nasilja Sigurna kuća B.a.B.e u Vukovaru** razgovarali smo s voditeljicom Sigurne kuće o praksi rada skloništa te skrbi o djeci koja se sa svojim majkama nalaze na smještaju. Suradnja Skloništa s PU HZSR-a je vrlo dobra, kao i suradnja sa školama i vrtićima, uz napomenu kako dječji

¹⁷⁷ Više o tome u poglavlju *Preporuke pravobraniteljice za djecu*.

vrtići upise i organizaciju vrtićkih grupa ograničuju na upise u lipnju te nisu otvoreni za naknadne upise, stoga djeca po nekoliko mjeseci budu isključena iz predškolskog odgoja. Svjesni smo problema nedostatka kapaciteta vrtića koji bi zadovoljili potrebe sve djece, ali u takvim je situacijama potrebna izravna suradnja vrtića i osnivača u pronalasku rješenja za upis u vrtić djece smještene u skloništu za žrtve obiteljskog nasilja.

Sklonište za žene i djecu žrtve nasilja u obitelji, Udruga UZOR, Rijeka, kapaciteta deset osoba (sobe s tri, pet i dva kreveta), u vrijeme obilaska bilo je popunjeno. Materijalna sredstva ne predstavljaju problem, jer pokrivaju sve potrebe korisnika (obnova namještaja, hrana, školski pribor i dr.), a potrebu za zapošljavanjem psihologa nastojat će zadovoljiti kroz projekt. U najvećoj mjeri problem predstavlja dugotrajnost postupanja HZSR-a i sudova u zaštiti prava žrtava nasilja te izostanak pravne pomoći za žene žrtve nasilja.

Osim savjetova i organiziranog SOS telefona, u okviru Udruge za pomoć ženi i djetetu „Duga“ iz Zadra, djeluje i **Sklonište za žrtve obiteljskog nasilja „Mala kuća“**, koje smo tijekom 2023. obišli po drugi put (prvi put u srpnju 2016. godine). Sklonište je kapaciteta 11 osoba. Prostor je održavan, ali derutan i uočava se potreba njegove renovacije. Predsjednica Udruge i voditeljica skloništa ističu zadovoljstvo suradnjom s Gradom Zadrom koji je vlasnik prostora, a ukazuju i na relativno dobru suradnju s ostalim institucijama u lokalnoj zajednici. Ističu se potreba zapošljavanja psihologa s iskustvom, planova za provođenje programa za podršku i osnaživanja žena i terapije igrom za djecu te za proširenjem kapaciteta skloništa na još jedan stan. U okviru Udruge, korisnicama se pruža i pravno savjetovanje. Najčešći problemi s kojima se korisnice susreću su dugotrajnost sudskih postupaka, nedostatak prostora za ostvarivanje osobnih odnosa, kao i nedostatak stručnjaka za zaštitu mentalnog zdravlja na području Zadarske županije. Aktualnu dinamiku i odnose unutar kuće zaposlenice opisuju kao jako dobru, što potvrđuje i korisnica s kojom smo razgovarali u vrijeme obilaska, a koja izražava zadovoljstvo smještajem, uslugama i podrškom koju dobivaju ona i njeno dijete.

8.4 Odgojno-obrazovne ustanove

Posjetili smo deset odgojno-obrazovnih ustanova: četiri dječja vrtića, pet osnovnih škola i jednu srednju školu. Obišli smo prostore u kojima borave djeca, razgovarali s djelatnicima ustanova i djecom, predstavnicima Vijeća učenika. Djecu smo upoznali s *Konvencijom o pravima djeteta* i institucijom Pravobranitelja za djecu, a za odgojno-obrazovne radnike smo održali predavanja o zaštiti dječjih prava u odgojno-obrazovnim ustanovama te radionice u sklopu kojih smo ih upoznali s protokolima postupanja u kriznim situacijama. Nakon obilazaka, nadležnim službama smo, po potrebi, dostavljali naša opažanja i preporuke.

Predškolske ustanove

Posjetili smo četiri dječja vrtića (DV):

1. DV „Biser Lastova“, Lastovo,
2. DV „Ciciban“, Otočac,
3. DV „Žirafa“, Rijeka,
4. Program predškole u Općini Kistanje.

Posjećeni vrtići razlikuju se u prostornim, kadrovskim, sigurnosnim i organizacijskim uvjetima, radu i pristupu djeci s teškoćama u razvoju, motivaciji djelatnika, postignućima te ulaganjima i interesu osnivača za potrebe vrtića. Osnivači vrtića u Lastovu i Otočcu te programa predškole u Kistanjama su općine, dok je DV Žirafa vrtić privatnog osnivača.

Vrtići u Lastovu i Otočcu su nedovoljnih kapaciteta za potrebe lokalne zajednice. Općina Kistanje nema dječji vrtić, a program predškole provodi se u neodgovarajućim uvjetima u prostorima Općine. U planu je izgradnja i opremanje dječjeg vrtića u Kistanjama čiji se završetak izgradnje planira do 2026. godine.

Kadrovski uvjeti nisu usklađeni s realnim potrebama ustanova. Niti jedan od posjećenih vrtića nema ekipiranu stručnu službu, što poseban problem predstavlja djeci s Lastova, koja na otoku ne mogu dobiti pomoć stručnog suradnika u okviru niti jedne ustanove, nego moraju s roditeljima putovati u Dubrovnik ili Split. Iznenaduje i mišljenje voditelja privatnog DV Žirafa koji ističe da nemaju potrebu zapošljavanja stručnih suradnika, posebno pedagoga. U vrtiću u Otočcu, uz nedostatak stručnih suradnika, ističu problem nedostatka medicinske sestre. Ravnatelji se, osim nedostatka stručnih suradnika, pritužuju i na nedostatak drugog osoblja (odgojitelja, asistenata, kuharica i spremačica). Ravnatelji vrtića kao najveći izazov i teškoću ističu rad s djecom s TUR-om kojima ne mogu pružiti svu potrebnu stručnu pomoć i podršku zbog nedostatka stručnog kadra, a niti ispoštovati Državni pedagoški standard (DPS) kada je riječ o broju upisane djece. Primjerice, na Lastovu nije moguće ispoštovati DPS s obzirom na broj upisane djece s TUR-om, jer djeca na otoku Lastovu nemaju drugu mogućnost pohađanja nekog od programa ranog i predškolskog odgoja i obrazovanja.

Osim vrtića u Otočcu, nijedan od običenih objekata nije namjenski građen, već se djelatnost obavlja u sklopu stambene zgrade (DV Biser Lastova), u zgradi Općine (Program predškole u Općini Kistanje) ili Islamskog centra (DV Žirafa). Prema navodima ravnateljica, prostorni uvjeti u vrtićima nisu u potpunosti prilagođeni potrebama niti kvalitetnoj skrbi, odgoju i obrazovanju djece predškolskog uzrasta. Osnivači imaju u planu izgradnju i nadogradnju, ali nužna su dodatna ulaganja i naponi kako bi svi prostori, uključujući i dječja igrališta u sklopu vrtića, bili prilagođeni djeci i njihovim potrebama. Prostori u Kistanjama i Lastovu ne udovoljavaju u potpunosti ni standardima sigurnosti te su potrebne preinake i nadogradnja prostora. Ravnatelji vrtića nam uglavnom ističu dobru suradnju s osnivačima i drugim institucijama, ali i izazove u radu s roditeljima. Svi vrtići uključeni su u život i projekte lokalne zajednice. U nijednom vrtiću nema ciljanog rada s potencijalno darovitom djecom.

Preporuke koje smo upućivali vrtićima odnosile su se prvenstveno na organizaciju sastanaka s osnivačima, na kojima će razmotriti sve potrebe vrtića (kadrovske, prostorne, materijalne i organizacijske) te pronaći načine njihovog osiguravanja u cilju podizanja kvalitetne skrbi, odgoja i obrazovanja djece; upoznavanje roditelja s propisima koji se odnose na rad vrtića i zaštitu prava i interesa djece; prijenos informacija o djeci na relaciji vrtić-škola; suradnju s nadležnom službom socijalne skrbi u cilju razmjene informacija i pravovremene i cjelovite zaštite djece; provođenje samoprocjene rada; revidiranje kriterija za upis; praćenje rada odgojitelja; privatnost djece; rad s darovitom djecom; organizaciju sastanaka studije slučaja u složenim situacijama; traženje izvoda iz kaznene evidencije za djelatnike i stručno usavršavanje djelatnika.

Osnivačima smo preporučili ulaganje dodatnih napora u osiguravanje dostupnosti vrtića za svu djecu i adekvatnih prostornih uvjeta za boravak djece te zapošljavanje potrebnog stručnog kadra. PU HZSR-ima preporučivali smo da provode redovite sastanke s vrtićima u cilju razmjene informacija i pravovremene i cjelovite zaštite djece te da budu podrška vrtiću u radu s obiteljima i djecom polaznicima.

Osnovnoškolske i srednjoškolske ustanove

Posjeti školama, su osim praćenja ostvarenja prava djece i uvida u uvjete u kojima se odgajaju i obrazuju djeca, bili usmjereni i na promociju dječjih prava. Stoga smo u osnovnim školama koje smo posjetili upoznavali Vijeće učenika s dječjim pravima i radom pravobraniteljice te kroz predavanja i radionice detaljnije upoznali djelatnike škole s povredama prava djece u području odgoja i obrazovanja, prijedlozima i preporukama pravobraniteljice za djecu o zaštiti prava i interesa djece u odgojno-obrazovnim ustanovama te protokolima postupanja u kriznim situacijama.

Posjetili smo šest škola – pet osnovnih škola (OŠ) i jednu srednju školu (SS):

1. OŠ Maria Martinolića, Mali Lošinj,
2. OŠ Blato, Korčula,
3. OŠ Draganići, Draganići,
4. OŠ Žitnjak, Zagreb,
5. OŠ Matije Vlačića, Labin,
6. Srednja obrtnička škola Opatija.

Škole se znatno razlikuju u prostornim, kadrovskim, sigurnosnim i organizacijskim uvjetima i izazovima u radu, motivaciji djelatnika, postignućima, participaciji djece i roditelja u životu i radu škole te brojnosti i sadržaju izvannastavnih aktivnosti.

U odnosu na kadrovske potrebe, sve posjećene škole izrazile su **potrebu za ekipiranjem stručnih suradnika** zbog sve zahtjevnijih i raznovrsnijih potreba i teškoća učenika. U OŠ Žitnjak dodatno su istaknuti i sigurnosni problemi zbog velikog broja učenika s različitim socijalnim i ponašajnim problemima, uništavanja školske imovine te prijetnji od strane „bivših“ učenika i roditelja, kao i potreba zapošljavanja osobe zadužene za sigurnost.

Od pet osnovnih škola koje smo posjetili dvije od njih (OŠ Blato i OŠ Draganić) uključene su u „Eksperimentalni program – Osnovna škola kao cjelodnevna škola: Uravnotežen, pravedan, učinkovit i održiv sustav odgoja i obrazovanja“, što nam je bilo dodatno područje praćenja ove godine.

Navedene škole izražavaju zadovoljstvo početkom provođenja Eksperimentalnog programa te ukazuju na mali dio roditelja i učitelja koji su se protivili njegovom uvođenju. Djelatnici priznaju da svi dionici nisu bili na vrijeme i potpuno upoznati sa svim potrebnim informacijama te da nije bilo dovoljno vremena za pripremu, što je utjecalo na nezadovoljstvo pojedinaca, a i ispis neke djece iz OŠ Draganić. Istovremeno, škole nisu na vrijeme bile ni prostorno pripremljene. U tijeku obilazaka uočeno je da u OŠ Blato nema tople vode za učenike; da nedostaju relaksirajući kutci za učenike u prostorima učionica i hodnika s obzirom na cjelodnevni boravak djece u školi; da škola nije klimatizirana što je djeci tijekom rujna znatno otežavalo boravak u školi te da organizacija slobodnih aktivnosti za djecu još nije „uhodana“. Djelatnici, ali i sami učenici, napominju kako učenici ipak moraju dodatno učiti i pisati zadaće kod kuće, čime im se uz cjelodnevni boravak u školi učenje produži na cijeli dan. No, djelatnici se trude i izražavaju nadu da će tijekom godine svi nedostatci biti uklonjeni te da će djeci biti osigurani primjereni uvjeti za cjelodnevni boravak u školi.

U svim školama istaknuti su nam **izazovi u radu s djecom s TUR-om**, a posebno **sve većim brojem djece s PUP-om**, kao i njihovim roditeljima, te je izražena potreba osnivanja posebnih odgojno-obrazovnih skupina. Sve škole suradnju s roditeljima procjenjuju dobrom, ali ističu nekolicinu konfliktnih i zahtjevnih roditelja s kojima je teško uspostaviti suradnju, zbog čega je nužno uključivanje službi iz sustava socijalne skrbi. Ravnatelji ističu nesigurnost postupanja u odnosu na takve roditelje te nedostatak poznavanja pravnih propisa i procedura postupanja. Uglavnom su zadovoljni suradnjom s osnivačima i drugim državnim i javnim tijelima.

Preporuke koje smo upućivali školama odnosile su se na: intenziviranje rada vijeća učenika i participaciju djece, osmišljavanje slobodnih aktivnosti, zapošljavanje potrebnog stručnog kadra, osnivanje posebnih razrednih odjela za djecu s PUP-om, organizaciju sastanaka s osnivačima na kojima će razmotriti sve potrebe škole (kadrovske, prostorne, materijalne i organizacijske) te iznaći načine njihovog osiguravanja, upoznavanje

roditelja s propisima koji se odnose na rad škole i zaštitu prava i interesa djece, posebice *Protokolom o postupanju u slučaju nasilja nad i među djecom*, *Protokolom o postupanju u kriznim situacijama*, kao i kućnim redom škole, suradnju s nadležnim PU HZSR-om u cilju razmjene informacija i pravovremene i cjelovite zaštite djece, organizaciju sastanaka studije slučaja s ciljem razmjene informacija te planiranja jasnih intervencija, nositelja i rokova kako bi svi uključeni u pomoć djetetu mogli pravovremeno donijeti odluke u interesu djeteta, provođenje samoprocjene rada, rad s darovitom djecom, potrebu ishođenja posebnog uvjerenja o podacima iz kaznene evidencije prije zapošljavanja djelatnika, privatnost djece, stručno usavršavanje djelatnika i poboljšanje prostornih uvjeta. Školama koje imaju učenike putnike preporučili smo da s vozačima autobusa dogovore jasne protokole postupanja u kriznim situacijama, posebice situacijama nasilja među učenicima.

Preporuke koje smo upućivali osnivačima odnosile su se na važnost utvrđivanja potreba škola u pogledu prostornih, sigurnosnih, materijalnih i organizacijskih uvjeta te pružanja pomoći školi u osiguravanju svih potrebnih uvjeta za kvalitetan odgojno-obrazovni rad.

MZO-u smo preporučili da školama izda suglasnost za zapošljavanje potrebnog kadra, kao i za osnivanje posebnih razrednih odjela za djecu s PUP-om i TUR-om, sukladno čl. 14. *Pravilnika o osnovnoškolskom i srednjoškolskom odgoju i obrazovanju učenika s teškoćama u razvoju*. Nakon obilazaka škola preporuke smo slali i PU HZSR-ima te ih zamolili da provode redovite sastanke sa školom u cilju razmjene informacija i pravovremene i cjelovite zaštite djece, da budu podrška školama u radu s obiteljima i djecom korisnicima te da redovito (usmeno i pismeno) razmjenjuje sve potrebne informacije sa školom kako bi se svi rizici za pojedino dijete na vrijeme mogli prepoznati te kako bi se adekvatno odgovorilo na njih i kroz mjere u području odgoja i obrazovanja.

8.5 Kaznene ustanove

Posjetili smo tri kaznene ustanove:

1. Zatvor u Rijeci,
2. Zatvor u Zagrebu,
3. Kaznionica u Požegi.

U okviru projekta „S obje strane rešetke“, koji smo proveli u partnerstvu s OŠ Nikole Tesle u Rijeci, obišli smo zajedno s učenicama škole Zatvor u Rijeci. Zatvor u Zagrebu obišli smo zajedno s polaznicima tijekom radionice o dječjim pravima na 43. i 44. temeljnom tečaju za pravosudnu policiju, a na poziv udruge „Roditelji u akciji – RODA“ i Udruge za kreativni socijalni rad, a s predstavnicima više institucija i organizacija obišli smo Kaznionicu u Požegi.

U sve tri penalne ustanove postoji svjesnost o očekivanom angažmanu u cilju ostvarivanja prava djece čiji su roditelji u zatvoru, prema različitim međunarodnim i nacionalnim dokumentima, preporukama međunarodnih organizacija i tijela, dobrim praksama i dosegnutim standardima u europskim zemljama. Postoji i višegodišnja otvorenost i spremnost na unaprjeđenja u penalnim ustanovama, a posebno u Središnjoj Upravi za zatvorski sustav i probaciju. U svim ustanovama su na vidnim mjestima plakati s fotografijama unutrašnjosti zatvora kao informacija obiteljima i djeci o uvjetima u kojima borave njihovi roditelji.

Obilazak **Kaznionice u Požegi** i Odgojnog zavoda u Požegi pokazao je otvorenost penalnog sustava prema organizacijama civilnog društva. Unutarnji i vanjski prostor Kaznionice je u završnoj etapi renoviranja, što ohrabruje u očekivanju boljih uvjeta za dobrobit djece roditelja koji su u zatvoru. Tzv. Odjel za roditelje na kojem dijete može boraviti s majkom do treće godine života, na žalost, tek čeka obnovu.

Upozorili smo upravu da prostori u kojima djeca čekaju na ulazak u zatvor i oni u kojima posjećuju svoju majku trebaju biti prilagođeni djeci, na važnost održavanja namještaja, sredstava i poticaja za međusobnu komunikaciju roditelja i djece i kvalitetnog provođenja vremena posjete.

U **Zatvoru u Rijeci** smo, zajedno s učenicama obližnje osnovne škole, razgovarali s djelatnicama zatvora i s upraviteljem. Uočava se napredak zadnjih godina u odnosu na istražne zatvorenike koje posjećuju djeca do 14 godina u „dječjem prostoru za posjete“. Specifičnost ovog zatvora je da se nalazi u centru grada vrlo blizu osnovne škole, a djeca koja su s nama bila u zatvoru zamijetila su potrebu za većim ulaganjima u prostor za posjete, organizaciju, spremnost prisutnih osoba za podršku djeci i obiteljima i dobivanje za njih važnih informacija.

Pri obilasku **Zatvora u Zagrebu** uočili smo problem neadekvatnog prostora za čekanje ulaska u zatvor, problem sanitarija i njihovog smještaja te premali prostor za posjete, što otežava organizaciju posjeta za djecu i utječe na vrijeme posjeta i broj djece koja dolaze u posjetu roditelju. Zbog toga smo uputili preporuku Zatvoru i UZSP-u.

Općenito, na temelju obilazaka penalnih ustanova preporučamo daljnje ulaganje u prostore u kojima djeca čekaju na ulazak u zatvor i prostora u kojima provode vrijeme sa svojim roditeljima, kao i organizaciju i uvjete za kvalitetne kontakte roditelja i djece. Ističemo i dalje važnost ostvarivanja roditeljskih programa za roditelje zatvorenike i zatvorenice, kao i ujednačavanje uvjeta za kontakt s roditeljima za djecu istražnih zatvorenika i onih na izdržavanju kazne zatvora.

8.6 Mjesta na kojima djeca provode slobodno vrijeme

Posjetili smo dvije igraonice:

1. Dječja sportska igraonica Predator kids, Rijeka,
2. Dječja igraonica Twister, Split.

Redovito posjećujemo i mjesta na kojima djeca provode slobodno vrijeme kao što su igraonice, odmarališta, rekreacijski centri i sportski objekti. U 2023. posjetili smo **Dječju sportsku igraonicu Predator kids, Rijeka**. Za djecu koja treniraju boks u istoimenom sportskom klubu osnovan je „odvojeni pogon“ – igraonica, u kojoj su moguće proslave rođendana.

Posjetili smo i **igraonicu Twister u Splitu**, jednu u nizu igraonica brenda Twister Fun Park, koje djeluju u okviru firme Loptica-zabava d.o.o. iz Viškova. Igraonica se nalazi u prostoru trgovačkog centra Mall of Split, a opremljena je različitim sadržajima (trampolini, labirint, tobogan, zid za penjanje, bazen s lopticama, nogomet/košarka, didaktičke igračke i *playstation*), te ima i nekoliko posebno uređenih prostorija u kojima se održavaju tematske proslave dječjih rođendana.

Nejasnoće po pitanju registriranih djelatnosti, prostornih, kadrovskih i sigurnosnih uvjeta djelovanja igraonica upućuju na nužnost reguliranja osnivanja, rada i nadzora nad radom igraonica, na što već godinama ukazujemo.¹⁷⁸

¹⁷⁸ Više o tome u poglavlju *Sigurnost djece na dječjim igralištima i u igraonicama*.

8.7 Obilasci ustanova gdje borave djeca migranti i djeca bez pratnje

Obišli smo četiri lokacije na kojima borave djeca bez pratnje:

1. Centar za pružanje usluga u zajednici Split,
2. Centar za pružanje usluga u zajednici Zagreb – Dugave,
3. Prihvatilište za tražitelje međunarodne zaštite u Kutini,
4. Transitni prihvatni centar za strance u Tovarniku.

Centar za pružanje usluga u zajednici Split i Centar za pružanje usluga u zajednici Zagreb – Dugave su ustanove socijalne skrbi za djecu s problemima u ponašanju, koje su ujedno i kontakt točke za prihvat djece bez pratnje. Upoznali smo se s uslugama koje pružaju te obišli prihvatne jedinice za djecu bez pratnje koje pružaju socijalno zaštitnu intervenciju te djeci osiguravaju smještaj, hranu, odjeću i obuću. Rad s djecom bez pratnje je sveobuhvatan te zahtjeva aktivnosti mnogih dionika u cilju pružanja zaštite i podrške.

Prihvatilište za tražitelje međunarodne zaštite u Kutini je ustanova otvorenog tipa u koju se smještaju ranjive skupine tražitelja azila u Hrvatskoj: djeca bez pratnje roditelja ili članova obitelji, obitelji s djecom i trudnice. Upoznali smo se s uvjetima i zbrinjavanjem djece i odraslih te postupkom prijvata, načinima utvrđivanja zdravstvenog stanja djeteta, organiziranja dnevnog ritma te osiguravanja zaštite zajamčenih prava djece. U prihvatilištu se nalazi igraonica za djecu, kreativna radionica, kao i vanjsko dobro opremljeno dječje igralište. Osigurana je svakodnevna pomoć djelatnika Hrvatskog Crvenog križa. Prihvatilište organizira i razne druge radionice, učenje hrvatskog jezika te pružanje informacija i pravnu pomoć. Nakon obilaska uputili smo preporuku koja se odnosi na poboljšanje prostornih i materijalnih uvjeta za ugodniji boravak djece te uključivanje drugih organizacija civilnog društva u pružanje pravne i psihosocijalne podrške te radionica za djecu.

Transitni prihvatni centar za strance u Tovarniku je ustanova zatvorenoga tipa, u kojoj se smještaju državljani trećih zemalja zatečeni u nezakonitom prelasku državne granice, odnosno nezakonitom boravku, te im je ograničena sloboda kretanja u postupcima povrata iz Republike Hrvatske. Kako se radi o prostoru u kojem je ograničena sloboda kretanja i kontakt s vanjskim svijetom, Prihvatni centar u Tovarniku ograđen je zidom, s rešetkama u hodnicima i prozorima. Budući da se u Centar smještaju i ranjive skupine, odnosno djeca s obitelji ili bez pratnje, koji zahtijevaju poseban tretman i smještaj, preporučili smo da se djecu bez pratnje, kao i obitelji s djecom ne smješta u prostore Centra, odnosno da se za potrebe njihovog hitnog, nužnog i privremenog smještaja osiguraju drugi odgovarajući prostori. Ujedno smo preporučili da se prostori u kojima borave djeca, u suradnji s organizacijama civilnog društva ili ustanovama iz lokalne zajednice, na odgovarajući način opreme slikama, plakatima ili crtežima, kako bi se humanizirao prostor i prilagodio boravku djece.

8.8 Smještaj raseljenih osoba iz Ukrajine

Posjetili smo sedam lokacija na kojima borave ili su privremeno smještene djeca raseljena iz Ukrajine. Uglavnom je riječ o lokacijama na kojima su smještene obitelji iz Ukrajine, većinom majke s djecom:

1. smještaj djece izbjegle iz Ukrajine u Hotelu „Zagreb“ u Splitu,
2. smještaj obitelji iz Ukrajine u Prenocištu „Helena“ u Osijeku,

3. smještaj obitelji iz Ukrajine u Hostelu „Dali“ u Osijeku,
4. smještaj obitelji iz Ukrajine u Hotelu „Bel“ u Belišću,
5. smještaj obitelji iz Ukrajine u Hotelu „Jaska“ u Jastrebarskom,
6. smještaj obitelji iz Ukrajine u Hotelu „Dream“ u Velikoj Gorici,
7. smještaj obitelji iz Ukrajine u Hotelu „Garny Pleso“ u Velikoj Gorici.

U **Splitu** su smještena djeca članovi dva nogometna kluba i jednog jedriličarskog kluba iz Ukrajine, koja borave uglavnom sa skrbnicima i odgajateljima. Djeca većinom pohađaju *online* nastavu i treniraju, a u slobodno vrijeme organizirane su im radionice, izleti i tečajevi hrvatskog i engleskog jezika. Lokalna zajednica također je uključena kroz razne aktivnosti.

U **Osijeku** i **Belišću**, kao i u **Velikoj Gorici** i **Jastrebarskom**, djeca borave u manjim kolektivnim smještajima s roditeljima, pohađaju školu (jedan dio njih prati i *online* nastavu), a određeni broj djece je predškolske dobi. Svi su uspješno integrirani u zajednicu, družu se s vršnjacima, tečno govore hrvatski jezik, a lokalna zajednica i škole im pomažu u prilagodbi kroz razne aktivnosti. Tijekom obilaska smo obavješteni o nedostatnim kapacitetima dječjih vrtića te smo preporučili da se djeci osigura dostupnost predškolskog odgoja i obrazovanja. U odnosu na prehranu ukazano nam je na lošu kvalitetu namirnica i neraznovrsnost prehrane, te nedostupnost obroka osobama koje su u radnom odnosu ili djeci koja pohađaju školu. Stoga smo preporučili da se prilikom sklapanja budućih ugovora o smještaju, uvrste odredbe o nužnosti kvalitete i raznovrsnosti namirnica te osiguranju propuštenih obroka, a u pogledu kvalitete smještaja da se naglasi potreba poštivanja osnovnih standarda i osiguranja djeci odgovarajućeg prostora za igru i slobodno vrijeme¹⁷⁹.

8.9 Ostala mjesta

1. Posjetili smo i sljedeća dva mjesta na kojima borave ili su privremeno ili trajno smještena djeca:
2. Centar za nestalu i zlostavljanu djecu – Centar za sigurniji internet - Višnjevac,
3. Školski prometni poligon, Split.

Centar za nestalu i zlostavljanu djecu obišli smo s ciljem upoznavanja rada i aktivnosti Centra, dogovora oko buduće suradnje te uvida u prostore u kojima borave djeca. Centar je vodeća organizacija i djeluje više od 15 godina u području zaštite djece od zlostavljanja i seksualnog iskorištavanja putem interneta. Uz program za sigurniji internet, Centar provodi i tretmanski rad s djecom u šest poludnevnih boravaka u pet hrvatskih županija. U okviru Centra djeluje Savjetovalište za roditelje, djecu i mlade i Nacionalni pozivni Centar za nestalu djecu putem linije 116 000 dostupne djeci i roditeljima 24 sata dnevno. U Centru je više od 100 djece u svakodnevnom tretmanu, s kojima radi više od 20 zaposlenih stručnjaka različitih profila (psiholozi, socijalni pedagozi, psihoterapeuti, socijalni radnici i dr.). Imaju organiziran mobilni tim stručnjaka koji po potrebi izlazi na teren. Na godišnjoj razini preko 30 000 djece sudjeluje u brojnim aktivnostima Centra, a preko 150 volontera aktivno sudjeluje u radu Centra. Centar u okviru svojih aktivnosti organizira edukacije za stručnjake, primarno odgojno-obrazovne djelatnike, te je do

¹⁷⁹ Više o tome u poglavlju *Preporuke pravobraniteljice za djecu*.

sada kroz njihove edukacije prošlo više od 200 stručnjaka. Uz novootvorene prostore Centra u planu je izgradnja Poliklinike za zaštitu mentalnog zdravlja djece sa smještajnim kapacitetima za roditelje i djecu. Najvažnije usluge koje pruža su linija podrške za djecu i roditelje 0800 606 606 te *Hotline* putem kojeg korisnici mogu anonimno prijaviti ilegalni sadržaj na internetu na službenoj web stranici www.csi.hr. S ciljem širenja usluga i aktivnosti Centra na druge dijelove Hrvatske, u 2024. godini planirano je otvaranje Centra u Splitu. Posebno se ističe svestranost u radu Centra i aktivnosti koje su vezane uz različita prava djece, kao i stručni kadar Centra te visoki standard novog prostora i opremljenosti Centra.

Na inicijativu Ureda pravobraniteljice za djecu, u svibnju je održan sastanak radi unaprjeđenja sigurnosti djece u cestovnom prometu i na moru na području Splitsko-dalmatinske županije. Nakon održanog sastanka u pratnji predstavnika Auto kluba „Split“ i PU splitsko-dalmatinske obišli smo **Školski prometni poligon u Splitu**. Poligon je izgrađen još 1973. godine, a 2017. je obnovljen te sada ima simulirane prometne uvjete s višetraknim cestama, prijelazima preko željezničke pruge, parkiralištima, kružnim tokom, semaforima, nadzornim centrom te je opremljen kompletnom vodoravnom i okomitom prometnom signalizacijom. Uz poligon se nalazi učionica gdje se održava teorijska nastava te potpuno informatički opremljena prostorija za *online* provjeru teorijskih znanja iz prometnih propisa i sigurnosnih pravila.

Svake školske godine obuku na poligonu prođe oko 5 000 učenica i učenika osnovnih škola s područja Splita i Splitsko-dalmatinske županije.

Auto klub „Split“ provodi edukaciju djece vrtićke dobi, učenika osnovnih škola, kao i redovite preventivne akcije, s ciljem osiguranja sigurnosti cestovnog prometa, posebno sigurnosti djece kao najmlađih i najranjivijih sudionika u prometu. Ove preventivne aktivnosti provode se svake godine u suradnji s PU splitsko-dalmatinskom - Službom za sigurnost cestovnog prometa, Hrvatskim autoklubom, Odborom za sigurnost Splitsko-dalmatinske županije, Zajednicom tehničke kulture Split i ostalim srodnim organizacijama civilnog društva.

U sklopu poligona nalazi se i servisna radionica za bicikle, a djeci je na raspolaganju oko 15 bicikala.

9 OSTALE AKTIVNOSTI U ZAŠTITI I PROMICANJU PRAVA DJECE

Ured je u protekloj godini nastavio s organiziranjem stručnih skupova i događanja, izdavačkim projektima, izlaganjima na skupovima u organizaciji drugih tijela i institucija, objavom radova u raznim publikacijama, kao i suradnjom s institucijama i organizacijama te sudjelovanjem u projektima.

9.1 Skupovi i događanja u organizaciji Ureda pravobraniteljice za djecu

Tijekom 2023. organizirali smo ili sudjelovali u organizaciji ukupno 11 skupova, manifestacija i stručnih tematskih sastanaka. Od toga smo šest organizirali samostalno (1 veći javni skup i 5 tematskih stručnih sastanaka), a pet događanja (2 veća stručna skupa i 3 tematska sastanka) ostvarili smo u suradnji s drugim organizatorima.

Obilježavanje 20 godina djelovanja Pravobranitelja za djecu u Republici Hrvatskoj¹⁸⁰

U 2023. godini navršilo se **20 godina djelovanja Pravobranitelja za djecu u Republici Hrvatskoj**. Tim je povodom na Svjetski dan prava djeteta, 20. studenoga 2023. godine, u Nacionalnoj i sveučilišnoj knjižnici u Zagrebu održana prigodna svečanost, na kojoj su naši dugogodišnji partneri i suradnici dali svoj osvrt na početke rada Ureda, njegov doprinos vidljivosti i prepoznavanju glasa djece u Hrvatskoj, kao i na važnost institucija dječjih prava u svim europskim državama i njihove neovisnosti u istraživanju, zagovaranju i savjetovanju.

Tom su prigodom predstavljene i rezultati **istraživanja pod nazivom „Kako ostvarujemo dječja prava u Hrvatskoj: mišljenja i stavovi djece i mladih u 2009. i 2023. godini“**, koje je proveo Ipsos, za Ured pravobraniteljice za djecu uz podršku Ureda UNICEF-a za Hrvatsku. U panelu koji je uslijedio nakon predstavljanja istraživanja, svoj osvrt na njegove rezultate dali su članovi Mreže mladih savjetnika pravobraniteljice za djecu (MMS), a podijelili su s prisutnim uzvanicima i svoje iskustvo sudjelovanja u MMS-u i što im je ta uloga donijela u životu. Nakon panela, istaknuti dugogodišnji partneri i suradnici Ureda govorili su o prvim godinama djelovanja Pravobranitelja za djecu u Hrvatskoj i doprinosu Ureda vidljivosti i prepoznavanju glasa djece u našoj zemlji. Također je prikazana video poruka predsjednice Europske mreže pravobranitelja za djecu (ENOC), u kojoj je istaknuta velika vrijednost rada institucija dječjih prava u svim europskim državama, važnost njihove neovisnosti u istraživanju, zagovaranju i savjetovanju te nužnost da najbolji interes djece bude primarna briga svim institucijama i organizacijama koje donose odluke koje utječu na djecu, jer ako su dječji interesi nevidljivi, postoji rizik da će biti zanemareni.

Stručni skupovi i konferencije

Stručni skup „Zaštita djece u digitalnom dobu“

U suradnji Ureda pravobraniteljice za djecu i Splitsko-dalmatinske županije održan je stručni skup „Zaštita djece u digitalnom dobu“¹⁸¹ 3. listopada 2023. godine u Gradskoj knjižnici Marka Marulića u Splitu. Na skupu je sudjelovalo 70-tak predstavnika ustanova iz područja odgoja i obrazovanja, zdravstva, socijalne skrbi, pravosuđa te organizacija civilnog društva čije je djelovanje usmjereno na zaštitu djece u digitalnom okruženju.

180 <https://dijete.hr/hr/svecano-obiljezeno-20-godina-ureda-pravobranitelja-za-djecu-u-hrvatskoj/>

181 <https://dijete.hr/hr/strucni-skup-zastita-djece-u-digitalnom-dobu-odrzan-u-splitu/>

U prvom dijelu skupa učenici Gimnazije Vladimira Nazora iz Splita održali su debatu o prednostima i nedostacima digitalnog doba. Nakon debate, pravobraniteljica za djecu dala je svoj osvrt na temu skupa, istaknuvši kako je bitno imati sustav koji postupno uvodi djecu u digitalni svijet, što je moguće ostvariti kroz medijsku pismenost. Napomenula je kako smo suočeni s novim sastavnim dijelom odgovornog roditeljstva – digitalnim roditeljstvom – te da djeca traže zaštitu i granice u digitalnom svijetu, pri čemu je ključna uloga odraslih koji trebaju odgovorno procijeniti kojim će sadržajima izložiti djecu.

Na skupu su održana i **četiri panela: „Trendovi za djecu u digitalnom okruženju“**, na kojem su sudjelovali predstavnici Centra za nestalu i zlostavljanu djecu, Nastavnog zavoda za javno zdravstvo Splitsko-dalmatinske županije i jedan *influencer*. Na drugom panelu **„Pravni temelji za zaštitu djece u digitalnom okruženju“** govorili su predstavnici Ministarstva rada, mirovinskoga sustava, obitelji i socijalne politike, Središnjeg državnog ureda za razvoj digitalnog društva i Agencije za odgoj i obrazovanje. Treći panel pod nazivom **„Utjecaj digitalnog okruženja na djecu“** okupio je stručnjake iz Nastavnog zavoda za javno zdravstvo, Agencije za zaštitu osobnih podataka i Ministarstva unutarnjih poslova. Na četvrtom panelu na temu **preventivnih aktivnosti** govorile su predstavnice Centra za nestalu i zlostavljanu djecu i A1 Hrvatska. Neki od zaključaka ovog skupa odnose se na preporuku roditeljima da budu aktivniji s djecom po pitanju aplikacija, igara na internetu (tj. da se okušaju sami i vide kako to izgleda). Nadalje, zaključci uključuju i ažuriranje zakonodavnog okvira po pitanju terminologije; potrebu specijalizirane struke, tzv. *cyber* psihologa koji već postoje u nekim državama te na ozbiljnije shvaćanje sigurnosti na internetu od strane gradova i županija i, u skladu s tim, povećanje mogućnosti financiranja novonastalih potreba. Istaknuta je i važnost edukacije radi prevencije te davanja smjernica za zaštitu djeteta u digitalnom okruženju, kao i brige o vlastitoj „kibernetičkoj higijeni“, odnosno osobnim podacima koji se daju i/ili objavljuju, primjerice, na društvenim mrežama.

Konferencija o zaštiti prava djece u prometu – gdje smo i što još moramo učiniti?

U suradnji s Veleučilištem u Rijeci, Ured pravobraniteljice za djecu organizirao je „Konferenciju o zaštiti prava djece u prometu – gdje smo i što još moramo učiniti?“¹⁸², koja je održana u prostoru Veleučilišta u Rijeci 26. listopada 2023. Na konferenciji su se, u povodu Nacionalnog dana sigurnosti na cestama, okupili vrsni stručnjaci i predstavnici važnih institucija i organizacija iz Hrvatske (Ministarstva unutarnjih poslova, Ministarstva mora, prometa i infrastrukture, Ministarstva znanosti i obrazovanja, Hrvatskog autokluba, Prometnog fakulteta Sveučilišta u Zagreb, Klinike za dječje bolesti Zagreb, udruge Roditelji u akciji - RODA, Hrvatskog zavoda za socijalni rad, Hrvatskog psihološkog društva, Hrvatskih cesta, Centra za vozila Hrvatske, Građevinskog fakulteta Sveučilišta u Rijeci i Veleučilišta u Rijeci) i inozemstva (Europskog vijeća za sigurnost prometa - ETSC) kako bi raspravili stanje sigurnosti djece u prometu u Hrvatskoj i daljnje mogućnosti zajedničkog djelovanja u zaštiti njihovih prava i interesa.

U sklopu konferencije održane su i **tri panel rasprave** na teme: **obrazovanje za sigurnost u prometu, zdravlje djece i intervencija sustava socijalne skrbi te cestovna infrastruktura, sigurnost vozila i upravljanje sigurnošću**. Raspravljani su brojni aspekti ugroženosti djece u cestovnom prometu, te su predloženi brojni zaključci koji će se koristiti za daljnje aktivnosti i promišljanja u zaštiti djece u prometu. Tijekom 2024. godine planirana je izrada zbornika.

Stručni tematski sastanci

Povodom aktualnih tema, hitnih situacija i potreba poboljšanja u ostvarivanju i zaštiti prava djece koje su se javljale tijekom 2023. godine, pravobraniteljica je inicirala tematske multidisciplinarnе sastanke sa stručnjacima i predstavnicima nadležnih institucija i tijela. Sastanci su uglavnom održani u Maloj kući dječjih prava u Zagrebu, s iznimkom jednog sastanka održanog u područnom uredu u Splitu i jednog u DORH-u.

¹⁸² <https://dijete.hr/hr/odrzana-konferencija-o-zastiti-prava-djece-u-prometu-gdje-smo-i-sto-jos-moramo-uciniti-u-rijeci/>

Posvajanje djece iz DR Kongo - Na inicijativu Pravobraniteljice za djecu, u središnjem uredu u Zagrebu 3. siječnja 2023. održan je sastanak u povodu slučaja posvajanja djece iz Konga od strane hrvatskih državljana koji su uhićeni u Zambiji zbog sumnje u ispravnost dokumenata o posvojenju¹⁸³. Na sastanku su sudjelovali predstavnici MUP-a, MVEP-a te MROSP-a s ciljem razmjene informacija o postupanju nadležnih tijela u ovom slučaju.

Na sastancima se problematizirala činjenica da Kongo nije potpisnik *Konvencije o zaštiti djece i suradnji u vezi s međudržavnim posvojenjem*, prema kojoj su propisani uvjeti za međudržavno posvojenje te prema kojima države potpisnice imaju propisanu obveznu proceduru u odnosu na procjenu prikladnosti potencijalnih posvojitelja i podobnosti za posvojenje, kao i obvezu pripremanja potrebnih izvješća o djetetu, od strane države podrijetla. U slučaju posvajanja djece iz Konga, zbog izostanka propisane procedure o posvojenju djece, nadležna tijela socijalne skrbi RH nisu uključena u postupke takvih posvojenja, a priznanje strane sudske odluke o tim posvojenjima, koje je u nadležnosti hrvatskih sudova i temelj za upis posvojene djece u matične knjige i stjecanje hrvatskoga državljanstva, ne daje jamstvo da je provjerena pravovaljanost dokumenata. Pravobraniteljica za djecu uputila je preporuke MROSP-u, MPU-u, MVEP-u te Vrhovnom sudu RH o žurnim izmjenama postojećih propisa, donošenju smjernica i procedura ili da se na drugi odgovarajući način stvore uvjeti za zaštitu djece posvojene u državama koje nisu potpisnice Haške konvencije.

Na ovu temu održan je sastanak i s glavnom državnom odvjetnicom i njezinom prvom zamjenicom 24. siječnja 2023.¹⁸⁴, na kojem se razgovaralo o slučaju posvajanja djece iz DR Kongo od strane hrvatskih državljana koji su uhićeni u Zambiji zbog sumnje u ispravnost dokumenata o posvojenju. Pravobraniteljica je istaknula dosadašnja postupanja Ureda, prvenstveno preporuku koju je Ured uputio MPU-u, MRMSOSP-u, MVEP-u i VSRH-u. Navedenim institucijama preporučili smo da se žurnim izmjenama postojećih propisa, donošenjem smjernica i procedura ili na drugi odgovarajući način stvore uvjeti za zaštitu djece posvojene u državama koje nisu potpisnice *Konvencije o zaštiti djece i suradnji u vezi s međudržavnim posvojenjem*.

Pravobraniteljica je, uz zabrinutost vezanu uz međudržavno posvojenje četvero djece iz DR Kongo, koja su činom posvojenja postala državljani Republike Hrvatske, iskazala i zabrinutost za djecu koja su već ranije posvojena iz navedene države jer su zbog brojnih medijskih natpisa izložena dodatnoj traumatizaciji.

Unaprjeđenje skrbi o djeci bez odgovarajuće roditeljske skrbi - Sastanak na temu unaprjeđenja skrbi o djeci bez odgovarajuće roditeljske skrbi održan je 20. veljače 2023. u Uredu u Zagrebu,¹⁸⁵ nastavno na obraćanje Uredu djelatnika iz nekoliko PU HZSR-a, koji su ukazali na nedostatak smještajnih kapaciteta za djecu čiji su život, zdravlje i dobrobit ugroženi u biološkim obiteljima i koje je potrebno smjestiti u ustanove ili udomiteljske obitelji.

Na sastanku su prisustvovali predstavnici MRMSOSP-a, HZSR-a – Područnih ureda Zagreb, Koprivnica, Čakovec i Đurđevac, Dječjeg doma Zagreb, Centra za pružanje usluga u zajednici Svitanje, Centra za pružanje usluga u zajednici Lipik te Foruma za kvalitetno udomiteljstvo djece. Stručni djelatnici iz područja socijalne skrbi naglasili su kako je povećan broj djece bez odgovarajuće roditeljske skrbi te kako postoje poteškoće u realizaciji smještaja i skrbi, čak i za djecu koja su iz obitelji izdvojena žurnom mjerom zbog opasnosti za život, zdravlje i dobrobit. Ovaj je problem posebno izražen na području Koprivničko-križevačke i Međimurske županije te Grada Zagreba. Također je istaknut i problem nedovoljnog broja udomiteljskih obitelji, iako su izmjene *Zakona o udomiteljstvu* iz veljače 2022. godine trebale rezultirati većim interesom udomitelja. Doneseni su zaključci vezani uz potrebu osiguranja dodatnih smještajnih kapaciteta u ustanovama kroz smještaj i organizirano stanovanje uz sveobuhvatnu podršku, dodatna

183 <https://dijete.hr/hr/sastanak-o-problematiki-medunarodnog-posvajanja-djece/>

184 <https://dijete.hr/hr/sastanak-s-glavnom-drzavnom-odvjetnicom/>

185 <https://dijete.hr/hr/pravobraniteljica-za-djecu-organizirala-je-sastanak-o-unapredenju-skrbi-o-djeci-bez-odgovarajuce-roditeljske-skrbi/>

zapošljavanja u sustavu socijalne skrbi, nastavak razvoja kvalitetnih usluga i intervencija za obitelji koje svojim postupcima ugrožavaju razvoj i prava djeteta kako bi se izbjeglo izdvajanje djeteta iz obitelji te njegov smještaj u dom ili drugu obitelj, i dr.

Sigurnost djece u cestovnom prometu i zaštita djece od napada pasa – U osječkom Uredu pravobraniteljice za djecu u svibnju je održan radni sastanak radi unaprjeđenja sigurnosti djece u cestovnom prometu i zaštite djece od napada pasa na području Osječko-baranjske županije. Na sastanku se raspravljalo o stanju i problemima u području cestovne sigurnosti i sigurnosti djece na igralištima ili javnim površinama uslijed napada pasa i posebnosti grada Osijeka i okolice.

Unaprjeđenje sigurnosti djece u cestovnom prometu i na moru na području Splitsko-dalmatinske županije - U područnom uredu PZD u Splitu održan je sastanak 23. svibnja 2023. radi unaprjeđenja sigurnosti djece u cestovnom prometu i na moru na području Splitsko-dalmatinske županije¹⁸⁶. Na sastanku su, uz savjetnice pravobraniteljice za djecu, sudjelovali predstavnici MUP-a, Policijske uprave splitsko-dalmatinske, Ravnateljstva civilne zaštite, Odsjeka za promet i komunalno održavanje Grada Splita te Auto kluba Split. Bila je to prilika da se rasprave problemi u području cestovne sigurnosti i sigurnosti na moru te razmotre daljnje mogućnosti djelovanja nadležnih tijela i subjekata u zaštiti prava i interesa djece. Također su posebno razmotrene posebnosti grada i otočnih sredina, naročito za vrijeme turističke sezone, dostupni preventivni programi, ali i druga pitanja iz sigurnosti na moru, cestovne infrastrukture i komunalnog održavanja.

Jednake mogućnosti za djecu na otocima - Sastanak s predstavnicama Uprave za otoke Ministarstva regionalnoga razvoja i fondova EU održan je 12. rujna 2023. godine u Zagrebu, na temu unaprjeđivanja životnih uvjeta djece na otocima te praćenja mjera i aktivnosti koje se poduzimaju u osiguravanju jednakih mogućnosti za njih.¹⁸⁷ Imajući u vidu potrebu za kvalitetnijim djelovanjem sustava u osiguravanju jednakih mogućnosti za djecu na otocima, na sastanku se raspravljalo o poboljšanju usluga predškolskog i osnovnoškolskog odgoja i obrazovanja te zdravstvene skrbi djece na otocima, posebice po pitanju stipendiranja i zapošljavanja stručnog kadra te unaprjeđenja infrastrukture, čime bi djeca koja žive na otocima imala adekvatnu skrb tijekom boravka u predškolskim ustanovama.

Sastanak s predstavnicima Udruge učeničkih domova Republike Hrvatske i Ministarstva znanosti i obrazovanja - S predstavnicima MZO-a i Udruge učeničkih domova Republike Hrvatske održan je sastanak 24. listopada 2023. kako bi se razmotrila moguća rješenja problema s kojima se u svojem radu susreću učenički domovi.¹⁸⁸ Prisutni su upoznati s problemima u radu učeničkih domova: načinom financiranja domova i izostankom financiranja učeničkih domova tijekom srpnja i kolovoza; niskom cijenom smještaja i prehrane koju određuje MZO, a koja ne zadovoljava potrebe osiguravanja odgovarajućih uvjeta smještaja i prehrane učenika s obzirom na porast troškova života i cijena energenata; nedostatkom zaposlenika u učeničkim domovima, osobito kuharica, spremačica, portira, noćnih pazitelja, stručnih suradnika te neodgovarajućim klasificiranjem djelatnosti učeničkih domova. Problemi na koje je ukazala predstavnica Udruge bit će poticaj za predlaganje aktivnosti i mjera MZO-u za unaprjeđenje uvjeta i kvalitete smještaja te brige o djeci u učeničkim domovima.

Uvođenje modela Barnahus u Hrvatskoj - Predstavnici Misije stručnjaka Vijeća Europe, tijekom boravka u Hrvatskoj u sklopu projekta „Provedba Barnahus modela u Hrvatskoj“, susreli su se s pravobraniteljicom za djecu 25. listopada 2023. u Zagrebu.¹⁸⁹ Pravobraniteljica i njezine savjetnice predstavile su svoje iskustvo i saznanja o pravnim i političkim prazninama u osiguravanju podrške djeci žrtvama seksualnog zlostavljanja, međuagencijskoj suradnji i mogućnostima edukacija koje su dostupne stručnjacima koji rade na slučajevima seksualnog zlostavljanja djece. Istaknule su kako se Ured već niz godina zalaže za

186 <https://dijete.hr/hr/sastanak-radi-unapredenja-sigurnosti-djece-u-cestovnom-prometu-i-na-moru-na-podrucju-splitsko-dalmatinske-zupanije/>

187 <https://dijete.hr/hr/odrzan-sastanak-s-upravom-za-otoke-ministarstva-regionalnoga-razvoja-i-fondova-eu/>

188 <https://dijete.hr/hr/sastanak-s-predstavnicima-udruge-ucenickih-domova-republike-hrvatske-i-ministarstva-znanosti-i-obrazovanja/>

189 <https://dijete.hr/hr/sastanak-s-predstavnicama-misije-strucnjaka-vijeca-europe-na-temu-barnahus-modela-u-rh/>

uvođenje Barnahus modela u Hrvatskoj koji bi znatno doprinio poboljšanju položaja djece žrtava seksualnog (ali i drugih oblika) nasilja te je upravo na inicijativu pravobraniteljice za djecu i započeo proces njegovog uvođenja. Također su istaknule kako bi, s obzirom na veličinu teritorija Republike Hrvatske, dječje kuće po uzoru na Barnahus model trebalo uspostaviti u nekoliko regionalnih centara.

Prijelaz s institucionalne skrbi na skrb i podršku u zajednici za djecu, mlade i osobe s invaliditetom u Hrvatskoj - Pravobraniteljica za djecu sastala se s predstavnicima Svjetske banke 13. prosinca 2023. godine u Zagrebu kako bi se informirala o provedbi projekta „Prijelaz s institucionalne skrbi na skrb i podršku u zajednici za djecu, mlade i osobe s invaliditetom u Hrvatskoj“.¹⁹⁰ Projekt provode MRMSOSP i Svjetska banka, a financiran je sredstvima iz Europskog socijalnog fonda +. Na sastanku se razgovaralo o mogućnostima smanjenja potrebe za smještajem djece u institucijama u narednom petogodišnjem razdoblju, tijekom kojeg su dostupna projektna sredstva, a koja bi se trebala iskoristiti u svrhu smanjenja broja djece u ustanovama alternativne skrbi. Ured pravobraniteljice za djecu podržava proces deinstitutionalizacije i transformacije od samih početaka, no problem vidi u nedostatku stručnih djelatnika u sustavu, nedostatku pratećih mjera, poput razvoja udomiteljstva, kontinuirane podrške stručnjacima u sustavu, kao i pružanja podrške obiteljima (biološkim i udomiteljskim) kako bi se ne samo smanjio broj djece smještene u ustanovama alternativne skrbi, već i da se dugoročno taj broj dodatno ne povećava. Skrenuta je pozornost i na djecu s problemima u ponašanju kojoj je također potrebno osigurati odgovarajući smještaj te na analizu situacije u ovim ustanovama koja je provedena i u čijoj smo izradi sudjelovali.

Skupovi i događanja u suorganizaciji s drugima

15. Festival prava djece (FPD)

U organizaciji Udruge za promicanje stvaralaštva i jednakih mogućnosti Alternator održan je 15. Festival prava djece od 11. listopada do 15. studenog 2023. I ove je godine Ured pravobraniteljice za djecu bio partner projekta, uz Ured UNICEF-a za Hrvatsku, Predstavništvo Europske komisije u Hrvatskoj, Hrvatski filmski savez, a financijsku podršku dali su Hrvatski audiovizualni centar, Grad Zagreb i Agencija za elektroničke medije.

Za ovogodišnju središnju temu odabrano je **slobodno vrijeme djece i mladih**, a na Festivalu je sudjelovalo više od 34 000 učenika iz više od 372 osnovnih i srednjih škola iz cijele Hrvatske, koji su osim projekcija filmova, radionica, okruglog stola, stekli uvid u filmsko stvaralaštvo svoje generacije. Festival je započeo okruglim stolom na temu „Pravo je vrijeme za slobodno vrijeme“ u Centru mladih Ribnjak u Zagrebu. U sklopu Festivala održan je i ciklus interaktivnih radionica uživo i *online* pod nazivom „Festivalski forum“ na temu Europske godine vještina, zatim program „Dobre vibracije“ u sklopu kojeg su prikazana dva filma hrvatske i europske produkcije („Dnevnik Pauline P.“ i „Mali detektivi i tajna morskih dubina“) te radionice „Upravljam svojim vremenom“ i „Što sa sobom kad ne scrollam?“. U dva navrata održane su projekcije i panel rasprave za srednjoškolce uz dokumentarac „Kli(n)ka“, na kojima su mladi razgovarali o temi dokumentarca, društvenim mrežama i načinu života današnje mladeži. U odabiru filmova ove godine sudjelovali su članovi MMS-a, pri čemu su imali priliku ocijeniti sedam filmova u svojoj kategoriji te 10-12 filmova u tzv. „mladoj“ kategoriji.

9.2 Izdavački projekti

Tijekom 2023. godine tiskali smo pet publikacija, od kojih su četiri bile dotisak prijašnjih materijala. Povodom obilježavanja 20 godina djelovanja Pravobranitelja za djecu u Hrvatskoj, izradili smo i prikladne promidžbene materijale.

¹⁹⁰ <https://dijete.hr/hr/sastanak-pravobraniteljice-za-djecu-s-predstavnicima-svjetske-banke/>

„Kako ostvarujemo dječja prava u Hrvatskoj: mišljenja i stavovi djece i mladih u 2009. i 2023. godini“

Povodom 20 godina djelovanja pravobraniteljstva za djecu u Hrvatskoj, odlučili smo ponoviti istraživanje o stavovima i mišljenjima djece i mladih iz 2009. godine, uz podršku Ureda UNICEF-a za Hrvatsku. Uz promicanje dječjeg sudjelovanja, iskoristili smo ovu obljetnicu da zabilježimo bogatu povijest razvoja institucije te odamo priznanje brojnim stručnjakinjama i stručnjacima koji su doprinijeli osnivanju, razvoju, vidljivosti i relevantnosti Ureda. Publikacija je tiskana u 1 000 primjeraka.

Uz ovu publikaciju o istraživanju, izrađena je i **infografika sa zaključcima istraživanja i preporukama** (u 400 primjeraka).

Konvencija o pravima djeteta/Zakon o pravobranitelju za djecu – Upoznaj dječja prava/Uloga pravobraniteljice za djecu, Pravobranitelj za djecu - dotisak

Publikacija sadrži dio namijenjen djeci, odnosno prilagođenu verziju UN-ove *Konvencije o pravima djeteta* na jeziku bliskom djeci, kao i jednostavno objašnjenje o ulozi, djelokrugu i načinu rada pravobraniteljice za djecu i kontakt podatke Ureda u Zagrebu, Rijeci, Osijeku i Splitu. Dio namijenjen odraslima sadrži integralni tekst *Konvencije* te *Zakon o pravobranitelju za djecu*. Dotisak je rađen u 900 primjeraka.

Letak „Participacija djece - što je to?“ – dotisak

Letak je namijenjen djeci i odraslima s ciljem približavanja smisla i svrhe dječjeg prava na participaciju, a posebno je istaknuta i detaljno opisana participacija djece u školi te sudjelovanje djece u zajednici, kao i djelovanje Mreže mladih savjetnika pravobraniteljice za djecu (MMS). Letak je dotiskan u 700 primjeraka.

Letak „MMS-za snažniji glas djece u društvu“ - dotisak

Uz prikladne stripovske ilustracije ovaj letak predstavlja Mrežu mladih savjetnika pravobraniteljice za djecu (MMS), koju čine djeca i mladi u dobi od 12 do 18 godina. Sažeto su prikazani način izbora, uloga, mandat, kao i način i sadržaj rada mladih savjetnika. Dotisak je rađen u 700 primjeraka.

Letak „Pravobraniteljica za djecu-zaštitnica prava djece“ - dotisak

Ovaj letak donosi kratke i pristupačne informacije o ulozi, ovlastima i radu pravobraniteljice za djecu te upute o tome kada i kako se javiti pravobraniteljici. Dotiskan je u 700 primjeraka.

Izradili smo i nove materijale za rad s djecom: **radne listiće (bojanke) za djecu na temu dječjih prava** (50 primjeraka) i **kartice s pravima za stariju djecu** (500 primjeraka).

Radni listići „**Poznajem dječja prava**“ sadrže primjere dječjih prava iz *Konvencije o pravima djeteta* (u obliku bojanke), među kojima se nalazi jedan „uljez“, a namijenjeni su za rad s djecom nižih razreda (1.- 4.) osnovne škole.

Kartice (s ilustracijom na jednoj strani i pratećim člankom *Konvencije* na drugoj) služe promociji dječjih prava među učenicima viših razreda (5. – 8.) osnovne škole te učenicima srednje škole.

Promidžbeni materijali

Povodom 20 godina djelovanja Ureda, izrađene su papirnate vrećice s logom 20 godina Pravobraniteljice za djecu (400 primjeraka), kao i označivači stranica (*bookmarkeri*) s *post-it* papirićima (500 primjeraka). Ovi su materijali podijeljeni sudionicima na svečanom obilježavanju obljetnice u Zagrebu, uz ostale prigodne

materijale: publikacija o istraživanju „Kako ostvarujemo dječja prava u Hrvatskoj: mišljenja i stavovi djece i mladih u 2009. i 2023. godini“ i prateća infografika, Konvencija o pravima djeteta - „Upoznaj dječja prava/ Uloga pravobranitelja za djecu“, letci „Pravobraniteljica za djecu – zaštitnica prava djece“, „MMS – za snažniji glas djece u društvu“ i „Participacija djece – što je to?“ te kemijske olovke.

Publikacije objavljene na www.dijete.hr

Na našoj mrežnoj stranici www.dijete.hr, u rubrici *Izvešća o radu Pravobranitelja za djecu* objavljena su i javno dostupna sva dosadašnja izvješća pravobraniteljica za djecu. U 2023. objavili smo *Izvešće o radu pravobraniteljice za djecu za 2022.*, *Sažetak Izvešća 2022.* te prijevod sažetka na engleskom jeziku *Summary Report on the Work of the Ombudsman for Children for 2022.*

Također su objavljene publikacija o istraživanju „Kako ostvarujemo dječja prava u Hrvatskoj: mišljenja i stavovi djece i mladih u 2009. i 2023. godini“ i infografika sa zaključcima i preporukama proizašlim iz istraživanja te video prikaz rezultata istraživanja.

Objavili smo i infografiku na hrvatskom i engleskom jeziku „*Tko sve može biti podrška djetetu čiji je roditelj u zatvoru?/Who can provide support to children of incarcerated parents?*“, prilog uz knjigu Gabelica Šupljika, M., Biti, V. (2021) *S obje strane rešetke – Što dugujemo djeci čiji su roditelji u zatvoru*, Pravobranitelj za djecu, Zagreb.

Isto tako, objavljujemo i relevantne nacionalne propise, stoga smo u 2023. objavili *Protokol o postupanju u slučaju seksualnog nasilja* Ureda za ravnopravnost spolova Vlade Republike Hrvatske.

Što se tiče **posjećenosti naše mrežne stranice**, u 2023. godini bilježimo ukupno 84 647 posjetitelja, s ukupnim brojem posjeta 134 945. Stranice su se otvorile 1 319 620 puta, na poveznice se kliknulo 4 475 987 puta te je preuzeto 145.29 GB podataka (raznih dokumenata sa stranice).

9.3 Izlaganja na stručnim skupovima

O pravima djece, njihovim povredama i potrebi zaštite, izlagali smo na brojnim skupovima u Hrvatskoj. Od toga u nastavku navodimo 58 izlaganja razvrstano u 11 područja.

Obrazovna prava

- Izlaganje na stručnom skupu „Volonterstvo i njegova važnost u procesu odgoja i obrazovanja djece i mladih“ u organizaciji AZOO-a u Splitu, 27. siječnja.
- Izlaganje i radionica o izazovima i mogućnostima u zaštiti prava djece u području predškolskog odgoja i obrazovanja za djelatnike DV „Grigor Vitez“ u Splitu, 27. veljače.
- „Izazovi i mogućnosti u zaštiti prava djece u OŠ“, predavanje i radionica „Studije slučaja - protokoli postupanja škole u kriznim situacijama“ na Županijskom stručnom vijeću ravnatelja osnovnih škola Grada Splita u Splitu, 20. i 21. travnja.
- „Izazovi i mogućnosti u zaštiti prava djece srednjoškolske dobi“ na državnom stručnom skupu za ravnatelje srednjih škola i učeničkih domova „Izazovi u procesu upravljanja srednjoškolskom ustanovom i učeničkim domom“ u organizaciji AZOO-a u Vodicama, 24. i 25. travnja.
- „Potrebe i prava djece na otocima“, predavanje i radionica na državnom stručnom skupu za ravnatelje

otočnih škola na Hvaru, 12. svibnja.

- „Izazovi i mogućnosti u zaštiti prava djece u osnovnim školama“, predavanje i radionica za djelatnike OŠ Maria Martinolića u Malom Lošinj, 18. svibnja.
- „Izazovi i mogućnosti u zaštiti prava djece u osnovnim školama“, predavanje i radionica za djelatnike OŠ Kman Kocunar u Splitu, 25. svibnja.
- Izlaganje na okruglom stolu “Unaprjeđenje pravičnosti i uključivosti srednjeg obrazovanja u Hrvatskoj – Strukturirani dijalog“ o preporukama za javne politike, u organizaciji Foruma za slobodu odgoja i Instituta za društvena istraživanja u Zagrebu, 16. lipnja.
- Izlaganje na stručnom skupu „Zaštita djece u digitalnom dobu“, u organizaciji Pravobranitelja za djecu u suradnji sa Splitsko-dalmatinskom županijom u Splitu, 3. listopada.
- „Izazovi i mogućnosti u zaštiti prava djece“, predavanje i radionica za djelatnike odgoja i obrazovanja i socijalne skrbi s otoka Korčule u Blatu, 5. listopada.
- „Izazovi i mogućnosti u zaštiti prava djece“, predavanje i radionica za djelatnike OŠ Žitnjak u Zagrebu, 19. listopada.
- „Izazovi i mogućnosti u zaštiti prava djece“, predavanje i radionica za djelatnike OŠ Draganići u Draganiću, 2. studenoga.
- Pozdravni govor na stručnom skupu „Škola kao mjesto ugone“, posvećen temi vršnjačkog nasilja, u organizaciji Centra Izvor Selce u Selcu, 27. studenoga.
- „Izazovi i mogućnosti u zaštiti prava djece“, predavanje i radionica za djelatnike OŠ Labin u Labinu, 7. prosinca.
- “Izazovi i mogućnosti u zaštiti prava djece u području predškolskog odgoja”, predavanje i radionica za djelatnike DV Cvit Mediterana, u Splitu, 13. prosinca.

Promicanje dječjih prava

- Pozdravni govor na obilježavanju 20. obljetnice rada Centra za djecu, mlade i obitelj Velika Gorica, u Velikoj Gorici, 25. travnja.
- Zajedničko izlaganje s grupom studenata „Važnost pravobranitelja za djecu u/za obitelj”, na Učiteljskom fakultetu Sveučilišta u Rijeci, 18. svibnja.
- Sudjelovanje na stručnom skupu „Komunikacija bez šuma – djeca u fokusu“, u organizaciji MUP-a, na Policijskoj akademiji „Prvi hrvatski redarstvenik“, u Zagrebu, 12. rujna.
- Pozdravni govor na Okruglom stolu „Pravo je vrijeme za slobodno vrijeme“ u sklopu 15. Festivala prava djece, u organizaciji Udruge Alternator, u Zagrebu, 11. listopada.
- Izlaganje „Doprinos i utjecaj psihologa u području ljudskih prava iz perspektive zaposlenih u uredima pravobranitelja“ na 1. Simpoziju Sekcije za ljudska prava i psihologiju Hrvatskog psihološkog društva, u Zagrebu, 9. studenoga.
- Pozdravni govor na skupu „Prevenција i zaštita djece“, u organizaciji Policijske uprave splitsko-dalmatinske i Grada Solina, u Solinu, 18. studenoga.

Predavanja za studente

O *Konvenciji o pravima djeteta* te ulozi i načinu rada Pravobranitelja za djecu i Mreže mladih savjetnika pravobraniteljice za djecu govorili smo:

- studentima Kineziološkog fakulteta u Zagrebu, na temu “Prava djece u tjelesnim aktivnostima i sportu”, 12. siječnja i 5. prosinca,
- studentima Socijalne pedagogije na Edukacijsko-rehabilitacijskom fakultetu Sveučilišta u Zagrebu, 19. travnja,
- studentima Studijskog centra za socijalni rad u Zagrebu, 13. i 29. studenoga te 13. prosinca,
- studentima pete godine studija pedagogije u Zagrebu, 1. prosinca,
- studentima psihologije na Filozofskom fakultetu u Zagrebu, 6. prosinca,
- studentima Pravnog fakulteta u Rijeci, 7. prosinca.

Zdravstvena prava

- *Online* izlaganje „Zaštita mentalnog zdravlja djece i mladih – preporuke pravobraniteljice za djecu“, u sklopu II. Zagrebačkog simpozija mentalnog zdravlja s međunarodnim sudjelovanjem “Nevidljive granice: rušenje barijera u zaštiti mentalnog zdravlja“, 15. veljače.
- Izlaganje na tematskoj sjednici Odbora za zdravstvo i socijalnu politiku o stanju dječje psihijatrije u Hrvatskoj, u Hrvatskom saboru u Zagrebu, 9. ožujka.
- Izlaganje o važnosti donošenja *Smjernica za zaštitu dostojanstva i privatnosti djece-pacijenta* na 4. Kongresu Koordinacije komora u zdravstvu (KoKoZ) te 6. Hrvatskom kongresu medicinskog prava, u organizaciji Hrvatske liječničke komore i Pravnog fakulteta u Splitu, u Novom Vinodolskom, 22. travnja.
- Sudjelovanje u raspravi o „Mentalnom zdravlju obitelji“, u organizaciji SDUDM-a, u Novinarskom domu, u Zagrebu, 12. svibnja.
- Pozdravni govor na stručnom skupu “Razgovarajmo o mentalnom zdravlju – A da je tvoje dijete?”, u organizaciji zajednice Pape Ivan XXIII, Nastavnog zavoda za javno zdravstvo Splitsko-dalmatinske županije i Klinikom za psihijatriju Vrapče, u Splitu, 12. listopada.

Roditeljska skrb

- Izlaganje „Štiti li sustav dovoljno djecu koja ne mogu živjeti u vlastitim obiteljima?“ na konferenciji o udomiteljstvu „Mogućnost za bolju budućnost“, u sklopu projekta „Udomiteljstvo na dlanu – podrška udomiteljskim obiteljima“, u organizaciji Centra za nestalu i zlostavljanu djecu, u Višnjevcu, 15. lipnja.
- Pozdravni govor na okruglom stolu „Rastimo zajedno u krugu povjerenja“, u organizaciji Caritasa Splitsko-makarske nadbiskupije, u Nadbiskupskom sjemeništu u Splitu, 16. lipnja.
- Izlaganje na okruglom stolu “Razvoj nacionalnog modela sponzorstva i unaprjeđenje sustava spajanja obitelji”, u organizaciji Hrvatskog pravnog centra u Zagrebu, 28. lipnja.
- Izlaganje na tematskoj sjednici Odbora za zdravstvo i socijalnu politiku i Odbora za mlade, obitelj i sport o problemu nedostatnih smještajnih kapaciteta za djecu u alternativnoj skrbi na inicijativu pra-

vobraniteljice za djecu, u Hrvatskom saboru u Zagrebu, 1. prosinca.

Prava djece s teškoćama u razvoju i problemima u ponašanju

- Izlaganje „Prava djece s PUP-om u domovima - perspektiva pravobraniteljice za djecu“, na Međunarodnoj znanstveno-stručnoj konferenciji „SKRB2023“ – Razvoj usluga za djecu i mlade s problemima u ponašanju (PUP) i njihove obitelji, u organizaciji MRMSOSP i MPU, u Tuheljskim Toplicama, 23. i 24. ožujka.
- Izlaganje „Vršnjačko nasilje u školama – perspektiva pravobraniteljice za djecu“ za ravnatelje škola u Vukovarsko-srijemskoj županiji, u Vukovaru, 7. lipnja.
- Izlaganje na okruglom stolu „Kreativni pristupi i metode u prevenciji vršnjačkog nasilja“, u organizaciji Dječjeg kreativnog centra DOKKICA, u okviru projekta „Mir je moj đir“ u Osijeku, 7. studenoga.
- Izlaganje „Vršnjačko nasilje u školi – perspektiva pravobraniteljice za djecu“, na državnom stručnom skupu za socijalne pedagoge „Socijalna pedagogija: siguran koncept u nesigurnim okolnostima“, u organizaciji AZOO-a, u Zagrebu, 23. studenoga.

Nasilje, zlostavljanje, zanemarivanje i tjelesno kažnjavanje

- Izlaganje na pokretanju Nacionalne kampanje protiv seksualnog nasilja nad djecom, u organizaciji Ženske sobe, u Zagrebu, 18. travnja.
- Izlaganje „Zaštita djece od seksualnog nasilja - gdje smo i kako dalje“, na konferenciji s međunarodnim sudjelovanjem „Što možemo bolje - prevencija seksualnog nasilja nad djecom“, u organizaciji Ženske sobe, u Zagrebu, 29. lipnja.
- Izlaganje o nasilju u sportu i zaštiti djece pri bavljenju sportom na tematskoj sjednici „Sport, mladi i sprečavanje različitih oblika nasilja - interes cijelog društva“, u organizaciji Odbora za obitelj, mlade i sport, u Hrvatskom saboru, u Zagrebu, 28. rujna.
- Izlaganje „Tamna strana medalje: obilježja, posljedice i prevencija nasilja u sportu mladih u Hrvatskoj“ na Okruglom stolu na 30.godišnjoj konferenciji hrvatskih psihologa, u Zagrebu, 10. studenoga.

Djeca u ranjivim situacijama

- Izlaganje na tematskoj sjednici Odbora za obitelj, mlade i sport Hrvatskoga sabora posvećenoj međunarodnom posvojenju, u Zagrebu, 25. siječnja.
- Predavanja i radionice „Zločin nije njihov, a kazna?“ o pravima i potrebama djece čiji su roditelji u zatvoru, na 43., 44. i 45. temeljnom tečaju za pravosudnu policiju, koji su održani u Zagrebu, 24. travnja i 4. prosinca te u Požegi 9. studenoga.
- *Online* izlaganje „Ostvarivanje prava i interesa maloljetnika u sukobu sa zakonom i maloljetnika lišenih slobode“, u organizaciji Centra za izobrazbu Uprave za zatvorski sustav i probaciju pri MPU-u, 26. listopada.

Sigurnost u prometu

- Izlaganje u sklopu prezentacije „Sigurnosti djece u prometu“, u DV More Rijeka, u Rijeci, 19. siječnja.
- Izlaganje „Zaštita prava djece u prometu - gdje smo i što još moramo činiti - perspektiva Ureda pra-

vobranitelja za djecu“, na konferenciji „Zaštita prava djece u prometu – Gdje smo i što još moramo učiniti?“, u organizaciji Pravobraniteljice za djecu, u Rijeci, 26. listopada.

- Izlaganje „Sigurnost u prometu i dječja prava“ na 6. konferenciji „Mi i naši gadgeti u prometu“, u organizaciji Hrvatske udruge menadžera sigurnosti u okviru projekta i kampanje osvješćivanja „Dan bez mobitela u prometu“, u Zagrebu, 17. studenoga.

Siromaštvo

- Izlaganje o potrebama djece koja žive u siromaštvu na konferenciji „Predstavljanje modela i kroz projekt unaprijeđenih institucionalnih i građanskih praksi podrške djeci i obiteljima koje žive u siromaštvu“, u organizaciji Udruge CeKaDe, u Rijeci, 26. svibnja.
- Izlaganje „Začarani krug dječjeg siromaštva – zapažanja Ureda pravobraniteljice za djecu“, na stručnom skupu „Prevenција dječjeg siromaštva i socijalne isključenosti“, u organizaciji Caritasa Splitsko-makarske nadbiskupije, u Splitu, 13. rujna.

Pravo na sudjelovanje

- Uvodno izlaganje „Kako da participacija ne bude manipulacija – pogled iz Ureda pravobraniteljice za djecu“, na stručnom skupu „Dječja prava – participacija i(li) manipulacija“, u organizaciji Učiteljskog fakulteta Sveučilišta u Zagrebu, u Čakovcu, 25. studenoga.

9.4 Objavljeni radovi i tekstovi

Tijekom 2023. godine, u zbornicima i drugim publikacijama objavljena su četiri teksta o pravima djece, odnosno aktivnostima Pravobraniteljice za djecu, čiji su (su)autori bili članovi našeg multidisciplinarnog tima:

- Babić, A., Pirnat Dragičević, H. (2023) *Cooperation between the university and the ombudsperson for children in the education of teacher's faculty students for the protection of children's rights*, u: Education and New Developments 2023, Volume 1, Conference on Education and New Developments, June 24th-26th 2023, Lisbon, Portugal
- Filipović G. (2023) *Važnost školskih procedura i dokumenata u suzbijanju seksualnog nasilja i zaštiti djece u Udžbeniku: Seksualno nasilje nad djecom- SNEP 2-JUNIOR*, Ur. Maja Mamula, Ženska soba, ožujak 2023.
- Gabelica Šupljika, M. (2023) *Djeca u alternativnoj skrbi čiji su roditelji u zatvoru*, Alternativni MOD DOM - časopis za stručnjake iz alternativne skrbi, broj 3, prosinac 2023., Stichting Kinderperspectief, Nizozemska
- Gabelica Šupljika, M. (2023) *Dvadeset godina Pravobranitelja za djecu u Hrvatskoj: tragovi u vremenu*, u publikaciji: Povodom obilježavanja 20 godina Pravobranitelja za djecu/ Kako ostvarujemo dječja prava u Hrvatskoj: mišljenja i stavovi djece i mladih u 2009. i 2023. godini, Pravobranitelj za djecu, Zagreb

9.5 Suradnja s institucijama, nevladinim i drugim organizacijama

Međuresorna suradnja u zaštiti dobrobiti djece nužna je prvenstveno zbog složenog i multidimenzionalnog koncepta dobrobiti djece. Ugrožavanje dobrobiti djece ima neposredne i dugoročne posljedice na razvoj svakog pojedinog djeteta. Dobrobit djece nemoguće je cjelovito zahvatiti unutar jednog resora/sustava, tim više što djeca i njihovi roditelji imaju raznolike potrebe čije zadovoljavanje pretpostavlja uključivanje institucija iz različitih resora, odnosno suradnju između tijela državne uprave, lokalne i područne (regionalne) samouprave, nevladinih organizacija, obrazovnih institucija, zdravstvenih ustanova i drugih relevantnih dionika, kako bi se osigurala zaštita i unapređenje dječjih prava. Ovo partnerstvo omogućuje dijalog, razmjenu resursa i informacija te zajedničko djelovanje u cilju osiguranja optimalnih uvjeta za odrastanje i razvoj djece u Hrvatskoj.

U skladu sa zakonskim ovlastima Pravobranitelja za djecu, surađivali smo s odborima Hrvatskoga sabora u postupcima donošenja zakona ili njihovih izmjena i dopuna. Na održanim tematskim sjednicama, između ostalog, raspravljalo se o problematici međunarodnog posvojenja djece, unaprjeđenju skrbi o djeci bez odgovarajuće roditeljske skrbi, unaprjeđivanju uvjeta za život djece na otocima te praćenju mjera i aktivnosti koje se poduzimaju u osiguravanju jednakih mogućnosti za djecu na otocima, problemima s kojima se u svojem radu susreću učenički domovi i dr.

I ove godine nastavili smo ukazivati na potrebu hitnog osiguranja novih smještajnih kapaciteta za djecu bez odgovarajuće roditeljske skrbi. Iz tog razloga je na inicijativu Ureda pravobraniteljice za djecu u prosincu 2023. održana zajednička tematska sjednica Odbora za zdravstvo i socijalnu politiku i Odbora za mlade, obitelj i sport o problemu nedostatnih smještajnih kapaciteta za djecu u alternativnoj skrbi.

Suradnja je nastavljena i s brojnim fakultetima, kroz predavanja o dječjim pravima i ulozi pravobranitelja za djecu njihovim studentima, kako bi ih se upoznalo s radom Ureda pravobraniteljice za djecu, *Konvencijom o pravima djeteta*, a posebno s načelom zaštite najboljeg interesa djeteta. Pružali smo podršku različitim inicijativama i projektima, o čemu detaljnije izvještavamo u poglavlju *Projektne aktivnosti*.

Upoznavanje djece s dječjim pravima važan je korak u zaštiti njihovih prava. Zaštita dječjih prava kroz prepoznavanje i zadovoljenje njihovih potreba glavni je cilj Ureda. Iz tog je razloga podrška drugih institucija i vladinih tijela u procesu sustavnog i kvalitetnog unaprjeđivanja položaja i promicanja prava djece u Republici Hrvatskoj još nužnija, kao i sinergija i međusobno nadopunjavanje u aktivnostima koje pridonose ostvarivanju prava djece na svim razinama društva.

9.6 Projektne aktivnosti

U 2023. sudjelovali smo u provedbi različitih projekata s područja prava djece kao partneri i suradnici te smo ujedno pružili podršku za provođenje različitih projekata drugih organizacija.

Partnerstvo, suradnja i sudjelovanje u projektima

Ured pravobraniteljice za djecu, kao partnerska organizacija, sudjelovao je u projektu *Ženske sobe Seksualno nasilje – edukacijski i preventivni program 2 – Junior (SNEP 2 – Junior)*, koji je namijenjen učenicima osnovnih škola, a financiran je od strane Europske komisije u okviru Programa za prava, jednakost i građanstvo (*Rights, Equality and Citizenship Programme - REC program*). Nositeljica projekta je Ženska soba, a partneri na projektu su Pravobraniteljica za djecu, CESI – Centar za edukaciju, savjetovanje i istraživanje, Udruga sudaca za mladež, obiteljskih sudaca i stručnjaka za djecu i mladež,

OŠ Dragutina Tadijanovića Petrinja, OŠ „Kantrida“ Rijeka, OŠ Bedekovčina, OŠ „Slava Raškaj“ Ozalj, OŠ „Antun Mihanović“ Slavonski Brod, OŠ Veruda Pula, OŠ Matka Laginje Zagreb, *Rape Crisis Network Ireland* i *Change Attitude* (Švedska). Projekt je sufinanciran od strane Ureda za udruge Vlade Republike Hrvatske i Grada Zagreba. U okviru projekta razvijen je program prevencije seksualnog nasilja za više razrede osnovnih škola – *SNEP 2 – Junior*, koji se sastoji od osam preventivnih radionica s pripadajućim priložima, namijenjenima za provedbu s učenicima od 5. do 8. razreda osnovne škole. Izrađen je i udžbenik „Seksualno nasilje nad djecom“ koji je namijenjen stručnim suradnicima i učiteljima osnovnih škola s osnovnim informacijama o seksualnom nasilju, indikatorima i posljedicama, rasprostranjenosti, razlozima zašto djeca šute o proživljenom nasilju, predrasudama kojima je seksualno nasilje obavljeno te pravnoj perspektivi. U udžbeniku se nalaze i tekstovi vezani uz školske procedure i dokumente važne za područje seksualnog nasilja, iskustva vezana uz dosadašnju provedbu *SNEP 2 – JUNIOR* programa, kao i tekstovi o važnosti i načinima uključivanja roditelja u prevenciju seksualnog nasilja. U izradi udžbenika sudjelovala je i naša predstavnik.¹⁹¹ MZO i AZOO dali su svoje pozitivno mišljenje i odobrili implementaciju *SNEP 2 – Junior* programa.

Ured pravobraniteljice za djecu bio je uključen u trogodišnji projekt *Moje mjesto pod suncem* (2021. - 2023.)¹⁹² koji je bio usmjeren na problem urbanog siromaštva djece u Rijeci i Gospiću, a financiran je iz programa Fonda za aktivno građanstvo u Hrvatskoj, u okviru financijskih mehanizama Europskog gospodarskog prostora i Kraljevine Norveške. Nositelj projekta je udruga Centar za kulturu dijaloga, Rijeka, a partneri Grad Rijeka, područni ured HZSR-a Rijeka, Udruga kreativni kolektiv Kombinat, Centar za studije mira i konflikata Sveučilišta u Rijeci, Ekonomski institut Zagreb, DND Gospić, Grad Gospić, Norveški istraživački institut *Fafo Research Foundation* i Rotary klub „Sv. Vid Rijeka“. U posljednjoj godini projekta sudjelovali smo na sastancima i završnoj konferenciji, dogovorima o osnivanju dječjeg opservatorija, aplikacije *Qdrome* i drugim načinima rada na suzbijanju dječjeg siromaštva te je dogovoren daljnji angažman Intersektorske platforme i poticanje ostvarenja preporuka istraživanja provedenog u sklopu projekta.

Na poziv Hrabrog telefona, kroz podršku, konzultacije i praćenje, uključili smo se u projekt usmjeren na rješavanje problema rodno uvjetovanog nasilja pod nazivom *CARING – preispitivanje društvenih i rodnih normi za smanjenje nasilja nad mladima u školi*.¹⁹³ Dvogodišnji projekt započeo je u svibnju 2023. i provodit će se na području pet država jugoistočne Europe. Uz Hrabri telefon iz Hrvatske, na projektu sudjeluju organizacije *Terre des Hommes* iz Mađarske i Grčke, *Institute of Social Activities and Practice* te *Association Roditeli* iz Bugarske, a glavni koordinator je *Terre des Hommes* iz Rumunjske. Opći cilj projekta je osvijestiti rodnu dimenziju nasilja nad mladima u školama i preispitati društvene norme provedbom preventivnog programa putem kojeg će mladi biti senzibilizirani i osnaženi za nužne promjene nejednakih i štetnih rodničkih odnosa moći. Mladi će ujedno biti osnaženi za razvoj rješenja navedenih društvenih problema samostalnim djelovanjem.

Također smo ponovno imali priliku sudjelovati u projektu Foruma za slobodu odgoja *Oboji svijet! – bojama ravnopravnosti*, koji se provodio uz financijsku podršku Grada Zagreba. Sudjelovanjem na ovom natječaju djeca i mladi imali su priliku kreativno se izraziti i pokazati što za njih znače uključivost, pravičnost, raznolikost i ravnopravnost, gdje je prepoznaju, a gdje je nedostaje, kako doživljavaju aktualne probleme u svijetu, ali i svakodnevne izazove u vlastitim svjetovima. Naš je Ured ponovno sudjelovao u odabiru pristiglih radova, zajedno s Forumom i Uredom za ravnopravnost spolova.

Nakon predstavljanja naše publikacije *S obje strane rešetke. Što dugujemo djeci čiji su roditelji u zatvoru*, Osnovna škola Nikola Tesla iz Rijeke pozvala nas je da kao partner sudjelujemo u školskom projektu građanskog odgoja i obrazovanja pod nazivom *S obje strane rešetke - podrška djeci čiji su roditelji u zatvoru*. Projekt je planiran u okviru *Nacionalnog programa odgoja i obrazovanja za ljudska prava i demokratsko*

191 Više o projektu na <https://snep2junior.zenskasoba.hr/>

192 Više o projektu na <https://www.mojemjestopodsuncem.com/>

193 Više o projektu na <https://udruga.hrabritelefon.hr/caring/>

građanstvo, a u njegovim aktivnostima sudjelovale su učenice sedmih i osmih razreda. Projektne aktivnosti su uključivale posjet zatvoru i razgovor učenica s djelatnicima zatvora, školske radionice i radionicu s osvrtnom na posjet zatvoru, provedbu učeničke ankete među građanima o djeci zatvorenika, uspješno predstavljanje na školskoj, županijskoj i državnoj smotri projekata, predstavljanje projekta drugim učenicima, te predstavljanje projekta na međunarodnoj konferenciji mreže *Children of Prisoners Europe* u Irskoj.

Nakon sudjelovanja na webinaru *HOW TO Child Rights Connect*-a, savjetodavnog tijela UN-ovog Odbora za prava djeteta, Ured je nastavio s aktivnošću u projektu **How to – How to advance Children's Rights using Recommendations from United Nations and regional Human Rights Monitoring and Review processes**. Ova aktivnost odnosila se na pilotiranje upitnika *How to Child Rights Guidance*. Na poziv *Child Rights Connect*-a sudjelovali smo iskazivanjem naših stajališta i na projektu o djeci kao braniteljima ljudskih prava.

Za projekt Vlade Walesa i COPE organizacije **ASPIRE-Actioning a Schools & Prisons Independent Research Evaluation**, na poziv stručnjakinje iz Walesa Freye Kenny, Ured je dostavio informacije o svom radu, o školskom projektu *S obje strane rešetke* i letak Ureda *Who can provide support to children of incarcerated parents?*.

Na poziv talijanske udruge *Bambini Senza Sbarre* sudjelovali smo kao partner u prijavi projekta **Child Trust – Training of prison workers on the defence of the rights of children of imprisoned parents** (EU Justice program) i u prijavi projekta **Game with mum and dad - an awareness tool on the bond between imprisoned parent and child** (EU Erasmus program).

Na poziv Hrvatskog olimpijskog odbora (HOO) prihvatili smo partnerstvo u projektu **Sigurno okruženje u sportu za djecu i mlade – SOS**,¹⁹⁴ koji je potekao iz projekta *Child Safeguarding in Sport - CSiS*, a kojem je cilj uspostava mreže povjerenika za zaštitu djece i mladih u sportu. Ured će u projektu imati savjetničku i zagovaračku ulogu prilikom izrade i evaluacije edukativnih materijala za djecu, roditelje, sportske administratore, trenere i buduće službenike za zaštitu djece u sportu, a predviđeno je i sudjelovanje Mreže mladih savjetnika (MMS).

U okviru suradnje s Udrugom Hrabri telefon u provedbi međunarodnog projekta **CARES - Pristupačan i na dijete usmjeren odgovor na krizne situacije za učinkovit sustav zaštite**¹⁹⁵, sudjelovali smo u *online* fokusnoj grupi, čiji je cilj bio, kroz konzultacije sa stručnjacima iz institucija i organizacija za zaštitu djece, istražiti i unaprijediti poštivanje prava djece u kriznim situacijama.

Ministarstvo rada, mirovinskoga sustava, obitelji i socijalne politike (MRMSOSP) provodi **proces transformacije pružatelja usluge smještaja, deinstitutionalizacije korisnika i prevencije institucionalizacije u Republici Hrvatskoj**. Cilj procesa je transformirati preostalih 38 domova socijalne skrbi, postići veći stupanj uključenosti korisnika u život zajednice te osigurati različite oblike izvaninstitucionalnih usluga. Tehničku pomoć u ovom procesu Ministarstvu, odnosno ustanovama, pruža Svjetska banka, kroz izradu individualnih planova transformacije za 38 ustanova kojima je osnivač Republika Hrvatska, a u kojima žive djeca i mladi bez odgovarajuće roditeljske skrbi, s problemima u ponašanju ili s teškoćama u razvoju i odrasle osobe s invaliditetom. U sklopu projekta tehničke pomoći Svjetske banke provedena je analiza stavova svih dionika u procesu deinstitutionalizacije (zaposlenika domova, korisnika, njihovih obitelji i ključnih dionika u zajednici), kako bi se bolje razumjela njihova iskustva i očekivanja. Ured je u 2023. sudjelovao u intervjuima kojima su se prikupljali stavovi svih relevantnih dionika o procesu deinstitutionalizacije.

194 Više o projektu na <https://www.hoo.hr/singlepost/potpisan-ugovor-o-dodjeli-potpore-za-projekt-europske-komisije-zatita-djece-u-sportu>
195 Više o projektu na <https://udrugahrabritelefon.hr/projekti/cares-2/>

Podrška projektima drugih organizacija

Podržali smo projekte i programe drugih organizacija koje su usmjerene na postizanje sveobuhvatne zaštite prava i dobrobiti djece:

Centar za sigurniji Internet Hrvatska Centra za nestalu i zlostavljaju djecu (na natječaju Europske komisije u okviru programa *Digital Europe Programme*). Cilj ovog projekta je održavanje i daljnje unapređenje rada Centra za sigurniji Internet Hrvatska u pružanju informacija o sigurnosti na internetu, obrazovnih resursa te alata za podizanje javne svijesti. Kroz projekt je predviđeno i daljnje unaprjeđivanje usluga besplatnog telefonskog savjetovanja i prijavljivanja neprimjerenog sadržaja na internetu (kroz telefonsku liniju *Helpline* i obrazac za prijavu ilegalnog sadržaja *Hotline*) za mlade, učitelje i roditelje koji su imali ili imaju iskustva s uznemirujućim i/ili opasnim sadržajima na internetu, neželjenim kontaktima i štetnim ponašanjem (internetsko zlostavljanje - *cyberbullying*). Kroz projekt se namjeravaju unaprijediti preventivne i edukativne aktivnosti za djecu, mlade, roditelje i stručnjake koji svakodnevno rade s djecom, jer su upravo preventivne mjere od iznimne važnosti za zaštitu djece od štetnih sadržaja na internetu te njihovo usmjeravanje ka pozitivnim sadržajima i digitalnoj dobrobiti modernih tehnologija.

INFORMA – Enhanced Access to Quality Information for Child Victims across Europe Hrabrog telefona (na natječaj Europske komisije u okviru Programa Pravosuđe), potpora transnacionalnim projektima u području e-pravosuđa, prava žrtava i postupovnih prava. Cilj projekta je razvijati pristupe informiranju djece, žrtava kaznenih djela, o dostupnim uslugama pomoći i podrške kao i njihovim pravima tijekom postupka.

More je za svako dijete - program besplatnog ljetovanja za djecu u riziku od siromaštva Saveza društava „Naša djeca“ Hrvatske.

Filmom do senzibilizacije Udruge za promicanje stvaralaštva i jednakih mogućnosti Alternator (na natječaju Ministarstva znanosti i obrazovanja za dodjelu bespovratnih sredstava projektima udruga u području izvaninstitucionalnog odgoja i obrazovanja djece i mladih u školskoj godini 2023./2024.). Svrha projekta je kroz učenje o prilagodbi filmskog sadržaja za slijepe i gluhe osobe podizati senzibiliziranost učenika o osobama s invaliditetom.

10 MEĐUNARODNE AKTIVNOSTI

Na međunarodnom planu komunicirali smo i surađivali s međunarodnim organizacijama i mrežama organizacija, institucijama i tijelima ili s neovisnim stručnjacima te smo aktivno sudjelovali na više skupova.

Zbog epidemiološke situacije i tijekom 2023. dio ovih aktivnosti je održan u formatu videokonferencija, virtualnih sastanaka i *webinara* te hibridno.

10.1 Suradnja s međunarodnim organizacijama, tijelima i stručnjacima

ODBOR ZA PRAVA DJETETA UJEDINJENIH NARODA (*UN Committee on the Rights of the Child*) – Pratile smo aktivnosti Odbora iz brojnih područja prava djece te smo obavijestili djecu i javnost o usvajanju novog Općeg komentara br. 26 o dječjim pravima i okolišu, s posebnim naglaskom na klimatske promjene. U *online* konzultacije koje su prethodile donošenju ovog komentara bili su uključeni i članovi MMS-a i Foruma mladih 16+.

CHILD RIGHTS CONNECT - Pratile smo i aktivnosti ovog savjetodavnog tijela UN-ovog Odbora za prava djeteta, koje koordinira aktivnosti prema Odboru, razmjenjivali informacije o participaciji djece i neovisnosti institucija, a na poziv smo dostavili i naša stajališta o pravima i zaštiti djece kao braniteljima ljudskih prava. Sudjelovali smo na interaktivnom *webinaru* *Changing the Narrative; Promoting positive change with children around 40 years of civil society advocacy*, i u projektu *How to*. Nakon ovog *webinara* Ured je nastavio s aktivnošću u projektu *How to – How to advance Children’s Rights using Recommendations from United Nations and regional Human Rights Monitoring and Review processes*. Ova aktivnost se odnosila na pilotiranje upitnika *How to Child Rights Guidance*.

URED VISOKOG POVJERENIKA UN-A ZA IZBJEGLICE (UNHCR) - ostvarena je intenzivna suradnja u odnosu na položaj i zaštitu djece pristigle iz Ukrajine. U povodu predstojeće *Strategije UNHCR-a za Hrvatsku za 2024.- 2026.* te rasprave o prioritetima i strateškom programu, pravobraniteljica i savjetnica su u travnju sudjelovale na prezentaciji i konzultacijama UNHCR-a s dosadašnjim partnerima i suradnicima. U sklopu praćenja djece izbjegle iz Ukrajine, savjetnica pravobraniteljice u travnju je, zajedno s predstavnikom UNHCR-a u Hrvatskoj, posjetila i djecu smještenu u Hotelu Zagreb u Splitu.

VIJEĆE EUROPE (*Council of Europe*) – Nastavno na donošenje nove *Strategije VE o pravima djeteta*, dostavili smo informacije na upitnik o položaju djece kao zaštitnika ljudskih prava. Ured su posjetile predstavnice Misije stručnjaka Vijeća Europe iz Odjela za dječja prava u sklopu projekta „Provedba Barnahus modela u Hrvatskoj“, koji sufinancira EU. Misija stručnjaka Vijeća Europe održavala se u listopadu u Zagrebu, u svrhu prikupljanja informacija i procjene pravnih i političkih nedostataka u osiguravanju pravosuđa prilagođenog djeci i učinkovite međuagencijske koordinacije u slučajevima seksualnog nasilja nad djecom, kao i analize potrebe za obukom relevantnih stručnjaka i postojeće prakse sudjelovanja djece i savjetovanja s djecom u Hrvatskoj.

EUROPSKA KOMISIJA (*European Commission*) - Savjetnica pravobraniteljice kao predstavnica RH u radu ekspertne radne skupine Europske komisije „Sigurniji internet za djecu“ (*Safer Internet for Children*) i ove je godine u listopadu sudjelovala na sastanku skupine, na kojem se raspravljalo o trenutnim prioritetima EK u ovom području, *Better Internet kids* - BiK platformi i pregledu ključnih područja rada te BiK mapiranje politika.

Ispred radne skupine EK-a *Safer Internet for Children*, savjetnica je bila koordinator za prikupljanje podataka u cilju ažuriranja postojećih informacija i što detaljnijeg prikaza politika Republike Hrvatske unutar Karte BiK-a.

EUROPSKA MREŽA PRAVOBRANITELJA ZA DJECU (*European Network of Ombudspersons for Children - ENOC*) - Kao dugogodišnji član, aktivno smo sudjelovali u radu mreže, razmjenjujući informacije o ulozi institucija za prava djece u sklopu godišnje teme rada mreže, djeci kao braniteljima ljudskih prava, pravima djece iz Ukrajine, *Fakultativnom protokolu uz Konvenciju o pravima djeteta o postupku povodom pritužbi*, radu MMS-a i skrbnicima djece.

Pravobraniteljica za djecu, kao članica Upravnog odbora ENOC-a, sudjelovala je na sastancima Odbora ENOC-a. Na sastancima održanim u siječnju u Strasbourgu i u svibnju u Stockholmu definirane su aktivnosti i najvažniji događaji u djelovanju mreže u 2023. Na tim sastancima se raspravljalo i o ostvarivanju dječjih prava u državama članicama Europske unije te su razmatrana aktualna pitanja.

Sudjelovali smo na proljetnom seminaru ENOC-a u organizaciji švedske pravobraniteljice za djecu, na kojem se raspravljalo o ulozi nacionalnih institucija za ljudska prava i neovisnih pravobraniteljskih institucija za djecu u kontekstu zaštite i promocije ljudskih prava. Predstavljeni su ključni rezultati istraživanja koje je proveo ENOC o ulozi neovisnih pravobraniteljskih institucija za djecu, kroz analizu njihovih ovlasti, instituta pritužbi, utjecaja i odnosa sa drugim državnim tijelima i nevladinim organizacijama. Predstavljen je i rad Europske mreže mladih savjetnika (ENYA) u odnosu na ulogu neovisnih pravobraniteljskih institucija za djecu. Raspravljalo se o dječjim pravima u kriznim situacijama, dječjim pravima u kontekstu rata, aktualnom stanju u Ukrajini i položaju djece, položaju i prihvatu djece bez pratnje te problematici posebnih skrbnika.

Zajedno s djecom koja su članovi mreže MMS-a uključili smo se u ENOC-ov projekt mladih savjetnika europskih pravobranitelja po nazivom *Let's Talk Young, Let's Talk about Promoting and Protecting Children's Rights*. Dvije članice MMS-a su u pratnji dviju savjetnica u srpnju u Valletti na Malti sudjelovale na međunarodnom Forumu ENYA-e 2023., zajedno s tridesetak mladih savjetnika pravobranitelja za djecu iz 18 europskih zemalja i regija na temu promocije i zaštite dječjih prava kroz ulogu pravobraniteljskih institucija.

U Flamanskom parlamentu u Bruxellesu, u rujnu smo sudjelovali na 27. godišnjoj konferenciji i skupštini mreže. Tema konferencije bila je „Jačanje neovisnih institucija za dječja prava: podrška dječjim pravima u Europi.“ Uz odrasle sudionike, na konferenciji su sudjelovala djeca iz 18 zemalja.¹⁹⁶ Sudjelovale su i mlada članica MMS-a i članica grupe djece ENYA Forumu održanog u srpnju na Malti. Na panelima konferencije govorili smo i o pravima djece čiji su roditelji u zatvoru, našim podacima i radu i važnosti suradnje mreža ENOC i COPE, koja će se i ostvariti na proljetnom seminaru 2024. Priprema za konferenciju odvijala se kroz popunjavanje opsežnog upitnika *Institutions for Children's Rights: a study of Good Practices for Protecting and Promotion* i intervju, u kojima smo iznijeli detaljne informacije o razvoju i održavanju samostalnosti i specijaliziranosti Pravobranitelja za djecu u Hrvatskoj.

Pratili smo teška kršenja prava djece nakon napada Hamasa na Izrael, kao i tijekom stradavanja djece u pojasu Gaze, oštro osuđujući kršenja dječjih prava koja se ondje svakodnevno događaju. Pravobraniteljica je kao članica Odbora ENOC-a, sudjelovala u pripremi izjave koju je ENOC povodom stradavanja djece u Pojasu Gaze objavio na svojim stranicama, reagirajući na masovno i teško kršenje dječjih prava.¹⁹⁷

EUROCHILD - Pratili smo aktivnosti mreže i članova (organizacija i pojedinaca) koji širom Europe rade na promociji prava i unapređivanju dobrobiti djece i mladih.

Godišnja Opća skupština Eurochilda i Dan članova ove su godine, kao i prethodne tri, zbog pandemije COVID-19 održani u svibnju *online* na temu utjecaja COVID-a-19 na prava djece, rata u Ukrajini, problema pokreta protiv dječjih prava, prava djece u digitalnom svijetu i izazovima i prijetnjama dječjim pravima, povećanja troškova života i drugo. Sudjelovalo je gotovo 200 sudionika. Radionice na ovom skupu

¹⁹⁶ <https://dijete.hr/hr/godisnja-konferencija-europske-mreze-pravobranitelja-za-djecu-na-temu-neovisnosti-institucija-za-djecja-prava/>

¹⁹⁷ <https://dijete.hr/hr/reakcija-enoc-a-na-masivno-i-tesko-kršenje-prava-djece-u-pojasu-gaze/>

odnosile su se na prava djece u digitalnom okruženju, trgovanje djecom, zaštitu tijekom i nakon oružanih sukoba, Nacionalne forume Eurochilda (NEF), participaciju djece, rani razvoj djece i ulogu očeva, pravo na igru i mentalno zdravlje djece. Izvanredna Opća skupština ove mreže održana je *online* u studenome, kada se raspravljalo o izazovima u zalaganju za prava djece i potrebi da se članovi hrabro zalažu za djecu i njihova prava.

CHILDREN OF PRISONERS EUROPE (COPE) - Kao institucionalni član i kroz individualno članstvo aktivno smo sudjelovali u radu paneuropske mreže organizacija za djecu čiji su roditelji u zatvoru. Povodom europske kampanje *Not My Crime, Still My Sentence!* održali smo više edukativnih aktivnosti u nekoliko gradova, u kojima smo govorili o pravima i potrebama djece čiji su roditelji u sukobu sa zakonom.¹⁹⁸

Na *online* sastancima upravnog odbora COPE mreže, zamjenica pravobraniteljice sudjelovala je u odlukama o aktivnostima mreže, o njenom funkcioniranju i razvoju te ostvarenju strateškog plana. Sudjelovali smo na radionicama (*Child Safeguarding Enhancement Workshops*) i drugim aktivnostima radi izrade i primjene pravila o zaštiti djece.

Godišnji susret COPE mreže održan je u lipnju 2023. kroz više aktivnosti u Limericku u Irskoj. Jedna od njih bila je godišnja međunarodna konferencija **Reconnecting through learning and play**, na kojoj smo predstavili suradnju Ureda s riječkom Osnovnom školom Nikole Tesle u projektu građanskog odgoja i obrazovanja pod nazivom „S obje strane rešetke“. Članovi mreže posjetili su i Zatvor u Limericku. Na pratećem forumu predstavili smo provedbu, rezultate i specifičnosti u provedbi projekta. Tijekom ovih aktivnosti predstavili smo mandat Ureda i aktivnosti zaštite djece, promociju dječjih prava uz MMS, te smo članovima dali letak Ureda na engleskom i hrvatskom pod naslovom „Tko sve može biti podrška djetetu čiji je roditelj u zatvoru“.

Za potrebe **projekta Vlade Walesa i COPE organizacije ASPIRE - Actioning a Schools & Prisons Independent Research Evaluation**, Ured je dostavio informacije o svom radu, školskom projektu „S obje strane rešetke“ i letak Ureda *Who can provide support to children of incarcerated parents?*. Na poziv talijanske udruge **Bambini Senza Sbarre** sudjelovali smo kao partner u prijavi projekta *Child Trust – Training of prison workers on the defence of the rights of children of imprisoned parents* (EU Justice program) i u prijavi projekta *Game with mum and dad - an awareness tool on the bond between imprisoned parent and child* (EU Erasmus program).

EUROPRIIS (*European Organisation of Prison and Correctional Services*) Europska organizacija za zatvorske i penalne sustave) je mreža organizacija koju čine članovi 36 europskih zatvorskih sustava, koja omogućuje suradnju, uzajamno učenje i razmjenu dobre prakse između europskih zatvorskih sustava. Hrvatski zatvorski sustav je član EuroPrisa čiji rad i mi pratimo te aktivno sudjelujemo u edukacijama, a u listopadu smo sudjelovali na interaktivnom *webinaru Human Rights in Prisons*.

Nakon *webinara* obratili smo se EuroPrisu s pitanjem i preporukom u vezi njihove ekspertne grupe *Children of prisoners* koja više nije aktivna, što smatramo štetnim s obzirom na to da je hrvatski zatvorski sustav od 2016. do 2018. bio aktivan u ekspertnoj grupi te je Zagreb bio i domaćin međunarodne COPE konferencije. Informirani smo da ekspertne grupe traju ograničeno vrijeme, no organizacija na svojim mrežnim stranicama trajno zadržava materijale, alate ili preporuke proizišle iz njihovog rada. Ipak smo preporučili da razmotre osnivanje nove ekspertne grupe koja se bavi djecom. Duboko smo uvjereni da ovakva ekspertna skupina na europskoj razini može snažno motivirati još jači fokus na prava djece čiji su roditelji u zatvoru u zemljama članicama mreže.

¹⁹⁸ O drugim aktivnostima povodom kampanje i proizišlih iz članstva u COPE mreži pišemo u poglavlju *Prava djece čiji su roditelji u zatvoru*.

INTERNATIONAL COALITION FOR CHILDREN WITH INCARCERATED PARENTS (INCCIP), WELLS OF HOPE - UGANDA i ADVOCACY IN ACTION COALITION - PRISONERS FAMILY CONFERENCE (AIAC) – kontakti s ovim globalnim mrežama vrijedan su nam izvor informacija o djeci zatvorenika izvan Europe. Putem INCCIP mreže smo švicarskoj udruzi REPR (*Relais Enfants Parents Romands*) ustupili fotografije dječjih soba za posjete u hrvatskim zatvorima za *Prison and Probation* forum u Ženevi, a organizaciji AIAC smo na traženje dostavili naša iskustva suradnje s tom organizacijom.

UNICEF – Na godišnjem sastanku UNICEF-a i MVEP-a u veljači sudjelovali su predstavnici različitih resora i institucija koje su partneri i suradnici u provedbi različitih programa Ureda UNICEF-a za Hrvatsku. Pravobraniteljica za djecu izvijestila je o aktivnoj suradnji Ureda te aktivnostima Mreže mladih savjetnika u pojedinim UNICEF-ovim projektima. Povodom održavanja ovogodišnje UNICEF-ove Mliječne staze, pravobraniteljica je izrazila svoju podršku putem video poruke, u kojoj je istaknula važnost mentalne dobrobiti djece i mladih te pozvala sve na sudjelovanje na spomenutoj humanitarnoj utrci, podržavajući tako škole u brizi o mentalnom zdravlju djece i mladih. Na poziv Ureda UNICEF-a sudjelovali smo u aktivnostima Savjetodavnog odbora za unapređenje procjene i tretmana djece i mladih s PUP-om i Savjetodavnog odbora za dječja prava i društveno odgovorno poslovanje u okviru UNICEF-ovih projekata.

U organizaciji Ureda UNICEF-a za Hrvatsku i MZ-a, u studenome smo u Zagrebu sudjelovali na stručnoj konferenciji kojom je obilježeno 30 godina rada na promicanju i potpori dojenju u Republici Hrvatskoj kroz program „Rodilišta – prijatelji djece“. UNICEF je također pružio financijsku i organizacijsku podršku u razvoju komunikacijskih materijala (infografika i video) o istraživanju o stavovima i mišljenjima djece i mladih o poštivanju njihovih prava u RH, koji su predstavljeni na događaju povodom obilježavanja 20. obljetnice Ureda.

OECD (Organizacija za ekonomsku suradnju i razvoj) - U sklopu pristupanja Republike Hrvatske OECD-u, sudjelovali smo u aktivnostima vezanim uz područje zaštite djece u digitalnom okruženju. Nakon plenarne sjednice održane *online* u prosincu, na kojoj je uz predstavnike 38 zemalja članica sudjelovala i predstavnik Ureda, identificirana su prioritetna područja za Hrvatsku, među kojima je i zaštita djece u digitalnom okruženju. Preporuke ove organizacije u suglasju su s preporukama Ureda te se na temelju njih osnovala radna skupina za izradu *Nacionalnog programa za djecu u digitalnom okruženju za razdoblje od 2024.-2026.*, u kojoj sudjeluje savjetnica pravobraniteljice.

EUROPSKO VIJEĆE ZA SIGURNOST PROMETA (*European Transport Safety Council - ETSC*) - Rad ove belgijske neprofitne organizacije, koji je posvećen smanjenju broja poginulih i ozlijeđenih u cestovnom prometu u Europi, i suradnja s njom vrijedan su izvor informacija o praksama i stanju sigurnosti prava djece u Europi. Sudjelovali smo u više *webinara* i *online* susreta na kojima su predstavljene aktualnosti i podaci o utjecaju pandemije na sigurnost na cestama, trendovi u području sigurnosti na cestama, preventivni programi u prometu i niz drugih tema. Izvršni direktor ETSC-a Antonio Avenoso osobno se odazvao i sudjelovao na Konferenciji o prometu koju smo organizirali u Rijeci 26. listopada te je održao izlaganje na temu smanjenja smrtnog stradavanja djece na europskim cestama (*Reducing Child Deaths on European Roads*).

EUROPSKA MREŽA ZA PRAVOSUDNO OSPOSOBLJAVANJE (*The European Judicial Training Network - EJTN*) - U okviru programa specijalizirane razmjene iz područja obiteljskog prava, 10. svibnja **sudac iz Njemačke Marco Buehl**, specijaliziran za obiteljsko pravo, posjetio je Ured pravobraniteljice. Predstavljene su mu sličnosti i različitosti u radu pravosudnih i drugih tijela usmjerenih ostvarivanju zaštite prava i interesa djece obiju država.

Suradnju smo nastavili i s **Veleposlanstvom SAD-a u Hrvatskoj**, s kojim smo tijekom godine razmijenili informacije o poteškoćama u ostvarivanju prava djece u Hrvatskoj u pojedinim područjima života djece.

U okviru studijskog posjeta **Institucije za ljudska prava i jednakost Turske (HREIT)** pučkoj pravobraniteljici, predstavili smo hrvatski model pravobranitelja za djecu u protekla dva desetljeća djelovanja. Govorili smo o autonomiji, specijaliziranosti i interdisciplinarnosti tima pravobraniteljice za djecu kao specifičnosti institucije, o područjima rada i ovlastima te o općim inicijativama i radu na pojedinačnim slučajevima. Odgovorili smo i na pitanja o tome može li dijete u Hrvatskoj podnijeti pritužbu pravobraniteljici bez pristanka roditelja, pravima djece počinitelja kaznenih djela, djece imigranta, smještaju djece s majkama koje su na izvršenju kazne zatvora i koji je zakonski temelj za obilasku zatvora pravobranitelja za djecu.

Na poziv nacionalne direktorice SOS Dječjeg sela Hrvatska u ožujku smo održali radni sastanak s **nacionalnim direktorom SOS Dječjeg sela Azerbajdžan**, a tema sastanka je bila alternativna skrb o djeci bez odgovarajuće roditeljske skrbi.

Pravobraniteljica za djecu sastala se u lipnju u Zagrebu s **državnim odvjetnicima iz Ukrajine**, tijekom njihovog boravka u Zagrebu povodom sudjelovanja na *Radionici o istraživanju i procesuiranju ratnih zločina* u organizaciji Ministarstva pravosuđa i uprave Republike Hrvatske i Savjetodavne skupine za ratne zločine.

Uz koordinaciju Pučke pravobraniteljice, sudjelovali smo u **alternativnom izvješću na izvješće RH o Međunarodnom paktu o gospodarskim, socijalnim i kulturnim pravima**, a u odnosu na prava djece u Hrvatskoj. U prijedlogu za pitanja koja postavlja **Odbor za ekonomska, socijalna i kulturna prava** (*Committee on Economic, Social and Cultural Rights - CESCR*) vezano uz Pakt, posebno smo naglasili važnost alokacije sredstava za djecu u kriznim situacijama te potrebu bolje i smislenije implementacije Dječjeg proračuna.

10.2 Sudjelovanje na međunarodnim skupovima¹⁹⁹

Osim kontakata s međunarodnim organizacijama i stručnjacima sudjelovali smo i **na međunarodnim skupovima**, a neke smo od njih prikazali u sklopu tematskih aktivnosti i suradnje s međunarodnim organizacijama i tijelima.

Na temu **zaštite djece s problemima u ponašanju** u ožujku smo sudjelovali na Međunarodnoj znanstveno-stručnoj konferenciji „SKRB2023 – Razvoj usluga za djecu i mlade s problemima u ponašanju (PUP) i njihove obitelji“. Savjetnica pravobraniteljice održala je izlaganje „Prava djece s PUP-om u domovima-perspektiva pravobraniteljice za djecu“, dok je druga savjetnica, za vrijeme održavanja aktivnosti za stručnjake, sudjelovala u aktivnostima s 44 djece koja se nalaze u različitim oblicima skrbi (centrima za pružanje usluga u zajednici, odgojnim ustanovama, odgojnom zavodu). Savjetnice pravobraniteljice sudjelovale su i u završnom panelu o kvaliteti skrbi i smjernicama za budućnost.

O **položaju djeteta u sudskom postupku** pravobraniteljica je u travnju u Ljubljani sudjelovala na stručnom skupu pod nazivom „Dijete - dokazno sredstvo“ u organizaciji Okružnog državnog tužilaštva u Ljubljani i Ministarstva pravosuđa Republike Slovenije. Na skupu je predstavljen model rada s djecom i zaštita djece žrtava kaznenih djela nasilja i spolne zloporabe u *Kući za djecu*, koja je u Republici Sloveniji započela s radom kao javni zavod u studenom 2022. godine, po uzoru na model koji se primjenjuje na Islandu u Barnahus kućama za djecu.

¹⁹⁹ Neke od važnijih međunarodnih konferencija na kojima smo sudjelovali spomenute su u prethodnom poglavlju *Suradnja s međunarodnim organizacijama*.

Iz područja **prava osoba s invaliditetom**, u Zagrebu je u lipnju održana druga međunarodna konferencija pod nazivom „Pristupačna budućnost“ u organizaciji Hrvatske regulatorne agencije za mrežne djelatnosti (HAKOM), s ciljem poticanja socijalne i digitalne uključenosti osoba s invaliditetom, na kojoj je sudjelovala savjetnica.

Na temu **seksualnog nasilja nad djecom** pravobraniteljica je sudjelovala na Konferenciji s međunarodnim sudjelovanjem „Što možemo bolje - prevencija seksualnog nasilja nad djecom“, koja je održana u lipnju u Zagrebu, na kojoj je održala izlaganje pod nazivom „Zaštita djece od seksualnog nasilja - gdje smo i kako dalje“.

Krajem lipnja smo s dva člana pete generacije MMS-a sudjelovali na prvom događanju **u okviru Platforme EU-a za sudjelovanje djece - Glavnoj skupštini** u Bruxellesu na kojoj su djeca i mladi raspravljali o važnim pitanjima, saznali više o Europskoj uniji i o tome kako se djeca mogu uključiti i pomoći u oblikovanju Platforme i smjera u kojemu se treba razvijati. Glavna skupština organizirana je u sklopu Platforme EU za sudjelovanje djece, na kojoj ih se potiče da budu aktivni građani i zalažu se za razvoj demokratskog društva.

Na temu obrazovanja u lipnju smo u Lisabonu sudjelovali na međunarodnoj konferenciji o obrazovanju *Education and new developments* (END), u organizaciji WIARS - *The World Institute for Advanced Research and Science*, gdje smo predstavili rad na temu „Suradnja sveučilišta i pravobraniteljice za djecu u obrazovanju studenata učiteljskog fakulteta za zaštitu dječjih prava“.

Sudjelovali smo na konzultacijama sa stručnjacima iz institucija i organizacija za zaštitu djece, s ciljem stjecanja uvida o prilagodbi rada **u kriznim situacijama**, prvenstveno tijekom pandemijske krize, u sklopu međunarodnog projekta „CARES – Pristupačan i na dijete usmjeren odgovor na krizne situacije za učinkovit sustav zaštite“, koji provodi udruga Hrabri telefon u periodu od rujna 2022. do rujna 2024.

U organizaciji Povjerenika za zaštitu ravnopravnosti Srbije i OSCE misije u studenome smo u Beogradu sudjelovali na 7. Regionalnoj konferenciji institucija za ravnopravnost Jugoistočne Europe „Diskriminacija osoba starije životne dobi – *ageism*“. Zamjenica pravobraniteljice sudjelovala je na panel raspravi na temu „Višestruka diskriminacija – dob i druge osobne karakteristike“ te je govorila o pravima djece čiji su roditelji u zatvoru, o položaju djece i žena u penalnim institucijama te o rodnom aspektu izdržavanja kazne zatvora.

O pravima djece u migracijama pratili smo međunarodnu konferenciju *New legal Pathways for Access to protection and Integration of Refugees in Europe – Opportunities and challenge* održanu u studenome u Zagrebu, koju je organizirao Hrvatski pravni centar kao nastavak provođenja aktivnosti u okviru projekta „Komplementarni putovi za pristup međunarodnoj zaštiti u Jugoistočnoj Europi – COMP4SEE“. Glavni cilj Konferencije bio je promoviranje komplementarnih putova dolaska kao načina legalnog dolaska, prihvata i integracije izbjegličke populacije.

Pratili smo dva *webinara* organizacije ISSA (*International Step by Step Association*): *Parenting support for the mental health and wellbeing of children and parents* i *The power of playful parenting in emergency situations*.

U prosincu smo sudjelovali na Pravnom fakultetu u Osijeku na obilježavanju početka provedbe projekta *Jean Monnet* modul „Europska unija i rodna ravnopravnost“, koji sufinancira Europska unija kroz program Erasmus+ i u sklopu kojeg će se jačati ciljevi usmjereni na stvaranje interesa prema ciljevima EU-u te promicanje nastavnog i istraživačkog rada na ovim temama.

11 OSTALE AKTIVNOSTI PODRUČNIH I SREDIŠNJEG UREDA

Kako bi se osigurala bolja dostupnost Ureda pravobraniteljice za djecu djeci i odraslima, osim u središnjem uredu u Zagrebu, djelujemo i u područnim uredima u Osijeku, Rijeci i Splitu. Time djelatnici Ureda mogu učinkovitije surađivati s institucijama i obilaziti mjesta na kojima su smještena djeca na području županija koje pokrivaju središnji te područni uredi.

U svom radu savjetnici područnih ureda prema teritorijalnom načelu promoviraju prava djece, dok se u radu po pojedinačnim prijavama povreda prava djece i u predlaganju mjera zaštite primjenjuje funkcionalno načelo, u skladu s profesionalnom specijalizacijom savjetnika za pojedino područje zaštite i praćenja prava djece.

Središnjem i područnim uredima svakodnevno se telefonom obraćaju stranke koje u pravilu, podnose prijavu ili traže savjet unutar regije u kojoj žive. Ostale aktivnosti (administrativne, organizacijske i koordinacijske) obavljaju se iz središnjeg ureda u Zagrebu.

Osobne i telefonske prijave središnjem i područnim uredima pravobraniteljice prema podnositelju u 2023.

PODNOŠITELJ	BROJ PRIJAVA
anonimno	11
baka	95
dijete osobno	11
djed	21
institucije	94
majka	611
ostali	76
otac	293
roditelji	11
rođaci	15
sestra ili brat	6
susjedi	5
Ured PZD	3
UKUPNO	1252

Osobne i telefonske prijave središnjem i područnim uredima pravobraniteljice prema županiji u 2023.

ŽUPANIJA	BROJ PRIJAVA
BJELOVARSKO-BILOGORSKA	5
BRODSKO-POSAVSKA	7
DUBROVAČKO-NERETVANSKA	33
GRAD ZAGREB	190
INOZEMSTVO	8
ISTARSKA	36
KARLOVAČKA	8
KOPRIVNIČKO-KRIŽEVAČKA	14
KRAPINSKO-ZAGORSKA	9
LIČKO-SENJSKA	1
MEĐIMURSKA	4
NEPOZNATO	415
OSJEČKO-BARANJSKA	65
POŽEŠKO - SLAVONSKA	8
PRIMORSKO-GORANSKA	140
SISAČKO-MOSLAVAČKA	12
SPLITSKO-DALMATINSKA	179
ŠIBENSKO-KNINSKA	12
VARAŽDINSKA	13
VIROVITIČKO-PODRAVSKA	7
VUKOVARSKO-SRIJEMSKA	39
ZADARSKA	16
ZAGREBAČKA	31
SVE ŽUPANIJE	
UKUPNO	1252

11.1 Središnji ured u Zagrebu

Središnji ured u Zagrebu teritorijalno obuhvaća područje Grada Zagreba i Zagrebačke, Sisačko-moslavačke, Varaždinske, Bjelovarsko-bilogorske, Karlovačke, Međimurske, Krapinsko-zagorske i Koprivničko-križevačke županije. U središnjem uredu u Zagrebu poslove su obavljale dvije državne dužnosnice (pravobraniteljica i zamjenica pravobraniteljice), 9 savjetnica (četiri pravnice, psihologinja, socijalna radnica, logopetkinja, ekonomistica te profesorica stranih jezika i ujedno politologinja) i 4 službenika na administrativno-tehničkim poslovima.

Od ukupno zaprimljenih 2 183 prijave pojedinačnih povreda prava djece u 2023. godini, njih 1 075 odnosi se na ovu regiju.

Prijave pojedinačnih povreda prava djece prema vrsti prava i županiji – Zagreb, 2023.

OSTALE ŽUPANIJE + inozemstvo i nepoznato (URED U ZAGREBU)	Bjelovarsko-bilogorska	Karlovačka	Koprivničko-križevačka	Krapinsko-zagorska	Međimurska	Sisačko-moslavačka	Varaždinska	Zagrebačka	Grad Zagreb	Inozemstvo	Ukupno za regiju	Županije Split, Rijeka, Osijek	Ukupno NEPOZNATO	UKUPNO
Osobna prava - ukupno	6	16	10	7	8	25	18	52	291	14	447	378	118	943
<i>Pravo na život uz roditelje i roditeljsku skrb</i>	3	7	3	5	4	16	6	20	110	7	181	185	62	428
<i>Pravo na djetetovu privatnost</i>					2		1	3	13		19	29	17	65
<i>Pravo na zaštitu od nasilja i zanemarivanja</i>	2	8	7	1	1	7	11	25	147	3	212	147	33	392
<i>Ostala osobna prava</i>	1	1		1	1	2		4	21	4	35	17	6	58
<i>Prava djece kao članova društvene zajednice</i>				1		3		1	16		21	13	28	62
Obrazovna prava	2	7	5	7	3	9	10	30	175	2	250	188	86	524
Zdravstvena prava	1			1	1	1	1	7	36	1	49	33	15	97
Socijalna prava				2				1	30	1	34	11	8	53
Ekonomska prava	3	1			1	5		5	23		38	21	21	80
Kulturna prava		1						4	15	2	22	10	6	38
Pravosudno-zaštitna prava	1	2	3		2	5	2	11	94		120	67	10	197
Sigurnost i zaštita djece	1	10	5		3	2		3	40		64	47	26	137
Diskriminacija			1			2		2	11		16	8	4	28
Nenadležnost		1						1	12		14	5	4	23
Ostala prava													1	1
UKUPNO	14	38	24	18	18	52	31	117	743	20	1075	781	327	2183

Tijekom godine središnji ured u Zagrebu organizirao je veliki broj sastanaka i sudjelovao na brojnim događanjima, tematskim sjednicama i okruglim stolovima.

Središnja aktivnost bila je obilježavanje [20 godina rada Pravobranitelja za djecu](#) u Republici Hrvatskoj i predstavljanje [rezultata istraživanja](#) „Kako ostvarujemo dječja prava u Hrvatskoj: mišljenja i stavovi djece i mladih u 2009. i 2023. godini“.

S ciljem unapređenja zaštite prava djece u području socijalnih, obrazovnih i zdravstvenih prava održali smo niz radnih sastanaka s predstavnicima ministarstava, Hrvatskog zavoda za socijalni rad, predstavnicima kliničkih bolničkih centara, visokoškolskih ustanova, predstavnicima SOS Dječjeg sela i dr. Na njima se, između ostalog, raspravljalo o međunarodnom posvojenju djece, djeci bez odgovarajuće roditeljske skrbi, djeci na otocima te učeničkim domovima.

I ove godine nastavili smo ukazivati na potrebu hitnog osiguranja novih smještajnih kapaciteta za djecu bez odgovarajuće roditeljske skrbi. Na inicijativu Ureda pravobraniteljice za djecu u prosincu je održana zajednička tematska sjednica Odbora za zdravstvo i socijalnu politiku i Odbora za mlade, obitelj i sport o problemu nedostatnih smještajnih kapaciteta za djecu u alternativnoj skrbi. Sudjelovali smo i na tematskoj sjednici Odbora za obitelj, mlade i sport pod nazivom „Sport, mladi i sprečavanje različitih oblika nasilja – interes cijelog društva“, na kojoj se raspravljalo o važnosti dostupnosti i kvalitete sportskih sadržaja i programa za djecu te o nužnosti sigurnosti i zaštite djece pri bavljenju sportom, a posebno zaštite od nasilja.

S ciljem promocije i učenja o dječjim pravima organizirali smo 63 jednokratna susreta uživo, radioničkog tipa s djecom i njihovim nastavnicima te devet *online* susreta, prilikom kojih smo djeci nastojali približiti djelovanje našeg Ureda i Pravobraniteljice za djecu, informirali ih o dječjim pravima i *Konvenciji o pravima djeteta* te načinu funkcioniranja Mreže mladih savjetnika. Održan je i završni sastanak s prvom generacijom članova Foruma mladih 16+.

U nastavku navodimo još neke aktivnosti i događanja na kojima smo sudjelovali, a koji nisu navedeni u prethodnim poglavljima:

- **sastanci:** s ministrom vanjskih i europskih poslova radi dogovora o suradnji i zajedničkim aktivnostima u zaštiti i promicanju prava djece; zajednički godišnji sastanak UNICEF-a i Ministarstva vanjskih i europskih poslova; s predstavnicama Udruge Obitelji 3plus; s izvršnom direktoricom Udruge za potporu posvojenju Adopta; sastanak Koordinacije za azil u organizaciji Hrvatskog pravnog centra u sklopu projekta „Pristup teritoriju i sustavu azila u Hrvatskoj – pravna podrška i podizanje kapaciteta“; koordinacijski sastanak četiri pravobraniteljske institucije; s predstavnicima Udruge Djeca susreću umjetnost; sastanak s državnim odvjetnicima iz Ukrajine; *online* sastanak i sudjelovanje u fokus grupi o razvoju pedijatrijske palijativne skrbi u Hrvatskoj; sastanak s Pučkim pravobraniteljem Republike Tadžikistan, u organizaciji Kuće ljudskih prava i u suradnji s *International Center for Not-For-Profit Law* – ICNL radi razmjene iskustava i dobre prakse u zaštiti ljudskih prava i suzbijanju diskriminacije;
- **konferencije i okrugli stolovi:** završna konferencija projekta *EWACHange* i predstavljanju rezultata istraživanja pod nazivom “Odrastanje u (post) pandemijskom vremenu – iskustva iz Hrvatske”; konferencija „Izazovi u provedbi *Zakona o ravnopravnosti spolova*“ u organizaciji pravobraniteljice za ravnopravnost spolova u suradnji s Pravnim fakultetom Sveučilišta u Zagrebu; 30. godišnja konferencija hrvatskih psihologa „Uloga i doprinos psihologije u održivoj zajednici“; stručni skup „Poštivanje različitosti kroz zajedničko društveno djelovanje“ u organizaciji Hrvatske udruge socijalnog rada i Hrvatske komore socijalnih radnika; okrugli stol o razvoju pedijatrijske palijativne skrbi „*Kako zajedno do kvalitetne i sveobuhvatne palijativne skrbi za djecu i obitelji?*“ u organizaciji udruge Krijesnica – udruge za pomoć djeci i obiteljima suočenim s malignim bolestima; konferencija i okrugli stol „Kriza mentalnog zdravlja: Djeca i mladi 2030?!“ u organizaciji Nastavnog zavoda za javno zdravstvo

Primorsko-goranske županije u Opatiji; okrugli stol „Multidisciplinarni pristup u pružanju potpore obiteljima s problemom ovisnosti“ u organizaciji Hrvatskog zavoda za javno zdravstvo; okrugli stol „Uloga vjerskih organizacija u osnaživanju osoba pod međunarodnom i privremenom zaštitom u procesu integracije“ u organizaciji Katoličkog bogoslovnog fakulteta Sveučilišta u Zagrebu; okrugli stol „Kakva nam cjelodnevna škola treba?, na inicijativu Kluba zastupnika SDP-a; okrugli stol „Tamna strana medalje: obilježja, posljedice i prevencija nasilja u sportu mladih i Hrvatskoj; okrugli stol “Razvoj nacionalnog modela sponzorstva i unaprjeđenje sustava spajanja obitelji” na kojem su predstavljene preporuke izrađene u sklopu projekta „Komplementarni putovi za pristup međunarodnoj zaštiti u Jugoistočnoj Europi – COMP4SEE“; XII. Konferencija socijalnih radnika „Umijeće, znanost, etika i estetika socijalnog rada; završna konferencija projekta „Jednakost IN-Stereotipi OUT“ posvećen promicanju jednakosti u obrazovanju, koji provodi udruga MODE1 u partnerstvu s Gradom Zagrebom i udrugom AFA; edukativno-konzultativni skup stručnjaka i donositelja odluka “Pružanje pravodobne i odgovarajuće podrške u radu sa ženama i obiteljima u slučaju kad roditelji imaju problem ovisnosti“.

Sudjelovali smo na završnoj konferenciji projekta „Obrazovne nejednakosti u Hrvatskoj: izazovi sadašnjosti, rješenja za budućnost“, u organizaciji Mreže Cjeloživotno učenje za sve; na predstavljanju projekta „Prijelaz s institucionalne na skrb i podršku u zajednici za djecu, mlade i osobe s invaliditetom u Hrvatskoj“ te na nacionalnom susretu udomiteljskih obitelji „Udomiteljstvo u srcu“. Također smo prisustvovali dodjeli Nagrade VAM u organizaciji Udruge žena oboljelih i liječenih od raka „SVE za NJU“ te dodjeli javnih priznanja povodom Dana Grada Zagreba. Pratili smo i predstavljanje rezultata istraživanja Pučke pravobraniteljice o stavovima i razini svijesti o diskriminaciji i njezinim pojavnim oblicima.

Nazočili smo na svečanoj prisezi polaznika 43. temeljnog tečaja za službenike odjela osiguranja iz kaznenih ustanova. Također smo sudjelovali na dodjeli priznanja “Zvone” u Centru za kulturu Dr. Ivana Kostenića u Crikvenici, kao i na sastanku Županijskog Vijeća učenika Zagrebačke županije održanom u Srednjoj školi „Ivan Švear“ u Ivanić Gradu.

11.2 Ured u Rijeci

Ured u Rijeci dostupan je građanima Primorsko-goranske, Ličko-senjske i Istarske županije, čiji se stanovnici osobno ili telefonom obraćanju dvjema savjetnicama, diplomiranim pravnicama. Osim rada sa strankama, savjetnice u ovoj regiji promoviraju dječja prava, obilaze ustanove i druga mjesta u kojima borave djeca te surađuju sa subjektima i pojedincima značajnim za ostvarenje dječjih prava. Osim regionalno, savjetnice obavljaju poslove na razini države vezane za specifična područja njihova rada (obiteljsko-pravna zaštita, socijalna i ekonomska prava, zdravstvena prava, zaštita djece u prometu, međunarodna suradnja).

Prijave pojedinačnih povreda prava djece prema vrsti prava i županiji – Rijeka, 2023.

URED U RIJECI	Primorsko-goranska	Ličko-senjska	Istarska	Ukupno za regiju	Ostale županije	UKUPNO
Osobna prava-ukupno	66	6	53	125	818	943
<i>Pravo na život uz roditelje i roditeljsku skrb</i>	28	4	17	49	379	428
<i>Pravo na djetetovu privatnost</i>	5		4	9	56	65
<i>Pravo na zaštitu od nasilja i zanemarivanja</i>	31	1	27	59	333	392
<i>Ostala osobna prava</i>	2	1	5	8	50	58
Prava djece kao članova društvene zajednice	6		5	11	51	62
Obrazovna prava	37	1	16	54	470	524
Zdravstvena prava	7		6	13	84	97
Socijalna prava	1	1	1	3	50	53
Ekonomska prava	7	1	3	11	69	80
Kulturna prava	3		2	5	33	38
Pravosudno-zaštitna prava	12	1	10	23	174	197
Sigurnost i zaštita djece	1			1	136	137
Diskriminacija	2			2	26	28
Nenadležnost					23	23
Ostala prava					1	1
UKUPNO	142	10	96	248	1935	2183

Prisustvovali smo završnoj konferenciji projekta „MentoRI – razvoj i uvođenje inovativne socijalne usluge mentorstva za aktivno socijalno uključivanje i povećanje zapošljivosti ranjivih skupina“ pod nazivom „Izazovi pružanja zdravstveno-socijalnih usluga ranjivim skupinama našeg društva“ u Rijeci; predstavljanju psihoedukativne radne bilježnice „Moj Izvor“ Centra za pružanje usluga u zajednici „Izvor“ Selce; otvorenju izložbe radova pod nazivom „Otiskom dječje ruke za klimatsku pravdu“ u galeriji „Laurus“ u Lovranu; obilježavanju 30 godina rada Caritasovog doma za žene i djecu – žrtve obiteljskog nasilja Sv. Ana; stručnom skupu o vršnjačkom nasilju u organizaciji Udruge socijalnih radnika Rijeka; stručnom skupu pod nazivom „Škola kao mjesto ugođe“ posvećenom temi vršnjačkog nasilja, u organizaciji Centra Izvor Selce; 7. radnoj sjednici Županijskog savjeta za sigurnost prometa na cestama Primorsko-goranske županije, a u Dječjem vrtiću More prisustvovali smo na prezentaciji o sigurnosti djece u prometu te na završnom skupu projekta „UrbSteam – podučavanje STEM-a kroz urbane vrtove u vrtiću“.

Održali smo izlaganja o važnosti pravobranitelja za djecu, zaštiti prava djece i potrebama djece koja žive u siromaštvu.²⁰⁰

Posjetili smo dječje vrtiće u Otočcu, Labinu i u Rijeci, osnovne škole u Malom Lošinj, Labinu i Pazinu te srednju obrtničku školu u Opatiji, zatim Sklonište za žene i djecu žrtve nasilja u obitelji Udruge Uzor u Rijeci, Centar za pružanje usluga u zajednici „Izvor Selce“ i Centar za pružanje usluga u zajednici „Ivana Brlić Mažuranić“ (Podružnica Rijeka) kao i dječju igraonicu u Rijeci.²⁰¹

Konzultativni sastanak o odgoju i obrazovanju djece na području središnje Istre održali smo u našem zagrebačkom uredu s predstavnicima Grada Pazina, ravnateljem OŠ Vladimira Nazora u Pazinu, te predstavnicima Ureda pučke pravobraniteljice.

U suradnji s Veleučilištem u Rijeci, povodom Nacionalnog dana sigurnosti na cestama koji se obilježava 21. listopada, organizirali smo na Veleučilištu u Rijeci *Konferenciju o zaštiti prava djece u prometu – gdje smo i što još moramo učiniti?*

Riječki ured su tijekom godine posjećivali učenici osnovnih i srednjih škola koje smo educirali o dječjim pravima i našem Uredu te smo aktivno surađivali sa članovima MMS-a s područja riječkog Ureda, koji su bili uključeni u regionalne, nacionalne i međunarodne aktivnosti, uživo i *online*.

Nastavljena je suradnja s Pravnim fakultetom u Rijeci te su se, kao i proteklih nekoliko godina, na predavanju pravobraniteljice u uredu u Rijeci okupili studenti u sklopu kolegija “Maloljetničko kazneno pravo”.

200 Više u poglavlju *Izlaganja na stručnim skupovima*.

201 Više informacija o ovim obilascima u poglavlju *Obilasci ustanova za djecu i drugih mjesta*.

11.3 Ured u Osijeku

Područni ured pravobraniteljice za djecu u Osijeku obuhvaća područje pet županija: Vukovarsko-srijemsku, Brodsko-posavsku, Osječko-baranjsku, Požeško-slavonsku i Virovitičko-podravsku. Savjetnice - diplomirana socijalna pedagoginja i diplomirana pravica - obavljaju poslove koji se odnose na ovu regiju, ali i poslove u skladu sa svojim područjem rada: zaštita djece s problemima u ponašanju (u sustavu odgoja i obrazovanja, socijalne skrbi, u zatvorskom sustavu, tijekom maloljetničkog sudovanja i izvršenja maloljetničkih sankcija), mentalno zdravlje djece i područje socijalne skrbi, obitelji, zaštite ekonomskih prava djece i zaštite okoliša.

Prijave pojedinačnih povreda prava djece prema vrsti prava i županiji – Osijek, 2023.

URED U OSIJEKU	Brodsko-posavska	Osječko-baranjska	Požeško-slavonska	Virovitičko-podravska	Vukovarsko-srijemska	Ukupno za regiju	Ostale županije	UKUPNO
Osobna prava – ukupno	23	50	9	16	30	128	815	943
<i>Pravo na život uz roditelje i roditeljsku skrb</i>	10	23	7	11	17	68	360	428
<i>Pravo na djetetovu privatnost</i>	2	7	1	1	1	12	53	65
<i>Pravo na zaštitu od nasilja i zanemarivanja</i>	9	18	1	4	11	43	349	392
<i>Ostala osobna prava</i>	2	2			1	5	53	58
<i>Prava djece kao članova društvene zajednice</i>							62	62
Obrazovna prava	8	26	4	5	16	59	465	524
Zdravstvena prava		3		1		4	93	97
Socijalna prava	1	1	1			3	50	53
Ekonomska prava		1		1	3	5	75	80
Kulturna prava	1	1				2	36	38
Pravosudno-zaštitna prava	5	7	2	4	4	22	175	197
Sigurnost i zaštita djece	33	3				36	101	137
Diskriminacija	1	2				3	25	28
Nenadležnost	1	4				5	18	23
Ostala prava							1	1
UKUPNO	73	98	16	27	53	267	1916	2183

Od ukupno 2 183 prijave, na ovo regionalno područje odnosilo se 267 prijava. Najviše prijava je iz Osječko-baranjske županije (98), slijede Brodsko-posavska (73), Vukovarsko-srijemska (53) i Virovitičko-podravska (27), a najmanje prijava je iz Požeško-slavonske (16).

Najveći broj prijava povreda prava djece na području osječkog ureda odnosio se na pravo na život uz roditelje i roditeljsku skrb (68) i obrazovna prava (53).

Osim rada na pojedinačnim predmetima povrede dječjih prava, općim inicijativama i preporukama,

promoviramo prava djece u regiji obilascima ustanova i mjesta gdje djeca povremeno ili trajno borave.

Nastavljena je suradnja s Fakultetom za odgojne i obrazovne znanosti Sveučilišta Josipa Jurja Strossmayera Osijeku i Pravnim fakultetom u Osijeku, čiji smo studentima održali predavanja o dječjim pravima.

Sudjelovali smo na okruglim stolovima: o javnim politikama usmjerenima na razvoj volonterstva u organizaciji Udruge D Kolektiv iz Osijeka; „Kreativni pristupi i metode u prevenciji vršnjačkog nasilja“ u organizaciji Dječjeg kreativnog centra DOKKICA, u okviru projekta „[Mir je moj đir](#)“; „Pravna zaštita kućnih ljubimaca“ u organizaciji Znanstvenog vijeća za državnu upravu, pravosuđe i vladavinu prava Hrvatske akademije znanosti i umjetnosti, s izlaganjem „Odgovorno ponašanje vlasnika psa u kontekstu prava djece na sigurnost u igri i boravku na javnoj površini“. Također smo sudjelovali na tribini o zaštiti okoliša i održivog gospodarenja otpadom u organizaciji Zelene pravne klinike Pravnog fakulteta u Osijeku i udruge Zeleni Osijek.

Savjetnica je kao članica Savjetodavnog odbora za zaštitu i tretman djece i mladih s problemima u ponašanju sudjelovala na sastancima Odbora u okviru programa za unaprjeđivanje procjene i intervencija za djecu i mlade s problemima u ponašanju „ISKORAK“. U organizaciji Ministarstva rada, mirovinskog sustava, obitelji i socijalne politike i Ministarstva pravosuđa i uprave, uz podršku Ureda UNICEF-a za Hrvatsku i Edukacijsko-rehabilitacijskog fakulteta te Centra za pružanje usluga u zajednici (CPUZ) Zagorje i Centra za nestalu i zlostavljanu djecu, održana je Međunarodna znanstveno-stručna konferencija „[SKRB2023](#)“ – [Razvoj usluga za djecu i mlade s problemima u ponašanju \(PUP\) i njihove obitelji](#). Konferencija je jedna od predviđenih aktivnosti dvogodišnjeg Programa ISKORAK.

Na poziv Agencije za odgoj i obrazovanje, savjetnica pravobraniteljice za djecu sudjelovala je na [Državnom stručnom skupu za socijalne pedagoge](#) nazvanom „Socijalna pedagogija: siguran koncept u nesigurnim okolnostima“. Savjetnica je održala izlaganje na temu „Vršnjačko nasilje u školi – perspektiva pravobraniteljice za djecu“ u kojem je sudionike (socijalne pedagoge) iz osnovnih i srednjih škola iz cijele Hrvatske upoznala s ovlastima i načinom djelovanja Ureda povodom pritužbi za vršnjačko nasilje. Tematsko predavanje održano je i za učitelje i stručne suradnike više osnovnih škola.

U organizaciji Hrvatske udruge socijalnih pedagoga i Edukacijsko-rehabilitacijskog fakulteta Sveučilišta u Zagrebu, održan je 6. kongres socijalnih pedagoga pod nazivom „[Novo doba, nove perspektive](#)“ na kojem smo aktivno sudjelovali.

Sudjelovali smo na [tematskoj sjednici](#) Odbora za obitelj, mlade i sport Hrvatskoga sabora na temu aktivnosti nadležnih tijela državne uprave u prevenciji i suzbijanju nasilja u odgojno-obrazovnim ustanovama.

Na poziv Centra za izobrazbu Uprave za zatvorski sustav i probaciju pri Ministarstvu pravosuđa i uprave, savjetnica je održala *online* izlaganje za službenike zatvorskog sustava iz cijele Hrvatske pod nazivom „Ostvarivanje prava i interesa maloljetnika u sukobu sa zakonom i maloljetnika lišenih slobode.“ Također su održani izlaganje i radionica o djeci zatvorenika „Zločin nije njihov, a kazna?“ za djelatnike Zatvora u Požegi.

U skladu s godišnjim planom rada, savjetnica je posjetila domove socijalne skrbi za djecu s problemima u ponašanju - CPUZ Split, CPUZ Zadar, SOS Selo Ladimirevci i CPUZ „Klasje“. Održan je sastanak s djelatnicima PU HZSR-a Osijek, a u okviru posjeta ustanovama gdje povremeno borave i djeca posjetili smo Sigurnu kuću u Vukovaru i Tranzitni prihvatni centar za strance u Tovarniku. U sklopu obilazaka zatvorskog sustava posjetili smo Kaznionicu u Požegi i Odgojni zavod u Požegi.²⁰²

U okviru ostalih aktivnosti Ured pravobranitelja u Osijeku sudjelovao je na svečanoj dodjeli priznanja

²⁰² Više o obilascima u poglavlju *Obilasci ustanova za djecu i drugih mjesta*.

učiteljima i svečanom koncertu “Božić s glazbenim školama“, na poziv Osječko-baranjske županije; obilježavanju 20 godina postojanja i rada Udruge za borbu protiv ovisnosti „NE-ovisnost“ iz Osijeka; svečanom otvorenju nove infrastrukturne jedinice i završnoj konferenciji projekta “[Sretne ciglice grade put u zajednicu](#)” u Slavanskom Brodu.

Također smo sudjelovali na završnoj konferenciji projekta „[Učimo nenasilna ponašanja](#)“ koji je proveo Obiteljski centar, Područna služba Osječko-baranjska, u partnerstvu s PU HZSR Osijek. Ovaj dvogodišnji projekt financiran je iz Europskog socijalnog fonda, s ciljem razvoja, širenja i unaprjeđivanja kvalitete izvaninstitucijskih socijalnih usluga kao podrška procesu deinstitucionalizacije.

U sklopu projekta „Zajedno protiv govora mržnje“ koji provodi Ravnateljstvo MUP-a te povodom hrvatskog predsjedanja Međunarodnim savezom za sjećanje na holokaust, na Pravnom fakultetu u Osijeku održani su okrugli stol i izložba “Unaprjeđivanje obrazovanja, istraživanja i informiranja o Holokaustu te sustavno poticanje sjećanja na Holokaust”. Prisustvovali smo i otvaranju projekta Jean Monnet modul “[Europska unija i rodna ravnopravnost](#)”, koji se provodi na Pravnom fakultetu u Osijeku, te završnoj konferenciji „[Svaki glas je važan](#)“ projekta “Legosi imaju stav”, u organizaciji Centra za nestalu i zlostavljanu djecu u Osijeku.

U okviru promocije dječjih prava Ured u Osijeku posjetila su djeca iz više osnovnih i srednjih škola, s kojima smo održali radionice o dječjim pravima.

Održan je i koordinacijski sastanak područnih pravobraniteljskih institucija, na kojem su razmijenjene informacije i stajališta o aktualnim temama od zajedničkog interesa.

11.4 Ured u Splitu

Područni ured u Splitu teritorijalno pokriva područje četiri dalmatinske županije: Splitsko-dalmatinske, Zadarske, Šibensko-kninske i Dubrovačko-neretvanske. U uredu su zaposlene dvije savjetnice, profesorica pedagogije i diplomirana pravica, koje obavljaju poslove vezane za regiju, ali i za ostala područja RH u skladu sa svojim područjima rada (područje odgoja i obrazovanja, područje ranog razvoja, kulturnih prava djece, zaštite djece od nasilja i sigurnost djece te područje socijalne skrbi, obiteljsko-pravne zaštite, sporta i zaštite od diskriminacije).

Savjetnice su radile na pojedinačnim predmetima povreda dječjih prava, općim inicijativama i preporukama.

Prijave pojedinačnih povreda prava djece prema vrsti prava i županiji – Split, 2023.

URED U SPLITU	Splitsko-dalmatinska	Zadarska	Dubrovačko-neretvanska	Šibensko-kninska	Ukupno za regiju	Ostale županije	UKUPNO
Osobna prava - ukupno	72	22	21	10	125	818	943
<i>Pravo na život uz roditelje i roditeljsku skrb</i>	35	13	13	7	68	360	428
<i>Pravo na djetetovu privatnost</i>	6	1	1		8	57	65
<i>Pravo na zaštitu od nasilja i zanemarivanja</i>	28	7	7	3	45	347	392
<i>Ostala osobna prava</i>	3	1			4	54	58
<i>Prava djece kao članova društvene zajednice</i>		1		1	2	60	62
Obrazovna prava	39	19	16	1	75	449	524
Zdravstvena prava	6	4	5	1	16	81	97
Socijalna prava	3		2		5	48	53
Ekonomska prava	3		2		5	75	80
Kulturna prava	3				3	35	38
Pravosudno-zaštitna prava	9	6	6	1	22	175	197
Sigurnost i zaštita djece	3		7		10	127	137
Diskriminacija		1	2		3	25	28
Nenadležnost						23	23
Ostala prava						1	1
UKUPNO	138	53	61	14	266	1917	2183

Najviše je prijava bilo iz Splitsko-dalmatinske županije (138), a slijede Dubrovačko-neretvanska (61), Zadarska županija (53) te Šibensko-kninska (14), što čini ukupno 266 prijava na ovom području. Najveći broj prijava u regiji odnosio se na povrede obrazovnih prava (75). Slijede povrede prava na život uz roditelje i roditeljsku skrb (68), prava na zaštitu od nasilja i zanemarivanja (45), pravosudno-zaštitna prava (22) te zdravstvena prava (16), dok su povrede ostalih prava zastupljene u manjem broju.

U organizaciji Ureda pravobraniteljice i u suradnji sa Splitsko-dalmatinskom županijom održan je stručni skup „Zaštita djece u digitalnom dobu“ u listopadu 2023. u Gradskoj knjižnici Marka Marulića u Splitu.

U prostorima Podružnice CPUZ Maestral - Miljenko i Dobrila u veljači te u Uredu pravobraniteljice za djecu u Splitu u ožujku smo održali radionice na temu zaštite od nasilja preko interneta za djecu korisnike usluga pri Centru za pružanje usluga u zajednici „Maestral“ (ranije Dječji dom Maestral).

Održali smo niz radnih sastanaka: na inicijativu pravobraniteljice za djecu u prostorijama PU HZSR Split u ožujku je održan sastanak na temu zaštite mentalnog zdravlja djece na području Splitsko-dalmatinske županije.

U splitskom je Uredu u svibnju održan sastanak radi unapređenja sigurnosti djece u cestovnom prometu i na moru na području Splitsko-dalmatinske županije.

Sastanak s predstavnicima PU HZSR-a Zadar održan je u studenom, a više radnih sastanaka održali smo sa Splitsko-dalmatinskom županijom, na kojima smo inicirali otvaranje podružnice Centra za nestalu i zlostavljano djecu - Centra za sigurniji internet u Splitu, čija je realizacija planirana u 2024. godini.

Savjetnice su sudjelovale i na drugim skupovima i događanjima u regiji: Županijskom stručnom skupu u okviru projekta “Rastimo zajedno u svakoj obitelji” u organizaciji Obiteljskog centra – Područne službe Splitsko-dalmatinske i Centra za podršku roditeljstvu Rastimo zajedno; stručnom skupu pod nazivom „Kako su nam mladi? Zbog čega nam treba cijelo selo?“ koji je povodom Međunarodnog dana obitelji organizirao Obiteljski centar, Područna služba Splitsko-dalmatinska; dvodnevnom edukativno-konzultativnom skupu stručnjaka i donositelja odluka na temu “Pružanje pravodobne i odgovarajuće podrške u radu sa ženama i obiteljima u slučaju kad roditelji imaju problem ovisnosti”, u organizaciji Centra za žene, majke i djecu RETO i uz potporu Hrvatskog zavoda za javno zdravstvo, Službe za suzbijanje zlouporabe droga; okruglom stolu “Rastimo zajedno u krugu povjerenja” u sklopu projekta “U.P.S.! Unaprjeđenje, podrška, savjetovanje”, u organizaciji Caritasa Splitsko - makarske nadbiskupije; obilježavanju Dana Caritasa u organizaciji Caritasa Splitsko-makarske nadbiskupije te otvorenju obnovljene podružnice “Dječji osmijeh” i stručnom skupu na temu “Prevenција dječjeg siromaštva i socijalne isključenosti”, na kojem je savjetnica održala izlaganje „Začarani krug dječjeg siromaštva – zapažanja Ureda pravobraniteljice za djecu“; završnoj konferenciji projekta Obiteljskog centra, Područne službe Splitsko-dalmatinske „Obitelj u centru“; skupu „Prevenција i zaštita djece“ povodom Europskog dana zaštite djece od seksualnog zlostavljanja i iskorištavanja te Međunarodnog dana prevencije zlostavljanja i borbe protiv zlouporabe djece u organizaciji Policijske uprave splitsko dalmatinske i Grada Solina; završnoj konferenciji projekta „Kuća prijatelj djece, mladih i obitelji“ u organizaciji CZPUZ Maestral; okruglom stolu “Mobilni uređaji i mentalno zdravlje djece” u Nastavnom zavodu za javno zdravstvo Splitsko-dalmatinske županije; otvorenju Odjela za pružanje izvaninstitucionalnih usluga Centra za odgoj i obrazovanje “Juraj Bonačić” u Supetru na otoku Braču; 7. međuškolskom natjecanju iz Emocionalne pismenosti „Pretežno vedro“ u OŠ Strožanac; panel raspravi “Razgovarajmo o mentalnom zdravlju - A da je tvoje dijete?” u organizaciji Zajednice Pape Ivana XXIII kao organizatora događanja u partnerstvu s Nastavnim zavodom za javno zdravstvo SDŽ i Klinikom za psihijatriju Vrapče, a povodom obilježavanja Svjetskog dana mentalnog zdravlja, u Splitu.

Savjetnice su održale brojna izlaganja na stručnim skupovima, o kojima je više informacija dostupno u poglavlju *Izlaganja na stručnim skupovima*.

U cilju promocije i praćenja ostvarivanja dječjih prava obilazili smo ustanove u kojima privremeno ili trajno borave djeca. Na području splitske regije savjetnice su posjetile: CZPUZ „Maestral” i podružnicu „Miljenko i Dobrila“, CZPUZ Split i njihovu izdvojenu lokaciju - Dnevni centar, školski prometni poligon Auto kluba „Split“, Sklonište za žrtve nasilja „Mala kuća“ koju vodi Udruga za pomoć ženi i djetetu Duga Zadar, dvije lokacije na kojima se pruža usluga organiziranog stanovanja za djecu bez adekvatne roditeljske

skrbi te dvije jedinice za djecu s PUP-om u okviru CZPUZ Zadar, dječju igraonicu „Twister“ u Splitu, Općinu Lastovo, DV Biser Lastova, Lastovo, Općinu Kistanje, Grad Šibenik, Program predškole u Općini Kistanje, Općinu Blato i OŠ Blato na Korčuli te HZSR, Područni ured Korčula.²⁰³

Savjetnica iz splitskog ureda imenovana je članicom projektnog tima u projektu „Sigurno okruženje u sportu za djecu i mlade - SOS“, koji provodi Hrvatski olimpijski odbor.

Nastavljena je suradnja s Filozofskim fakultetom Sveučilišta u Splitu, na kojem savjetnica pravobraniteljice vodi kolegij „Suvremeno djetinjstvo i prava djeteta“ na studiju za predškolski odgoj. Savjetnica je članica radne skupine Europske komisije „Sigurniji Internet za djecu“ te je sudjelovala na njihovim sastancima.

203 Više u poglavlju *Obilasci ustanova za djecu i drugih mjesta*.

12 USTROJ I FINANCIJSKO POSLOVANJE

Ustroj i financijsko poslovanje Ureda u funkciji su ostvarenja vizije, misije i ciljeva rada Pravobranitelja za djecu.

Vizija – Povećanje razine zaštite sve djece u Republici Hrvatskoj, ostvarivanje njihovih prava u svim područjima života i unapređivanje njihova položaja u društvu.

Misija – Neovisno i samostalno, držeći se načela pravičnosti i morala, štiti, prati i promicati prava i interese djece.

Ciljevi – Ostvarivanje najboljih interesa djece kroz povećanje njihove zaštite te unapređivanje njihovog pravnog i društvenog položaja u Republici Hrvatskoj.

12.1 Ustroj

Zakonom o pravobranitelju za djecu, Poslovníkom o radu pravobranitelja za djecu i Pravilnikom o unutarnjem redu Ureda pravobranitelja za djecu propisani su djelokrug rada, ustroj i broj državnih službenika potrebnih za rad Ureda pravobranitelja za djecu.

Ljudski potencijali – Uredom upravlja pravobraniteljica za djecu. Ured ima Službu za stručne poslove i Službu za opće poslove čijim radom upravljaju zamjenice pravobraniteljice. Prema *Pravilniku o unutarnjem redu* za obavljanje poslova u Uredu, uz pravobranitelja za djecu i dvoje zamjenika pravobranitelja, potrebno je 23 državnih službenika.

U rujnu 2023., na temelju provedenog javnog natječaja, popunjeno je jedno radno mjesto koje je ostalo upražnjeno zbog odlaska službenice u mirovinu. Na dan 31. prosinca 2023. poslove i aktivnosti iz djelokruga Ureda obavljalo je 19 državnih službenika (četiri službenika manje od predviđena i ustrojena 23 radna mjesta) i samo dvije državne dužnosnice (pravobraniteljica i zamjenica pravobraniteljice) s obzirom na to da je jedna zamjenica pravobraniteljice s danom 30. studenoga 2023. razriješena dužnosti na osobni zahtjev.

Od 19 državnih službenika, njih 13 zaposleno je u središnjem uredu u Zagrebu, a po dvije službenice u područnim uredima u Splitu, Rijeci i Osijeku. 15 službenika radilo je na stručno-savjetodavnim poslovima, a četvero na administrativno-tehničkim poslovima. Od ukupno 21 zaposlenika u cijelom Uredu (19 službenika i dvije dužnosnice) četvero je službenika sa srednjom stručnom spremom, a 17 s visokom, odnosno, završenim sveučilišnim prijediplomskim i diplomskim studijem ili sveučilišnim integriranim prijediplomskim i diplomskim studijem ili stručnim diplomskim studijem. Tri su zaposlenice sveučilišne specijalistice sa završenim sveučilišnim specijalističkim studijem, jedna je doktorica znanosti, a jedna magistra znanosti. Pravobraniteljica sa svojom zamjenicom i savjetnicama čine multidisciplinarni tim Ureda sastavljen od devet pravica, dvije psihologinje, pedagoginje, socijalne pedagoginje, socijalne radnice, logopetkinje, ekonomistice, te profesorice stranih jezika i ujedno politologinje.

Djelatnici Ureda su tijekom godine redovito sudjelovali na stručnim skupovima, radionicama, okruglim stolovima, konferencijama, mrežnim seminarima i drugim edukacijama s ciljem kontinuiranog stručnog usavršavanja. U skladu s uvođenjem hibridnog modela rada u državna tijela u sklopu Nacionalnog plana oporavka i otpornosti 2021.-2026. (NPOO), čiji je cilj uvođenje fleksibilnih uvjeta rada za državne službenike zaposlene u državnim tijelima, svi zaposlenici Ureda educirani su za rad u hibridnom modelu rada te je do kraja 2023. godine 78,95 % službenika uključeno u takav rada.

Prostori – Ured pravobraniteljice za djecu djeluje na četiri lokacije: u Zagrebu, na adresi Nikole Tesle 10, u Osijeku, na adresi Šetalište Petra Preradovića 7, u Splitu, na adresi Braće Kaliterna 10 i u Rijeci, na adresi Trpimirova 3. Poslovni prostori koje koristimo u Zagrebu, Rijeci, Osijeku i Splitu u vlasništvu su RH, a Uredu pravobraniteljice za djecu dodijeljeni su na korištenje.

Prostor u središnjem Uredu u Zagrebu privremeno koristimo u ograničenom opsegu zbog konstrukcijskih oštećenja uzrokovanih potresima. Konstrukcijska obnova zgrade očekuje se u narednom razdoblju, zbog čega će biti potrebno osigurati odgovarajući zamjenski prostor za vrijeme trajanja obnove.

Mala kuća dječjih prava (MKDP) prostor je u zagrebačkom uredu koji služi kao mjesto susreta pravobraniteljice s djecom, radionica s djecom, sastanaka Mreže mladih savjetnika pravobraniteljice za djecu, edukacije studenata, edukacija i savjetovanja sa stručnjacima te drugih događanja s ciljem promicanja dječjih prava. U 2023. u MKDP-u organizirali smo 20 susreta s djecom na kojima je sudjelovalo 406 djece. Navedeni prostor ustupamo i drugim institucijama, pravobraniteljima i udrugama za organiziranje aktivnosti na promicanju prava djece i ranjivih skupina.

Pravila za zaštitu djece - Kako bi se osigurali najviši standardi profesionalnog ponašanja te sigurnost i zaštita djece, donijeli smo *Pravila za zaštitu djece*. Njima se sprječava ugrožavanje djece i propisuju mjere koje se poduzimaju u slučaju potrebe zaštite djece. Uključuju postupke u vezi sa zapošljavanjem, angažiranjem vanjskih suradnika i drugih osoba, stvaranjem prostora za poticajni rad s djecom, obukom osoblja i primjenom transparentnih protokola u slučaju pojave ponašanja koje nije u skladu sa standardima zaštite djece. Krajem 2023. ova su *Pravila* ažurirana i unaprijeđena u skladu s potrebom njihove redovite revizije.

12.2 Financijsko poslovanje

Sredstva za rad Ureda pravobranitelja za djecu u 2023. godini u iznosu od **921.290,00** eura bila su osigurana unutar proračunskog razdjela *12105-Pravobranitelj za djecu* u Državnom proračunu Republike Hrvatske za 2023. godinu. Rashodi poslovanja u 2023. godini izvršeni su u iznosu od **918.842,23** eura odnosno **99,73 %**.

Pregled plana i izvršenja financijskog plana Pravobranitelja za djecu za razdoblje 2018.-2023.

Proračun	2018.	2019.	2020.	2021.	2022.	2023.
Plan	703.564,40	751.098,81	730.333,40	725.952,49	886.044,20	921.290,00
Izvršenje	666.353,84	741.741,32	729.633,55	725.570,91	833.452,78	918.842,23
Izvršenja (%)	94,71	98,75	99,90	99,95	94,06	99,73

Pregled plana i izvršenja financijskog plana Pravobranitelja za djecu po aktivnostima i skupinama rashoda u 2023. godini

Aktivnost	Plan 2023.	Izvršenje	Izvršenja (%)
A739000-Zaštita, praćenje i promicanje prava djece	915.026,00	912.579,28	99,73 %
31-rashodi za zaposlene	655.155,00	655.153,35	100 %
32-materijalni rashodi	258.464,00	256.056,91	99,07 %
42-rashodi za nabavu proizvedene dugotrajne imovine	1.407,00	1.369,02	97,30 %
K739001-Informatizacija ureda	6.264,00	6.262,95	99,98 %
41- rashodi za nabavu ne proizvedene dugotrajne imovine	3.838,00	3.837,06	99,98 %
42- rashodi za nabavu proizvedene dugotrajne imovine	2.426,00	2.425,89	100 %
Ukupno:	921.290,00	918.842,23	99,73 %

Financijski izvještaji Pravobranitelja za djecu za 2023. godinu predani su u propisanim rokovima i objavljeni na internetskim stranicama Ureda²⁰⁴.

204 <https://dijete.hr/hr/financijska-izvjesca/>

13 ZAKLJUČAK

Na početku želim istaknuti pozitivne pomake koji su zabilježeni tijekom 2023. godine: smanjena stopa rizika od siromaštva, izgradnja i uređenje dječjih vrtića širom zemlje, usvojeni poboljšani propisi u području zaštite prava i dobrobiti djece, povećanje doplatka za djecu, povratak djece u obnovljene škole oštećene potresima i osiguran obrok za svako dijete u školi. Pozitivno je i to što istraživanja pokazuju da djeca znaju više o svojim pravima u odnosu na prijašnje godine.

Prema posljednjoj procjeni stanovništva iz 2022. godine, udio djece u Hrvatskoj je tek 17,3 %. Taj se udio smanjuje iz godine u godinu, što se odražava na odgoj i obrazovanje, socijalnu skrb i zdravstvo - tri ključna sustava kojima je zadaća brinuti o dobrobiti djece.

Kao o kapi vode na dlanu - tako bismo trebali brinuti o svakom djetetu, bez obzira na njegovo podrijetlo, mogućnosti ili mjesto rođenja. No, to nažalost nije tako, osobito za djecu koja žive u otežavajućim životnim okolnostima.

Djeca s teškoćama u razvoju, djeca u riziku od nasilja u obitelji, djeca žrtve seksualnog nasilja, djeca bez odgovarajuće roditeljske skrbi, djeca koja žive u siromaštvu, djeca s problemima u ponašanju te djeca manjinskih skupina i dalje u najvećoj mjeri trpe zbog kršenja njihovih prava u sustavu odgoja i obrazovanja, socijalne skrbi, pravosuđa te zdravstva.

Programom Vlade Republike Hrvatske 2020. – 2024. jačanje socijalnih prava djece, zaštita djece od nasilja i unaprjeđenje sustava odgoja i obrazovanja istaknuti su kao važni elementi u poboljšanju položaja djece. Međutim, unatoč naporima, u 2023. godini bilježimo zabrinjavajuće negativne trendove, osobito kada je u pitanju nasilje nad djecom, sigurnost djece u prometu te zaštita djece, kao i značajan porast broja pritužbi na sustav odgoja i obrazovanja, te naročito na sustav pravosuđa, u odnosu na prethodnu izvještajnu godinu.

Bez podrške, djeca s teškoćama u razvoju ne mogu u potpunosti razvijati svoje potencijale, a najviše prepreka za ostvarivanje svojih prava doživljavaju u sustavu odgoja i obrazovanja, zdravstva te socijalne skrbi. **Povećanje broja prijavi** koji govori o kršenju **prava djece s teškoćama u razvoju** upućuje na hitnost promjena koje će osigurati ostvarivanje njihovih prava na obrazovanje, bolju zdravstvenu i socijalnu zaštitu, od najmlađe dobi pa do punoljetnosti.

Obiteljski dom i škola trebali bi biti najsigurnija mjesta za djecu. No, čini se da je to sve manje tako, jer je **nasilje** među i nad djecom **u porastu**. **Nasilje u odgojno-obrazovnim ustanovama** povećano je **za više od 80 %**, a sa zabrinutošću pratimo i **porast nasilja u obitelji**.

Snažno se zalažemo i podržavamo najavljene izmjene zakonskog okvira koji bi trebao dovesti do **bolje zaštite djece žrtava seksualnog nasilja**. Podržavamo uvođenje novog kaznenog djela – teškog ubojstva ženske osobe i pooštavanje zakonskih kazni za teška kaznena djela protiv spolne slobode i spolne zlorabe djeteta te se zalažemo za uvođenje obavezne edukacije sudaca, državnih odvjetnika i drugih koji te zakone primjenjuju.

Problemi **djece žrtava u pristupu pravosuđu** uglavnom proizlaze iz sporosti u procesuiranju počinitelja, neodgovarajućeg tretmana djeteta u postupku te nedovoljne potpore i zaštite djeci žrtvama. Čekanje na ishod suđenja za dijete žrtvu može biti vrlo teško iskustvo, a dugotrajni postupci imaju negativni učinak na oporavak djeteta i pridonose njegovoj dugoročnoj mentalnoj boli. Kako bi se djetetu dopustilo da iskustvo viktimizacije ostavi iza sebe i započne oporavak, predmeti se trebaju rješavati u što kraćem

roku. Sustav zaštite djeteta žrtve i svjedoka mora se uspostaviti na način da svakom djetetu bude zajamčen tretman prilagođen njegovoj dobi i potrebama.

Očuvanje obiteljske stabilnosti i sprječavanje zanemarivanja i napuštanja djece moraju biti primarna briga države i građanskog društva. U načelu bi svi napori trebali biti usmjereni k osiguravanju uvjeta da sva djeca budu odgajana u svojim vlastitim obiteljima koje bi trebale biti prvenstveni izvor njege, emotivnog povezivanja i socijalizacije djece. Djeci koju takvu skrb nemaju treba osigurati odgovarajuću zamjensku skrb. Brojni izazovi i nestabilnosti s kojima se susreće svijet, krize, globalno pogoršanje socio-ekonomskih prilika, nedostatak učinkovitih sustava društvene zaštite, dugogodišnji procesi tranzicije, suvremene migracije, promjene u kulturnim, društvenim, gospodarskim i političkim trendovima neki su od uzroka ozbiljnih i štetnih posljedica za obiteljsku stabilnost i skrb o djeci u obitelji. Osobito smo zabrinuti za probleme s kojima je suočen rastući broj **djece bez odgovarajuće roditeljske skrbi**, prvenstveno, nedostatkom odgovarajućih kapaciteta za njihov smještaj. Djeca mlađa od sedam godina su u posebnom riziku i situacija s njihovim smještajem je alarmantna. Nužno je otvaranje novih smještajnih kapaciteta i reorganizacija postojećih u ustanovama koje za to imaju prostornih i kadrovskih mogućnosti, a da se pri tome ne smanjuje već postignuta razina zaštite djece. Zalažemo se za dodatna zapošljavanja u sustavu socijalne skrbi, daljnji razvoj izvaninstitucionalnih usluga u cilju prevencije izdvajanja djece iz obitelji te razvoj udomiteljstva kao kratkoročnog zamjenskog oblika roditeljske skrbi, standardiziranu edukaciju udomitelja i kontinuiranu podršku udomiteljskim obiteljima, djeci i njihovim roditeljima.

Aktivno uključivanje našeg Ureda u pogledu međudržavnog posvojenja djece iz DR Kongo rezultiralo je značajnim zakonskim promjenama i u konačnici, boljom zaštitom prava i dobrobiti djece obuhvaćene međunarodnim posvojenjima.

Unatoč podacima o smanjenju siromaštva prema kojima je Hrvatska ispod prosjeka zemalja EU, stvarni primjeri **dječjeg siromaštva** upozoravaju na ozbiljnost problema. Ono smanjuje šanse za ostvarenje potencijala djeteta i stjecanje kvalitetnog obrazovanja koje je uvjet za izlazak iz začaranog kruga siromaštva. Djeca koja imaju brižnog roditelja, a nađu se bez krova nad glavom, trebaju hitna rješenja, a u tome važnu ulogu imaju i jedinice lokalne samouprave.

Nažalost, većina sustava (odgoj i obrazovanje, zdravstvo, socijalna skrb, pravosuđe i policija) pokazuje **velike slabosti u ostvarivanju prava djece s problemima u ponašanju** i rad s ovom skupinom nerijetko je veliki izazov za stručnjake. Većina škola se veoma teško nosi s odgojem i obrazovanjem ovih učenika. Škole se ovom djecom najčešće bave tek povodom pojedinih događaja kada primjenjuju jednokratne intervencije, najčešće one predviđene protokolima i pravilnicima (razgovori, izvješćivanje drugih tijela, i sl.) te izriču pedagoške mjere.

Diskriminacija je i dalje prisutna, stoga vidimo potrebu za edukacijom predstavnika tijela javne vlasti o ljudskim i dječjim pravima i zabrani diskriminacije, načinima njena sprječavanja i pružanja zaštite djeci, posebno ugroženim skupinama djece (djeca s teškoćama u razvoju, djeca nacionalnih manjina, djeca stranaca i transrodna djeca).

Prometne nesreće usmrtile su 21 dijete u 2023. godini, a porastao je i broj djece koja su zadobila ozljede u prometnim stradavanjima. Sigurnost djece u prometu treba biti prioritet, jer je to vodeći uzrok smrtnosti djece (koji se može spriječiti).

Sedmero djece si je oduzelo život, a 43 ih je to pokušalo u 2023. godini. Stoga ponavljamo kako je potrebno osigurati **veći broj stručnjaka** koji će na vrijeme prepoznati i osigurati bolju stručnu podršku i pomoć djeci **u području mentalnog zdravlja djece**, a osobito za najranjivije skupine djece, poput djece s problemima u ponašanju, djece lišene slobode te djece s višestrukim teškoćama.

Višestruke pojave zaraznih dječjih bolesti koje se sprječavaju cjepivima u susjednim zemljama u 2023.

godini dodatan su poticaj za cijepljenje djece te i ovdje ističemo da je pravo djeteta na cijepljenje jedna od najučinkovitijih mjera u očuvanju zdravlja djeteta.

U području prava na zdravlje, ističemo **važnost organizacije pedijatrijske palijativne skrbi u Hrvatskoj** prema najvišim europskim standardima koji u središte stavljaju individualne potrebe djeteta i potrebu podrške djetetovoj obitelji.

Stručnjaci, a i sama djeca upozoravaju na problem tzv. **ponašajnih ovisnosti** (npr. pretjerano provođenje vremena u *online* okruženju, praćenje društvenih mreža, *online* kupovina, igranje kompjutorskih igara, patološko kockanje i *online* klađenje) koje postaju sve veći izazov u životu djece i njihovih obitelji. Važna je kvalitetna edukacija i pomoć djeci i mladima, njihovim roditeljima/skrbnicima te odgojno-obrazovnim djelatnicima te bolja ponuda dostupnih i besplatnih sadržaja namijenjenih njihovom slobodnom vremenu koja može biti kvalitetna alternativa vremenu koje sada provode u *online* okruženju.

Broj djece koja su zatražila međunarodnu zaštitu u 2023. godini porastao je za gotovo 250 %, te je porastao i broj djece bez pratnje. Za ovu osobito osjetljivu skupinu djece potrebno je osigurati podršku koja će im omogućiti nastavak razvoja i sretnog odrastanja u Hrvatskoj.

U 2023. godini proveli smo i četiri važna istraživanja – o mišljenjima i stavovima djece i mladih o ostvarenju njihovih prava u Hrvatskoj, ustanovama za djecu bez odgovarajuće roditeljske skrbi, radu obiteljskih odjela na općinskim sudovima te uključivanju djece u parasport. Sva ova istraživanja podloga su na kojoj ćemo planirati djelovanje Ureda u 2024. godini.

Ured pravobranitelja za djecu je u posljednja dva desetljeća postupao po 26 235 pojedinačnih pritužbi, izdali smo 985 preporuka, prijedloga ili upozorenja za poticanje sustavnih promjena, a za 525 zakona i drugih propisa smo dali svoje prijedloge za unaprjeđenje. U tih 20 godina postali smo visoko prepoznatljiva institucija u javnosti, no potrebna su daljnja ulaganja u produblivanje razumijevanja ovlasti i uloge pravobranitelja za djecu.

I u ovom Izvešću ponavljamo preporuke i ocjenu stanja iz prethodnih perioda. To je odraz postojanja i daljnje prisutnosti nagomilanih problema čiju cijenu plaćaju naša djeca. Stoga pozivam sve donositelje odluka da pročitaju ovo Izvešće, osobito poruke djece te usmjere svoje napore u hitno rješavanje problema budući da djeca brzo rastu i nemaju vremena čekati.